

ΝΙΚΟΣ ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΤΟ ΞΕΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

Κεφάλαιο - 8^ο Μέρ. Α'
α Δυστυχώς έπτωχεύσαμεν

α) Η χώρα που σβύσηκε: Η ανάπτυξη του
βιομηχανικού και ναυτικού ^{κατασκευαστικού} τομέα
μεγαφύμα της νοτιοανατολικής αγοράς με την προ-
ώθηση της Θεσσαλίας και των υψισών του Ιονίου
και Αιγαίου αλλά στην οικονομία της
Μεσογείου μικρή βιομηχανία, που έ-
στειλε δυνάμεις από τους τομείς της υφαντικής, δαπέδο
εργαλείων, αρχίστε να ξεφύλαξε και το π.
το οποίο είναι αλλά ~~αλλά~~ με το
έλεος της α όχι σημαντική βέβαια - αλλά
μια μικρότερη επίδραση στην κοινωνία
πυρματωμένη στην χώρα.

Οι και προδικασμένα στοιχεία της εποχής
οσογραφούς διαπορευμένοι δημοκρατικούς
πρώτοι σοσιαλιστές, αγωνιζόμενοι να να
απώσουν - όσο είναι δυνατό - αλλά το
την πρόοδο. Ο Γαβριήλ ήταν πότε το
πότε κι άνοιξε μερικές σατιρικές πτυχές της
κοινωνίας και ο Ψυχάρης με το

Ἀναζητήστε τὰ βιβλία τῶν Ἐκδόσεων Ἄγρα
στὴν ἰστοσελίδα μας
www.agra.gr

Ἐὰν θέλετε νὰ λαμβάνετε τὸν Τιμοκατάλογό μας καὶ νὰ
ἐνημερώνεστε γιὰ τὶς νέες ἐκδόσεις καὶ τὶς ἐκδηλώσεις
μας, μπορεῖτε νὰ μᾶς ἀποστείλετε ὄνομα καὶ διεύθυνση.

ISBN 978 - 960 - 325 - 893 - 3

© 2010, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ Λ.Ε.
Ζωοδόχου Πηγῆς 99, 114 73 Ἀθήνα
Τηλ. 210.7011.461 – FAX 210.7018.649
[http : // www.agra.gr](http://www.agra.gr), e-mail : info@agra.gr
καὶ
Νίκος Μπελογιάννης

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

<i>Πρόλογος, του Νίκου Μπελογιάννη</i>	13
<i>Είσαγωγή, του Γιάννη 'Αντωνίου</i>	23
<i>Σημείωμα για την επιμέλεια του κειμένου</i>	48

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ. *Τὰ δάνεια τῆς ἀνεξαρτησίας*

Α'. Τὸ πρῶτο δάνειο	53
Β'. Τὸ δεύτερο δάνειο	63

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ. *Ἡ περίοδος τοῦ Καποδίστρια*

Α'. Ὁ ἐρχομὸς του στὴν Ἑλλάδα	71
Β'. Σὲ ἀναζήτηση δανείου	73

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ. Ὁ Ὅθωνας καὶ τὸ δάνειο τοῦ 1833

Α'. Ὁ ἐρχομὸς τοῦ Ὅθωνα	83
Β'. Τὸ δάνειο τῶν 60 ἑκατομμυρίων	85
Γ'. Πῶς σπαταλήθηκε τὸ δάνειο	87

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ. *Ἡ συνέχεια*

Α'. Ἡ κατά-ταση στὴν περίοδο τῆς ἀντιβασιλείας	89
Β'. Ἡ χρεοκοπία	94

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ. *Μιά χώρα στο σφυρί*

Α'. Πολιτικές καντρίλιες	235
Β'. Δημοσιονομικός κατήφορος	237
Γ'. Τò πρώτο προσφυγικό δάνειο	241
Δ'. 'Η Ελλάδα στο σφυρί	243

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ. *Βίος και πολιτεία
τῆς παγκαλικῆς συμμορίας***

Α'. 'Εμπάτε σκύλοι ἀλέστε... ..	247
Β'. 'Αλλα κατορθώματα	250

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ. *'Ο μύθος τῆς σταθεροποίησης*

Α'. 'Ενέσεις καὶ ἐκβιασμοὶ	255
Β'. 'Η σταθεροποίηση	258
Γ'. Τὰ πολεμικὰ χρέη	263
Δ'. 'Η σύμβαση τῆς ὁδοποιίας	266
Ε'. Χρεοκοπία πολιτική	267

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΟΓΔΩΟ. *'Η τετραετία
τῆς « ἀγνωριστοποίησης »***

Α'. 'Η προσπάθεια τοῦ Βενιζέλου	271
Β'. Τò πρώτο παραγωγικό δάνειο	274
Γ'. Τò δεύτερο παραγωγικό δάνειο	277
Δ'. 'Αλλα δάνεια καὶ συμφωνίες	280
Ε'. Γενική ἀποτυχία	281

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΝΑΤΟ. *'Η καινούργια χρεοκοπία*

Α'. Δημοσιονομικό πελάγωμα	287
Β'. 'Η χρεοκοπία	290
Γ'. 'Αρχίζουν οἱ συνεννήσεις	293

Δ'. Ἡ συμφωνία	296
Ε'. Ἐρχεται ὁ Γκλίξμπουργκ	297

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ. Ἔργα καὶ ἡμέρες μιᾶς συμμορίας

Α'. Ἡ δικτατορία τῆς 4ης Αὐγούστου	299
Β'. Συμφωνίες καὶ δάνεια τοῦ Μεταξᾶ	302
Γ'. Καινούργιες συνεννοήσεις	303
Δ'. Ἀσυνειδησία χωρὶς ὄρα	306

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΠΡΩΤΟ. Γενικὴ ἀνακεφαλαίωση

Α'. Τί πήραμε, τί δώσαμε καὶ τί χρωστᾶμε	309
Β'. Τὸ σημερινὸ μας χρέος	318
Γ'. Ξένο κεφάλαιο καὶ ἐθνικὸ εἰσόδημα	319

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ. Πρέπει νὰ δανειζεται μιὰ χώρα;

Α'. Δάνεια « καλὰ » καὶ « κακὰ »	325
Β'. Δανειστὲς καὶ χρεώστες	329
Γ'. Πότε εἶναι πραγματικὰ καλὸ ἓνα δάνειο	331

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ. Οἱ συνέπειες στὴν ἀγροτικὴ οἰκονομία

Α'. Ὁ μύθος τῆς φτώχειας μας	335
Β'. Γενικὲς καὶ ἔμμεσες συνέπειες	
1) Φορολογία	337
2) Ἡ πρωτόγονη, καλλιέργεια	339
3) Τὸ μοίρασμα τῆς γῆς	341
4) Μερικὲς ἄλλες συνέπειες	343

Γ'. Άμεσες και ειδικές συνέπειες	
1) Χέρι στη γη	344
2) Χέρι στα προϊόντα μας	345
3) Ή αγροτική πίστη	349
4) Ή προσφυγική αποκατάσταση	352
5) Τα παραγωγικά έργα	353
Δ'. Συμπεράσματα	354

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ. *Τὰ ιδιωτικά ξένα κεφάλαια*

Α'. Ίσαμε τὸ 1880	357
Β'. 1880-1893	361
Γ'. 1893-1922	364
Δ'. 1922-1930	365
Ε'. Τὸ σύνολο	368

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ. *Ἐθνοτράπεζα, μοναρχία καὶ ΛΟΕ*

Α'. Ὁ ρόλος τῆς Ἐθνοτράπεζας	371
Β'. Ὁ ρόλος τῆς μοναρχίας	376
Γ'. Ὁ ρόλος τοῦ ΔΟΕ	378

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ. *Συνέπειες στὴ δημόσια οἰκονομία καὶ τὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα*

Α'. Προυπολογισμὸς	385
Β'. Φορολογία	388
Γ'. Ἐθνικὸ εἰσόδημα	392
Δ'. Ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία	394
Ε'. Οἱ φτωχέψεις	395
ΣΤ'. Σύγκριση μ' ἄλλες χώρες	396

Φωτογραφίες χειρογράφων	405
Χρονολόγιο	411

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΧΑΜΕΝΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ είναι πάντα μιὰ συναρπαστική ιστορία. Αυτό ίσως τὸ εἶχε καθέννας μας σκεφτεῖ ὑποσυνείδητα, πρὶν μᾶς βοηθήσει ὁ Οὐμπέρτο Ἔκο νὰ τὸ ἐμπεδώσουμε. Ἡ ἀναζήτηση πηγαίνει βέβαια πολὺ πέρα ἀπὸ τὸ συναρπαστικό, ὅταν ἔχει νὰ κάνει μὲ βιβλία τῶν ἀνιόντων σου – ἀκόμα περισσότερο ὅταν πρόκειται γιὰ πρόσωπα μὲ προσφορά στὸ κίνημα ἢ/καὶ στὰ γράμματα. Ὁ ὑπογράφων εἶχε τὴν τύχη αὐτὸ νὰ εἶναι τὸ πέμπτο « βιβλίο ἀπὸ τὸ πατάρι » (ὄχι κατ' ἀνάγκην κυριολεκτικὰ) ποὺ ἐμφανίζεται μέσα σὲ ἔξι χρόνια (2000-2006). Τὰ ἄλλα τέσσερα ἦταν ἀγνωστα ἔργα τῆς Λιδῶς Σωτηρίου.

Στὸν πρόλογο αὐτὸ θὰ σταθοῦμε στὶς διαφορὲς φάσεις ποὺ πέρασε ἡ γνώση μας γύρω ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ συγκεκριμένου βιβλίου. Ἀκόμη, μὲ βάση τὰ στοιχεῖα ποὺ συλλέχθηκαν στὴ διάρκεια τῆς τελευταίας δεκαετίας, θὰ γίνῃ μιὰ προσπάθεια χρονολόγησης τῆς πρώτης γραφῆς. Τέλος, θὰ κάνουμε μιὰ προσπάθεια ἐρμηνείας τοῦ γεγονότος ὅτι ὑπῆρχαν δύο ἀντίγραφα καὶ θὰ ἐρευνήσουμε τὴ διαδρομὴ τους ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ γραφὴ ὡς σήμερα – ὅλα αὐτὰ βέβαια στὸ βαθμὸ τοῦ δυνατοῦ.

Α. Δεδομένα ὡς τὸ 1998

Ἄπ' ὅταν θυμᾶμαι τὸν ἐαυτό μου, θυμᾶμαι καὶ τὴ μητέρα μου, τὴν

* Χημικὸς μηχανικός, γιὸς τῆς Ἑλλης Παππᾶ καὶ τοῦ Νίκου Μπελογιάννη. (Σ.τ.έ.)

Ἑλλη Παππᾶ, νὰ μιλάει γιὰ « τὸ χαμένο βιβλίον τοῦ Νίκου Μπελογιάννη γιὰ τὰ ἀναπτυξιακὰ δάνεια τοῦ 19ου αἰῶνα καὶ τὴν ὑποδούλωση στὸ ξένο κεφάλαιο ». Τὰ χειρόγραφα τὰ εἶχε δώσει, μᾶλλον ἀμέσως μετὰ τὴ Βάρκιζα, γιὰ δημοσίευση στὴν ΚΟΜΕΠ καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα πράγματα ποὺ τῆς εἶχε πεῖ ἐκεῖνος ὅταν γνωρίστηκαν, ἦταν ἡ πικρία του ποὺ δὲν δημοσιεύτηκαν ποτέ.

Μοναδικὴ γραπτὴ ἀναφορὰ στὴν ὑπαρξὴ τῶν χειρογράφων ἔχουμε στὴν τελευταία ἐπιστολὴ τοῦ Ν.Μ. ἀπὸ τὸ κελὶ τῶν μελλοθανάτων (12.3.52):

...Ἡ ἀνάπαυλα τοῦ 1945 μοῦ ἔδωσε τὴν δυνατότητα νὰ συνεχίσω διάφορες μελέτες μου καὶ νὰ τελειώσω καὶ δύο βιβλία μου: « Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῆς Ἑλλάδος » καὶ « Ἡ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας », ποὺ ὅμως εἶναι ἀκόμη καὶ τὰ δύο ἀνέκδοτα, γιὰτὶ οἱ νέοι διωγμοὶ ἐμπόδισαν τὴν ἐκδόσή τους.

(ΝΙΚΟΣ ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗΣ, ἔκδοση Γ. Παπακωνσταντίνου, ἀνατύπωση ἀπὸ ἔκδοση Αὐγούστου 1952 στὶς Λαϊκὲς Δημοκρατίες, σελ. 61)

Β. 1998 – Τὸ ἕνα ἀντίγραφο ἀνασύρεται στὸν Περιεσό

Τὰ δεδομένα ἀλλάζουν ἄρδην, ὅταν, μετὰ τὴν εὐκαιρία τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν 80 χρόνων τοῦ ΚΚΕ, ἡ « Σύγχρονη Ἑποχὴ » κυκλοφορεῖ τὸ βιβλίον, μετὰ τίτλον Τὸ ξένο κεφάλαιο στὴν Ἑλλάδα καὶ ὑπότιτλον « Ἀφιερώνεται στὰ 80χρονα τοῦ ΚΚΕ ». Ἡ « Σ.Ε. » δηλώνει δικό της κομνηρᾶτ.

Ὁ πρόλογος ἀπὸ τὴν Ἀλέκα Παπαρήγα ἀποτελεῖ μιὰ ἐκτενὴ ἔκθεση ἰδεῶν μετὰ θέμα « Τὸ ξένο κεφάλαιο στὴν Ἑλλάδα ». Στὸ σημειῶμα πρὶν ἀπὸ τὸν πρόλογον ἀναφέρεται πῶς ἡ μελέτη βρισκόταν στὰ ἀρχεῖα τοῦ ΚΚΕ. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἀποφυγὴ κάθε ἀναφορᾶς στὴν τύχη τοῦ βιβλίου ἀπὸ τὸ 1945 ὡς σήμερα: ποῦ βρισκονταν τὰ χειρόγραφα φυλαγμένα τόσες δεκαετίες, ἂν θεωροῦνταν χαμένα καὶ βρέθηκαν μετὰ τὴ μεταφορὰ καὶ ἐγκατάσταση στὸν Περιεσό, ἂν προέκυψαν μετὰ τὴν

πλημμύρα κλπ. Ἀπολύτως τίποτα, σὰν νὰ μὴ μεσολάβησαν 53 χρόνια, σὰν νὰ ἐκδόθηκαν ἀπευθείας μὲ τὴν ὀλοκλήρωση τοῦ βιβλίου τὸ 1945. Ἀκόμα ὅμως κι ἂν εἶχαν ἀνακαλυφθεῖ τυχαῖα τὸ 1997, πάλι θὰ εἶχε ἰνδιαφέρον! Στὴ σελ. 13, ἡ Ἄλ. Παπαρήγα ἀναφέρει: «...δὲν εἶναι τυχαῖο πὼς τὸ βιβλίο γράφτηκε ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση». Ἴεν μποροῦσε κανεὶς λοιπὸν νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴ χρονολόγησή.

Ἄς σταθοῦμε σὲ μιὰ σημειολογικὴ παρατήρηση: Εἶναι ἀδύνατον νὰ δεχτοῦμε ὅτι τὸ ΚΚΕ δὲν εἶχε ἰδέα γιὰ τὴν ὕπαρξη τῶν χειρογράφων ὡς τὸ 1996. Ὡστόσο δὲν τὰ ἐξέδωσε τὸ 1985 ἢ τὸ '90 ἢ τὸ '95, δηλαδὴ στὰ 70, 75, 80 χρόνια ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Ν.Μ., οὔτε τὰ ἐξέδωσε τὸ 1982 ἢ τὸ '92, δηλαδὴ στὰ 30 ἢ 40 χρόνια ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσή του. Ἄλλωστε, στὴν περίοδο 1953-1974 θὰ μποροῦσε νὰ εἶχε ἐκδώσει τὸ βιβλίο σὲ κάποια ἀπὸ τίς χώρες τοῦ Ὑπαρκτοῦ, ὅπως εἶχε γίνει μὲ τὴν Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Τὸ γεγονός ὅτι τὰ ἐξέδωσε τὸ '98, γιὰ νὰ τὴ ἀφιερῶσει τὸ ἴδιο στὴ δική του ἐπέτειο, εἶναι ἀπόλυτα ἑναρμονισμένον μὲ τὴ γενικὴ νοοτροπία τοῦ Ὑπαρκτοῦ, ὅτι « οἱ νεκροὶ ἀνήκουν στὸ Κόσμος » (γιὰ τοὺς ζωντανοὺς δὲν τίθεται κἀν θέμα). Μάλιστα οἱ νεκροὶ εἶναι ἰδανικοὶ γιὰ ἐκμετάλλευσή, γιατί δὲν μποροῦν νὰ διαμαρτυρηθοῦν, νὰ διαφωνήσουν, νὰ ἀγανακτήσουν...

Γ'. 2006 – Ἐμφάνιση τοῦ ἀρχικοῦ χειρογράφου στὴ Θεσσαλονίκη

Τὸν Μάρτιο τοῦ 2006 ὁ ὑπογράφων δέχτηκα ἓνα τηλεφώνημα ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, ἀπὸ τὸν, ἄγνωστό μου μέχρι τότε, συνάδελφο μεταλλειολόγο Ἀλέκο Κωνσταντόπουλο, ὁ ὁποῖος μὲ κάλεσε νὰ παραλάβω χειρόγραφο ἐνὸς βιβλίου τοῦ πατέρα μου. Ἡ μετάβασή στὴ Θεσσαλονίκη ἔγινε μυστικά ἀπὸ τὴν Ἑλλη Παπλιῆ, γιὰ νὰ ἀποφευχθεῖ τὸ συγκινησιακὸ σόκ, ἀφοῦ ἐπὶ τόσες δεκαετίες θεωροῦσε τὰ χειρόγραφα ἀρχικὰ χιμμένα καὶ μετὰ θαμμένα στὰ ὑπόγεια τοῦ Περμισσοῦ. Ἡ συνάντησή μὲ τὸν Α.Κ. ἔγινε σὲ (τί ἄλλο στὴν πόλη αὐτή;) ἓνα μπουγατσάδικο, ὅπου

ὁ Α.Κ. μού ἐνεχείρισε ἕνα χαρτονένιο κουτί τῆς ἐποχῆς δεμένο μὲ σπάγκο καὶ μέσα τακτοποιημένα χειρόγραφα κατὰ κεφάλαια.

Ἡ ἱστορία τῶν χειρογράφων, ὅπως τὴν ἀφηγήθηκε ὁ Α.Κ., ἦταν ἡ παρακάτω: ὅταν ὁ ἴδιος ζοῦσε μὲ τὴν οἰκογένειά του στὴν Πάτρα, στὸ διπλανὸ σπίτι ἔμνευε ἡ οἰκογένεια Βέργου, στὸ σπίτι τῆς ὁποίας εἶχε νοικιάσει ἕνα δωμάτιο ὁ Ν.Μ. Ὅταν αὐτὸς τὸ 1946 ἔπρεπε πλέον νὰ φύγει στὸ βουνό, ἐμπιστεύτηκε τὸ κουτί μὲ τὰ χειρόγραφα στὴν οἰκογένεια. Ἐν μέσω διωγμῶν, ἐκεῖνοι τὰ ἐμπιστεύτηκαν στὴν οἰκογένεια Κωνσταντόπουλου καί, πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό της (1992), ἡ μητέρα τοῦ συναδέλφου τοῦ τὰ παρέδωσε. Ἐκεῖνος στὸ μεταξὺ ἐργαζόταν στὴ Θεσσαλονίκη, ἀπ' ὅπου καὶ ἄρχισε νὰ μὲ ἀναζητεῖ καὶ τελικὰ μὲ ἀνακάληψε μέσω ΟΤΕ. Ὅπως εἶναι αὐτοκίνητο, παρακάλεσε νὰ τοῦ ἐπιστραφοῦν τὰ πρωτότυπα γιὰ νὰ τὰ φυλάξει ὡς κειμήλιο, πράγμα ποὺ βεβαίως ἔγινε σεβαστό. Οὕτως ἢ ἄλλως, ἡ ἔκδοση μποροῦσε νὰ προχωρήσει μὲ τίς φωτοτυπίες.

Τὸ κουτί ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη περιλάμβανε δύο σειρὲς χειρογράφων. Ἡ μία ἀποτελοῦνταν ἐμφανῶς ἀπὸ τίς « μητρες », τὸ ἀρχικὸ χειρόγραφο, σὲ μικρὸ σχῆμα χαρτιοῦ, μὲ τὸν γκριφικὸ χαρακτήρα καὶ μὲ τίς διορθώσεις τοῦ συγγραφέα. Ἡ δεύτερη, σὲ μεγαλύτερο σχῆμα, περιλάμβανε καθαρογραμμένο ἀντίγραφο κάθε κεφαλαίου. Τὸ ἕνα τρίτο περίπου ἦταν γραμμένα μὲ τὸν γραφικὸ χαρακτήρα τοῦ συγγραφέα καὶ τὰ ὑπόλοιπα μὲ τρεῖς ἄλλους γραφικὸς χαρακτήρες. Οἱ βασικὲς διαφορὲς ἀπὸ τὴν ἔκδοση τῆς « Σ.Ε. » (πρὶν γίνει σύγκριση τῶν δύο κειμένων λέξη πρὸς λέξη) ἦταν:

1. Μιὰ ἀντιμετάθεση μερικῶν κεφαλαίων. Γιὰ παράδειγμα, τὸ 2ο κεφ. τοῦ 2ου μέρους τῆς « Σ.Ε. », ἐδῶ γίνεται 11ο τοῦ 1ου μέρους, μὲ ἀντίστοιχη ἀλλαγὴ ἀρίθμησης στὰ τρία ἐπόμενα.
2. Λείπουν τὰ κεφάλαια 14-17 τοῦ 1ου μέρους καὶ τὸ κεφ. 4 τοῦ 2ου.
3. Τὸ τελευταῖο κεφάλαιο τοῦ 2ου μέρους τελειώνει περίπου στὴ μέση τοῦ ἀντίστοιχου τῆς « Σ.Ε. ». Ἡ περικοπὴ ἔγινε προφανῶς γιὰ λόγους προσαρμογῆς στὴ μεταπολεμικὴ κατάσταση. Ἦταν

ἀδιανόητο, π.χ., νὰ ἐμφανίζεται τὸ 1946 μὰ νηφάλια ἀντιμετώπιση τοῦ Χίτλερ, ἐνῶ ὡς τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1940 αὐτὸ ἦταν μᾶλλον συνηθισμένο γιὰ τὴν κομμουνιστικὴ Ἀριστερά, μὲ δεδομένη τὴ θεωρία τοῦ ἱμπεριαλιστικοῦ πολέμου.

Καινούργιο δεδομένο λοιπὸν ἢ ὑπαρξη τοῦ πρωτοτύπου καὶ ἐνὸς ἀκόμη ἀντιγράφου, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνο τῆς « Σ.Ε. ». Ἐν αὐτὸ συνδυαστεῖ καὶ μὲ τὴν ἐπικείμενη τὸ 1946 νέα ἄνοδο τοῦ Ν.Μ. στὸ βουνό, ἐρμηνεύει τὴν ἔκ νέου –καὶ μάλιστα κατὰ τὰ φαινόμενα ἐσπευσμένη, ἀφοῦ καταναμφύθηται καὶ σὲ ἄλλους δύο– ἀντιγραφή τοῦ βιβλίου, ἀπὸ τὴ στιγμή πού, μὲ τὴν ἐναρξη τοῦ Ἐμφυλίου, κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ εἶναι σίγουρος γιὰ τὸ μέλλον τῆς ΚΟΜΕΠ καὶ μαζὶ καὶ τῶν ἀντιγράφων.

Δ. 2008 – Ἡ μαρτυρία τῆς Ἀσπασίας Παπαθανασίου

Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 2008, μὲ τὴν εὐκαιρίαν μιᾶς συνέντευξής μου στὴν Ἐλευθεροτυπία, ὅπου ἀνέφερα τὸ ὑπὸ ἔκδοσιν ἀπὸ τὴν « Ἄγρα » βιβλίο, δέχτηκα τηλεφώνημα ἀπὸ τὴν ἀγαπητὴ ἡθοιοῖο (καὶ ταγματάρχη τοῦ ΕΛΑΣ) Ἀσπασία Παπαθανασίου, ἡ ὁποία μὲ πληροφόρησε πὼς χειρόγραφα βιβλίου μ' αὐτὸν τὸν τίτλο εἶχε κρύψει ὁ ἄντρας της στὴν Κατοχή. Πιὸ συγκεκριμένα, μοῦ ἀφηγήθηκε τὰ παρακάτω:

Στὴν Κατοχὴ ὁ μετέπειτα σύζυγος τῆς Ἀσπασίας, ὁ Κώστας Μανρομιάτης, πὸν μόλις εἶχε τελειώσει πολιτικὸς μηχανικός, ἦταν υπεύθυνος ἀπὸ πλευρᾶς Κόμματος νὰ βρεῖται σπίτια σὲ ἀγωνιστὲς πὸν καταζητοῦνταν ἀπὸ τοὺς ναζί. Τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1943 εἰδοποιήθηκε νὰ βρεῖ κρησφύγετο γιὰ κάποιον πὸν εἶχε ἀποδράσει ἀπὸ τὴ « Σωτηρία ». Μὴ ἔχοντας τίποτα διαθέσιμο, ἀναγκάστηκε νὰ κρύψει τὸν δραπέτη στὸ σπῆτι τῆς οἰκογένειάς του στὴν ὁδὸ Χαλκοκονδύλη. Ἐννοεῖται πὼς, γιὰ λόγους συνωμοτικότητας, ὁ καταζητούμενος δὲν ἀποκάλυψε τὸ ὄνομά του στὴν οἰκογένεια. Ὅταν ἔπιασε ἐπαφὴ μὲ τὸ βουνό καὶ ἐπέκειτο ἡ ἄνοδος, ζήτησε ἀπὸ τὸν Κ.Μ. νὰ φυλάξει τὰ χειρόγραφα ἀπὸ ἓνα βιβλίο

πὸν ἔγραφε μὲ τὸν τίτλο πὸν προαναφέραμε. Ὁ Κ.Μ. τὰ τοποθέτησε σὲ ἓνα σιδερένιο κοπτι καί, καθὼς λόγῳ σπουδῶν ἤξερε ἀπὸ μονώσεις, τὸ στεγάνωσε καλὰ καὶ τὸ ἔθαψε στὸν κήπι τοῦ διπλανοῦ σπιτιοῦ. Τὸ γεγονός τὸ ἤξερε μόνο ἓνα μέλος τῆς οἰκογένειας τῶν γειτόνων.

Τὶς πρώτες ἡμέρες μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωση ἐμφανίστηκε στὸ σπίτι τοῦ Μαυρομάτη μ' ἓνα τζιπ τοῦ Ε.Λ.ΑΣ ἓνας γενειοφόρος, ποιός, καθὼς δὲν τὸν ἀναγνώρισαν, τοὺς θύμιζε ποιός ἦταν –τότε τοὺς ἀποκάλυψε καὶ τὸ πραγματικό του ὄνομα– καὶ ζήτησε τὰ χειρόγραφα του, τὰ ὁποῖα καὶ ἀνασύρθηκαν ἄθικτα.

Ἡ τελευταία μαρτυρία μᾶς παρέχει καὶ ἓνα ἀσφαλὲς terminus ante quem γιὰ τὴν πρώτη γραφὴ τοῦ βιβλίου, τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1943 μὲ τὴν ἀπόδραση ἀπὸ τὴ « Σιωτηρία ». Ἄν δεχτοῦμε ὅτι στὸ νοσοκομεῖο ἦταν πρακτικὰ πιὸ δύσκολο νὰ γράφει κανεὶς παρὰ στὴ φυλακὴ, ἔχουμε καὶ ἓνα ἀβέβαιο ὄριο στὸν Μάρτιο τοῦ 1943, πρὶν ἀπὸ τὸ ὁποῖο πρωτογράφηκε τὸ βιβλίο. Οἱ φυλακὲς τοῦ Ν.Μ. ἀπὸ τὸ 1938 καὶ πέρα ἦταν κατὰ σειρά: ἐπὶ Μεταξᾶ στὴν Αἴγινα καὶ τὴν Ἀκροναυπλία, στὴν Κατοχὴ στὶς ἰταλικὲς φυλακὲς στὴν Αἰτωλοακαρνανία (στὴν Κιτοῦνα καὶ μετὰ στὴ Βόνιτσα). Στὶς τελευταῖες δύο δὲν εἶναι γνωστὸ ἂν οἱ συνθήκες ἦταν τέτοιες πὸν νὰ ἦταν δυνατὴ ἡ συγγραφή, πάντως μέσα στὴν Ἀκροναυπλία ἔχουν γραφεῖ ἀρκετὰ βιβλία. Δὲν γνωρίζουμε ἀκόμη ἂν στὸ μικρὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τὴν ἀπόδραση ἀπὸ τὴ « Σιωτηρία » καὶ τὴν ἀνοδο στὸ βουνὸ εἶχε τὴν εὐχέρεια στὸ σπίτι τῆς ὁδοῦ Χαλκοκονδύλη γιὰ ἐπεξεργασία τοῦ βιβλίου.

Ε. Μιὰ πολὺ διαφωτιστικὴ παράγραφος

Τελικὰ φαίνεται πὼς ἡ πιὸ ἀσφαλὲς χρονολόγηση προέρχεται ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ βιβλίο. Στὸ πέμπτο κεφάλαιο τοῦ δευτέρου μέρους, δύο παραγράφους πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος, διαβάζουμε:

Ἡ μεταπολεμικὴ περίοδος 1923-40 χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν ἀνταγω-

νισμό των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων, πού με όργανο τὸ ξένο κεφάλαιο προσπαθοῦν νὰ ἐπιβάλουν τὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ τους κυριαρχία στὴν Ἑλλάδα... Ἡ Ἑλλάδα, μὲ τὴν ἀνερομάτιστη καὶ τυχοδιωκτικὴ πολιτικὴ τῶν ἀστοτσιφλικῶδων, ἐξακολουθεῖ νὰ ἔναι πιόνοι στὸ πολιτικὸ παιχνίδι τῶν μεγάλων ἱμπεριαλιστικῶν χωρῶν. Μὲ τὴν ἀνοδο τοῦ Χίτλερ στὴν ἐξουσία, παρουσιάζεται τώρα στὸ παιχνίδι τοῦτο σοβαρὸς ἀντίπαλος κι ἡ Γερμανία.

Ἡ προσεκτικὴ ἀνάγνωση τῆς παραγράφου μᾶς παραπέμπει σὲ ἐποχὴ πού ὑπῆρχε μόνο μία μεταπολεμικὴ περίοδος, αὐτὴ πού γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἄρχιζε μετὰ τὴ Μικρασιατικὴ Καταστροφὴ καὶ ὀρίζεται ὡς 1923-40. Σήμερα χρησιμοποιοῦμε τὸν ὄρο « Μεσοπόλεμος ». Ἐξάλλου, ἀποκλείεται, ἂν εἶχε ἤδη ἀρχίσει ἡ εἰσβολὴ τοῦ Ἄξονα στὴν Ἑλλάδα, νὰ ἀσχολιόταν τὸ βιβλίον ἰπλιῶς μὲ τὴν ἐπιρροὴ τῆς Γερμανίας στὸ ἐδῶ πολιτικὸ παιχνίδι. Ὅλα αὐτὰ μᾶς μεταθέτουν τὴ χρονολόγησιν πρὶν ἀπὸ τὴν 28.10.40, πιθανότατα λοιπὸν στὴν Ἀκρονουπλία.

Ὅσῳσὸ πρέπει νὰ λάβουμε ὑπόψη καὶ τὰ παρακάτω δεδομένα :

Στὴ σελ. 159 γίνεται ἀναφορὰ στὴν « τραγικὴ συμφορὰ τοῦ 1941 » (πιθανότατα ἐννοῶντας τὸν λιμὸ) καὶ στὴ σελ. 262 ὑπάρχει ἀναφορὰ στὸν ἑλληνικὸ λαό, πού « ξεσηκώθηκε τὸ 1941 », ἐνῶ στὴ σελ. 306 μιλάει γιὰ τὴν « ἐκθεση τοῦ Βαρβαρέσου τὸ Μάρτη τοῦ 1941 ». Στὴν ἴδια παρῶγραφο γίνεται ἀναφορὰ στὸ « ἀθάνατο γράμμα τοῦ Ζαχαριάδη, 31.10.40 ». Καθὼς ἡ χρονολόγησιν πρὶν ἀπὸ τὴν ἰταλικὴ εἰσβολή, μὲ βάση αὐτὰ πού προαναφέραμε, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀμφισβητηθεῖ (ἂς μὴν ξεχνᾶμε καὶ τὴν ἀναφορὰ τοῦ ἴδιου τοῦ συγγραφέου ὅτι μετὰ τὸν πόλεμο συμπλήρωσε τὸ βιβλίον), εἶναι φανερὸ πὺς ἐδῶ ἔχουμε τμήματα ἀπὸ τὸ « στρωμα » (μὲ τὴν ἀρχαιολογικὴ ἔννοια) πού γράφτηκε μετὰ τὸν πόλεμο. Ἀκόμη μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει στὴ σελ. 307 ἡ ἀναφορὰ σὲ δημοσίευμα τῆς Ἐλευθερίας τῆς 8.3.45, γιὰτὶ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι βρισκόμαστε σὲ ἓνα ἀκόμη « μεταπολεμικὸ » τμήμα, ἔχουμε καὶ ἓνα ἀσφαλὲς *terminus post quem* σχετικὰ μὲ τὴν παράδοσιν τοῦ βιβλίου στὴν ΚΟΜΕΠ γιὰ ἐκδόσιν.

Συμπεράσματα σχετικά με τη χρονολόγηση

Όπως έχει γίνει φανερό, η έλλειψη στοιχείων είτε λόγω των ανώμαλων έξωτερικών συνθηκών (φασισμός) είτε λόγω απόκοιψης από κομματικής πλευράς, μάς ανάγκασε να προσφύγουμε σε αρχαιολογική στραματογραφία, προκειμένου να χρονολογήσουμε τη συγγραφή του βιβλίου. Ας αναπαραστήσουμε τη χρονική διαδρομή των χειρογράφων:

Θα ονομάσουμε «χειρόγραφο Α» τις μῆτρες, «χειρόγραφο Β» το αντίγραφο του Περισσού και «χειρόγραφο Γ» το ανά χείρας μας καθαρογραμμένο, πού συνόδευε τις μῆτρες. Τό «Α» γράφεται, όπως προαναφέραμε, σε κάποια από τις τέσσερις φυλακές, πιθανότατα στην Ἀκροναυπλία τὸ 1940 πρὶν ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο, καὶ φυλάσσεται θαμμένο ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ '43. Ἀνασύρεται τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1944, καθαρογράφεται, συμπληρώνεται μὲ πέντε κεφάλαια (αὐτὸ εἶναι σὲ συμφωνία μὲ ὅσα ἀναφέρει ὁ ἴδιος ὁ Ν.Μ. στὴν τελευταία ἐπιστολή του πού προαναφέραμε, ὅπου γράφει πὼς τὸ 1945 τελείωσε τὸ βιβλίο) καὶ ἔτσι προκύπτει τὸ «Β», πού ὑποβάλλεται στὴν ΚΟΜΕΠ κάποια ἡμερομηνία μετὰ τὴν 8.3.45, προφανῶς γιὰ νὰ δημοσιευθεῖ ὡς αὐτόνομο βιβλίο, λόγω τοῦ ὄγκου του. Δὲν ὑπάρχει κἀν ἀπάντηση ὡς τὴν ἀνοιξη τοῦ 1946. Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1946 ἀρχίζει ὁ Ἐμφύλιος καὶ ἐπίκειται ἄμεση ἐκ νέου ἄνοδος στὸ βουνό. Ἀρχίζει στὴν Πάτρα ἐσπευσμένη ἀντιγραφή τοῦ «Α» καί, γιὰ λόγους ταχύτητας, κατανέμονται κεφάλαια καὶ σὲ ἄλλους δύο, ὥστε νὰ ὑπάρξει μὰ πιθανότητα κάποτε νὰ δημοσιευθεῖ τὸ βιβλίο ἀπὸ τὸ ἀντίγραφο «Γ» πού προκύπτει. Ἀπὸ τὰ πέντε κεφάλαια τοῦ «Β», πού εἰκάζουμε πὼς προστέθηκαν στὰ τέλη τοῦ 1944 – ἀρχῆς 1945, δὲν πρέπει νὰ εἶχε κρατηθεῖ ἀντίγραφο καὶ πλέον δὲν ὑπάρχει χρόνος γιὰ ἐκ νέου γραφή. Τὸ τελευταῖο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου, καθὼς δὲν ὑπάρχει χρόνος νὰ προσαρμοστεῖ στὰ μεταπολεμικὰ δεδομένα, ἀπλῶς περικόπτεται περίπου κατὰ τὸ ἥμισυ. Εἶναι ἀπορίας ἄξιο καὶ μένει πρὸς διερεύνηση τὸ γεγονός ὅτι ἡ προσαρμογή

δὲν εἶχε γίνει ἤδη στὸ χειρόγραφο « Β », ὅταν θεωρητικὰ δὲν ὑπῆρχε χρονικὴ πίεση. Μιὰ πιθανὴ ἐκδοχὴ εἶναι πὼς ὑπῆρχε σχέδιο γιὰ συγγραφή καινούργιου βιβλίου μὲ θέμα τῆ μεταπολεμικῆ περιόδου. Εἶναι βέβαιο πὼς ἀρκετὰ πολύτιμα στοιχεῖα γι' αὐτὴν τὴν ἔρευνα θὰ προέκυπταν, ἂν ὑπῆρχε πρόσβαση στὰ ἑπτασφράγιστα ἀρχεῖα τοῦ Περισοῦ. Πάντως, γιὰ τὴ φυγὴ στὸ βουνὸ ἔχουμε ἓνα terminus post quem, ἀφοῦ στίς 6, 8 καὶ 9 Ἰουνίου 1946 ὑπάρχει στὸν Ριζοσπάστη ἀρθρο τοῦ Ν.Μ. σὲ τρεῖς συνέχειες σχετικὰ μὲ τοὺς σταφιδοπαραγωγούς τῆς Πελοποννήσου. Ἡ ἀντιγραφή ἀπὸ τὸ « Α » καὶ ἡ δημιουργία τοῦ « Γ » λοιπὸν κατὰ πάσαν πιθανότητα χρονολογεῖται πρὶν ἀπὸ τὶς ἀρχές Ἰουνίου 1946.

Ἡ συνέχεια εἶναι γνωστὴ: Τὸ « Β » καταλήγει στὸν Περισοῦ καί, θέλοντας καὶ μὴ, πανηγυρίζει γιὰ τὰ ὄγδοντάχρονα τοῦ Κόμματος. Τὰ « Α » καὶ « Γ » ἀπὸ τὴν Πάτρα ταξιδεύουν ὡς τὴ Θεσσαλονίκη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τὸ 2006 μπαίνουν στὸ Ἰντερσίτυ γιὰ Ἀθήνα, ὅπου ἀρχίζει ἡ παρούσα ἐκδοτικὴ περιπέτεια.

Μιὰ τελευταία παρατήρηση: Ἡ χρονολόγηση τοῦ βιβλίου στὴν ἔκδοση τῆς « Σ.Ε. », τόσο στὸ σημεῖωμα τῆς ἔκδοσης (σελ. 9) ὅσο καὶ στὸν πρόλογο τῆς Ἀλέκας Παπαρήγα (σελ. 13), πού τὸ τοποθετεῖ μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωση, δέιχνει σὰν τὸ βιβλίον νὰ χρονολογήθηκε μὲ βάση κοιμηματικὴ ἀπόφαση καὶ ὄχι μὲ ἀνάγνωση μέχρι τὴν προτελευταία σελίδα (362 στὴν ἔκδοση τῆς « Σ.Ε. »), ὅπου τεκμηριώνεται ἡ δικὴ μας χρονολόγηση. Ἡ εἰρωνεία εἶναι πὼς, ἂν εἶχαν σωθεῖ μόνο τὰ χειρόγραφα « Α » καὶ « Γ », θὰ ἦταν ἀδύνατον νὰ βρεῖ κανεὶς τὸ πραγματικὸ terminus ante quem γιὰ τὴν πρώτη γραφή, γιατί ἡ παράγραφος τοῦ « Β », πού παρέχει τὴν ἀσφαλὴ χρονολόγηση στὰ 1940, ἔχει ἀπαλειφθεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν συγγραφέα, γιὰ τοὺς λόγους πού προαναφέραμε. Θὰ βασιζόμασταν μόνο τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Ν.Μ. ἀπὸ τὸ κελλὶ τῶν μελλοθανάτων, ὅπου ἀνέφερε πὼς τὸ 1945 τελείωσε τὰ βιβλία του, καθὼς καὶ στὴ μαρτυρία τῆς Ἀσπασίας γιὰ τὸ 1943, πού θίει ἦταν καὶ τὸ μόνο διαθέσιμο ἀσφαλὲς ὄριο. Τὸ κλειδί λοιπὸν βρισκόταν στὸ

αντίγραφο « Β », πού είχε στα χέρια του τὸ ΚΚΕ, ἀλλὰ προφανῶς οὐδεὶς στὸν Περισσὸ πῆρε τὸν κόπο νὰ διαβάσει τὸ βιβλίο μέχρι τέλους. Δὲν ὑπῆρχε τέτοια ἀνάγκη, ἀφοῦ τὸ μόνο πὸν ἐνδιέφερε τὸ ΚΚΕ ἦταν τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα γιὰ τὰ δικά του ὀδοντάχρονα.

ΝΙΚΟΣ ΜΠΡΑΟΓΙΑΝΝΗΣ

Μάιος 2009

Τὸ σχέδιο τοῦ Πάμπλο Πικάσσο « Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ γαρίφαλο »
ἔγινε ἀπὸ φωτογραφία τῆς δίκης στὶς 31 Μαρτίου τοῦ 1952,
μία μέρα μετὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ Ν. Μ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Ι ΑΚΡΙΒΕΙΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ κάτω από τις οποίες ο Νίκος Μπελογιάννης έγραψε το βιβλίο του Το Ξένο κεφάλαιο στην Ελλάδα δεν είναι γνωστές και μάλλον δεν είναι πλέον δυνατόν να γνωσθούν πλήρως. Από το περιεχόμενο ωστόσο μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η συγγραφή του πρέπει να ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του 1930, κατά τη διάρκεια του έγκλεισμού του από το 1938 στις φυλακές της Αίγινας, στην Ακροναυπλία, στα ιταλικά στρατόπεδα συγκέντρωσης στην Κατούνα και στη Βόνιτσα, στα δύο πρώτα χρόνια της Κατοχής, και τέλος στο νοσοκομείο « Σωτηρία », απ' όπου δραπέτευσε τον Σεπτέμβριο του 1943. Η πρώτη έκδοχή του χειρογράφου πρέπει να είχε ολοκληρωθεί πριν από τη δραπέτευση. Η συγγραφή συμπληρώθηκε πιθανόν στο μικρό διάστημα που μεσολάβησε από τη δραπέτευση μέχρι την έξοδο στο βουνό το 1943, ενώ το βιβλίο πήρε την τελική μορφή του άμεσα μετά την απελευθέρωση, το 1944-1945, όποτε και αντίγραφο του υποβλήθηκε προς δημοσίευση στην ΚΟΜΕΠ. Το πρωτότυπο χειρόγραφο μαζί μ' ένα ακόμη αντίγραφο θα ακολουθήσουν την περιπετειώδη και ταυτόχρονα γοητευτική πορεία που αφηγείται στο προλογικό του σημείωμα, το οποίο συμπεριλαμβάνεται σ' αυτήν την έκδοση, ο γιός του συγγραφέα Νίκος Μπελογιάννης.

Ανεξαρτήτως πάντως της άγνοιας των συγκεκριμένων λεπτομερειών σχετικά με το χρόνο και τις συνθήκες της συγγραφής, το βέβαιο είναι ότι το Ξένο κεφάλαιο είναι κυρίως ένα βιβλίο της φυλακής.

* Ιστορικός, συγγραφέας του βιβλίου Οι Έλληνες μηχανικοί, Θεομοί & ιδέες, 1900-1940, εκδ. Εκδόσεις Αστέρια, 2006. (Σ.τ.έ.)

Ἄλλωστε τὸ πάθος καὶ ἡ ὀργή, χαρακτηριστικὰ πὺν σφραγίζουσι τὴ γλώσσα καὶ τὸ ὄψος τοῦ συγγραφέα, πέραν τοῦ οὕτως ἢ ἄλλως πολεμικοῦ χαρακτήρα τῆς κομμουνιστικῆς ἰδεολογίας καὶ τοῦ σχετικοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τοῦ Μεσοπολέμου, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ σχετίζονται μὲ τις ἔκτακτες συνθήκες τοῦ ἐγκλεισμοῦ καὶ τὸ ἤδη πλούσιο ἐπαναστατικὸ βιογραφικὸ τοῦ συγγραφέα. Ὁργὴ γιὰ τὴ μεγάλη ἀδικία, πὺν ἔκτος ἀπὸ συλλογικὸ βίωμα τῶν ἀδικημένων καὶ περιθωριοποιημένων βιώνεται καὶ ἀπολύτως προσωπικὰ στὶς φυλακὰς καὶ στὶς ἐξορίες, καὶ πάθος γιὰ τὸν καινούργιο ἐπελαύνοντα κόσμον τῆς δικαιοσύνης, πὺν οὕτως ἢ ἄλλως θὰ κυριαρχήσει, γιὰτὶ ἀποτελεῖ ἐπιταγὴ τῆς ἱστορίας. Ἡ βεβαιότητα μάλιστα αὐτὴ ἐμφανίζεται ἀκόμη πὺν ἰσχυρὴ σὲ ἔκτιμήσεις πὺν προφανῶς προστέθηκαν μὲ τις συμπληρώσεις ἢ τις τροποποιήσεις πὺν ἔγιναν στὸ βιβλίον στὴ διάρκειαν τῶν πρώτων μεταπολεμικῶν χρόνων, στὶς ὁποῖες γίνεται ἀναφορὰ στοὺς νέους συσχετισμοὺς δυνάμεων πὺν ἀναπτύχθηκαν μὲ τὴν Ἀντίσταση καὶ τὴν ἀπελευθέρωση, οἱ ὁποῖοι, σύμφωνα μὲ τὸν συγγραφέα, καθιστοῦσαν τὴν προοπτικὴν τοῦ λαϊκοδημοκρατικοῦ μέλλοντος τῆς χώρας ρεαλιστικὴ καὶ ἄμεση.

Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ πὺς ὅταν ὁ Μπελογιάννης ξεκινᾷ τὴν συγγραφήν τοῦ βιβλίου μπορεῖ νὰ ἦταν καὶ κάτω ἀπὸ 25 ἐτῶν (γεννήθηκε τὸ 1915). Ὡστόσο, ἡ πρόωγη ἐμπλοκὴ του στὸ κομμουνιστικὸ κίνημα τοῦ εἶχε ἤδη στοιχίσει διώξεις, ἐξορίες καὶ φυλακὰς. Τὸ 1930, σὲ ἡλικία 15 ἐτῶν, μαθητὴς γυμνασίου, ἔγινε μέλος τῆς ΟΚΝΕ καὶ γιὰ τὴ συμμετοχὴν του στὶς κινητοποιήσεις τῶν σταφιδοπαραγωγῶν, στὴ γενέτειρά του Ἀμαλιάδα, γνώρισε τὶς πρώτες διώξεις. Τὸ 1932 πέρασε στὴ Νομικὴ Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀπ' ὅπου ἀπεβλήθη γιὰ τὴν κομμουνιστικὴν δράσην του τὸ 1934. Τὸ 1936, σὲ ἡλικία 21 ἐτῶν, ἐξορίστηκε στὴν Ἴο καὶ στὴ συνέχειαν καταδικάστηκε σὲ δύο χρόνια φυλακῆ. Πῆρε χάρη, ἀποφυλακίστηκε καὶ ἄμέσως στρατεύτηκε. Ἡ συμμετοχὴν του σὲ ὀργάνωση κομμουνιστῶν στρατιωτῶν τοῦ στοίχισε τρεῖς μῆνες φυλακῆ καὶ ἔξι ἐξορία. Τὸ 1938 συλλαμβάνεται πάλι ἀπὸ τὸ καθεστὺς τῆς 4ης Αὐγούστου καὶ καταδικάζεται σὲ πέντε χρόνια φυλάκιση καὶ

δύο εξορία. Αυτό το σύντομο βιογραφικό σκιαγραφεί το άρχετυπικό προφίλ του κομμουνιστή ακτιβίστα του Μεσοπολέμου και όπωσδήποτε επικαθορίζει και το περιεχόμενο του βιβλίου.

Το ιστοριογραφικό σχήμα μέσα στο οποίο ο Μπελιγιάννης εντάσσει την αφήγησή του είναι αυτό που διαμορφώθηκε και κυριάρχησε στις αρχές της δεκαετίας του 1930, μετά την επέμβαση της Κομμουντέν στα έσωτερικά του ελληνικού κομμουνιστικού κινήματος. Σύμφωνα μ' αυτό η Έπανάσταση του 1821, παρά τη λαογέννητη άφετηρία της και την έμπνευση από τις ιδέες του Διαφωτισμού, δέν ευδοώθηκε. Η έθνικη ανεξαρτησία δέν κατακτήθηκε τελικά, το κράτος που ιδρώθηκε το 1830 ήταν προϊόν του συμβιβασμού τών κοτζαμπάσηδων και της άστικης τάξης - του μετώπου του « άστοκοτζαμπασισμού », σύμφωνα με την κομμουνιστική διάλεκτη της έποχης - και τών μηχανορραφιών τών Μεγάλων Δυνάμεων. Στο πλαίσιο αυτής της παραδοχής, η άστικη τάξη δέν εκπλήρωσε την ιστορική της άποστολή, την άστικοδημοκρατική επανάσταση, η πραγματοποίηση της όποίας πλέον έγγραφόταν στα καθήκοντα της εργατικής τάξης και τών συμμάχων της, ως άναγκαίο στάδιο προς τη σοσιαλιστική επανάσταση.

Το σχήμα αυτό άποκρυσταλλώθηκε το 1934 με τη μελέτη του Γιάννη Ζεύγου, Γιατί η επανάσταση στην Έλλάδα θ' αρχίσει σαν άστικοδημοκρατική¹, κλονίζοντας τη μέχρι τότε ισχύουσα θεώρηση, κύριος έκφραστής της όποίας υπήρξε ο μαρξιστής λόγιος και ιστορικός Γιάννης Κορδάτος. Στη δεκαετία του 1920, ο Κορδάτος και ως ιστορικός με το βιβλίο του Η κοινωνική σημασία της Έλληνικης Έπαναστάσεως του 1821, που έκδόθηκε για πρώτη φορά το 1924, αλλά και ως πολιτικός που συμμετείχε στην ήγεςία του Κομμουνιστικού Κόμματος, ύποστήριξε ότι στην Έλλάδα η άστικοδημοκρατική επανάσταση

1. Γιάννης Ζεύγος, Γιατί η επανάσταση στην Έλλάδα θ' αρχίσει σαν άστικοδημοκρατική, Άθήνα 1934.

είχε ήδη συντελεστεί, ή αστική τάξη ολοκλήρωσε την ιστορική αποστολή της και ότι στις συνθήκες πλέον του ώριμου καπιταλισμού ως ιστορικό καθήκον της εργατικής τάξης προέβαλλε ή πραγματοποίηση της σοσιαλιστικής προλεταριακής επανάστασης και ή άνατροπή της άστικής κυριαρχίας.¹

Στή μία ή την άλλη έκδοχή του πάντως, τὸ μαρξιστικό σχήμα έρμηνείας τής ιστορίας τών Έλλήνων κομμουνιστῶν τοῦ Μεσοπολέμου στην αντιπαράθεσή του με τὸ επίσημο εθνικό αφήγημα τής τριχοτομημένης, πλην ὅμως άρραγοῦς συνέχειας, τής μεγάλης οὐσίας τοῦ έθνους τοῦ Κ. Παπαρηγόπουλου, αντιπαρέβαλε μιὰ άλλη δική του μεγάλη οὐσία, τήν οὐσία τής ταξικής πάλης. Στήν οὐσιοκρατία τοῦ άστισμοῦ οί μαρξιστῆς άπαντοῦσαν με τή δική τους οὐσιοκρατία. "Όλα έπρεπε νά βολευτοῦν μέσα σ' αυτό τὸ σχήμα και νά ὑποταγοῦν στὸν σιδερένιο ντετερμινισμό τῶν νόμων τής ιστορίας. Στὸ πλαίσιο αυτό, ή άδικία και ή δικαιοσύνη ὑποστασιοποιοῦνταν και γίνονταν αντιληπτές ως σταθερές ὑποβάθρου τῶν ὑποτιθέμενων φορέων τους. Οί κυρίαρχοι ταυτίζονταν με τὸ άδικο και οί κυριαρχούμενοι, ὁ λαός εν γενέει, με τή δικαιοσύνη. Έν προκειμένῳ, ή έκβαση τής αναμέτρησης ανάμεσα σ' αυτές τις μεγάλες οὐσίες και τούς φορεῖς τους ήταν προδιαγεγραμμένη. "Ο θρίαμβος τής δικαιοσύνης και ή λύτρωση τοῦ λαοῦ ήταν βέβαιη, γιατί ήταν ιστορικά άναγκαία. "Όπως έγραφε ὁ "Αγγελος Έλεφάντης, ὁ λόγος τοῦ ΚΚΕ στὸ Μεσοπόλεμο δέν άπείχε ἀπὸ τήν πολιτική μεταφυσική.² Στήν εποχή τοῦ σταλισμοῦ ή μετατροπή τής κομμουνιστικής επαγγελίας σέ κοσμική θρησκεία είχε ήδη ολοκληρωθεῖ, έξού και οί προφήτες, οί πατεροῦληδες και οί άποσυνάγωγοι.

Οὔτως ή άλλως, ή έντονη ένδοκομμουνιστική διαμάχη για τὸ χαρακτηριστῆρα τής ελληνικής Έπανάστασης και τὸν κοινωνικό ρόλο τής

1. Γιάννης Κορδάτος, *Η κοινωνική σημασία τής Έλληνικής Έπανάστασης τοῦ 1821*, Έκδ. Διεθνoῦς Έπικαιρότητας, Αθήνα 1972.

2. "Αγγελος Έλεφάντης, *Η επαγγελία τής άδύνατης επανάστασης. ΚΚΕ και άστισμός στὸ Μεσοπόλεμο*, "Ολκός, Αθήνα 1978, σ. 13.

άστικής τάξης δὲν ἀφορούσε τόσο αὐτὲς καθεαυτὲς τὶς ἱστορικὲς πλευρὲς τοῦ ζητήματος, ὅσο κυρίως τὴν πολιτικὴ του χρήση στὸ ἱστορικὸ παρὸν καὶ τὴν ἀνάλογη διατύπωση τῆς γραμμῆς τοῦ κόμματος. Τὸ σχῆμα Ζεῖγρου, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εὐθυγραμμίζοταν μὲ τὶς ἀναλύσεις τῆς Κομμουντὲρν καὶ τῆς Βαλκανικῆς Διεθνούς γιὰ τὸν ἱστορικὸ συμβιβασμὸ τῆς ἀστικής τάξης μὲ τὴ φεουδαρχία, ἀπογύμνωνε τὸν ἑλληνικὸ ἀστισμὸ ἀπὸ ὁποιοδήποτε πρόσημο προοδευτικότητας, ἀναδεικνύοντας ταυτόχρονα ὡς μοναδικὰ ὑποκείμενα τοῦ κοινωνικοῦ μετασχηματισμοῦ τοὺς προλετάριους καὶ τοὺς ἀγρότες. Στὸ πολιτικὸ ἐπίπεδο ἡ ἀφήγηση αὐτὴ νομομοιοποιῶσε, τουλάχιστον μέχρι τὸ 1935, τὸν μοναχικὸ δρόμο τῶν κομμουνιστῶν, τὴν ἄρνηση ὁποιασδήποτε πολιτικῆς συνεργασίας μὲ ὑπαρκτὲς πολιτικὲς δυνάμεις ἐκτὸς ΚΚΕ, οἱ ὁποῖες κατατάσσονταν σὲ ποικιλῶνμες φασιστικὲς ἢ φασίζουσες συννομοταξίες, μοναρχοφασίστες, βενιζελοφασίστες, σοσιαλφασίστες κλπ. Στὸ πλαίσιο αὐτό, ἡ ἀντιπαράθεση τῶν κομμουνιστῶν μὲ τὸ φάντασμα τοῦ παμφασισμοῦ προβαλλόταν ὡς πολιτικὸς μονόδρομος. Ἡ πολιτικὴ τῶν λαϊκῶν μετώπων πὸν εἰσηγήθηκε τὸ 1935 ἡ Κομμουντὲρν καὶ υἱοθετήθηκε καὶ ἀπὸ τὸ ΚΚΕ δὲν ὀδήγησε ὡστόσο καὶ στὴν ἀλλαγὴ τῆς ἐκτίμησής γιὰ τὸν ἱστορικὸ ρόλο τῆς ἀστικής τάξης στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν πορεία τοῦ κράτους ἀπὸ τὴν ἀνεξαρτησία ἕως τὸν Μεσοπόλεμο.¹

Ὁ Νίκος Μπελογιάννης γράφει ἓνα βιβλίο γιὰ τὸ ρόλο τοῦ ξένου κεφαλαίου στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ, στὸ πεδίο τῆς οἰκονομίας καὶ στὴ συνάφειά της μὲ τὴν κοινωνία καὶ τὴν πολιτικὴ, τὸ παραπάνω θεώρημα. Ἔτσι λοιπὸν, κατὰ τὸν συγγραφέα, ὁ ἀνολοκλήρωτος ἀστικοδημοκρατικὸς μετασχηματισμὸς, ἡ ἀρπακτικότητα τῆς

1. Ἐπίσης σχετικὰ μὲ τὸ θέμα : Φίλιππος Ἡλιοῦ, *Ψηφίδες ἱστορίας καὶ πολιτικῆς τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα*, Ἀθήνα 2007, σσ. 197-207· Νίκος Ζαχαριάδης, «Θέσεις γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ ΚΚΕ», *Συλλογὴ Ἔργων*, ΚΚΕ, 1953, σσ. 9-46· Ἐλεφάντης, ὅ.π.

« άστοκοτζαμπάσιχης » συμμαχίας, οί δεσμοί εξάρτησης και ύποταγής στον ξένο παράγοντα πού ώς έγγυητή τους είχαν τή μοναρχία και ώς ιδεολογικό επικάλυμμα τή Μεγάλη Ίδέα, τέλος, ή ψευδής θεωρία τής φτώχειας ώς έγγενοϋς χαρακτηριστικου τής έλληνικής πραγματικότητας, ήταν οί μεγάλοι ένοχοι για τήν ψεύτικη άνεξαρτησία, τήν οικονομική καχεξία τής χώρας και τή δυστυχία του λαου. Η ύλικότητα τής οικονομίας, και μάλιστα τó μέρος πού σχετίζεται με τó δανεισμό και τή διαχείριση τών σχετικων πόρων, επιλέγεται ώς προκομιακό πεδίο για τήν κορύφωση τής κριτικής του Μπελογιάννη στο κυρίαρχο πολιτικοοικονομικό σύμπλεγμα και τή συμμαχία του με τó ξένο κερτάλιο, ή δράση τών οποίων σκιαγραφείται ώς ένα άμοραλιστικό συνεχές συνωμοσιων και δολοπλοκιων εις βάρος του λαου.

Πρέπει ωστόσο να αναφερθει ότι τó βιβλίο γράφεται στο τέλος μιās περιόδου πού ήταν γεμάτη από σημαντικά οικονομικά γεγονότα, και όχι μόνο, πού κλιμακώνονται από τήν κρίση του 1929 μέχρι τόν Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, αλλά και σε μιá περίοδο σημαντικων άναζητήσεων και άνατροπων στην οικονομική σκέψη. Στην έρευνητική άτζέντα τών Έλλήνων οικονομολόγων του Μεσοπολέμου τó ζήτημα του ρόλου τών ξένων κεφαλαίων και ειδικότερα τó ζήτημα του δημόσιου δανεισμού κατείχε προεξάρχουσα θέση. Στο πλαίσιο αυτών τών άναζητήσεων, μιá σειρά σημαντικων οικονομικων μελετών θα δουν τó φως τής δημοσιότητας τή δεκαετία του 1930. Σημειώνω ένδεικτικά τίς μελέτες του Άνδρέα Άνδρεάδη, καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Άθηνων, « Έθνικά δάνεια και έλληνική δημόσια οικονομία » και « Έλληνική πολεμική και Μεταπολεμική οικονομία », πανεπιστημιακές παραδόσεις πού δόθηκαν τó 1939 με έπιμέλεια μεταξύ άλλων και του Κ. Βαρβαρέσου¹, τó βιβλίο του Δημοσθένη Στεφανίδη, καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, « Η εισροή τών ξένων κεφαλαίων και αί

1. Άνδρέας Άνδρεάδης, Έργα. Μελέται επί τής συγχρόνου έλληνικής δημοσίας οικονομίας, Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Άθηνων, Άθήνα 1939, σσ. 299-575 και 580-649.

οικονομικά και πολιτικά της συνέπειαι¹, και τὸ βιβλίον τοῦ Ἀγγελου Ἀγγελόπουλου, ὑφηγητῆ τότε στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ διευθυντῆ τοῦ Ἀνωτάτου Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου, Τὸ δημόσιον χρέος τῆς Ἑλλάδος, πὸν ἐκδόθηκε τὸ 1937.²

Οἱ μελέτες αὐτὲς ἀποτελοῦν τὴ βασικὴ πηγὴ γιὰ τὴ συγγραφή τοῦ βιβλίου τοῦ Μπελογιάννη, μαζὶ βεβαίως μὲ ἄλλες εἴτε οἰκονομικές, ὅπως τοῦ Ξενοφάντα Ζολώτα, Ἡ Ἑλλάς εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐκβιομηχανίσεως (1926), Ἡ δανειακὴ ἐπιβάρυνσις ἐν Ἑλλάδι (1931), Νομισματικά καὶ συναλλαγματικά φαινόμενα ἐν Ἑλλάδι (1928), εἴτε γενικοῦ ἱστορικοῦ περιεχομένου, ὅπως ἡ Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Finley, Ἡ Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τοῦ Κ Παπαρηγόπουλου, ἡ Ἱστορία τοῦ Π. Καρολίδη, κλπ. Οἱ μελέτες αὐτὲς δὲν ἀποτελοῦν βεβαίως μόνον τὶς πηγὰς ἀπ' ὅπου ὁ συγγραφεὺς ἀντλεῖ τὸ ὕλικόν του, ταυτόχρονα εἶναι οἱ συνομιλητὲς καὶ ἀντίπαλοί του. Ὁ Μπελογιάννης μὲ τὸ βιβλίον του προφανῶς φιλοδοξεῖ νὰ ἀναμετρηθῆ μὲ τὴν οἰκονομικὴ σκέψιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀστισμοῦ, διατυπώωντας ταυτόχρονα τὸν ἀντίπαλον οἰκονομικὸν λόγον τῶν κομμουνιστῶν.

Ἐνα ἐρώτημα πὸν δὲν ἔχει ἀπαντηθῆ εἶναι οἱ συνθήκες κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες ὁ συγγραφεὺς ἐξασφάλισεν πρόσβαση εἰς τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν, κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ἐγκλεισμοῦ του εἰς διάφορας φυλακὰς. Εἶναι γνωστὸ βέβαια ὅτι καὶ ἄλλα βιβλία γράφθησαν εἰς τὴν φυλακὴν ἢ εἰς τὴν ἐξορίαν, στὸν Μεσοπόλεμον καὶ μεταπολεμικά.³ Οἱ κρατούμενοι συγγραφεῖς μὲ διάφορους τρόπους καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν ἀστυχητότητα τοῦ συστήματος ἐγκλεισμοῦ μποροῦσαν νὰ ἐξασφαλίσουν κάποια

1. Δημοσθένης Στεφανίδης, *Ἡ εἰσροὴ τῶν ξένων κεφαλαίων καὶ αἱ οἰκονομικαὶ καὶ πολιτικαὶ τῆς συνέπειαι*, Θεσσαλονίκη 1930.

2. Ἀγγελος Ἀγγελόπουλος, *Τὸ δημόσιον χρέος τῆς Ἑλλάδος*, Ζαχαρόπουλος, Ἀθήναι 1937.

3. Ὁ Δημήτριος Γληνὸς γράφει εἰς τὴν ἐξορίαν, ὁ Νίκος Ζαχαριάδης γράφει εἰς τὴν φυλακὴν τῆς Κέρκυρας τὶς *Θέσεις γιὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ΚΚΕ* καὶ τὴ μελέτην του Ὁ ἄληθινὸς Παλαμᾶς, ὁ Γιάννης Ζεῦγος γράφει εἰς τὴν Ἀκροναυπλία τὸ βιβλίον του *Σύντομη μελέτη τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας* κλπ.

βιβλία. Ειδικότερα για τὸ Ξένο κεφάλαιο, μιὰ ἀρκετὰ βάσιμη ὑπόθεση εἶναι ὅτι ὁ Μπελογιάννης τὰ ὅποια βιβλιογραφικὰ κενὰ τὰ κάλυψε τὴν περίοδο μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση. Ἐκτὸς αὐτοῦ εἶναι πιθανὸν νὰ εἶχε κάποια ἐξοικείωση μὲ τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία, τὸ σύντομο διάστημα πὺ φοίτησε στὴ Νομικὴ Ἀθηνῶν. Εἶναι ἐπίσης πιθανὸν τὴν περίοδο αὐτὴ νὰ ἄκουσε καὶ τὶς παραδόσεις τοῦ Α. Ἀνδρεάδη σχετικά μὲ τὴν ἱστορία τῶν δανείων, πὺ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη κυκλοφοροῦσαν μὲ τὴ μορφή πανεπιστημιακῶν σημειώσεων.

Στὸν σύντομο πρόλογο τοῦ βιβλίου ὁ Μπελογιάννης ἐξηγεῖ τοὺς λόγους πὺ τὸν ὡδήγησαν στὴ συγγραφή τῆς μελέτης του γιὰ τὸ ρόλο τοῦ ξένου κεφαλαίου στὴν Ἑλλάδα :

Γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἡ ἱστορία τοῦ ξένου κεφαλαίου εἶναι στενὰ δεμένη μὲ τὴν πολιτικὴ ἱστορία τῶν 120 χρόνων τῆς ἐλεύθερης ὑπαρξης τοῦ ἔθνους μας. Ὅποιος θελήσει ν' ἀνιστορήσει τούτῃ τὴν περίοδο, πολλές φορές θὰ χρειαστεῖ νὰ ζητήσῃ στους ξένους τοκογλύφους καὶ στὰ κράτη πὺ τοὺς προστάτευαν τὶς αἰτίες γιὰ πολλές συμφορὲς πὺ βρῆκαν τὴ χώρα μας. Κι ὅποιος πάλι θελήσει νὰ γράψῃ γιὰ τὸ ξένο κεφάλαιο καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὰ ἐξωτερικὰ δάνεια, δὲν μπορεῖ νὰ μὴ δέσει τὴν ἱστορία τους μὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ κυριότερα πολιτικὰ γεγονότα, πὺ ξετυλίχτηκαν στὴν Ἑλλάδα τούτα τὰ 120 χρόνια.

Ἀποδίδει λοιπὸν ἀποφασιστικὴ σημασία στὸ ρόλο πὺ ἔπαιξε τὸ ξένο κεφάλαιο στὴν ἱστορικὴ διαδρομὴ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἐνῶ ταυτόχρονα σπεύδει ἐξαρχῆς νὰ τὸ χροῖσῃ πρόξενο δεινῶν. Τὴ γραμμὴ αὐτὴ θ' ἀκολουθήσῃ μὲ συνέπεια σ' ὅλη τὴν ἔκταξη τῆς ἀφήγησής του.

Τὸ βιβλίο χωρίζεται σὲ δύο μέρη. Τὸ πρῶτο, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖται ἀπὸ εἰκοσιένα κεφάλαια, ἐξετάζει τὴ διείσδυση τοῦ ξένου κεφαλαίου στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ 1824 ἕως τὸ 1940, ἀπὸ τὰ δάνεια τῆς ἀνεξαρτησίας ἕως καὶ τὴ δικτατορία τῆς 4ης Αὐγούστου, ἀκολουθώντας τὴν περιοδολόγηση τῆς ἱστορίας τῶν δανείων τὴν ὁποία πρωτοδιατύπωσε ὁ Ἀνδρεάδης καὶ συμπλήρωσαν ὁ Στεφανίδης καὶ ὁ Ἀγγελόπουλος, δηλαδή πρῶτη περίοδος 1823-1893, δευτέρη 1893-1922 καὶ τρίτη 1922

-1932. Ἡ πινακοθέτηση τῶν σχετικῶν περιόδων μὲ τὸ ὕψος τῶν δανείων, τὰ ὀνομαστικά καὶ πραγματικά κεφάλαια, τοὺς τόκους κλπ. εἶναι πιστὴ ἀναπαραγωγή τῶν πινάκων ποὺ παραθέτει ὁ Α. Ἀγγελόπουλος στὸ βιβλίον του Τὸ δημόσιον χρέος τῆς Ἑλλάδος, στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ρητὰ ὁ Μπελογιάννης.¹

Στὸ δεύτερο μέρος, ἀποτελούμενο ἀπὸ πέντε κεφάλαια, ὁ συγγραφέας ἐπιχειρεῖ μιὰ συστηματικὴ ἀποτίμηση τῶν συνεπειῶν τοῦ δανεισμοῦ, δημόσιου καὶ ἰδιωτικοῦ, γιὰ τὴν ἑλληνικὴ οἰκονομία, ἐπικεντρώνοντας σὲ θέματα ὅπως ἡ ἐπίδραση τοῦ δανεισμοῦ στὴν ἀγροτικὴ οἰκονομία, ὁ ρόλος τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας, ἡ ἐπίδραση στὰ δημόσια οἰκονομικά κλπ.

Τὰ πρῶτα ἑννέα κεφάλαια τῆς ἐξαντλητικῆς ἐξιστόρησης τοῦ πρώτου μέρους τοῦ βιβλίου καλύπτουν τὴν πρώτη περίοδο τῆς ἱστορίας τῶν δανείων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἀπὸ τὸ 1824 ἕως τὴν πτώχευση τῆς 1893. Σ' αὐτὴν τὴν περίοδο συμπεριλαμβάνονται τὰ δάνεια τῆς ἀνεξαρτησίας, ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τοῦ Καποδίστρια καὶ οἱ ἀποτυχημέναι προσπάθειαι σὺναψης δανείων, τὸ δάνειο τῆς ἀντιβασιλείας τῆς 1833 τῶν 60 ἑκατομμυρίων φράγκων, ἡ πτώχευση τοῦ 1843, ὁ ἰσχυρὸς δανεισμὸς ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζα, τὸ δάνειο τοῦ 1879, τὰ ἑπτὰ δάνεια τῆς τρικουπικῆς περιόδου ἀπὸ τὸ 1881 ἕως τὸ 1899 καὶ ἡ πτώχευση τοῦ 1893. Τὸ ὀνομαστικὸ κεφάλαιο τοῦ συνόλου τῶν δανείων τῆς περιόδου ὑπολογίζεται σὲ 766,9 χιλιάδες φράγκα, τὸ πραγματικὸ σὲ 531,2, ἡ μέση ἀναλογία μεταξὺ πραγματικοῦ καὶ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου ὑπολογίζεται στὸ 68,3%, ὁ ὀνομαστικὸς τόκος στὸ 4,9%, ἐνῶ ὁ πραγματικὸς στὸ 6,7%.

(1) Μπελογιάννης σχετικὰ μὲ τὰ δύο δάνεια τῆς ἀνεξαρτησίας ἐνθουσιάζει τὴν ἐκτιμῆσιν τοῦ Φίνλεϋ, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἀνδρεάδη ἐν πολλοῖς. Στιγμιεὺς τοῦ ἐπαχθεῖς ὄρους τοῦ δανεισμοῦ, τὴν παρακράτηση τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῶν δανείων ἀπὸ τὴν τράπεζαν τοῦ City καὶ τοὺς διυπόχρους μεσάζοντες, τὴν κατασπατάλησίν τοις σὲ προμήθειαι καὶ

1. Ἀγγελόπουλος, ὁ.π., σσ. 24, 30, 41-42.

άδιαφανείς δραστηριότητες και την ιδιοποίηση του μικρού ύπολοιπου που έφτασε στην Ελλάδα από τις διάφορες φατρίες των προκρίτων και των πολιτικών της Επανάστασης. Τα δάνεια αυτά αξιολογούνται ως η αρχή των δεινών του έθνους που άνοιξαν το δρόμο στην οικονομική υποδούλωση της Ελλάδας στο ξένο κεφάλαιο, υπονομεύοντας καιρια την απελευθερωτική προοπτική του επαναστατικού αγώνα, αφού, εκτός των άλλων, ιδιαίτερα μετά την πτώχευση του 1827, έγιναν μία από τις κύριες αφορμές για την επέμβαση των ξένων δυνάμεων στα έσωτερικά της χώρας.

Είναι εξαιρετικά επικριτικός προς τον Καποδίστρια, τον οποίο χαρακτηρίζει πράκτορα της ρωσικής πολιτικής στην Ελλάδα. Λιεκτραγωδει τις αποτυχημένες προσπάθειες να εξασφαλίσει εξωτερικό δάνειο, ενώ την αποτυχία της πολιτικής του, την απομόνωση και τη δολοφονία του την αντιλαμβάνεται ως αποτέλεσμα έσωτερικής διένεξης του « αστοτσιφλικάδικου » μπλόκ αλλά και του ανταγωνισμού των Δυνάμεων.

Έξιπολύει μύδρους έναντιόν της αντιβασιλείας και του Όθωνα, τον οποίο, εκτός από όργανο των ξένων δυνάμεων, δέν διστάζει να τον χαρακτηρίσει ήλιθιο. Ο Μπελογιάννης σχετικά με το δάνειο των εξήντα εκατομμυρίων φράγκων του 1833, συμφωνώντας με τον Ανδρεάδη, θεωρεί ότι εκτός από ένα μέρος του, που κατεβλήθη στην Οθωμανική Αυτοκρατορία για την εξαγορά της Νοτιανατολικής Στερεάς και της Εύβοιας, δέν απέδωσε τίποτα και λόγω των εξαιρετικά έπαχθιων όρων του δανεισμού αλλά και γιατί, ότι απέμεινε σπαταλήθηκε από τούς Βαυαρους σε άχρηστες δαπάνες. Η αδυναμία καταβολής των τοκοχρεολυσίων οδήγησε στη δεύτερη χρεοκοπία του 1843, ή οποία προκάλεσε δανειακό εμπάργκο μακρής διάρκειας για την Ελλάδα μέχρι το 1879 και επέτεινε τις έπιμβάσεις των Δυνάμεων στα έσωτερικά της χώρας, με κορυφαία περιστατικά την υπόθεση Πασίφικο του 1847-1850 και την κατάληψη του Πειραιά από τούς Άγγλογάλλους το 1854-1857.

Το ίδιο απαξιωτικός είναι ο Μπελογιάννης και για τη συνταγματική περίοδο της οθωνικής μοναρχίας, μετά το 1843. Η εξέγερση του

Σεπτεμβρίου του 1843, παρά τον άδιαμφισβήτητα λαϊκό χαρακτήρα της δὲν κατάφερε νὰ λύσει κανένα αστικοδημοκρατικό πρόβλημα και αυτό γιατί σύμφωνα με τὸν συγγραφέα ἀπὸ τὴν πολιτική σκηνή τῆς ἐποχῆς ἔλειπε τὸ οργανωμένο προλεταριάτο και ἔτσι οἱ λαϊκὲς μάζες ἔμειναν ἀκαθοδήγητες. Ἀντίθετα, οἱ κερδισμένοι αὐτῆς τῆς ὑπόθεσης ἦταν οἱ ἑταῖροι τῆς γνωστῆς « ἀστοτσιφλικιάδικης » συμμαχίας, Μανροκοδάτος, Κωλέττης, Λόντος κ.ἄ., οἱ ὅποιοι ἐκμεταλλεύτηκαν τὴν ἐξέγερση γιὰ νὰ παραμερίσουν τοὺς Βαναροὺς και νὰ πάρουν τὴν ἐξουσία. Ὅντας ἰδιαίτερα ἀπαξιοτικός γιὰ τὸ πολιτικό προσωπικό τῆς ἐποχῆς, δὲν διστάζει νὰ τοὺς χαρακτηρίσει « ...ἀπλοὺς καραγκιόζηδες, πὺν τοὺς κινοῦν οἱ ξένοι κατὰ τὴ θέλησή τους ». Λιεκτραγωδεῖ τὴν οἰκονομική και κοινωνική κατάσταση τῆς χώρας ὅλη αὐτὴν τὴν περίοδο, παρομοιάζοντάς τη με δαντική κόλαση γιὰ τὸν λαό, ἐνῶ στηλιτεύει τοὺς λογίους τῆς ἐποχῆς πὺν με τὴν ἀρχαιοπληξία τους, τὸν γλωσσασαμντορισμὸ και τὸν μεγαλοϊδεατισμὸ ἀποκοίμίζαν τὰ πλήθη.

Ἡ ἀλλαγὴ δυναστείας τὸ 1863 και ἡ ἔλευση τοῦ Γεωργίου τοῦ Α', ἕκτος ἀπὸ συμπαγνία τῶν ξένων δυνάμεων, παρουσιάζεται και ὡς ἀποτέλεσμα τῆς δολοπλοκίας τοῦ Λανοῦ τραπεζίτη Χάμπρο. Ἡ κυριαρχία τοῦ κοινωνικοπολιτικοῦ μπλόκ τοῦ « ἀστοτσιφλικιαδισμού » και οἱ οργανικοὶ δεσμοὶ του με τὸ ξένο κεφάλαιο, κατὰ τὸν συγγραφέα, ἐπισηραγίστηκε στὸ οἰκονομικό πεδίο ἀπὸ τὸν ἡγεμονικό ρόλο τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας, ἡ ὁποία ἰδρύθηκε τὸ 1841. Ἡ ἀδυναμία ἐξωτερικοῦ δανισμού, ἀπὸ τὸ 1843 μέχρι τὸ 1879, κατέστησε τὴν τρίπεζα τὸν βασικό πιστωτὴ τοῦ κράτους, κατοχυρώνοντας στὴ μακρὰ διάρκεια τὸ ρόλο τοῦ ἰθνηκοῦ τοκογλύφου. Ὁ Μπελογιάννης, συμφωνώνοντας με τὸν Ἀνδρεῖδη, ἀξιολογεῖ τοὺς ὅρους τοῦ ἐσωτερικοῦ δανισμού ἐξαιρετικά ἐπαχθνὲς και καταστροφικούς γιὰ τὴν ἔθνηκή οἰκονομία. Σ' ἕνα χαρακτηριστικό κρεσέντο καταγγελτισμοῦ, γράφει γιὰ τὴν Ἐθνική Τράπεζα :

Μικρὸ παιδί ἀκόμα, περιεργαζόμενον, θυμῶμαι, με περιέργεια στὰ περίπτερα τῶν ἐφημερίδων κάτι μεγάλες πολύχρωμες λιθογραφίες, πὺν διαφήμιζαν τὰ λαϊκὰ ἀστυνομικά μυθιστορήματα. Μία, λοιπόν, ἀπὸ

δαυτες παράσταينه τὸν ἀρχισυμμορήτη Φαντομά, μαῦρο, κατάμαυρο, μ' ἓνα ματωμένο μαχαίρι στὰ χέρια του, σὲ μιὰ σατανική στάση. Καί πέρα, κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του, ξεπλωνόταν τὸ Παρίσι, σκλάβο στὴ θέληση καὶ στὶς διαταγές του. Ἡ εἰκόνα τούτη, δὲν ξέρω γιὰτί, μᾶς εἶχε κάνει τότε μεγάλη ἐντύπωση. Καί σήμερα, διαβάζοντας τὴ δρᾶση, τῆς Ἑθνοτράπεζας ἀπ' τὴν περίοδο ἐκείνη ἴσαμε χτές, ξανάρθε ἀμέσως στὸ νοῦ μου ἡ εἰκόνα τοῦ Φαντομά καὶ τοῦ Παρισίου, καὶ εἶμαι βέβαιος πὼς δὲν ἔχω ἄδικο.

Ἡ διευθέτηση τῶν δανείων τῆς ἀνεξαρτησίας τὸ 1878 διαμόρφωσε τις προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐπανάρξη τοῦ ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ τῆς χώρας. Ἀποφασιστικὸς σ' αὐτὴν τὴν κατεύθυνση στάθηκε ὁ ῥόλος τοῦ ὁμογενειακοῦ κεφαλαίου, μὲ πρωταγωνιστὲς ἐπιχειρηματίες ὅπως ὁ Α. Σηγγρός. Τὸ δάνειο τοῦ 1879 καὶ τὰ ἑπτὰ ἐξωτερικὰ δάνεια τῆς τρικομπικῆς περιόδου, τὰ ἐσωτερικὰ δάνεια, ὅπως καὶ τὰ διάφορα προσωρινὰ δάνεια, οἱ προκαταβολές, τὰ τριπεζογραμμάτια τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας ἐκτίναξαν τὸ δημόσιο χρέος σὲ δυσθεώρητα ὕψη. 639,70 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα ἔφτασε μόνο ἡ ὀνομαστικὴ ἀξία τοῦ ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ, ὅταν ἡ ὀνομαστικὴ ἀξία τῆς δανειακῆς ἐπιβάρυνσης ὅλης τῆς προηγούμενης περιόδου ὑπολογίζεται σὲ 127 ἑκατομμύρια περίπου. Καὶ πάλι οἱ ἐπαχθεῖς ὄροι τοῦ δανεισμοῦ (διαφορὰ ὀνομαστικῆς τιμῆς δανείων ἀπὸ τὰ πραγματικὰ εἰσπραχθέντα, ἔξοδα ἐκδόσεως καὶ ὑψηλοὶ τόκοι), ἡ ἀπορρόφηση σημαντικοῦ μέρους τῶν δανείων στὴν καταβολὴ τῶν τοκοχρεολυσίων, σὲ μὴ παραγωγικὲς ἐπενδύσεις, ὅπως οἱ στρατιωτικοὶ ἐξοπλισμοί, τὸ ὑψηλὸ κόστος κατασκευῆς τῶν ὑποδομῶν –σιδηρόδρομοι, διώρυγα Κορίνθου κλπ.–, ὅπως καὶ ἡ χαμηλὴ οἰκονομικὴ ἀπόδοση αὐτῶν τῶν ἔργων, ἔστρωσαν τὸ ἔδαφος τῆς χρεοκοπίας τοῦ 1893 καὶ σὲ ὅσα ἐπακολούθησαν, τὸν πόλεμο τοῦ 1897 καὶ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ Διεθνoῦς Οἰκονομικοῦ Ἐλέγχου.

Αὐτὸ εἶναι τὸ πλαίσιο τῶν γεγονότων, μέσα στὸ ὁποῖο ὁ Μπελογιάννης ἐξιστορεῖ τὴν εἰκοσαετία 1879-1899 μὲ ὕψος σφόδρα ἐπικριτικὸ καὶ γλώσσα πολεμικὴ. Ἰδιαιτέρως γιὰ τὴ χρεοκοπία τοῦ 1893 καὶ τὸν πόλεμο τοῦ 1897, ἐκτιμᾷ ὅτι δὲν ὄφειλονταν τόσο στὶς προσωπικὲς

εθθόνες του Τρικούπη ή του Λεληγιάννη, τῶν πολιτικῶν πού πρωταγωνίστησαν σ' αὐτὴν τὴν περίοδο, ἀλλὰ ὅτι ἦταν τὰ ἀποτελέσματα τῆς κυριαρχίας τῆς « ἀστοτσιφλικιάδικης » τάξης ἀπὸ τὸ 1821, ἡ ὁποία μὲ τὴ ληστρική πολιτική της ὄδηγοῦσε τὴ χώρα καὶ τὸν λαὸ ἀπὸ καταστροφή σὲ καταστροφή.

Ὡστόσο, στὸ σημεῖο αὐτὸ αἰφνιδιάζει ἡ στάση πού τηρεῖ ἀπέναντι τὸν Χαρίλαο Τρικούπη, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει τὰ ἔσκαμμένα τῆς κομματικῆς νομμότητος.¹ Ἐνῶ ἀξιολογεῖ ὡς ἀδιέξοδη καὶ καταστροφική τὴν οἰκονομική πολιτική του, καὶ ἰδιαίτερα τὴ γιγάντωση τοῦ διεισμοῦ καὶ τῶν ἐλλειμμάτων, ὅπως ἐπίσης καὶ τὴ φορολογική πολιτική του πού συρρίκνωσε τὸ λαϊκὸ εἰσόδημα, βάζοντας μπροστὰ διάφορα « ἴσως », « μπορεῖ » καὶ « πιθανὸν » γιὰ νὰ μετριάσει τὴ θετική ἀποτίμησή, δὲν διστάζει τελικὰ νὰ τὸν χαρακτηρίσει ξεχωριστὴ πολιτική φυσιογνωμία, πρωτοπόρο γιὰ τὴν ἐποχὴ του, « ἀπὸ τίς μεγαλύτερες πού 'χει νὰ ἐπιδείξει ἡ κυρίαρχη τάξη ». Κάποιον ἄλλο δὲν διιστάζει νὰ ταιτάρει ἓνα ἐγκωμιαστικὸ σχόλιο τοῦ Καρολίδη, ὁ ὁποῖος ἔγραφε γιὰ τὸν Τρικούπη ὅτι παρακολουθοῦνταν « εἰς τὸ ἔργον του παρὰ τῆς ἀνεπτυγμένης τάξεως καὶ τῆς ὑγιεστερας κοινωνικῆς μερίδος », γιὰ νὰ τεκμηριώσει τὴ δική του ἐκτίμησή, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ Τρικούπης εἶχε θεθεῖ ἐπικεφαλῆς τοῦ πιὸ ἐξελιγμένου κομματιοῦ τῆς ἀστικῆς τάξης πού μέσα στὶς προθέσεις του ἦταν ὁ ἀστικός μετασημιτισμὸς καὶ ἡ πρόοδος τῆς χώρας. Τοῦ καταλογίζει βέβαια ὅτι ἡ πιησπάθειά του αὐτὴ ἦταν δειλή, συμβιβαστική καὶ χωρὶς σύστημα καὶ καταλήγει ὅτι ἡ ἀποτυχία του ὀφείλεται στὸ ὅτι στηρίχτηκε στὸ ξί'νο κεφάλαιο, τὴν Ἐθνικὴ Τράπεζα καὶ τὸν Σύνγγρό. Τοῦ καταλογίζει ἐπίσης ὅτι καὶ αὐτὸς ἦταν ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴ Μεγάλὴ Ἰδέα, μὲ τὴ

1. Ὁ Γ. Ζεῦγος, στὸ βιβλίο του, πού γράφεται τὸ 1942 στὴν Ἀκροναυπλία, ἐκφράζοντας προφανῶς τὴν ἐπίσημη ἀποψη τοῦ ΚΚΕ, χωρὶς κανέναν ἐνδοιασμό, χαρακτηρίζει τὸν Τρικούπη ἐκπρόσωπο τοῦ « ἀστοτσιφλικαδισμού ». Γιάννης Ζεῦγος, *Σύντομη μελέτη τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας*, Διόνυσος, Ἀθήνα 1945, σσ. 97-112.

διαφορά όμως « όπi τήν κατέβασε από τὰ σύννεφα και τήν έκανε πιό συγκεκριμένη με τή ρεαλιστική πολιτική του ». «Όμως τελικά οί λαοθάσμενοι χειρισμοί, ή διστακτικότητα του άνδρός, ή μη στήριξη στον λαό αλλά και ό εξαιρετικά δυσμενής συσχετισμός τών δυνάμεων άκώρωσαν τίς άγαθές προθέσεις του.

Ό Τρικούπης άγωνίστηκε να σταθεί πάνω άπ' αυτό τό βάλλτο, τά 'βαλε με τό παλάτι, συγκρούστηκε στο τέλος και με τούς ξένους τοκογλύφους. Όλες όμως τούτες οί πληγές άποδείχτηκαν δυνατότερες και τελικά τόν έφαγαν.

Αυτή ή εκτίμηση για τόν Μεσολογγίτη πολιτικό είναι αλήθεια ότι άνοίγει κάποια ρωγμή στο κεντρικό έρμηνευτικό σχήμα του Μπελογιάννη και του ΚΚΕ για τό άρριγές μέτωπο του « άστοκοτζαμπασισμού » και τήν προγραμματική αντίθεση του εν λόγω μπλόκ στην πρόοδο τής χώρας. Πολλώ δε μάλλον όταν αναγνωρίζει τόν Τρικούπη ως εκπρόσωπο μιās μερίδας του άστισμού που επιθυμούσε τόν άστικοδημοκρατικό μετασχηματισμό τής χώρας. Όστόσο ή ρωγμή αυτή εμφανίζεται στιγμιαία στην εκτίμηση για τόν Τρικούπη. Το έρμηνευτικό σχήμα επανέρχεται άκαριαία στην άρχική του άκαμψία, χωρίς καμιά περαιτέρω διευκρίνιση σχετικά με τήν ταυτότητα και τά χαρακτηριστικά αυτού του προοδευτικού κομματιού τής άστικής τάξης που εκφράστηκε μέσα από τήν προσωπικότητα του μεγαλύτερου Έλληνα πολιτικού του 19ου αιώνα.

Στήν τελική άποτίμηση για τήν άποτυχία του έγχειρήματος Τρικούπη ή εκτίμηση ότι εκπροσωπούσε κάποιο προοδευτικό κομμάτι τής άστικής τάξης άπαλείφεται και ό Τρικούπης αναγνωρίζεται ως ό πρωθυπουργός τής « άστοτσιφλικιάδικης » τάξης, που άν ζούσε σ' άλλους καιρούς, ίσως και να τί κατάφερε.

Τόν έφαγαν προπάντος τά δάνεια ! Είχε μπλέξει μ' αυτή τή Λερναία Ύδρα, δέν σάθηκε όμως Ήρακλῆς. Και να τό 'θελε άλλωστε, ήταν άδύνατο για έναν Έλληνα πρωθυπουργό τής άστοτσιφλικιάδικης τάξης. Ίσως άν ζούσε σ' άλλους καιρούς...

Είναι χαρακτηριστική τέλος ως προς αυτή την άκαριαία επαναφορά στην άκαμψία του ερμηνευτικού σχήματος ή τελική εκτίμηση για την είκοσαετία 1879-1899, εξαιρετικά επικριτική και μελαγχολική ταυτόχρονα. Γράφει χαρακτηριστικά:

‘Η είκοσαετία 1879-1899 είναι μιὰ δραματική ιστορική περίοδος ενός λαού, πού αγωνίζεται νά ζήσει κι όμως καταδικάζεται νά μαραζώνει, και στό τέλος όδηγείται από τούς ντόπιους άστοτσιφλικάδες, τούς ξένους όμολογιούχους και τό τυφλό όργανό τους, τό βασιλιά, στην πιό πικρή έθνική άπογοήτευση και καταστροφή. Και παρακολουθώντας κανείς μόνο την είκοσαετία, λές και παρακολουθεί σέ κινηματογραφική ταινία όλη τή δραματική άγωνία πού έζησε ή χώρα μας αυτά τά χρόνια.

‘Η δεύτερη περίοδος δανεισμού καλύπτει τό διάστημα από τό 1893 έως τό 1922 (κεφάλαια 10-14). ‘Ο Μπελογιάννης έξιστορεί τις άσφυκτικές πιέσεις για τό διακανονισμό του χρέους μετά την πτώχευση, οι ύπαιτες, όπως πιστεύει, καθοδηγήθηκαν και έπιβλήθηκαν από ένα έθνικό κέντρο πού άποτελούνταν από τούς ξένους δανειστές, τό παλάτι και τούς ‘Έλληνες τραπεζίτες, οι όποιοι έπικεφαλής τους είχαν τόν Α. Σιγγιρό. Στόχος αυτής της σύμπραξης ήταν ή έπιβολή διεθνούς οικονομικού έλέγχου πού θα εξασφάλιζε μέ την παρέμβασή του την έξυπνότερη του χρέους. ‘Ο πόλεμος του 1897 και ή ήττα της ‘Ελλάδας πιεσοσιάζεται ως ή κορύφωση αυτής της συνωμοσίας πού όδήγησε τελικά στην έπιβολή του Λιθνού Οικονομικού ‘Ελέγχου τό 1898 μέ τη συμφωνία της Κωνσταντινούπολης.

Οι έγγυήσεις πού παρείχε στους ξένους δανειστές ή ήγεμονία του ΚΟΚ στα δημόσια οικονομικά της χώρας, ή εκχώρηση της έκμετάλλευσης βασικών πλουτοπαραγωγικών πηγών, άνοιξαν και πάλι τούς κρουστές του δανεισμού. Τό 1898 δόθηκε δάνειο για τις πολεμικές άποζημιώσεις στην Τουρκία, τό 1902 δάνειο για την άποπεράτωση της σιδηροδρομικής γραμμής Πειραιώς-Λαρίσης, τό 1907 δάνειο για την ίδρύση της εθνικής άμυνας, τό δάνειο του 1910 για την άγορά του

«*Αβέρωφ*» και άλλους στρατιωτικούς εξοπλισμούς –μέρος αυτού του δανείου χρησιμοποιήθηκε για την αποπληρωμή τοκοχρεολυσίων επίσης-, τα συμμαχικά δάνεια 1917-18, το δάνειο του 1920 για τη μεταβίβαση στην Ελλάδα της γραμμής Θεσσαλονίκης - Κωνσταντινούπολης και το καναδικό δάνειο του 1923. Το ονομαστικό κεφάλαιο του συνόλου των δανείων της περιόδου υπολογίζεται σε 985,2 εκατομμύρια χρυσά φράγκα, το πραγματικό σε 915,6 εκατομμύρια, ή μέση αναλογία μεταξύ πραγματικού και ονομαστικού κεφαλαίου υπολογίζεται στο 93% περίπου και οι τόκοι 4% ο ονομαστικός και 4,5% ο πραγματικός.

Ο Μπελογιάννης, παρουσιάζοντας τα χαρακτηριστικά της περιόδου, παραδέχεται την οικονομική ανάκαμψη των αρχών του 20ού αιώνα, αλλά σπεύδει να αμφισβητήσει τα όποια θετικά μακροχρόνια αποτελέσματα αυτής της εξέλιξης στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Η μακροχρόνια παρουσία του ΔΟΕ καταγγέλλεται ότι οδήγησε στην απομύζηση του έθνικου πλούτου και τη δραστική υπονόμευση της ανεξαρτησίας της χώρας. Επιτίθεται μάλιστα με ιδιαίτερη σφοδρότητα στους οικονομολόγους του αστισμού που πίστωσαν στον διεθνή έλεγχο το νοικοκύρεμα των δημόσιων οικονομικών και τους πλεονασματικούς προσπολογισμούς της περιόδου. Κάνοντας μάλιστα ειδική μεία σε σχετικές εκτιμήσεις του Α. Αγγελόπουλου, δέν διστάζει να καταγγείλει τους φορείς αυτών των απόψεων ως πράκτορες των ξένων δυνάμεων και του διεθνούς κεφαλαίου.

Η θέση που παίρνει για τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα της εποχής επικαθορίζεται και πάλι από το γνωστό ερμηνευτικό σχήμα, της συμμαχίας του «*αστοκοτζαμπασισμού*» με το ξένο κεφάλαιο και τις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις. Έτσι λοιπόν το κίνημα στο Γουδί γίνεται αντιληπτό ως ή στιγμή της κορύφωσης της κρίσης του κυρίαρχου πολιτικού συστήματος και της σύστοιχης κορύφωσης της λαϊκής όργης, που όμως, λόγω της απουσίας του αναγκαίου επαναστατικού υποκειμένου, «*του κόμματος του λαού*», οδήγησε άπλως σε μιὰ επαναδιευθέτηση των συσχετισμών στο έσωτερικό του «*αστοτσιφικάδικου*» μπλόκ υπέρ της αστικής τάξης, ή όποια, μαζί με τον νέο της ήγέτη, τον

Ἐλευθέριο Βενιζέλο, ἔχασε γι' ἄλλη μιὰ φορὰ τὴν εὐκαιρία νὰ ὀδηγήσει τὴ χώρα στὸν ἀναγκαῖο ἀστικοδημοκρατικὸ μετασχηματισμό.

Ἄντ' αὐτοῦ, ἡ κυρίαρχη τάξη, ἐνισχυμένη μὲ νέο αἷμα, θὰ ριχτεῖ στὴν περιπέτεια γιὰ τὴ δημιουργία τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας, τῶν δύο ἡπείρων καὶ τῶν πέντε θαλασσῶν, θέλοντας μ' αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ ἐκτονώσει τὴν ἔντονη λαϊκὴ ὀργή καὶ νὰ ξερκίσει τὸ φάντασμα τῆς ἐπανάστασης. Μέσα ἀπ' αὐτὴν τὴν ὀπτική ὁ Μπελογιάννης θὰ ἀντιμετωπίσει τοὺς πολέμους καὶ τίς πολιτικὲς περιπέτειες τῆς δεκαετίας 1912-1922, τοὺς Βαλκανικοὺς, τὸ διχασμό, τὴ συμμετοχὴ τῆς χώρας στὸν Πρῶτο Παγκόσμιο καὶ τὸν Μικρασιατικὸ πόλεμο, ἐκτιμώντας ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τίς μεγάλες καταστροφές ποὺ προκάλεσαν, μὲ κορυφαία τὴ μικρασιατικὴ περιπέτεια, ὀδήγησαν στὴν ἀκόμη μεγαλύτερη ἐξάρτηση τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας ἀπὸ τὸ ξένο κεφάλαιο μὲ τὴ διόγκωση τοῦ δανεισμοῦ, ἐνῶ τὰ θύματα αὐτοῦ τοῦ πολέμου, οἱ λαϊκὲς μάζες καὶ κυρίως οἱ πρόσφυγες, προσφέρθηκαν βορὰ στὴν ἐκμεταλλευτικὴ ἀπληστία τῆς κυρίαρχης τάξης.

Ποιὸς μπορεῖ ν' ἀρνηθεῖ ὅτι ἡ μικρασιατικὴ καταστροφὴ δὲν στάθηκε στὸ τέλος τέλος ἓνα εὐτυχὲς γεγονός γιὰ τὴν κυρίαρχη τάξη τῆς χώρας μας;

Ἡ τρίτη περίοδος καλύπτει τὸ διάστημα ἀπὸ τὸ 1922 ἕως τὸ 1932 (κεφάλαια 15-19). Ἡ ἐκτίμηση τοῦ Μπελογιάννη γιὰ τὴν ἐπαύριον τῆς καταστροφῆς εἶναι ὅτι ἡ ἐξουσία κυκλοφοροῦσε στοὺς δρόμους ἀλλὰ πάλι ἡ ἀπουσία ἑνὸς ἔμπειρου ἐπαναστατικοῦ κόμματος τοῦ προλεταριάτου ἄφησε γι' ἄλλη μιὰ φορὰ ἀνεκμετάλλευτη τὴν εὐκαιρία τῆς ἐπανάστασης καὶ τῆς μεγάλης ἀνατροπῆς. Ὅπως ἀναφέρει, ἡ μικρὴ πείρα τοῦ νεοῦ σοσιαλεργατικοῦ κόμματος καὶ ἡ ἀνάξια ἡγισία του ἐμπόδισαν τὴν ἐπανάληψη τοῦ ἐπαναστατικοῦ πειράματος τῆς Ρωσίας στὴν Ἑλλάδα.

...καὶ νὰ δώσει τότε μιὰ λύση γιὰ κωμπίνικη στ' ἀστικοδημοκρατικὰ προβλήματα τῆς χώρας.

Ἡ ἀδυναμία αὐτή, σύμφωνα μὲ τὸν συγγραφέα, ἐπέτρεψε στὴν ὀλιγαρχία νὰ ἀνασυντάξει τὶς δυνάμεις τῆς, νὰ ξεπεράσει τὴν καθεστωτικὴ κρίση καὶ νὰ βάλει πάλι τὸν λαὸ νὰ πληρώσει τὰ σπασμένα τῆς κατιστροφῆς. Τὸ γνωστὸ κυρίαρχο μπλόκ τῶν « ἀστοτσιφλικάδων », ἀκολουθώντας τὴν ἴδια οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ πολιτικὴ, διέυρυνε τὴν ἐξάρτηση τῆς χώρας ἀπ' τὸ ξένο κεφάλαιο μὲ τὴ συνέχιση τῆς πολιτικῆς τοῦ ἐπαχθοῦς δανεισμοῦ καὶ ταυτόχρονα καταδίκασε τὸν λαὸ στὴ φτώχεια καὶ τὴ δυστυχία.

Στὴ δεκαετία 1922-1932 συνήφθησαν δώδεκα ἐξωτερικὰ δάνεια. Σύμφωνα μὲ τὰ στοιχεῖα τοῦ Ἀγγελόπουλου, ποὺ παραθέτει ὁ Μπελογιάννης, τὸ ὀνομαστικὸ κεφάλαιο τοῦ συνόλου τῶν δανείων τῆς περιόδου ὑπολογίζεται σὲ 947,9 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα, τὸ πραγματικὸ σὲ 817,7 ἑκατομμύρια, ἡ μέση ἀναλογία μεταξὺ πραγματικοῦ καὶ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου ὑπολογίζεται στὸ 89,7%, οἱ ὀνομαστικοὶ τόκοι ὑπολογίζονται στὸ 6,6%, ἐνῶ οἱ πραγματικοὶ στὸ 7,4%. Ὁ Μπελογιάννης ἐξαπολύει καὶ πάλι μύδρους κριτικῆς γιὰ τοὺς ἐπαχθεῖς ὄρους σύναψης καὶ τὸν τρόπο ἀξιοποίησης τῶν χρημάτων. Ὁ γενικὸς τίτλος τοῦ κεφαλαίου 15 τοῦ βιβλίου ποὺ εἰσάγει στὴν περίοδο εἶναι ἐνδεικτικὸς καὶ γιὰ τὸ περιεχόμενον του: « Μία χώρα στὸ σφυρί ». Εἶναι ἐπίσης ἐνδεικτικὴ ἡ παρομοίωση τῆς πολιτικῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ μὲ τὴν ἐξάρτηση τῶν μορφινομανῶν:

Ἡ μέθοδος τούτη, ἔμοιαζε πιά μὲ τὴ συντησιμένη καὶ ἄθλια ἱστορία ἐνὸς ἀδιόρθωτου μορφινομανῆ [...] ποὺ μιὰ ἔνεση μορφίνης τὸν καταπραΰνει προσωρινά, μὰ τὸν καταεξαντλεῖ σὲ λίγο, γιὰ νὰ τὸν κάνει ἀργότερα νὰ ζητάει μεγαλύτερη δόση, μέχρις ὅτου, σκουπίδι πιά, βρεθεῖ κοκαλιασμένος στὰ βαγόνια τοῦ λαρισσαϊκοῦ.

Ἔτσι λοιπόν, τὸ προσφυγικὸ δάνειο τοῦ 1924 « σπαταλήθηκε στὴν κωμωδία τῆς προσφυγικῆς “ἀποκατάστασης” », τὸ δάνειο γιὰ τὴν ὑδροφυση τῆς Ἀθήνας τοῦ 1925 ξοδεύτηκε στὴ ληστρική, ὅπως τὴ χαρακτηρίζει, σύμβαση μὲ τὴν Ulen, τὰ χρήματα τοῦ δανείου τῶν σιδη-

ροροδρόμων του 1925 «τά 'φαγε ή παγκαλική σπείρα». Την ίδια κριτική επιφυλάσσει και για τὰ υπόλοιπα δάνεια τῆς περιόδου· τὸ δάνειο τοῦ 1926 ἐπὶ δικτατορίας Παγκάλου, τὸ δάνειο γιὰ τὴν ἐξαγορὰ τῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης - Μοναστηρίου τοῦ 1927, τὸ λεγόμενον τριμερὲς γιὰ τὴν κάλυψη τῶν ἔλλειμμάτων, τὴ διευθέτηση χορῶν πρὸς τὴν Ἐθνικὴ Τράπεζα καὶ τὴν ἴδρυση τῆς Τράπεζας τῆς Ἑλλάδος, τὸ παραγωγικὸ δάνειο τοῦ 1928, τὸ ἀμερικανικὸ δάνειο γιὰ τὴν προσφυγικὴ ἀποκατάσταση τοῦ 1929, τὸ δάνειο γιὰ τὴν ἀνέγερση σχολικῶν κτιρίων τοῦ 1930, τὰ χρέη πρὸς τὴν Κτηματικὴ τὸ 1930, τὸ δευτέρου παραγωγικὸ δάνειο τοῦ 1931 καὶ τὸ δάνειο γιὰ τὴν ἀποπληρωμὴ τοῦ χρέους πρὸς τὴ βουλγαρικὴ κυβέρνησις ἐπίσης τοῦ 1931. Ἰδιαίτερα τὰ δάνεια 1928-1931 γίνονται ἡ ἀφορμὴ γιὰ νὰ ἀσκήσει σκληρὴ κριτικὴ στὶς συμβάσεις τῶν παραγωγικῶν ἔργων πὸν ὑπέγραψε τὸ ἑλληνικὸ κράτος μὲ τὴν ἐταιρεία Foundation, καὶ τὴ συμπλωματικὴ χρηματοδότηση τῆς ἐταιρείας τοῦ Π. Μακρῆ γιὰ τὴν ἀποπεράτωση τοῦ προγράμματος ὁδοποιίας. Ἡ σχετικὴ σύμβαση εἶχε ὑπογραφῆ ἐπὶ οἰκουμενικῆς κυβέρνησις, προκαλώντας ἔντονες πολιτικὲς ἀντιδράσεις.

Ὁ κύκλος τοῦ δανεισμοῦ τῆς δεκαετίας κλείνει μὲ τὴν πτώχευση τοῦ 1932, ἡ ὁποία, κατὰ τὸν συγγραφέα, ἦταν τὸ ἀναμενόμενον ἀποτέλεσμα τῆς καταστροφικῆς πολιτικῆς πὸν ἀκολούθησε γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ τὸ κυρίαρχο κοινωνικοπολιτικὸ μπλόκ. Πάντως ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ τεκμήρια καὶ τὰ ἐπιχειρήματα τῆς κριτικῆς πὸν ἀσκεῖ στη δανειακὴ πολιτικὴ τοῦ κράτους αὐτὴν τὴν περίοδο τὰ δανείζεται κατευθεῖαν ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Α. Στεφανίδη Ἡ εἰσοδὸ τῶν ξένων κεφαλαίων, ὁ ὁποῖος, ὑποστηρίζοντας μιὰ ἀντιφιλελεύθερη καὶ προστατευτικὴ οικονομικὴ πολιτικὴ ἤδη ἀπὸ τὸ 1930, ἦταν ἐξαιρετικὰ ἐπιφυλακτικὸς ἔως καὶ ἐπικριτικὸς μὲ τὸν ἐξωτερικὸ δανεισμό.¹

1. Στεφανίδης, ὁ.π., σσ. 233-310· Ψαλιδόπουλος, Μιχάλης, Ἡ κρίσις τοῦ 1929 καὶ οἱ Ἕλληνες οἰκονομολόγοι. Συμβολὴ στὴν ἱστορίαν τῆς οἰκονομικῆς σκέψης στὴν Ἑλλάδα τοῦ Μεσοπολέμου, Ἴδρυμα Ἐρευνας καὶ Παιδείας τῆς Ἐμπορικῆς Τράπεζας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1989, σσ. 236-265.

Ὁ Μπελογιάννης, επιχειρώντας μιὰ ἀποτίμηση τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς τοῦ Βενιζέλου, τοῦ πρωταγωνιστῆ τῆς περιόδου, εἶναι κατηγορηματικός. Ὁ Βενιζέλος, μετὰ τὸ ναύαγιο τῆς Μεγάλης Ἰδέας :

...ἐπιχείρησε μιὰ πρόχειρη « ἀνόρθωση » τῆς οἰκονομίας τῆς χώρας πρὸς ὄφελος τοῦ ντόπιου καὶ ξένου χρηματιστικοῦ κεφαλαίου, γι' αὐτὸ καὶ τὴν προσπάθειά του τὴ στήριξε κι αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του πάνω στὴν ἐκμετάλλευση τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἐπιχείρησε μὲ ληστρικὰ ἐξωτερικὰ δάνεια, μὲ τελωνειακοὺς δασμοὺς καὶ παραγωγικὰ ἔργα.

Ἔτσι λοιπὸν, τὰ δάνεια ἐπιβάρυναν τὸν προϋπολογισμό ἀπορροφώντας μεγάλο μέρος τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ χρέους, ἐνῶ ἡ ὅποια ἀπόδοση τῶν παραγωγικῶν ἔργων, γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν ὁποίων διατέθηκαν, ἄρχισε νὰ φαίνεται ἀρκετὰ ἀργότερα. Οἱ τελωνειακοὶ δασμοὶ στὰ βιομηχανικὰ προϊόντα συνέβαλαν στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐλληνικῆς βιομηχανίας, ἀλλὰ εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνάπτυξη τοῦ παρασιτισμοῦ, ἐνῶ τὸ κόστος τῆς ὅποιας ἀνάπτυξης κλήθηκε νὰ τὸ πληρώσει καὶ πάλι ὁ λαός. Ἀντιλαϊκὴ ἐπίσης χαρακτηρίζει τὴ δασμολογικὴ πολιτικὴ στὸ στάρι καὶ τὴν ἐν γένει ἀγροτικὴ πολιτικὴ τοῦ Βενιζέλου. Ἐὰν στὸν Τρικοῦπη ἀναγνώριζε τουλάχιστον ἀγαθὲς προθέσεις καὶ ὄχι μόνο, γιὰ τὸν Βενιζέλο εἶναι ἀμείλικτος. Κλείνει τὴν κριτικὴ του, παραθέτοντας μιὰ κρητικὴ μαντινάδα καὶ ἓνα σχόλιο :

*Ποτὲ σου μὴν περιφρονῆς τὰ κάτω σκαλοπάτια
γιατὶ ἐκεῖ δὲ πρωτοπατεῖς καὶ βγαίνεις στὰ παλάτια.*

Κι ὅμως ὁ μεγάλος Κρητικὸς πολιτικὸς, ἀφοῦ πάτησε στὰ κάτω σκαλοπάτια κι ἀνέβηκε ψηλά, πολὺ ψηλά, ξέχασε ἀπὸ ποῦ ξεκίνησε.

Στὸ εἰκοστὸ πρῶτο κεφάλαιο τοῦ πρώτου μέρους τοῦ βιβλίου ὁ Μπελογιάννης ἐπιχειρεῖ μιὰ ἀνακεφαλαίωση τῆς ἱστορίας τῶν δανείων καὶ μιὰ συνολικὴ ἀποτίμηση τοῦ δημόσιου χρέους. Σύμφωνα μὲ

ύπολογισμούς του ίδιου, οι οποίοι βασίζονται σε μιὰ σύγκριση τῶν σχετικῶν ἐκτιμήσεων τοῦ Στεφανίδη, τοῦ Ἀγγελόπουλου καὶ τοῦ Βαθραφόσου, στὴν περίοδο ἀπὸ τὸ 1823 ἕως τὸ 1932 ἢ Ἑλλάδα δανείστηκε 1997 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα, πλήρωσε 2.204 ἑκατομμύρια καὶ τὸ χρέος τῆς χώρας ἔφτανε τὰ 2.000 ἑκατομμύρια· τὸ 1932 ἡ μέση ἀναλογία μεταξὺ πραγματικοῦ καὶ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου τοῦ συνόλου τῶν δανείων ὑπολογίζεται στὸ 81% καὶ οἱ πραγματικοὶ τόκοι στὸ 6,33%. Οἱ ὑπολογισμοὶ αὐτοὶ τὸν ὀδηγοῦν στὸ συμπέρασμα ὅτι στὴ μακρὰ διάρκεια, ἀπὸ καταβολῆς κράτους μέχρι τὴ δεκαετία τοῦ 1930, ἡ ἐξυπηρέτηση τοῦ ἐξωτερικοῦ χρέους, χωρὶς νὰ ὑπολογίζονται τὰ εἴτησια χρεολύσια, ἀπορροφοῦσε τὸ 20% τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ποσὸ ἐξαιρετικά ὑψηλὸ καὶ μὲ καταστροφικὲς συνέπειες γιὰ τὴν ἐθνικὴ οἰκονομία, ὅπως ἐκτιμᾶ.

Στὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου ὁ Μπελογιάννης, ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε, ἀσχολεῖται μὲ τὶς συνέπειες τοῦ δανεισμοῦ. Στὸ εἰσαγωγικὸ κεφάλαιο αὐτοῦ τοῦ μέρους ἐπιχειρεῖ νὰ διαμορφώσει κριτήρια γιὰ τὴν ἀξιολόγηση τοῦ δανεισμοῦ ὡς οἰκονομικῆς πρακτικῆς καὶ ν' ἀπαντήσει στὸ εἴρωτημα πότε ἓνα δάνειο εἶναι καλὸ καὶ πότε κακὸ. Ἡ ἀπάντησή του σ' αὐτὸ τὸ εἴρωτημα εἶναι ἱστορικὴ κυρίως καὶ ὄχι οἰκονομολογική. Ἡ γενίκευση τῆς πρακτικῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ ἀποδίδεται στὴ μεγάλη συσσώρευση κεφαλαίων ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα στὶς βιομηχανικὲς χώρες καὶ στὴν τάση ὑπερεθνικῆς ἐπένδυσής τους. Ἡ τάση αὐτὴ ταυτίζεται μὲ τὸ φαινόμενο τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ποὺ χαρακτήρισε τὴ διεθνή πολιτικὴ τῶν μεγάλων καπιταλιστικῶν κρατῶν ἀπὸ τὸν 19ο στὸν 20ὸ αἰῶνα. Στὸ πλαίσιο αὐτῆς τῆς συγκυρίας ὁ Μπελογιάννης θεωρεῖ τὸν ἐξωτερικὸ δανεισμό, δημόσιο καὶ ἰδιωτικό, μιὰ ἐξαιρετικὰ ἐπιβλαβὴ πρακτικὴ γιὰ τὴν οἰκονομία καὶ τὴν ἀνεξαρτησία τῶν οἰκονομικὰ καθυστερημένων κρατῶν, ἡ ὁποία ἀναπαράγει τὴν οἰκονομικὴ καθυστέρηση καὶ ὑποδουλώνει τὰ ἀσθενῆ οἰκονομικὰ κράτη στὸν ἱμπεριαλισμὸ.

“Όπως ή φτωχεια πεταλούδα καίγεται στο τέλος παίζοντας με το φως της λάμπας, έτσι κι όλες οι μικρές χώρες τσουρουφλίστηκαν και κάηκαν μόλις μπλέχτηκαν στις ξένες χρηματαγορές.

Στόν γενικό κανόνα της άρητικης αξιολόγησης της οικονομικής πρακτικής του δανεισμού αφήνει κάποιες εξαιρέσεις. “Ένα δάνειο μπορεί να είναι ωφέλιμο για μιá χώρα που πολεμάει για την άνεξαρτησία της, υπό την προϋπόθεση ότι θα χρησιμοποιηθεί από τις γνήσιες επαναστατικές δυνάμεις. Επίσης σε ειρηνικές συνθήκες ένα δάνειο μπορεί να είναι ωφέλιμο μόνο εάν ένα λαοκρατικό καθεστώς έγγυηθεί για τους όρους της σύναψης και τη χρηστή αξιοποίησή του προς όφελος του λαού. Η πολιτική δανεισμού που άκολούθησε ή ΕΣΣΑ προβάλλεται ως το παράδειγμα που επιβεβαιώνει τον ρεαλισμό των δύο εξαιρέσεων. Σί όλες τις άλλες περιπτώσεις τα δάνεια αποβαίνουν το ισόδύναμο της καταστροφής.

Στα υπόλοιπα τέσσερα κεφάλαια του δευτέρου μέρους ο Μπελογιάννης ασχολείται με την αναλυτική παράθεση των συνεπειών του δανεισμού, υίοθετώντας μιá θεματική προσέγγιση. Πολλές απ’ αυτές τις συνέπειες έχουν ήδη αναφερθεί και αναπτυχθεί στην κυρίως αφήγηση του πρώτου μέρους, αλλά εδώ επιχειρείται μιá συστηματοποίηση όπως και προσθήκη κάποιων επιπλέον στοιχείων.

Η συστηματική παράθεση των συνεπειών ξεκινάει από την άγροτική οικονομία. Τα δάνεια καταγγέλλονται ως πρόξενoi όλων των δεινών. Από την έπαχθή φορολογία μέχρι την τεχνολογική καθυστέρηση, από τους έλλιπεϊς και καθυστερημένους άναδασμούς, από το σταφιδικό και το καπνικό ζήτημα μέχρι την άπουσία φιλοαγροτικής πίστης, από το κωπαιδικό μέχρι τις συμβάσεις με τη Foundation κλπ., ο Μπελογιάννης βλέπει παντού τή ληστρική κερδοσκοπία των ξένων τοκογλόφων και των Έλλήρων « άστοτσιφλικάδιων », οι όποιοι στη μακρά διάρκεια δέν έκαναν τίποτε άλλο παρά να έγκληματούν έναντιόν των φτωχών άγροτών.

Ἄλλὰ 120 ὀλόκληρα χρόνια, ξένοι καὶ ντόπιοι ἐκμεταλλευτὲς τὸν εἶδαν μονάχα σὰν ὄργανο ἐκμετάλλευσης, σὰν ἀνδράποδο κατὰλληλο νὰ δουλεύει γιὰ χατίρι τους ἰσόβια.

Εἰδικὸ κεφάλαιο ἀφιερώνει στὸ ρόλο τῶν ἰδιωτικῶν ξένων κεφαλαίων καὶ τῶν συνεπειῶν τῆς παρουσίας τους στοὺς διάφορους κλάδους τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, ἐπιχειρώντας καὶ μιὰ προοιολόγησι ἀπὸ τὸν 19ο στὸν 20ὸ αἰῶνα. Καὶ ἐδῶ περισσεύουν οἱ καταγγελίαι γιὰ τὸν ἐκμεταλλευτικὸ καὶ ἀδηφάγο ρόλο τῶν ξένων ἰδιωτικῶν κεφαλαίων στοὺς τομεῖς τῆς κοινῆς ὠφέλειας, τῶν ὑποδομῶν, τῶν μεταλλείων καὶ τῆς βιομηχανίας καὶ τὸν ἐνδοτισμὸ τῶν κυβερνῶντων στὶς ἀπαιτήσεις τους. Τὰ προτελευταῖο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου εἶναι ἀφιερωμένο στὸ ρόλο τῆς Ἑθνικῆς Τράπεζας, τῆς μοναρχίας καὶ τοῦ ΔΟΕ¹ καὶ τὸ τελευταῖο στὶς συνέπειες τοῦ δανεισμῶ στὰ δημόσια οἰκονομικὰ καὶ τὸ ἔθνικὸ εἰσόδημα. Στὰ κεφάλαια αὐτά, ἐκτὸς ἀπὸ κάποια πρόσθετα στοιχεῖα γιὰ τὰ οἰκονομικὰ καὶ τὴ δανειακὴ πολιτικὴ τῆς ΕΤΕ, τοὺς κρατικὸς προϋπολογισμοὺς καὶ τὴ σύγκριση τοῦ δημόσιου χρέους τῆς Ἑλλάδας μὲ ἄλλες συναφεῖς χῶρες, ἐπαναλαμβάνει τίς ἴδιες ἐκτιμήσεις.

Μελετώντας κανεὶς τὴ σχετικὴ οἰκονομικὴ βιβλιογραφία τῆς ἐποχῆς² πὺ ἀποτελεσε τὴ βασικὴ πηγὴ γιὰ τὴ συγγραφὴ τοῦ πονήματος τοῦ Μπελογιάννη, διαπιστώνει ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν κομίζει κάτι καινούργιο ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ πραγματολογικῶ ὕλικῶ, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὕψος τῶν δανείων, τίς συνθηκας καὶ τοὺς ὅρους τῆς δανειοδότησης, καὶ σὲ ἀρκετὲς περιπτώσεις, ἀκόμη καὶ στὶς ἐκτιμήσεις γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τῶν σχετικῶν κεφαλαίων καὶ τὸ ρόλο τῶν δανείων στὴν ἀντιμετώ-

1. Ἡ ἐπανάληψη εἰδικῆς ἐνότητας γιὰ τίς συνέπειες ἀπὸ τὴ δράση τοῦ ΔΟΕ καὶ ἡ μὴ ἐνσωμάτωσή της στὸ εἰδικὸ κεφάλαιο γιὰ τὸν διεθνή ἐλεγχο, πιθανὸν νὰ ὀφείλεται στὶς ἐκτακτες συνθηκας ἀποπεράτωσης τοῦ βιβλίου πὺ δὲν ἔδωσαν στὸν συγγραφεὺ τὴ δυνατότητα νὰ κάνει τίς τελικὲς διορθώσεις.

2. Ἀνδρεάδης, Στεφανίδης, Ἀγγελόπουλος, Ζολώτας κ.ἄ.

πιση τοῦ προβλήματος τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης τῆς χώρας, ὑπάρχουν πολλὰ σημεῖα συμφωνίας μὲ τοὺς οἰκονομολόγους τοῦ Μεσοπολέμου μὲ τοὺς ὁποίους συνομιλεῖ. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται κυρίως στὴν ὑπαγωγή ὅλης αὐτῆς τῆς περιπέτειας τοῦ δανεισμοῦ σ' ἓνα μεγάλο σχέδιο, μὰ μεγάλη συνωμοσία τῶν ξένων μὲ τὸ ἐντόπιο κυρίαρχο πολιτικοοικονομικὸ μπλόκ, πού, κατὰ τὸν συγγραφέα, εἶχε ὡς στόχο τὴν ὑπονόμηση τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας τῆς χώρας καὶ τὴν ἐκμετάλλευση τοῦ λαοῦ.

Καὶ εἶναι ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ πεδίο στὸ ὁποῖο διαλέγει νὰ ἀντιπαρτεθεῖ μὲ τοὺς συνομιλητές του, κυρίως μὲ τοὺς φιλελεύθερους Ἀνδρεάδη, Ἀγγελόπουλο καὶ Ζολῶτα, ὅταν, παρὰ τίς διαπιστώσεις τους γιὰ τοὺς ἐπαχθεῖς ὄρους τοῦ δανεισμοῦ, τὴν κακοδιαχείριση τῶν σχετικῶν πόρων, τοὺς ἀστοχούς δημοσιονομικούς χειρισμούς τῶν κυβερνήσεων, ἢ ἀκόμα τὴν ἀσκηση οἰκονομικῆς πολιτικῆς μὲ ἐξωοικονομικὰ κριτήρια, δὲν ἀρνοῦνται τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ δανεισμοῦ ἀλλὰ καὶ τὴ συμβολὴ του στὴ μακρὰ διάρκεια στὸν ἐκσυγχρονισμό καὶ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας.¹ Ἀντίθετα, πολλές φορές δὲν τσιγκουνεύεται θετικά σχόλια γιὰ τὴν ἀντικειμενικότητα τῆς κριτικῆς καὶ τοῦ γενικοῦ σκεπτικισμοῦ γιὰ τὴν πολιτικὴ τοῦ δανεισμοῦ πὺ ἐκφράζει ὁ προστατευτιστὴς καὶ ὀπαδὸς τοῦ καθεστῶτος τῆς 4ης Αὐγούστου Δ. Στεφανίδης.

Τὸ ἐγγεῖρημα τοῦ Νίκου Μπελογιάννη, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν αὐτονόητη κατὰταξή του στὴν παράδοση τῆς κομμουνιστικῆς φιλολογίας τοῦ Μεσοπολέμου, ἐκ τῶν πραγμάτων ἐντάσσεται καὶ σ' ἓνα εὐρύτερο πλαίσιο

1. Παρόμοιες ἐκτιμήσεις διατυπώνονται καὶ ἀπὸ τὴ σύγχρονη οἰκονομικὴ ἱστοριογραφία. Ἐνδεικτικά: Κώστας Κωστής, « Δημόσια οἰκονομικά », στὸ Ἔνα ἀνάπτυξη τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα, Κ. Κωστής, Σ. Πετμεζάς (ἐπιμ.), ἐκδ. ALPHA BANK, Ἀθήνα 2006, σσ. 317-325. Γεώργιος Δερτιλῆς, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, 1830-1920, Ἔστιά, Ἀθήνα 2005.

σιο, οικονομικό, πολιτικό και ιδεολογικό, πού χαρακτηρίζεται από την υποχώρηση του οικονομικού φιλελευθερισμού και την κυριαρχία των οικονομικών συνταγών του προστατευτισμού, της αιδάρκειας και τής ιδεολογίας του οικονομικού εθνικισμού πού ήγγεμόνευσαν στη δεκαετία του 1930 και στην Ελλάδα. Η κυριαρχία αυτών των τάσεων βεβαίως δέν εξαντλήθηκε στο οικονομικό επίπεδο αλλά συμπαρέσυρε και όλη την πολιτική πυράδοση του φιλελευθερισμού, πρὸς δόξαν των ποικίλων ολοκληρωτισμῶν τής ἐποχῆς. Η συντεταγμένη νφωτερικότητα ἐρχόταν νά αντικαταστήσει τή φιλελεύθερη πού δοκιμάστηκε σκληρά στη δεκαετία του 1920. Οί κομμουνιστές και ὁ Μπελογιάννης βεβαίως διαλέγουν τὸ στρατόπεδο του οικονομικού εθνικισμού, ὄχι τόσο για λόγους οικονομικούς ἀλλά κυρίως για πολιτικούς. Η αιδάρκεια, ὁ προστατευτισμός, ἡ εθνική περιχαράκωση προβάλλονται ὡς τὰ κατεξοχήν ἐμπόδια για τὴν ἀνάσχεση τής κοσμοπολίτικης ἐπεκτατικότητας του κεφαλαίου, τής ὁποίας ὁ δανεισμός ἀποτελοῦσε τὴ σωματοποιημένη ἀποτύπωση. Στο πλαίσιο αὐτό, ἡ δαιμονοποίηση του ξένου κεφαλαίου ἀποτελοῦσε ὄργανικό στοιχεῖο τής κριτικῆς στο οικονομικό και πολιτικό σύστημα ἀλλά και μιά βασική ἀφετηρία για τὴ διατύπωση τής ἐπαγγελίας τής ἐπανάστασης και του λαοκρατικού μέλλοντος τής χώρας, ἡ ὁποία ὠστόσο δέν εὐδῶθηκε, γιατί ἀπλῶς ἦταν ἀδύνατη.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Ἡ ἀνὰ χεῖρας ἔκδοση τοῦ Ξένου κεφαλαίου στήν Ἑλλάδα τοῦ Νίκου Μπελογιάννη βασίζεται σέ τρία κείμενα-πηγές. Τὸ χειρόγραφο –μήτρα– τοῦ Νίκου Μπελογιάννη (κεφάλαια 1-14 τοῦ Α' Μέρους καὶ 1 καὶ 2 τοῦ Β' Μέρους). Τὰ χειρόγραφα ἀντίγραφα, τὰ ὁποῖα ἀποτελέσαν τὴ βάση γιὰ τὰ κεφάλαια 19-21 τοῦ Α' Μέρους καὶ 4 καὶ 5 τοῦ Β' Μέρους. Τέλος, τὸ κείμενο τῆς ἔκδοσης τοῦ Ξένου κεφαλαίου στήν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴ « Σύγχρονη Ἐποχὴ », Ἀθήνα 1998. Προκειται γιὰ τὰ κεφάλαια 15-18 τοῦ Α' Μέρους καὶ γιὰ τὸ 3ο κεφάλαιο τοῦ Β' Μέρους, γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν διαθέτουμε οὔτε πρωτότυπο οὔτε ἀντίγραφο κείμενο.

Τὰ κεφάλαια γιὰ τὰ ὁποῖα διαθέτουμε καὶ τὸ πρωτότυπο κείμενο καὶ τὸ ἀντίγραφο μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ θεωρήσουμε ὅτι τὰ ἀντίγραφα καὶ ἡ ἔκδοση τῆς « Σύγχρονης Ἐποχῆς » σὲ σημεῖα μόνο διαφοροποιοῦνται ἀπὸ τὸ πρωτότυπο χειρόγραφο. Οἱ ἀλλαγές εἶναι εἴτε ἀμιγῶς γλωσσικῆς εἴτε πρόκειται γιὰ μικρῆς ἔκτασης ἐπιμέρους προσθήκες. Τὰ σημεῖα ποὺ θεωρήθηκαν δυσανάγνωστα στήν ἔκδοση τῆς « Σύγχρονης Ἐποχῆς » ἀποκαταστάθηκαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν παραβολὴ τῶν χειρογράφων, ὅπου αὐτὰ ὑπῆρχαν. Σελίδα τοῦ πρωτοτύπου ποὺ ἔλειπε καὶ στὸ ἀντίγραφο καὶ στήν ἔκδοση τῆς « Σ.Ε. » ἐντοπίστηκε καὶ συμπεριλήφθηκε στήν παρούσα ἔκδοση.

Ἐγινε προσπάθεια νὰ τηρηθοῦν οἱ γλωσσικοὶ τύποι τοῦ συγγραφέα καθὼς καὶ ἐκφράσεις μὲ κάποια προφορικότητα –ποὺ θεωρήθηκαν στοιχεῖο ὕφους–, καὶ οἱ ὁποῖες εἶχαν « λειανθεῖ » στὸ ἀντίγραφο καὶ στήν ἔκδοση τῆς « Σ.Ε. ».

Καθὼς στόχος τῆς ἔκδοσης ἦταν ἡ ἀποκατάσταση κατὰ τὸ δυνατόν τῆς πρώτης γραφῆς τοῦ κειμένου, ἀκολουθήθηκε ἡ διάρθρωση τῶν κεφαλαίων τοῦ πρωτοτύπου. Ἔτσι, τὸ κεφάλαιο « Ὁ 10Ε » συμπεριλήφθηκε ὡς 11ο κεφάλαιο στὸ Α' Μέρος τοῦ βιβλίου –ὅπως ἀρχικὰ εἶχε ἀριθμηθεῖ ἀπὸ τὸν συγγραφέα– καὶ ὄχι ὡς τὸ 2ο κεφάλαιο τοῦ Β' Μέρους, ὅπως ἐμφανίζεται στήν ἔκδοση τῆς « Σύγχρονης Ἐποχῆς ».

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΛΑΜΠΡΙΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ἡ ἱστορία τοῦ ξένου κεφαλαίου εἶναι στενά δεμένη μετὰ τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῶν 120 χρόνων τῆς ἐλεύθερης ἵπαρχης τοῦ ἔθνους μας. "Ὅποιος θελήσει ν' ἀνιστορήσῃ τούτην τὴν περίοδον, πολλές φορές θὰ χρειαστῇ νὰ ζητήσῃ στους ξένους τοκογλύφους καὶ στὰ κράτη πὸν τοὺς προστάτουν τὶς αἰτίαι γιὰ πολλές συμφορὰς πὸν βρῆκαν τὴ χώρα μας. Κι ὅποιος πάλι θελήσει νὰ γράφῃ γιὰ τὸ ξένο κεφάλαιο καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὰ ἐξωτερικὰ δάνεια, δὲν μπορεῖ νὰ μὴ δέσῃ τὴν ἱστορίαν τους μετὰ πολλὰ ἀπὸ τὰ κυριότερα πολιτικὰ γεγονότα, πὸν ξετυλίχτηκαν στὴν Ἑλλάδα τοῦτα τὰ 120 χρόνια.

Τονίζω ἰδιαίτερα τὰ ἐξωτερικὰ δάνεια, γιατί ἡ μορφή τούτης τοῦ ξένου κεφαλαίου στάθηκε ἡ μεγαλύτερη σὲ ποσότητα καὶ ἡ καταστρεφτικότερη, μποροῦμε νὰ εἰποῦμε, σ' ἀποτελέσματα. Καὶ κοντὰ σ' αὐτὸ εἶναι πιὸ στενά καὶ φανερά δεμένη μετὰ τὴν πολιτικὴν ἡμῶν ἱστορίαν, τὰ δημόσια οἰκονομικὰ καὶ γενικότερα μετὰ τὴν κοινωνικὴν ἡμῶν ζωὴν. Ἐνῶ ἡ ἄλλη μορφή τοῦ ξένου κεφαλαίου, αὐτὸ πὸν μᾶς ἤρθε σὰν ἰδιωτικὸ δάνειον, καὶ τοποθετήθηκε σὲ προνομιούχους καὶ ἄλλες ἐπιχειρήσεις, δὲν ἔχει « ἐπίσημη » ἱστορία, ἔδρασε, θὰ ἴλεγε κανεὶς, στὰ παρασκῆνια, ἴπουλα.

Τὰ πρῶτα –τὰ δημόδια δάνεια– μοιάζουν μετὰ τὴν παγωνιά πὸν μαραίνει κάθε χλωρὸ κλαρί. Τὸ δεύτερον –τὸ ἰδιωτικὸ ξένο κεφάλαιο– μετὰ τὸ κρυφὸ σαράκι πὸν σακατεύει ἀκόμα καὶ γίγαντες. Ἐκτός ἀπ' αὐτὰ, τὸ δημόσιον δάνειον εἶναι πὸν προετοίμασε τὸ δρόμον καὶ στὸν ἄλλον σύντροφόν του. Γιὰ ὅλα αὐτὰ καὶ ἡ ἱστορία του γεμίζει τὶς πιὸ πολλές σελίδες τοῦ βιβλίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΤΑ ΔΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

Α'. Τὸ πρῶτο δάνειο

Μόλις ἄρχισε ἡ ἐπανάσταση, τοῦ '21, ἀρχίζουν κι οἱ ξένοι τοκογλύφοι τὸ θεάρεστο ἔργο τους σὲ βάρος ἑνὸς λαοῦ πού 'χυνε ποτάμι τὸ αἷμα γιὰ τὴ λευτεριά. Εἶν' ἀλήθεια ὅτι μέσα στὶς συνθήκες ποὺ πάλεuan οἱ Ἕλληνες, χωρὶς τ' ἀπαραίτητα οἰκονομικὰ μέσα ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν ἀγορὰ λίγου μπαρουτιοῦ, ἓνα ἐξωτερικὸ δάνειο μὲ καλοὺς ὄρους θὰ βοηθοῦσε σημαντικὰ, θὰ δυνάμωνε καὶ θὰ 'δινε φτερὰ στὸν ἐθνικοαπελευθερωτικὸ ἀγῶνα.

Οἱ ξένοι ὁμως τοκογλύφοι, μὲ συνεργοὺς τοὺς ντόπιους κοτζαμπάσηδες, τοὺς Φαναριῶτες καὶ τοὺς πάμπλουτους караβοκυραίους, κατάφεραν νὰ ὠφελήσουνε μονάχα τὸ πουγκὶ τους καὶ τοὺς ξένους τυχοδιῶκτες ἀπὸ τὰ δύο μπεζαχτὰ τῆς ἐπανάστασης. Τὴ μεγάλη καὶ θλιβερὴν τους ἱστορία, ποὺ εἶναι γιὰ γέλια καὶ γιὰ κλάματα, θὰ τὴ διηγηθῶ τώρα παρακάτω, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ πρῶτο δάνειο.

Μόλις ξέσπασε ἡ ἐπανάσταση, ὁ λαὸς πρόσφερε ὅ,τι εἶχε καὶ δὲν εἶχε. Οἱ ἀγρότες τὰ ζῶα τους καὶ τὰ γεννήματά τους, οἱ τσοπαναφαῖοι καὶ τὸ τελευταῖο τους πρόβατο, οἱ κοπέλες τὶς προῖκες τους, οἱ γυναῖκες τοὺς ἄντρες τους, κι ὅλοι μαζί, χωριάτες καὶ τσοπάνηδες, ναῦτες καὶ μικροτεχνίτες, ἄντρες καὶ γυναῖκες ἔδιναν τὸ αἷμα τους καὶ τὴ ζωὴ τους γιὰ νὰ λευτερωθεῖ ὁ τόπος ἀπὸ τὸν ξένο ζυγὸ.

Στὸ μεγάλο αὐτὸ ἐθνικὸ σάλπισμα τῆς λευτεριᾶς, οἱ ἀστοκοτζαμπάσηδες ξέρετε τί πρόσφεραν; Ἄφου ἀντιδράσανε στὴν κήρυξη τῆς ἐπανάστασης κι ὕστερα ἀναγκάστηκαν νὰ πάρουν μέρος θέλον-

τας και μή, όχι μόνο δὲν ἄνοιξαν τὸ παραφουσκωμένο πουγκί τους νὰ δώσουν ἔστω κι ἓνα γρόσι γιὰ τὸν ἀγώνα, ἀλλὰ βουτήχτηκαν και μεταξύ τους ποιὸς θὰ πρωταρπάξει περισσότερα χτήματα ἀπ' αὐτὰ πού παρᾶτησαν οἱ Τοῦρκοι. Κι ὅμως, τὰ χτήματα τούτα –πολλὰ κι ἀρκετὰ εὐφορα– ὀνομάστηκαν « ἔθνικὰ » κι εἶχε ἀποφασιστεῖ νὰ πουληθοῦνε και τὰ λεφτὰ νὰ διατεθοῦν γιὰ τὸν ἀγώνα. Μὰ και ἡ πράξι τούτη ἦτανε, τὸ πιὸ πολὺ, μανούβρα τῶν κοτζαμπάσηδων γιὰ νὰ μὴ μοιραστοῦν τὰ χωράφια στὸ λαό, μὰ νὰ τὰ πάρουν αὐτοὶ γιὰ ἓνα κομμάτι ψωμί, ἂν δὲν κατάφερναν νὰ τὰ βουτήξουν μὲ τὸ ζόρι.

Οἱ ζάπλοτοι πάλι Κουντουριώτηδες κι ἄλλοι πλούσιοι καρabo-κυραῖοι, ἀφοῦ ἐξόντωσαν τὸν ἀρχηγὸ τῶν ναυτῶν, τὸν ἀνδρεῖο καπετάνιο Οἰκονόμου, πού τοὺς ἀνάγκασε νὰ ῥθοῦνε μὲ τὸ ζόρι στὴν ἐπανάσταση, ρίχτηκαν μὲ τὰ καράβια τους πιὸ πολὺ στὸ πλιάτσικο, παρὰ στὸν τούρκικο στόλο.

Κι ἔτσι, ἀφοῦ ξοδεύτηκαν τὰ λίγα λεφτὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας και τῶν ἐμπόρων καιπραματευτᾶδων τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἡ ἐπανάσταση δὲν διέθετε πιά πεντάρια γιὰ τὴ συνέχιση τοῦ ἀγώνα. Μὲ τοὺς φόρους δὲν ἦτανε δυνατὸ ν' ἀντιμετωπιστεῖ ἡ κατάσταση. Σύμφωνα μὲ τοὺς δημόσιους ψευτοπίνακες, ἀπὸ τὸ Μᾶη τοῦ 1823 ἴσαμε τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1824 τὰ δημόσια ἔσοδα φτάσανε τὰ 12.860.000 γρόσια. Κι ἀπ' αὐτὰ, τὰ 7.500.000 τὰ πρόσφεραν οἱ Κρητικοί, μερικὰ ἑκατομμύρια τ' ἄλλα νησιὰ και πολὺ λίγα ἡ Πελοπόννησος, γιὰτὶ οἱ κοτζαμπάσηδες τῆς κι οἱ νησιῶτες Κουντουριώτηδες και Σία, ὄχι μονάχα δὲν πλήρωναν πεντάρια φόρους, ἀλλὰ βάζανε χέρι και σ' ὅσα μὲ τόσο συγκρινητικὸ τρόπο πρόσφερε ὁ φτωχὸς λαός. Ἀκοῦστε πῶς περιγράφει αὐτὰ τὰ κατορθώματά τους ἡ « ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν λογαριασμῶν ἐπιτροπὴ » στὴν ἐκθεσὴ τῆς, πού ὑπέβαλε στὴν Τρίτη Ἐθνικῆ Συνέλευση στὶς 11 τοῦ Ἀπρίλη, ἀφοῦ δούλεψε ἐπὶ ἓνα ὀλόκληρο χρόνο χωρὶς καμιὰ βοήθεια και πάλεψε μ' ὅλα τὰ ἐμπόδια πού ἔβαλαν στὸ ἔργο τῆς ὅσοι εἶχαν τὴ φωλιά τους λερωμένη.

Μὲ τὸν ἔλεγχο, λοιπόν, πού ἔκανε ἡ ἐπιτροπὴ τούτη στοὺς ἐθνικοὺς λογαριασμοὺς ἀπὸ τίς ἀρχὲς τῆς πρώτης περιόδου ἴσαμε τὸ

τέλος τῆς τρίτης, κατάληξε στὰ παρακάτω συμπεράσματα : Πρῶτα πρῶτα, ὅτι τὰ ἐθνικὰ κατάστιχα ἦσαν « νοθευμένα καὶ πλήρη ἀπὸ καταχρήσεις, πλαστοπαρτίδες, ἐλλείψεις, λάθη καὶ ἀνωμαλίας ». Οἱ διαχειριστὲς τοῦ δημόσιου ταμείου φούσκωσαν τὰ ἔξοδα σὲ 38.616.000 γρόσια τὸ χρόνο καὶ τὰ ἔσοδα τὰ περιορίσαν μόνο σὲ 12.864.000 ! Ὑπῶσαν 17.250 ὁμολογίες ἀξίας 5 ἑκατομμυρίων γροσίων μὲ ἀντίκρισμα τὰ « ἐθνικὰ » χτήματα. Ἐπ' αὐτὲς κυκλοφόρησαν 3.688, ἀξίας 1.471.000 γροσίων. Καὶ στὰ ταμεία βρέθησαν μόνο ἄλλες 408, ἀξίας 42.100 γροσίων. Λείπανε δηλαδὴ 13.154 ὁμολογίες, ἀξίας 3.486.900 γροσίων. Αὐτὲς κυκλοφόρησαν στὶς τσέπες τῶν κοτζαμπάσηδων ! « Εἰς τὰ κατάστιχα » –συνεχίζει ἡ ἐπιτροπὴ– « εὐρίσκονται καὶ παράνομοι πωλήσεις ἐθνικῶν κτημάτων καὶ ἀνύπαρκτοι πληρωμαὶ αὐτῶν, ὡς ἔπραξε κατὰ τοῦτο καὶ ὁ ὑπουργὸς τῆς Οἰκονομίας τῆς τρίτης περιόδου, εἰς τὰ παρ' αὐτοῦ ἀγορασθέντα κτήματα ». « Ἐκ δὲ τῶν συνεισφορῶν αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν εἰς τὸ ἔθνος ἀπὸ τοὺς φιλέλληνας καὶ Ἑλληνας ἐκτὸς καὶ ἐντὸς τῆς ἐπικρατείας, ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνα μέχρι τέλους τῆς τρίτης περιόδου, καὶ αἱ ὁποῖαι ἤμπορῶν νὰ ἀναβαίνουν εἰς μιλιούνια γροσίων, δὲν εὐρίσκονται περασμένα εἰς τὰ κατάστιχα εἰμὴ μόνον μερικαὶ ἑκατοντάδες χιλιάδων γροσίων· τὸ ἴδιον δὲ τρέχει καὶ εἰς τοὺς κατὰ καιροὺς δοθέντας ἑράνους » !

Καὶ σὲ σελίδες ὀλόκληρες ἡ ἐπιτροπὴ ἀραδιάζει ἀμέτρητες, ξετσίπωτες λωποδυσίες τῶν ἀστοκοτζαμπάσηδων. Ὁ Κολοκοτρῶνης πού τὰ ἔβλεπε ὅλα τοῦτα, ἔγραφε στοὺς Σπετσιῶτες ὅτι « οἱ ἄρχοντές μας δὲν παραδειγματίζονται εἰς ἐσᾶς, νὰ ἐξοδεύσουν ἀπὸ τὰ ἰδικά των, ἀλλὰ σφετερίζονται καὶ τὰ τῆς Πατρίδος ». Καὶ στὸν ὑπασπιστὴ του, τὸν Φωτάκο, τοὺς ζωγράφισε πετυχημένα λέγοντάς του ὅτι « ἤλπιζαν νὰ κληρονομήσουν τοὺς Τούρκους καὶ νὰ μείνουν αὐτοὶ εἰς τὸν τόπον των... » Μὲ τὰ πολλὰ, ὁ Γέρος τοῦ Μωριά, βλέποντας τὴν ἀσυνειδησία τους καὶ τὴν τσιγκουνιά τους, ἀναγκάστηκε νὰ φτιάξει ἕναν κατάλογο μὲ τὰ ὀνόματά τους καὶ δίπλα ἔγραψε τὸ ποσὸ πού ἔπρεπε νὰ πληρῶσει ὁ καθένας τους. Κι ὕστερα

έστειλε ανθρώπους του και κατάφερε να τους ξεκολλήσει, σχεδόν με τὸ ζόρι, μερικές χιλιάδες γρόσια.

Μὲ πενταροδεκάρες ὅμως δὲν γίνεται πόλεμος. Μερικοί, λοιπόν, ἀγωνιστὲς μὲ καλὴ πρόθεση, κι οἱ πολλοὶ –οἱ κοτζαμπάσγηδες κι ἡ παρέα τους γιὰ νὰ γλιτώσουν τὰ λεφτά τους καὶ γιατί μυρίστηκαν καὶ ζητὸ– πρότειναν τὸ δάνειο ἀπὸ τὸ ἔξωτερικό.

Μήπως ὅμως βρισκότανε μιὰ κυβέρνηση κεντρικὴ νὰ ἀναλάβει νὰ βρεῖ τὸ δάνειο; Οἱ κοτζαμπάσγηδες κι οἱ ντόπιοι ἐμποροκαρaboκυραῖοι, γιὰ νὰ ἀπομονώσουν τοὺς Φιλικούς καὶ τὸν Ὑψηλάντη, σοφίστηκαν ἕνα σωρὸ πολιτικάντικα τεχνάσματα. Εἶχαν σκαρώσει «βουλευτικά» κι «ἐχτελεστικά», καὶ κάθε Φαναριώτης πὺ κατέβαινε στὴν Ἑλλάδα, ἔφτιαχνε τοπικὲς κυβερνήσεις, Ἄρειους Πάγους, Γερουσίες καὶ τράβα κορδέλα.

Ὁ Ἄρειος Πάγος τῆς Χέρσου Ἑλλάδος, λοιπόν, κατασκευάσματος πὺ τὸ εἶχε σκαρώσει ὁ μηχανογράφος Φαναριώτης Νέγρης, ψήφισε στὶς 2[3] Νοέμβρη τοῦ 1821 τὴ σύναψη, δανείου 150.000 φλορινίων, κι ἀνάθεσε στὸ «βαρόνο» Θεοχάρη, τὸν Χ. Δροσινὸ καὶ τὸν Κεφαλᾶ Ὀλύμπιο νὰ τὸ διαπραγματευτοῦνε. Ὁ τελευταῖος τοῦτος ἔφυγε γιὰ τὴν Εὐρώπη. Δὲν πρόλαβε ὅμως νὰ πατήσει τὸ ποδάρι του στὸ Λονδίνο καὶ ξοπίσω του ἄρχισαν νὰ φτάνουν κι ἄλλοι! Τὸ τί ἐγίνε τότε δὲν περιγράφεται. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι περικυκλώθηκαν ἀπὸ λεφούσια τυχοδιώκτες, ξετσίπωτους τοκογλύφους, ὑποπτους ἐπιχειρηματίες καὶ κάθε καρδιᾶς καρύδι, πὺ εἶχαν πλουτίσει μὲ τοὺς Ναπολεόντειους πολέμους κι ἤθελαν τώρα νὰ τοποθετήσουν κάπου τὰ λεφτά τους. Ἐκαναν, λοιπόν, στοὺς ἀπεσταλμένους ἕνα σωρὸ προτάσεις ἐξωφρενικὰ παράλογες, γελοῖες, κι ὅπως ἄλλιωῶς μπορεῖ νὰ τὶς ὀνομάσει κανεῖς, ἐκτὸς ἀπὸ λογικὲς, σοβαρὲς καὶ τίμιες.

Κοντὰ στὴν προσπάθεια τοῦ Κεφαλᾶ, εἶχαμε κι ἄλλη ἀπὸ ἄλλο μέρος. Ἀκόμη ἀπὸ τὸν καιρὸ πὺ τέλειωσε ἡ ἔθνοσυνέλευση τῆς Ἐπιδαύρου, ἕνας φίλος τοῦ Μαυροκορδάτου, ὁ Ἄρτινὸς Ἀνδρέας Λουριώτης, πῆρε ἐντολὴ ἀπὸ τὴν τότε ἐλληνικὴ κυβέρνηση, νὰ πάει στὴν Εὐρώπη γιὰ δάνειο. Ἄρχισε λοιπόν κι αὐτὸς τὴν περιοδεία του.

Πήγε πρώτα πρώτα στην Ίσπανία και στην Πορτογαλία, στάθηκε όμως αδύνατο να οικονομήσει τίποτα σ' αυτές τις χώρες, παρόλο που είχε σκοπό να προσφέρει σαν έγγυηση του δανείου τα ελληνικά εθνικά χτήματα. Από δω έφυγε για το Λονδίνο, όπου γνωρίστηκε την άνοιξη του 1823 με τον πλοίαρχο Blaquiere, το φιλελληνικό κομμάτι κι αρκετούς πολιτικούς του κόμματος των Ούγιων που βρισκόντανε τότε στην αντιπολίτευση. Αφού συνεννοήθηκαν μεταξύ τους, αποφασίσανε να στείλουνε στην Ελλάδα τον Blaquiere μαζί με τον Λουριώτη για να εξετάσουν από κοντά την κατάσταση της χώρας και να ιδούνε τί μπορεί να γίνει για δάνειο. Η πολιτική όμως και η οικονομική κατάσταση είχε χάλια αδιόρθωτα. Οί αστοκοτζαμπάσηδες του Μωριά, οί νησιώτες κι οί Φαναριώτες είχαν κάνει « ιερή συμμαχία » και κινούσαν γη και ούρανό, για να έχτοπίσουν από την αρχηγία του άγώνα τους στρατιωτικούς και τους αρχηγούς της Φιλικής Έταιρείας. Για τα οικονομικά χάλια φτάνει ν' αναφέρουμε τούτο δω : Εκείνον τον καιρό, είχε κατέβει στην Κεφαλονιά ο Βύρωνας, πού 'φερνε για την επανάσταση αρκετά χρήματα συγκεντρωμένα από τους Έγγλέζους φιλέλληνες. Αποφασίστηκε, λοιπόν, τότε να πάει ο Πραΐδης στο νησί για να προσκαλέσει επίσημα τον Βύρωνα στην Ελλάδα. Τα έξοδα του ταξιδιού ήταν δεκαοχτώ τάλληρα. Κι όμως ήταν αδύνατο να γίνει, γιατί στο δημόσιο ταμείο δέν βρισκόντανε ούτε δεκαοχτώ, αλλά ούτε ένα τάλληρο, ενώ τον ίδιο καιρό οί Ντεληγιανναίοι, οί Λόντοι, οί Ζαΐμηδες, Σισίνηδες, Μπενάκηδες, Παπαλέξηδες, Νοταράδες, Κουντουριώτηδες κι ένα σωρό άλλοι, είχαν κάσες όλόκληρες γεμάτες τάλληρα. Και μ' όλα ταύτα δέν βρέθηκε κανένας απ' αυτούς τους « πατριώτες » να κάνει στον Πραΐδη τα έξοδα του ταξιδιού !

“Ολοι τούτοι, πού άποτελοῦσαν τότε και το έχτελεστικό με πρόεδρο τον Μαυροκορδάτο, πριν καλά καλά να φτάσει ο Blaquiere στην Ελλάδα, αποφάσισαν με διάταγμα στις 2.6.23 να κάνουν ένα δάνειο από τέσσερα μιλιούνια ισπαν. τάλληρα και όρισαν πληρεξούσιο πού θα πήγαινε στο Λονδίνο τον Γιάννη Όρλάνδο, κουνιάδο

του Κουντουριώτη, τον Γιάννη Ζαΐμη από την οικογένεια των Ζαΐμηδων, και τον Λουριώτη, παλιό φίλο, καθώς είπαμε, του Μαυροκορδάτου.

Ο Βlaquiere γύρισε πρώτος στο Λονδίνο και με μιὰ έκθεσή του στο Φιλελληνικό Κομιτάτο στις 11/9 φρόντισε να προετοιμάσει το δρόμο στους 3 Έλληνες άπεσταλμένους. Κι ενώ όμως τώρα όλοι στο Λονδίνο τους περίμεναν από μέρα σε μέρα, πέρασαν μήνες ολόκληροι κι ακόμα να φανοῦν! Τί είχε γίνει;

Οί 3 προξενητές, πριν ακόμα ξεκινήσουν, πήραν ένα μακαρονίστικο γράμμα του Μαυροκορδάτου, όπου ο Φαναριώτης τους δίνει μακριές οδηγίες και συνταγές για τη στάση που θα κρατήσουν και τους όρους που πρέπει να δεχτούν. Με το γράμμα αυτό, που 'ναι υπόδειγμα « αξιοπρεπούς » ζητιάνου, ο Ξενοδουλος πολιτικάντης τους συμβουλεύει να πουλήσουν την Ελλάδα όσο όσο, φτάνει να πετύχουν το δάνειο! Και μέχρι εδώ πήγαιναν όλα θαυμάσια. Με τί λεφτά να ταξιδέψουν ίσαμε το Λονδίνο, αφού στα ταμεία δεν βρισκόταν ούτε μιὰ πεντάρα; Οί θεομπαΐχτες του έκτελεστικού σοφίστηκαν τότε να τους δώσουν 100.000 έθνικές όμολογίες, που είχαν αντίκρισμα τα « έθνικά » χτήματα. Κι επειδή οι όμολογίες αυτές είχαν ξεφτιλιστεί στην Πελοπόννησο, δεν τις αγοράζε πια κανείς ούτε για έναν παρά, γιατί τα έθνικά χτήματα τά 'χανε στο μεταξύ βουτήξει οι κοτζαμπάσηδες, έδωσαν εντολή στους αντιπροσώπους να τις εξαργυρώσουν στα Έφτάνησα. Οί Έφτανησιώτες όμως δεν αγοράσαν ούτε μιὰ, κι ή κατάληξη ήταν να τους δανείσει ο Βύρωνας -δανεικά κι άγύριστα- 4.000 λίρες, για να καταφέρουν να φτάσουν στην Άγγλία το Γενάρη του 1824. Άπό τα πρόσωπα των άπεσταλμένων, αλλά και αυτών που τους έστειλαν, καθένας μπορεί να φανταστεί τί πανηγύρι γίνηκε στο Λονδίνο.

Τότε στην έγγλέζικη πρωτεύουσα -όπως είπαμε και πιο πάνω- το χρήμα προσφερόταν άφθονο και με μικρό σχετικά τόκο. Οί χιλιάδες νεόπλουτοι, που 'χαν ξεφυτρώσει από τους Ναπολεόντειους πολέμους, ήσαν πρόθυμοι να τοποθετήσουν τα λεφτά τους σε όποιεσ-

δήποτε επιχειρήσεις. Δεν τους ένοιαζε και τόσο αν οι επιχειρήσεις αυτές ήταν τυχοδιωχτικές ή δεν είχαν μεγάλη σχέση με την ήθικη. "Όλοι είχαν παρασυρθεί, καθώς λέει ο Χέρτσμπεργκ, σ' ένα ρέμα από « αμφίβολες », τολμηρές, άγριες κερδοσκοπίες.

"Ένας λοιπόν αυτός ο λόγος, και δεύτερος, οι ενέργειες του Φιλελληνικού Κομιτάτου, συνετέλεσαν ώστε σε 25 μέρες ύστερα από το φτάσιμό τους στο Λονδίνο να πετύχουν οι αντιπρόσωποι του έχτελεστικού τή σύναψη δανείου για την επίσημη ελληνική κυβέρνηση, με όρους όμως αφάνταστα σκληρούς, ληστρικούς. Βέβαια, ο καθένας δεν δάνειζε και τόσο εύκολα την κυβέρνηση μιās χούφτας επαναστατών, που τά 'χαν βάλει με μιὰ μεγάλη αυτοκρατορία. 'Αλλ' άκριβώς πάνω σ' αυτό ποντάρισαν, κι αυτή τή δύσκολη κατάσταση έκμεταλλεύτηκαν οι ξένοι τοκογλύφοι για να μάς επιβάλουν όρους βαριούς, πρωτάκουστους.

'Ακούστε τους να φρίζετε : Οι "Έλληνες πληρεξούσιοι είχαν έντολη να βρουν ένα δάνειο ίσαμε 800.000 λίρες και να δώσουν για έγγυση τα « έθνικά » χτήματα, τις πρόσδοδες των τελευταίων, τις άλυκές και τα διβάρια. Στά δεφτέρια τους λοιπόν έγραψαν και οι τραπεζίτες Longman, O'Brien, Ellice ότι μάς δάνεισαν 800.000 λίρες. Αυτό όμως ήταν το όνομαστικό ποσό. Γιατί κάθε δάνειο που κλείνεται σε μιὰ χρηματαγορά, έχει όνομαστική και πραγματική τιμή. 'Όνομαστική λέμε το ποσό που λένε ότι δανείζουν, και πραγματική, όσα πραγματικά δανείζουν. Σαν βάση παίρνουμε το ένατό και την πραγματική τιμή την καθορίζουν με ποσοστό στα %. 'Έτσι όταν λέμε ότι το τάδε δάνειο βγήκε στα 95%, αυτό πάει να πεί ότι αν ή όνομαστική τιμή ήταν 100 δραχμές, ή πραγματική θα 'ταν 95. Δηλαδή παίρνεις 95 δραχμές και σε χρεώνουν ένατό. 'Έννοείται ότι και τους τόκους τους πληρώνεις με βάση την όνομαστική τιμή και όχι την πραγματική. Κανονικά και δίκαια βέβαια ή όνομαστική πρέπει να 'ναι ίση με την πραγματική τιμή. "Όταν μάλιστα οι έγγυήσεις ενός δανείου είναι μεγάλες, ή δεύτερη ξεπερνάει και την πρώτη. Οι κερδοσκόποι όμως προσπαθούν σχεδόν πάντοτε ή

πραγματική τιμή νά 'ναι πολύ μικρότερη από τήν ονομαστική, αλλά ή διαφορά δέν πρέπει νά ξεπερνάει τίς λίγες μονάδες.

Μά σ' αὐτό τό δικό μας πρῶτο δάνειο οὔτε περνάει ἀπ' τό μυαλό σας ποιά ἦταν ή πραγματική τιμή. Μόλις 59%! Πράγμα πού θέλει νά εἰπῆ ὅτι μᾶς χρέωσαν μέ 800.000 λίρες καί θά μᾶς ἔδιναν μόνον τά 59%, δηλαδή 472.000. "Ἐτσι κι ὁ πραγματικός τόκος αὐτόματα διπλασιάστηκε κι ἀπό 5% ἔγινε 9. Γιά ἐγγύηση τῶν τόκων δόθηκαν ὅλα τά δημόσια ἔσοδα καί γιά τό κεφάλαιο ὅλα τά ἐθνικά χτήματα. "Ἄν ἔμενε τίποτε ἄλλο, οἱ "Ἕλληνες πληρεξούσιοι θά τό ἔδιναν πρόθυμα! Καί παρ' ὄλ' αὐτά, ή ληστεία σέ βάρος μιᾶς μικρῆς χώρας πού πρόσφερε τά πάντα στό βωμό τῆς λευτεριάς, δέν σταμάτησε ἴσαμ' ἐδῶ. « Ἡ ἔμπορική πανουργία τῶν νέων οἰκονομικῶν φίλων τῆς Ἑλλάδας », λέει ὁ Χέρτσμπεργκ, « κατόρθωσε νά πωλήσει εἰς τοὺς "Ἕλληνας τὰς νῦν ἀπαραιτήτους αὐτοῖς χρηματικάς βοθηθείας, ἐπὶ τιμῆς εἰς ὑψιστον βαθμὸν ἀδροτάτης ». Οἱ τοκογλύφοι πού ἔδωσαν τό δάνειο κράτησαν ἀκόμα καί 3% γιά προμήθεια καί μεσιτεία καί 1½% γιά ἀσφάλιστρα. Κράτησαν ἐπίσης μπροστά τοὺς τόκους γιά δύο χρόνια, δηλαδή 80.000 λίρες, τὰ χρεόλυτρα δύο χρόνων ἀπό 1% 16.000 λίρες καί γιά... προμήθεια πληρωμῆς τῶν τόκων 3.200 λίρες! Ἀπόμειναν λοιπὸν ἴσαμ' ἐδῶ 348.000 λίρες, δηλαδή τὰ 43,5%. Ἐννοεῖται ὅτι, ὅπως θά ἰδοῦμε παρακάτω, κι αὐτά δέν τὰ πήραμε ὅλα, μὰ καί πάλι ὁμως οἱ ὅροι τούτου τοῦ δανείου ἦσαν ἀσύγκριτα εὐνοικότεροι ἀπὸ ἐκείνους πού εἶχε συμβουλέψει ὁ Μαυροκορδάτος. Ὁ ἀνάξιος Φαναριώτης, πού πολλοὶ ἀστοὶ ἱστορικοὶ τὸν παραδέχονται καί σὰν « μεγάλο πολιτικὸ μυαλό », φαίνεται ὅτι πήγαινε γυρεύοντας βαριοὺς ὄρους, γιά νά πετύχει ἴσως ἔτσι μαζί μέ τήν οἰκονομική ἐξάρτηση τῆς χώρας καί τή διπλωματική καί πολιτική προστασία τῆς Ἀγγλίας!

Τό δάνειο ὑπογράφτηκε ἐπίσημα στίς 9.12.24, στό σπίτι τοῦ λόρδου δημάρχου, ὕστερα ἀπὸ ἐπίσημο γεῦμα, ὅπου πήρανε μέρος ὁ δούκας τοῦ Σάσσεξ καί τὰ μέλη τῆς ἐγγλέζικης ἀντιπολίτευσης. Ἐτσι ἀποδόθηκε ἐπίσημος χαρακτήρας στήν καταλήστεψη τῆς χῶ-

ρας μας. Τὰ λεφτὰ θὰ τὰ παίρναμε μὲ δόσεις. Τὴν πρώτη, ἀπὸ 40.000 λίρες, ἀνάλαβε νὰ τὴ φέρει στὴν Ἑλλάδα ὁ Βλακίιερε. Ἄπὸ δῶ καὶ πέρα ἀρχίζουν τῶρα οἱ καινούργιες περιπέτειες τοῦ καταραμένου δανείου.

Ὁ Βλακίιερε στὶς 19/3 ἔφτασε μὲ τὸ βρῖκι «Φλωρίδα» στὴ Ζάκυνθο φέρνοντας τὴν πρώτη δόση. Στὴ σύμβαση ὅμως τοῦ δανείου εἶχε προστεθεῖ κι ἓνας ὅρος, ποῦ ὄριζε ὅτι τὰ λεφτὰ ἔπρεπε νὰ κατατεθοῦν πρῶτα στὴ Ζάκυνθο στὰ χέρια τοῦ κόμητα Καίσαρα Λογοθέτη καὶ τοῦ τραπεζίτη Σαμουήλ Βάρφ. Στὴν ἐλληνικὴ κυβέρνησι θὰ παραδινόσαντε τὰ χρήματα μόνον ὕστερα ἀπὸ τὴ συγκατάθεση μιᾶς ἐπιτροπῆς, ποῦ θὰ τὴν ἀποτελοῦσαν ὁ Λόρδος Βύρωνας, ὁ συναγματάρχης Στάνχοπ καὶ ὁ Λ. Κουντουριώτης. Ἀλλὰ στὸ μεταξὺ στὴν Ἑλλάδα εἶχαν συντελεστεῖ γεγονότα τέτοια ποῦ ἴκανα ἀδύνατη τὴν ἐφαρμογὴ αὐτοῦ τοῦ ὅρου.

Μόλις ἔφτασε δῶ πέρα ἡ εἶδησι γιὰ τὴ σύναψη τοῦ δανείου, δὲν περιγράφεται τὸ τί ἔγινε. Καθένας ἀπὸ τοὺς ἀστοκοτζαμπάσθηδες τοκογλύφους καὶ πολλοὺς караβοκύρηδες ἄρχισε νὰ ὄνειρεύεται τσουβάλια μὲ λίρες. Ἔτσι τὸ δάνειο ἔριξε λάδι στὴ φωτιά, κι οἱ φαγωμάρες μεταξὺ τους ἀναψαν καὶ φούντωσαν καὶ τελειωμὸ δὲν εἶχαν. Καρφί δὲν τοὺς καιγόταν πιά γιὰ τοὺς Τούρκους καὶ τὸν τρομερὸ κίνδυνο ποῦ κρεμότανε τῶρα πάνω ἀπὸ τὴν ἐπανάστασι μὲ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Ἰμπραήμ.

Ὁ Βύρωνας ἔκανε μεγάλες προσπάθειες γιὰ νὰ τοὺς συμφιλιώσῃ, καὶ πολλὰς φορὲς βοήθησε τὸ Μεσολόγγι οἰκονομικὰ καὶ μὲ τὸ κύρος του. Ὑπάρχει ὅμως μιὰ διαφορὰ στὸ νὰ ἴσαι λόρδος καὶ συγχρόνως φιλέλληνας ἢ φιλελεύθερος ἀπὸ ρομαντισμὸ, ἀπὸ τὸ νὰ ἴσαι συνεπὴς ἀγωνιστὴς τῆς λευτεριᾶς καὶ νὰ ξέρεις νὰ δένεις στενὰ τὴ θεωρία μὲ τὴ σωστὴ πολιτικὴ δράσι. Ὁ Στάνχοπ πάλι ἦταν πραγματικὸς δημοκράτης, δὲν μπόρεσε ὅμως νὰ προσαρμοστεῖ στὴν ἐλληνικὴ πραγματικότητα. Ἀρπάχτηκε μὲ τὸν Μαυροκορδάτο, ἐπειδὴ ὁ Φαναριώτης ὑποστήριζε ὅτι ἔπρεπε νὰ ἰδρυθεῖ στὴν Ἑλλάδα συναγματικὸ βασίλειο μὲ Εὐρωπαϊὸ βασιλιά, καὶ ἔπιασε στενὲς

σχέσεις με τον Όδυσσέα Άνδρουτσο, γιατί πίστεψε ότι στο πρόσωπό του βρήκε έναν άγνό δημοκράτη. Τότε ο Άνδρουτσος έρχοταν σε συνεννόηση με τον Κολοκοτρώνη κι άλλους για να ρίξουν την κυβέρνηση των αστοκοτζαμπάσηδων, που βρισκόταν τότε στο Κρανίδι κι έτσι, κοντά στ' άλλα, να πέσει στα χέρια τους και το δάνειο. Όργάνωσαν, λοιπόν, μιá συνέλευση των όπλαρχηγών στα Σάλωνα, τó Μάρτη, όπου κάλεσαν και τον Βύρωνα να πάρει μέρος. Ο Βύρωνας όμως ήταν έτοιμοθάνατος και στις 7 του Άπριλη πέθανε. Κι έτσι δεν μπορούσε τώρα ούτε ή κυβέρνηση του Κρανιδιού να πάρει τις δόσεις του δανείου, γιατί ο Βύρωνας δεν βρισκότανε στη ζωή να δώσει την έγκρισή του. Στο μεταξύ, ή συνέλευση στα Σάλωνα περάτωσε ένα σχέδιο έκστρατείας με τή σύμπραξη του Κολοκοτρώνη, ενάντια στους αστοκοτζαμπάσηδες. Ο Στάνχοπ δεν συμφώνησε και έφυγε για τή Ζάκυνθο, όπου τον είχε καλέσει ο Blaquierie. Η συνέλευση διαλύθηκε στις 24 του Άπριλη και στις 30 ο Άγγλος συν/χος έφτασε στη Ζάκυνθο. Τότε ή ελληνική κυβέρνηση άρχισε να του ζητάει επίμονα τά λεφτά. Ο Στάνχοπ όμως δήλωσε ότι δεν θά 'δινε πεντάρα, αν προηγούμενα δεν αποκατασταινόταν στη χώρα ή τέλεια όμόνοια και ασφάλεια που χρειάζεται για τήν πληρωμή των τόκων.

Τον Ιούνη ή κυβέρνηση των Έφτανήσων άρχισε να ζητάει από τους υπηκόους της, τον Λογοθέτη, Βάρφ κλπ. να πάψουν ν' ανακατεύονται σ' αυτές τις δουλειές. Άλλά τον Ιούλιο ήρθε και ή δεύτερη δόση από 40.000 λίρες. « Η άναγγελία της άλληλοδιαδόχου άφίξεως των δόσεων », γράφει ο Παπαρηγόπουλος, « ηύξησε τον περι κατοχής της έξουσίας πόθον » που « απέληξε βαθμηδόν εις δεύτερον έμφύλιον πόλεμον ».

Ο Στάνχοπ διατάχτηκε να γυρίσει πίσω στο Λονδίνο -ποιός ξέρει ποιός δάχτυλος τó κατάφερε- κι ο Βάρφ πήρε έντολή να πάει τά λεφτά στο Ναύπλιο και να τά παραδώσει στην κυβέρνηση του Άργους, δηλαδή στην τριαντρία Κουντουριώτη, Κωλέττη, Μαυροκορδάτου, που πριν από λίγο καιρό είχε γονατίσει τήν παράταξη του

Κολοκοτρώνη και ό μοναδικός σοβαρός της αντίπαλος έμενε μόνο ό Άνδρουτσος. Τότε ό Κωλέττης -καθώς γράφει ό Χέρτσμπεργκ- έξαγόρασε με λεπτά του δανείου τόν Γκούρα, τό πρωτοπαλικάρο του, κι είναι γνωστό σ' όλους πώς ξεκαθάρισαν τούς λογαριασμούς τους και με τόν Όδυσσέα.

Μένοντας πιά όριστικά κύριοι τής κατάστασης από τά μέσα του '24, αναβάλανε επίτηδες τήν έκλογή καινούργιου βουλευτικού, κι όλες τους τις φροντίδες τις συγκεντρώσανε στό ν' άρπάξουνε στά χέρια τους όλες τις δόσεις του δανείου.

« Δυστυχώς », γράφει ό Χέρτσμπεργκ, « πλην τής φροντίδας ταύτης (δηλαδή νά μείνει στην έξουσία μ' όποιαδήποτε μέσα) και τής φροντίδας της του δανείου θήρας, ή Κυβέρνηση δέν έφρόντιζε και διά τήν εκπλήρωσιν του βαρέος αύτης καθήκοντος, τής μερίμνης δηλαδή τής έξωτερικής άσφαλείας ».

Ύστερα λοιπόν από τόσες περιπέτειες και προσπάθειες, ή κυβέρνηση του Άργους πήρε 348.000 λίρες σέ μετρητά και 11.900 σέ πολεμοφόδια, 38.000 από τις 348.000 μείνανε στό Λονδίνο. Κατάτησε δηλαδή νά πάρουμε μόλις 310.000 λίρες, ενώ στα βιβλία τών τοκογλύφων ή Έλλάδα ήταν χρεωμένη με 800.000!

Β'. Τό δεύτερο δάνειο

Έχτελεστικό και βουλευτικό, μόλις έμαθαν ότι « πέτυχε » τό πρώτο δάνειο και πριν καλά καλά νά φτάσει ή πρώτη δόση, αποφάσισαν και δεύτερο από 15 εκατομμύρια τάλληρα! Τό βουλευτικό ψήφισε τήν άπόφαση στις 21 του Ιούνη του 1824 και τό έχτελεστικό με τά διατάγματα τής 13 του Ιούλη και τής 14 του Αύγούστου, άνάθεσε στα τρία καμάρια του, τόν Όρλάνδο, τόν Λουριώτη και τόν Ζαΐμη, ύστερα από τήν πρώτη [αντίστοιχή] τους « έπιτυχία », νά διαπραγματευτούν και τό δεύτερο. Κι αύτοι είχαν άρχισει τήν καινούργια « δουλειά » από τις άρχές του καλοκαιριού του 1824. Σύνομα όμως

ὁ Ζαΐμης διατάχθηκε νὰ μὴν ἀνακατωθεῖ στὴν ὑπόθεσιν. Τότε ἀκόμη ὑπῆρχανε στὸ Μωριά δύο κυβερνήσεις, ἡ μία στὸ Κρανίδι τοῦ Κουντουριώτη, Κωλέττη καὶ Σία κι ἡ ἄλλη στὴν Τρίπολη τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη κι ἄλλων κοτζαμπάσηδων τοῦ Μωριά. Στὸ χωρισμὸ τοῦτον εἶχε βάλει κοντὰ στ' ἄλλα τὴν οὐρά του κι ὁ πόθος γιὰ τὸ χρυσάφι τοῦ πρώτου δανείου, κι ἐπειδὴ οἱ Ζαΐμηδες εἶχαν πάρει τὸ μέρος τῶν ἐχθρῶν τοῦ Κουντουριώτη, ὁ ἀδελφός του ὁ Γιάννης ἀνακλήθηκε καὶ στὴ θέση του διορίστηκε ὁ Γ. Σπανιολάκης.

Τὸ δάνειο βρέθηκε καὶ τούτη τὴ φορά σχετικὰ σύντομα καὶ εὐκόλα. Τώρα ὅμως εἶναι πού γίνηκε μὲ δαῦτο κυριολεκτικὰ τοῦ κουτρούλη τὸ πανηγύρι, γιατί ἡ ξετσιπωσιά τῶν ξένων τραπεζιτῶν καὶ ἡ ἀσυνειδησία τῶν « Ἑλλήνων » ἀντιπροσώπων πέρασε κάθε ὄριο. Βέβαια κι αὐτὴ τὴ φορά ἦταν κάπως δύσκολο, δυσκολότερο μάλιστα ἀπ' τὴν πρώτη, νὰ βρεθεῖ δάνειο. Γιατὶ καὶ γιὰ ἐγγύηση δὲν ἀπόμενε πιά τίποτε, ἀφοῦ ὅλη σχεδὸν ἡ Ἑλλάδα ἦταν ὑποθήκη καὶ γιὰ τὸ πρῶτο, ἀλλὰ κι ἡ ἐπανάστασι μὲ τὴν ἐγκληματικὴ πολιτικὴ τῶν κοτζαμπάσηδων, τῶν Φαναριωτῶν καὶ τῶν Κουντουριώτηδων καὶ τῆς σπείρας τοῦ Κωλέττη πῆγαινε ὅλο καὶ στὸ χειρότερο. Αὐτὸ ὅμως δὲν φτάνει γιὰ νὰ πάρουν ἄφεσι ἀμαρτιῶν οἱ ξένοι τοκογλύφοι, γιατί δὲν εἶναι πού μᾶς ἐδάνεισαν μὲ βαρύτατους, γιὰ δευτέρη φορά, ὄρους, ἀλλὰ μᾶς ἐκαταλήστεψαν καὶ μᾶς ἔφαγαν στὸ τέλος κι αὐτὰ τὰ ψίχουλα, πού 'κανε σύμφωνα μὲ τοὺς λογαριασμοὺς τους νὰ πάρουμε. "Ἄς δοῦμε, λοιπόν, τίς ἐξωφρενικὲς περιπέτειες τοῦ δευτέρου δανείου τῆς ἀνεξαρτησίας.

Ἀπὸ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1824 ἀγγλικοὶ καὶ γαλλικοὶ τραπεζικοὶ οἶκοι ἔστησαν γερὸ ἀνταγωνισμὸ μεταξύ τους, ποῖός νὰ μᾶς δώσει τὸ δάνειο. Οἱ τρεῖς οἰκονομικοὶ ἀντιπρόσωποι προτίμησαν τὸν οἶκο Ἰακ. καὶ Σαμψῶν Ρικάρντο στὸ Λονδίνο. Τ' ὀνομαστικὸ κεφάλαιο τοῦ δανείου ὀρίστηκε στὰ 2 ἑκατομμύρια λίρες μὲ τόκο 5%. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πραγματικὴ του τιμὴ μόλις ἔφτανε τὰ 55%, ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησι θὰ χρώσταγε 2 ἑκατομμύρια καὶ θὰ 'παιρνε μόλις 1.100.000. Ἀλλὰ ἡ ληστεία δὲν σταμάτησε ἴσαμ' ἐδῶ, γιατί σύμ-

φωνα με το συμβόλαιο που υπογράφηκε στις 7.2.1825, οι τραπεζίτες κράτησαν μπροστά τους τόκους δύο χρόνων, δηλαδή 200.000 λίρες, κράτησαν 3% για προμήθεια, μεσιτεία κλπ. κι ακόμα 1% για χρεολύσιο μιας χρονιάς και 2% πάνω στους τόκους. Και τέλος, αφού δεν μπορούσαν να εφεύρουν κι άλλες κατακρατήσεις, απόμειναν για την Ελλάδα 816.000 λίρες που μόνο η Ελλάδα δεν τις πήρε. Ο Ορλάνδος κι ο Λουριώτης μόλις... τουλάχιστο, έγιναν κύριοι αυτού του ποσού, αρνήθηκαν κάθε συνεργασία με το Φιλελληνικό Κομιτάτο, που αν διαχειριζότανε έστω και τ' απομεινάκια τούτα του δανείου, υπήρχε ελπίδα να τα χρησιμοποιήσει με τίμιο τρόπο και να ανακουφιστεί αρκετά η επαναστατημένη χώρα μας, που είχε την περίοδο εκείνη αφάνταστα μεγάλη ανάγκη, γιατί οι αραπάδες του Ιμπραήμ είχαν αρχίσει να την περνάνε απ' τή φωτιά και το σίδηρο και να τη ρημάζουνε από άκρη σ' άκρη. Ο στόλος μας δεν μπορούσε να κινηθεί και να αντιδράσει, γιατί οι μεγάλοι καραβοκυραίοι δεν πλήρωναν τους ναύτες, προσπαθώντας έτσι να εκβιάσουν την κατάσταση και να πάρουν τη μερίδα του λέοντος από τα δάνεια, ενώ μόνο τα λάφυρα κι οι ναυτικές λείες, αν δεν πήγαιναν όλα στις κάσες των Κουντουριώτηδων, έφταναν και περισσεύανε και για τους ναύτες και για τα καράβια. Η απληστία τους, μάλιστα, τους έσπρωχνε μέχρι να κουρσέουν και να ληστεύουν οποιοδήποτε ξένο καράβι, λερώνοντας έτσι τους σκοπούς της επανάστασης. Τώρα, λοιπόν, ο ελληνικός στόλος περιορισμένος σχεδόν σε μια παθητική άμυνα και τα καράβια του Ιμπραήμ κυριάρχησαν στη θάλασσα μεταφέροντας τις όρδες των αραπάδων όπου θέλαν. Άλλα αν το Φιλελληνικό Κομιτάτο, που πολλά μέλη του είχαν αγνά φιλελεύθερα αισθήματα, έπαιρνε και τότε ακόμα τα λεφτά να τα διαχειριστεί, σίγουρα η κατάσταση θα διορθωνόταν αρκετά. Οι 816.000 λίρες που μας έβγαλαν οι τοκογλύφοι ήταν περίπου ένα δισεκατομμύριο δραχμές του 1938 και για την εποχή εκείνη τόσα λεφτά ήταν τεράστιο ποσό για τη φτωχή και μικρή Ελλάδα. Ο Ορλάνδος όμως με τον Λουριώτη έκοψαν, όπως είπαμε, κάθε σχέση με το Κομιτάτο

καί παράδωσαν τὸ δάνειο στοὺς ξένους τραπεζίτες – πού τοὺς δάνεισαν μὲ τόσο ληστρικούς ὄρους– γιὰ νὰ τὸ διαχειριστοῦν αὐτοὶ καὶ νὰ... σώσουν τὴν Ἑλλάδα !

Καὶ τότε μὲ ἀπερίγραφτῆ ἀσυνειδησία ἄρχισε τὸ ἀνεμοσκόρπισμα τῶν ἑκατομμυρίων, πού τὰ περισσότερα ἀπὸ διάφορους δρόμους ξαναγύρισαν πάλι στὰ χέρια τῶν τοκογλύφων-διαχειριστῶν. Ἡ πρώτη τους δουλειὰ ἦταν νὰ βροῦνε γιὰ τὴν Ἑλλάδα ναύαρχους καὶ στρατηγούς ! Καὶ ἀνακάλυψαν –πράγμα καθόλου δύσκολο– ἄντρες τέτοιους, πού δὲν ἦσαν τίποτα περισσότερο ἀπὸ τυχοδιώκτες τῆς κακῆς ὥρας, γιὰτί οἱ τίμιοι φιλέλληνες –οἱ ὄργανωτὲς τῆς λευτεριάς– βρισκόσαντε ἀπὸ καιρὸ στὴν Ἑλλάδα κι ἔχυναν τὸ αἷμα τους σὰν ἀπλοὶ στρατιῶτες, σχεδὸν περιφρονημένοι ἀπὸ τίς ἐπίσημες κυβερνήσεις. Οἱ ἀστοκοτζαμπάσηδες ξεφτίλισαν ἀκόμα μιὰ φορὰ τὸ λαϊκὸ ξεσήκωμα τοῦ '21 μὲ τὴν αἰσχρὴ στάση τους ἀπέναντι σ' αὐτοὺς τοὺς ἄγνους κι ἥρωικούς φιλέλληνες μὲ τὰ λαϊκὰ δημοκρατικά φρονήματα, πού τοὺς φέρθηκαν καὶ τοὺς μεταχειρίστηκαν σὰν σὲ σκυλιά, ἐνῶ τὸν Κόχραν καὶ τοὺς ὁμοίους του τοὺς φόρτωναν τιμὲς καὶ λίρες. Ὑστερα ἀπ' αὐτὰ τὰ χάλια, ἦταν ἐπόμενο ἡ τύχη τοῦ ὑπὸ κατασκευὴν στόλου νὰ ἴναι ἀρκετὰ ἀξιοθρήνητη.

Ἀφοῦ μαζέψανε λοιπὸν στὴν Ἀγγλία ἕνα σωρὸ στρατηγωναύαρχους, τοὺς ἔκοψαν παχιούς μισθοὺς καὶ τοὺς προπλήρωσαν γιὰ χρόνια ὀλόκληρα. Ὁ Κόχραν πῆρε μπροστάντζα 87.000 λίρες ! Δηλαδή τριάντα ἑπτὰ ἑκατομμύρια δραχμὲς τοῦ 1938 ! Ἔτσι, ἕνα μέρος ἀπὸ τὸ δάνειο πῆγε γιὰ νοίκιασμα ναύαρχων. Ἐλειπαν ὅμως τὰ καράβια. Τί ναύαρχοι θὰ ἦταν χωρὶς πλοῖα ; Κι ἀρχίζει πιά ἡ δεύτερη πράξη τῆς κωμωδίας. Οἱ διαχειριστὲς τοῦ δανείου ἔδωσαν παραγγελία γιὰ ἕναν ὀλόκληρο στόλο, ἕξι καράβια παράγγειλαν στὴν Ἀγγλία –μιὰ κορβέτα καὶ πέντε ἀτμοκίνητα, τὰ δύο μικρὰ καὶ τὰ τρία μεγάλα–, ἄλλες δύο φρεγάτες παραγγέλθηκαν στὴν Ἀμερικὴ κι ἡ τεχνικὴ ἐπιστασία τῆς δουλειᾶς ἀνατέθηκε, ἀπὸ τὸν ὅμιλο τῶν τραπεζιτῶν πού ἀνεμοσκόρπιζε τὸ δάνειο, σ' ἕναν ἀπόστρατο συν/χη τοῦ ἵππικοῦ. Ἀπὸ τὰ ἕξι ἐγγλέζικα μόνον ἡ κορβέτα « Καρτερία »,

Ύστερα από μεγάλες προσπάθειες του φιλέλληνα "Αστιγγα, κατάφερε να πλεύσει τα τέλη του 1826 στην Ελλάδα, σε τέτοια όμως κατάσταση, που ήταν αδύνατο να χρησιμοποιηθεί άμέσως στον αγώνα. Από τα δύο μεγάλα ατμοκίνητα το ένα κάηκε στις δοκιμές στον Τάμεση και το δεύτερο έφτασε στην Ελλάδα το... Σεπτέμβρη του 1828, αλλά ήταν άχρηστο και δεν μπορούσε να κινηθεί! Από τα τρία μικρά πάλι το ένα μόνον έφτασε στα νερά μας όταν είχε πια τελειώσει η επανάσταση! Τα άλλα δύο ξέμειναν στην Αγγλία, γιατί στάθηκε αδύνατο να πλεύσουν!

Μά δεν ήταν μικρότερα και τα κατορθώματα του απόστρατου συνταγματάρχη στην Αμερική. Κόντευε να τελειώσει η επανάσταση κι οι δυο φρεγάτες βρισκόσαντε ακόμα στα σκαριά, ώσπου στο τέλος, ύστερα από ξεσέκωμα των φιλελλήνων της Αμερικής, ξεκίνησε μόνο η φρεγάτα « Έλλάς » και κατάφερε να φτάσει άργα πολύ στ' Ανάπλι, αφού στοίχισε δεκαπλάσια από το κανονικό.

Και για την κακή της μοίρα, την τίναξε στον αέρα ο Μιαούλης το 1831, ήθικος όμως ατύργος της πράξης ήταν οι « προστάτιδες δυνάμεις » κι οι άστοκοτζαμπάσδες. Η δεύτερη φρεγάτα, παρόλο που άκριβοπληρώθηκε, ούτε φάνηκε πουθενά. Κι έτσι, ενώ πληρώσαμε ένα στόλο όλόκληρο, ούτε ένα καράβι της προκοπής δεν ήρθε στα χέρια μας, όταν χρειαζότανε. Από τα λεφτά του δανείου ένα μεγάλο μέρος διατέθηκε για προμήθεια πολεμικών ειδών, που δεν έφτασαν ποτέ στην Ελλάδα.

Η επόμενη πράξη της κωμικοτραγωδίας του δεύτερου δανείου συνεχίστηκε στο χρηματιστήριο του Λονδίνου. Η σπείρα των τοκογλόφων και κερδοσκόπων διαχειριστών έριξε σε χαμηλές τιμές -στα 15%- τις όμολογίες του πρώτου δανείου κι ύστερα, για να συγκρατηθεί δῆθεν η τιμή τους και να μην κλονιστεί ή... πίστη της Ελλάδας, εξαγόρασαν στο χρηματιστήριο με λεφτά του δεύτερου δανείου όλες τις ξεπεσμένες όμολογίες στο τριπλάσιο της τρέχουσας αξίας τους! « Η ελληνική υπόθεση προδόθηκε στην Αγγλία », έγραφε ο Χρόνος του Λονδίνου στις 26 Οκτώβρη του 1825. Μπρο-

στά όμως σ' αὐτὰ τὰ ὄργια, θ' ἄξιζε ν' ἀναφέρει κανεὶς τιμητικὰ τ' ὄνομα τοῦ Σπανιολάκη, τοῦ τρίτου Ἑλληνα ἀντιπροσώπου, πού ὅταν εἶδε αὐτὲς τὶς ρεμουῦλες καὶ τὶς ληστεῖες, παραιτήθηκε καὶ δὲν ἀνακατώθηκε καθόλου στὴ διαχείριση τοῦ δανείου. Τὸ 1838 μάλιστα πού ἔγινε ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, κατάγγειλε τὸν Ὁρλάνδο καὶ τὸν Λουριώτη στὸ Ἑλεγκτικὸ Συνέδριο, κι αὐτὸ ἔβγαλε καταδικαστικὴ ἀπόφαση, σὲ βάρος τους, ἀλλ' εἶναι περιττὸ νὰ προσθέσουμε ὅτι ἡ ἀπόφαση τούτη ἔμεινε στὰ χαρτιά.

Ἔτσι, ἀπ' ὅλο τὸ δάνειο στὴν Ἑλλάδα κατάληξε νὰ φτάσουν μόνο 232.555 λίρες, ἀλλὰ τὶς « ἑλληνικὲς » κυβερνήσεις δὲν τὶς ἔνοιαζε γιὰ τὰ ρέστα. Ρίχτηκαν μὲ τὰ μούτρα ποιὸς νὰ φάει τὰ περισσότερα κι ἐνῶ ὁ στρατὸς εἶχε σχεδὸν διαλυθεῖ, παρουσίασαν ἕναν κατάλογο γιὰ μισθοδοσία ἀπὸ 40 χιλ. στρατιῶτες συνολικά, 72 στρατηγούς, 90 συνταγματάρχες καὶ 116 ἀντισυνταγματάρχες. Ὁ Γκούρας πληρωνόταν γιὰ 12.000 ἄντρες καὶ δὲν εἶχε οὔτε 3.000. Κι ἔπαιρνε γι' αὐτοὺς τοὺς ἀνύπαρκτους στρατιῶτες 600.000 γρόσια τὸ μῆνα. Τὰ πιὸ πολλὰ ὅμως τὰ πῆραν οἱ Ὑδραῖοι, ἰδιαίτερα οἱ Κουντουριώτηδες, σὰν ἀποζημίωση γιὰ ὅσα πρόσφεραν, λὲς κι ὁ ἀγῶνας ἦταν ἐμπορικὴ ἐπιχείρηση, μὲ δοῦναι καὶ λαβεῖν.

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἔγιναν καπνὸς καὶ τὰ λίγα ψίχουλα τοῦ δανείου, πού στὴ μεγαθυμία τους οἱ ξένοι τοκογλύφοι μὲ τοὺς συνενόχους τους, τοὺς Ἑλληνας ἀντιπροσώπους, ἐπιτρέψανε νὰ φτάσουν στὴν Ἑλλάδα. Κι ὅμως, τὰ χρήματα ἦταν τότε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἀνχιδιοργάνωση τοῦ στόλου καὶ τὴ συγκρότηση πραγματικοῦ στρατοῦ. Γιατὶ τὸ Μεσολόγγι ψυχορραγοῦσε καὶ ἡ ἐπανάσταση ἔσβηνε. Μὰ οἱ Ἑλληνας ἀστοκοτζίμπάσηδες δὲν πολυσκοτίζονταν γιὰ τέτοια πράγματα. Μερικοὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν Λύγουστο ἀκόμα τοῦ '24, μετὰ τὸ πρῶτο δάνειο, εἶχαν παρακαλέσει τὴν Ἀγγλία νὰ κάνει τὴν Ἑλλάδα προτεκτοράτο της καὶ μ' ἐλαφριά καρδιά καὶ βαριὰ ἀσυνειδησία Φαναριώτες, κοτζίμπάσηδες καὶ παρασυρμένοι καπεταναῖοι ὑπέγραψαν τὸν ἄλλο χρόνον ἕνα ἔγγραφο πού πούλησε τὴν Ἑλλάδα στὴν Ἀγγλία!

“Άλλοι πάλι είχαν καταντήσει τὸν ἴδιο καιρὸ νὰ κρυφουσεννοοῦνται μὲ τὸν Ἰμπραήμ καὶ μόνο ὁ λαὸς ἔχυνε τὸ αἷμα του καὶ θυσιαζόταν γιὰ τὴ λευτεριά τοῦ ἔθνους.

Οἱ κλίκες πού τώρα εἶχαν ἀρπάξει τὴν ἡγεμονία τῆς ἐπανάστασης, ἀφοῦ ὅλοι τους, ποιὸς λίγο ποιὸς πολύ, γλυκάθηκαν μὲ τὸ πρῶτο καὶ τὸ δεύτερο δάνειο, προσπάθησαν νὰ βροῦν καὶ τρίτο, βάζοντας τώρα ὑποθήκη κάθε εἴδους ἔθνικὰ χτήματα, ἀλλ’ αὐτὴ τὴ φορά δὲν τὰ κατάφεραν. Ταυτόχρονα ἐπιχείρησαν ἓνα μικροδάνειο στὰ Ἐφτάνησα ἀλλὰ τίποτα! Οἱ Ἐφτανησιῶτες, παρ’ ὅλο τὸν πατριωτισμὸ τους, δὲν τοὺς ἐμπιστεύονταν πεντάρια πιά. Ἐμεινε λοιπὸν τὸ ἐξωτερικό, καὶ στὶς 7 Ἀπρίλη τοῦ 1826, οὔτε ἓνα χρόνο ἀπὸ τότε πού ἦρθαν τὰ λεφτὰ τοῦ δευτέρου δανείου, ἡ Γ’ Ἐθνοσυνέλευση ψήφισε καινούργιο δάνειο 100.000 τάλληρα γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ Μεσολογγιοῦ. Σὲ λίγες ὅμως μέρες τὸ Μεσολόγγι ἔπεφτε, κλείνοντας τὴν ἀθάνατη ἐποποιία τῶν ἐλευθερων πολιορκημένων. Κι ἐνῶ 100.000 τάλληρα ἦταν ἀρκετὰ νὰ τὸ σώσουν, ἡ « ἑλληνικὴ κυβέρνησις » – γράφει ὁ Παπαρρηγόπουλος – « λαβοῦσα εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς κατὰ τὸ προλαβὸν δωδεκάμηνον ἑκατομμύρια περίπου ταλλήρων, δὲν ἠδυνήθη νὰ οἰκονομήσῃ ἐξ αὐτῶν τὰς 100 ἐκεῖνας χιλιάδας ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐξηρτήθη ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδας ». Ἄφησαν τὸ Μεσολόγγι νησιτικὸ κι ἄοπλο κι ἔπεσε ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὴν ἔλλειψη πολεμοφοδίων, ἐνῶ μπορούσε νὰ γίνει ἀπόρθητο φρούριο τοῦ ἐθνικοῦ μας ἀγώνα. Ἄφησαν τὸ στόλο ἀνοργάνωτο κι ἔτσι καταστράφηκε ἡ Κάσος, ἐνῶ στὰ Ψαρὰ ἀμφίβολο ἂν ἔμεινε ἔστω καὶ λίγο χορτάρι, γιὰ νὰ φτιάξει ἡ Δόξα τοῦ Σολωμοῦ τὸ στεφάνι της. Ἡ ἴδια κλίκα εἶναι ἐπίσης ὑπεύθυνη γιὰ τὸ χάσιμο τῆς Κρήτης.

“Ὅστερα ἀπ’ αὐτὰ ὁ Μαυροκορδάτος ἔκαμε κι ἄλλες ἀκόμα προσπάθειες νὰ βρεῖ καινούργιο δάνειο, πῆγαν ὅμως ὅλες στὸ βρόντο, γιὰτὶ μὲ τὰ χάλια τ’ ἀπερίγραπτα καὶ τίς φαγωμάρες πού ’χαν οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ κι ὕστερα ἀπὸ τίς ἐπιτυχίες τοῦ Ἰμπραήμ πού πάλι οἱ ἴδιοι τίς προκαλοῦσαν, ποιὸς τοὺς ἔδινε πιά ἔστω καὶ μία λίρα;

Ἔτσι τελείωσε ἡ ἱστορία τῶν ἐξωτερικῶν δανείων στὴν περίοδο

τῆς ἐπανάστασης. "Αν κάνουμε τὸν ἀξιοθρήνητο ἀπολογισμό τους, βλέπουμε ὅτι δανειστήκαμε ὀνομαστικά καὶ χρωστᾶμε πραγματικά 2.800.000 λίρες μὲ τόκο 5%, ἐνῶ στὴν Ἑλλάδα φτάσανε μόνο 540.000 μὲ πραγματικό τόκο 26%! Κι αὐτὰ ὅμως καὶ ποὺ τὰ πήραμε καὶ ποὺ δὲν τὰ πήραμε τὸ ἴδιο κάνει, γιατί εἶδαμε τὴν τύχη ποὺ τὰ περίμενε.

Ἄλλὰ ποιός θὰ τὸ πίστευε ὅτι τοῦτες τὶς 2.800.000 λίρες τὰ χρωστᾶμε σχεδὸν ἴσαμε σήμερα, ὅτι πληρώσαμε καὶ πληρώσαμε γιὰ ταῦτα τὰ μαλλιοκέφαλά μας καὶ πάλι τὰ χρωστᾶμε. "Ὅπως θὰ δοῦμε ἀργότερα, ἡ ἱστορία ἔχει ἐπίλογο ποὺ θὰ τὸν μάθουμε σὲ ἄλλο κεφάλαιο. Ἐδῶ πρέπει νὰ προσθέσουμε μονάχα ὅτι ἀπὸ τὸ 1827 κι ὕστερα οἱ ξένοι δανειστὲς δὲν εἰσπραξαν τόκους καὶ χρεολύσια κι ἡ Ἑλλάδα κηρύχτηκε σὲ κατάσταση φτώχειας. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει –μαζί μ' ἄλλες αἰτίες– ἡ ἐπέμβαση τῶν ξένων δυνάμεων στὰ ἐσωτερικά τῆς χώρας μας κι ἔτσι τὰ δάνεια αὐτά, ποὺ ὀνομάστηκαν –τί κοροϊδιά– δάνεια τῆς ἀνεξαρτησίας, ἀπέτελεσαν τὸν πρόλογο τῆς οἰκονομικῆς ὑποδούλωσης τῆς Ἑλλάδας στὸ ξένο κεφάλαιο. Οἱ Ἕλληνες ἀστοτσιφλικάδες ποὺ κόβονται μέχρι σήμερα « διὰ τὴν ιδέαν τῆς πατρίδος », ἔδωσαν ἀπὸ τότε ἀκόμα ἐξετάσεις στὸν πατριωτισμὸ καὶ βαθμολογήθηκαν μὲ μηδέν. Καὶ τὸ μηδενικὸ τοῦτο, ὅπως θὰ φανεῖ παρακάτω, στάθηκε ἴσαμε σήμερα ὁ ἀχώριστος σύντροφός τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

Α'. *Ὁ ἐρχομός του στὴν Ἑλλάδα*

Οἱ ἀντιθέσεις τῶν δυνάμεων στὸ Ἀνατολικὸ ζήτημα, ἡ πίεση τῶν λαῶν τους [κι ὁ συνεχιζόμενος μὲ ἥρωισμό κι αὐτοθυσία ἀγώνας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ] *, τὶς ἀναγκάσανε στὸ τέλος, ἐκόντας-ἄκοντας, νὰ δώσουν μιὰ λύση στὸ ἑλληνικὸ πρόβλημα. Μάλιστα ἡ ἐγγλέζικη ἀντιδραστικὴ κυβέρνησις τῶν Τόρις μᾶς ἔβγαλε τὴν ψυχὴ τ' ἀνάποδα καὶ τότε καὶ ἀργότερα ἴσαμε πού νὰ παραδεχτεῖ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς χώρας μας. Στὴν ἀρχὴ μὲ κοινὴ συμφωνία δημιούργησαν ἓνα ψευτοανεξάρτητο κατασκευάσμα καὶ χειροτόνησαν κυβερνήτη τὸν Καποδίστρια. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι ὅτι δὲν ἔδωσαν ὅλες οἱ Δυνάμεις τὶς εὐλογίες τους γιὰ τὸ πρόσωπό του καὶ ἰδιαίτερα οἱ Ἑγγλέζοι, πού τὸν πίστευαν γιὰ πράχτορα τοῦ τσάρου καὶ δὲν εἶχαν ἄδικο νὰ φοβοῦνται ἓνα τέτοιο πράγμα. Ὁ Χέρτσμπεργκ γράφει ὅτι λίγο πρὶν κατέβει στὴν Ἑλλάδα ὁ Καποδίστριας σὲ μιὰ συνομιλία μὲ τὸν Νικόλαο Α' στὸ Τσάρσκοε « ἔλαβεν (ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα) ἔντονον παραίνεσιν νὰ καταστῇ ἐν Ἑλλάδι ὄργανον τῆς πολιτικῆς, ἣν ἡ Ρωσία εἶχε προδιαγράψει » στὰ ἑλληνικὰ πράγματα κι ἀκόμα νὰ μὴν κάνει λόγο γιὰ ἐλεύθερη Ἑλλάδα, μὰ γιὰ κάτι σὰν τὶς παραδουνάβιες ἡγεμονίες.

Δὲν ξέρουμε τί ἀκριβῶς ὑποσχέθηκε ὁ Καποδίστριας στὸ μέχρι τότε ἀφεντικό του, ἀλλὰ δὲν χρειάζεται νὰ 'σαι καὶ Πυθία γιὰ νὰ τὸ μαντέψεις. Φεύγοντας ἀπὸ τὴν Πετροῦπολη δὲν κατέβηκε ἀμέσως

* Προσθήκη τοῦ ἀντιγράφου. (Σ.τ.ἐπ.)

στήν 'Ελλάδα, αλλά βγήκε περιοδεία στίς αὐλές τῆς Εὐρώπης. Ἐνας ἀπὸ τοὺς σκοποὺς του ἦτανε νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ βρεῖ ὅπουδὴ ποτε λεφτά, μὰ ὅλες του οἱ προσπάθειες κι οἱ ζητιανιές πήγανε χαμένες, κι ἔτσι ἔφτασε στὴν 'Ελλάδα μὲ 600 χιλιάδες φράγκα μανάχα, πού τοῦ 'χαν συγκεντρώσει οἱ Ρῶσοι. Μαζί του ἔφερνε ἐπίσης καὶ τὴ φιλία τοῦ 'Ελβετοῦ τραπεζίτη 'Ευνάρδου, πού τὸν γνώρισε στίς περιοδεῖς του.

Μόλις πάτησε στὴν 'Ελλάδα, ἔστειλε ἀμέσως ὑπόμνημα στοὺς ἀντιπροσώπους τῶν « προστάτιδων » ζητώντας τὴ βοήθειά τους γιὰ τὴ σύναψη δανείων - ὄχι δανείου- στοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἐμπιστευτικὰ μάλιστα τοὺς ἔδινε καὶ λογαριασμὸ τῶν ἐξόδων τῆς πολιτείας του.

Βέβαια ὅπως καὶ τὸν καιρὸ τῆς ἐπανάστασης, ἓνα δάνειο ἦταν καὶ τώρα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ ἀπαραίτητο κι ἀναγκαῖο. Ἡ 'Ελλάδα εἶχε γίνῃ ρημαδιὸ καὶ δὲν ἔμεινε πέτρα πάνω στὴν πέτρα. Ὁ λαὸς εἶχε θυσιάσει στοῦ μεγάλο ἀγῶνα σπίτια, χωράφια, δέντρα, πρόβατα καὶ κάθε εἶδους ζῶα. Καὶ τώρα, γυμνὸς καὶ πεινασμένος, προδομένος καὶ γελασμένος ἀπ' τοὺς ἀστοκοτζαμπάσηδες, πού δὲν τοῦ δῖναν ἓνα κομμάτι γῆς, βρισκότανε σ' ἀπόγνωση. [Οἱ κοτζαμπάσηδες μάλιστα γιὰ ν' ἀσφαλιστοῦν ἀπὸ κάθε μελλοντικὴ ἐξέγερση ἐπιχείρησαν ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπανάσταση ν' ἀφοπλίσουν τὸ λαό.] * Πολλοὶ προσπάθησαν νὰ ξαναζωντανέψουν τὴν παράδοση τῆς κλεφτουριάς, ἄλλοι ρίχτηκαν ἀνοιχτὰ στοῦ πλιατσικολόγημα κι ἄλλοι στὴ ζητιανιά. [Ὁ στρατηγὸς Μακρυγιάννης, ἀγνὸς λαϊκὸς ἀγωνιστής, μὲ τὸ ἀπλὸ καὶ ζωντανὸ ὄφος του, χρωματίζει στ' Ἀπομνημονεύματά του καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον τὴν κατάσταση: « Ἐμειναν », γράφει, « οἱ ἀγωνιστὲς διακυβερᾶται. Τοὺς κατatrέχει ὁ Κυβερνήτης μας κι ὁ Λύγουστίνος κι ὁ Βιάρος (ἀδερφοὶ τοῦ Καποδίστρια). Καταφρονοῦν ὅλους αὐτοὺς καὶ βαθμολογοῦνε πολλοὺς ὅπου 'παιζαν τὸ μπιλιάρδο μέσα στοὺς καφενέδες καὶ τώρα εἶναι σπιγοῦνοι τοῦ Κυβερνήτη καὶ ἀλλουῶν.

* Προσθήκη τοῦ ἀντιγράφου (Σ.τ.ἔτ.)

Αὐτοὶ βαθμολογοῦνται. Αὐτοῖνοι πληρώνονται βαριοὺς μιστοῦς. Οἱ ἀγωνιστὲς δυστυχοῦν... τοὺς κατατρέχουν καὶ τοὺς λένε νὰ πᾶνε νὰ διακονήσουν. “ Ποιὸς σᾶς εἶπε, τοὺς λένε, νὰ σηκώσετε ἄρματα νὰ δυστυχήσετε; ” “ Ἐχουν δίκαιο! ” “ Ὅτι ὁ Ζαΐτης χρώσταγε τῶν Τούρκων ἓνα μιλιοῦνι γρόσια καὶ οἱ Ντεληγιανναῖοι καὶ οἱ Λονταῖοι καὶ οἱ ἄλλοι. Κι ὁ Μεταξᾶς, κόντες τῆς πιάτσας, χωρὶς παρά. Κι ὁ Κανέλλης, ἓνας γιατρός. Ὁ Μαυροκορδάτος τσιράκι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τοὺς φκιάσαν αὐτοὶ οἱ διακονιαραῖοι, οἱ ἀγωνιστὲς, ἐκλαμπρότατους, τοὺς λευτέρωσαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἀπὸ τὰ χρέη, ὅπου χρώσταγαν τῶν Τούρκων κι ἐγιναν τώρα μεγάλοι καὶ τρανοί. Γύμνωσαν καὶ τοὺς Τούρκους, παίρνοντας τὸ βίος τους καὶ τὸ ἔθνος τὸ γύμνωσαν καὶ τὸ ἀφάνισαν... γιομίζουν ἐκεῖνοι ἀγαθά... ἔμειναν οἱ ἀγωνιστὲς διακονιαραῖοι ».]*

Οἱ περισσότεροι ἀγρότες δὲν ἔσπερναν γιὰτὶ δὲν εἶχαν ζῶα, μὰ καὶ γιὰτὶ κι ἂν ἀκόμα ἔσπερναν, ἦταν ἀμφίβολο ἂν στὸ τέλος θὰ θέριζαν αὐτοὶ ἢ οἱ κοτζαμπάσηδες. Κοντὰ στὴ δυστυχία τῶν ντόπιων, χιλιάδες πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Κρήτη κι ἄλλες περιφέρειες γύριζαν ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀπροστάτευτοι. Ἡ φτώχεια εἶχε ἀναγκάσει τοὺς ναῦτες νὰ γίνουν κουρσάροι κι οἱ « προστάτιδες » δυνάμεις κατὰσχεσαν τὶς εἰσπράξεις τῶν τελωνείων σὰν ἀποζημίωση, γιὰ τὶς ζημιὲς ποὺ πάθαιναν τὰ καράβια τους. Τὴν ἡμέρα μάλιστα πού ’ρθε ὁ Καποδίστριας, οἱ Γάλλοι εἶχαν ἀποκλείσει τὴν Αἴγινα, ἔδρα τότε τῆς κυβέρνησης. Στὸ ταμεῖο δὲν βρισκόταν τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἀέρα φρέσκο.

[Β'. Σὲ ἀναζήτηση δανείου] *

Οἱ μόνοι πού ’χαν βγεῖ παντοδύναμοι καὶ πάμπλουτοι στὸ τέλος τῆς ἐπανάστασης ἦσαν οἱ κοτζαμπάσηδες πρῶτα κι οἱ μεγάλοι कार-

* Προσθήκη τοῦ ἀντιγράφου. (Σ.τ.ἑπ.)

βοκυραίοι δεύτεροι. Οί πρώτοι μάλιστα είχαν πάρει σὲ κάθε ἐπαρχία τὴ θέση ἢ τὰ χτήματα τῶν Τούρκων καί, θεωρώντας τὸν ἑαυτὸ τους τοπικὸ ἄρχοντα, κρατοῦσαν στὰ χέρια τους τὰ φρούρια κι εἶχαν καταδικάσει τοὺς χωριάτες τῆς περιφέρειᾶς τους νὰ τοὺς πληρῶνουν φόρους βαριοὺς. Ὁ Κολοκοτρώνης, καθὼς εἶδαμε, εἶχε εἰπεῖ γιὰ δαύτους στὸν Φωτάκο ὅτι ἐλπίζανε νὰ κληρονομήσουν τοὺς Τούρκους καὶ νὰ μείνουν αὐτοὶ στὸν τόπο τους « ἀλλ' ἄργα τὸ ἐσυλλογίστηκαν ». Στὸ τελευταῖο τοῦτο ζήτημα γελάστηκε ὁ πονηρὸς « γέρος » γιατί οἱ κοτζαμπάσηδες δὲν τὸ συλλογίστηκαν καθόλου ἄργα, μ' ἀντίθετα, ἀφοῦ πῆραν τὴν ἡγεμονία τῆς ἐπανάστασης, κατάφεραν ὕστερα νὰ ἐπιβάλουν τὴν κυριαρχία τῆς τάξης τους καὶ ἔτσι γιὰ τὴ δυστυχία τῆς χώρας τὰ τζάκια κυβέρνησαν ἴσαμε σήμερα τὴν Ἑλλάδα.

Ὅταν μάλιστα μαθεύτηκε ἡ ἀπόφαση ποὺ πῆραν οἱ δυνάμεις γιὰ τὴ δημιουργία μιᾶς ψευτοανεξάρτητης μικρῆς πολιτείας, ξέχασαν πῶς ἡ χώρα δὲν εἶχε ἀκόμα ξεκαθαριστεῖ ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ἀραπάδες καὶ ρίχτηκαν μὲ τὰ μούτρα στὶς μηχανοραφίες καὶ ραδιουργίες γιὰ τὸν ἄρχοντα τῆς χώρας. Καὶ δὲν ἦταν λίγοι ὅσοι ἀπὸ δαύτους κοιτάζονταν στὸν καθρέφτη καὶ καταλήγανε στὸ συμπέρασμα πῶς τὸ πρόσωπό τους συγκεντρώνει ὅλα τὰ κατάλληλα γι' αὐτὴ τὴ δουλειὰ προσόντα.

Οἱ ντόπιοι ὁμως πράκτορες τῆς Ρωσίας ὑποστήριζαν τὸν Καποδίστρια, οἱ ἀγγλόφιλοι πάλι δὲν ἦταν καθόλου σύμφωνοι, ἐνῶ οἱ γαλλόφιλοι εἶχαν κι αὐτοὶ χαβὰ δικό τους. Ἐν τῷ μεταξύ, τὸν πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους τὸν συνεχίζανε μόνο δυὸ-τρεῖς τίμιες μορφές τοῦ ἀγῶνα, οἱ μόνοι ἀπὸ τοὺς ἀγνοὺς ἀγωνιστὲς ποὺ γλίτωσαν ἀπ' τὸ βόλι τοῦ κατακτητῆ εἴτε τῶν κοτζαμπάσηδων. Ὅλοι οἱ ἄλλοι λαϊκοὶ ἀρχηγοὶ εἶχαν προσφέρει τὴ ζωὴ τους γιὰ τὴ λευτεριά τοῦ ἔθνους μας ἢ τοὺς εἶχαν ξεμπερδέψει οἱ κλίκες τῶν μεγάλων τζακιῶν, τῶν Ὑδραίων, τοῦ Κωλέττη καὶ τῶν Φαναριωτῶν, ἐνῶ ἀπ' ὅλες τοῦτες τίς φάρες καὶ ιδιαίτερα ἀπ' τοὺς μεγάλους δὲν εἶχε σκοτωθεῖ οὔτε ἓνας σὲ μάχη, οὔτε μισός !

Ἔτσι τὰ παιδιὰ τοῦ ἥρωικοῦ λαοῦ μας ἔσπειραν μὲ τὸ αἷμα τους τὸ σπόρο τῆς ἐθνικῆς λευτεριάς, γιὰ νὰ βγοῦν ὕστερα οἱ Ζαῖμηδες καὶ Σία ἀπ' τ' ἀρχοντικό τους, ὅπου εἶχαν λουφάξει.

Μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν κατάστασι, ἕνας πραγματικὰ λαϊκὸς κυβερνήτης ἔπρεπε νὰ στηριχθεῖ πρῶτα καὶ κύρια πάνω στοῦ λαοῦ καὶ νὰ στραφεῖ ἐναντίον τοὺς κοτζαμπάσηδες. Νὰ τοὺς πάρει τὰ ἐθνικὰ χτήματα ποὺ ἔχαν βουτήξει καὶ νὰ τὰ μοιράσει στοὺς ρημαγμένους ἀγρότες. Καὶ κοντὰ σ' αὐτό, νὰ ἐφαρμόσει ἐναντίον τους, καὶ σὲ μεγαλύτερη, μάλιστα ἔκτασι, τὸ παράδειγμα τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ νὰ βάλει χέρι σ' ἕνα μέρος ἀπὸ τὸ χρυσάφι ποὺ ἔχαν μαζέψει μὲ τρόπο καθόλου τίμιο. Τότε ἡ δύναμή τους θὰ συντριβότανε, τὸ νεαρὸ ἔθνος θ' ἀνάσαινε μὲ κάποιαν ἀνακούφιση καὶ θὰ ἔμπαιναν οἱ βάσεις γιὰ τὴν ἀνασυγκρότηση καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας. Καὶ ταυτόχρονα, ἕνα ἐξωτερικὸ δάνειο μὲ τίμια διαχείριση θὰ συντελοῦσε σημαντικὰ στὸ σκοπὸ τοῦτο. Τί τὰ ἀναφέρουμε ὁμως ὄλ' αὐτὰ; Ἀπὸ τὸν πρῶτον ὑπουργὸ ἐνὸς τσάρου, δὲν μποροῦσε νὰ περιμένει κανεὶς τέτοιες δουλειές. Τί θὰ ἔλεγε ὁ « πατερούλης » ὅταν μάθαινε ὅτι ἕνας μινίστρος τῆς Ἁγίας Ρωσίας ἔβαλε χέρι στοὺς Ἕλληνας ποιμέστικος;¹ Μάλιστα ὁ Νικόλαος, καθὼς λέει ὁ Χέρτσβεργκ, ἔστειλε τὸν Καποδίστρια στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ λύσει κάθε δεσμὸ μὲ τὴν ἐπανάστασι καὶ νὰ κόψει κάθε ἐπαφὴ τῆς χώρας μὲ τὰ φιλελεύθερα κόμματα καὶ τὶς δημοκρατικὲς ιδέες τῆς Εὐρώπης. Μὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ « κυβερνήτης » ἦταν –δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε– ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀντιδράσανε στὸ ξέσπασμα τῆς ἐπανάστασης καὶ δυσκόλεψε ἄρκετὰ τὸ ἔργο τῆς. Ἄλλωστε, στὴν Ἑλλάδα σὰν κυβερνήτη τὸν ἔφεραν κυρίως οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς παντοδύναμους κοτζαμπάσηδες, μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι τώρα δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ ὅλους, γιὰτὶ ὅλοι τους –καθὼς εἴπαμε– εἶχανε δικὰ τους βασιλεία σὶς ἐπαρχίες καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο δὲν συμβιβαζότανε καθόλου μὲ τὴ στοιχειώδη δημιουργία ἐνὸς ἐνιαίου

1. Ἔτσι λέγονταν οἱ μεγάλοι Ρῶσοι τσιφλικάδες. (Σ.τ. ἀντιγράφου)

[άστυνομικοῦ, δεσποτικοῦ] * κράτους. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ «κυβερνήτης» ἄλλους καλόπιασε, μ' ἄλλους ἤρθε σὲ σύγκρουσι, καὶ γενικὰ, γιὰ νὰ κρατηθεῖ στὴν ἐξουσία, προσπάθησε νὰ ἐφαρμόσει τὸ «διαίρει καὶ βασιλευε». Ἐκβίασε τὴν Ἐθνοσυνέλευσι καὶ τὴ διέλυσε παίρνοντας δικτατορικὰ τὴν ἐξουσία στὰ χέρια του κι ὕστερα, ἀφοῦ ἐξαπάτησε τὸ λαό, τάζοντάς του τὸ κάλεσμα καινούργιας Ἐθνοσυνέλευσης, σκάρωσε τὸ «Πανελλήνιο» μὲ προϊσταμένους -ποιοὺς ἄλλους;- τὸν Κουντουριώτη, τὸν Ζαΐμη καὶ τὸν Πετρόμπεη!

Ἔτσι τώρα γιὰ τὸν Καποδίστρια -καὶ τοὺς τόσο ἐντιμοὺς συνεργάτες του- μιὰ ἀπὸ τὶς κυριότερες λύσεις τῆς οἰκονομικῆς κρίσης ἦταν τὸ δάνειο στὸ ἐξωτερικό. Μὰ καὶ σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα δὲν πῆρε τὸ δρόμο ποὺ ἐπιβάλλανε τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδας. Τὸ σωστότερο ἴσως θὰ ἦταν νὰ μὴν ἀναγνωρίσει εἴτε νὰ κάνει ἕναν ὠφέλιμο γιὰ τὴ χώρα συμβιβασμὸ στὸ ζήτημα τῶν δανείων τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ χρησιμοποιοῦντας κατάλληλα τὶς ἀντιθέσεις τῶν μεγάλων δυνάμεων νὰ βρεῖ δάνειο μ' εὐνοϊκοὺς ὅρους.

Αὐτὸς ὅμως ἰδρωσε καὶ ξίδρωσε νὰ τὰ ἔχει καλὰ μὲ ὄλους, καὶ μὲ τοὺς ντόπιους ἀστοκοτζαμπάσηδες καὶ μὲ τὸν τσάρο, μὲ τὴ γαλλικὴ καὶ μὲ τὴν ἐγγλεζικὴ κυβέρνησι καὶ τέλος μὲ τοὺς ξένους τοκογλύφους.

Στὴν Δ' Ἐθνικὴ Συνέλευσι, ποὺ μαζεύτηκε στὸ Ἄργος τὸν Ἰούλι τοῦ 1829, ὑπόβαλε τὸν προϋπολογισμὸ, ποὺ ἦταν «ὑποθετικὸς λογαριασμὸς ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς ἐπικρατείας ἀπὸ 1ης Μαΐου 1829 μέχρι 30 Ἀπριλίου 1830». Τὸ ἔλλειμμα ἔφτανε στὰ 12½ ἑκατομμύρια γρόσια, ἀλλὰ καθὼς ἔλεγε στὴν ἐκθεσὴ τῆς ἡ ἐπιτροπῆς ἡ κυβέρνησι θὰ κατέβαλλε κάθε προσπάθεια γιὰ νὰ τὸ μικρύνει. Εἶχαμε ὅμως τὶς ἀπαιτήσεις τῶν ὁμολογιούχων τῶν δανείων τῆς ἀνεξαρτησίας, καὶ καθὼς τόνιζε ἡ ἐκθεσι τὶς ἀπαιτήσεις αὐτὲς ἡ κυβέρνησι «ὀφείλει ἄνευ ἀναβολῆς νὰ λάβῃ εἰς ὄριμον σκέψιν». Ἠθικὰ παχύδερμα οἱ ξένοι τοκογλύφοι, οὔτε χαμπάριζαν καθόλου

* Προσθήκη τοῦ ἀντιγράφου. (Σ.τ.ἐπ.)

ἀπὸ τῆ δυστυχία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἄπαιτώντας λεφτὰ πού οἱ ἴδιοι τὰ εἶχαν σπαταλήσει καὶ φάει, πιέζανε τὸν Καποδίστρια, καὶ αὐτὸς τοὺς ἔδινε ὑποσχέσεις μὲ τὸ τσουβάλι. Μόνο πού ἡ κυβέρνησή του τίς ἀξιώσεις αὐτές, πού τίς λάβαινε « εἰς ὠριμον σκέψιν », ἦταν ἀδύνατον νὰ τίς μεταβάλλει « εἰς σύντομον πράξιν », γιατί μέσα στὰ κρατικά ταμεῖα δὲν βρίσκονταν παρὰ ποντίκια πού ροκάνιζαν τὸ ξεφτιλισμένο χαρτονόμισμα τοῦ Καποδίστρια, τοῦ ὁποίου ὅλες οἱ « φιλότιμες » προσπάθειες νὰ συγκεντρώσει τὰ λεφτὰ μὲ φόρους ἔφεραν τιποτένια ἀποτελέσματα. Ὁ φόρος τῆς δεκάτης σὲ εἶδος δὲν ἦταν εὐκόλο νὰ εἰσπραχθεῖ ἀπὸ τὸν κρατικό μηχανισμό του, γιατί οἱ κοτζαμπάσηδες καὶ ἡ παρέα τους ὄχι μόνο δὲν ἐνοούσανε μὲ κανέναν τρόπο νὰ πιαστοῦν κορόιδα πληρώνοντας φόρους, ἀλλ' ἀντίθετα μάζευαν οἱ ἴδιοι γιὰ λογαριασμό τους τὴ δεκάτη ἀπὸ τὴ φτωχολογία, πού μοναδική της περιουσία ἦτανε μιὰ παλιοκαλύβα – ἂν βρισκότανε κι αὐτὴ – καὶ λίγα κουρέλια. Τὸ 1830 βγήκε διάταγμα γιὰ τὴν πληρωμὴ τῆς δεκάτης σὲ χρῆμα. Μοναδική συνέπεια αὐτοῦ τοῦ μέτρου ἦτανε νὰ ρίξει πιὸ πολὺ τοὺς φτωχοὺς ἀγρότες στὴν ἀποπνικτικὴ ἀγκυλιὰ τῶν κοτζαμπάσηδων-τοκογλύφων. Σὲ λίγο καταργήθηκε κι αὐτὸς ὁ νόμος καὶ ξαναφέρνουν τὴ φορολογία σὲ εἶδος. Ὁ Καποδίστριας μὲ τὴν ἀντιλαϊκὴ καὶ κομπογιαννίτικη πολιτικὴ του εἶχε ζαλιστεῖ καὶ δὲν ἤξερε τί νὰ κάνει. Οἱ πλούσιοι « ὁμογενεῖς » τοῦ ἐξωτερικοῦ, μ' ὅλα του τὰ παρακάλια, δὲν ἔστειναν πεντάρα, καὶ κάτι μικροποσὰ ξεκόλλησε μόνο ἀπὸ τὸν Ἐυνάρδο. Ὅσο γιὰ τοὺς ντόπιους πού εἶχαν γεμάτους τοὺς μπεζαχτάδες τους, γιὰ νὰ πάρει 10.000 τάλληρα ἀπὸ τὸν Λ. Κουντουριώτη, τοῦ ἔβαλε ὑποθήκη τὰ χτήματά του στὴν Κέρκυρα !!

Παράλληλα, ἀπὸ τὸ 1828 ἀκόμα θέλησε νὰ σκαρώσει μιὰ ἑλληνικὴ Ἐθνικὴ Τράπεζα. Τὸ σχετικὸ διάταγμα βγήκε στὴν Αἴγινα τὸ Φλεβάρη. Οἱ ὁμολογίες της εἶχαν τόκο 8%, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ βρεθοῦν οἱ μέτοχοι. Ὁ Καποδίστριας ἔβαλε 25.000 τάλληρα, ὄχι ὅμως ἀπὸ τὴν περιουσία του, ὅπως λένε πολλοί, γιατί μόνο χίλια ἦσαν δικὰ του. Γενικά ὁ κυβερνητής δὲν διέθεσε ποτὲ τζάμπα τὰ λεφτὰ του.

Τὰ τοποθετοῦσε πάντοτε σὲ διάφορες ἐπιχειρήσεις, ὅπως στὴν Τράπεζά του, στὴν Ἑλληνικὴ Ἀσφαλιστικὴ Ἑταιρεία τῆς Σύρας κλπ. Τώρα λοιπόν, μ' ἐγκύκλιό του, προσκαλοῦσε κάθε πολίτη πού εἶχε περιουσία ν' ἀγοράσει μετοχές, ἀλλὰ μόνο ὁ πατέρας τοῦ Ὅθωνα πῆρε κάμποσες ἀξίας 50.000 τάλληρων καὶ ἄλλες τόσες ὁ Ἐυνάρδος. Οἱ ντόπιοι ἐμποροκοτζαμπάσηδες ξέρανε τί κάνανε: Λογάριασαν πόσα τοὺς « χρωστάει » τὸ κράτος ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ '21, πρόσθεσαν καὶ σ' αὐτὰ τοὺς τόκους καὶ γράφτηκαν μέτοχοι στὴν Τράπεζα γι' αὐτὸ τὸ ὑποθετικὸ ποσό! Ἔτσι μαζεύτηκε σὰν πραγματικὸ κεφάλαιο μόλις τὰ 100.000 τάλληρα τοῦ Ἐυνάρδου καὶ τοῦ Λουδοβίκου. Κι ἐπειδὴ πάλι μερικοὶ δὲν ἔδιναν τὰ λεφτὰ τους, ζητώντας ἐγγυήσεις, ὁ Καποδίστριας, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει ταυτόχρονα καὶ τὰ λεφτὰ τοῦ Ἐυνάρδου καὶ τὰ δικά του, ὑποθήκευσε τὸ 1830 στὴν Τράπεζά του τ' ἀμπέλια καὶ τὶς σταφίδες τῆς Ἀχαΐας, τὰ λιοστάσια τῆς Ἀμφισσας καὶ τῆς Κορίνθου, τὴ σμύριδα καὶ τὶς ἀλυκὲς τῆς Νάξου καὶ τέλος τὰ λατομεῖα καὶ τὶς ἀλυκὲς τῆς Μήλου.

Τὰ λεφτὰ πού μάζεψε –καθὼς λέει ὁ Χέρτσβεργκ– τὰ χρησιμοποίησε γιὰ στρατιωτικὸς καὶ ἀστυνομικοὺς σκοποὺς. Δηλαδή ὅλα τὰ ἔχουμε καὶ οἱ χαφιέδες μονάχα μᾶς ἔλειπαν. Γι' αὐτὸ ξεψύχησε σὲ λίγο καὶ ἡ « Τράπεζα » μὲ τὸν πιὸ ἄδοξο τρόπο.

Μπροστὰ σ' ὅλα τούτα τὰ χάλια, ὁ Καποδίστριας ἔβλεπε ἐξαρχῆς σὰν πρώτη καὶ μοναδική –ἴσως– λύση τὸ ἐξωτερικὸ χρυσάφι. Σὰν τὸν ἀμαρτωλὸ τοῦ Εὐαγγελίου παρακαλοῦσε τὶς μεγάλες δυνάμεις νὰ βρέξουν τὸ δάχτυλο στὸ χρυσάφι τους γιὰ νὰ τὸν δροσί-σουν λιγάκι καὶ παράλληλα προσπαθοῦσε νὰ πετύχει τὴν ἐγγυήσή τους γιὰ ἓνα δάνειο ἀπὸ 60 ἑκατομμύρια φράγκα, μὰ οὔτε κι ἀπ' αὐτοὺς τοὺς δρόμους πέτυχε μεγάλα πράγματα. Ἀπὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ '28, ἡ Ρωσία καὶ ἡ Γαλλία ἀρχίσανε νὰ τοῦ στέλνουν κάτι ψίχουλα. Ὁ ἴδιος εἶχε ζητήσει ἀπὸ τὶς « προστάτιδες » δυνάμεις 2 ἑκατομμύρια λίρες καὶ ἡ Ρωσία πρότεινε στὴ συνδιάσκεψη τοῦ

Λονδίνου να του τα δώσουν. 'Η ίδια αναλάβαινε το $\frac{1}{3}$, αλλά επειδή η 'Αγγλία άρνήθηκε, τότε η Γαλλία και η Ρωσία του ύποσχέθηκαν μηνιαίτικες χρηματικές βοήθειες και μέχρι τα τέλη του 1830, κατά τους λογαριασμούς του Καποδίστρια, του 'χαν όλα όλα δώσει -κυρίως η Ρωσία- 8 εκατομμύρια φράγκα.

'Ο τσάρος του τα 'δινε για να τον έχει δεμένο στην πολιτική του και γιατί χρειαζότανε στην αρχή τον αντιπερισπασμό της 'Ελλάδας, μιὰ και βρισκότανε σε πόλεμο με την Τουρκία. 'Από την άλλη μεριά, η γαλλική κυβέρνηση, μοναρχική και αντιδραστική 'ισαμε το μεδούλι, για να δημαγωγήσει στο έσωτερικό της Γαλλίας όπου έβραζε το λαϊκό δημοκρατικό ήφαιστειο έτοιμο να τινάξει στον άερα τους Βουρβόνους, είχε στείλει το στρατηγό Μαιζώνα με λίγο στρατό στην 'Ελλάδα για να ξεκαθαρίσει τ' απομεινάρια των Τούρκων και τώρα, με τη δικαιολογία ότι ξόδεψε αρκετά γι' αυτή την επιχείρηση, έδινε στον Καποδίστρια κάτι πενταροδεκάρες το μήνα, αλλά και αυτά τα 'κοψε σύντομα γιατί δεν ανάλαβε την άρχιστρατηγία του ελληνικού στρατού ο Φαβιέρος.

'Η έγγλέζικη πάλι κυβέρνηση στα άπεγνωσμένα SOS του Κυβερνήτη, απάντησε ότι η 'Αγγλία είχε αρκετά ξοδευτεί με τα δάνεια της « ανεξαρτησίας » που 'γιναν στον τόπο της και γι' αυτό δεν μπορούσε τώρα να δώσει κι άλλα. 'Η πραγματική αίτία όμως ήταν το ότι ο Καποδίστριας δούλευε για τα συμφέροντα άλλων πιο πολύ, παρά τα δικά της.

'Ετσι, η καταστροφή έρχόταν όλοταχώς, ενώ ο Κερκυραϊός διπλωμάτης, κλείνοντας τα μάτια μπροστά στην πραγματικότητα, αντί να μοιράσει τη γη, έφτιαχνε Γεωργική Σχολή στην Τίρυνθα, επαναλαβαίνοντας έτσι την ανοησία των 'Αβδηριτών, που 'χτισαν μιὰ βρύση και περίμεναν ύστερα να 'ρθει το νερό μοναχό του! 'Ο Γρ. Παλαιολόγος, πρώτος διευθυντής της Σχολής, διηγείται αρκετά χαρακτηριστικά σ' ένα του βιβλίο ότι « όταν έγένετο το γεωργικόν μάθημα, φίλοι μου τινές συνεξερχόμενοι από την παράδοσιν μ' έλεγον: Οί λόγοι σου είναι καλοί, αλλά γην δεν έχω, ούτε

χρυσάφι ν' αγοράσω χτήμα· εις τί με χρησιμεύουν, λοιπόν, τὰ χρυσά σου λόγια ; »

Τὸ νερό, λοιπόν, εἶχε φτάσει πιά παραπάνω ἀπὸ τὸ λαϊκὸ τοῦ λιμασμένου ἑλληνικοῦ λαοῦ. Κοντὰ σ' ὅλα τοῦτα, ὁ Καποδίστριας δημιούργησε κλίκες μαζί με τοὺς δύο ἀδερφοὺς του, πού ἦταν στὴν κυριολεξία μασκαράδες, κι ἀνακατώθηκε στὶς φαγωμάρες τῶν ἀστοκοτζαμπάσσηδων, πού τὶς φούντωναν τώρα τὶς περισσότερες φορές καὶ οἱ ξένες δυνάμεις. Οἱ Ὑδραῖοι προύχοντες ἐκμεταλλεύτηκαν τὴ φτώχεια τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἔλλειψη λαϊκῶν ἀρχηγῶν, τὸν ξεσήκωσαν ἐναντίον τὴν κυβέρνησι καὶ ἔφτιαξαν δική τους. Σὲ λίγο τοὺς ἀκολούθησαν οἱ Σπετσιῶτες, οἱ Ψαριανοὶ καὶ ἡ Σύρα με τοὺς πλοῦσιους πόρους τῶν τελωνείων της. Τότε ὁ Καποδίστριας διέταξε τὴν ἀδιάκοπη, ἔκδοσι, χαρτονομίσματος, πού ἔφτασε τὰ 3 ἑκατομμύρια φοίνικες ! Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ μαζέψουν καὶ νὰ κρύψουν οἱ ἀστοκοτζαμπάσσηδες ὅλα τὰ χρυσὰ κι ἀσημένια νομίσματα καὶ νὰ μείνει στὴν ἀγορὰ μόνο τὸ ξεφτυλισμένο χαρτονόμισμα πού δὲν τὸ ἔπαιρνε κανεὶς. Ἡ χρεοκοπία ἦταν πιά γενική, καὶ πρὶν ἀκόμα νὰ διακόψει τὴ ζωὴ τοῦ κυβερνήτη τὸ βόλι τοῦ Μαυρομιχάλη, εἶχε προγγηθεῖ ὁ πολιτικὸς του θάνατος. Καὶ εἶν' εὐτύχημα, πού δὲν κατάφερε νὰ πάρει ἀκέραιο μεγάλο δάνειο, γιατί ἡ τύχη του δὲν θὰ ἔτανε καὶ πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκεῖνα τῆς ἀνεξαρτησίας, ἐνῶ θὰ χάλκευε περισσότερα δεσμὰ σὲ βάρος τῶν ἐθνικῶν μας συμφερόντων.

Βούλιαξε, λοιπόν, τὸ καποδιστριακὸ κράτος καὶ οἱ ἀστοκοτζαμπάσσηδες ἔμειναν πάλι ἀπόλυτα κύριοι τῆς κατάστασης, διαιρεμένοι ὅμως σὲ τρεῖς μερίδες -ἀγγλόφιλους, ρωσόφιλους καὶ γαλλόφιλους- πού τρωγόντανε σὰν τὰ σκυλιά. Ὁ ἀδερφὸς τοῦ Καποδίστρια Αὐγουστίνος ἔφτιαξε ἕνα διευθυντήριο με τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τὸν Κωλέττη, καὶ γιὰ ν' ἀντιμετωπίσουν τὴν ἀντιπολίτευσι, ἔβγαζαν ὄλο καὶ περισσότερο χαρτονόμισμα. Σὲ λίγο ὅμως ὁ Κωλέττης διπλάρωσε τοὺς Ρουμελιῶτες καὶ φτιάχνει με τὸν Ζαΐμη, τὸν Κουντουριώτη καὶ τὸν Μαυροκορδάτο ἄλλη κυβέρνησι στὴν Περαχώρα, κι ἀφοῦ πῆραν τὸ ὄνομα « συνταγματικοί », μπαίνουν με τὰ μπουλουλίκια

τοῦ Γρίβα στήν Πελοπόννησο καί γκρεμίζουν ὅ,τι εἶχε ξεχάσει ὄρθιο ὁ Ἰμπραήμ. Ἡ λέξη « σύνταγμα » κατάντησε τότε σκιάχτρο, πού τὸ χρησιμοποιοῦσαν οἱ μανάδες γιά νά φοβίσουν τὰ παιδιά τους, ἐνῶ ὁ λαὸς ἔφτασε πιά σ' ἀπόγνωσι, ἀπερίγραφη. Χιλιάδες ἔπαιρναν τὰ βουνά καί ἡ ληστεία πῆρε, μπορεῖ νά εἰπεῖ κανεῖς, τὸ χαρακτήρα τῆς ἀνοργάνωτης λαϊκῆς ἀντίστασις ἐνάντια στήν πολιτικὴ τῶν ἀστοκοτζαμπάσδων. Ποῦ θὰ τραβοῦσε αὐτὴ ἡ κατάστασι;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ο ΟΘΩΝΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΑΝΕΙΟ ΤΟΥ 1833

Α'. Ὁ ἐρχομὸς τοῦ Ὀθωνα

Ἀκόμα πρὶν σκοτωθεῖ ὁ Καποδίστριας, οἱ « προστάτιδες » δυνάμεις ἄρχισαν νὰ ψάχνουν γιὰ βασιλιά. Κι οἱ ντόπιοι ἀστοκοτζαμπάσηδες τὰ μάτια τους τὰ ἴστρεφαν κατὰ τὴν Εὐρώπη, περιμένοντας ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς νὰ τοὺς βγάλουν ἀπὸ τὸ χάος, ποὺ εἶχαν βυθίσει τὴ χώρα. Ξένοι καὶ ντόπιοι κυρίαρχοι καταλάβαιναν ὅτι τοὺς ἦταν ἀπαραίτητος ἓνας ξένος βασιλιάς, γιὰ νὰ ἐπιβάλουν πρῶτα πρῶτα τὴν « τάξη » στὸ ἐσωτερικό, κάνοντας τὸ λαὸ νὰ πιστέψει στὴν ἀρχὴ πῶς ὁ καινούργιος ἄρχοντας θὰ ἔφερνε τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα, γιὰ νὰ μπορέσουν ὕστερα νὰ ἐκμεταλλευστοῦν τὴν καινούργια χώρα μὲ ἄνεση.

Ἔτσι ἄρχισαν, λοιπόν, οἱ ἔρευνες γιὰ βασιλιά, καὶ στὴν ἀρχὴ βρῆκαν ἓνα Λεοπόλδο τοῦ Σάξ-Κοβούργου. Ὁ Καποδίστριας, ὅμως, ἔχοντας τὴ φιλοδοξία νὰ μείνει ἰσόβιος Κυβερνήτης, τὸν κατάφερε μὲ τὰ πολλὰ νὰ μὴ δεχτεῖ τὸ στέμμα. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἄρνηση τοῦ Λεοπόλδου, βιάστηκαν νὰ βροῦν ὅπως ὅπως ἓναν ἄλλο βασιλιά. Σκέφτηκαν πρῶτα τὸ γιὸ τοῦ Ναπολέοντα, μὰ ὁ Γάλλος βασιλιάς δὲν τὸν ἤθελε γιὰτὶ θὰ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ τὸν ὀνομάζει –ὅπως συνήθιζαν οἱ βασιλιάδες– « ἀδερφό » του ! Τότε μερικοὶ –ἀπὸ τοὺς πρώτους κι ὁ Ἐυνάρδος– πρότειναν τὸν Ὀθωνα κι οἱ Μεγάλες Δυνάμεις τὸν δέχτηκαν πρόθυμα· τοὺς Ἕλληνας οὔτε τοὺς ρώτησε κανεὶς. Ποιοὺς νὰ ρωτήσουν, ἄλλωστε, ἀφοῦ οἱ ἀστοκοτζαμπάσηδες συνέχιζαν τὸ ἀντεθνικό τους ὄργιο καὶ διαιρεμένοι ἀκόμα σὲ τρεῖς μερίδες, πράκτορες τῶν ξένων, ματοκυλοῦσαν τὸ λαὸ καὶ εἶχαν κυριολεκτικὰ λυσσάξει ποιά ἀπὸ τίς τρεῖς θὰ πάρει τὴν ἐξουσία, γιὰ

νά τὴν κρατήσῃ μετὸν ἔρχομὸ τοῦ καινούργιου ἡγεμόνα, ὁποιοσδήποτε κι ἂν ἦταν αὐτός. Τὸ παρακάτω ἐπεισόδιο ἀποδείχνει ὅτι τοὺς εἶχε ξεφύγει πιά κάθε ἠθικὸ χαλινάρι καὶ δὲν τοὺς ἔμενε οὔτε κουκούτσι ἐθνικῆς συνείδησης. Οἱ πράκτορες τῆς τσαρικῆς Ρωσίας Μεταξᾶς, Ζαίμης καὶ Σία συνεννοήθηκαν μετὸ Ρῶσο ναύαρχο Ρίκορντ, νά τὸν κάνουν κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδας. Τοῦ ναύαρχου τοῦ καλάρεσαν, φαίνεται, τὰ μεγαλεῖα κι ὅταν οἱ ντόπιοι πράκτορές του, παίρνοντας μαζί καὶ τὴ Γερουσία, καταφύγανε στὸ Ἄστρος, πῆγε κι αὐτὸς ἐκεῖ γιὰ νά πάρει τὸ χρίσμα τοῦ Κυβερνήτη. Τότε ὁμως οἱ Ἕλληνες « φίλοι » τοῦ τοῦ ἴσκασαν τὸ παραμῦθι, ζητώντας του νά πληρώσει 200.000 φράγκα γιὰ τὴν ἐκλογή καὶ τὰ ἔξοδα τῆς καινούργιας κυβέρνησης. Ἄλλὰ ὁ φιλόδοξος τυχοδιώκτης, μόλις εἶδε μετὶ τί ληστὲς εἶχε νά κάνει, πῆρε δρόμο κι ὅπου φύγει φύγει!

Τὰ τέτοια γεγονότα ἀνάγκασαν τὶς « προστάτιδες » δυνάμεις νά βιαστοῦνε στὴν ἐκλογή τοῦ Ὀθωνα, χωρὶς νά τοὺς καίγεται καρφὶ ἂν ὁ καινούργιος βασιλιάς ἦταν ἓνα ἡλίθιο παιδαρέλι, οὔτε ἐπίσης τοὺς ἔνοιαζε γιὰ τὸ ἂν ἦταν ὀλότελα ξένος μετὶ τὴν ψυχῆ, τοὺς πόθους, τοὺς καημοὺς καὶ τὰ βάσανα τοῦ λαοῦ, πού θὰ κυβερνοῦσε. Κι ὁ πολυπαθὸς τοῦτος λαός, μετὰ τὴν ἀπελπισία του καὶ τὴ συγκινητικὴ του ἀπλοϊκότητα, πίστεψε τὸν ἄρχοντα πού τοῦ ἐπέβαλαν κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸ Μεσσία καὶ τὸν ὑποδέχτηκε πραγματικὰ μετὰ βαίων καὶ κλάδων. Οἱ λογιότατοι κι οἱ Φαναριώτες, παραμερίζοντας τὰ ἐσωτερικὰ προβλήματα, ἀνάλαβαν ἀπὸ τότε νά πείσουν τὶς λαϊκὲς μάζες ὅτι ἔρχεται ὁ συνεχιστὴς τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ Μαρμαρωμένου Βασιλιᾶ, γιὰ νά ζωντανέψῃ τὴ Βυζαντινὴ Ἀυτοκρατορία, νά πραγματοποιήσῃ τὴ Μεγάλῃ Ἰδέα. Ὁνεῖρα ψεύτικα, ἐλπίδες ἔξω ἀπὸ κάθε πραγματικότητα, πόθοι ἄπιαστοι, ὅλα μαζί τὰ συναισθήματα πού γεννάει στους λαοὺς ἡ δυστυχία, ὅταν δὲν εἶναι δυνατὸ νά δοθεῖ σ' αὐτὴν ἐπαναστατικὴ διέξοδος, πλημμυρίζαν καὶ παράσπερναν τοῦ λαοῦ τὴν ψυχῆ.

Κι ὁ Ὀθωνας μετὶ τοὺς προστάτες του πόσο φροντίσανε γι' αὐτὸ τὸ λαό! Κατεβαίνοντας στὴν Ἑλλάδα, πῆρε μαζί του νά μᾶς φέρι

καὶ κάμποσα δῶρα. Πρῶτα πρῶτα τοὺς Βαυαροὺς του, δηλαδή τὸ στρατό, τοὺς σακαράκηδες, τοὺς τρεῖς ἀντιβασιλιάδες καὶ κοντὰ σ' αὐτοὺς εἶχε κολλήσει στὴ συνοδεία του κι ἀκριδολόι ὀλόκληρο ἀπὸ τυχοδιῶκτες, κερδοσκοποῦς, τοκογλύφους, χρεοκοπημένους «σοφοὺς» καὶ κάθε καρυδιᾶς καρύδι. Κι ἀκόμα, μόλις πάτησε τὸ ποδάρι του στ' Ἀνάπλι, «ξένοι πάσης ἐθνικότητος», λέει ἓνας ξένος ἱστορικός, «συνέρρευσαν εἰς τὴν πόλιν. Εἰς τούτους προσετέθησαν τυχοδιῶκται ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς, οἱ ὅποιοι ἤρχοντο διὰ τὰ εὖρου ἐργασίαν ἢ διὰ τὰ κερδίσειν χρήματα μὲ τὸ καλὸ ἢ μὲ τὸ κακὸ». Καὶ τὸ κυριότερο δόλωμα ποὺ τράβαγε ὅλο τοῦτον τὸν κόσμον στὴ χώρα μας ἦταν ἓνα ἄλλο μεγάλο δῶρο ποὺ μᾶς ἔφερνε ὁ Ὀθωνας.

Β'. Τὸ δάνειο τῶν 60 ἑκατομμυρίων

Στὸ Ἄργος, ὕστερα ἀπὸ τὴ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια, μαζεύτηκε ἡ Ἐ' Ἐθνοσυνέλευση τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1831 καὶ ἐψήφισε πάλι ἄλλο «πολιτικὸ σύνταγμα τῆς Ἑλλάδας». Τὸ ἄρθρο 246 ὀρίζει ὅτι «ὁ ἡγεμὼν δὲν ἔμπορεῖ νὰ τᾶξῃ κανένα φόρον, δασμὸν, ἢ δόσιμον ἢ εἰσπραξίν ὅποιανδήποτε ἢ δάνειον νὰ κάμῃ, χωρὶς νόμους ἢ ψηφίσματος συζητηθέντος καὶ παραδεχθέντος ὑπὸ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος». Αὐτὰ ὅμως οἱ ξένοι τὰ ἔγραψαν στὰ παλιά τους τὰ παπούτσια, γιατί σύμφωνα μὲ τὸ πρωτόκολλο τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1830, οἱ τρεῖς «προστάτιδες» δυνάμεις, φέρνοντας τὸ βασιλιά, ἀναλάβαιναν τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐγγυηθοῦν ἓνα δάνειο, ποὺ δὲν θὰ ξεπερνοῦσε τὰ 60 ἑκατομμύρια. Ἡ ἱστορία αὐτοῦ τοῦ δανείου εἶναι μεγάλη, μὰ πολὺ μεγαλύτερη εἶναι ἡ ζετσοπωσιὰ κι ἡ καλιανθρωπιὰ ὧσων ἀνακατεύτηκαν σ' αὐτὴ τὴν ἱστορία. Ἄς ἰδοῦμε τὰ πράγματα μὲ τὴ σειρά.

Τὸ δάνειο εἶχε κανονιστεῖ ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Λεοπόλδου καὶ θὰ δινόταν σὲ τρεῖς δόσεις ἀπὸ 20 ἑκατομμύρια φράγκα.

Στην ἀρχή θά 'βγαινε μόνο ἡ πρώτη δόση καί ἡ καθεμίᾳ δύναμη ἐγγυότανε τὴν πληρωμὴ τοῦ $\frac{1}{3}$ ἀπὸ τὸ χρονιάτικο χρεολύσιο καὶ τοὺς τόκους. Οἱ δύο ἄλλες δόσεις θά 'βγαίναν ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες τοῦ βασιλιᾶ καὶ τοῦ βασιλείου του κι ὕστερα ἀπὸ συνεννόηση μὲ τὶς τρεῖς δυνάμεις. Οἱ ἐγγυήσεις ὅμως ποὺ ἀπόσπασαν οἱ «προστάτες» μας, οἱ φύλακες-ἄγγελοί μας, σήμαιναν τὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ ὑποδούλωση τῆς χώρας μας σὲ δαύτους, γιατί ὑποχρέωναν τὴν Ἑλλάδα νὰ διαρρυθμίσει μὲ τέτοιο τρόπο τὶς πρῶτες πρόσσοδες τοῦ κράτους, ὥστε τὰ πραγματικὰ ἔσοδα τοῦ Δημόσιου Ἑλληνικοῦ Ταμείου νὰ διατίθενται πρὶν ἀπ' ὅλα γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ δανείου καὶ νὰ μὴ χρησιμοποιηθοῦν σὲ καμιὰ περίπτωση γιὰ κανέναν ἄλλο σκοπὸ, ἂν δὲν ἐξασφαλιστοῦν τὰ τοκοχρεολύσια, ποὺ 'χαν ἐγγυηθεῖ οἱ τρεῖς δυνάμεις. Ἔτσι τώρα ἐπιχειροῦσαν τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἐξάρτηση τῆς χώρας μας καὶ τὸν ἔλεγχο πάνω σ' αὐτή, σὲ βαθμὸ ποὺ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ πάρει ἀνάσα.

Ὁ Ὀθωνας δέχτηκε τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδας, ἀφοῦ προηγουμένα ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ρωσία ἐπανάλαβαν τὴν ὑπόσχεση ποὺ 'χανε δώσει καὶ στὸν Λεοπόλδο γιὰ τὸ δάνειο. Ἡ ὑπόσχεση δόθηκε μὲ τὴ συνθήκη ποὺ ὑπόγραψαν στίς 7.5.32 οἱ τρεῖς δυνάμεις καὶ ἡ Βαυαρία! Ἡ Ἑλλάδα οὔτε καὶ τώρα ρωτήθηκε, μὰ πάλι γιὰ ποιὸ λόγο νὰ μᾶς ρωτήσουν, ἀφοῦ ἀπὸ τὸ δάνειο τοῦτο δὲν θά παίρναμε οὔτε μιὰ πεντάρα; Ἐμεῖς, ὅπως θά δοῦμε, θά τὸ πληρώναμε μόνονα καὶ μάλιστα θὰ τὸ πληρώναμε διπλὸ καὶ τρίδιπλο.

Τὴ μεσιτεία γιὰ τὸ δάνειο τοῦτο τὴν ἀνέλαβε ὁ οἶκος Ἔιχταλ τοῦ Μονάχου. Αὐτὸς ὅμως τὴ μεταβίβασε στὸν οἶκο Ἀγνάδο καὶ τοῦτος ὁ τελευταῖος ἀνάθεσε μὲ ἰδιαίτερη συμφωνία τὴν ἔκδοση τοῦ δανείου στοὺς Ρότσιλδ, τοὺς μεγαλύτερους τότε τοκογλύφους τοῦ κόσμου. Ἡ ἔκδοση δὲν ἦταν δυνατό νὰ γίνῃ στὴ χρηματαγορὰ τοῦ Λονδίνου, ἐπειδὴ εἶχε σταματήσει ἡ πληρωμὴ τοῦ τόκου τῶν δανείων τῆς ἀνεξαρτησίας κι ἡ Ἑλλάδα εἶχε γραφεῖ στὸ μαυροπίνακα τῶν χρεοκοπημένων κρατῶν. Ὁ Ρότσιλδ ἀνάλαβε νὰ τὸ δώσει μὲ πραγματικὴ τιμὴ 94%. Καὶ τότε παρατηρήθηκε ἓνα ἐξαιρε-

τικό φαινόμενο, που στην ιστορία των ελληνικών δανείων μονάχα το 1898 έπαναλήφτηκε. Ἡ ἐγγύηση τῶν δυνάμεων, οἱ βαριοὶ ὄροι κι οἱ πρωτάκουστες ἐγγυήσεις ἔδιναν τόσο μεγάλη ἀσφάλεια στοὺς ὁμολογιούχους, ὥστε ἡ μεγάλη ζήτηση ὁμολογιῶν ἔκανε νὰ βγεῖ τὸ δάνειο στὴ Γαλλία στὰ 111%, στὴν Ἀγγλία 116% καὶ στὴ Ρωσία στὰ 107%. Δηλαδή ἀπὸ 60 ἑκατομμύρια, πού ἦταν τὸ ὀνομαστικὸ ποσό, ἔφτασε τὰ 64. Οἱ παντοδύναμοι ὁμως τοκογλύφοι ὑπολόγισαν τὴν πραγματικὴ τιμὴ πού συμφώνησαν, δηλαδή τὸ 94%, μὲ βάση τὰ 60 ἑκατομμύρια καὶ ὄχι τὰ 64. Καὶ ἀντὶ νὰ πάρουμε κανονικὰ 60.160.000, πήραμε 57 μονάχα. Ἔτσι ἡ πραγματικὴ τιμὴ κατέβηκε στὰ 89% καὶ μᾶς φάγανε 3 ἑκατομμύρια, πού κανονικὰ ἀνήκανε στὴν Ἑλλάδα. Αὐτὰ ὁμως εἶναι ἀνώδυνα τσιμπήματα μπροστὰ στὶς ἀγιάτρευτες πληγές πού ἀνοίχτηκαν ἀπὸ δῶ καὶ πέρα.

Γ'. Πῶς σπαταλήθηκε τὸ δάνειο

Ἀπὸ τὰ 57 ἑκατομμύρια πού κανονίστηκε νὰ πάρουμε, οἱ τοκογλύφοι τραπεζίτες κράτησαν, οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, 33 ὀλόκληρα ἑκατομμύρια γιὰ προκαταβολικοὺς τόκους καὶ χρεολύσια καὶ γιὰ τὰ λοιπὰ ἔξοδα τοῦ δανείου! Οἱ τρεῖς Μεγάλες Δυνάμεις κράτησαν ἄλλα 2½ ἑκατομμύρια φράγκα γιὰ ἐξόφληση τῶν προκαταβολῶν πού εἶχανε δώσει, καθὼς εἶδαμε, στὸν Καποδίστρια! 12.531.000 ἀποφασίστηκε νὰ τὰ πάρουν οἱ Τοῦρκοι, γιὰ τὴν ἐξαγορὰ τάχα τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀττικῆς, τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Φθιώτιδας. Ἐνῶ στὴν πραγματικότητα, ὁμως, κι οἱ Τοῦρκοι πῆραν ἀέρα κοπανιστό, γιὰτὶ ὁ ὄρος αὐτὸς τῆς ἀποζημίωσης μπῆκε στὴ συμφωνία ἐπίτηδες γιὰ νὰ πάρει ἡ Τσαρική Ρωσία μιὰν ἀποζημίωση ἀπὸ 6 ἑκατομμύρια, πού εἶχε καταδικαστεῖ νὰ τῆς πληρώσει ἡ Τουρκία. Τὰ ὑπόλοιπα σίγουρα θὰ τὰ πῆραν οἱ ἄλλοι δύο συνέταιροι. Τώρα μᾶς μένει ἕνα ὑπόλοιπο κάπου 9 ἑκατομμύρια δραχμές. Κι αὐτὰ τὰ καταβρόχιθισαν μέχρις ἐσχάτων οἱ Βαυαροί.

Οι αντιβασιλιάδες Ἄρμανσμπεργκ, Μάουερ και Ἑυδεκ ζήτησαν ἐπίμονα νὰ μὴ διαιρεθεῖ τὸ δάνειο σὲ τρεῖς σειρὲς κι ἡ αἴτησή τους ἔγινε δεκτὴ. Ἔτσι περίσσεψαν καὶ γιὰ δαύτους μερικὰ ἑκατομμύρια ποὺ τὰ πῆραν προκαταβολικὰ γιὰ τὰ κυβερνητικὰ ἔξοδα κι ἀρχίσανε νὰ τὰ ξεκοκαλίζουν πρὶν κατέβουνε στὴν Ἑλλάδα, ὅταν ἀκόμα βρισκόντανε στὸ Μόναχο. « Ὁ Ἄρμανσμπεργκ, ὁ Μάουερ καὶ ὁ Ἑυδεκ », γράφει ὁ Ἑγγλέζος ἱστορικὸς Φίνλεϋ, « συνεκρότησαν ἐν Μονάχῳ σύσκεψιν καθ' ἣν, μεταξύ πολλῶν ἄλλων ἐπισχύντων καταχρήσεων τῶν ἐλληνικῶν χρημάτων, προσέθεσαν σχεδὸν 4.500 λίρες εἰς τὸν μισθὸν τοῦ κόμητος Ἄρμανσμπεργκ διὰ νὰ δύναται οὗτος νὰ δίδῃ χοροεσπερίδας διὰ τοὺς ξένους καὶ τοὺς Φαναριώτας »! Ὁ Λουδοβίκος πάλι, ὁ πατέρας τοῦ Ὅθωνα, εἶχε ὑποσχεθεῖ νὰ πληρώνει τοὺς Βαυαροὺς ἀξιοματικοὺς ἀπὸ τὸ ταμεῖο τοῦ κράτους του, ἀλλὰ κι αὐτοὶ κι οἱ στρατιῶτες τους πληρώθηκαν ἀπὸ τὰ λεφτὰ τοῦ δανείου. Ἐὰ ἔξοδα γιὰ δαύτους, σύμφωνα μὲ τοὺς ἐπίσημους λογαριασμοὺς, φτάσανε τὰ 19 ἑκατομμύρια δραχμὲς, δηλαδὴ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δάνειο ἔφαγαν καὶ ἀρκετὰ ἑκατομμύρια ἀπὸ τὸν ἀνααιμικὸ προϋπολογισμὸ τῆς φτωχῆς καὶ ρημαγμένης τότε χώρας μας.

Ἔτσι ἀπὸ τὸ δάνειο τοῦ Ὅθωνα γιὰ τὴν Ἑλλάδα οὐσιαστικὰ δὲν πήραμε οὔτε ἓνα μονόλεφτο, οὔτε μισὸ λεπτὸ! Τὸ ἔφαγαν ἴσαμε νὰ πεῖς ἀμὴν, ἐνῶ ἐμεῖς γιὰ δεκάδες χρόνια πληρώναμε τὰ σπασμένα καὶ μάλιστα τὰ πληρώσαμε πολὺ ἀκριβὰ. Κι ὁμως, ἓνα τόσο τεράστιο ποσὸ ἔδινε τότε ἀπεριόριστες δυνατότητες γιὰ τὴν ὀλόπλευρη ἀνάπτυξη καὶ πρόοδο τῆς χώρας μας. Μὰ ἀντὶ γι' αὐτό, τὸ καταραμένο τοῦτο δάνειο κι ὁ βασιλιάς ποὺ τὸ ἔφερε, μαζὶ μὲ τοὺς ἀσυνείδητους Ἑλληνας πολιτικοὺς, ἔγιναν αἰτία νὰ μεταβληθεῖ ἡ Ἑλλάδα σὲ κλοτσοσκούφι τῶν ξένων δυνάμεων καὶ τοκογλύφων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ

Α'. *Ἡ κατάσταση στὴν περίοδο τῆς ἀντιβασιλείας*

Μόλις ἔφτασε στὴν Ἑλλάδα ὁ Ὅθωνας, πρώτη του δουλειὰ ἦτανε νὰ βγάλει ἓνα διάταγμα, πὺν καταργοῦσε τὸ διάταγμα τῆς Ε' Ἐθνοσυνέλευσης καὶ ἀναλάμβανε ὁ ἴδιος τὴν ἀσκηση τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας. Οὐσιαστικὰ ὅμως τὴ διακυβέρνηση τῆς χώρας τὴν εἶχε ἡ ἀντιβασιλεία μὲ πρόεδρο τὸν Ἄρμανσπεργκ, προστατευόμενο τοῦ οἴκου Ρότσιλδ, καὶ τότε ἄρχισε τὸ «ἀναδημιουργικὸ» ἔργο τῶν Βαυαρέζων.

Πρῶτα ἀπ' ὅλα ἡ τριαντρία σκέφτηκε τοὺς φόρους, γιατί, ἀφοῦ σπαταλήθηκε τὸ δάνειο, τώρα χρειαζότανε λεφτὰ γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ στρατοῦ πὺν εἶχε κουβαλήσει μαζί της καὶ γιὰ τὴν ἐξασφάλιση μελλοντικῆς πληρωμῆς τοῦ τοκοχρεολυσίου τοῦ δανείου πὺν μᾶς «δάνεισαν» οἱ προστάτες μας. Ἀκόμα οἱ φόροι ἦταν ἀπαραίτητοι γιὰ τὰ πριγκιπικὰ ἐξοδα καὶ τὶς σπατάλες τῶν ἀντιβασιλιάδων, ἰδιαιτέρα τοῦ Ἄρμανσπεργκ καὶ τῆς φιλόδοξης γυναίκας του. «Ἡ σπατάλη τοῦ δημοσίου χρηματος κατέστη σκάνδαλον» – γράφει ἓνας ξένος ἱστορικός. Ἀνάμεσα στ' ἄλλα κοντῦλια τῶν ἐξόδων βρίσκειται κι ἓνα πᾶνου ἀπὸ 40 λίρες γιὰ τὴν ἀγορὰ ἀλευριοῦ «πρὸς κατασκευὴν κόλλας διὰ τὴν ἐπιχάρτωσιν τῶν δωματίων τῆς οἰκίας τοῦ Ἄρμανσπεργκ». Δηλαδή κάπου ἐξήντα τσουβάλια ἀλεύρι! Τὸ ζεῦγος Ἄρμανσπεργκ ξόδευε ἀλύπητα σὲ γιορτὲς καὶ δεξιώσεις, ἔχοντας βάλει σκοπὸ νὰ κάνουν γαμπρό τους τὸν κουφοῦλιακα βασιλιά, κι ἡ ὑπόθεση παίρνει ἀκόμα πιὸ κωμικὸ χαρακτήρα, γιατί ὁ Ὅθωνας ἦτανε, κοντὰ στ' ἄλλα –σύμφωνα μὲ ἐπίσημη ἔκθεση–

καὶ ἀνίκανος σεξουαλικά, καὶ αὐτὸ σίγουρα τὸ γνῶριζαν φυσικὰ τὰ ὑποψήφια πεθερικά του!

Τῇ δεκαετία 1833-1843 οἱ ἔγγειοι φόροι φτάσανε τὰ 57½ ἑκατομμύρια καὶ συνολικὰ τὰ ἔσοδα ἀνέβηκαν στὰ 132 ἑκατομμύρια, ποσὸ ἀρκετὰ μεγάλο γιὰ τὴν ἀμφπτωχὴ τότε Ἑλλάδα. Ὅσα ὅμως ἀπ' αὐτὰ δὲν πῆγγαιναν γιὰ τοὺς τοκογλύφους, ἔμεναν γιὰ τοὺς Βαυαροὺς. Ἀφοῦ ἔπαιρναν οἱ ξένοι τὸ καϊμάκι, ἐρχόταν ὕστερα ἡ σειρά τῶν συμπατριωτῶν τοῦ Ὀθωνα, ποὺ ξόδευαν -ἐπίσημα- 6.500.000 τὸ χρόνο, δηλαδὴ μέσα σὲ μιὰ δεκαετία φάγανε μονάχα οἱ Βαυαροί, χωρὶς τίς ἰδιαίτερες σπατάλες τοῦ βασιλιά καὶ τῆς ἀντιβασιλείας, παραπάνω ἀπὸ τὰ μισὰ ἔσοδα καὶ περισσότερο ἀπ' τὴν ἔγγεια πρόσοδο. Ὁ φόρος τῆς δεκάτης δὲν καταργήθηκε, μ' ἀντίθετα ἔγινε πιὸ βαρὺς κι ὅλοι ὅσοι ἦρθαν ἀπὸ τίς πολιτεῖες ἢ τὴν Τουρκία γιὰ νὰ καλλιεργήσουν, ξαναφύγανε ἢ ἔγιναν ληστές. Στὰ ταμεῖα δὲν βρισκόταν ποτὲ πεντάρα. Πολλὲς φορὲς τὸ κράτος δανειζόταν ἀπὸ ντόπιους ἢ ξένους τοκογλύφους, ποὺ μᾶς εἶχαν κουβαληθεῖ μαζὶ μὲ τὸν Ὀθωνα. Ὁ Σταμ. Βοῦρος, τραπεζίτης καὶ Αὐστριακὸς ὑπῆκοος, πολλὲς φορὲς διευκόλυνε τὸ κράτος, παίρνοντας ὅμως ὑποθήκη τὰ ἔθνικὰ χητήματα τοῦ Ρούφ, τοῦ Χασεκῆ κι ἄλλα. Σπίτια, ἀμπέλια, ἐλιές τοῦ δημοσίου, ὅλα πουλιόντανε σὲ ξεφτιλισμένες τιμές.

Ἡ μανία τοῦ κέρδους δὲν ἄφησε ἀμόλευτο καὶ τὸ βασιλιά μας. Ἀκοῦστε καὶ καμαρῶστε πῶς τὸν περιγράφει ὁ φίλος του Ἑγγλέζος πρεσβευτὴς Ντόκινς : « Τὸ κυριαρχοῦν πάθος του εἶναι ἡ φιλαργυρία καὶ συχνά, ἐνῶ ὑποτίθεται ὅτι ἔχει καταληφθεῖ ἀπὸ ἀφηρημάδα, μηχανεύεται τὸ καλύτερο μέσον τοποθετήσεως εἴκοσι χιλιάδων λιρῶν, ποὺ ἔχει ἐξοικονομήσει ἀπὸ τὴν χορηγίαν του· εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ἐπενδύσει τὸ ποσὸν εἰς ἐνυπόθηκα δάνεια ἕως ὅτου ὁ Κόμπελ τοῦ εἶπεν ὅτι εἶναι βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔρχεται εἰς ἀντιδικίαν μὲ τοὺς ὑπηκόους του. Σύμβουλός του εἰς τὰ χρηματικὰ ζητήματα εἶναι ἓνας Γερμανὸς θαλαμηπόλος, ὁ ὁποῖος τὸν ὑπηρετεῖ ἀπὸ τὰ παιδικὰ του χρόνια »!

Οὔτε οἱ ἀβάσταχτοι φόροι ὅμως οὔτε τὰ μικροδάνεια ἀρκοῦσαν

για τὴν πληρωμὴ τοῦ βαριοῦ τοκοχρεολύσιου καὶ τὶς σπατάλες τῶν Βαυαρῶν. Ἀπὸ τὸ 1835 κιόλας τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας εἶχαν ρη-
μαχτεῖ κι ἡ χρεοκοπία ἦτανε γεγονός. Τὰ ἔξοδα ἀνέβαιναν ἀδιάκο-
πα, ἐνῶ τὰ ἔσοδα εἶχαν πέσει κάτω ἀπὸ τὰ 7 ἑκατομμύρια δραχμῆς.
Κι ἀπὸ αὐτὰ τὰ 3 ἑκατομμύρια πῆγαιναν γιὰ τοκοχρεολύσια κι ἀπὸ
τὰ ῥέστα τὰ περισσότερα τὰ ξεκοκάλιζαν οἱ Βαυαροί.

Ὁ πατέρας τοῦ Ὅθωνα ἔστειλε τὸν καιρὸ ἐκεῖνο στὴν Ἑλλάδα
τὸν καθηγητὴ Τίρς γιὰ νὰ μελετήσῃ τὰ δημόσια οἰκονομικὰ μας.
Ὁ καθηγητὴς ἐσύστησε αὐστηρὲς οἰκονομίες κι εἰσηγήθηκε τὸ διώ-
ξιμο ὅλων « συλλήβδην » τῶν Εὐρωπαϊῶν δημόσιων ὑπαλλήλων. Ὁ
Λουδοβίκος μόλις διάβασε τὴν ἔκθεση ἔγραψε στὸν Ὅθωνα : « Ἄν
ὄχι ὅλα, τότε σχεδὸν ὅλα ὅσα λέγονται σὲ αὐτὴ τὴν ἔκθεση πρέπει
νὰ ἐκτελεστοῦν ἀμέσως, ἂν πρόκειται τὸ Βασιλείον τῆς Ἑλλάδος νὰ
συνεχίσει νὰ ὑπάρχει. Πολλὲς φορές ἐσύστησα ἀπλοποίηση καὶ ἐκ-
φράστηκα κατὰ τοῦ ἐκβαυαρισμοῦ ἢ τοῦ ἐγαλλισμοῦ τῆς Ἑλλά-
δος. Τὸ κρατικὸ νοικοκυριὸ πρέπει νὰ γίνῃ λιγότερο σπάταλο. Αὐτὸ
δὲν πρέπει νὰ θεωρηθεῖ σὰν μομφὴ κατὰ τοῦ Προέδρου τῆς Ἀντι-
βασιλείας, ἂν καὶ εἶναι μομφὴ κατὰ τῶν ἄλλων Ἀντιβασιλιάδων.
Ἄν συνεχιστεῖ τὸ σημερινὸ καθεστῶς καὶ δὲν γίνουν μεταβολές, ἂν
τὸ κακὸ δὲν κοπεῖ σύρριζα κλπ. », τότε μονάχα δῆλωνε ὁ Λουδο-
βίκος ὅτι θ' ἄλλαζε τὴν καλὴν ἰδέα ποὺ εἶχε γιὰ τὸν Ἀρμανσπεργκ,
ἐπειδὴ τῶρα ἦταν ὁ μόνος « ποὺ ἀπήλαυε τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς
Εὐρώπης ».

Ὁ πρόεδρος ὅμως συνεχίζει τὸ χαβὰ του καὶ ὁ βασιλιάς τῆς
Βαυαρίας ἀναγκάστηκε τὸ 1837 νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ μὲ κάποιον
Ρούτχαρτ, μιὰ νούλα πολιτικὴ, ποὺ καθὼς ἔλεγε ὁ Ἑγγλέζος πρε-
σβευτὴς διαθέτει τὸ μισό του καιρὸ γιὰ νὰ... διορθώσει τὸ κακὸ ποὺ
κάνει τὸν ἄλλο μισό. Ὁ καινούργιος πρόεδρος δὲν ἤξερε γρὺ ἑλλη-
νικὰ κι οἱ περισσότεροι Ἑλληνας ὑπουργοὶ δὲν σκάμπαζαν οὔτε
λέξη ἀπὸ ξένες γλώσσες. Κι ὅμως ὅλες οἱ συζητήσεις στὰ ὑπουργι-
κὰ συμβούλια γινόντανε στὰ... γαλλικά!

Εὐτυχῶς, ἡ προεδρία τοῦ Ρούτχαρτ δὲν κράτησε πολλὰ φεγγά-

ρια, ἀλλὰ δυστυχῶς μόλις αὐτὸς παύτηκε - Δεκέμβρης 1837 - ὁ Ὅθωνας διόρισε πρωθυπουργὸ τὸν ἑαυτοῦ, ἀντιπρόεδρο τὸν Κουντουριώτη καὶ ὑπουργὸ τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν Ζωγράφο. Ἀπὸ τότε εἶναι πού δὲν περιγράφονται πιά τὰ οἰκονομικὰ χάλια μας.

Μόλις ὁ βασιλιάς ἀνέλαβε τὴν πρωθυπουργία, ἔπαψε πιά νὰ κάνει τὴν παραμικρὴ ἀνακοίνωση γιὰ τὸν προϋπολογισμό. Καὶ ὅταν ρωτήθηκε σχετικὰ μ' αὐτὸ ἀπὸ τὸ λόρδο Λοντόντερου πού 'χε ἐπισκεφτεῖ τὴν Ἀθήνα, ἀπάντησε ὅτι ἂν δημοσίευε τὸν προϋπολογισμό, θὰ τοῦ ζητοῦσαν ἀμέσως νὰ ἐλαττώσει τίς πιστώσεις τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν « διὰ νὰ διασκορπιστῇ τὸ χρῆμα εἰς τὴν κατασκευὴν γεφυρῶν καὶ ὁδῶν καὶ δὲν ξέρω τίνος ἄλλου ». Καὶ νομίζοντας ὅτι διαθέτει σοβαρὰς ναυτικὰς δυνάμεις, τὸ 1839 πού πέθανε ὁ Σουλτάνος, κάλεσε, ὁ παλαβός, τὸν ὑπουργὸ τῶν Ναυτικῶν καὶ τὸν διέταξε νὰ ἐτοιμάσει τὸ « στόλο » - δύο-τρία σαπιοκάραβα ὅλα ὅλα - γιὰ νὰ πάει στὴν Πόλη νὰ ἀνακηρυχτεῖ αὐτοκράτορας ! Ἀλλὰ ὁ στόλος δὲν βρισκότανε, ἀλλὰ καὶ τὰ σανίδια πού 'χε στρωθεῖ ὁ καύσταθμος εἶχανε κάνει φτερά ! Τότε ὁ Ὅθωνας κάλεσε σ' ἀπολογία τὸ διοικητὴ τοῦ Ναυστάθμου κι αὐτὸς ἀπάντησε ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πλοιάρχους τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ βρισκόντανε στὴν ἀνάγκη νὰ συμπληρῶνουν τὸ μιστὸ τους φουρνίζοντας μονάχοι τους ψωμί, κι ἐπειδὴ τοὺς ἔλειπαν τὰ ξύλα, εἶχαν κλέψει τὰ πατώματα τοῦ ναυστάθμου γιὰ καύσιμη ὕλη ! Ἀφοῦ, λοιπόν, δὲν μπόρεσε νὰ μπεῖ στὴν Κωνσταντινούπολη, θέλησε ν' ἀγοράσει τὴν Κρήτη ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ πρότεινε στὸν Ἑγγλέζο ὑπουργὸ τῶν Ἐξωτερικῶν Πάλμερστον ν' ἀγοραστεῖ τὸ νησί μ' ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ δάνειο τῶν 60 ἑκατομμυρίων. Φαίνεται πὼς δὲν εἶχε πάρει χαμπάρι ὅτι τὸ δάνειο ἔγινε καπνὸς ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή.

Στὸ μεταξὺ ἀποκτήσαμε καὶ καινούργιους δανειστὲς. Μπροστὰ στὴ δύσκολη οἰκονομικὴ κατάσταση τοῦ γιοῦ του, προσφέρθηκε νὰ μᾶς βοηθήσει ὁ πατέρας τοῦ Ὅθωνα, ὁ « ἐστεμμένος ποιητής » πού τὸν σούρνανε οἱ γυναῖκες ἀπὸ τὴ μύτη καὶ πού ἀγάπαγε περισσότερο τὰ μάρμαρα τοῦ Παρθενῶνα καὶ λιγότερο τὸν ἑλληνικὸ λαό.

Μᾶς δάνεισε λοιπὸν κι αὐτὸς κάμποσα λεφτά, πού διατέθηκαν ὅλα γιὰ τὸ χτίσιμο τοῦ παλατιοῦ καὶ τὶς δόσεις τοῦ δανείου.

Τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1836 μᾶς ἔδωσε 1 ἑκατομμύριο φιορίνια καὶ ἄλλα 2 ἑκατομμύρια σὲ δύο δόσεις μᾶς εἶχε δανείσει προηγούμενα, ὅλα μὲ τόκο 4%. Καλὸς δηλαδή ὁ φιλελληνισμός, καλύτερος ὅμως ὁ τόκος. Κι ὅπως θὰ ἰδοῦμε, πάθαμε ἓνα σωρὸ ξεφτιλισμούς μ' αὐτὸ τὸ δάνειο.

Ὁ ἄλλος πάλι φιλέλληνας, ὅπως τὸν ὀνομάζουν οἱ ἱστορικοὶ μας, ἐνῶ πρόκειται γιὰ κλασικὸ τύπο τραπεζίτη χωρὶς φιλολαϊκὰ αἰσθήματα, εἶχε κι αὐτὸς προκαταβάλει στοὺς Βαυαροὺς 600 χιλιάδες φράγκα κι ἔγραψε στὰ δεφτέρια του ὅτι ἡ Ἑλλάδα τοῦ χρωστάει 800.000.

Στὸ τέλος αὐτῆς τῆς ἐποχῆς σημειώθηκε καὶ τὸ σοβαρότερο συμπεθερίασμα τοῦ ντόπιου μὲ τὸ ξένο κεφάλαιο, πού ἐπισημοποιήθηκε μὲ τὴν ἵδρυση τῆς Ἐθνοτράπεζας. « Ἐθνωφελῆς ὀργανισμός », « εὐαγὲς ἴδρυμα » καὶ πολλὰ ἄλλα παρόμοια κοσμητικὰ βρῆκε ἡ ἀλύγιστη καθαρεύουσα τῶν λογιότατων, γιὰ νὰ στολίσει καὶ νὰ σκεπάσει τοὺς τοκογλυφικοὺς σκοποὺς τῆς καινούργιας τράπεζας, πού κατάφεραν νὰ τῆ σκαρώσουν τὸ 1841 μὲ ξένα κεφάλαια – πάλι τοῦ Ἐυνάρδου– κι ἑλληνικά, ἰδίως τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἰσαμε τότε, οἱ Ἕλληνες μεγαλοαστοὶ κεφαλαιοῦχοι διστάζανε νὰ φέρουν τὰ κεφάλαιά τους στὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ζαρίφηδες, ὁ Σκουλούδης, ὁ Ζωγράφος, ὁ Καραπάνος, ὅλοι αὐτοὶ κρατοῦσαν στὴν Πόλη τὰ νήματα τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς Τουρκίας. Ὅταν ὅμως εἶδαν ὅτι καὶ στὴ χώρα μας δημιουργήθηκαν δυνατότητες γιὰ « καλὲς δουλειές », ὀργάνωσαν πραγματικὴ ἐπιδρομὴ στὴν Ἑλλάδα κι ὅλοι τοποθέτησαν τὰ κεφάλαιά τους σὲ τοκογλυφικὲς ἐπιχειρήσεις, στὴν Ἐθνοτράπεζα καὶ στὶς ὁμολογίες τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν δανείων. Στὶς δουλειές αὐτὲς διπλασίασαν τὰ λεφτά, σὲ πολὺ σύντομο χρονικὸ διάστημα. Τί γύρευαν, λοιπὸν, νὰ τὰ τοποθετήσουν σὲ ἐπιχειρήσεις πού θὰ ἀνάπτυχναν τὶς παραγωγικὲς μας δυνάμεις ;

Τὸ γεγονός αὐτὸ κι ἄλλα παρακάτου δείχνουν πόσο κωμικὰ εἶναι

τὰ γραφόμενα τῶν ἀστῶν οἰκονομολόγων, πού προσπαθώντας στὰ βιβλία τους νὰ δικαιολογήσουν τὴ βιομηχανικὴ καὶ οἰκονομικὴ μας καθυστέρηση, πιπιλίζουν πάντοτε σὰν ἓνα κύριο ἐπιχείρημα τὴν ἔλλειψη κεφαλαίων!

Β'. Ἡ χρεοκοπία

Ὅταν ὅλοι, ἀπὸ τὸ βασιλιὰ ἴσαμε τὸ μικροκεφαλαιοῦχο, κοιτούσαν πῶς νὰ τοποθετήσουν τὰ λεφτά τους στὴν τοκογλυφία καὶ τὴν κερδοσκοπία, εὐκόλα μπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστεῖ σὲ τί φτώχεια βούλιαζε ὁ λαός. Ἀπὸ τὸ 1840 κι ἐδῶθε ἡ ἀγανάκτηση μεγάλωνε. Οἱ Ἕλληνες, ποιός λίγο, ποιός πολύ, ἀρχίσανε νὰ συναισθάνονται ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Ὀθωνα δὲν ἦτανε τίποτα περισσότερο ἀπὸ ἓνα χάπι χρυσομένο, πού μόλις τὸ κατάπιε ὁ λαός, τότε ἔνωσε τὴν πικράδα του. Οἱ στρατιῶτες στ' ἀνοιχτὰ παράθυρα τοῦ παλατιοῦ ρίχνανε προκηρύξεις, πού ζητοῦσαν πολίτευμα συνταγματικό. Ἀνάμεσα στὶς λαϊκὲς μάζες ἀρχίσανε μεγάλες ζυμώσεις - πολλὲς αὐθόρμητες καὶ λίγες ὀργανωμένες. Ὁ Ὀθωνας, ὅμως, οἱ Βαυαροὶ κι οἱ Ἕλληνες ὑπουργοὶ συνέχιζαν τὴν ἐγκληματικὴ πολιτικὴ τους, πού ὄδηγοῦσε τὴ χώρα στὴν καταστροφὴ καὶ τὴν ἐρήμωση.

Τὸ 1842 αὐξήσαν τὴ φορολογία γιὰ νὰ ἰκανοποιήσουν τὶς ἀπαιτήσεις τῶν ξένων καὶ νὰ τὰ βγάλουν πέρα μὲ τὶς ἀνοικονόμητες σπατάλες τους. Σικάρωσαν κι ἓναν καινούργιο τελωνειακὸ νόμο, μὰ ἦταν τόσο περίπλοκος πού στὸ τέλος τὸν παρατήσανε. Μάλιστα τὸ Δεκέμβρη τοῦ ἴδιου χρόνου ἔγινε ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν κάποιος Σιλιβέργος, πού ἦταν παράφρωνας!

Μ' ὅλους τοὺς φόρους ὅμως, τὸ ἔλλειμμα τοῦ προϋπολογισμοῦ ξεπερνοῦσε τὰ 3 ἑκατομμύρια. Τὰ χωράφια ἔμεναν ἀκαλλιέργητα. Πολλὰ ἐπαρχιακὰ συμβούλια διαλύθηκαν, ἐπειδὴ διαμαρτυρήθηκαν γιὰ τὴν ἀβάσταχτη φορολογία. Δεκατρία μέλη τοῦ συμβουλίου τῆς Μεσσηνίας κλείστηκαν στὴ φυλακὴ, ἐπειδὴ ὑπογράψανε μιὰ δια-

μαρτυρία ενάντια στους φόρους, και τέσσερα μέλη που δὲν τὴν ὑπογράψαν πήραν παράσημο τὸ Σταυρὸ τοῦ Σωτῆρος!

Κι οἱ Μεγάλες Δυνάμεις ἔκαναν ὅ,τι μπορούσαν με τοὺς πράκτορές τους γιὰ νὰ χειροτερέψουν τὴν κατάστασή μας. Εἶχαν δημιουργήσει ἀπὸ τοὺς ντόπιους πολιτικούς ξενόδουλες ἀντεθνικές κλίκες, πρόθυμες νὰ προδώσουν τὰ συμφέροντα τῆς χώρας μας. Ὁ Πάλμερστον δήλωνε ἀνοιχτὰ ὅτι ἡ ἀνικανότητα τοῦ Ὀθωνα κατάντησε τὴν Ἀθῆνα μιὰ «κοιτίδα μηχανοραφιῶν παντὸς εἶδους». Κι ὁ καινούργιος Ἑγγλέζος πρεσβευτῆς Λάουονς ἔλεγε στὸν πρεσβευτῆ τῆς Αὐστρίας: « Πραγματικῶς ἀνεξάρτητος Ἑλλὰς ἀποτελεῖ παραλογισμόν. Ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἢ ρωσικὴ ἢ ἀγγλικὴ καὶ ἐπειδὴ δὲν πρέπει νὰ εἶναι ρωσικὴ πρέπει νὰ εἶναι ἀγγλική. Ὁ βασιλέας δὲν εἶναι μὲ τὸ μέρος μας, συνεπῶς εἶναι Ρῶσος. Ἐγκατέλειψα τὴν ἐλπίδα νὰ σώσω τὸν βασιλέα, διότι οἱ περὶ αὐτὸν εἶναι ρωσόφιλοι. Εἶμαι ἔτοιμος ν' ἀποδείξω, αὐτὴν τὴν στιγμήν, ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶναι ἠλίθιος: ἡ ἀπόδειξις εὐρίσκεται εἰς τὰ ἀρχεῖα μας » (εἶχε τὶς ἐκθέσεις τῶν Εὐρωπαϊκῶν γιατρῶν ποὺ ἐξέτασαν τὸν Ὀθωνα). « Περιμένω τώρα τὴν 31ην Μαρτίου ὅποτε τὸ τοκοχρεωλύσιον τοῦ δανείου καθίσταται ἀπαιτητόν. Νομίζω ὅτι τὰ ἐκατάφερε καλὰ μὲ τὸν προϋπολογισμό του γιὰ τὸ 1838. Ἐλοιπόν! Ἐγραψα εἰς τὸν Πάλμερστον ὅτι ἡ ὅλη ὑπόθεσις ἀποτελεῖ ψεῦδος. Ἡ χρεωκοπία ἐπίκειται, σὰς βεβαιῶ, καὶ εἶμαι εὐχαριστημένος! Τὰ λέει τόσο καθαρὰ ὁ πρεσβευτῆς ποὺ τὰ λόγια του δὲν χρειάζονται κανένα σχόλιο.

Ἦρθε, λοιπόν, κι ἡ χρεωκοπία, ἀφοῦ ὅλοι ἔκαναν « τὸ κατὰ δύναμη » γιὰ νὰ τὴν προκαλέσουν. Τὸ 1843 ἡ κυβέρνησις δήλωσε ὅτι δὲν μπορούσε νὰ πληρώσει τὸ τοκοχρεωλύσιον τοῦ δανείου τοῦ 1833. Ἡ Ἑλλάδα βρέθηκε πολὺ φτωχότερη ἀπ' ὅ,τι ἦτανε τὴν ἡμέρα ποὺ ἔκανε τὸ δάνειο. Ἰώρα τὸ χρέος εἶχε φτάσει τὰ 90 ἑκατομμύρια ἀπὸ 60. Καὶ μὲ ἔσοδα 14 ἑκατομμύρια ἔπρεπε κάθε χρόνο νὰ πληρώνει γιὰ μιὰ δόση 6 ἑκατομμύρια, δηλαδὴ τὰ 43%! Οἱ « προστάτιδες δυνάμεις » πήραν τότε τὰ μέτρα τους. Ὅχι βέβαια γιὰ νὰ μᾶς σώσουν, ἀλλὰ γιὰ ν' ἀρπάξουν ὅ,τι εἶχε ἀπομείνει.

Στὸ Λονδίνο ἐγίνε μιὰ σύσκεψη πρὶν ἀπὸ τὴ χρεοκοπία καὶ οἱ πρεσβευτὲς τῶν δυνάμεων ἀνάγκασαν τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνησις νὰ συγκροτήσῃ μιὰ ἐπιτροπὴ γιὰ νὰ κάνει ἔρευνα πάνω στὰ ἔξοδα τοῦ προυπολογισμοῦ. Στὴν ἐπιτροπὴ μπῆκε κι ὁ τρελο-Σιλόμπεργος! Ἐπίσης τὸ Φλεβάρη τοῦ 1843 ὑπογράφτηκε μιὰ σύμβαση, ποὺ μάζευε τὰ χρέη μας στὸν πατέρα τοῦ Ὄθωνα σὲ 2.667.771 δρχ., χῶρια ἐκεῖνα ποὺ ξοδεύτηκαν γιὰ τὸ παλάτι. Καὶ σὰν νὰ μὴ μᾶς ἔφταναν τ' ἄλλα, ὀρίστηκε κι αὐτῶν ἡ πληρωμὴ μὲ δόσεις ἀπὸ τὸ 1842-1847.

Κι ὕστερα ἀπὸ τὴν κήρυξη τῆς χρεοκοπίας, οἱ τρεῖς δυνάμεις ποὺ εἶχαν ἐγγυηθεῖ τὸ δάνειο ὑπογράψανε στὸ Λονδίνο τὸ Μάη τοῦ 1843 ἓνα πρωτόκολλο κι ἀποφασίσανε νὰ ἐπέμβουνε στὰ ἔσωτερικά μας, ν' ἀναγκάσουν τὴν κυβέρνησις νὰ κάνει οἰκονομίες, γιὰ νὰ τοὺς πληρώσει καὶ νὰ τοὺς παραχωρήσει τὶς εἰσπράξεις τοῦ τελωνείου τῆς Σύρας. Δηλαδὴ ἀνοιχτὸ οἰκονομικὸ καὶ πολιτικὸ ἔλεγχο. Οἱ Βαυαροὶ κι "Ἑλληνες « ἰθύνοντες » δὲν εἶχαν καμιάν ἀντίρρηση. Τότε ὁμως ξέσπασε ἡ λαϊκὴ θύελλα. Ὁ λαὸς πῆρε τὸ λόγο!

Γ'. Τὸ 1843 καὶ οἱ ἑλληνικὲς κυβερνήσεις

Οἱ λαϊκὲς μάζες εἶχαν πιά ἀπαυθῆσει ἀπὸ τὴν πολιτικὴ τοῦ Ὄθωνα καὶ τῶν ἀντιβασιλιάδων. Πίστεψαν ὅτι ὁ ἐρχομὸς τους θὰ συνοδευότανε μὲ μιὰν ἔθνηκὴ ἀνάστασις. Περίμεναν τὸ βασιλιά γιὰ νὰ χορτάσουν, ὅπως πίστευαν, τὸ ψωμί κι εἶδανε στὸ τέλος ὅτι τοὺς ἄρπαξαν καὶ τὰ λίγα ψίχουλα ποὺ τοὺς ἀπόμειναν. Ἐχυσαν ποτάμι τὸ αἷμα γιὰ νὰ λευτερωθοῦν ἀπὸ τοὺς Τούρκους κι ἔβλεπαν ὅτι τώρα σκλαβώθηκαν στοὺς Βαυαροὺς, τοὺς ξένους τραπεζίτες καὶ τοὺς ντόπιους συνεργάτες τους. Γι' αὐτὸ κι ἡ ἐξέγερσις τοῦ '43 πῆρε μεγαλειώδη χαρακτῆρα καὶ στράφηκε ὄχι μονάχα ἐναντίον τοῦ Ὄθωνα, μὰ καὶ σ' ὅλους τοὺς ξένους γενικά.

Ὁ λαὸς, κοντὰ στὸ σύνταγμα καὶ τὶς λαϊκὲς ἐλευθερίες, ἀπαίτησε τὸ διώξιμο τῶν Βαυαρῶν, τὸ σταμάτημα τῆς πληρωμῆς τοῦ

βαριού τοκοχρεολύσιου για δάνειο πού δὲν πήραμε κι ἀνάγκασε τὴν Ἐθνοσυνέλευση ν' ἀμφισβητήσει μὲ ψήφισμά της τὴ νομιμότητα τῶν δανείων τοῦ Λουδοβίκου.

Μπροστὰ στὸ λαϊκὸ τοῦτο ξέσπασμα, οἱ Μεγάλες Δυνάμεις ἀναγκαστήκανε νὰ βάλουν τὴν οὐρὰ στὰ σκέλια καὶ νὰ παραιτηθοῦνε ἀπὸ τὰ σχέδιά τους γιὰ τὴν ἐπιβολὴ οἰκονομικοῦ ἐλέγχου. Τώρα ἔπρεπε νὰ σωθεῖ ὁ θρόνος. Κι ὁ Λάουος, ξεχνώντας τὶς ἀπειλές του, ἔκανε τὸ καθετὶ γιὰ νὰ μὴν πέσει ὁ Ὅθωνας. Αὐτὸ ἐπέβαλε τούτη τὴ στιγμή τὸ συμφέρον τους. "Ὅσο γιὰ τ' ἄλλα, δὲν χάθηκε ὁ κόσμος. Ἀφοῦ δὲν μπόρεσαν μὲ τοὺς Βαυαροὺς νὰ μᾶς καταφέρουν νὰ τοὺς πληρώσουμε τὸ δάνειο πού δὲν πήραμε, θὰ προσπαθοῦσαν τώρα νὰ τὸ πετύχουμε μὲ τοὺς Ἕλληνες ὑπουργοὺς καὶ πρωθυπουργούς.

Ἡ λαϊκὴ ἐξέγερση τοῦ '43, μ' ὅλη της τὴν ἔκταση, δὲν πέτυχε νὰ λύσει κανένα πρόβλημα ἀστικοδημοκρατικό. Ἐλεγε τὸ συνειδητὸ κι ὀργανωμένο προλεταριάτο κι οἱ λαϊκὲς μάζες ἔμειναν ἀκαθιोधγητες. Οἱ ἀστοὶ ἔμποροι καὶ τραπεζίτες εἶχανε πιά μπλεχτεῖ καὶ δεθεῖ σ' ἓνα μπλόκ ἀξεχώριστο -μὲ κοινὰ συμφέροντα- μαζὶ μὲ τοὺς τσιφλικάδες-κοτζαμπάσηδες, τὰ μεγάλα τζάκια πού κατηλεύτηκαν τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821. Ἔτσι, οἱ πρῶτοι ἐκμεταλλεύτηκαν τὸ λαϊκὸ κίνημα γιὰ νὰ στεριώσουν καὶ νὰ πλατύνουν τὴ θέση τους μέσα στὸν κρατικὸ ὀργανισμό καὶ τὴ διακυβέρνηση τῆς χώρας.

Ἦστερα ἀπὸ τὸ 1843, οἱ Βαυαροὶ περάσανε βέβαια στὰ παρασκήνια. Στὴν κυβέρνηση ὅμως ἦρθαν ἀπὸ δῶ καὶ πέρα οἱ Μεταξᾶς, Μαυροκορδάτος, Κωλέττης, Κουντουριώτης, Λόντος - ὅλοι γνωστὰ ὀνόματα καὶ παλιὲς γνωριμίες. Ἀλλάξε δηλαδὴ ὁ Μανολῖος κλπ. κλπ. Σῆμα κατατεθὲν τῆς πολιτικῆς τους εἶναι τὸ ροκάνισμα τοῦ δημόσιου ταμείου, οἱ φόροι, τὰ ρουσφέτια, οἱ καλπονοθεῖες καὶ τὸ ξεπούλημα τῆς χώρας στοὺς ξένους. Θά ἴναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἱστορία μας νὰ χαράξουμε μερικὲς χοντρές πινελιὲς ἀπὸ τὴν τέτοια πολιτικὴ τους.

Μὲ τὴν ψήφιση τοῦ καινούργιου συντάγματος, στὴν πολιτικὴ

σκηνή εμφανίστηκαν τρία κόμματα –τò ἐγγλέζικο, τò γαλλικό και τò ρούσικο– πού τὰ κινούσαν ἀπὸ τὰ παρασκήνια σὰν μαριονέτες οἱ πρεσβευτὲς τῶν τριῶν δυνάμεων. Ἀνάμεσα σὲ δαύτους μάλιστα ἄρχισε τώρα ἕνας ἄγριος ἀνταγωνισμὸς γιὰ τὸ ποιὸς θὰ βάλει δικό του πρωθυπουργό. Στὸ τέλος ἐπικράτησε ὁ Λάουος κι ἔγινε πρόεδρος τῆς κυβέρνησης ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐγγλέζικου κόμματος Μαυροκορδάτος, πού εἶχε ἀνοιχτὰ κηρυχτεῖ ἐχτρός τοῦ λαϊκοῦ ξεσηκώματος τοῦ 1843. Τότε ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἔδωσε ἐντολὴ στὸν πρεσβευτὴ τῆς Πησακατορί νὰ ὑποστηρίξει μὲ κάθε μέσο τὸν Κωλέττη, ἀρχηγὸ τοῦ γαλλικοῦ κόμματος, γιὰ νὰ ρίξουν τὸν Μαυροκορδάτο. Κάτι τέτοιες εὐκαιρίες τὶς περίμενε ὁ Κωλέττης σὰν μεγάλη λαμπρή. Ἀπόσπασε ἀπὸ τὸν Πησακατορί 10.000 φράγκα γιὰ νὰ πληρώνει ἰδιαίτερη σωματοφυλακὴ κι ἔβαλε ἀρχηγὸ τῆς ἑνα διάσημο ληστή! Ὁ Λάουος ὅμως, γιὰ νὰ μὴν ὑστερήσει σὲ γενναϊοδωρία, ἔκοψε στὸν Μαυροκορδάτο ἕνα κοντύλι ἀπὸ 285 λίρες, γιὰ νὰ πληρώνει κι αὐτὸς σωματοφυλακὴ και χρέωσε τὸ ποσὸ τοῦτο στὸ κοντύλι τῆς μουσικῆς ὑπηρεσίας. Σὲ τί σημεῖο εἶχανε ξεπέσει οἱ «Ἕλληνες» πολιτικοί!

Σὲ λίγο πού προκηρύχτηκαν οἱ ἐκλογές, τὸ κάθε κόμμα γιὰ νὰ τὶς κερδίσει δὲν ὑποχώρησε οὔτε μπροστὰ στὰ πιὸ αἰσχρὰ μέσα. Ὅλους ὅμως τοὺς ξεπέρασε ὁ Μαυροκορδάτος, πού ἔχε και τὴν ἐξουσία στὰ χέρια του. Ὁ ὑπουργὸς του –και τῆς Δικαιοσύνης, μάλιστα– Λόντος ἔστειλε ἕνα γράμμα στὶς ἀρχές τῆς Πάτρας και τὶς διέταξε νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἐκλογὴ του μὲ κάθε μέσο και θυσία!

Τὸν Αὐγουστο ὅμως τοῦ 1844 ἔπεσε ὁ Μαυροκορδάτος κι ὁ βασιλιάς κάλεσε τὸν Κωλέττη νὰ φτιάσει κυβέρνησι. Αὐτὸς, λοιπὸν, τότε πῆγε στὰ ἀνάκτορα μὲ τὴν ἄμαξα τοῦ Γάλλου πρεσβευτῆ! Ἴμεινε στὴν ἐξουσία ἴσαμε τὸ 1847 κι ἡ περίοδος τῆς διακυβέρνησης τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ δαῦτον –μέγα φαγὰ τῶν δανειῶν τῆς ἀνεξαρτησίας– ἀποτελέσει μὴν ἀπὸ τὶς πιὸ μαῦρες σελίδες τῆς ἱστορίας μας. « Οἱ ἰδέες του γιὰ τὴ διακυβέρνησι τῆς χώρας » –γράφει ἕνας ξένος συγγραφέας– « στηρίζονταν στὶς ἀρχές τοῦ πρώην ἀφέντη

του 'Αλῆ-Πασᾶ, στήν ἐξαγορά τῶν συνειδήσεων καί στίς καταχρήσεις τοῦ δημοσίου χρήματος ». Εὐτυχῶς πού πέθανε τὸ 1847 καί τότε ὁ γραμματέας τῆς γαλλικῆς πρεσβείας – πού τόσο τὸν ὑποστήριζε– ἔγραφε στήν ἀδερφή του « περὶ τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς δὲν γίνεται περισσότερος λόγος ἀπ' ὅ,τι γιὰ ἓναν φόφιο τράγο ». Ὁ Ὀθωνας ὅμως ἔγραφε στὸν ἀδερφό του : « Γιὰ μένα ἐξακολουθεῖ ἴσαμε ἓνα βαθμὸ νὰ ζεῖ. Εἶναι ὁ δάσκαλός μου » ! Κι ἔτσι τώρα τὴν Ἑλλάδα τὴν κυβερνοῦσε ἡ σκιά τοῦ Κωλέττη, μαζί μὲ τὰ καπρίτσια καί τίς μηχανοραφίες τῆς Ἀμαλίας, πού στάθηκε ὁ δεύτερος πολιτικός δάσκαλος τοῦ ἡλίθιου βασιλιᾶ.

Ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Τζαβέλας ἔγινε πρωθυπουργὸς τὸ 1847 καί τὸ Μάρτη τοῦ 1848 ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸν Κουντουριώτη, πού ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν εἶχε πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια καταδικαστεῖ γιὰ παραχάραξη.

Ὅσο γιὰ λαϊκὲς ἐλευθερίες καί σύνταγμα οὔτε συζήτηση. Ἐλεύτεροι ἦταν μονάχα τὸ κόμμα πού βρισκόντανε στήν ἀρχή καί οἱ μπράβοι του. Ὁ λαὸς εἶχε φτάσει πάλι σὲ ἀπόγνωση. Οἱ μικροεξεγέρσεις ἦταν συχνότατες. Ἰδιαιτέρως τὸ 1848 ξέσπασαν καί στήν Ἑλλάδα πολλές ἀγνωστες στίς λεπτομέρειές τους τοπικὲς ἐξεγέρσεις. Ὅλες ὅμως ἢ τίς ἐπνιγαν στὸ αἶμα ἢ τίς ἐκμεταλλεύονταν γιὰ λογαριασμό τους οἱ πολιτικάντες. Μόλις τσακίζονταν οἱ ἀγροτικὲς ἐξεγέρσεις, πολλοὶ ξεσηκωμένοι ἀγρότες ἐπαιρναν τὰ βουνὰ γιὰ νὰ γλιτώσουν καί τὸ ῥιχναν στὴ ληστεία.

Δ'. Ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση

Ὁλόκληρη τὴ χώρα μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν παρομοιάσει αὐτὴ τὴν περίοδο μὲ μιὰ κόλαση, πού μέσα της βασανίζονταν ἄγρια ὁ ἑλληνικὸς λαός. Μόνο πού ἔλειψε ἓνας Δάντης, ἔστω καί κατώτερης ποιότητος, γιὰ νὰ μᾶς περιγράψει τὰ βάσανα καί τοὺς καημοὺς τοῦ πολυπάθου αὐτοῦ λαοῦ. Οἱ πνευματικοὶ τοῦ ἡγέτες εἶχανε ἄλλες

σοβαρότερες δουλειές να κοιτάξουν: τούς αρχαίους ἡμῶν προγόνους, τὴ γλώσσα καὶ τὴ Μεγάλη Ἰδέα.

Καὶ οἱ πολιτικοὶ τοῦ ἡγήετες βαλθῆκανε νὰ μὴν ἀφήσουν τίποτα ὀρθιο. Γιὰ νὰ πάρουν ἀπὸ τὸν ἀγρότη μὲ τούς φόρους ἀκόμα καὶ τὸ τελευταῖο σπυρὶ σῆρι πλαστογραφήσανε -στὴν κυβέρνηση Κωλέττη- τούς μέσους ὄρους τῆς παραγωγῆς τοῦ σταριοῦ πού τούς παίρνανε σὰν βᾶση γιὰ τὸν καθορισμὸ τῆς φορολογίας. "Ὅταν ἀποκαλύφτηκε ἡ βρομοδουλειά, ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τὴν παραδέχτηκε, δῆλωσε ὅμως ὅτι τὸ φταίξιμο εἶναι περισσότερο τοῦ πρωθυπουργοῦ.

Τότε ἡ Βουλὴ πρότεινε νὰ παραπεμφθεῖ ὁ Κωλέττης σὲ δίκη -παρόλο πὺ οἱ περισσότεροὶ βουλευτὲς ἦταν ὀπαδοὶ του- ἀλλ' ὁ κυριότερος μάρτυρας τῆς κατηγορίας πέθανε δηλητηριασμένος κι ὁ "Ὄθωνας ἔπιασε καὶ κατάφερε πολλοὺς βουλευτὲς νὰ ψηφίσουν ἐνάντια στὴν πρόταση. Ὁ Κωλέττης ἐκείνη τὴν περίοδο εἶχε μιὰ σωματοφυλακὴ ἀπὸ 140 μπράβους, πὺ τούς συντηροῦσε κι ἐπίσημα μὲ λεφτὰ τοῦ δημοσίου καὶ κρυφὰ μὲ τίς ἐπιχορηγήσεις τοῦ Γάλλου πρεσβευτῆ.

Κι ὅταν τὸν κατηγορήσαν στὴ Βουλὴ ὅτι παίρνει μισθὸ πᾶνω ἀπὸ τὸν κανονικό, ὁ ἄθλιος χωρὶς νὰ δικαιολογηθεῖ δῆλωσε ὅτι θὰ ξαναγύριζε ὅσα πῆρε παραπάνου! Μόλις πέθανε ἀποκαλύφτηκε ὅτι εἶχε γδύσει σὲ τέτοιου βαθμοῦ τὸ δημόσιο, ὥστε γιὰ νὰ σκεπαστεῖ ἕνα μέρος ἀπὸ τὸ ἔλλειμμα δημεύτηκε ὅλη του ἡ περιουσία!

Ἄρκετὰ ζωντανὰ ζωγραφίζει τὴν κατάσταση, ἡ παρακάτω ἀγορευση ἐνὸς ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν γύρω στὰ 1847, πὺ κι αὐτὸς προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσει τὸν ἑαυτοῦ του: «Κύριοι, πρό τινων ἡμερῶν μὲ ἐκαλέσατε διὰ νὰ σᾶς δώσω μιὰν εἰκόνα τῆς καταστάσεως τῶν οἰκονομικῶν μας καὶ ἐγὼ ἀπέφυγα νὰ προσέλθω προβάλλων τὴν δικαιολογίαν ὅτι τότε μόλις εἶχα ἀναλάβει τὴν ἐξουσίαν. Τώρα προσέρχομαι εἰς τὴν Βουλὴν διὰ νὰ σᾶς εἶπω ὅτι τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν πλήρους ἀποσυνθέσεως καὶ παραλύσεως· ὅτι δὲν ὑπάρχουσι λογαριασμοὶ οὔτε διὰ τὰ ἔσοδα, οὔτε διὰ τὰ ἔξοδα καὶ ὅτι εἶναι ἀπολύτως ἀδύ-

ατον να σās παρουσιάσω ότιδήποτε προσομοιάζον πρὸς ακριβῆ προύπολογισμόν. Συνεπεία τῆς αἰσχροτήτος ἢ τῆς ἀνικανότητος τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, οἱ δημόσιοι λογαριασμοὶ εὐρίσκονται εἰς χαώδη κατάστασιν. "Όλα ὅσα σās εἶπα... ἐν σχέσει μὲ τὴν ἀπόλυσιν παντὸς τιμίου ἀνθρώπου καὶ μὲ τὴν διαρπαγὴν τοῦ δημοσίου χρήματος εἰς τὴν Σύρον καὶ ἀλλαχοῦ εἶναι ἀπολύτως ἀληθῆ. Ἐκατομμύρια ὀφείλονται εἰς τὸ κράτος καὶ δὲν γνωρίζομεν ποῖοι εἶναι οἱ ὀφειλέται μας, διότι τὰ βιβλία εἰσπράξεων ἔχουν ἐξαφανισθεῖ. Αὐταὶ εἶναι αἱ ἀνακοινώσεις τὰς ὁποίας εἶχα νὰ κάμω περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως ».

Ἐννοεῖται ὅτι αὐτοὶ οἱ ὀφειλέτες ἦταν οἱ τσιφλικάδες κι οἱ τοκογλύφοι, γιατί ὁ φτωχὸς λαὸς ὑποχρεωνότανε μὲ βασανιστήρια μεσαιωνικά νὰ πληρῶνει τοὺς ἀβάσταχτους φόρους. Τὸ φοροκυνηγιτὸ εἶχε μεταβληθεῖ σὲ ἐξοντωτικὸ ἀνθρωποκυνήγι. Μιὰ χρονολογία ξεσηκώθηκε ὅλη ἡ Εὐρώπη, ὅταν μαθεύτηκαν τὰ κατορθώματα ἐνὸς μεταβατικῆ ἀποσπάσματος πού στάλθηκε ἀπ' τὴν κυβέρνησι, στὴ Μεσσηνία, γιὰ νὰ εἰσπράξει τοὺς φόρους. Κάθε βασανιστήριο πού ἦτανε δυνατὸ νὰ ἐφεύρει ἡ ἐγγληματικὴ φαντασία τῶν σταυρωτῆδων καὶ караβανάδων, ἐφαρμόστηκε στοὺς δυστυχισμένους ἀγρότες. Χρησιμοποίησαν ἀκόμα καὶ καυτὸ λάδι καὶ λιωμένο κερί !

Ὁ στρατὸς κι ἡ χωροφυλακὴ εἶχαν τότε δύναμη 8.000 ἄντρες κι ἀπ' αὐτοὺς οἱ 1.100 ἦταν ἀξιωματικοί. Τὸ ναυτικὸ εἶχε ἐν ἐνεργείᾳ 429 ἀξιωματικούς, χωρὶς οὔτε ἓνα καράβι κατάλληλο νὰ πλεύσει. Φτάσανε σὲ τέτοια χάλια, ὥστε τὸ 1848 δὲν βρισκόντανε πεντάρια στὰ ταμεῖα κι ἀναγκάστηκε τὸ δημόσιο νὰ δανειστεῖ λίγες ἑκατοντάδες λίρες γιὰ τὰ ἐξοδα τοῦ Τρικούπη, πού θὰ πήγαινε νὰ συγχαρεῖ τὸν Μαξιμιλιανό, τὸν ἀδερφὸ τοῦ Ὁθωνα, γιατί ἔγινε βασιλιάς τῆς Βαυαρίας ἀντικατασταίνοντας τὸν πατέρα του, τὸν « ἐστεμμένο ποιητῆ » πού τὸν εἶχε ξελογιάσει ἡ Λόλα Μοντέζ κι ἔχασε γιὰ χετίρι τῆς τὸ θρόνο.

Ε'. Ἐθνικοὶ ξεφτιλισμοὶ

Τοὺς ντόπιους ἀστοτσιφλικάδες τοὺς ξεπέρασαν στοὺς ξεφτιλισμοὺς σὲ βάρος τῆς χώρας μας οἱ ξένοι. Βλέποντας τὶς ἑλληνικὲς κυβερνήσεις νὰ πουλιόνται πότε ἐδῶ καὶ πότε ἐκεῖ, προσπαθοῦσαν μ' ἀδιάκοπους ἐχθισμοὺς καὶ πιέσεις νὰ δέσουνε τὴν Ἑλλάδα ἀποκλειστικὰ στὸ ἄρμα τῆς δικιᾶς τους ἢ καθεμιᾶ πολιτικῆς. Κι ὕστερα θέλανε νὰ ἐξασφαλίσουν καὶ τὶς δόσεις τοῦ δανείου ποὺ εἶχαν ἐγγυηθεῖ. Ἰδιαιτέρα μεγάλωσε τὴν πίεσίν της ἡ ἐγγλέζικη κυβέρνησις, ὕστερα ἀπ' τὴν τροπὴ ποὺ παίρνει τὴν περίοδο ἐκείνη τὸ Ἀνατολικὸ ζήτημα. Ἐπιθυμοῦσε τὴν Ἑλλάδα προτεχτοράτο της γιὰ νὰ τὴ χρησιμοποιήσει σὰν βάση κι ὄρμητῆριο στὴ σύγκρουσίν της [μὲ τὴ Ρωσία] ποὺ ἦταν πιά βέβαιη. Κι ἀκόμα ζήταγε μιὰν εὐκαιρία γιὰ νὰ ξεφτιλίσει τὸ ἔθνος μας στὰ μάτια τῶν Ἐφτανησίων, ποὺ ζήταγαν ἐπίμονα τὴν ἔνωσι.

Τὶς ἀφορμὲς γιὰ τὴν ἐπέμβασι τὶς ἔβρισκαν εὐκόλα στὴν ἀσυνείδητη κι ἀντεθνικὴ πολιτικὴ τῶν δικῶν μας κυβερνήσεων. Ἐπειδὴ οἱ Κωλέττης καὶ Σία πουλιόντανε στοὺς Γάλλους εἴτε ἔτρωγαν τὸ καταπέτασμα, ἐπέμβαιναν οἱ Ἑγγλέζοι καὶ ξεφτίλιζαν τὴ χώρα καὶ τὸ λαὸ μας. Ἔγιναν, βλέπεις, ὑπερασπιστὲς τῆς ἠθικῆς! Ὁ Πάλμερστον ὀνόμαζε τὸν Κωλέττη ἀρχηγὸ ληστῶν, δὲν ἦταν ὅμως λίγοι οὔτε λιγότερο ἐπικίνδυνοι γιὰ τοὺς λαοὺς οἱ γαντοφορεμένοι ληστὲς ποὺ κατοικοῦσανε στὸ Σίτυ καὶ στὸ Φόρειν Ὀφρις. Ὅλη αὐτὴ τὴν περίοδο τὰ ἔγγραφα τοῦ πρεσβευτῆ τῆς Ἀγγλίας πλοιάρχου Λάουος στοὺς Ἑλλήνες ὑπουργοὺς τῶν Ἐξωτερικῶν μοιάζουσε μὲ διαταγὲς ποὺ δίνει ἓνας ναύαρχος στὸ στόλο του καὶ ὄχι μὲ διακοινώσεις ἐνὸς διπλωμάτη σὲ ξένη κυβέρνησι. Ἐχτὸς ἀπὸ τὶς ἄλλες κυβερνητικὲς αὐθαιρεσίες, ὁ Λάουος στὶς διακοινώσεις του αὐτὲς δὲν μπορεῖ νὰ χωνέψει καὶ τὸ γιατί οἱ Ἑλλήνες ἀστοτσιφλικάδες τρώγανε καὶ σπαταλοῦσαν ὀλόκληρο τὸν προϋπολογισμὸ καὶ δὲν πληρώναν πεντάρια γιὰ τὰ τοκοχρεολύσια.

Τὸ 1847 μᾶς ὑποχρέωσαν νὰ πληρώσουμε στὸν Ἐυνάρδο τὰ

λεφτά που μᾶς εἶχε δανείσει. Καὶ τοῦ τὰ πληρώσαμε σχεδὸν διπλάσια. Ἡ προσπάθεια ὅμως γιὰ τὴν ἐπέμβαση μὲ λύσεις ριζικῆς ἐπιχειρήθηκε ὕστερα ἀπὸ τὸ ἐπεισόδιο τοῦ Πατσιφικο καὶ ἀποτελεῖ γιὰ τὴν κυρίαρχη τάξη τῆς Ἀγγλίας ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἓνα στίγμα πὸν δύσκολα ξεπλένεται.

Τὸ Πιάσχα, οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν ἔθιμο νὰ καῖνε τὸν Ἰούδα. Ἀλλὰ τὸ 1847 ἡ γιορτὴ ἀπαγορεύτηκε, γιὰτὶ βρισκόντανε στὴν Ἀθήνα ἓνας ἀπὸ τοὺς Ρότσιλδ. (Εἶναι πολὺ σατανικὴ σύμπτωση τὸ ὅτι ἓνας ἀπὸ τοὺς Ἑβραῖους τοκογλύφους, πὸν μᾶς δώσανε τὸ μοιραῖο δάνειο τοῦ 1833, στάθηκε ἀφορμὴ ὅλης αὐτῆς τῆς ἱστορίας.) Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως θεώρησαν ὑπεύθυνο γι' αὐτὴ τὴν ἀπαγόρευση ἓναν Πατσιφικο, ἔβραιο τοκογλύφο, Πορτογάλο στὴν καταγωγὴ, Μαλτέζο κάτοικο καὶ... ὑπήκοο τῆς Ἀγγλίας. Περνώντας, λοιπόν, τὸ πλῆθος ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι του, μπῆκε μέσα καὶ τὰ 'κανε γυαλιά-καρφιά. Ὁ γιὸς τοῦ Τζαβέλα, ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, βούτηξε καὶ ἓνα κουτὶ μὲ λεφτά. Αὐτὸ ἦτανε! Ὁ Πατσιφικο, πὸν πάταγε στὶς πλάτες τῆς ἐγγλέζικης Πρεσβείας, ζήτηγε ἀποζημίωση γιὰ τὰ παλιοέπιπλά του 887.000 χρυσὲς δραχμῆς! Καὶ ἐπειδὴ ἡ κυβέρνηση ἔφερνε ἀντιρρήσεις, ὁ Πάλμερστον ἔστειλε στὸν Πειραιᾶ, σύμφωνα μὲ τὶς δηλώσεις τοῦ λόρδου Ἀμπερντιν, στόλο πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ ἐκεῖνον πὸν εἶχε ὁ Νέλσον, ὅταν κατὰστροφε στὸ Τραφάλγκαρ τὸν ἐνωμένο γαλλοισπανικὸ στόλο. Τὶς πρώτες μέρες τοῦ Γενάρη τοῦ 1850, τὰ καράβια ρίξαν ἀγκυρα στὴ Σαλαμίνα κι ἀμέσως ὁ ναύαρχος Πάρκερ μὲ τὸν Ἑγγλέζο πρεσβευτὴ στείλανε στὴν κυβέρνηση, τελεσίγραφο καὶ ζήτηγαν τὰ λεφτὰ τοῦ Πατσιφικο, 11.500 δρχ. γιὰ μερικὸς Ἑφτανησιῶτες, πὸν ληστεύτηκαν στὴν Ἀκαρνανία, 56.000 πρόστιμο γιὰτὶ στὴν Πάτρα καὶ τὸν Πύργο κάτι ἄλλοι Ἑφτανησιῶτες εἶχανε φάει ξύλο, 41 δρχ. ἀποζημίωση γιὰ μιὰ λουρίδα ἀπὸ ἓνα γήπεδο τοῦ Φίνλεϋ, πὸν ἀπαλλοτριώθηκε γιὰ τὸ Βασιλικὸ Κῆπο, 14 δρχ. γιὰ τὸ ξύλο πὸν ἔφαγαν στὴν Πάτρα μερικοὶ Ἑγγλέζοι ναῦτες, ἀποζημίωση ἐπειδὴ κάτι Ἑφτανησιῶτες πὸν εἶχαν κοιμηθεῖ στὸ δρόμο γιὰ νὰ γλιτώσουν ἀπὸ τοὺς ψύλλους πιάστηκαν ἀπὸ

τὴν ἑλληνικὴ ἀστυνομία, « ἡ ὁποία », ἔλεγε ὁ Πάλμερστον, « βεβαίως δὲν ἔπρεπε νὰ ἐνοχλεῖ Βρετανούς ὑπηκόους φοβούμενους τοὺς φύλλους » ! Καὶ τέλος ζητάγανε τὰ νησιὰ Οἰνοῦσες καὶ Ἐλαφονήσι.

Τὸ τελεσίγραφο ἔταξε εἰκοσιτετράωρη προθεσμία. Ὁ λαὸς ὅμως ξεσηκώθηκε, ξεχύθηκε γεμάτος μίσος καὶ ὀργὴ στοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας καὶ ἀνάγκασε στὴν ἀρχὴ τὴν κυβέρνησιν νὰ μὴν ὑποχωρήσει. Μαζὶ μὲ τὸν ἑλληνικὸ ξεσηκώθηκαν καὶ ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης μαζὶ μὲ τοὺς προοδευτικoὺς πολιτικούς τῆς ἐναντία σ' αὐτὸν τὸν πρωτάκουστο ληστρικό ἐκβιασμό. Καὶ τιμᾶει ἰδιαίτερα τὸν ἑγγλέζικο λαὸ τὸ γεγονός ὅτι ξεσηκώθηκε ἀγανακτισμένος γι' αὐτὸν τὸν ἐξευτελισμὸ πού μιὰ μεγάλη αὐτοκρατορία θέλησε νὰ ἐπιβάλλει σὲ μιὰ μικρὴ χώρα.

Ὅλα δείχνανε πὼς θὰ γλιτώναμε ἀπὸ τοὺς ληστές, ἂν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις τοῦ ξενόδουλου καὶ ἀυλόδουλου Κριεζῆ, πού εἶχε ἀντικαταστήσει τὸν Κανάρη, στεκόντανε στὸ πλευρὸ τοῦ λαοῦ καὶ συνέχιζε σταθερὰ τὴν ἀρνησὴ τῆς νὰ ὑποταχτεῖ στὸν ξετοσίπωτο ἐκβιασμό. Ὁ Πάρκερ ὅμως αὐξῆσε τὴν πίεσιν γενικεύοντας τὸν ἀποκλεισμό, καὶ ὁ Πάλμερστον, βλέποντας ὅτι χάνει τὸ παιχνίδι, μετρίασε τὶς ἀξιώσεις του σὲ 330 χιλιάδες δραχμές. Καὶ τότε ὁ Κριεζῆς ὑποχώρησε. Κάλεσαν τὴ Βουλὴ καὶ ἀποφάσισαν νὰ συμβιβαστοῦνε. Ἡ συνεδρίαση ἔγινε μυστικὴ, γιὰτὶ ἂν τοὺς ἔπαιρνε χαμπάρι ὁ λαὸς θὰ τοὺς λυντσάριζε. Συμφωνήσανε λοιπὸν νὰ πληρώσουνε 180.000 καὶ 49 λεπτὰ στὸν Πάλμερστον καὶ 150.000 νὰ μπουνε ἐνέχυρο ἴσαμε πού νὰ ἐκτιμηθοῦν τὰ ἔπιπλα τοῦ Πατσιφίκο!

Ἄλλ' ἡ κυβέρνησις δὲν εἶχε πεντάρια γιὰ νὰ πληρώσει καὶ τότε τῆς δάνεισε τὰ λεπτὰ μὲ ληστρικούς ὄρους τὸ « ἐθνωφελές » ἴδρυμα, ἡ Ἐθνοτράπεζα, πρόθυμη πάντοτε νὰ συντρέχει τοὺς ξένους γιὰ νὰ ξεφτιλίζουν τὴ χώρα μας.

Ἡ λαϊκὴ ὅμως ἀντίστασις τοὺς ἐμπόδισε νὰ πραγματοποιήσουν τὰ γενικά τους σχέδια. Περιορίστηκαν, λοιπὸν, σ' αὐτὴ τὴν προχειρὴ λύσιν καὶ ἄρχισαν κιάλας νὰ ἐτοιμάζονται γιὰ τὴν καινούργια ἐπέμβασι. Τὴν ὥρα πού ἕνας λαὸς πνιγότανε μέσα στὴν ἀπέραντη

θάλασσα τῆς δυστυχίας του, ἀντὶ νὰ μᾶς βοηθήσουν οἱ ξένοι καὶ ντόπιοι νὰ σωθοῦμε, εἶχανε βαλθεῖ ντὲ καὶ καλὰ νὰ μᾶς δέσουν καὶ μιὰ πέτρα στὰ πόδια, γιὰ νὰ πᾶμε μιὰ ὥρα συντομότερα στὸν πάτο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Ο ΔΙΑΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ 1859 ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΩΞΙΜΟ ΤΟΥ ΟΘΩΝΑ

Α'. *Ὁ διακανονισμὸς τοῦ 1859*

Κάθε Ἕλληνας μὲ ἀκέραια ἔθνικὴ περηφάνια καὶ φιλότιμο δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ διαβάσει μὲ μεγάλη, μ' ἀπέραντὴ θλίψη τὴν ἱστορία -λέγε καλύτερα τὰ χάγια καὶ τὶς συμφορὲς- τῆς χώρας μας ὅλες αὐτὲς τὶς δεκαετίες τοῦ 19ου αἰώνα. Σοῦ φαίνεται ἀπίστευτο ὅτι τὶς διάφορες κυβερνήσεις τὶς ἀποτελοῦσαν Ἕλληνες. Κι ὅμως, καὶ τὴν περίοδο αὐτῆ, τὴν Ἑλλάδα τὴν κυβέρνησε τὸ ἀστοτσιφλικάδικο μπλόκ, τὰ τζάκια καὶ οἱ τραπεζίτες-τοκογλύφοι, ποὺ ξεφύτρωσαν μέσ' ἀπὸ τὴ λαϊκὴ δυστυχία. Μοναδικό τους ἔθνικὸ ἰδανικὸ εἶχαν τάξει τὴν πραγματοποίησιν τῆς Μεγάλης Ἰδέας. "Ὅσο γιὰ τὸν τρόπο ποὺ γυρεύανε νὰ τὴν πραγματοποιήσουν, μᾶς τονε λέει μὲ δυὸ λόγια ἓνας δικός μας ἱστορικός: « Ἐκράτει τότε παρὰ τοῖς Ἕλλησι πολιτικοῖς ἢ περίεργος ἀντίληψις, ὅτι πρὸς ἐπίλυσιν παντὸς σπουδαίου ἑλληνικοῦ ζητήματος, ἰδίᾳ δὲ πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἔθνικῶν ἰδεωδῶν, ἤρκει ἢ πλησίον τῶν ἰσχυρῶν τῆς δύσεως ἐπαιτεία ».

Αὐτὸ στάθηκε μιὰ ἀκόμη ἀφορμὴ γιὰ τὶς ξένες δυνάμεις ν' ἀνακατεύονται στὰ ἐσωτερικά μας. Δὲν πέραγε μῆνας, τὴν ἐποχὴ τοῦ Ὁθωνα, χωρὶς ἐπέμβαση τῆς μιᾶς εἴτε τῆς ἄλλης ξένης κυβέρνησης, μὲ κύριο ἔργο νὰ κάνουν τὴν Ἑλλάδα δορυφόρο τῆς πολιτικῆς τους κι ἀκόμα νὰ μᾶς ἀναγκάσουνε νὰ πληρώσουμε τὸ καταραμένο δάνειο, ποὺ δὲν ἐννοοῦσανε μὲ κανέναν τρόπο νὰ τὸ ξεχάσουν, ἔστω κι ἂν περνοῦσαν αἰῶνες ὀλόκληροι.

Ἄλλὰ καὶ μιὰ φορὰ, ποὺ ὁ Ὁθωνας μὲ τοὺς ὑπουργούς του βαλθήκανε νὰ μποῦνε στὴν Πόλη μὲ τὸ σπαθὶ τους, πάλι τὴν πληρώσαμε

άκριβά. Τότε μάλιστα οι «προστάτιδες» δυνάμεις βρήκαν την ευκαιρία να κανονίσουν μαζί μας τους άμαρτωλούς λογαριασμούς τους. Κι αυτό έγινε τον καιρό του Κριμαϊκού πολέμου, όταν η Τουρκία μπλέχτηκε στη σύγκρουση. Τότε είναι που φούσκωσαν για τα καλά τα μυαλά του βασιλιά μας και ρίχτηκε να ζωντανέψει τη Μεγάλη Ίδέα. "Όλα τά 'χε η Μαριωρή κι ό φερετζές της έλειπε! Και πιό κωμικοτραγική καταντάει η περιπέτεια τούτη, αν λογαριάσουμε ότι εκείνη την εποχή ό στρατός είχε περιοριστεί σέ 4.000 όλους όλους, κι αυτό έγινε με πίεση τών Μεγάλων Δυνάμεων, για να γίνουν οικονομίες. Έχτός όμως από τó στρατό του 'λειπαν και τὰ λεφτά. Πιάνει, λοιπόν, ό "Όθωνας και γράφει στόν αδερφό του ζητώντας του πληροφορίες για τή βοήθεια που θά μπορούσε να του δώσει, αν αναγκάζοταν να μπει στη Θεσσαλία. "Υστερα όμως από μιá βδομάδα στέλνει καινούργιο γράμμα στόν Μαξιμιλιανό και του ζήτηγε τó συντομότερο και όπωσδήποτε χρήματα, γιατί οι ύπουργοί του τόν πληροφόρησαν ότι ό προυπολογισμός θά 'χε έλλειμμα δύο και πλέον εκατομμύρια και τόν πίεζαν η να ζητήσει από τόν αδελφό του η να τὰ προκαταβάλει ό ίδιος σάν ιδιωτικό δάνειο. Εΐχανε μυριστεί οι άθεόφοβοι ότι ό παλαβός είχε κάνει γερό κομπόδεμα. "Ο "Όθωνας όμως βρήκε μιá λύση για να 'χει, όσο ήταν δυνατό, και τήν πίτα σωστή και τó σκύλο χορτάτο.

Για να συμπληρώσει άνέξοδα τὰ κενά του στρατού μάζεψε άρκετούς ληστές, έβγαλε κι όλους τούς κατάδικους από τις φυλακές, τούς όπλισε και ξεκίνησε για να πάρει τήν Πόλη!

Η έγγλέζικη και γαλλική κυβέρνηση μιá τέτοια ευκαιρία τήν περιμένανε στόν ούρανό και τή βρήκανε στη γη. Μόλις τὰ μπουλούκια του ήλίθιου βασιλιά μπήκανε στη Θεσσαλία, ό συμμαχικός στόλος έφτασε στόν Πειραιά, τόν κατέλαβε με δύο χιλιάδες στρατό κι άρχισαν καινούργιοι ξεφτιλισμοί. Οι σύμμαχοι τότε τών Τούρκων διώξαν τόν Κριεζή κι έβαλαν πρωθυπουργό τόν πιστό φίλο τους, τόν Μαυροκορδάτο. Σέ λίγο όμως τόν ξήλωσαν και τó Φαναριώτη πράκτορά τους -μ' όλα τὰ λυγίσματα της μέσης του- και τó

Σεπτέμβρη του '55 ανέβασαν στην κυβέρνηση τὸν Ὑδραῖο γερουσιαστή Βούλγαρη, πού μόνο ὁ Κωλέττης ἦτανε δυνατὸ νὰ τὸν συνγωνιστεῖ στὴν πολιτικὴ διαφθορά.

Ἡ κατοχὴ τοῦ Πειραιᾶ συνεχίστηκε κάπου δύο χρόνια, γιατί τὸν χρειάζοντανε γιὰ τὶς μεταφορὲς τοὺς στὴν Κριμαία. Κι ἀκόμα μᾶς πῆζαν τρομερὰ νὰ δεχτοῦμε τὸν οἰκονομικὸ τοὺς ἔλεγχο καὶ νὰ τοὺς πληρώσουμε τὰ τοκοχρεολύσια. Στὸ τέλος μᾶς ἔστειλαν κι ἀντιπροσώπους τοὺς νὰ ἐλέγξουν τὰ ἄθλια οἰκονομικά μας. Κοντὰ στ' ἄλλα, ἡ χολέρα εἶχε ἀρχίσει τὸ 1854 νὰ θερίζει τὸν πληθυσμὸ. Σ' αὐτοὺς ὅμως δὲν στοίχιζε τίποτα νὰ κρατοῦν ἕναν ἀθῶο καὶ δυστυχημένο λαὸ μέσα στὴν ἀγωνία ἴσαμε τὸ 1859.

Τὴ χρονιά αὐτὴ ἐδέησε ἐπιτέλους οἱ οἰκονομικοὶ ἐλεγκτὲς νὰ καταλήξουνε στὴν ἀπόφαση ὅτι ἡ Ἑλλάδα ὀφείλε νὰ πληρώσει τουλάχιστον 900.000 φράγκα τὸ χρόνο. Οἱ ἐλληνικὲς κυβερνήσεις, ὅπως ἦτανε φυσικὸ, δέχτηκαν τὴν ἀξίωση τῶν ξένων μὲ ὑποκλίσεις. Μὲ τέτοια καμώματα καὶ ρεζιλίγια, ὁ μουρλο-Ὀθωνας, οἱτσιφλικάδες καὶ τραπεζῖτες μαζὶ μὲ τοὺς Φαναριῶτες καὶ λογιότατους δούλευαν ἀπὸ τότε γιὰ τὴ Μεγάλῃ Ἰδέα! Ἀπὸ τὸ 1859, λοιπόν, ἀρχίσαμε νὰ τοὺς πληρώνουμε 900.000 φράγκα, ἀλλὰ τὸ χρέος ἀντὶ νὰ μικραίνει μεγάλωνε. Σύμφωνα μὲ τοὺς λογαριασμοὺς τῶν τριῶν δυνάμεων, πού εἶχαν ἐγγυηθεῖ τὸ δάνειο, τὸ 1871, ὅταν ἐξοφλήθηκαν ὅλες οἱ ὁμολογίες, τοὺς χρωστάγαμε 100 ἑκατομμύρια!

Ἔτσι, τὸ περίφημο δάνειο τοῦ 1833 ἔβαλε ζωηρὴ τὴ σφραγίδα του στὴν πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς χώρας μας κάπου σαράντα χρόνια. Γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν μάλιστα οἱ ξένοι τὶς 900.000 κάθε χρόνο, δὲν ξεκαθάρισαν ἐξαρχῆς ἂν αὐτὰ θὰ ἦσαν τόκοι ἢ χρεολύσιο, καὶ μόλις μᾶς φέρανε γιὰ βασιλιά τὸν Γκλίξμπουργκ, τοῦ κοίψαν πρῶτο μισθὸ σὰν ὑπάλληλό τους 300.000 φράγκα, ὄχι ὅμως ἀπὸ τὴν σέπη τους, ἀλλὰ τοῦ εἶπανε νὰ τὰ παίρνει ἀπὸ τοὺς τόκους τοῦ δανείου τοῦ 1833. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο πετύχανε μ' ἕνα σμπάρο δύο τρυγόνια, ἐξασφαλίζοντας καὶ τὶς 900 χιλιαδούλες τους καὶ τὸν Γεώργιο τὸν Α', σὰν ἰσόβιο μισθοφόρο τους.

Καί τώρα έχουμε και τὸν ἐπίλογο, ποὺ φτάνει ἴσαμε τίς μέρες μας. Τὸ 1933, μὲ διάφορες λογιστικές ταχυδακτυλουργίες -ὑπολογίζοντας τὰ χάρτινα φράγκα σὲ χρυσά- και παρόλο ποὺ τοὺς πληρώναμε σχεδὸν ἕναν ὀλόκληρο αἰῶνα, μᾶς ἀνακοίνωσαν ὅτι τοὺς χρωστόγαμε ἀκόμα 37.746.011 φράγκα χρυσά. Ἡ ἀνακοίνωση τούτη μᾶς ἔγινε τὴν Πρωταπριλιά τοῦ 1933, καί μ' ὅλο τὸ ἀκατάλληλο τῆς ἡμέρας, ὁ Τσαλδάρης τοὺς πίστεψε χωρὶς καμιάν ἀντίρρηση!

Β'. Τὸ κατάντημα τῆς χώρας

Εὐκόλα μπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστεῖ τὴν κατάντια τῆς χώρας καὶ τοῦ λαοῦ στὴν τελευταία δεκαετία τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνα. Ἡ ἀγροτιά δούλευε γιὰ τοὺς τοκογλύφους καὶ τοὺς σοιφλικάδες. Στὴν οἰκονομία τῆς χώρας δὲν εἶχε σημειωθεῖ καμιά ἐξέλιξη ἀξιόλογη, κι ἀπὸ τοὺς κυβερνήτες δὲν γινότανε ἡ παραμικρὴ προσπάθεια γιὰ νὰ λυθεῖ καὶ τὸ πιὸ ἀπλὸ ζήτημα, ἀπὸ τὰ τόσα ποὺ βασανίζαν τὸ λαό. Μόλις ἔπεφτε μιὰ κυβέρνησι, ἔδιωχνε ὅλους τοὺς δημόσιους ὑπαλλήλους καὶ διορίζε δικούς της. Κι οἱ κυβερνήσεις ἀλλάζαν δυὸ καὶ τρεῖς φορές τὸ χρόνο! Ἀπερίγραφο καταντάει τὸ τί πανηγύρι γινότανε στὶς ἐκλογές. Στὸ σχολεῖο μᾶς μάθαιναν ὅτι ἡ ἀνάστασι τῶν νεκρῶν θὰ γίνει στὴ δεύτερη παρουσία. Τὰ ἑλληνικὰ ὅμως κόμματα -ιδιαίτερα ἐκεῖνο ποὺ βρισκότανε στὴν ἐξουσία- πραγματοποιοῦσαν αὐτὴ τὴν ἀνάστασι στὶς ἐκλογές! Ὅλοι οἱ πεθαμένοι σηκῶνονταν καὶ ψήφιζαν. Πλαστοπροσωπίες, ἐκβιασμοί, διαφθορὰ συνειδήσεων καὶ χαρακτήρων, κλεψιές, καταχρήσεις, ρεμούλες, αὐτὸ ἦτανε στὴν οὐσία τὸ πολιτικὸ πρόγραμμα τῶν ἀστοσοιφλικάδικων κομμάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἄλλὰ καὶ ἴσαμε σήμερα μόνο ἡ ταμπέλα καὶ ἡ πρόσοψη ἄλλαξε· τὸ περιεχόμενον ἔμεινε τὸ ἴδιο.

Οἱ πολιτικοὶ συνεργαζόντανε μὲ τοὺς ληστὲς καὶ τοὺς χρησιμοποιοῦσαν ἰδιαίτερα γιὰ τὴν ἐκλογικὴ τους ἐπιτυχία, κι ἂν μιὰ κυβέρνησι ἔβαζε μερικοὺς στὴ φυλακὴ, ἡ ἄλλη τοὺς ἔδινε ἀμνηστία. Αὐτὰ ἄλλωστε τὰ φτάσαμε κι ἐμεῖς στὶς μέρες μας. Φτάνει νὰ δι-

ηγηθούμε ένα έπεισόδιο τής εποχής εκείνης για να αντιληφθῆ κανείς τί ἔχταση εἶχε πάρει τὸ ἐσωτερικὸ ξεχαρβάλωμα καὶ ἡ παραλυσία στὸ ἐσωτερικὸ καὶ ἡ ζεστοπωσιά τῶν ξένων. Κάποιος Μερεντίτης, λοχαγὸς τῆς πατρινῆς φρουρᾶς καὶ πρώην ληστής, ἀνάρτητος κλπ., ἔκανε κίνημα, ἔδωσε τὸ διοικητὴ τῆς φρουρᾶς, ἔγινε κύριος τῆς πόλης καὶ λήστεψε τὸ ὑποκατάστημα τῆς Ἐθνοτράπεζας ἀρπάζοντας 25.000 δραχμὲς χρυσές. Ὑστερα ζήτησε νὰ τοῦ παραδώσουν καὶ τὰ λεφτὰ ποὺ βρισκόντανε στὸ δημόσιο ταμεῖο, τὸ τελωνεῖο κλπ. Σὲ λίγες ὥρες αὐξήσε τὶς ἀξιώσεις του ζητώντας ἀπὸ τοὺς πλούσιους Πατρινοὺς 50.000 τάλληρα. Αὐτοὶ παρακάλεσαν τότε τὸν Ἐγγλέζο πρόξενο Βουὺδ νὰ ἐπέμβει καὶ νὰ τοὺς γλιτώσει ἀπὸ τὸ χαράτσι, καὶ αὐτὸς παρακάλεσε τὸν Μερεντίτη νὰ... περιοριστεῖ μονάχα στὰ 18.000 τάλληρα ποὺ βρισκόντανε στὸ δημόσιο ταμεῖο καὶ δέχτηκε νὰ τὸν φυγαδέψῃ μὲ ἐγγλέζικο πλοῖο. Τὴν ὥρα ὅμως ποὺ ἡ συμμορία θ' ἀνέβαινε στὸ καράβι, ἔφτασε μιὰ δύναμη στρατιωτικὴ ποὺ θά 'πιανε τοὺς ληστὲς εὐκολά. Ὁ Βουὺδ ὅμως τοὺς βοήθησε νὰ μπουνε μὲ τὶς βάρκες καὶ ἀρνήθηκε νὰ παραδώσει ὄχι μόνον τοὺς ληστὲς, μὰ καὶ τὰ λεφτὰ ποὺ εἶχανε βουτήξῃ. Κι ὕστερ' ἀπὸ λίγο, ὁ Λάουος διαβίβαζε στὴν ἑλληνικὴ κυβέρνησι διαμαρτυρία τοῦ πλοίαρχου τοῦ καραβιοῦ, ποὺ παράλαβε τοὺς ληστὲς. Ὁ πλοίαρχος ζήτηγε τὴν τιμωρία τοῦ ἀξιωματικοῦ ποὺ κινήγησε τὸν Μερεντίτη, ἐπειδὴ οἱ ντουφεκιὲς ποὺ πέφτανε στὴν προκυμαία ἦταν δυνατὸ νὰ χτυπήσουνε τοὺς Ἐγγλέζους ναῦτες, ποὺ ὀδηγοῦσανε μὲ τὶς βάρκες τὴ συμμορία στὸ πλοῖο!

Μὲ τέτοια χάλια ἦταν ἀδύνατο νὰ περάσει μῆνας –ιδιαίτερα τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ Ὁθωνα– χωρὶς ματοκυλίσματα. Στρατιωτικὰ κινήματα, λαϊκὲς ἐξεγέρσεις, φασαρίες καὶ μαζὶ φτώχεια, ἐξαθλίωσι, κακομοιριά, ἀγραμματοσύνη, σκοτάδι καὶ καθυστέρηση.

Γ'. Τὸ διώξιμο τοῦ Ὁθωνα

Τοῦτα ὅμως τὰ τελευταῖα χρόνια εἶχε ἀρχίσει νὰ συντελεῖται κάποια ἀλλαγὴ καὶ ἐξέλιξη στὴν οἰκονομία τῆς χώρας, ἀδιόρατη μὲ μιὰ

πρώτη ματιά, γιατί δὲν ἦταν σημαντική, ἀλλὰ γιατί γεννιόταν καὶ ξεφύτρωνε μέσ' ἀπὸ τὴ λαϊκὴ δυστυχία. Τὸ ξένο κεφάλαιο ἄρχισε δειλὰ δειλὰ στὴν ἀρχὴ νὰ μπαίνει στὴ χώρα καὶ νὰ τοποθετεῖται σὲ ιδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις. Τὸ ἐμπόριο κι ἡ ναυτιλία ἀναπτύσσονταν κι αὐτὰ ἀργὰ ἀργὰ. Κι ἡ Ἐθνοτράπεζα εἶχε ἐξελιχτεῖ σ' ἓνα δυνατὸ οἰκονομικὸ ὄργανισμὸ. Ὅλη ὅμως ἐτούτῃ ἡ ἐξέλιξη στηριζότανε πάνω στὴ λαϊκὴ ἐκμετάλλευσ, γι' αὐτὸ καὶ τὰ λαϊκὰ ξεσηκώματα καὶ τὰ στρατιωτικὰ κινήματα ἔπαιρναν ὅλο καὶ μεγαλύτερη ἔχταση, ἔστω κι ἂν ξεσποῦσαν ἀυθόρμητα κι ἀνοργάνωτα. Ὅλοι νομίζανε σὰν κύριο ὑπεύθυνο αὐτῆς τῆς κατάντιας τὸν Ὄθωνα καὶ τὴ μοναρχία. Ἡ νεολαία τῆς Ἀθῆνας διαδήλωσε ἀνοιχτὰ τὰ φλογερά της ἀντιμοναρχικὰ αἰσθήματα.

Καὶ τότε, ἀνάμεσα στοὺς ἀστοτσιφλικάδικους κύκλους καὶ στὸ ἐξωτερικὸ ἄρχισε νὰ ὠριμάζει ἡ ἰδέα τῆς ἀντικατάστασης τοῦ βασιλιᾶ, γιὰ νὰ μπεῖ κάποιος τέλος στὶς λαϊκὲς ἐξεγέρσεις καὶ στὴν « ἀναρχία », νὰ πετύχουν μιὰ σταθεροποίηση, γιὰ νὰ συνεχίσουν μὲ ἄνεση τὴν ἐκμετάλλευσ τῆς χώρας.

Ἀρχίσανε, λοιπόν, νὰ ψάχνουν ἀπὸ καιρὸ γιὰ καινούργιο βασιλιὰ καὶ ὄχι μόνον δὲν ἀντιδράσανε στὴν ἐξέγερση τοῦ '63, ἀλλὰ προσπάθησαν -καὶ τὸ κατορθώσανε- νὰ τὴν πάρουν πάλι στὰ χέρια τους καὶ νὰ ἐμποδίσουν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὰ ἀνοργάνωτα δημοκρατικὰ στοιχεῖα νὰ ὀδηγήσουν τὸ λαὸ σὲ δημοκρατικὲς-λαοκρατικὲς λύσεις. Κι ἔτσι ὁ Ὄθωνας ἔφυγε κακὴν κακῶς.

Πολλοὶ ἱστορικοὶ μας τὸν καταδικάσανε σὰν ὑπεύθυνο τῆς κακομοιριᾶς μας, ἄλλοι τὸν υπερασπίστηκαν ἐπειδὴ « ἀγάπησε » τὴν Ἑλλάδα. Γιὰ μᾶς, ὅμως, εἴτε τὸν καταδικάσεις εἴτε τὸν ἀπαλλάξεις λόγῳ βλακείας, δὲν ἔχει καμιὰ σημασία. Ἦτανε μὲ δυὸ λόγια τὸ ἄβουλο καὶ ἡλίθιο ὄργανο τῶν ξένων δυνάμεων καὶ τοκογλύφων καὶ τῶν ντόπιων ἀστοτσιφλικάδων.

Στὴν περίοδο 1862-63 -τῆς μεταπολίτευσης, ὅπως τὴ λένε- ὁ λαὸς κυριαρχοῦσε στοὺς δρόμους τῆς Ἀθῆνας καὶ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Στὴν Ἀκαρνανία ἡ ἐξέγερση εἶχε πάρει πραγματικὰ παλλαικὸ

χαρακτήρα, με τή διαφορά ότι τήν εκμεταλλεύτηκε ο Γρίβας, πού συγκέντρωσε τούς όπλισμένους αγρότες, ξεκίνησε από τή Βόνιτσα καί βιάδιζε γιά τήν Ἀθήνα νά γίνει... Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ! Ἡ τριαντρία πού κυβέρναγε τότε τήν Ἀθήνα -Βούλγαρης, Ροῦφος κλπ.- ἔστειλαν ἀνθρώπους νά τόν καλοπιάσουν, τόν ἀνακήρυξαν στρατάρχη, τοῦ ἔταξαν λαγούς μέ πετραχήλια, κι ἐπειδὴ αὐτός ἦταν ἀγύριστο κεφάλι, τόν δηλητηριάσανε στό Μεσολόγγι.

Στό μεταξύ, στήν Ἀθήνα, οἱ ταραχές εἶχαν πάρει μεγάλη κι ἐπικίνδυνη ἔκταση. Τὰ φτωχὰ λαϊκά στρώματα εἶχαν ταχτεῖ μέ τούς « ὄρεινούς » καί χτυπιόντανε καθημερινά στοὺς δρόμους μέ τούς « πεδινούς » τοῦ Βούλγαρη. Μέσα στήν Ἐθνοσυνέλευση κυριαρχοῦσαν τὰ λιγοστά, μὰ γεμάτα ἐνθουσιασμό δημοκρατικά στοιχεῖα κι ἡ ἀταξία μεγάλωνε. Ἐπρεπε, λοιπόν, μέ κάθε τρόπο νά μπεῖ « τάξη » τὸ συντομότερο στό καινούργιο καί ἐπικίνδυνο τοῦτο « χάος ». Κι αὐτὸ μποροῦσε νά τὸ πετύχουνε -συνηθισμένο φάρμακο- μονάχα μ' ἓναν καινούργιο βασιλιά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΠΩΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΟΝΤΑΙ ΟΙ ΒΑΣΙΛΙΑΔΕΣ

Α'. Κάμπρο-Γκλίξμπουργκ

Τις έρευνες για καινούργιο βασιλιά οί ντόπιοι καί ξένοι τίς είχαν άρχίσει, καθώς είδαμε, άκόμα πριν από τό διώξιμο του Όθωνα. Οί πράκτορες τής ρούσικης καί γαλλικής κυβέρνησης είχαν βρεί τό δούκα του Λάιχτεμπεργκ, άνιψιό του τσάρου καί συγγενή του ξεπεσμένου βασιλιά τής Γαλλίας. Ή έγγλέζικη όμως διπλωματία βάλθηκε με όλα της τά μέσα νά χαλάσει τά σχέδιά τους. Ένω πρώτα κράταγε έχθρική στάση άπέναντι στη λαϊκή εξέγερση, μόλις ή κυβέρνηση πέρασε στα χέρια του Βούλγαρη, ήταν όλο χάδια καί φιλικές διαθέσεις. Καί τότε έβαλε ή έγγλέζικη κυβέρνηση δική της ύποψήφιο τόν πρίγκιπα Άλφρέδο, γιό τής Βικτωρίας, καί σέ συνενόησε, με την τριαντρία, πού την έσερνε άπό τή μητέρα ή Βούλγαρη, πετύχανε νά προκηρυχθεί δημοψήφισμα για την εκλογή βασιλιά. Αυτό, όμως, έγινε παράνομα, γιατί τόν ίδιο καιρό ύπηρχε Έθνοσυνέλευση συνταχτική, βγαλμένη άπ' τό λαό, τό 'καναν όμως έπειδή μέσα στους κόλπους της τά δημοκρατικά στοιχεία ήταν άρκετά καί με τή ζωντάνια καί τά φλογερά τους κηρύγματα μπορούσαν νά παρασύρουν τούς αντιπροσώπους σέ λύσεις λαοκρατικές.

Για νά μη γίνει, λοιπόν, ένα τέτοιο πράγμα καί για νά κερδίσει τό παιχνίδι ή έγγλέζικη κυβέρνηση χρησιμοποίησε κι άλλα μέσα. "Εστειλε βιαστικά βιαστικά στην Ελλάδα έναν έκτακτο ειδικό άπεσταλμένο, τόν Έλιοτ, πού σκόρπιζε παντού την ύπόσχεση ότι ή Άγγλία θα μάς έδινε τά Έφτάνησα, φτάνει κι οί Έλληνες νά διαλεγαν βασιλιά άρεστό στην έγγλέζικη κυβέρνηση.

Κι έτσι, όπως ήταν επόμενο, τὸ δημοψήφισμα τὸ κέρδισε ὁ Ἀλφρέδος μὲ μεγάλη πλειοψηφία καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο παρασύρθηκε ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ τὸν ψηφίσει κι ἡ Ἐθνοσυνέλευσις. Κι ἅμ' ἔπος, ἅμ' ἔργον, σὲ λίγο φεύγανε γιὰ τὸ Λονδίνο οἱ Ἕλληνες πληρεξούσιοι ποὺ θὰ προσφέρνανε τὸ στέμμα στὸν κανακάρη τῆς Βιχτωρίας.

Ὁ τσάρος ὅμως κι ὁ Ναπολέοντας ὁ μικρὸς δὲν καθίσανε μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια. Διαμαρτυρήθηκαν ἀμέσως, ἔχοντας ἐπιχείρημα τὸ ὅτι ἡ συνθήκη τοῦ 1830 γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ καινούργιου βασιλείου εἶχε κι ἓνα ρητὸν ὄρο, ποὺ ἀπαγόρευε νὰ πέσει τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδας σὲ χέρια Γάλλου, Ρώσου ἢ Ἑγγλέζου πρίγκιπα. Ἡ ἐγγλέζικη κυβέρνηση δέχτηκε τότε νὰ μὴν ἀφήσει τὸν Ἀλφρέδο νὰ δεχτεῖ τὸ στέμμα, μὲ τὸν ὄρο πὼς οὔτε καὶ ὁ δούκας τοῦ Λάιχτεμπεργκ θὰ τὸ δεχόταν, κι ἔτσι οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι μείνανε στὸ Λονδίνο στὰ κρύα τοῦ λουτροῦ. Καὶ τώρα τί θὰ γινόταν; Πῶς θὰ 'κανε ἡ Ἑλλάδα χωρὶς βασιλιά;

Τώρα θὰ διηγηθοῦμε μιὰ μικρούλα κι εὐχάριστη ἱστορία, ποὺ τὴν ἔχουν γράψει στὶς 21 Γενάρη τοῦ 1942 οἱ *Τάιμς*, ἡ κλασικὴ μεγαλοαστικὴ κι ἀριστοκρατικὴ ἐφημερίδα τῆς Ἀγγλίας. Τὴν ἡμέρα ἐκείνη κυκλοφορήσανε μ' ἓνα παράρτημα ἀφιερωμένο... στὴν ἑκατονταετηρίδα τῆς Τράπεζας Χάμπρο. Ἐκεῖ βλέπεις τὴν ἐξέλιξη τοῦ ἀσήμαντου Δανοῦ τοκογλύφου Χάμπρο, ποὺ ξεκίνησε μ' ἓνα μικρὸ κεφάλαιο τὸ 1839 κι ὀργάνωσε σὲ λίγο μιὰ τράπεζα ποὺ ἐξελίχτηκε στὸ σπουδαιότερο πιστωτικὸ-τοκογλυφικὸ ὄργανισμὸ τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὸ παράρτημα, λοιπόν, αὐτὸ πήραμε καὶ τὴν παρακάτω ἱστοριούλα, σχεδὸν ἄγνωστη σ' ὅλους τοὺς ἐπίσημους ἱστορικούς μας.

Ἡ Τράπεζα Χάμπρο, ὑπέροχα ὀργανωμένη, εἶχε κι ἔχει ἓνα τμήμα, ποὺ « διευκολύνει » στὶς δουλειές τους τοὺς ἐπίσημους καὶ ἀνεπίσημους ξένους, ποὺ φτάνουν στὴν Ἀγγλία γιὰ σοβαρὲς πολιτικὲς, εἴτε οικονομικὲς ὑποθέσεις. Εἰδικοὶ πράκτορες στὴν κάθε χώρα εἰδοποιοῦν ἀμέσως τὴν Τράπεζα σχετικὰ μ' αὐτὰ τὰ ταξίδια καὶ

μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ Χάμπρο γνωρίστηκε ἀμέσως καὶ μὲ τοὺς Ἕλληνες ἀντιπροσώπους, πού 'χαν ταξιδέψει στὸ Λονδίνο γιὰ νὰ μᾶς φέρουν βασιλιά.

Κι ὅταν αὐτοὶ μείνανε στὰ κρύα τοῦ λουτροῦ, ἔπειτ' ἀπὸ τὴν ἀναγκαστικὴ ἄρνηση τῆς ἐγγλέζικης κυβέρνησης νὰ δώσει τὴ συγκατάθεσή της γιὰ τὸν Ἀλβέρτο, ἀνάλαβε νὰ τοὺς... διευκολύνει ὁ ἀρχιτοκογλύφος. Σὲ λίγο, κάποιου ὠραῖο πρωί, ἀριβάρισε στὸ λιμάνι τοῦ Λονδίνου ἓνα δανέζικο πολεμικό. Ἦρθε τυχαῖα ; Δὲν πρέπει νὰ πιστέψει κανεὶς. Ἀπὸ τὸ πολεμικὸ κατέβηκε ὁ πρίγκιπας Γουλιέλμος τῆς Δανίας, συμπατριώτης τοῦ Χάμπρο καὶ σίγουρα συνεννοημένος μαζί του. Ὁ μέγας τοκογλύφος πῆγε τότε ἀμέσως καὶ βρῆκε τοὺς Ἕλληνες ἀντιπροσώπους. Τοὺς μίλησε γιὰ τὰ « προτερήματα » τοῦ συμπατριώτη του – ἦταν ἓνα παιδαρέλι δεκαοχτῶ χρόνων –, τὸν παίνεψε μέχρι τοὺς ἑπτὰ οὐρανοὺς, τοὺς εἶπε, τοὺς εἶπε – ποιὸς ξέρει τί τοὺς εἶπε καὶ τί τοὺς ὑποσχέθηκε. Ὅταν χωρίστηκαν, ὁ Χάμπρο ἔτριβε τὰ χέρια κι οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι, βέβαια, δὲν ἦταν λιγότερο εὐχαριστημένοι, γιατί ξεπλήρωσαν τὸ καθῆκον καὶ τὴν ἀποστολή τους. Βρῆκαν ἐπιτέλους βασιλιά.

Σὲ λίγες ἡμέρες ἦταν Κυριακὴ. Ὁ Γουλιέλμος πῆγε στὴ δανέζικη ἐκκλησία καὶ ὕστερ' ἀπὸ λίγα λεφτὰ φάνηκε κι ὁ Χάμπρο κουβαλώντας μαζί του τοὺς Ἕλληνες ἀντιπροσώπους. Ὁ προξενηγὴς τοὺς ἐσύστησε τὸν ὑποψήφιο βασιλιά, γνωρίστηκαν, τὰ εἶπανε κι ἡ ἐντύπωση, γιὰ τὸ Δανὸ πρίγκιπα, γράφουν οἱ *Τίμς*, « ἦτο εὐνοϊκὴ καὶ ἐπιτευχθεΐσης τῆς ἐγκρίσεως τῶν τριῶν προστατίδων δυνάμεων, κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1863, ὁ δεκαοχταετῆς Δανὸς πρίγκιπας ἀνερρήθη βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ». Καὶ παρακάτω συνεχίζουν : « Ὁ Χάμπρο οὐδέποτε ἔπαυσε ἐνδιαφερόμενος διὰ τὸν νέον βασιλέα καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἐβοήθησεν αὐτὸν καὶ τὴν χώραν του δι' οἰκονομικῆς συνδρομῆς εἰς εὐρείαν κλίμακα. Ὁ σύνδεσμος μὲ τὴν Ἑλλάδα διετηρήθη συνεχῶς, ὑφίστανται δὲ ἀκόμη, στενοὶ δεσμοὶ μεταξὺ τῶν ἐκεῖ κορυφαίων τραπεζικῶν ἰδρυμάτων καὶ τῆς Τραπεζῆς Χάμπρο ».

"Αν δὲν σᾶς κάνει κόπο, Ξαναδιαβάστε αὐτὸ τὸ τελευταῖο κομμάτι πού μᾶς τὰ λέει ὅλα. Ὁ Γουλιέλμος Γκλίξμπουργκ ἢ Γεώργιος ὁ Α' ἦρθε στὴ χώρα μας σὰν προστατευόμενος τοῦ Χάμπρο κι ἔγινε ὁ σύνδεσμος τοῦ ντόπιου μὲ τὸ ξένο κεφάλαιο. Μάλιστα, ἡ αὐτὴ τῆς Δανίας ζήτησε ἀπὸ τίς προστάτιδες δυνάμεις ν' αὐξηθεῖ ἡ ἐπιχορήγηση τοῦ βασιλιᾶ καὶ τότε, ὅπως εἶπαμε κι ἄλλοῦ, τοῦ παραχώρησαν 300.000 χρυσὰ φράγκα ἀπὸ τόκους τοῦ δανείου τοῦ 1833, πού πλήρωνε ἡ Ψωροκώσταινα.

Καὶ γιὰ νὰ τὸν τριγυρίσουν ἐπίσης μ' αἴγλη καὶ γόητρο, μᾶς παραχώρησαν καὶ τὰ Ἐφτάνησα ὄχι ἀπὸ μεγαλοψυχία, μὰ γιατί τοὺς εἶχανε γίνει στενὸς κορσὲς μὲ τίς ἀδιάκοπες λαϊκὲς ἐξεγέρσεις. Δὲν παράλειψαν ὅμως, κοντὰ στ' ἄλλα, νὰ ζητήσουν σὰν ἀντάλλαγμα τὴν παραχώρηση στὴν Ἴονικὴ Τράπεζα ἐκδοτικοῦ προνομίου γιὰ ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

Κι ἔτσι, στὰ τέλη τοῦ Ὀκτώβρη τοῦ 1863 ἔφτασε ἀπὸ τὴ Δανία ὁ « Γεώργιος ὁ Α', Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ». Μαζί του ἔφερε γιὰ συνεργάτη του στὴ διακυβέρνηση τῆς χώρας μας τὸν κόμη Σπόνεκ, « τὸν πιὸ ἀμόρφωτο πολιτικὸ καὶ τὴ μεγαλύτερη πολιτικὴ ἐνόχληση πού 'φερε ποτὲ στὴν Ἑλλάδα ἢ ἐπιτροπὴ τῶν τριῶν προστάτιδων δυνάμεων », λέει ὁ Ἑγγλέζος Φίνλεϋ. "Ἐνα μέρος τοῦ λαοῦ τῆς Ἀθήνας δὲν ὑποδέχτηκε καὶ μὲ τόσον ἐνθουσιασμὸ τὸν καινούργιο Μεσσία. Ἡ δυσἀρέσκεια μάλιστα ἐκφράστηκε καὶ μὲ λαϊκὲς διαδηλώσεις, ἀλλὰ τότε τὸ λαὸ δὲν τὸν λογάριζε κανεῖς.

Β'. Περίοδος ἐσωτερικῶν δανείων

"Ὅλη ἡ περίοδος ἀπὸ τὸν Ὀθωνα ἴσαμε τὸ 1879 χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἔλλειψη μεγάλων ἐξωτερικῶν δανείων καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀναγκάζει τὴν κυβέρνηση νὰ καταφεύγει ἀδιάκοπα στὰ ἐσωτερικὰ δάνεια. Ἀπὸ τὸ '43 καὶ δῶθε, καθὼς εἶπαμε, οἱ ξένες χρηματογορὲς εἶχαν κλείσει τὴν πύρτα τους στὴν Ἑλλάδα καὶ μᾶς εἶχανε

γράφει στὸν πίνακα τῶν κακοπληρωτῶν. Λές καὶ τοὺς ἐφάγαμε τὰ λεφτὰ τῶν φουκαράδων κι ἔμειναν στὸ δρόμο!

« Ἡ πτώχευση ὅμως αὐτὴ » -λέει ἓνας ἱστορικός μας- « εἶχε καὶ τὸ εὐχάριστον ἀρνητικὸν ἀποτέλεσμα, ὅτι, γενομένη πρόξενος τῆς μειώσεως τῆς πίστεως τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ αὐτῆς ἀπὸ τῶν ξένων χρηματιστηρίων, ὑποχρέωσε τὰς κυβερνήσεις νὰ περιορισθῶσι... καὶ νὰ μὴν ἐπιβαρύνωσι τὸ κράτος μὲ νέας ὑποχρεώσεις ». Δηλαδή τὸ ἴδιο σὰ νὰ λέει « εὐτυχῶς πού δὲν μᾶς ἔδιναν δάνειο », γιατί ὁ Κωλέττης καὶ ἡ παρέα του, πού 'φαγαν ὅ,τι περίσσεψε ἀπὸ τὰ δάνεια τῆς « ἀνεξαρτησίας », ζοῦσαν καὶ βασίλειαν ἀκόμα, μὰ κι ὅταν πέθανε ὁ τετραπέρατος Ἡπειρώτης, τὸν ἀντικατέστησε σὲ λίγο ὁ Βούλγαρης, καὶ παρακάτω θὰ ἰδοῦμε κι αὐτουνοῦ τὰ κατορθώματα.

Δυστυχῶς ὅμως οὔτε καὶ ἀρνητικὰ ἦταν εὐχάριστο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς χρεοκοπίας, γιατί ἡ Ἑλλάδα μπορεῖ ν' ἀποκλεισθῆκε ἀπὸ τὰ ξένα χρηματιστήρια, ἀλλὰ ἔπεσε στὴν ἀγκαλιὰ τῶν ντόπιων τοκογλύφων καὶ ἰδιαίτερα τῆς Ἐθνοτράπεζας.

Ἡ οἰκονομικὴ καραντίνα πού μᾶς εἶχαν ἐφαρμόσει οἱ ξένοι τοκογλύφοι, ἀναγκάζει τὶς ἀστοτσιφλικάδικες κυβερνήσεις νὰ δένονται ὅλο καὶ πιὸ πολὺ μὲ τὴν Ἐθνοτράπεζα, σὲ βαθμὸ πού στὸ τέλος αὐτῆς τῆς περιόδου κατάντησε νὰ μὴν ξεχωρίζεις ἂν ἡ Τράπεζα εἶναι ἡ κυβέρνησις ἢ ἡ κυβέρνησις Τράπεζα.

Τὸ 1870 τὸ κράτος εἶχε δανειστεῖ 17½ ἑκατομμύρια, καὶ ἀπὸ τότε κι ὕστερα τὸ ποσὸ μεγαλώνει μὲ γοργὸ ρυθμὸ. Κοντὰ στὰ δάνεια σὲ χρυσό, οἱ ἀστοτσιφλικάδικες κυβερνήσεις καταφεύγουν καὶ στὴν καταναγκαστικὴ κυκλοφορία. Τὸ 1868 παίρνουν ἓνα τέτοιο δάνειο 48.000.000, ἀπ' ὅλα ὅμως αὐτὰ οἱ δύο τράπεζες, Ἐθνικὴ καὶ Ἴονικὴ, δώσανε μόνον δεκαπέντε σὲ χαρτονόμισμα καὶ ἔξι σὲ μεταλλικό. Τὸ 1877 ἀκολουθαίει καινούργιο δάνειο μὲ καταναγκαστικὴ κυκλοφορία 28 ἑκατομμύρια χρυσὲς δραχμὲς καὶ τὸ 1878 τρίτο 10 ἑκατομμυρίων. Οἱ ὄροι ὅλων αὐτῶν τῶν δανείων ἦταν κάτι παραπάνω ἀπὸ ληστρικοί, ὁ τόκος βαρὺς καὶ τὰ ἀνταλλάγματα πολλὰ

καί απαραίτητα. Ὁ Ἀνδρεάδης παραδέχεται ὅτι ἡ πολιτική αὐτῆ τῶν ἐσωτερικῶν δανείων εἶχε καταστρεφτική ἐπίδραση στήν οἰκονομία τῆς χώρας. Αὐτό ὅμως οἱ Ἕλληνες ὑπουργοί τὸ ἔγραφαν στὰ παλιά τους τὰ παπούτσια. Ὁ ὑποδιοικητῆς τῆς Ἐθνοτράπεζας Εὐθ. Κεχαγιᾶς, ὅταν ἔγινε ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, πῆρε δάνειο ἀπὸ τὴν Τράπεζά του -δανείστηκε σὰν ὑπουργὸς ἢ δάνεισε σὰν τραπεζίτης;- μὲ τόκο ὀνομαστικὸ 9% καὶ τιμὴ ἐκδοσης 80%! Ἄντί, λοιπόν, 25 ἑκατομμυρίων πού δάνεισαν τάχα τὸ κράτος, τοῦ ἔδωσαν μόνο 20 μὲ τόκο πραγματικὸ 11%. Κι αὐτὴ ἡ ληστεία συνεχίστηκε καὶ μ' ἄλλα δάνεια συνέχεια.

Ὅλα μᾶς τὰ δίνανε μὲ τόκο, πού θὰ τὸν ζήλευαν κι οἱ πιὸ ξετσιπῶτοι τοκογλύφοι, μὲ τιμὴ ἐκδοσης 75-80%, μ' ἄλλους ληστρικοὺς ὅρους κι ἕνα σωρὸ μπακάλικους συνδυασμοὺς. Ἡ κυκλοφορία τοῦ χαρτονομίσματος ἀφοῦ ἔγινε καὶ ξανάγινε, καθὼς εἶδαμε, καταναγκαστική, ἔφτασε τὸ 1878 στὰ 75 ἑκατομμύρια καὶ ἡ δραχμὴ ἔπεφτε ἀσταμάτητα. Ἡ Ἐθνοτράπεζα -πού ἔχε μαζί μὲ τὴν Ἴονικὴ τὸ ἐκδοτικὸ προνόμιο- δάνειζε τὸ κράτος μὲ τὰ χαρτονομίσματα πού βγαζαν, ἐφαρμόζοντας τὴν καταναγκαστικὴ κυκλοφορία, κι ἔτσι στὰ τέλη τοῦ 1880 βρέθηκε νὰ τῆς χρωστᾶμε 100 ἑκατομμύρια δραχμές. Κι ἀπ' αὐτὰ τὰ 50 ἑκατομμύρια ἦσαν καταναγκαστικά.

Εἶχαν ὅλοι πέσει σὰν τὰ ὄρνια στὸ ψοφίμι. Ἐδιναν ἕνα δάνειο στὸ κράτος, γιὰ νὰ τοὺς ξοφλήσει ἄλλο προηγούμενο, κερδίζοντας ἔτσι κοντὰ στ' ἄλλα καὶ τὴ μεγάλη κάθε φορὰ διαφορά ἀνάμεσα στὴν ὀνομαστικὴ καὶ πραγματικὴ τιμὴ ἐκδοσης. Γιὰ ἀσφάλεια τῶν δανείων τῆς, ἡ Ἐθνοτράπεζα ἀρπάζει τοὺς καλύτερους πόρους τοῦ κράτους, τὰ τελωνεῖα τοῦ Πειραιᾶ, τῆς Ἀθῆνας, τῆς Πάτρας, τῆς Κεφαλονιάς καὶ τῆ σμύριδα τῆς Νάξου. Ἡ Ἴονικὴ δὲν πάει πίσω. Ἡ κάθε κυβέρνηση πουλᾶει ὅ,τι ἔχει καὶ δὲν ἔχει. Ὁ τοκογλύφος Βοῦρος παίρνει γιὰ ἐγγύηση σπίτια, ἀμπέλια καὶ 10.000 μετοχὲς τῆς Ἐθνοτράπεζας.

Τὸ 1861, μὲ προϋπολογισμὸ 25 ἑκατομμύρια δρχ., πληρώναμε γιὰ δημόσιο χρέος κοντὰ 2 ἑκατομμύρια. Ὅταν τὰ ἐσωτερικὰ δά-

νεια φτάσανε 44 ἑκατομμύρια, πληρώναμε γιὰ τὴν ὑπηρεσία τους 5.700.000, δηλαδή 12% τὸ χρόνο καὶ τὸ 1879, μὲ προυπολογισμό 44 ἑκατομμύρια δρχ., τὸ δημόσιο χρέος ἔτρωγε τὰ 17.500.000!

Τὰ ἔσοδα –ὅλα ἀπὸ φόρους– τὸ 1846 ἦσαν 14.500.000. Τὸ 1877 ἀνέβηκαν στὰ 40.000.000. Ὁ Ἀνδρεάδης αὐτὸ τὸ ἀποδίδει κυρίως στὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας. Τὸ εἰσόδημα ὅμως τοῦ φτωχοῦ λαοῦ, ποῦ πλήρωσε τοὺς φόρους, εἶναι ζήτημα ἂν εἶχε αὐξηθεῖ ἔστω καὶ λίγες δεκάρες. Καὶ τὰ ἔξοδα φούσκωναν ἀδιάκοπα γιὰ νὰ φτάσουν πάνω ἀπὸ 41 ἑκατομμύρια. Τὸ ἔλλειμμα κάθε χρόνο φτάνει μέσον ὄρο τὰ 3.500.000, πράγμα ποῦ ὀδηγεῖ σὲ καινούργια δάνεια μὲ χειρότερους ὅρους.

Γ'. Παντοδυναμία τῆς Ἐθνοτράπεζας

Μὲ τὸ δρόμο ποῦ ἔχαμε πάρει, τὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα πέραγε σιγὰ σιγὰ καὶ τζάμπα στὰ χέρια τῆς Ἐθνοτράπεζας. Ἄν τουλάχιστον τὰ δάνεια ποῦ μᾶς ἔδινε ἔξοδεύονταν γιὰ τὴν πρόοδο τῆς χώρας καὶ τὴ βελτίωση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ, ποῦ τὰ πλήρωνε στενάζοντας, τότε μπορούσε κανεὶς νὰ εἰπεῖ χαλάλι! Οὔτε ἓνα ὅμως ἀπ' αὐτὰ δὲν διατέθηκε γιὰ τέτοιο σκοπὸ. Ἄν ἐξαιρέσουμε κάτι λίγα ποῦ ἔξοδεύτηκαν στὴν περίοδο τῆς Κρητικῆς ἐπανάστασης, ὅλα τ' ἄλλα λεφτὰ τῶν ἐσωτερικῶν δανείων τὰ ἔτρωγε ἡ ρεμούλα καὶ τὸ πλιάτσικο τῶν ἀστοτσιφλικαδικῶν κυβερνήσεων κάτω ἀπὸ τὶς εὐλογίες τοῦ Γεωργίου Γκλιξμπουργκ, ποῦ δὲν ἄφηνε εὐκαιρία νὰ πάει χαμένη, χωρὶς νὰ πάρει μέρος στὸ φαγοπότι καὶ τὴ ρεμούλα.

Πρώτη δουλειὰ τῆς κάθε κυβέρνησης, μόλις ἔπαυσε τὴν ἐξουσία, ἦταν νὰ βρεῖ δάνειο. Κι ἀφοῦ στὸ ἐξωτερικὸ δὲν τοὺς ἔδιναν, πέφτανε στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Ἐθνοτράπεζας. Κοντὰ στὰ δάνεια ἀνακαλύψανε καὶ τὴ μηχανὴ τῶν ἔντοκων γραμματίων. Μ' ἓνα νόμο τὸ 1864 πήραν τὸ δικαίωμα νὰ βγάλουν ἴσαμε 3 ἑκατομμύρια ἔντοκα γραμματῖα. Τὸν ἄλλον ὅμως χρόνο ἔγιναν 6, καὶ στὴν Ἀνατολικὴ

κρίση τὸ 1875-1880 φτάσανε στὰ 14. Καὶ τὰ περισσότερα βέβαια ἀπ' αὐτὰ βρισκόντανε στῆς Ἐθνοτράπεζας τὰ χέρια.

Ἡ οικονομικὴ πολιτικὴ τῶν ψιλικατζήδων καὶ ρουσφετολόγων μικροπολιτικάντηδων, ποὺ μεσουρανοῦν κι αὐτὴ τὴν ἐποχὴ, χαρακτηρίζεται στὴν οὐσία τῆς ἀπὸ τὸ πῶς νὰ ἐξασφαλίσουν μὲ τὸν καλύτερο τρόπο τὰ συμφέροντα τῶν ντόπιων τοκογλύφων, ποὺ ἦταν καὶ δικὰ τους. Καὶ ἡ « Ἑθνικὴ » Τράπεζα, γιὰ νὰ βυζαίνει πιὸ ἀνετα τὸν προϋπολογισμό, ἀνέχεται τὶς ρεμούλες τους. Καμιά φορὰ, ἐννοεῖται, οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς ρεμούλας γίνονται ἐπικίνδυνοι γιὰ τὰ συμφέροντά τῆς, ἔχει ὅμως ὅλη τὴ δύναμη νὰ τοὺς ξαναφέρει στὴν πραγματικότητα. Ὁ ἀνεκδιήγητος Βούλγαρης, ποὺ πῆγε μιὰ-δύο φορές νὰ τὴν ἐκβιάσει, πετάχτηκε ἀμέσως ἀπὸ τὴν κυβέρνηση.

Κι ἡ πολιτικὴ κατάσταση, βέβαια, στὴν ἴδια περίοδο συναγωνιζότανε στὰ χάλια τὴν οικονομικὴ. Πρέπει νὰ γεμίσει κανεὶς πολλές σελίδες γιὰ νὰ περιγράψει τὸ ἀπερίγραφο χάλι τῆς. Ἡ πληγὴ τῆς ληστείας μεγάλωνε ἀδιάκοπα, συνέπεια τῆς πολιτικῆς τῶν ἀστοσιφλικάδων καὶ τῆς μεγάλης ἐξαθλίωσης τοῦ λαοῦ. Οὔτε στῆς Ἀθήνας τὰ περίχωρα δὲν μπορούσες νὰ ταξιδέψεις μὲ ἀσφάλεια. Οἱ κυβερνήσεις ἀλλάζανε σὰν πουκάμισα. Σὲ τέσσερα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο τῶν Οἰκονομικῶν 20 ὑπουργοὶ καὶ σὲ εἴκοσι χρόνια 47. Ὅλοι φροντίζανε μὲ κάθε μέσο νὰ κερδίσουν τὶς ἐκλογές καὶ ἡ... ἀνάσταση τῶν νεκρῶν βρίσκεται τώρα στὸ φόρτε τῆς ! Ὁ Βούλγαρης ἀναδείχτηκε ὁ Δαλαϊλάμας τῆς καλπονοθείας, ἀλλὰ κι οἱ ἄλλοι δὲν πήγαιναν πολὺ πίσω. Ἀκόμα καὶ ὁ Δεληγιώργης, ποὺ τὸ 1862 ἠλέκτριζε τὶς λαϊκὲς μάζες τῆς Ἀθήνας μὲ τοὺς ἐμπρηστικoὺς ἀντιμοναρχικοὺς του λόγους, πῆγε τώρα μὲ τὰ νερά τους.

Τὸ 1873, ποὺ ξανάγινε πρωθυπουργὸς ὁ Βούλγαρης, τὸ ξεχαρβάλωμα ἔφτασε σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε δύο ὑπουργοὶ του, ὁ Βαλασόπουλος κι ὁ Νικολόπουλος, πιάστηκαν στὰ πράσα καὶ καταδικάστηκαν ἀργότερα σὰν κλέφτες καὶ καταχραστὲς. Ἐχτὸς ἀπ' αὐτά, ὁ ἄθλιος Ὑδραῖος πολιτικάντης συνωμοτοῦσε κι ἐνάντια στὸ σύνταγμα καὶ τὸν κοινοβουλευτισμὸ μὲ συνενόχους ἕνα σωρὸ κοινωνικά

κατακάθια. Ήτανε ὁ εὐνοούμενος πολιτικός τοῦ βασιλιᾶ καὶ ὅ,τι ἔκανε, τό 'κανε μὲ τὴν ἀνοχή, τὴν ἐγκριση εἶτε καὶ τὴν ἐμπνευση τοῦ Γκλιξμπουργκ, πού 'χε πιά γίνει ἄντρας κι ἔδειχνε πὺς ὁ χαρακτήρας του δὲν ἦταν καὶ πολὺ διαφορετικός ἀπὸ τοῦ Βούλγαρη. Ραδιοῦργος, μηχανογράφος, ὕπουλος, τσιγκούνης καὶ παραδόπιστος, πρόθυμος νὰ παίρνει λεφτὰ ὅπου τὰ 'βρισκε, μ' αἰσθήματα ἀντλιακὰ καὶ μὲ ἴθικὴ ὄχι ἄμεμπτη. Ὁ *Ραμπαγᾶς* κι ὁ Σουρῆς ἀψήφησαν πολλὲς φορές τὴ φυλακὴ καὶ τοῦ τὰ 'ψαλαν ἀνοιχτὰ εἶτε σκεπασμένα. Ὁ δεύτερος ἓνα σαπρικό του τὸ ἄρχιζε ἔτσι :

Κυρα-Γιώργαινα μεθύστρα

Κυρα-Γιώργαινα μπεκρού.

Ὁ Τρικούπης, βλέποντας αὐτὰ τὰ χάλια, δημοσίεψε στοὺς *Καιροὺς* τὸ γνωστότατο ἄρθρο του « Τίς πταίει », ὅπου κατηγοροῦσε ἀνοιχτὰ τὸ βασιλιᾶ σὰν ὑπεύθυνο γιὰ τὴν κατάστασι. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ πάει ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου φυλακὴ. Ἡ λαϊκὴ ὁμως ἀγανάκτηση εἶχε πιά φουσκώσει κι ἀπειλοῦσε νὰ ξεσπάσει πάνω στὰ κεφάλια τοῦ βασιλιᾶ καὶ τῶν συνενόχων του. Τότε ἐπέμβηκε ἀμέσως ἡ ἐγγλέζικη πρεσβεία μ' ἓνα πονηρὸ σχέδιο. Ἐβγαλε τὸν Γεώργιο νὰ διώξει τὸν Βούλγαρη, νὰ συμφιλιωθεῖ μὲ τὸν Τρικούπη καὶ νὰ τὸν κάνει πρωθυπουργό. Ἐτσι στυλώθηκε πάλι ἡ μοναρχία, πού εἶχε ξεφτιλιστεῖ μὲ τὸ « Τίς πταίει » καὶ τίς ἄλλες βρομοδουλειές της.

Ὁ νέος πρωθυπουργὸς προσπάθησε νὰ κάνει λεύτερες ἐκλογές καὶ παράδωσε τὴν ἐξουσία στὸν Κουμουνδούρο, πού πλειοψήφησε. Τότε καταδικάστηκαν ἀπὸ τὸ δικαστήριον καὶ οἱ δύο κλέφτες ὑπουργοὶ τοῦ Βούλγαρη, καὶ τὸ γεγονός τοῦτο προκάλεσε τὸν πολιτικό του θάνατο, γιατί ὁ Νικολόπουλος ἦτανε καὶ γαμπρός του!

Στὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ συνεχίστηκε ὅλον αὐτὸν τὸν καιρό, ἀπὸ τὸ 1862 ἴσαμε τὸ 1880, ἡ τακτικὴ τῆς ζητιανιάς. Μὲ τὰ κομπογιαννίτικα καὶ θεατρικὰ καμώματά τους θυσιάστηκε ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασι, καὶ μόνο τ' ὀλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδιοῦ φώτισε γιὰ

ένα λεπτό –για μιὰ στιγμή, μονάχα– τὸ βαθὺ σκοτάδι ποὺ βασίλευε σ' ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα.

Καὶ πάνω ἀπὸ τὴν ἀπέραντη δυστυχία ἑνὸς λαοῦ καὶ τὴ συμφορὰ μιᾶς χώρας, ἀρχίζει νὰ γιγαντώνεται καὶ νὰ πλανιέται, ἀφέντης κυρίαρχος καὶ παντοδύναμος ἡ Ἐθνοτράπεζα, ποὺ ἐξελίχθηκε τώρα σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς γερότερους οικονομικοὺς ὀργανισμοὺς τῆς Ἀνατολῆς.

Μικρὸ παιδί ἀκόμα, περιεργαζόμενον, θυμᾶμαι, μὲ περιέργεια στὰ περίπτερα τῶν ἐφημερίδων κάτι μεγάλες πολύχρωμες λιθογραφίες, ποὺ διαφῆμιζαν τὰ λαϊκὰ ἀστυνομικὰ μυθιστορήματα. Μία, λοιπόν, ἀπὸ αὐτὲς παράστανε τὸν ἀρχισυμμορίτη Φαντομά, μαῦρο, κατάμαυρο, μ' ἕνα ματωμένο μαχαίρι στὰ χέρια του, σὲ μιὰ σατανικὴ στάση. Καὶ πέρα, κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του, ξεπλωνόταν τὸ Παρίσι, σκλάβο στὴ θέληση καὶ στὶς διαταγές του. Ἡ εἰκόνα τούτη, δὲν ξέρω γιατί, μᾶς εἶχε κάνει τότε μεγάλη ἐντύπωση. Καὶ σήμερα, διαβάζοντας τὴ δράση τῆς Ἐθνοτράπεζας ἀπ' τὴν περίοδο ἐκείνη ἴσαμε χτές, ξανάφθε ἀμέσως στὸ νοῦ μου ἡ εἰκόνα τοῦ Φαντομά καὶ τοῦ Πιρσισοῦ, καὶ εἶμαι βέβαιος πὼς δὲν ἔχω ἄδικο. Γιατί ἀπ' τὸν ἀδικοχυμένον ἰδρώτα, τὰ δάκρυα καὶ τὸ αἷμα τοῦ λαοῦ μας τράφηκε καὶ μεγάλωσε τὸ «εὐαγὲς» ἴδρυμα, ἄπλωσε τὰ πλοκάμια του καὶ κυριάρχησε σ' ὅλη τὴ χώρα [καὶ δὲν ἄφησε ἀπὸ τότε κανέναν ἐργαζόμενο ν' ἀνασάνει λεύτερα καὶ νὰ ἰδεῖ ἄσπρη μέρα.

Δ'. Κι οἱ ἐπίλογοι τῶν δανείων τῆς ἀνεξαρτησίας

Ὅλη αὐτὴ τὴν περίοδο τὸ ξένο κεφάλαιο ἄρχισε νὰ μπαίνει πυκνά κι ἀθόρυβα, σὲ μικρὲς ποσότητες καὶ νὰ τοποθετιέται, μερικὲς φορὲς συνεταιρικὰ μὲ τὴν Ἐθνοτράπεζα, σὲ ἰδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις καὶ δημόσια ἔργα.

Μὲ τὸ νόμο «περὶ μεταλλείων», ποὺ ψηφίστηκε τὸ 1861, οἱ ξένες ἐταιρεῖες ἤρθαν κι ἐβάλανε στὸ χέρι τὰ κυριότερα μεταλλεῖα

μας. Κοντά σ' αυτές έρχονται κι άλλες, πού άναλαβαίνουνε με ληστροικούς όρους την έγκατάσταση τηλεγραφικής ή τηλεφωνικής σύνδεσης με τὰ νησιά, τὸ κόψιμο τοῦ Ἴσθμοῦ στὴν Κόρινθο, τὸ φτιάσιμο δρόμων. Ἀκόμα γίνονται διαπραγματεύσεις γιὰ τὸ στρώσιμο σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Ὅλες τοῦτες οἱ ξένες εταιρεῖες μεταχειρίζονται τὴ χώρα μας σὰν ἀποικία καὶ κάτι χειρότερο. Οἱ γαλλικὲς ἐπιχειρήσεις τοῦ Λαυρίου, πού τὶς ὑποστήριζαν κι οἱ κυβερνήσεις τους, δημιουργοῦν κράτος ἐν κράτει κι οἱ ἀξιώσεις κι οἱ ἐκβιασμοὶ τους καταντᾶνε ἀνυπόφοροι, ἀκόμα καὶ γιὰ τὴν κυβέρνηση. Στὸ τέλος ὁ Δεληγιώργης βρίσκει τρόπο νὰ συμβιβᾶσει τὰ πράγματα χωρὶς νὰ ζημιώσουν οἱ ξένοι καὶ φτιάνει καὶ καινούργια εταιρεία μ' ἐπικεφαλῆς τὸν Συγγρό, πού λήστεψε ὅσους ἀπλοϊκοὺς ἀγοράσανε μετοχές τῆς, νομίζοντας ὅτι θὰ πλούτιζαν!

Ταυτόχρονα καὶ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας σημειώνονται αἰσθητὲς μεταβολὲς σ' ὀρισμένους -ὄχι ὁμως βασικούς- τομεῖς τῆς οἰκονομίας]* μας.

Ἡ μεγάλη ἐξαγωγή τῆς σταφίδας φέρνει ἀνάπτυξη καὶ στὶς εἰσγωγὰς καὶ τὸ ἐμπόριο σημειώνει μεγάλες προόδους. Μαζὶ μ' αὐτὰ μεγαλώνει κι ἡ ναυτιλία. Ἡ ζήτηση κεφαλαίων, πού δημιουργεῖ ὅλη αὐτὴ ἡ κίνηση, κι ἡ ἔλλειψή τους φέρνει μεγάλη αὔξηση τοῦ τόκου. Τῆς Ἐθνοτράπεζας ἡ ὄρεξη ἀνοιξε γιὰ τὰ καλά, μὰ τὰ κεφάλαιά τῆς τὰ ἔχει, σχεδὸν στὸ σύνολό τους, δανείσει στὸ κράτος. Τώρα ὁμως τῆς χρειάζονται μεγάλα κεφάλαια κι ἔπρεπε νὰ τὰ βρεῖ ὅπωςδῆποτε. Μοναδικὴ λύση ἦτανε νὰ βρεθεῖ ἓνα ἐξωτερικὸ δάνειο, πού θὰ τὸ ἔπαιρνε τὸ κράτος γιὰ νὰ τὴν πληρώσει. Καὶ γιὰ νὰ γίνεῖ αὐτό, ἔπρεπε οἱ σχέσεις τοῦ κράτους με τοὺς ξένους τοκογλύφους νὰ γίνουν πιὸ στενὲς καὶ ν' ἀποκατασταθεῖ ἡ ὑπόληψή του, πού εἶχε πέσει γιὰτὶ δὲν... πλήρωνε τὰ δάνεια τῆς « ἀνεξαρτησίας ». Οἱ κυβερνήσεις τῆς Α.Μ. τοῦ Γκλίξμπουργκ, με τὰ χάλια τους τὰ οικονομικά, δὲν εἶχανε

* Τὸ τμῆμα αὐτὸ δὲν ὑπάρχει στὸ ἀντίγραφο οὔτε στὴν ἐκδοση τῆς « Σύγχρονης Ἐποχῆς ». Βρίσκεται μόνον στὸ πρωτότυπο χειρόγραφο. (Σ.τ.ἔπ.)

καμιά αντίρρηση σ' αυτό το ζήτημα. Γι' αυτό και κατέβαλλαν αδιάκοπες προσπάθειες να συμβιβαστούν μ' όποιουσδήποτε όρους με τούς όμολογιούχους τών δανείων τής « άνεξαρτησίας ».

Άρχισαν τīs συνεννοήσεις ακόμη από τὸ 1866, με σκοπὸ νὰ πετύχουν ἕνα ἔξωτερικό δάνειο γιὰ νὰ πληρώσουν τὴν Ἐθνοτράπεζα, νὰ σκεπάσουν τὰ ἑλλείμματα τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ νὰ συνεχίσουν τὴν ἀπαραίτητη ρεμούλα. Τīs περισσότερες ὅμως ὁμολογίες οἱ Ἑγγλέζοι τīs εἶχαν πούλησει σὲ Ὅλλανδοὺς κερδοσκοποὺς σὲ ξεφτιλισμένη τιμὴ - στὰ 5-10% τῆς ἀξίας τους. Μήπως εἶχαν ἄλλωστε νὰ χάσουν τίποτα ; Οἱ Ὅλλανδοί, λοιπόν, τοκογλύφοι ζήταγαν τῶρα ὑπέρογκα ποσὰ με τόκους κι ἐπιτόκια, ὁ συμβιβασμὸς καταντούσε ἀδύνατος καὶ κάθε τόσο πολλὰς ξένες ἐφημερίδες - ὄργανα τῶν ξένων τοκογλύφων -, γιὰ νὰ μᾶς ἐκβιάσουν, ἔσερναν γερὸ βρισίδι στὴ χώρα μας κατηγορώντας τὴν γιὰ κακὸπιστη. Καὶ δὲν βρέθηκε οὔτε ἕνας Ἕλληνας νὰ ξεσκεπάσει τīs δικές τους ληστείες τὸν καιρὸ πὺ μᾶς « ἔδωσαν » τὰ δάνεια !

Ἀπὸ τὸ 1866, ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν Χρηστίδης ἔδωσε ἐντολὴ στὸ γενικὸ πρόξενο τῆς Ἑλλάδας στὸ Λονδίνο Σπάρταλη ν' ἀρχίσει διαπραγματεύσεις μαζί τους, πὺ συνεχίστηκαν δώδεκα ὀλόκληρα χρόνια ἀπὸ δεκάδες ὑπουργοὺς κι Ἕλληνες ἀντιπροσώπους.

Τέλος, τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1878 ἡ Γενικὴ Συνέλευση τῶν ὁμολογιούχων στὸ Λονδίνο ἐπικύρωσε τὴ σύμβαση γιὰ τὴν τακτοποίηση τῶν δανείων τοῦ 1824 καὶ '25. Τὸ κεφάλαιο, οἱ τοκογλύφοι ἀπὸ 2.800.000 λίρες ὀνομαστικό, τὸ ἀνέβαζαν τῶρα σὲ 10.030.000 λίρες ! Ἀποφάσισαν ὅμως νὰ δειχτοῦν « μεγαλόψυχοι » καὶ δεχτήκανε νὰ πληρωθοῦν με καινούργια ξεπεσμένα χρεόγραφα. Ἄλλὰ οἱ Ἑγγλέζοι τοκογλύφοι κατεῖχαν ἕνα ὄχι μεγάλο ποσοστὸ ἀπ' ὅλες τīs ὁμολογίες. Ἡ ἀξία του ἔφτανε τīs 1.200.000 λίρες καὶ περιορίστηκε στīs 970.000, γιὰτὶ δὲν βρέθηκαν ὅλα τὰ ὁμόλογα. Τὸ χρέος τοῦτο ὀρίστηκε ὅτι ἔπρεπε νὰ ξοφληθεῖ μέσα σὲ λίγα χρόνια κι ἔτσι κλείστηκε ἡ συμφωνία. Οἱ Ἑγγλέζοι τραπεζίτες ἔσβησαν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν πίνακα τῶν κακοπληρωτῶν καὶ τὸ χρηματιστήριο τοῦ

Λονδίνου άνοιξε διάπλατες τίς πόρτες του γιά νά μπουνε τά καινούργια χρεόγραφα τών δανείων, πού θά παίρναμε από έδω και πέρα. Πρίν όμως μιλήσουμε γιά τά καινούργια δάνεια, πρέπει νά ιδουμέ πώς τελείωσε ή ιστορία τών δανείων τής « άνεξαρτησίας », γιά νά ξοφλήσουμε μιá γιά πάντα μέ δαυτά και νά μήν παρουσιάζονται κάθε τόσο στίς σελίδες του βιβλίου μας.

Παρ' όλες τίς μεγάλες φορολογίες πού μπήκανε ύστερ' από τή συμφωνία, γιά νά πληρωθεί τó βαρύ τους τοκοχρεολύσιο, τó πράγμα στάθηκε αδύνατο κι ó προυπολογισμός γονάτισε. Τότε ó Τρικούπης, γιά νά τά ξοφλήσει μιá και καλή, έκανε τó 1889 ένα προσωρινό δάνειο 600.000 λίρες μ' έντοκα γραμμάτια - πάλι κι έδω « βοήθησε » ή Έθνοτράπεζα. Τά γραμμάτια τούτα λήγανε τó Δεκέμβρη του 1890 και γιά νά τά πληρώσουν στην προθεσμία τους έδωσε όμολογίες του δανείου, πού είχε κάνει εκείνο τόν καιρό γιά τó στρώσιμο του σιδηροδρόμου Πειραιά - Λάρισας. Και έτσι, αντί νά γίνει ó σιδηρόδρομος, πληρώσαμε μέ τó σχετικό δάνειο του 1890 τά δάνεια τής « άνεξαρτησίας ». Η θλιβερή τους όμως ιστορία δέν τελειώνει έδω. Έχει κι άλλον επίλογο, ίδιο και χειρότερο από τόν παραπάνω. Τó 1927, δηλαδή έναν αιώνα και περισσότερο από τότε πού τά πήραμε, άρχισαν νά παρουσιάζονται στην Όλλανδία πολλοί κάτοχοι όμολογιών τών δανείων του '24 και '25! Βρυκολάκιασαν τ' άτιμα! Ήσαν οί όμολογίες πού 'χαν πουλήσει οί Έγγλέζοι στους Όλλανδούς και πού δέν είχαν περιληφθεί στο διακανονισμό του 1878. Γι' αυτό και τά χρηματιστήρια τής Όλλανδίας είχαν κλείσει τίς πόρτες τους στην Ελλάδα. Μέ τó νόμο λοιπόν 4585 του 1930, ó Μαρκής έδωσε όλα τά πλεονάσματα του προυπολογισμού γιά ν' αγοράσει αυτές τίς όμολογίες σ' άλμυρες τιμές, ενώ, όπως είδαμε, οί Όλλανδοί τίς είχαν πάρει στα 5-10% τής αξίας τους. Κι αυτό τό 'κανε ó ύπουργός μας γιά νά τοποθετηθεί τάχα και στην όλλανδική χρηματαγορά ένα μέρος -άσήμαντο- του δεύτερου παραγωγικού δανείου του 1931. Ύστερ' άπ' όλα τούτα αποκλείεται άραγε νά βρυκολακιάσουν αύριο κι άλλες « απλήρωτες » όμολογίες ; Τίποτα

δὲν ἀποκλείεται ὅταν ἔχει νὰ κάνει κανεὶς μὲ τοὺς ξένους τοκογλύφους. Ἐκεῖνο, ὅμως, πὺ πρέπει ν' ἀποκλείσουμε τούτῃ τῇ φορᾷ, εἶναι τὸ νὰ βρεθεῖ πάλι κανένας Μαρῆς γιὰ νὰ τοὺς πληρώσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Ο ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΧΡΕΟΚΟΠΙΑΣ

Α'. *Ἀρχίζουν τὰ δάνεια*

Μόλις κανονίστηκαν, ὅπως εἶπαμε, τὰ δάνεια τοῦ ἐθνικοαπελευθερωτικοῦ μας ἀγώνα, οἱ ξένοι κεφαλαιοῦχοι δείχτηκαν πρόθυμοι νὰ μᾶς βοηθήσουν – μετὸ ἀζημίωτο βέβαια. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ στίς μεγάλες χρηματαγορὰς εἶχαν ἀρχίσει νὰ περισσεύουν ἀρκετὰ κεφάλαια πού 'βγαιναν τώρα στίς ξένες χῶρες κι ἔτσι τὸ δάνειο βρέθηκε σχετικὰ εὐκόλα. Ὁ φουσκωμένος ἀπ' τοὺς βαριοὺς φόρους προϋπολογισμὸς ἔκανε ἴσως τοὺς τοκογλύφους νὰ πιστέψουν ὅτι ἡ οἰκονομία τῆς χῶρας εἶχε συνέλθει ἀρκετὰ – μετὸν ἀφθονο λαϊκὸ ἰδρώτα – καὶ βιαζόντανε νὰ στύψουν ὅ,τι περίσσευε ἀπ' τὴν Ἐθνοτράπεζα.

Τὸ δάνειο τοῦ 1879, τὸ πρῶτο αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, μᾶς τό 'δωσαν Γάλλοι τοκογλύφοι – τὸ Comptoir d'escompte de Paris – κι ὁ Ἄνδρέας Συγγρός, καινούργιο τοκογλυφικὸ ἀστέρι, πού ἀρχισε νὰ μεσουρανεῖ στὸν οὐρανὸ τῆς Ἑλλάδας καὶ πού ὅσοι ἴσως εὐεργετήθηκαν μετὰ κανένα κόκαλο τὸν βάφτισαν « ἐθνικὸ εὐεργέτη », πιὸ κάτω ὅμως θὰ ἰδοῦμε τί εἶδους ἐθνικὸς εὐεργέτης ἦτανε. Ἔϊναι περιττὸ νὰ εἰποῦμε ὅτι καὶ τοῦτο τὸ δάνειο μᾶς δόθηκε μετὰ βαρύτατους ὄρους, γιατί τὸ πράγμα κατάντησε κανόνας γιὰ ὅλα σχεδὸν τὰ δάνεια, περασμένα καὶ μελλοντικά. Ἡ ὀνομαστικὴ του τιμὴ ὀρίστηκε στὰ 60 ἑκατομμύρια, βγήκε ὅμως στὰ 73% καὶ ἔτσι πῆραμε πραγματικὰ μόνο 44 ἑκατομμύρια κι ὁ τόκος ἀπὸ 6% πού ἦταν ὀνομαστικὸς πέρασε τὰ 8%. Τὸ δάνειο ἔγινε μετὰ σκοπὸ νὰ ἐξοφληθοῦν τὰ ἔντοκα γραμματῖα καὶ προπαντὸς νὰ σταματήσῃ ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία. Ὅσο τὴν εἶδατε ὅμως ἐσεῖς, ἄλλο τόσο τὴν

είδε τότε κι ό λαός νά σταματάει. Τή μερίδα του λέοντος από τὰ λεφτά τήν πήρε ή Έθνοτράπεζα, για εξόφληση ενός δανείου της στο κράτος σέ χρυσό, στην πραγματικότητα όμως σέ δραχμές. "Όπως λέει ό Γ. Κοφινάς, «κατεβλήθησαν εις αυτήν έκ του προιόντος του δανείου σημαντικά ποσά, συντελέσαντα εις τήν βελτίωσιν τής καταστάσεώς της». Και αυτή ή «βελτίωση» βρίσκεται στο ότι εξελίχτηκε σ' έναν από τους δυναμικότερους τραπεζικούς οργανισμούς τής Ανατολής.

"Ό,τι περίσσεψε πάλι από τήν Έθνοτράπεζα, σπαταλήθηκε στις κωμικές κινητοποιήσεις που 'γιναν στην περίοδο τής Ανατολικής κρίσης του 1880.

Μιά, λοιπόν, και δέν καταφέρανε νά γλιτώσουν με τó πρώτο δάνειο απ' τήν αναγκαστική κυκλοφορία, που τή σιγοντάριζε με κάθε τρόπο ή Έθνοτράπεζα, ζητήσανε σέ λίγο και δεύτερο. Η κρίση όμως κράταγε ακόμα κι έκανε τους ξένους τοκογλύφους πολύ διασταχτικούς. Άλλά φέρνουν κι άλλοι δρόμοι στην Έφτάλοφη τή Ρώμη. "Αν οι ξένοι δίσταζαν, οι ντόπιοι πάντα είχαν άνοιχτή τήν άγκαλιά τους. Τί «πατριώτες» θά ήταν αν δέν βοήθουσαν τó έθνος στις δύσκολες στιγμές του; Και τότε προσφέρθηκε ή Έθνοτράπεζα νά δώσει δάνειο στην κυβέρνηση μ' ένα «μικρό» αντίλλαγμα, δηλαδή τήν άδεια νά κάνει ένα λαχειόφορο δάνειο 60 εκατομμυρίων δραχ. σέ μεταλλικό. Η άδεια δόθηκε άμέσως, τó δάνειο πέτυχε και ή τράπεζα, αφού μάζεψε με δαύτο τó χρήμα του κοσμάκη, δάνεισε στο κράτος 21 εκατομμύρια. Γιατί άραγε νά μὴν εκδώσει ή κυβέρνηση τó δάνειο τών 60 εκατομμυρίων; Είχε περισσότερη πίστη ή Έθνοτράπεζα από τó κράτος;

Τó χειρότερο όμως είναι ότι κι από τὰ 21 εκατομμύρια που τάχα μᾶς δάνεισε, τὰ περισσότερα τὰ κράτησε για τó χρέος τής κυβέρνησης από τήν αναγκαστική κυκλοφορία.

Μά και πάλι δέν άπαλλαχτήκαμε από τήν πληγή τούτη -τής αναγκαστικής κυκλοφορίας- έπειδή οι ντόπιοι τοκογλύφοι φροντίζανε νά τήν κρατάνε πάντοτε άνοιχτή, μιá και είχε καταντήσει για

δαύτους χρυσή πηγή. Τò ἔλκος μάλιστα κατάντησε μεγαλύτερο, γιατί μεσολάβησε καὶ ἡ γενικὴ ἐπιστράτευση τοῦ 1880.

Τώρα τοὺς χρειάζοταν ὡπωσδήποτε καινούργιο δάνειο, πού τὸ συμφώνησαν τὸ 1881 μὲ σκοπὸ τάχα τὴν ἀγορὰ πολεμικοῦ ὕλικοῦ καὶ τὴν κάλυψη τῶν ἐλλειμμάτων τοῦ προϋπολογισμοῦ. Τὰ λεπτὰ ἀνάλαβε νὰ τὰ δώσει μιὰ ομάδα ἀπὸ ντόπιους τραπεζίτες μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Συγγρό. Προκατάβαλαν, λοιπόν, 6 ἑκατομμύρια καὶ σὰν ἀντάλλαγμα πῆραν τὸ δικαίωμα νὰ συστήσουν στὴ Θεσσαλία καὶ στὸ κομμάτι τῆς Ἡπείρου πού θὰ δινόταν τότε στὴν Ἑλλάδα, μιὰ Τράπεζα μὲ τὸ προνόμιο νὰ βγάζει χαρτονομίσματα στὶς καινούργιες περιφέρειες. Καὶ τότε σκαρώθηκε ἀμέσως ἡ «προνομιούχος Τράπεζα Ἡπειροθεσσαλίας» μὲ 20 ἑκατομμύρια –κεφάλαια–, τὰ περισσότερα τοῦ Συγγοῦ. Ἔτσι, ἐνῶ ἡ κυκλοφορία ἦταν ἀναγκαστικὴ, ἄλλα χαρτονομίσματα εἶχε ἡ Θεσσαλία, ἄλλα ἔβγαζε ἡ Ἰονικὴ Τράπεζα καὶ ἄλλα ἡ Ἐθνοτράπεζα στὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα. Οἱ ἄτυχοι δουλεπτάδες τοῦ θεσσαλικοῦ κάμπου δὲν εἶχαν ἀκόμα καλὰ καλὰ γλιτώσει ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἔπесαν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων τοκογλύφων καὶ τσιφλικάδων.

Μόλις ὅμως ὁ Συγγρός ἔκανε τὴ δουλειά του, δὲν ἐννοοῦσε νὰ συνεχίσει τίς προκαταβολές καὶ γι' αὐτὸ τελικὰ τὸ δάνειο κλείστηκε στὶς χρηματαγορὲς τοῦ Λονδίνου καὶ τοῦ Παρισιοῦ. Τ' ὀνομαστικὸ κεφάλαιο ἦταν 120 ἑκατομμύρια καὶ πῆραμε μόνο 89, βγῆκε δηλαδὴ στὰ 74% μὲ τόκο πραγματικὸ κοντὰ 7%. Ἀπὸ δαῦτο, κάτι νὰ πάρει ὁ Συγγρός καὶ ἡ παφέα του γιὰ τίς προκαταβολές τους, κάτι ἡ Ἐθνοτράπεζα γιὰ κάμποσες δεκάδες ἑκατομμύρια ἀπὸ δάνεια πού 'χε δώσει στὸ κράτος σὲ χάρτινες δραχμές, κάτι γιὰ νὰ σκεπαστοῦν τὰ αἰώνια ἐλλείμματα τοῦ προϋπολογισμοῦ, δὲν περίσσεψε τελικὰ οὔτε καὶ τώρα τίποτα γιὰ τὴν ἄρση τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας πού φούσκωσε μάλιστα περισσότερο καὶ ἔφτασε τὰ 100 ἑκατομμύρια. Ὅσο γιὰ τὸ πολεμικὸ ὕλικὸ πού λένε τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα ὅτι ἀγοράστηκε μ' ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ δάνειο, ὁ Θεὸς καὶ ἡ ψυχὴ τους! Τὸ γεγονός ἐστὶν μόνο ὅτι τὸ δημόσιο ταμεῖο ἔμεινε πάλι χωρὶς πεντάρα.

Β'. Ρεζιλίκια, φόροι και καινούργια δάνεια

Ἡ προσάρτηση τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐνὸς κομματιοῦ ἀπὸ τὴν Ἡπειρο συνοδεύτηκε μ' ἓνα καινούργιο ξεφτιλισμὸ καὶ μὲ ἀναπάντεχος τζερεμέδες. Ὄταν οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι πῆγαν στὸ συνέδριο τοῦ Βερολίνου, ὁ Μπίσμαρκ ἀρνήθηκε νὰ δεχτεῖ τὴ συμμετοχὴ τῆς Ἑλλάδας στὶς συσκέψεις, ἀν πρῶτα δὲν ξεφλούσαμε τοὺς κληρονόμους τοῦ Λουδοβίκου ἀπὸ τὰ δάνεια πού εἶχε δώσει στὸ γιό του τὸν Ὅθωνα! Τὰ δάνεια τοῦτα, καθὼς εἶδαμε, ἡ Ἐθνοσυνέλευση τοῦ '43 ἀρνήθηκε νὰ τ' ἀναγνωρίσει γιὰ νόμιμα καὶ τὰ κατοπινὰ χρόνια στάθηκε ἀδύνατο νὰ πληρωθοῦν. Τώρα, ὅμως, πού ὁ Ὅθωνας εἶχε πιά ξεχαστεῖ, αὐτὰ βρυκολάκιασαν, ὅπως ἀργότερα κι ἐκεῖνα τῆς «ἀνεξαρτησίας». Τώρα τὰ ζητοῦσαν οἱ κληρονόμοι τοῦ Λουδοβίκου κι ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐπέμβαση καὶ τὸν ἐκβιασμὸ τοῦ Μπίσμαρκ, ἡ Ἑλλάδα ὑποχρεώθηκε νὰ πληρώσει τοκοχρεολυτικὰ 4.500.000 φράγκα μὲ τόκο 4%.

Ἰστέρα ἀπ' ὅλα τοῦτα, τὸ μέγαλωμα τῆς χώρας οὔτε τὴ θέσι τοῦ λαοῦ βελτίωσε οὔτε καὶ τῆς κυβερνήσεως τὰ οἰκονομικὰ χάλια διόρθωσε. Σὲ ἔξοδα 52.340.000 δρχ. τὰ ἔσοδα δὲν ξεπερνοῦσαν τὰ 41.900.000. Τὸ ἔλλειμμα ἔφτανε τὰ 11.000.000, ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερο κακὸ εἶναι ὅτι ἀπὸ τὰ ἔσοδα τὰ 20.500.000 –δηλαδὴ τὰ 50%– τὰ ρούφαγε ἡ ἐξυπηρέτηση τοῦ δημόσιου χρέους – ξένοι, Ἐθνοτράπεζα καὶ Συγγρός. Μιὰ τέτοια κατάσταση ἦταν πρωτάκουστη γιὰ μιὰ χώρα καὶ καθὼς ἔλεγε τότε ὁ καθηγητὴς Ι. Σοῦτσος, ἡ Ἑλλὰς εἶχε πάρει τὸ δρόμο πού 'φερνε, ὅπως στὴν Τουρκία καὶ στὴν Αἴγυπτο, στὴ συστηματοποιημένη χρεοκοπία.

Οἱ ντόπιες κυβερνήσεις, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν αὐτὴ τὴν ἀπελπιστικὴ κατάσταση, ἀρχίσανε νὰ ψάχνουν γιὰ ν' ἀνακαλύψουν φόρους, πού καὶ στὸ Βυζάντιο καὶ στὴν Τουρκία ἀκόμα δὲν τοὺς ἤξεραν. Βρῆκαν, λοιπόν, τὸ φόρο στὰ ποτά, στὴν μπίρα, στὸν καπνὸ, στὸ κρασί, στὸ τσιγαρόχαρτο, στὸ πετρέλαιο, στὶς τράπουλες κλπ. κλπ. Ὁ Τρικούπης, πού 'γινε πρωθυπουργὸς τὸ 1882, διακρίθηκε

ιδιαίτερα σ' αυτό τὸ σημείο. Αύξησε τὸς τελωνειακοὺς δασμούς, μεταρρύθμισε στὸ χειρότερο ἓνα σωρὸ φορολογικὸς νόμους κι ὅλοι γενικὰ οἱ φόροι αὐξήθηκαν ἐπίσης κατὰ 18% μὲ τὴν εἰσαγωγή, στὴν Ἑλλάδα τοῦ λατινικοῦ νομισματικοῦ συστήματος, πού 'φερε ὑπερτίμηση τῆς δραχμῆς.

Τίποτα, ὅμως! Κανένα γιαιτρικὸ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ γιαιτρέψει μιὰν ἀγιάτρευτη ἀρρώστια. Ὅσο κι ἂν φούσκωναν τ' ἀσκή τοῦ προϋπολογισμοῦ μ' αὐτὲς τὶς μέθοδες, αὐτὸ ξεφούσκωνε ἀπ' τὶς ἀμέτρητες τρύπες πού τοῦ 'χαν ἀνοίξει τὰ τοκογλυφικὰ δάνεια. Καὶ κοντὰ σ' αὐτὸ ὁ ἐφιάλτης τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας γινόταν ὄλο καὶ πιὸ ἀπειλητικὸς.

Γιὰ νὰ βγεῖ, λοιπόν, ἀπ' τὸ ἀδιέξοδο, πῆρε κι ὁ Τρικούπης τὸν εὐκολότερο καὶ χειρότερο δρόμο. Τὰ καινούργια δάνεια!

Στὴν ἱστορία τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῆς χώρας μας, ὁ Μεσολογγίτης πολιτικὸς ἀποτελεῖ μιὰ ξεχωριστὴ φυσιογνωμία ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες πού 'χει νὰ ἐπιδείξει ἡ κυρίαρχη τάξη – καὶ εἶναι ἄλλωστε τόσο λίγοι κι ἀσήμαντοι οἱ « μεγάλοι » ἄντρες τῆς. Ὅταν μάλιστα τὸν τοποθετήσουμε στὸν καιρὸ του μὲ τὸ μικρόχαρο κι ἀντιδραστικὸ περιβάλλον, πρέπει νὰ καταλήξουμε στὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Τρικούπης δείχτηκε πραγματικὰ ἀνώτερος ἀπὸ τὴν ἐποχὴ του, καὶ στὴν πολιτικὴ του ὑπάρχουν μερικὰ στοιχεῖα πού συντελέσανε κάπως στὴν πρόοδο τῆς χώρας.

Ἦθελε νὰ ἐπιχειρήσει τὸν ἀστικὸ μετασχηματισμὸ τῆς Ἑλλάδας καὶ γι' αὐτὸ στὸ πλευρὸ του στᾶθηκαν τότε ὅλα τὰ προοδευτικὰ στοιχεῖα τοῦ τόπου. Ἡ προσπάθειά του ὅμως αὐτὴ –δειλὴ καὶ ἀσυστηματοποίητη– ἦταν φυσικὸ νὰ πνιγεῖ, γιὰτὶ τὴ στήριζε πάνω στὸ ξένο κεφάλαιο, τὴν Ἐθνοτράπεζα, τὸν Σιγγρὸ κλπ. Δὲν ἐνδιαφέρθηκε σχεδὸν καθόλου γιὰ τὸ ἀγροτικὸ πρόβλημα –τὸ σπουδαιότερο τῆς ἐποχῆς– κι ἡ ἀντικατάσταση τῆς δεκάτης μὲ τὸ φόρο « ἀροτριῶντων κτηνῶν » ἀντὶ νὰ ὠφελήσῃ, ὅπως πίστεψε, ἀντίθετα ἔβλαψε τὴ γεωργία. Κι ἀκόμα, ἦταν προσβλημένος κι αὐτὸς ἀπὸ τὸ μικρόβιο τῆς Μεγάλης Ἰδέας, μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι τὴν κατέβασε ἀπὸ

τὰ σύννεφα καὶ τὴν ἔκανε πιὸ συγκεκριμένη, μὲ τὴ ρεαλιστικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ του.

Κοντὰ σ' αὐτά, τὸ ἄμεσο περιβάλλον του, οἱ συνεργάτες του δὲν εἶχαν καθόλου ἀπαλλαχθεῖ ἀπὸ τὶς μέθοδες τῶν πολιτικάντηδων καὶ τὴν ἀρρώστια τῆς ἐποχῆς –τὴ ρεμούλα– πού δὲν ἄφησε, βέβαια, ἴσαμε σήμερα καμμιά κυβέρνηση τῶν ἀστοτσιφλικάδων ἀπρόσβλητη, μὰ πού τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶχε καταντήσει σκοπὸς καὶ σύστημα κάθε πολιτικοῦ κόμματος. Ὁ Τρικούπης ἀγωνίστηκε νὰ σταθεῖ πάνω ἀπ' αὐτὸ τὸ βάλτο, τὰ ἔβαλε μὲ τὸ παλάτι, συγκρούστηκε στὸ τέλος καὶ μὲ τοὺς ξένους τοκογλύφους. Ὅλες ὅμως τοῦτες οἱ πληγὲς ἀποδείχτηκαν δυνατότερες καὶ τελικὰ τὸν ἔφαγαν.

Αὐτὲς τὶς δεκαετίες, ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ κάθε κυβέρνησης διάγραφε τὸν ἴδιο φαῦλο κύκλο. Γιὰ νὰ πληρωθοῦν τὰ βαριά τοκοχρεολύσια τῶν δανείων, μεγάλωναν τὰ ἐλλείμματα τοῦ προϋπολογισμοῦ. Γιὰ ν' ἀπαλλαχοῦν ἀπὸ δαῦτα, κατάφευγαν στοὺς φόρους καὶ στὴν ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία καὶ γιὰ νὰ γλιτώσουν ὕστερα κι ἀπ' αὐτὴ ζήτηγαν καινούργιο δάνειο καὶ πάλι ἀπ' τὴν ἀρχή. Οἱ καινούργιοι φόροι πού ἔβαλε ὁ Τρικούπης, ὅλους στὶς πλάτες τοῦ λαοῦ, προϋπολογίστηκαν σὲ 16 ἑκατομμύρια, μὰ δὲν ἀπόδωσαν πάνω ἀπὸ 4, ἀπόδειξε κι αὐτὸ τῆς μεγάλης ἐξάντλησης τοῦ λαοῦ.

Ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία ἄρχισε τότε νὰ μεγαλώνει κι ὁ Τρικούπης, μιὰ καὶ δὲν μπορούσε μ' ἄλλον τρόπο νὰ ξεμπερδέψει μαζί της, φρόντισε νὰ ψηφιστεῖ στὴ Βουλὴ ἕνα δάνειο 170 ἑκατομμυρίων καὶ τὸ ζήτησε στὸ ἐξωτερικὸ τὸ 1884. Ἄν καὶ δέχτηκε ὅμως βαρύτατους ὄρους, ἡ ἐκδοσὴ του δὲν πέτυχε.

Καὶ τότε, ὕστερ' ἀπὸ σύμβαση μὲ τὶς Τράπεζες Κωνσταντινουπόλεως, Ἡπειροθεσσαλίας, τὸ Comptoir d'escompte καὶ τὸν Συγγρό, δανείστηκε μόνο 100 ἑκατομμύρια ὀνομαστικὰ καὶ πραγματικὰ 69.800.000! Καὶ ὁ πραγματικὸς τόκος ἔφτασε πάνω ἀπὸ 7%.

Μόλις πῆρε τὰ λεφτά, θέλησε νὰ ξεμπερδέψει μὲ τὴν ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία. Ἡ Ἐθνοτράπεζα ὅμως ἀντέδρασε μὲ κάθε μέσο κι ὁ ὑποδιοικητῆς τῆς Κεχαγιᾶς ξεσπάθωσε ἐναντία στὴν ἀπόφαση

του Τρικούπη, δημοσιεύοντας σειρά άρθρα στην εφημερίδα *Αιών*.

Ήταν ή πρώτη φορά ίσαμε τώρα που έκδηλωνόταν έτσι άνοιχτά αντίθεση της κυβέρνησης με την Έθνοτράπεζα, μα ό πρωθυπουργός πραγματοποίησε τό Γενάρη του 1885 τήν άρση της άναγκαστικής κυκλοφορίας.

Οί όροι όμως του καινούργιου δανείου προκάλεσαν καταστρεφτικά άποτελέσματα για τόν προϋπολογισμό, γιατί τόν έπιβάρυναν με 5.800.000 τό χρόνο. Καί τώρα, για νά οικονομήσει τό βαρύ τουτο τοκοχρεολύσιο, επίσης για νά πραγματοποιήσει τά δημιουργικά του σχέδια -που έμειναν πάντα σχέδια- και ακόμα για νά σκεπάσει τά μεγάλα έλλειμματα, ό Τρικούπης κατάφυγε πάλι στους φόρους. Τι νά πάρεις, όμως, από ένα λαό ρημαγμένο; Άπό 86 εκατομμύρια που ύπολογίστηκαν τά έσοδα τό 1884 εισπράχτηκαν μόνο 60. Σέ πολλές περιφέρειες τά 50% τών φόρων δέν ήταν δυνατό νά εισπραχτούν. Στην Ήλεία μάλιστα οί καθυστερούμενοι φόροι έφτασαν τά 58%. Έτσι, κατάντησε τό 1884 σέ πραγματικά έσοδα 60.700.000 νά χουμε έξοδα 97.000.000 δραχμές, δηλαδή 37.000.000 έλλειμμα! Τά συγκοινωνιακά έργα που είχαν άρχίσει μένανε τώρα μισοτελειωμένα, ενώ οί ξένες άποστολές που είχαν έρθει για νά οργανώσουν τό στρατό, τό ναυτικό, τά ταχυδρομεία και τά δημόσια έργα, έπαιρναν πριγκιπικούς μισθούς. Ό προϋπολογισμός κάτω άπ' αυτά τά βάρη ήταν αδύνατο νά άντέξει πιά.

Γ'. Κάτω οί φόροι!

Μαζί με τόν προϋπολογισμό γονάτισε κι ό λαός. Καί τό 1885 στίς έκλογές του Άπρίλη, άνέβασε στην κυβέρνηση με μεγάλη πλειοψηφία τό Θεόδωρο Δεληγιάννη, πολιτικό εκπρόσωπο τών τσιφλικάδων και τών «νοικοκυραίων», που κατέβηκε στίς εκλογές με τό δημαγωγικό σύνθημα «Κάτω οί φόροι!» Ό κυρ-Θοδωράκης θά μείνει ύπόδειγμα καιροσκόπου πολιτικάντη, που αυτοσχεδίαζε

κάθε φορά τὴν πολιτικὴ του καὶ δὲν εἶχε τὸν παραμικρὸ δισταγμὸ νὰ τὴν ἀλλάξει ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη, προσαρμύζοντάς τη στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ σμήνους τῶν μικροκομματαρχίσκων φίλων του, τοῦ παλατιοῦ, τῆς Ἐθνοτράπεζας καὶ τῶν ξένων δυνάμεων καὶ κεφαλαιούχων. Σχεδὸν ὅλες τίς φορές πού ἀνέβηκε στὴν κυβέρνηση, ἡ Ἑλλάδα ἔπαθε μεγάλους ἐθνικούς ξεφτιλισμούς.

Μόλις ἔγινε τώρα πρωθυπουργός, ἀκύρωσε ἀμέσως -καλούς-κακούς- ὅλους τοὺς νόμους τοῦ Ἰρικούπη, δημιουργώντας χάος πραγματικὸ στὸν κρατικὸ μηχανισμό. Καὶ γιὰ νὰ φανεῖ συνεπὴς στὸ προεκλογικὸ του σύνθημα, ἐλάττωσε τὸ φόρο τῆς δεκάτης τοῦ λαοῦ ἀπὸ 10 στὰ 7%. Ἐπίσης κατάργησε τὸν καινούργιο νόμο τῆς προηγούμενης κυβέρνησης γιὰ τὴν εἴσπραξη τῶν καθυστερημένων φόρων καὶ προσπάθησε νὰ περιορίσει κάπως τὰ ἐξοδα μὲ τρόπο κομπογιαννίτικο.

Εἶχε ὑποσχεθεῖ 12 ἑκατομμύρια οἰκονομίες τὸ χρόνο καὶ τὸν πρῶτο προϋπολογισμὸ πού ὑπόβαλε τὸν εἶχε περιορίσει λίγο.

Τὰ ἐλλείμματα ὅμως ἦταν ἀδύνατο νὰ σκεπαστοῦν κι ἡ κατάσταση πῆρε ἄσχημο δρόμο μὲ τὴν ἐπιστράτευση τοῦ 1885. Γιὰ νὰ δημοκοπήσει τότε ὁ Δεληγιάννης καὶ νὰ τραβήξει τὴν προσοχὴ τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὰ ἐσωτερικὰ προβλήματα, κήρυξε ἐπιστράτευση καὶ μάζεψε στὰ σύνορα στρατὸ ζητώντας τὴ Βόρεια Θεσσαλία καὶ τὴν Ἠπειρο. Ἀλλὰ τὸ παιχνίδι του ἦταν ἀπαρχῆς χαμένο, γιατί δὲν συμβιβαζόταν μὲ τὴν πολιτικὴ τῶν μεγάλων δυνάμεων στὸ Ἀνατολικὸ ζήτημα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Ν' ἀρχίσει, λοιπόν, πόλεμο ὁ πονηρὸς Μωραΐτης δὲν τολμοῦσε - ἄσε πού κι ὁ στρατὸς ἦταν ὀλωσδιόλου ἄοπλος καὶ γδυτός. Μὰ οὔτε καὶ ἀποστράτευση τολμοῦσε νὰ κάνει, γιατί θὰ 'πεφτε ἀμέσως ἀπὸ τὴν κυβέρνηση!

Ἔτσι μπροστὰ γκρεμὸς καὶ πίσω ρέμα, κρατοῦσε τὸ στρατὸ στὰ σύνορα μὲ τὴ μάταιη ἐλπίδα ὅτι στὸ τέλος οἱ δυνάμεις θὰ μᾶς λυπόνταν καὶ θὰ μᾶς ἔδιναν κάτι ἀπ' αὐτὰ πού ζητιανεύαμε. Τοῦτοι ὅμως οἱ φιλοπόλεμοι κωμικοὶ λεονταρισμοὶ του -πού πολὺ πετυχημένα ἕνας βουλευτῆς τῆς ἀντιπολίτευσης τοὺς ὀνόμασε «ἐνοπλη

ἐπαίτεια»— ἀντί νὰ βγοῦνε σὲ καλὸ φέρανε σὲ λίγο τοὺς στόλους τῆς Ἀγγλίας, Γερμανίας, Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας στὰ ἑλληνικὰ λιμάνια καὶ μᾶς κήρυξαν ἀποκλεισμό. Ἀρχηγὸς τοῦ ἐνωμένου στόλου, πού ἀπειλοῦσε τώρα νὰ μᾶς βομβαρδίσει, ἦταν ὁ Ἀλφρέδος, ὁ φίλος μας καὶ παρ' ὀλίγο βασιλιάς μας! Ὁ Δεληγιάννης ἀναγκάστηκε μὲ τηλεσίγραφο τῶν ξένων νὰ παραιτηθεῖ, μὰ θέλησε νὰ μεταφέρει ταυτόχρονα τὰ μικροπολιτικάντικα τερτίπια του καὶ στὴ διπλωματία γιὰ νὰ δικαιολογηθεῖ στὸ λαό. Ἀνακάτεψε, λοιπόν, στὴν ὑπόθεση τῆ γαλλικῆ κυβέρνησης καὶ τὴν ἔφερε σ' ἀντίθεση μὲ τὴν Ἀγγλία. Ἡ ἐγγλέζικη κυβέρνησις, ἐπέμβηκε ἀμέσως καὶ πέτυχε, μὲ τὴ συνενόχη βέβαια τοῦ βασιλιά μας, νὰ τὸν « παραιτήσει » μὲ τὸ ζόρι.

Αὐτὴ ὅμως ἡ ἐνοπλὴ ζητιανιά, πού κράτησε τόσο καιρό, ἔρεψε τὸν προϋπολογισμό. Τὰ ἔξοδα τῆς ἐπιστράτευσης κατὰ τὸν Δεληγιάννη φτάσανε τὰ 52.000.000 δρχ., ἐνῶ κατὰ τὸν Τρικούπη περᾶσανε τὰ 78 ἑκατομμύρια. Ἀλλὰ κι οἱ δυὸ μέναν σύμφωνοι στὸ ὅτι τὸ ἔλλειμμα, ταχτικὸ καὶ ἔχτακτο, τοῦ 1885 καὶ 1886 ἔφτασε τὰ 100.000.000. Ἀπὸ τὰ δημόσια πάλι βιβλία—κατὰ τὸν Ἀνδρεάδη—βγαίνει ὅτι στὴν πραγματικότητά ξεπέρασε τὰ 128.000.000.

Κι ὁ κυρ-Θωδωράκης, γιὰ νὰ τὰ φέροι τότε βόλτα, ξέχασε τὸ προεκλογικὸ του σύνθημα καὶ τάραξε κι αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του τὸ λαὸ στοὺς φόρους—ἐμμεσοὺς ἢ ἄμεσοὺς. Αὐξήσε τὸν εἰσαγωγικὸ δασμὸ στὸν καφέ, στὴ ζάχαρη, στὸ πετρέλαιο καὶ στὰ εἰσαγόμενα ζῶα. Διπλασίασε τὸ φόρο τῶν οἰκοδομῶν, τοῦ ἐπιτηδεύματος καὶ τῶν ἀνωνύμων ἐταιρειῶν (ἐννοεῖται ὅτι αὐτὴ ἡ τελευταία φορολογία ἦτανε τὸ πιὸ πολὺ κωμωδία). Τὸν κινητὸ πλοῦτο τὸν ἄφησαν ἀφορολόγητο, φορολόγησαν ὅμως κλιμακωτά, ἀπὸ 5-20%, τὸ μισθὸ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Περίμενε νὰ συγκεντρώσει μ' αὐτοὺς τοὺς φόρους 15 ἑκατομμύρια, ἀλλὰ ἔπεσε ἔξω στοὺς λογαριασμοὺς του. Τότε ἀποφάσισε κι αὐτὸς νὰ καταφύγει στὰ δάνεια. Στὸ ἔξωτερικὸ δὲν πέτυχε τίποτα, γιατί οἱ μεγάλες δυνάμεις δὲν ἦταν σύμφωνες οὔτε μὲ τὴν πολιτικὴ του οὔτε καὶ μὲ τὸ σκοπὸ πού θὰ χρησιμοποιοῦσε τὸ δάνειο. Ἀποπειράθηκε, λοιπόν, νὰ βγάλει στὸ

έσωτερικό δάνειο 30.000.000 σύμφωνα μ' ένα νόμο που ψήφισε. 'Η απόπειρα όμως δεν πέτυχε κι όλα όλα που κατάφερε να μαζέψει ήταν 2.700.000. Έκανε και δεύτερη προσπάθεια για 100.000.000 σέ χρυσό, που κι αυτή άπότηχε πιό πανηγυρικά από τήν πρώτη. 'Ο 'Ανδρεάδης άποδίνει τήν άποτυχία στην έλλειψη κεφαλαίου. "Αν έννοεί ότι ο λαός δέν είχε πεντάρα για ν' αγοράσει έστω μιá όμολογία, τότε είμαστε σύμφωνοι. Οί τραπεζίτες όμως κι ή Έθνοτράπεζα τά σαμποτάρισαν επίτηδες και τότε ό Δεληγιάννης έπεσε στά νύχια τους.

Πήρε δάνεια από τήν Έθνοτράπεζα και με συμφωνία μαζί της ξανάφεραν τήν άναγκαστική κυκλοφορία, που σέ λίγους μήνες από 68 έκατομμύρια έφτασε τά 160! "Αδिका δηλαδή πριν από ένα χρόνο ό Τρικούπης πήρε κοτζάμ δάνειο για νά τήν ξεκαθαρίσει. Τώρα ή αξία τής χρυσής δραχμής ανέβηκε σέ 1,26 σέ σύγκριση με τή χάρτινη, γεγονός που είχε σαν συνέπεια ν' αύξηθοϋν αυτόματα τά χρονιατικά τοκοχρεολύσια κατά 6½ έκατομμύρια τó χρόνο και τού προπολογισμού τά χάλια νά μεγαλώσουν περισσότερο.

Τό 1886, λοιπόν, έγιναν πάλι έκλογές κι ό λαός δέν ξέχασε ότι ό Δεληγιάννης -που με τήν πολιτική του, δυστυχώς, θά μπορούσε ένας θεατρικός συγγραφέας νά φτιάξει ένα σωρό όπερέτες- είχε κατέβει στις προηγούμενες έκλογές με τó σύνθημα « Κάτω οί φόροι ! »

Γι' αυτό και τώρα τόν μαύρισε άγρίως και τó Μάη ανέβηκε στην κυβέρνηση ό Τρικούπης. Έτσι, όμως, που τά είχε θαλασλώσει κι ό προκάτοχός του, κανείς δέν θά ζήλευε τή θέση του. 'Η καινούργια χρεοκοπία χτυπούσε τήν πόρτα μας !

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

« ΔΥΣΤΥΧΩΣ ΕΠΤΩΧΕΥΣΑΜΕΝ »

Α'. *Ἡ φλόγα πού σβήστηκε*

Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας, ἡ αὔξηση τῆς ἐξαγωγῆς τῆς σταφίδας καὶ τὸ μέγλωμα τῆς ντόπιας ἀγορᾶς μὲ τὴν προσάρτηση τῆς Θεσσαλίας καὶ τῶν νησιῶν τοῦ Ἴονιου, εἶχαν φέρει μιὰν ἀλλαγὴν στὴν οἰκονομία τῆς χώρας. Μαζὶ μὲ τὴ μικρὴ βιομηχανία πού ξεφύτρωσε δειλὰ ἀπὸ τοὺς τελωνειακοὺς δασμοὺς τοῦ Τρικουπῆ, ἄρχισε νὰ ξεπετιέται καὶ τὸ προλεταριάτο. Τούτῃ ἡ ἀλλαγὴ, ἀνάλογα μὲ τὸ βᾶρος τῆς -ὄχι σημαντικὸ βέβαια- εἶχε μιὰ γενικότερη ἐπίδραση στὴν κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ ζωὴ τῆς χώρας.

Ὅλα τὰ προοδευτικὰ στοιχεῖα τῆς ἐποχῆς, δημοσιογράφοι καὶ διανοούμενοι, δημοκρατικοὶ καὶ οἱ πρῶτοι σοσιαλιστὲς ἀγωνίζονται γιὰ νὰ ξεπλώσουν -ὅσο εἶναι δυνατὸ- καὶ σ' ἄλλους τομεῖς τὴν πρόοδο. Ὁ Γαβριηλίδης πῆρε τὸ νυστέρι κι ἄνοιξε μερικὲς σάπιες πληγὲς τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας κι ὁ Ψυχάρης μὲ τὸ *Ταξίδι* του ἀνατάρaxε τὸν πνευματικὸ βάλτο τοῦ λογιωτατισμοῦ.

Ὅλα τούτα ὅμως ξετυλίγονταν, μπορεῖ νὰ εἰπεῖ κανεὶς, στὴν ἐπιφάνεια. Κάτω, στὸ βάθος, στοὺς κάμπους καὶ στὶς πολιτεῖες, στὰ χωράφια καὶ στὰ ἀργαστήρια καὶ στὰ μικρομάγαζα ὁ λαὸς στέναζε κι ἔχυνε τὸν ἰδρώτα του, χωρὶς καμιά ἀπολαβή. Κανεὶς δὲν ἔσκυψε κοντά του ν' ἀφουγκραστεῖ τὸν πόνο του, νὰ νιώσει τοὺς καημοὺς καὶ τὶς λαχτᾶρες του, νὰ σταθεῖ στὸ πλευρό του, νὰ γίνεῖ ὁδηγητὴς του. Οἱ σοσιαλιστὲς τῆς ἐποχῆς, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ρομαντικὸ καὶ οὐτοπιστικὸ χαρακτήρα τῆς ἰδεολογίας τους, ἀπο-

τελοῦσαν μιὰ μικρὴ κι ἀπομονωμένη ομάδα. Τοὺς δημοκρατικούς, λίγους κι αὐτούς, τοὺς τσάκισε ἡ τρομοκρατία κι ὁ Ρόκκος Χοιδᾶς ἔδωσε τῇ ζωῇ του στὸν ἀντιμοναρχικὸ ἀγώνα. Κάθε χελιδόνι, πού δειλὰ ἐπιχειροῦσε νὰ φέρει τὸ μήνυμα τῆς ἀνοιξῆς, τὸ ἔπιγαν ἀμέσως τὰ ὄρνια τῆς ἀστοτσιφλικιάδικης ἀντίδρασης.

Εἶχαν πιὰ περάσει πάνω ἀπὸ ἐξήντα χρόνια ἀπὸ τότε πού τέλειωσε ἡ ἐπανάσταση κι ἡ Ἑλλάδα γίνηκε λεύτερη κι ἀνεξάρτητη χώρα. Κι ὅμως, ὁ λαὸς ὑπόφερεν ὅπως καὶ τὸν καιρὸ τῆς τουρκοκρατίας, κάτω ἀπὸ τὸ βᾶρος τῆς ἐκμετάλλευσης τῶν... Ἑλλήνων, πού ἀντικατάστησαν τοὺς Τούρκους! Εἶχε γονατίσει ἀπὸ τοὺς φόρους, κι ἡ τοκογλυφία ἐρχότανε ὕστερα νὰ τοῦ δώσει τῇ χαριστικῇ βολῇ. Ἀφήνω κατὰ μέρος κάθε δική μου περιγραφή καὶ παίρνω ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὴν Ἱστορία τοῦ Καρολίδη, καθηγητῆ στοῦ Πανεπιστήμιο: « Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ χώρα ἐσπαράσσετο ὑπὸ τῆς φυγοδικίας καὶ τῶν συμμοριῶν τοκογλύφων, οἵτινες ἐν συνεργασίᾳ πρὸς τοὺς ταμίαις τοῦ κράτους καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς δικαστὰς εἶχον δημιουργήσει ἀλληλεγγύην καὶ κατέτρωγαν τὰς σάρκας τοῦ λαοῦ. Ἡ ἔκβασις τῶν συμμοριῶν τούτων καὶ ἡ συνεργασία αὐτῶν μετὰ τῶν πολιτευομένων καὶ κομματαρχῶν ἦσαν οἱ κυριώτεροι δημιουργοὶ τῆς ἀναρχίας, ἣτις ἐβασίλευε καθ' ὅλην τὴν χώραν... Ἡ ὑπαιθρος χώρα ἡμέρα τῇ ἡμέρα ἐρημοῦτο ἐκ τῆς τοκογλυφίας... » Ὁ Καρολίδης ἴσως δὲν ξέρει ἢ δὲν θέλει νὰ ὁμολογήσει ἀνοιχτὰ ὅτι οἱ μεγάλοι τοκογλύφοι ἦσαν οἱτσιφλικιάδες κι οἱ μεγαλονοικοκυραῖοι τοῦ κάθε χωριοῦ, πού παίρναν ἀβέρτα δάνεια ἀπὸ τὴν Ἐθνοτράπεζα μὲ τόκο 30 καὶ 40% κι ὕστερα ἔγδερναν κι αὐτοὶ μὲ τὴ σειρά τους τοὺς ἀγρότες.

Κι ἔτσι, τοκογλύφοι, κομματάρχες, δικαστὲς, ταμίαις, Ἐθνοτράπεζα, κράτος καὶ ληστὲς -τούτοι οἱ τελευταῖοι πολὺ λιγότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους- ἐκτελοῦσαν τὸ ἴδιο « ἔθνωφελὲς » ἔργο: τὴν ἐρήμωση τῆς χώρας καὶ τὸν ἀφανισμό τοῦ λαοῦ. Καὶ στὸ ἀντιστατικὸ τοῦτο ὄργιο, ἔρχονται κι οἱ ξένοι κεφαλαιοῦχοι νὰ πάρουν μιὰ ἀπὸ τὶς καλύτερες θέσεις. Ἡ εἰκοσαετία 1879-1899 εἶναι μιὰ δραματικῇ

ιστορική περίοδος ενός λαού, που αγωνίζεται να ζήσει κι όμως καταδικάζεται να μαραζώνει, και στο τέλος οδηγείται από τους Έλληνες αστοτσιφλικάδες, τους ξένους κεφαλαιούχους και το τυφλό όργανό τους, το βασιλιά, στην πιο πικρή έθνικη απογοήτευση και καταστροφή. Και παρακολουθώντας κανείς μόνο την ιστορία των έξωτερικων δανείων σ' αυτή την είκοσαετία, λές και παρακολουθεί σε κινηματογραφική ταινία όλη τη δραματική αγωνία που έζησε η χώρα μας αυτά τα χρόνια.

Ο Παλαμᾶς με λίγους στίχους γεμίζει την ψυχή μας από το βραχνά που πλάκωνε την Ελλάδα τότε. Φαντάζεται τον πελαμένο γιό του Κανάρη να συναντιέται με το νεκρό πατέρα του. Ρωτάει, λοιπόν, ο γερομπουρλοτιέρης το γιό του:

*Παιδί μου, τί ἔγινεν ἡ φλόγα μου;
Πατέρα, ὀμέ, στ' ἀνήξερα τὰ χέρια!
τὴ φλόγα ἄρπαξαν οἱ ἄνομοι,
τὴ σβήσανε στὰ βάλτονῆρια!
Παιδί μου, τῶν ὀνείρων ποῦ 'ναι τ' ἄνθισμα
ποῦ 'ναι τὸ κάρπισμα τῶν ἔργων;
Πατέρα, ἀργοπεθαίνει ἀπάνου ἐκεῖ,
ἀργοπεθαίνει ἡ χώρα ἀπὸ τὸ φύσημα
κάποιου ὀλοζώντανου θανάτου...*

Β'. Ξαναρχίζουν τὰ δάνεια

Όταν ὁ Τρικούπης ξανάγινε πρωθυπουργός, ἡ χώρα βρισκόταν ούσιαστικά σὲ κατάστασι χρεοκοπίας. Τὰ ἔξοδα εἶχανε φτάσει τὰ 90 ἑκατομμύρια, ἐνῶ τὰ ἔσοδα ἦταν μονάχα 63.000.000 κι ἀπ' αὐτὰ πληρώναμε γιὰ τοκοχρεολύσια τὰ 35½ ἑκατομμύρια, δηλαδὴ τὰ 56,3%. Ἀλλὰ πρέπει νὰ λογαριάσουμε ὅτι τὰ παραπάνω νούμερα ἀντιπροσώπευαν τὰ κανονικὰ ἔξοδα καὶ τὸ τακτικὸ ἔλλειμμα. Κοντὰ

σ' αυτά όμως έχουμε και τὰ ἑκτακτα ἔξοδα τῆς ἐπιστράτευσης τοῦ Δεληγιάννη, πού 'χαν φτάσει, καθὼς εἶδαμε, πάνω ἀπὸ 80 ἑκατομμύρια. Ἔτσι, τὸ 1886 ἀπὸ τὸν προϋπολογισμό δὲν περίσσευε πεντάρα γιὰ νὰ πληρωθοῦν τὰ τοκοχρεολύσια.

Ὁ Τρικούπης, γιὰ νὰ τὰ οἰκονομήσει, πήρε ἓνα δάνειο 19 ἑκατομμύρια φράγκα ἀπὸ τὴν Ἐθνοτράπεζα καὶ τὶς τράπεζες Ἡπειροθεσσαλίας, Κωνσταντινουπόλεως καὶ Βιομηχανικῆς Πίστης. Ἐχτὸς ὅμως ἀπὸ τοὺς ληστρικοὺς ὄρους, οἱ ντόπιοι τοκογλύφοι ποτὲ δὲν ἔδωσαν, καθὼς εἶδαμε, δάνειο χωρὶς ἀντάλλαγμα. Λυτὴ τῆ φορά, λοιπόν, ζήτησαν γιὰ ἐγγύηση τὶς πρόσοδες ἀπὸ τὰ μονοπώλια τοῦ πετρελαίου, τῆς τράπουλας καὶ τοῦ ἀλατιοῦ, κι ὁ Τρικούπης τοὺς τὰ παραχώρησε. Τὰ λεφτὰ ὅμως πού πήρε στὰ χέρια του μόλις ἔφταναν γιὰ τὴν ἐξόφληση μιᾶς ἑξαμηνίας! Ἔκανε τότε κι ἄλλα μικρότερα δάνεια μὲ τοὺς ντόπιους τραπεζίτες. Ἐχτὸς ἀπ' αὐτά, τὸ 1889, αὐξήσε μὲ καινούργιους φόρους τὰ ἔσοδα ἀπὸ 76 σὲ 96 ἑκατομμύρια. Πάλι δὲν κατάφερε τίποτα. Ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία φούσκωνε μ' ἀπειλητικὸ τρόπο. Τὰ ἐλλείμματα τριγύριζαν στὰ 30 ἑκατομμύρια δραχμές. Κι ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ξένους ἔπρεπε νὰ πάρουν τὰ λεφτὰ τους σύντομα κι οἱ ντόπιες τράπεζες πού τοῦ εἶχαν δανείσει μὲ μικροπρόθεσμα τοκοχρεολύσια κι ὅλα σχεδὸν τὰ δάνεια τοῦτα τὰ 'χαν δώσει γιὰ νὰ πληρωθοῦν οἱ ἴδιες γιὰ προηγούμενα δάνεια. Δι' αὐτὸ Γιάννης κέρναγε καὶ Γιάννης ἔπινε.

Ἔτσι, τὸ ἐξωτερικὸ δάνειο κατάντησε πάλι ἀναπόφευχτο. Ἐνας λόγος παραπάνω πού ἐβίαζε τὸν Τρικούπη νὰ καταφύγει στὶς ξένες χρηματαγορές, ἦταν καὶ τὸ ὅτι ἤθελε νὰ ὀργανώσει τὴν πολεμικὴ μηχανὴ τῆς χώρας, ἔχοντας τὴν ἀντίληψη ὅτι μὲ τὴ δύναμη ἐξυπηρετιέται καλύτερα ἢ Μεγάλῃ Ἰδέα παρὰ μὲ τὴ ζητιανιά.

Τὸ δάνειο τὸ πέτυχε τὸ 1887, ἀλλὰ μὲ ὄρους ὄχι βαριοῦς, ὄχι ληστρικοῦς, μὰ κάτι παραπάνω. Τ' ὀνομαστικὸ του κεφάλαιο ὀρίστηκε στὰ 135.000.000 καὶ πραγματικὰ μᾶς ἔδωσαν μόνο 90 ἑκατομμύρια, δηλαδὴ τὰ 67%! Ἔτσι κι ὁ τόκος ἀπὸ ὀνομαστικὸς 4%, ἀνέβηκε στὰ 6%, κι ἡ ἐξόφλησή του κανονίστηκε νὰ γίνεῖ σ' ἑβδομήκοντα

πέντε χρόνια. Νὰ ἦταν ὅμως μόνο αὐτά ! Γι' ἀσφάλεια κι ἐγγύηση τῆς κανονικῆς πληρωμῆς τοῦ τοκοχρεολύσιου, οἱ ξένοι τοκογλύφοι ζητήσανε νὰ τοὺς παραδώσουμε τὶς εἰσπράξεις τῶν μονοπωλίων καὶ τὸ φόρο τοῦ καπνοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ δάνειο τοῦ 1887 βαφτίστηκε τῶν « μονοπωλίων » κι ἀποτελέσε, μὲ τοὺς ὅρους του, τὸν πρόλογο τοῦ διεθνοῦς οἰκονομικοῦ ἐλέγχου τοῦ 1897 : γιατί οἱ ὁμολογιούχοι συστήσανε τὴν Ἑταιρεία Διαχειρίσεως τῶν Μονοπωλίων, πού τὴ διοικοῦσαν οἱ ἴδιοι, καὶ παράλληλα μᾶς ἀπαγόρευαν, σύμφωνα μὲ τοὺς ὅρους τοῦ δανείου, νὰ ἐλαττώσουμε μελλοντικὰ κάθε φόρο πού θὰ περιορίζε τὰ ἔσοδά τους. Ὅλη αὐτὴ τὴ δουλειὰ μᾶς τὴ σκάρωσε ὁ Χάμπρο, πού μᾶς ἔδωσε καὶ τὸ δάνειο. Ἐπίσης, μὲ τὰ δικὰ του καὶ γαλλικὰ κεφάλαια ἰδρύθηκε ἡ Ἑταιρεία Διαχειρίσεως Μονοπωλίων καὶ ἀπὸ τότε ἐπιχειρήθηκε πιά ἡ συστηματικὴ οἰκονομικὴ ὑποδούλωσι, τῆς Ἑλλάδας. Ποιούς εἶχε συνενόχους ὁ Χάμπρο σ' αὐτὴ του τὴν προσπάθεια μᾶς τὸ λένε οἱ *Τάιμς* στὸ φύλλο πού ἀναφέραμε σὲ προηγούμενο κεφάλαιο.

Τώρα τὸ πῶς χρησιμοποιήθηκε τὸ δάνειο, εὐκολα μπορεῖ κανεὶς νὰ μαντέψει, ὅταν ξέρει μὲ τί ληστὲς εἶχαμε μπλέξει.

Πρῶτα πρῶτα, γιὰ νὰ πάρει τὸ δάνειο ὁ Τρικούπης ὑποχρεώθηκε νὰ παραγγεῖλει σὲ γαλλικὲς ἐταιρεῖες τρία θωρηχτὰ καὶ κανόνια πού στοίχισαν 26 ἑκατομμύρια, τιμὴ ὑπερβολικὴ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Καμιὰ τριανταριά καὶ περισσότερα ἑκατομμύρια πῆραν οἱ ντόπιοι τραπεζίτες - Ἐθνοτράπεζα καὶ Σία - γιὰ ἀπόσβεση τῶν παλιότερων δανείων τους. Ὁ Ἀνδρεάδης αὐτὰ τὰ ὑπολογίζει σὲ 32 ἑκατομμύρια, ἄλλοι ὅμως τ' ἀνεβάζουν σὲ 52. Ὅστερα ἔρχεται ἡ σειρά τῶν ξένων τοκογλύφων. Αὐτοὶ πῆραν γιὰ τοκοχρεολύσια 13 ἑκατομμύρια. Καὶ τώρα ὅ,τι ψίχουλα ἀπόμειναν - ἂν ἀπόμειναν - αὐτὰ διατέθηκαν γιὰ νὰ σκεπάσουν μερικὰ ἀπὸ τὰ τεράστια ἐλλείμματα τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, πρὶν καλὰ καλὰ φτάσει τὸ δάνειο στὰ χέρια τοῦ Τρικούπη, εἶχε γίνει κιόλας καπνός, ἂν ἐξαίρεσει κανεὶς τὰ τρία θωρηχτὰ. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς διάθεσής του ἀνοίγε ἀναγκαστικὰ

τὴν πόρτα γιὰ καινούργιο. Ἐδῶ πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε, σὲ χονδρὲς γραμμὲς, ὅτι ὁ Τρικοῦπης ἐπικεφαλῆς τοῦ πιὸ ἐξελιγμένου κομματιοῦ τῆς ἀστικῆς τάξης ἦ, ὅπως τὸ λέει ὁ Καρολίδης, « παρακολουθούμενος εἰς τὸ ἔργον του παρὰ τῆς ἀνεπτυγμένης τάξεως καὶ τῆς ὑγιεστερας κοινωνικῆς μερίδος », ὁ δὲ διέθετε, ἂν ἦτανε στὸ χέρι του, ὅλα τὰ δάνεια γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς πολεμικῆς μηχανῆς, γιὰ τὴν πρόοδο καὶ τὴν προκοπὴ τῆς χώρας, γιὰ τὶς κοινωνικὲς καὶ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἀδιάφορο ἂν ὅλα αὐτὰ τὰ σχεδίαζε σὰν μέσα γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Καὶ λέμε « ἂν ἦτανε στὸ χέρι του », ἀναγνωρίζοντας ἀπλῶς τὶς καλὲς του προθέσεις. Ἐδῶ ὅμως τὸ λόγο τὸν εἶχαν οἱ ξένοι καὶ ντόπιοι τοκογλύφοι, τὸ παλάτι, τὰ τζάκια καὶ τὸ λεφοῦσι ἀπὸ τοὺς κομματικὸς φίλους, ἡ ρουσφετολογία, ἡ ρεμούλα, ἡ στεῖρα καὶ μικρόχαρη ἀντιπολίτευση, ὁ λογιωτατισμὸς. Μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ τρομερὸ τεῖχος, κάθε καλὴ πρόθεση γινότανε συντρίμμια, ἐφόσον δὲν χρησιμοποιοῦσε στὸν ἀγῶνα τῆς τῆ λαϊκῆς δύναμης.

Γιὰ νὰ συνεχιστοῦν, λοιπόν, τώρα τὰ συγκοινωνιακὰ ἔργα, ὁ Τρικοῦπης ξαναρχίζει τὰ δάνεια ἀπὸ τὶς ντόπιες τράπεζες. Οἱ ἐργολάβοι ὅμως –ξένοι οἱ περισσότεροι– ποὺ ἀναλαβαίνουν τὸ στρώσιμο τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, τρῶνε καὶ κατασπαταλᾶνε τὰ λεφτὰ καὶ στὸ τέλος σκᾶνε κανόνι, ἀφήνοντας τὶς γραμμὲς μισοτελειωμένες. Ἐπεφταν τότε οἱ χωριάτες καὶ ρῆμαζαν τὰ ὕλικά, ἐπιδροῦσε κι ὁ καιρὸς καὶ τὰ ἔργα ἔπρεπε πιά νὰ ξαναρχίσουν τὶς περισσότερες φορές ἀπ' τὴν ἀρχή.

Κι ὁ Τρικοῦπης ξαναρχίζει τὸ ἔργο τοῦ Σίσυφου. Δανειζόταν ἀπὸ τὶς ἑλληνικὲς τράπεζες μικροπρόθεσμα δάνεια μὲ ψηλὸ τόκο καὶ βαριοὺς ὄρους. Γιὰ ν' ἀλαφρώσει ὕστερα τοὺς ὄρους εἶτε γιὰ νὰ τὶς ἐξοφλήσει, ζήτηγε στὸ ἐξωτερικὸ μακροπρόθεσμα δάνεια. Ἡ ὠφέλεια ὅμως ἦτανε μηδέν, γιατί ἡ αὔξησι τοῦ ἐξωτερικοῦ τοκοχρεολυσίου, πού 'φερε τὸ καινούργιο δάνειο, αὔξανε τὰ ἐλλείμματα τοῦ προϋπολογισμοῦ. Τοῦτο τὸν ἐσπρωχνε νὰ βάζει καινούργιους φό-

ρους και να καταφεύγει ακόμα και στην αναγκαστική κυκλοφορία, πράγμα που είχε σαν συνέπεια να ρίχνει την αξία της δραχμής και ν' αυξάνει έτσι αυτόματα ακόμα περισσότερο ή υπηρεσία του δημόσιου χρέους σε χρυσό. "Όλο το συνάλλαγμα πού 'μπαινε απ' τη σταφίδα πήγαινε άτόφιο στο έξωτερικό και πάλι δέν έφτανε. Κατάφευγε, λοιπόν, τότε ό πρωθυπουργός άλλη μιá φορά στην Έθνοτράπεζα για δάνεια κι αυτό μοιραία τον όδηγοϋσε σε διακονία για καινούργιο έξωτερικό δάνειο!

Έκεινή την εποχή στις μεγάλες καπιταλιστικές χϋρες είχε αρχίσει να γίνεται συστηματικότερη και πιό άφθονη ή έξαγωγή κεφαλαίων. Γεννιόταν ή περίοδος του ιμπεριαλισμοϋ. Γι' αυτό δέν ήταν και πολϋ δύσκολο για μιá καθυστερημένη οικονομικά χϋρα να βρει δάνειο, όταν μάλιστα λογαριάζει κανείς τις γερές έγγυήσεις που ζήταγαν οι ξένοι τοκογϋφοι και τους ληστρικούς όρους, που οι έλληνικές κυβερνήσεις ήταν πρόθυμες να δεχτοϋνε.

Τό καινούργιο δάνειο ό Τρικούπης τό πέτυχε -μαύρη έπιτυχία- τό 1889. Τό 'δωσε ό Χάμπρο, πήραν όμως αρκετές όμολογίες κι οι Γερμανοί κεφαλαιοϋχοι. Οϋσιαστικά πρόκειται για δύο δάνεια κι ή ιστορία τους έχει έτσι: Τό Φλεβάρη του 1889 ψηφίστηκε ό νόμος Α.Ψ. « Περí συμπληρώσεως και μετατροπής δανείων ». Με βάση αυτόν τό νόμο, έγινε τό Μάη ένα δάνειο 30 εκατομμυρίων όνομαστικό και 20.436.000 πραγματικό κεφάλαιο. Έκδόθηκε δηλαδή στα 68%! Μόλις πήρε τα λεφτά ό πρωθυπουργός, τά 'δωσε όλα στις ντόπιες τράπεζες για να μετατρέψει μερικά δάνεια με τόκο 6% σε καινούργια με 5% τόκο. Άπό τή διαφορά τούτη έγινε οικονομία 6.000.000 δραχμϋν, που τήν πήραν όμως οι ξένοι τοκογϋφοι για χρεολύσια.

Σε λίγο παίρνει από τις ίδιες ξένες τράπεζες άλλα 125 εκατομμύρια φράγκα όνομαστικά και πραγματικά και 91 εκατομμύρια. Η τιμή έκδοσης φτάνει τό 7½%. Αυτά διατέθηκαν για τήν απόσβεση ενός δανείου παρμένου για τό στρώσιμο του σιδηροδρόμου Μϋλων-Καλαμϋν, που 'μεινε στη μέση γιατί οι ανάδοχοι του

δανείου « χρεοκόπησαν » και 10 εκατομμύρια διατέθηκαν για την εξαγορά εντόκων γραμματίων του 1888, που τὰ είχε κυρίως ἡ Ἐθνοτράπεζα. Τ' ἀνεμοσκορπίσματα ὅμως δὲν σταμάτησαν ἴσαμ' ἐδῶ: Τὰ 8 τελευταῖα εκατομμύρια, που ἀτόμειναν, πήγανε κι αὐτὰ γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ δημόσιου χρέους ἐξωτερικοῦ καὶ ἐσωτερικοῦ.

Τὰ δύο τοῦτα δάνεια τοῦ 1889 εἶχαν ὀριστεῖ πάγια καὶ συγχωνεύτηκαν σ' ἓνα ἀπὸ 155 εκατομμύρια ὀνομαστικὸ κεφάλαιο καὶ πραγματικὸ 111,3. Ἔτσι, ἐνῶ τὸ δεύτερο μέρος εἶχε ἐκδοθεῖ στὰ 72½% τῆς ὀνομαστικῆς του ἀξίας, τώρα μὲ τὴ συγχώνευση τὸ κατέβασαν ὅπως καὶ τὸ πρῶτο στὰ 68%! Τὸ δάνειο τοῦτο, παρόλο που εἶχε κανονιστεῖ σὰν πάγιο, ὁ ΔΟΕ τὸ ἔκανε τὸ 1898 χρεολυτικὸ. Δὲν ξέρω ἂν εἶχατε φανταστεῖ τέτοιο γδύσιμο σὲ βάρος τῆς χώρας μας. Παρακάτω ὅμως θὰ ἴδεῖτε καὶ χειρότερα.

Ὁ Τρικούπης ὅμως, μ' ὅλα τὰ χάλια που παθαίναμε, δὲν παρατοῦσε τ' ὄνειρό του - νὰ συνδέσει μὲ πυκνὸ σιδηροδρομικὸ δίκτυ ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ἄιντε, λοιπόν, γιὰ νέο δάνειο! Κατάφερε νὰ τὸ πάρει τὸ 1890 στὶς χρηματαγορὲς τοῦ Λονδίνου - πάλι ὁ Χάμπρο μας - καὶ τοῦ Βερολίνου. Ζήτησε 90 εκατομμύρια καὶ τοῦ ἔδωσαν 60 ὀνομαστικά καὶ πραγματικά 52,9, δηλαδὴ τὰ 86% μὲ τόκο 5,70%. Τὸ δάνειο ὀνομάστηκε τῶν « σιδηροδρόμων » κι ὁ νόμος, που ψήφισε ἡ ἑλληνικὴ Βουλὴ, ἔβαζε σὰν σκοπὸ γιὰ τὴ σύναψή του τὸ στρώσιμο τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Πειραιᾶ - Λάρισας, που μπῆκε μάλιστα καὶ ὑποθήκη στοὺς ξένους δανειστὲς γιὰ ἐγγύηση.

Πάνου ὅμως ἀπ' τὴν ἑλληνικὴ Βουλὴ διάταζαν καὶ νομοθετοῦσαν οἱ τραπεζίτες. Κι ἔτσι 38 εκατομμύρια πήγαν γιὰ τὴν ἐξόφληση τοῦ δανείου που εἶχε πάρει ἀπ' τοὺς ντόπιους τοκογλύφους ὁ Τρικούπης γιὰ νὰ ξοφλήσει, καθὼς εἶδαμε, τὰ δάνεια τῆς « ἀνεξαρτησίας ». Καὶ μὲ ὅσα φτάσανε ἴσαμε τὸ δημόσιο ταμεῖο - καμιά δεκαπενταριά εκατομμύρια ὅλα ὅλα - μπῆκε μπροστὰ τὸ στρώσιμο τῆς γραμμῆς. Ἡ δουλειὰ ὅμως σταμάτησε σὲ λίγο στὴ μέση « λόγῳ τῆς κακῆς τεχνικῆς καὶ οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τῶν σχετικῶν μὲ τὴ

γραμμῆ ἔργων ὑπὸ τῶν ἀναλαβόντων αὐτὰ ἐργολάβων», λέει ἓνας Ἕλληνας οικονομολόγος πού ντρέπεται ἴσως νὰ πεῖ ἀνοιχτὰ ὅτι οἱ Ἄγγλοι τεχνικοί, μαζί μὲ τοὺς ντόπιους ἐργολάβους, σπατάλησαν τὰ λεφτὰ καὶ θαλάσσωσαν τὰ ἔργα.

Γ'. *Ὅπου ξαναγυρίζει ὁ Δεληγιάννης*

Ἡ ἀλυσίδα τούτη ἀπὸ δάνεια, φόρους, δασμούς, παραφουσκωμένους προϋπολογισμούς, ἐλλείμματα ἀνοικονόμητα καὶ σχέδια ἀπραγματοποίητα, ἔδωσε στὸν Δεληγιάννη τὴν εὐκαιρία νὰ κερδίσει τὶς ἐκλογές πού ἔγιναν τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1890. Ὁ παμπόνηρος Μωραΐτης κοντὰ στὸ παλιὸ συνηθισμένο προεκλογικὸ του σύνθημα «Κάτω οἱ φόροι», πρόσθεσε αὐτῇ τῇ φορὰ καὶ τὸ «Κάτω τὰ δάνεια», διακηρύχοντας ὅτι ἡ Ἑλλάδα πρέπει νὰ κηρύξει φτώχεια.

Οἱ Μεγάλες Δυνάμεις, πού δὲν εἶχαν ξεχάσει τὶς προηγούμενες «διαφορές» μαζί του, πῆραν στὰ σοβαρὰ τὶς τωρινὲς δηλώσεις του καὶ δὲν εἶχαν καμιὰ διάθεση νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ τὶς πραγματοποιήσει. Ὁ Δεληγιάννης ὅμως, μόλις κέρδισε τὶς ἐκλογές, ἔφερε γύρο δέκα καὶ περισσότερες μέρες τὶς διάφορες πρεσβείτες καὶ ὀρκιζόταν στους πρεσβευτὲς ὅτι δὲν θὰ ξαναεπαναλάβει τυχοδιωκτισμούς πού δὲν συμφέρουν στὶς μεγάλες δυνάμεις καὶ ὅτι θὰ πληρώσει στὸ ἀκέραιον μέχρι πεντάρια τὰ τοκοχρεολύσια.

Κι ἔτσι, πῆρε τὴν ἐγκρισή τους νὰ γίνῃ πρωθυπουργός, μὲ ὑπουργοὺς τῶν Οἰκονομικῶν τὸν Κ. Καραπάνο, δηλαδή τοὺς ντόπιους καὶ ξένους ὁμολογιούχους. Στὴν ἀρχὴ ὁ Δεληγιάννης, πιστὸς στὸ προεκλογικὸ του σύνθημα, προσπάθησε νὰ συμβιβάσει τ' ἀσυμβίβαστα – καὶ τὴν πῖτα σωστὴ καὶ τοὺς ὁμολογιούχους χορτάτους. Μ' ἄλλα λόγια καὶ δάνειο νὰ μὴν κάνει καὶ τὰ τοκοχρεολύσια νὰ πληρώσει. Μὲ τί νὰ πληρώσει ὅμως; Ἡ οικονομικὴ κατάσταση ἦταν ἀπελπιστικότερη ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ.

Τὰ τοκοχρεολύσια τῆς πρώτης ἐξαμηνίας τοῦ 1891 κατάφερε νὰ

τά οίκονομήσει μὲ ἔντοκα γραμμάρια, μ' ἓνα προσωρινὸ δάνειο ἀπὸ 6.250.000 φράγκα καὶ μὲ κάτι ψίχουλα ποὺ εἶχαν ἀπομείνει ἀπὸ τὸ δάνειο τῶν « σιδηροδρόμων ». Ἡ ἄλλη, ἑξαμηνία πληρώθηκε μὲ τὸ ἄδειασμα τοῦ χρυσοῦ ἀποθέματος καὶ τώρα πιά ὁ Δεληγιάννης εἶχε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά ἀνάγκη ἀπὸ συνάλλαγμα. Τῆς σταφίδας κόντευε νὰ μὴ φτάνει οὔτε γιὰ καφέ, γιατί ἡ σταφιδικὴ κρίσι, ποὺ ἔχε ξεσπάσει στὸ μεταξὺ, συνεχιζόταν.

Βρίσκοντάς τον τότε, λοιπόν, σ' αὐτὴ τῆ σφίξι, ἡ Ἐθνοτράπεζα τὸν ἀνάγκασε νὰ τῆς ἀνανεώσει γι' ἄλλα 25 χρόνια τὸ ἐκδοτικὸ πρόνομιο, ποὺ ἔλγχε ἐκεῖνον τὸν καιρὸ. Καὶ μὲ τί ἀντάλλαγμα λέτε; Γιὰ ἓνα πιανάκι φακῆς. Κάθε χρόνο, ἴσαμε τώρα, πλήρωνε - ὑποθέτουμε πῶς πλήρωνε - 3.500.000 δραχμὲς στὸ κράτος, ποὺ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τῆς Ἰδρυσῆς τῆς, συμμετεῖχε μ' αὐτὸ τὸ ποσὸ στὰ κέρδη τῆς. Ἐ, λοιπόν, γιὰ ν' ἀνανεώσει πάλι τὸ ἐκδοτικὸ τῆς πρόνομιο, ποὺ σήμαινε γι' αὐτὴ πολλὲς δεκάδες ἑκατομμύρια κέρδη, πλήρωσε στὴν κυβέρνησι, αὐτὰ τὰ 3.500.000 δραχμὲς σὲ χρυσό, γιὰ νὰ οἰκονομηθεῖ ἡ μία ἑξαμηνία.

Ἡ καινούργια ὁμως ἑξαμηνία γιὰ κείνους ποὺ χρωστᾶνε ἔρχεται πάντοτε μὲ μεγάλη ταχύτητα κι ὁ φουκαρὰς Δεληγιάννης δὲν εἶχε πιά πεντάρα. Ἄρχισε τότε νὰ ψάχνει κι αὐτὸς στὸ ἐξωτερικὸ γιὰ δάνειο! Ἄλλὰ ὁ ὑπουργὸς του ὁ Καραπάνος, ἐπειδὴ, καθὼς λέει ὁ Καρολίδης, ἔβλεπε ὅτι ἡ τέτοια πολιτικὴ τοῦ Δεληγιάννη καὶ τοῦ Τρικούπη ἦταν « ὀλέθριος ἠθικῶς διὰ τῆς ἐξαπατήσεως τῶν ξένων - τοὺς πιάναμε δηλαδὴ κορόιδα καὶ δὲν τὸ ξέραμε -, ὕλικῶς δὲ ὀδηγοῦσε πρὸς τὸ ἀδιέξοδον καὶ τὴν χρεωκοπίαν, προέτεινε τὴν εἰλικρινῆ μετὰ τῶν δανειστῶν ἐξήγησιν καὶ τὸν μετ' αὐτῶν ἔγκαιρον συμβιβασμόν ». Βρῆκε, λοιπόν, εὐκόλα τὸ φάρμακο ὁ Καραπάνος. « Εἰλικρινῆ συνεννόησι ». Ἄς δοῦμε λοιπόν τώρα πῶς τὴν ἐννοοῦσε αὐτὴ τῆ συνεννόησι.

Ἄρχισε διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς ὁμολογιούχους καὶ τὰ κανόνισαν μεταξύ τους νὰ τοὺς παραχωρήσει τὸ μονοπώλιο τοῦ καπνοῦ, ὅπως καὶ στὴν Τουρκία. Ρωτῆστε ὁμως τοὺς παλιούς, ποὺ ζήσανε

στην προκεμαλική Τουρκία, να σᾶς ποῦνε τί ἦταν τὸ μονοπώλιο τοῦ καπνοῦ. Κράτος πού βρισκόταν πάνω ἀπ' τὸ σουλτάνο, τοὺς βεζύρηδες καὶ τοὺς τούρκικους νόμους.

Ἀκόμα ὁ Καραπάνος, γιὰ νὰ πληρωθοῦν τὰ δάνεια, κανόνιζε νὰ βγοῦν στὸ σφυρὶ τὰ μεταλλεῖα μας καὶ νὰ βάλει κι ἄλλους φόρους. Ὁ Δεληγιάννης κατάλαβε τότε ὅτι ὁ ὑπουργός του τὸ παράκανε καὶ θὲς γιὰτὶ θυμῆθηκε τὸ προεκλογικὸ του σύνθημα καὶ φοβήθηκε πὼς τὸ ἀνοιχτὸ ξεπούλημα τῆς χώρας θὰ γινόταν ὁ τάφος τῆς κυβερνήσῃς του, θὲς γιὰτὶ μέσα του ὑπῆρχε μιὰ δόση πραγματικοῦ ἐθνικοῦ φιλότιμου –εἶχε καὶ μερικές καλὲς στιγμές– διαφώνησε μὲ τὸν Καραπάνο καὶ τὸν ἔδιωξε.

Αὐτὸς τότε προσπάθησε νὰ τορπιλίσει τὸν πρωθυπουργὸ κι ἄρχιζε νὰ κάνει ἐδῶ καὶ στὸ ἐξωτερικὸ δηλώσεις, πού προφητεύανε τὴ σύντομη χρεοκοπία τῆς χώρας! Ἐνῶ ἀν' ἐφάρμοζαν ὅσα πρότεινε αὐτός... Ἔτσι, ἔκανε χαλάστρα στὸν Δεληγιάννη, πού δὲν μπόρεσε νὰ πάρει δάνειο ὕστερ' ἀπ' αὐτὲς τὶς δηλώσεις.

Τί νὰ γίνεῖ λοιπὸν τώρα; Τὰ τοκοχρεολύσια δὲν τὸν ἄφηναν νὰ ἡσυχάσει. Ἐπρεπε νὰ πληρωθοῦν μὲ κάθε τρόπο, σύμφωνα μὲ τὶς ὑποσχέσεις πού 'χε δώσει στοὺς ξένους πρεσβευτές. Κι ὁ καημένος ὁ κυρ-Θοδωράκης λησιμόνησε κι αὐτὴ τὴ φορὰ πάλι τὸ «Κάτω οἱ φόροι» κι ἀναγκάστηκε νὰ φορτώσει τὶς κατάφορτες πλάτες τοῦ λαοῦ μὲ πολλοὺς καινούργιους φόρους καὶ νὰ φουσκώσει ξανά τὴν ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία, πού 'φτανε τὸ 1891 πάλι τὰ 53 ἑκατομμύρια. Ἐνα φράγκο ἄξιζε τώρα 1½ δραχμὴ, δηλαδή χρειάζονταν πιά γιὰ τὴν πληρωμὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ χρέους 50% περισσότερες δραχμὲς ἀπ' ὅ,τι πρῶτα. Ἡ ζωὴ ἀκρίβυνε πολὺ κι οἱ προφητεῖες τοῦ Καραπάνου εἶχαν προκαλέσει στὸ χρηματιστήριο φοβερὸ πανικὸ, πού 'βλαψε φοβερὰ τὴ νεογέννητὴ ἑλληνικὴ βιομηχανία.

Στὸ τελευταῖο τοῦτο γεγονὸς συνετέλεσε καὶ μιὰ μεγάλη βρομοδουλειά, πού ὀργάνωσε τὸν ἴδιον καιρὸ μιὰ σπεῖρα τραπεζίτες, μ' ἀρχηγούς τὸν Σύγγρο καὶ τὸν Βλαστό. Πρέπει νὰ τὴν προσέξει

κανείς ιδιαίτερα, γιατί η ιστορία του μᾶς κάνει νὰ καταλάβουμε πιὸ εὐκόλα ποιοί ἦταν οἱ ὀργανωτὲς τῆς καταστροφῆς τοῦ 1897 καὶ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ διεθνοῦς ἐλέγχου.

Ὁ Συγγρός, ὁ Βλαστός πού 'μεινε στὸ Παρίσι κι οἱ συνένοχοί τους εἶχαν ὁμολογίες, πολλὲς ὁμολογίες τῶν ἐξωτερικῶν μας δανειῶν. Καθὼς εἶδαμε, γιὰ μερικὰ δάνεια ὁ Συγγρός εἶχε δώσει τὸ μεγαλύτερο μέρος. Καθίσανε, λοιπόν, τώρα καὶ σκεφτῆκαν ἓνα διαβολικὸ σχέδιο, πού ἡ πραγματοποίησή του θὰ σήμαινε τὴν ὀριστικὴ ὑποδούλωση τῆς χώρας μας, ὑποδούλωση οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ. Τὸ σχέδιο καταστρώθηκε σὲ συνεργασία μὲ τοὺς νέους τοκογλύφους, ἀφοῦ ἔδωσε τὶς εὐλογίες του ὁ βασιλιάς καὶ τοὺς ὑποσχέθηκε κάθε ὑποστήριξη. Ὁ Συγγρός, βλέπεις, ἦτανε τραπεζίτης καὶ μυστικοσύμβουλός του!

"Ὅλοι αὐτοὶ πρότειναν νὰ ἰδρυθεῖ μιὰ « τράπεζα τοῦ κράτους » μὲ κεφάλαια δικὰ τους 50.000.000. Ἡ τράπεζα τούτη θ' ἀναλάβαινε νὰ πληρώσει στοὺς ξένους καὶ ντόπιους τοκογλύφους ὅλα τὰ τοκοχρεολύσια τοῦ δημόσιου χρέους στὴν κανονικὴ τους λήξη. Πῶς θὰ τὰ πλήρωνε; Ὅχι βέβαια ἀπὸ τὴν τσέπη της, ἀλλ' ἀπλοῦστατα τὸ κράτος θὰ τῆς παραχωροῦσε τὰ... δικαιώματα τῆς εἰσπραξῆς τῶν καλύτερων δημόσιων προσόδων! Ἔτσι θὰ σκαρωνόταν γιὰ τὴ δυστυχία τῆς Ἑλλάδας ἓνας ὀργανισμὸς « παρεμφερής », καθὼς λέει ἓνας ιστορικός¹, « πρὸς τὴν ἐν Τουρκίᾳ λειτουργοῦσαν αὐτοκρατορικὴν Ὀθωμανικὴν Τράπεζαν καὶ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιτροπὴν δημοσίου ὀθωμανικοῦ χρέους »! "Ὅλες τους τὶς συνταγὲς τὶς ἔπαιρναν ἀπὸ τὴν ὑποδουλωμένην στοὺς ξένους σουλτανικὴν Τουρκία, μὲ τὸ διεφθαρμένο « μέχρι μυελοῦ ὀστέων » κρατικὸ μηχανισμό της, καὶ σὰ νὰ μὴν ἔφταναν ἴσαμ' ἔδω τὰ χάλια μας, παλεύανε νὰ μᾶς φέρουν στὴν κατάντια της!

Κοντὰ στ' ἄλλα σκόπευαν ν' ἀπορροφήσουν κι ὅλες τὶς ντόπιες τράπεζες καὶ νὰ βάλουν στὸ χέρι κάθε εἶδους ἐπιχείρηση καὶ βιο-

1. Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμος « Ἑλλάς ». (Σημείωμα τοῦ ἀντιγράφου)

μηχανία, μιὰ κι ἡ τράπεζά τους, ρυθμίζοντας τὶς διάφορες ἀξίες, θὰ καταντοῦσε ὁ παντοδύναμος οἰκονομικὸς ἀφέντης τοῦ τόπου.

Ὁ Δεληγιάννης, μεγάλος μαέστρος στὰ μικροπολιτικάντικα τερτίπια, δὲν μπορούσε νὰ τὰ φέρει βόλτα μπροστὰ σὲ τόσο μεγάλες κομπίνες. Δίσταζε. Προσπαθοῦσε νὰ σώσει τὴν κατάσταση μὲ δικούς του οἰκονομικοὺς αὐτοσχεδιασμούς, μὲ οἰκονομίες, μὲ φόρους, προκαλώντας ἔτσι καὶ τὴν ἀγανάκτηση τοῦ λαοῦ. Στὸ τέλος τὸ τραπεζικὸ συγκρότημα κι ὁ βασιλιάς ἀποφασίσανε νὰ τὸν διώξουν!

Ὅταν ὁμως ὁ Γεώργιος ἐπιχείρησε νὰ τὸν παραιτήσῃ, τὰ βρῆκε μπαστούνια. Ὅσο καὶ ἂν τὸν ἔδιωχνε σὰν σκυλιὴ ἢ Α.Μ., ὁ Δεληγιάννης δὲν ἔνοοῦσε νὰ φύγῃ, ἀφοῦ εἶχε καὶ τὴν πλειοψηφία στὴ Βουλὴ. Τότε, χωρὶς νὰ παραιτηθεῖ ὁ πρωθυπουργός, ὁ βασιλιάς κάλεσε τὸν Τρικούπη νὰ σχηματίσῃ κυβέρνηση. Τὸ «διαίρει καὶ βασιλεύει» ἦτανε συνηθισμένη του πολιτικὴ μέθοδος, ἀλλ' αὐτὴ τὴ φορά ὁ Ἕλληνας πολιτικὸς ἔδωσε ἕνα γερὸ μάθημα στὸν Γκλίξμπουργκ. Ὁ Τρικούπης ἀποδοκίμασε τὸν ἀντισυνταγματικὸ τρόπο πὺ διωχνόταν ὁ Δεληγιάννης, τὰ ἔψαλε τοῦ βασιλιά γιὰ τὶς ἐνέργειές του αὐτὲς καὶ ἀρνήθηκε νὰ φτιάξῃ κυβέρνηση.

Σὲ τέτοιες ὁμως περιπτώσεις συχνὰ ξεπετάγονται οἱ μικροὶ ἄνθρωποι, πρόθυμοι νὰ προσφέρουν τὶς προδοτικὲς καὶ ἄτιμες ὑπηρεσίες τους. Ὁ Κωσταντόπουλος, ἕνας κομματάρχης καὶ πρῶην ὑπουργός τοῦ Δεληγιάννη, πὺ εἶχε τσακωθεῖ μαζί του, ἀνάλαβε νὰ φτιάξῃ κυβέρνηση ἢ μάλλον παρακὺβέρνηση. Μόλις λοιπὸν τὴ σχημάτισε, ὑπόγραψαν ἀμέσως μὲ τὸ βασιλιά ἕνα διάταγμα πὺ ἔπαυε τὸν Δεληγιάννη ἀπὸ... πρωθυπουργό! Κι ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν ἔδινε οὔτε καὶ τώρα τὴν παραίτησή του, ὁ Κωσταντόπουλος τοῦ κοινοποίησε μὲ δικαστικὸ κλητῆρα τὴν παύση του! Μὲ τὰ μάτια γεμάτα δάκρυα, ὁ Μωραΐτης πολιτικὸς ἔβαλε τὴν ὑπογραφή του κάτω ἀπὸ τὸ ἔγγραφο...

Πόσες θλιβερὲς σκέψεις δὲν γεννάει ἡ κωμικοτραγικὴ τούτη ἱστορία! Καὶ πόσο θὰ μπορούσε νὰ... φιλοσοφήσῃ κανεὶς πάνω σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσή καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὸ πῶς ἔστυβαν σὰν

λεμονόκουπες τούς πολιτικούς κι ύστερα, όταν πιά τούς ἔγαν ἄχρηστοι ἢ ἔμπαιναν ἐμπόδιο στὰ σχέδιά τους, τούς κλοτσούσαν σάν τὰ σκυλιά. Κι ἀκόμα ἀπὸ τούτη τὴν ἱστορία καὶ ἀπὸ πολλές ἄλλες παρόμοιες τῆς νεοελληνικῆς πολιτικῆς ζωῆς θὰ ἔγανε δυνατὸ νὰ διδαχτοῦν ἀρκετὰ οἱ Ἕλληνες πολιτικοί, ἰδιαιτέρως ὅσοι προέρχονται ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ λαοῦ καὶ ὑπηρετοῦν ἀκόμα τ' ἀστικά κόμματα.

Δ'. Ἡ χρεοκοπία

Μόλις πετάχτηκε ὁ Δεληγιάννης ἀπὸ τὴν κυβέρνηση, ὁ Γεώργιος δῆλωσε ὅτι ἀναγκάστηκε νὰ τὸν διώξει, γιατί παρ' ὅλες τὶς διαταγές πού τοῦ ἴδινε, ὁ πρωθυπουργὸς δὲν ἔκανε τίποτα γιὰ νὰ προλάβει τὴ χρεοκοπία πού ἀπειλοῦσε τὸ κράτος καὶ πού ὁ Μεγαλειότατος τὴν ὀνόμαζε « ἀτιμία ». Ἄνοιξε ὅμως τότε καὶ ὁ Δεληγιάννης τὸ στόμα του κι ἄρχισε τὶς ἀποκαλύψεις. Ἀπόδειξε ὅτι τὴν παύση του τὴν ἀποφάσισαν ἡ αὐλὴ κι ὁ Συγγρός, πού εἶχε βγεῖ μάλιστα καὶ βουλευτής. Ἐκείνη τὴν περίοδο, ὁ βασιλιάς μὲ τὸν Συγγρό ἦταν κῶλος καὶ βρακί, πού λέει ὁ λαός. Μαζί γλεντοῦσαν, μαζί ὀργάνωναν τὶς βρομοδουλειές τους. Ὁ ἀρχιτοκογλύφος ξόδευε ἀλύπητα γιὰ τὴν αὐλὴ, μιὰ καὶ θὰ ἔπαιρνε μὲ τόκους καὶ ἐπιτόκια. Στὶς γιορτὲς γιὰ τὴν ἐνηλικίωση τοῦ διαδόχου, ὁ Σουρῆς, κοντὰ στ' ἄλλα, ἔγραψε καὶ τὸ παρακάτω τετράστιχο :

*Ὁ τραπεζίτης ὁ Τσιγγρός καὶ γεύματα θὰ κάμῃ
διὰ τὸν πάσχοντα λαὸν καθὼς καὶ συναυλίας
καὶ ἴσως κάθε ἄπορον πανέλληνα συνδράμῃ
μὲ χαρτονόμισμα πλαστὸν Ἑπειροθεσσαλίας.*

Τὴν παραμονή, λοιπόν, τοῦ διωξίματος τοῦ Δεληγιάννη -Καθαρὰ Δευτέρα τοῦ 1897- ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια εἶχε πάει νὰ γιορτάσει τὰ

κούλουμα και νά διασκεδάσει στο μεγάλο τσιφλίκι του Συγγρού, τὰ Ἐνάβρυτα, ἀνάμεσα στοὺς Μαρούσι και τὴν Κηφισιά. Ἐκεῖ ἀποφάσισαν τὸ πραξικοπηματικὸ διώξιμό του.

Ὁ Κωσταντόπουλος προκήρυξε ἐκλογὲς γιὰ τὸ Μάη και ὁ Δεληγιάννης, πού τὸ φύσαγε ἀκόμα και δὲν κρύωνε, ἔβγαλε στὴν Καρκαλοῦ τῆς Ὀρτυνίας ἕναν ἐπαναστατικὸ προεκλογικὸ λόγο, ὅπου τὰ εἶπε χύμα στὴν αὐλή και τὸ βασιλιά και ἔβγαλε τὸ ἄχτι του! Τὶς ἐκλογὲς ὁμως τὶς κέρδισε ὁ Τρικούπης. Ὁ λαὸς τὸν ψήφισε γιὰ νὰ σωθεῖ ἀπὸ τὴν καταστροφή και οἱ τραπεζίτες τὸν ὑποστήριξαν, φαίνεται, γιὰ νὰ τοὺς πληρώσει και νὰ τοὺς βοηθήσει στὰ σχέδιά τους.

Μόλις ἀνέβηκε στὴν κυβέρνηση, τοῦτοι οἱ τελευταῖοι πέταξαν ἀπὸ τὴ χαρὰ τους, λὲς και θ' ἄρχιζε νὰ βρέχει πάνω τους χρυσὴ βροχή. Τὸν καιρὸ τῆς κυβέρνησης τοῦ Δεληγιάννη, τὰ ἑλληνικὰ χρεόγραφα εἶχαν ξεφτιλιστεῖ στὶς ξένες ἀγορές. Τώρα οἱ χρηματιστηριακοὶ ἑλληνικοὶ κύκλοι τοῦ Λονδίνου και τῆς ὑπόλοιπης Ἀγγλίας, ἀκόμα και τοῦ Παρισιοῦ, κερδοσκοπῆσαν μ' αὐτὰ και ἀνέβασαν τὶς τιμὲς τους.

Ὁ Τρικούπης ἔκανε μιὰ τελευταία δραματικὴ προσπάθεια νὰ σώσει τὴν κατάστασι και νὰ τοὺς πληρώσει. Ἄλλὰ τὰ ἔξοδα τὰ πλήρωσε πάλι ὁ λαός. Τὸ 1892 τὸ ἔλλειμμα τοῦ προϋπολογισμοῦ ξεπέραγε τὰ 30 ἑκατομμύρια. Ἡ κρίσι τῆς σταφίδας μᾶς στέρησε ἀρκετὸ ἀπ' τὸ συνάλλαγμα πού μπάζαμε, ἀλλὰ ἐλάττωσε και τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους κατὰ 2.100.000 τὸ χρόνο. Κοντὰ σ' αὐτὰ, οἱ μεγαλοαστοὶ και οἱ τραπεζίτες στοὺς ἐσωτερικὸ ντύσανε τότε τὰ κεφάλαιά τους σὲ χρυσό. Ἔτσι μονοπώλησαν ὅλο τὸ χρυσάφι πού βρισκόταν στὴν Ἑλλάδα και ὕστερα, ἐκβιάζοντας τὴν κυβέρνησι, πού εἶχε ἀνάγκη, τῆς τὸ πουλοῦσαν σὲ τιμὲς πανάκριβες και μὲ χίλιους δυὸ ἐκβιασμούς.

Μ' αὐτὴ τὴν τακτικὴ ξεφτιλίστηκε ἡ δραχμὴ και μεγάλωσε ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία. Γιὰ νὰ πάρεις ἕνα φράγκο, ἔπρεπε νὰ δώσεις πιά 1,86 δραχμὲς και τὰ 35.000.000 δραχμὲς πού πληρώναμε χτὲς γιὰ τὰ τοκοχρεολύσια, τώρα αὐτόματα αὐξήθηκαν στὰ 55.000.000,

ἐνῶ τὰ συνολικά ἔσοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ μόλις ἔφταναν τὰ 90 ἑκατομμύρια!

Ὁ πρωθυπουργὸς μεταχειρίστηκε ὅλα τὰ γιαντριά. Ἀρχισε πρῶτα τὰ δάνεια στὸ ἐσωτερικὸ γιὰ νὰ σκεπάσει τὰ ἐλλείμματα καὶ νὰ πληρώσει τοὺς ξένους τοκογλύφους. Τὰ τοκομερίδια τῆς πρώτης ἐξαμηνίας τὰ πλήρωσε μὲ δάνεια ἀπὸ τὶς τράπεζες -συνολικὰ 16.500.000 χρυσὰ φράγκα- καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τῆς Αἰγύπτου. Ὑστερα ἐλάττωσε τὶς δαπάνες καὶ αὐξήσε ὅλους τοὺς φόρους, ἄμεσους καὶ ἔμμεσους. Μὲ τὴν αὐξηση μάλιστα τῶν ἐκπαιδευτικῶν τελῶν προκληθῆκανε στὴν Ἀθήνα φοιτητικὲς διαδηλώσεις καὶ συγκρούσεις.

Μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, οἱ πλοῦσιοι φίλοι του ἔκαναν ρεφενὲ μεταξύ τους καὶ συγκέντρωσαν ἕνα ποσὸ ποῦ διατέθηκε γιὰ τὰ τοκοχρεολύσια. Ἀσφαλίστηκαν ὅμως καὶ αὐτοὶ γιὰ τὰ λεφτὰ τους μ' ἕνα σωρὸ ἐγγυήσεις! Ἀλλὰ μὲ σταγόνες δὲν ἦταν δυνατό νὰ γεμίσουν τὸ χάος, ποῦ εἶχε δημιουργήσει στὰ οἰκονομικά μας τὸ δημόσιο χρέος. Τὴν περίοδο αὐτὴ τὸ οἰκονομικὸ ζήτημα καὶ ἰδιαίτερα τὸ πρόβλημα τῆς πληρωμῆς τῶν τοκοχρεολυσίων ἔμπαινε στὴν πρώτη γραμμὴ καὶ παντοῦ δὲν ἀκουγες ἄλλη συζήτηση ἔξω ἀπ' αὐτό. Ὅλοι εἶχανε νὰ προτείνουν καὶ ἀπὸ ἕνα φάρμακο! Οἱ μεγαλύτερες ὅμως ἀνοησίες ξεστομιζόντανε μέσα στὴ Βουλὴ. Διαβάζοντας κανεὶς τοὺς λόγους τῶν πατέρων τοῦ Ἔθνους ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, θὰ ἰδεῖ ὅτι σκάμπαζαν ἀπὸ οἰκονομικά ὅσο καὶ ἐγὼ ἀπὸ πατριάρχης!

Μὲ τὰ πολλὰ ὁ Τρικούπης ἀποφάσισε νὰ καταφύγει πάλι στὸ συνηθισμένο καὶ ἔσχατο φάρμακο - τὸ ἐξωτερικὸ δάνειο. Γιὰ νὰ προετοιμάσει τὸ δρόμο, κανόνισε οἱ φόροι τῆς σταφίδας, τῶν σύκων, τῶν κουκουλιῶν καὶ τὰ $\frac{3}{4}$ τῶν ἑφτανησιώτικων φόρων νὰ πληρώνονται σὲ χρυσό. Ἔτσι θέλησε νὰ δημιουργήσει σταθερὲς ἐγγυήσεις γιὰ τὸ ἐξωτερικὸ δάνειο ποῦ σκόπευε νὰ ζητήσει. Καὶ γιὰ νὰ τὸ πετύχει, ἔστειλε στὸ ἐξωτερικὸ τὸ φίλο του Γ. Θεοτόκη καὶ ἀκόμα ἔφτασε στὸ σημεῖο νὰ παρακαλέσει τοὺς οἰκονομικοὺς ἀκό-

λουβους τῆς ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς Πρεσβείας νὰ ἐλέγξουν τὴν οἰκονομικὴ κατάστασιν τῆς χώρας καὶ τοῦ κράτους.

Οἱ ξένοι ὁμῶς ὁμολογοῦχοι, γιὰ νὰ μᾶς δώσουν δάνειο, προβάλλανε τέτοιους ὅρους πού ἰσοδυναμοῦσαν ὄχι μόνο μὲ ἀπόλυτο ἔλεγχο τῶν οἰκονομικῶν τῆς χώρας μας, μὰ καὶ μὲ σχεπασμένο ἔλεγχο τῆς κρατικῆς διοικήσεως. Στὶς ἀξιώσεις τους αὐτὲς τοὺς σιγοντάριζε καὶ ὁ Καραπάνος, πού συνέχιζε τὸ [ἀνθεχνικὸ] * βιολί του!

Ἄκόμα, οἱ ὁμολογοῦχοι ζήτησαν ἀπὸ τὸν Θεοτόκη νὰ κυρωθεῖ ἀμέσως ἐπιτόπου ἡ σύμβαση γιὰ τὸ δάνειο μαζὶ μὲ τοὺς ἐξωφρενικοὺς ὅρους πού 'βαζαν καὶ νὰ μὴν περιμένουν τὴν ἐλληνικὴ Βουλὴ νὰ δώσει τὴν ἔγκρισί της! Ὁ Συγγρὸς στ' ἀπομνημονεύματά του ξεσκεπάζει ὅτι οἱ ὁμολογοῦχοι, κάνοντας αὐτὲς τὶς διαπραγματεύσεις, δὲν εἶχαν πραγματικὸ σκοπὸ νὰ μᾶς δώσουν δάνειο, ἀλλὰ θέλλανε μονάχα νὰ δημιουργήσουν τὴν ἐντύπωση πὼς θὰ μᾶς δάνειζαν. Τὸ σχέδιό τους, πού τὸ πέτυχαν κίόλας, ἦταν αὐτό. Ἐπειδὴ μὲ τὸ δάνειο θὰ πληρώνονταν, βέβαια, τὰ τοκοχρεολύσια, μόλις ἄρχισαν οἱ διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Θεοτόκη, οἱ ὁμολογίες ἀνεβήκανε σὲ καλὲς τιμὲς καὶ οἱ περισσότεροὶ κάτοχοί τους τὶς μοσχοπούλησαν ἀμέσως! Τώρα πιά, λίγο τοὺς ἔνοιαζε ἂν θὰ δεχόμασταν ἢ ὄχι τοὺς ἐκβιασμούς τους. Μιὰ φορὰ καὶ ἔτσι αὐτοὶ βγῆκαν κερδισμένοι. Ἄν πάλι γίνονταν δεκτοὶ καὶ οἱ ληστρικοὶ τους ὅροι, τότε ἀκόμα καλύτερα – θὰ κέρδιζαν περισσότερα!

Ὁ Τρικούπης ὁμῶς ἀρνήθηκε νὰ τοὺς δεχτεῖ καὶ πρότεινε νὰ συσταθεῖ μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ Ἕλληνας μὲ τὴ συμμετοχὴ καὶ ξένων ἀντιπροσώπων τῶν δανειστῶν, πού θὰ ἔλεγε τὴ διαχείριση τῶν δανειῶν. Οἱ τοκογλύφοι δὲν δέχτηκαν καὶ τότε – Μᾶης τοῦ 1893 – ὁ πρωθυπουργὸς παραιτήθηκε.

Ὁ βασιλιάς διόρισε πρωθυπουργὸ τὸν Σωτηρόπουλο, μὲ συνεργάτες τὸν Ράλλη καὶ τὸν Εὐταξία, ὅλους ἀνθρώπους τοῦ παλατιοῦ καὶ πρόθυμους νὰ πουλήσουν ὅσο ὅσο τὴν Ἑλλάδα. Μόλις ἀνέβηκαν

* Προσθήκη τοῦ ἀντιγράφου. (Σ.τ.ἐπ.)

στήν κυβέρνηση, προσπαθήσανε να βολέψουν τους όμολογιούχους με κάθε τρόπο. Υποστήριζαν ότι η χώρα δεν πρέπει ν' άτιμαστεί κηρύχνοντας πτώχευση και για να προλάβουν τη χρεοκοπία ύπογραψε ο Γεώργιος στις 30 του Μάη ένα βασιλικό διάταγμα, πού όρίζει ότι τὰ τοκομερίδια πρέπει να πληρώνονται ταχτικά! Τò διάταγμα τούτο νομίζει κανείς ότι τò έχει βγάλει κανένας ξένος όμολογιούχος.

Άκουστε όμως τώρα πώς άποφασίσανε να πληρώσουν τὰ τοκοχρεούσια. Πιάσανε και κεφαλαιοποίησαν τους τόκους, πού ήταν άπλήρωτοι τούτη τή χρονιά και αντί για λεφτά δώσανε στους τοκογλύφους 100 εκατομμύρια δραχμές σε όμολογίες! 'Η ύπόθεση αυτή, αν παραμερίσει κανείς τήν τραγική για τήν Ελλάδα πλευρά, καταντάει κωμική. Άφου δεν μās δάνειζαν οι ξένοι, δανείσαμε έμεις στα ψεύτικα τόν έαυτό μας και τὰ λεφτά πού τάχα δανειστήκαμε, κανονίσαμε να τὰ χρωστάμε στους όμολογιούχους, δίνοντάς τους μάλιστα σαν έγγύηση και τις εισπράξεις τών φόρων σε χρυσό. Καταστρεφτικότερη επινόηση για τή χώρα μας δεν μπορούσε να γίνει. Μ' αυτόν τόν τρόπο θά πληρώναμε για τρία χρόνια τὰ τοκομερίδια στο άκέραιο, και 6 εκατομμύρια χρυσά φράγκα παραπάνου για τόκους του δανείου, πού δθθεν πήραμε. Οι όμολογίες τούτες τής κεφαλαιοποίησης τών τόκων ονομάστηκαν « Σκρίπ », αλλά τὰ ξένα χρηματιστήρια δεν τους έκαναν καθόλου καλή υποδοχή.

Τελικά οι Σωτηρόπουλος - Ράλλης και Σία με τις κομπίνες τους μόλις καταφέρανε να πάρουν ένα δάνειο 9,7 εκατομμύρια ονομαστικά και 5,5 πραγματικά, δηλαδή η τιμή τής έκδοσής του κατέβηκε στα 65% κι ο τόκος έφτασε τὰ 9%! Τόν ίδιο καιρό έρχονται και με τόν Χάμπρο σε συνεννόηση για ένα δάνειο από 4 εκατομμύρια λίρες. Άν ήτανε δυνατό, οι ύπουργοί του βασιλιά θά ύπογράφανε δάνεια με χέρια και με πόδια.

Οι θαυμάσιες όμως επιχειρήσεις Σωτηρόπουλου - Ράλλη - Γκλίξμπουργκ - Εύταξία κόπηκαν εύτυχώς στη μέση, γιατί ο Τρικούπης με τή μεγάλη πλειοψηφία τής Βουλής γκρέμισε από τήν κυβέρνηση τήν παρέα του Γεωργίου Α'. Άπό δώ και πέρα τὰ γεγονότα

ἀρχίζουνε νὰ ξετυλίγονται γοργότερα πρὸς τὸ μοιραῖο κι ἀναπόφεικτο τέρμα τους. Ὁ Τρικούπης γίνεται πάλι πρωθυπουργὸς κι ἀφοῦ προσπάθησε καὶ δὲν κατάφερε νὰ τοῦ δώσει κανεὶς ἓνα δάνειο μὲ κάπως ὑποφερτοὺς ὄρους, δῆλωσε στὴ Βουλὴ στὶς 9 μὲ 10 Δεκέμβρη τοῦ 1893 ὅτι ἡ χώρα βρίσκεται σὲ ἀδυναμία νὰ πληρώσει τὰ τοκομερίδια καὶ ξεστομίζει τὸ «δυστυχῶς ἐπτωχεύσαμεν».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΗ

Α'. Γενική χρεοκοπία

Ἐδῶ πέρα δὲν ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ μιὰ ἀπλή πτώχευση. Καὶ γι' αὐτό, τὸν αἴτιο δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀναζητᾶμε —ὅπως κάνουν πολλοὶ «ἐπίσημοι ἱστορικοὶ»— οὔτε στὸ πρόσωπο τοῦ Τρικούπη, ἐπειδὴ τάχα τὸ παράκανε μὲ τὰ δάνεια, οὔτε νὰ κατηγοροῦμε μόνο τὸν Δηληγιάννη, γιατί μὲ τίς ἐπιστρατεύσεις καὶ τὴ ρουσφετολογία λύγισε τὸν προϋπολογισμό.

Ἐδῶ πρόκειται γιὰ μιὰ γενικὴ χρεοκοπία τοῦ ἀστοτσιφλικάδικου κόσμου, χρεοκοπία ποὺ ἀγκάλιασε ὅλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς του, στὸν οἰκονομικὸ, τὸν πολιτικὸ, τὸν ἠθικὸ καὶ τὸν πνευματικὸ τομέα. Καὶ γι' αὐτὸ τὰ αἴτια εἶναι πιὸ βαθιὰ, δὲν βρίσκονται σὲ δύο-τρία πρόσωπα. Βρίσκονται στὴν ἴδια τὴν πολιτικὴ τῆς ἀστοτσιφλικάδικης τάξης ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἴσαμε τὸ 1892, πολιτικὴ ληστρική ἐχμετάλλευση τοῦ λαοῦ καὶ συνεργασίας μὲ τίς ξένες δυνάμεις καὶ τοκογλύφους γιὰ τὴν ἐρήμωση καὶ τὸν ἀφανισμὸ τῆς χώρας μας.

Μιὰ τέτοια πολιτικὴ ἦταν μοιραῖο νὰ ξεσπάει κάθε τόσο σὲ συνταρακτικὲς κρίσεις, ποὺ συγκλόνιζαν καὶ ρήμαζαν τὴν Ἑλλάδα, ποὺ φέρνανε σ' ἀπόγνωση καὶ βουλιάζανε στὴ δυστυχία τὸ λαὸ μας. Ἡ χρεοκοπία, λοιπόν, τοῦ '93 καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ '97 εἶναι ὁ ὄριμος καρπὸς τῆς προηγούμενης πολιτικῆς τῶν ἀστοτσιφλικάδων. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ συμφορὰ τοῦ 1922. Τὸ ἴδιο καὶ ἄλλες λιγότερο σοβαρὲς καταστροφές. Καὶ στὴν τραγικὴ συμφορὰ τοῦ 1941 ἡ ἴδια πολιτικὴ ἔβαλε τὴ σφραγίδα της.

Τὸ 1893 ὁ ἀστοτσιφλικάδικος κόσμος βρόμαγε ἀπ' ὅπου καὶ ἂν τὸν ἔπιανες. Μπροστὰ σ' αὐτὰ τὰ τραγικὰ χάλια δὲν μπορεῖ νὰ μὴ γελάσει κανεὶς μὲ τοὺς γελοίους καὶ ψωραλέους λογιότατους τῆς ἐποχῆς, ποὺ προπαγάνδιζαν τὴ Μεγάλῃ Ἰδέα, τὴν ἀνάσταση τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τοὺς ἀρχαίους ἡμῶν προγόνους κλπ. κλπ. Στὴν περίπτωση ὅμως τούτῃ, ἀποδείχεται καὶ πόσο μονόπλευρο –κι ἐπομένως στεῖρο– στάθηκε τὸ κίνημα ὅλων σχεδὸν τῶν προοδευτικῶν διανοουμένων τῆς ἐποχῆς, ποὺ μὴν ἔχοντας καθόλου ζυγισμένη συναίσθηση τῆς πραγματικότητος, φαντάστηκαν ὅτι φτάνει νὰ λυθεῖ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, γιὰ νὰ βλαστήσει στὸν τόπο μας ἡ πρόοδος. Καὶ συγκέντρωσαν ὅλες τὶς δυνάμεις σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, ἐνῶ ἡ κούφια καὶ ψεύτικη γλώσσα δὲν ἦταν παρὰ ἓνα κομμάτι τῆς κούφιας, ψεύτικης καὶ χρεοκοπημένης ἀστοτσιφλικάδικης ἰδεολογίας, ποὺ κι αὐτὴ καθρέφτιζε τὴ μούχλα καὶ τὴ σαπίλα ποὺ εἶχαν μολεῖσει ἀπ' τὰ θεμέλια τὸ φαυλοκρατικὸ τῆς καθεστῶς.

Β'. Ἀρχίζουν οἱ ἀτελείωτες συνεννοήσεις

Ὁ Τρικούπης δὲν μπόρεσε νὰ τὰ βγάλει πέρα τὶς προηγούμενες φορές ποὺ ἡ κατάσταση δὲν εἶχε φτάσει σὲ τόσο ἀπελπιστικὸ σημεῖο. Πολὺ περισσότερο τώρα κάθε προσπάθεια ἦταν καταδικασμένη. Εἴχαμε πιά βουλιάξει μέχρι τὸ λαιμὸ. Ἄπὸ τὸ 1879 ἴσαμε τὸ 1893 δανειστήκαμε πραγματικὰ 458 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα κατὰ τὸν Ἀνδρεάδη καὶ κατὰ τὸν Ἀγγελόπουλο 463. Αὐτὰ εἶναι τὰ ἐπίσημα νούμερα, μὰ στὴν πραγματικότητα δὲν μπορεῖς νὰ βρεῖς ἄκρη, γιὰτὶ ὁ Τρικούπης ὑποστήριξε στὴ Βουλὴ ὅτι τὸ πραγματικὸ προῖον τῶν δανείων κατέβηκε σὲ μικρότερο ποσὸ ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ δημοσιεύτηκε ἐπίσημα. Κι ὅπως φαίνεται, ἔχει δίκιο. Ἄν πάρουμε σὰν βάση αὐτὴ τὴ δήλωση, τότε πρέπει νὰ κατεβάσουμε τὸ πραγματικὸ προῖον τῶν δανείων μερικὲς τουλάχιστον δεκάδες κάτω ἀπὸ τὰ 458 ἑκατομμύρια. Καὶ τότε καταλήγουμε στὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ

ὁμολογιούχοι μᾶς δώσανε πολὺ λιγότερα ἀπὸ τὰ $\frac{2}{3}$ τοῦ ποσοῦ ποὺ μᾶς ὑποχρέωναν τώρα νὰ τοὺς πληρώσουμε! Μὰ κι αὐτὰ τὰ $\frac{2}{3}$ αὐτοὶ μᾶς τὰ 'φαγαν κι ὄχι μόνο τοῦτα, μὰ καὶ πολὺ περισσότερα. Ἀκοῦστε τοὺς λογαριασμοὺς ποὺ κάνει ὁ Ἀνδρεάδης, μὲ βάση τὰ στοιχεῖα ποὺ συγκέντρωσε ὁ ἴδιος.

Ἵπολογίζει ὅτι τὴν περίοδο τούτη στὴν πραγματικότητα οἱ ξέ-
νοι τοκογλύφοι μᾶς δώσανε 365 κι ἐμεῖς τοὺς πληρώσαμε μαζὶ μὲ
τὴ διαφορά ὀνομαστικῆς καὶ πραγματικῆς τιμῆς 755.000.000 χρυ-
σὰ φράγκα! Καὶ πιὸ ἀναλυτικά, μᾶς πήρανε γιὰ τοκοχρεολύσια
:189.150.000, γιὰ ἀποσβέσεις 121.700.000, γιὰ μεσιτεῖες 25 ἑκατομ-
μύρια. Καὶ 220.000.000 πληρώσαμε γιὰ πολεμικὰ πλοῖα, πολεμι-
κὸ ὑλικὸ καὶ γιὰ ξένους ποὺ ἀνάλαβαν τὰ δημόσια ἔργα καὶ τοὺς σι-
δηροδρόμους καὶ ποὺ εἶδαμε τί θαλάσσωμα καὶ ρεμούλα προκάλε-
σαν κι ἐκεῖ.

Καὶ μόλο ποὺ μᾶς ἔφαγαν τόσα λεφτά, βρέθηκε νὰ τοὺς χρω-
στᾶμε τὸ 1893 κατὰ τὸν Α. Ἀγγελόπουλο 586 ἑκατομμύρια χρυσὰ
φράγκα, 102 ἑκατομμύρια δρχ. τὸ κυμαινόμενο χρέος καὶ 67 ἑκα-
τομμύρια τὸ ἔσωτερικὸ. Δηλαδή πολὺ περισσότερα ἀπ' ὅ,τι μᾶς
ἔδωσαν συνολικά!

Ὁ Τριούπης, κηρύχοντας τὴν πτώχευση, κατάργησε ἀμέσως
σὰν παράνομο τὸ διάταγμα ΒΡΥΕ τοῦ βασιλιᾶ, ποὺ καθιέρωνε τὴν
τακτικὴ πληρωμὴ τῶν τοκομεριδίων, ἀνάστειλε τὴν πληρωμὴ κάθε
χρεολυσίου καὶ κανόνισε νὰ πληρώνεται προσωρινὰ στοὺς ὁμολο-
γιούχους μόνο 30% ἀπὸ τοὺς τόκους.

Ὅμως, αὐτὸ τὸ 30% στὴν οὐσία διπλασιάστηκε, γιὰτὶ οἱ τόκοι
πληρώνονταν σὲ χρυσὸ κι ἡ δραχμὴ τώρα κόντευε ν' ἀξίζει μισὸ
φράγκο. Καὶ δὲν ἦταν μονάχα οἱ τόκοι τῶν ἔξωτερικῶν δανείων ποὺ
'πρεπε νὰ πληρωθοῦν. Τὰ ἔσωτερικὰ δάνεια δὲν περιληφθήκανε στὴ
φτώχεψη, ἀλλὰ πληρώνονταν ἀκόμα στὸ ἀκέραιο. Ἰὸ χάλι τοῦ
προϋπολογισμοῦ ἦταν ἀπερίγραπτο. Γιὰ ν' ἀντιμετωπίσει τίς πιὸ
στοιχειώδεις δαπάνες, ὁ πρωθυπουργὸς ἀφαίρεσε τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὰ
μονοπώλια, τοὺς φόρους καὶ γενικὰ ὅλα τὰ δικαιώματα ποὺ εἶχανε

παραχωρηθεί για την εξυπηρέτηση των δανείων στον Χάμπρο και την παρέα του και τὰ ῥιξε στο δημόσιο ταμείο. Οἱ ὁμολογιούχοι λυσσάζανε. Οἱ ὁμολογίες τους εἶχαν ἀρχίσει νὰ πέφτουν ἢ νὰ ξεφτιλίζονται. « Αἱ μεγάλοι ζημῖαι των », γράφει ὁ Καρολίδης, « προκάλεσαν τὴν ὄργην τῶν κυβερνήσεων τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ ἐντονώτερον τῆς Γερμανίας, ὅπου εὐρίσκετο μέγα μέρος τῶν χρεωγράφων τῶν ἑλληνικῶν δανείων ». Οἱ Γερμανοὶ τοκογλύφοι ὕστερ' ἀπὸ τοὺς γάμους τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου μὲ τὴν πατριώτισσά τους Σοφία, ἀδελφὴ τοῦ Κάιζερ, μᾶς εἶχαν ἀρκετὰ « συμπαθήσει » καὶ τρέξανε τότε ν' ἀγοράσουν ἑλληνικὰ χρεόγραφα, γιὰ νὰ μᾶς ὑποστηρίξουν. Τώρα, λοιπόν, ὅλοι τους στρέφονται ὀργισμένοι κατὰ τοῦ Τρικούπη κι ἀρχίζουν νὰ τοῦ ψέλνουν τὸν ἀναβαλλόμενο, χωρὶς νὰ ἀφήσουν ἔξω καὶ τὴ χώρα μας, πού τὴ λούζουν μὲ τοῦ κόσμου τὶς βρισιές.

Ἀποκαλοῦν τὴν Ἑλλάδα ἀχάριστη καὶ χώρα ληστῶν, πού χρεοκόπησε δόλια γιὰ... νὰ φάει τὰ λεφτὰ τῶν φουκαράδων τῶν ὁμολογιούχων πού κινδύνευαν τώρα νὰ πεθάνουν στὴν ψάθα! Καὶ στηρίζοντας τὶς πλάτες στὶς κυβερνήσεις τους, « ἠπειλοῦν δεινὰ κατὰ τῆς Ἑλλάδος » καὶ ἐπιμένανε σώνει καὶ καλά ν' αὐξηθεῖ τὸ ποσοστὸ τῶν τόκων!

Θ' ἀρκοῦσε ἴσως τούτη τὴ στιγμὴ μιὰ σταθερὴ κι ἀποφασιστικὴ στάση τοῦ πρωθυπουργοῦ μὲ τὸ λαὸ στὸ πλευρὸ του, γιὰ νὰ τοὺς κάνει νὰ βάλουν τὴν οὐρὰ στὰ σκέλια. Ὁ Τρικούπης ὅμως ταλαντεύτηκε, ἤθελε νὰ συμβιβαστεῖ μαζὶ τους. Στὸ κάτω κάτω, πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του βρισκόταν ἡ Λ.Μ. ὁ προστατευόμενος τοῦ Χάμπρο καὶ συμπέθερος τῶν Γερμανῶν ὁμολογιούχων καὶ γύρω του οἱ ντόπιοι τοκογλύφοι, Συγγρός, Ἐθνοτράπεζα καὶ Σία, πού ἔχανε στὰ χέρια τους -θυμηθεῖτε το αὐτὸ- ἓνα σοβαρὸ ποσοστὸ ἀπ' τὶς ὁμολογίες τῶν ἐξωτερικῶν δανείων.

Ἦῃρε, λοιπόν, κι ὁ πρωθυπουργὸς τὸ δρόμο τοῦ συμβιβασμοῦ. Ἄλλωστε, τέτοια στάθηκε πάντα στὴ χώρα μας ἡ πολιτικὴ τῆς ἀστικῆς τάξης, ἀκόμα καὶ στὶς καλύτερές της στιγμὲς - ἂν ὑποθέ-

σουμε πώς είχε τέτοιες στιγμές. Συμβιβασμός το '21 με τους κοτζαμπάσηδες, το ίδιο το 1843, το ίδιο το '63. Συμβιβασμοί με τους ξένους τοκογλύφους, συμβιβασμός με τις «προστάτιδες δυνάμεις». Και βάση του κάθε της συμβιβασμού, έννοια του και σκοπός του δεν ήταν ποτέ το καλό της χώρας, αλλά πάντοτε ή όσο το δυνατό καλύτερη εξυπηρέτηση των συμφερόντων της, αντίθετων πάντοτε με τα συμφέροντα του ελληνικού λαού και της Ελλάδας.

Ο Τρικούπης θέλησε ν' αρχίσει διαπραγματεύσεις με τους όμοιολογίχους κάθε χώρας χωριστά, για να πετύχει έτσι καλύτερα αποτελέσματα. Αυτοί όμως μυρίστηκαν άμέσως τους σκοπούς του, ενώθηκαν με μιὰ συνδιάσκεψη και ζητάγανε πιά τὰ μαλλιά της κεφαλής τους. Ο Έλληνας πρωθυπουργός αναγκάστηκε τότε να τους αντιμετωπίσει ενωμένους και συνέχισε τις συνεννοήσεις με τους αντιπροσώπους τους, συνεννοήσεις χωρίς τελειωμό. Φτάνει να πνύμε ότι πέθανε αργότερα ο Τρικούπης, ήρθε ο Δεληγιάννης κι οι διαπραγματεύσεις κράταγαν ακόμα.

"Όλα τούτα τὰ χρόνια οί ξένοι Σάυλωκ μᾶς ἔβγαλαν τὴν ψυχὴ τ' ἀνάποδα. Ἡ ἀργή, ἔστω, ἐξέλιξη τῆς χώρας εἶχε σταματήσει. Ἡ βιομηχανία νεκρώθηκε. Ἡ οἰκονομία μας γενικὰ μαράζωνε. Κι ἕνας ὀλόκληρος λαὸς ποὺ ὑπόφερε καὶ δυστυχοῦσε, περίμενε μ' ἀγωνία ἀπὸ τὸ στόμα τῶν βασιανιστῶν τοῦ τὴν ἀπόφαση τῆς καταδίκης του. Ὅλα εἶχανε βαλτώσει καὶ μέσ' ἀπ' αὐτὸ τὸ βάλτο ἀκούγονταν μόνο οἱ φωνές τῶν βατράχων του, τῶν τραπεζιτῶν, τοῦ βασιλιᾶ, τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ πουλημένου Τύπου, ποὺ ζητάγανε τὸ συμβιβασμὸ μ' ὅποιουσδήποτε ὄρους «χάριν τῆς εὐημερίας τῆς χώρας».

Στὸ τέλος καὶ μετὰ τὰ πολλά, ὁ Τρικούπης κι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ὁμολογιούχων συμβιβάστηκαν με τοὺς παρακάτω ὄρους: Πρῶτα πρῶτα νὰ τοὺς πληρώσουμε ἀντὶ 30% ποὺ εἶχε κανονίσει ἡ κυβέρνηση, τὰ 32% ἀπὸ τοὺς τόκους. Τὸ ἐπιτόκιο στὸ μεταξὺ θ' αὖξαινε σιγὰ σιγὰ καὶ θὰ ἔφτανε στὰ 3% γιὰ τὰ δάνεια τῶν μονοπωλιῶν καὶ τῆς κεφαλαιοποίησης, ποὺ χαρακτηρίστηκαν σὰν προνομιοῦχα, καὶ

στά 2½% για τὰ υπόλοιπα δάνεια. Ὁ τόκος αὐτὸς λογαριαζότανε για τὸ ὀνομαστικὸ κεφάλαιο καὶ ἔτσι στὴν πραγματικότητα ἦτανε μεγαλύτερος κι ἀκόμα ἢ συμφωνία πρόβλεπε γι' ἀργότερα νὰ φτάσει στὸν ἀρχικὸ γιὰ κάθε δάνειο τόκο. Ἡ ἀπόσβεση τοῦ χρέους ὀρίστηκε νὰ γίνεи σὲ πενήντα χρόνια μὲ χρεολύσιο, πού θὰ ἄρχιζε ἀπὸ 2% κι αὐξάνοντας μὲ μεγαλύτερο ἀπ' ὅ,τι ὁ τόκος ρυθμὸ, θὰ ἴφτανε μέσα σὲ εἴκοσι χρόνια τὰ 16¼%.

Σὰν ἐγγύηση γιὰ ὅλα τὰ δάνεια παραχωρούσαμε στοὺς ὁμολογιούχους τὰ μονοπώλια, τὸ φόρο χαρτοσήμου καὶ τὸ φόρο τοῦ καπνοῦ. Ὅλους αὐτοὺς τοὺς φόρους πῆρε τὸ προνόμιο νὰ τοὺς εἰσπράττει ἡ Ἐταιρεία Μονοπωλίων τοῦ Χάμπρο κι ἀπὸ τίς εἰσπράξεις κανονίστηκε νὰ στέλνει ἀμέσως στίς ξένες τράπεζες τὸ ἀναγκαῖο γιὰ τὰ χρεολύσια ποσό, ἂν ἡ κυβέρνησις δὲν τὰ εἶχε προκαταβάλει τὴν ὀρισμένη προθεσμία. Στὴν οὐσία, δηλαδή, ὁ Τρικούπης ἀναγκάστηκε νὰ παραδεχτεῖ ἓνα εἶδος δημοσιονομικοῦ ἐλέγχου τῆς χώρας μας.

Τῆ συμφωνία τούτη ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους, πού τὴν ἔκλεισαν, τὴν παραδέχτηκε καὶ τὸ προεδρεῖο τῶν ὁμολογιούχων. Τὸν Αὐγούστο ὅμως τοῦ 1894 ἔγινε στὸ Λονδίνο ἡ γενικὴ συνέλευσις τῶν τοκογλύφων πού ἔριξε τὴ συμφωνία στὰ σκουπίδια, ἐπειδὴ καταλήξανε στὸ συμπέρασμα πὼς ἡ Ἑλλάδα μποροῦσε νὰ πληρῶσει περισσότερα. Ἰήταγαν λοιπὸν τώρα 40%, ἐπειδὴ, καθὼς ἔλεγαν, ὁ προϋπολογισμὸς ὕστερ' ἀπὸ τὴ φτώχεια ἄφηνε περίσσευμα σὲ δραχμές. Ἀλλὰ, κατὰ τὸν Ἀνδρέαδην, ὅλα τούτα τὰ περισσεύματα ἦταν πάντοτε ψεύτικα εἴτε εἰκονικά. Γιὰ νὰ δημαγωγῆσει ἡ κυβέρνησις ὅτι ἔχει τάχα προϋπολογισμὸ μὲ περίσσευμα, ὑπολόγιζε ὄχι τὰ πραγματικὰ ἔσοδα, μὰ τὰ βεβαιωμένα, πού ἦταν πολὺ περισσότερα κι αὐτὸ τὸ γνώριζαν βέβαια πολὺ καλά οἱ ὁμολογιούχοι. Ἄλλο ἐπιχείρημα βρῖσκανε στὴν ἀπόφασί τῆς κυβέρνησις νὰ πληρῶσει ἀκέραιους τοὺς τόκους τῶν ἐσωτερικῶν δανείων. Κοντὰ σ' αὐτὰ κανοναρχοῦσαν κι ἄλλα. Γιατί, δηλαδή, λέγανε, νὰ αὐξάνουμε ἀργὰ τὸν τόκο καὶ σύντομα τὸ χρεολύσιο, γιατί νὰ μὴν αὐξάνουμε τὰ ποσοστὰ τους ἀπὸ τὴν αὔξησι τῶν ἐσόδων τῶν μονοπωλίων, πού

΄χανε στα χέρια τους, αλλά να τάζουμε βελτίωση τῶν ποσοστῶν ἀνάλογη με τὴ βελτίωση τῆς οικονομικῆς κατάστασης τῆς χώρας, γιατί να κάνουμε τοῦτο, γιατί να κάνουμε ἐκεῖνο καὶ γιατί στο τέλος τέλος να μὴν πάρουμε τὴν Ἑλλάδα ὀλόκληρη να τοὺς τὴ δώσουμε, γιὰ να χορτάσει ἡ ἀπληστία τους – γιὰ ὅλους, λοιπόν, αὐτοὺς τοὺς λόγους χαρακτηρίζαν τὴν πτώχευση, δόλια καὶ τὸν Τρικοῦπη λω-πιδύτη, πού ἔθελε να τοὺς φάει τὰ λεφτά!

Τὸ χορὸ τὸν ἔσερναν πρῶτοι πρῶτοι οἱ Γερμανοὶ ὁμολογιούχοι, τραβώντας καὶ τοὺς Γάλλους μαζί τους. Ἄλλὰ καὶ οἱ Ἑγγλέζοι, μόλο πού ἔκαναν τὶς ἀθῶες περιστερές, κρατούσανε τὸ ἴσο. Ἔτσι, ἡ γενικὴ συνέλευση τῶν ὁμολογιούχων ἀπόρριψε τὴ συμφωνία πού ἔκαναν οἱ ἀντιπρόσωποὶ τους με τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνηση.

Οἱ Γερμανοὶ τοκογλύφοι, παρόλο πού ἔχαν στα χέρια τους μόνο το 1/100 τῶν ὁμολογιῶν –κι εἴμαστε καὶ συμπέθεροι– μᾶς εἶχαν γίνει τσάμικος ταμπάκος! Ὁ γερμανικὸς ἱμπεριαλισμὸς ἄρχιζε τότε να πλημμυρίζει ἀπὸ ζωτικότητα καὶ ἡ γερμανικὴ κυβέρνηση ὑποστη-ρίζει ἄμεσα καὶ ἀνοιχτὰ τὶς ἀξιώσεις τῶν ὁμολογιούχων τῆς σὲ βάρος τῶν μικρῶν χωρῶν. Θυμάστε τὸ 1880 με τί τρόπο μᾶς εἶχε ἐκβιάσει ὁ Μπίσμαρκ γιὰ να πληρώσουμε τοὺς κληρονόμους τοῦ πατέρα τοῦ Ὀθῶνα. Αὐτὸ τὸ προηγούμενο τοὺς ἔδινε τὸ κουράγιο –δηλαδὴ τὸ θράσος– να ἔναι τώρα τόσο ἀδιάλλατοι: Καὶ ἐπειδὴ πιὸ μπροστὰ ἡ Πορτογαλία καὶ ἡ Σερβία, μὴν ἀντέχοντας πιά, εἶχαν σκάσει σ' ὅλους κανόνι, τώρα οἱ ὁμολογιούχοι κοιτάζανε να βγάλουν ἀπὸ μᾶς ὅλα τὰ σπασμένα. Ὁ Τρικοῦπης ὅμως τούτῃ τὴ φορὰ δὲν ὑποχώρησε στοὺς ἐκβιασμούς τους καὶ οἱ συνεννοήσεις σταμάτησαν.

Γ'. *Νά βασιλιάς, νά μάλαμα!*

Ἢ τέτοια τακτικὴ τῶν ὁμολογιούχων, πού τὴ σιγοντάριζαν καὶ οἱ ντόπιοι τραπεζίτες, μαράζωνε ὀριστικὰ τὴν οικονομικὴ ζωὴ τῆς χώρας. Ἢ κρίση τῆς σταφίδας πού τότε ἀποτελοῦσε τὸ κυριότερο

έξαγωγικό προϊόν συνεχιζότανε, τὸ ἐμπόριο εἶχε νεκρωθεῖ. Στὸ με-
ταξὺ ὁ Γκλίξμπουργκ, ποὺ ἐνδιαφερότανε νὰ πληρωθεῖ ὡπωσδήποτε
ὁ προστάτης του Χάμπρο καὶ νὰ ἱκανοποιηθεῖ ὁ κουνιάδος τοῦ
γιοῦ του, ὁ Κάιζερ, πίεζε τὸν Τρικούπη νὰ συνεννοηθεῖ μὲ κάθε
τρόπο μὲ τοὺς τοκογλύφους. Κι ἐνῶ ὁ λαὸς δυστυχοῦσε, ὁ παραδό-
πιστος βασιλιάς ἐκβίαζε κάθε τόσο τὸν πρωθυπουργὸ νὰ προικίσει
μὲ τεράστια ποσὰ καὶ μὲ νομοθετικά διατάγματα τὰ παιδιά του!
Καὶ γιὰ τὴ δυστυχία μας εἶχε ἕναν περιδρομο ἀπὸ δαῦτα. Ὁ Τρι-
κούπης ὑποχώρησε στὴν ἀρχὴ κι ἀναγκάστηκε νὰ προικίσει μιὰ
πριγκίπισσα, ἐπίσης ἔδωσε στὸ διάδοχο μιὰ ἐπιχορήγηση ἀφάντα-
στα μεγάλη καὶ τοῦ ἔχτισε, μ' ἔξοδα τοῦ λαοῦ ὅλα αὐτὰ, ἕνα μέγαρο
ἡγεμονικό. Ὁ ζετσίπωτος ὅμως βασιλιάς ἐπέμενε μὲ μουλαρίσιο
πεῖσμα νὰ προικιστοῦν βασιλικά ὅλα τὰ παιδιά του! Ἄλλ' ὁ πρω-
θυπουργὸς αὐτὴ τὴ φορὰ πρόβαλε στὸν Γκλίξμπουργκ ὀριστικὴ ἄρ-
νηση κι ἀνάμεσά τους φουντώσανε τότε γκρίνιες ἀτέλειωτες.

Ἦστερ' ἀπ' ὅλα τοῦτα, ἀρχίζει νὰ ὑφαίνεται ὀλόκληρο δίχτυ ἀπὸ
ραδιουργίες καὶ συκοφαντίες ἐνάντια στὸν ἄνθρωπο ποὺ δίσταζε νὰ
ξεπουλήσει ὀλόκληρη τὴν πατρίδα του στοὺς ὀμολογιούχους καὶ δὲν
θέλησε νὰ ὑποταχθεῖ στὸν πράκτορά τους, τὴν Α.Μ. τὸν Γεώργιο Α',
Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων. Πρωταγωνιστὲς εἶναι οἱ ξένοι τοκογλύφοι,
τὸ παλάτι καὶ φυσικά κι ἡ ἀντιπολίτευση τοῦ Δεληγιάννη. Κύριος
σκοπὸς τους ἦτανε νὰ διώξουν τὸν Τρικούπη ἀπὸ τὴν κυβέρνηση.

Κι ἡ εὐκαιρία δὲν ἄργησε νὰ παρουσιαστεῖ. Ὁ πρωθυπουργὸς
γιὰ νὰ βοηθήσει τὴν ντόπια βιομηχανία, κατάργησε τὰ μεσαιωνικά
διαπύλια τέλη, ποὺ πλήρωναν τὰ ἐμπορεύματα στὴ μεταφορὰ τους
ἀπὸ δῆμο σὲ δῆμο, καὶ γιὰ νὰ ἰσοφαρίσει τὸ ἔλλειμμα ποὺ θὰ ἔφερε
στὸν προϋπολογισμό τὸ μέτρο τοῦτο, αὔξησε τὸ φόρο τῶν οικοδο-
μῶν. Τότε ὁ Δεληγιάννης ξεσήκωσε τοὺς ἰδιοκτῆτες, προκάλεσαν
μεγάλο σαματὰ καὶ διαδηλώσεις καὶ στὸ τέλος ὀργάνωσαν κι ἕνα
συλλαλητήριο. Ὁ Τρικούπης ἔδωσε ἐντολὴ νὰ τὸ διαλύσουν, ἀλλὰ
τότε παρουσιάστηκε ξαφνικά ὁ διάδοχος ἐπιτόπου κι ἀπαγόρευσε
στὸν ἐπικεφαλῆς ἀξιωματικὸ νὰ διαλύσει τοὺς διαδηλωτές. Πῶς

βρέθηκε εκεί ; "Αν ήτανε μπράβος του Δεληγιάννη είτε τουλάχιστον ιδιοκτήτης που πλήρωνε... φόρο οικοδομῶν, θά τον δικαιολογοῦσε κανείς. Μὰ γιὰ τὰ παλάτια που τοῦ 'χε χτίσει ὁ λαός, ὁ Κωνσταντῖνος δὲν πλήρωνε πεντάρα.

Ὁ Τρικούπης ὀργίστηκε μ' αὐτὴν τὴν ἐπέμβαση καὶ σὲ μιὰ συνάντησή του μὲ τὸ βασιλιᾶ τὸν ἔβαλε πόστα, τοῦ τὰ 'ψαλε, βρίστηκαν καὶ στο τέλος παραιτήθηκε. "Ἄλλο που δὲν ἤθελε ὅμως κι ὁ μεθύστακας ὁ Γεώργιος. Γιὰ νὰ τὸν παραιτήσουν εἶχαν δουλέψει ἄξια ὄλοι, ἡ αὐλή, οἱ ντόπιοι κι οἱ ξένοι τοκογλύφοι καὶ κοντὰ σ' αὐτοὺς κι ὁ Δεληγιάννης, παρασέρνοντας μαζί του τὸ λαό, που 'βλεπε σὰν αἴτιο τῆς δυστυχίας του μονάχα τὸν Τρικούπη.

Στὶς ἐλλογές που 'γιναν τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1895, τὸ τρικουπικὸ κόμμα ἔπαθε πανωλεθρία. Τὰ καλύτερα στελέχη του κι ὁ ἴδιος ὁ ἀρχηγὸς δὲν βγήκαν οὔτε βουλευτές ! "Ἵστερ' ἀπὸ τὴ μεγάλη τούτη ἀποτυχία, γεμάτος πίκρα ὁ Τρικούπης τραβήχτηκε ἀπὸ τὴν πολιτικὴ καὶ πῆγε στὸ ἐξωτερικὸ. Φεύγοντας ἔκανε δηλώσεις συγκινητικὲς κι ἀρκετὰ χαρακτηριστικὲς γιὰ τὸ ρόλο τοῦ βασιλιᾶ στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας μας.

Λίγους μῆνες ἀργότερα ὁ ξεχωριστὸς "Ἕλληνας πολιτικός, που μόνο μὲ τὸν Βενιζέλο μποροῦσε νὰ συγκριθεῖ στὸ ἀνάστημα, πέθανε στὶς Κάννες. Τὸν ἔφαγαν προπαντὸς τὰ δάνεια ! Εἶχε μπλέξει μ' αὐτὴ τὴ Λερναία "Υδρα, δὲν στάθηκε ὅμως Ἡρακλῆς. Καὶ νὰ τὸ ἔλεε ἄλλωστε, ἦταν ἀδύνατο γιὰ ἓναν "Ἕλληνα πρωθυπουργὸ τῆς ἀστοτσιφλικαδίκης τάξης. "Ἴσως ἂν ζοῦσε σ' ἄλλους καιροὺς... Τί ζητᾶμε ὅμως ν' ἀρχίσουμε τώρα τίς ὑποθέσεις ; Στὴν ἱστορία δὲν ὑπάρχουν « ἂν ». Ὑπάρχει μόνο ἡ πραγματικότητα. Κι ἡ πραγματικότητα τούτη βγάζει σὲ βάρος τοῦ Τρικούπη βαριὰ καταδικαστικὴ ἀπόφαση, γιατί θέλησε νὰ στηρίξει τὴν πρόοδο τῆς χώρας στὴν κυρίαρχη τάξη καὶ στὸ ξένο κεφάλαιο, καὶ ὅπως ἦταν φυσικὸ, ἡ τέτοια πολιτικὴ του στάθηκε ἡ κύρια αἰτία τῆς τραγικῆς του ἀποτυχίας καὶ μιὰ ἀπὸ τίς αἰτίες τῆς καινούργιας χρεοκοπίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ 1897

Α'. Ἀπὸ κοινοῦ συμφέροντος ὁρμώμενοι

Μόλις πῆγε νὰ ὀρκιστεῖ ὁ Δεληγιάννης, ὁ βασιλιάς τοῦ τόνισε... τί νομίζετε ; Μήπως ὅτι πρέπει νὰ φροντίσει γιὰ τὸ λαό ; Μήπως γιὰ τὴ χώρα ; Οὔτε λέξη ἀπ' αὐτά ! Τοῦ δήλωσε μόνο ὀρθά-κοφτά κι ἀδιάντροπα ὅτι πρώτη του δουλειὰ πρέπει νὰ 'ναι ὁ συμβιβασμὸς με τοὺς ὁμολογιούχους. Κι ὁ Μωραΐτης πολιτικάντης, κάνοντας πὼς δὲν θυμᾶται πιά τὸν ἀξέχαστο ἐξευτελισμὸ πού 'χε πάθει ἐδῶ κι λίγα χρόνια, ἀπάντησε ὅτι τὸ πρόγραμμά του ἦταν ἀκριβῶς νὰ πληρωθοῦν οἱ ὁμολογιῶχοι ! Κι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τούτῃ ἀρχίζει νὰ σκαρώνεται σὲ βάρος τοῦ λαοῦ καὶ τῆς χώρας μας μιὰ ἀτιμὴ συνωμοσία, πού μᾶς ὁδήγησε στὴν ἐθνικὴ καταστροφὴ καὶ τὸν ἐξευτελισμὸ τοῦ 1897.

Τὸ ξένο κεφάλαιο μαζί με τὴν « ἐθνικὴ » μας δυναστεία καὶ τοὺς ντόπιους τραπεζίτες, ἰδιαίτερα τὴν παρέα τοῦ Συγγροῦ -ὁ Δεληγιάννης ἐδῶ, καθὼς φαίνεται, ἔπαιξε τὸ ρόλο ἐνὸς ἄβουλου ὀργάνου- δεῖξανε μ' αὐτὴ τους τὴ βρομοδουλειὰ πὼς γιὰ δαύτους δὲν ὑπάρχουν ὅσια καὶ ἱερά' ὅτι σὰν εἶναι νὰ ἐξυπηρετηθοῦν τὰ συμφέροντά τους, δὲν διστάζουν μπροστὰ καὶ στὴν ἀτιμότερη πράξη' κι ὅτι ὄχι μιὰ χώρα, μὰ κι ἓνα καρυδότσουφλο ἀκόμα ἦταν πολὺ εὐρύχωρο γιὰ νὰ χωρέσει τὴν ἡθικὴ τους.

Τὰ χρόνια ἐκεῖνα βαλθήκανε νὰ μᾶς ἐπιβάλλουνε ὅπωςδὴποτε τὸν οικονομικὸ ἔλεγχο. Ὁ Τρικούπης εἶχε ἀρνηθεῖ νὰ δεχτεῖ τοὺς ὄρους τους. Μὰ κι ὁ Δεληγιάννης τώρα ἦταν ἀδύνατο νὰ τοὺς παραδεχτεῖ ἔτσι ἀνοιχτά, γιὰτί θὰ τὸν ἔπνιγαν τὰ κύματα τῆς λαϊκῆς ἀγανά-

κτησης, πού θά ξέσπαγαν άπειλητικότερα από κάθε άλλη φορά. Τά είκοσι χρόνια πού πέρασαν, είχανε σημαδευτεί, καθώς είδαμε, με μιá μεταβολή στην κοινωνική ζωή τής χώρας κι όλο και πιό μεγάλος αριθμός άρχισανε νά σκέφτεται και νά ενδιαφέρεται για τὰ προβλήματα πού καθημερινά έβαζε ή ζωή μπροστά τους και πού άποτελοῦσαν ζήτημα ύπαρξης για τó λαό και τή χώρα. "Ένα, λοιπόν, άνοιχτό ξεπούλημα τής Ελλάδας δέν ήταν δυνατό νά τó άνεχτεί έτσι εύκολα ό λαός. Χρειαζόταν άλλο μέσο, πιό μελετημένο κι άποτελεσματικό, πού θ' ανάγκαζε τους "Ελληνες, θέλοντας και μή, νά σκύψουν στο τέλος τó κεφάλι.

Τότε ξένοι τοκογλύφοι, αὐλή και ντόπιοι τραπεζίτες μ' έπικεφαλής τόν «έθνικό» ευεργέτη Συγγρό, από κοινού συμφέροντος όρμώμενοι, συνομολόγησαν -καθώς θά 'λεγε στη γλώσσα του κάθε δικαστής πού θά δίκαιζε τó έγκλημά τους- και συναπεφάσισαν νά εγκαταστήσουν όπωσδήποτε τόν οικονομικό τους έλεγχο πάνω στη χώρα και νά εισπράξουν έτσι με ασφάλεια και χωρίς κόπο τὰ τοκοχρεολύσιά τους. "Ίσως όμως ν' άναρωτηθει κανείς : γιατί νά πάρουν κι οί ντόπιοι μέρος στην άντεθνική συνωμοσία ; Τήν άπάντηση στο έρώτημα τούτο τήν είδαμε και πιό πάνω. Γιατί οί "Ελληνες τραπεζίτες είχανε στα χέρια τους ένα σοβαρό ποσοστό από τις όμολογίες τών έξωτερικών δανείων. Κι ή αὐλή ; Αυτό τó σκυλολόι και όμολογίες είχε και πράκτορες τών ξένων ήταν και μήν ξεχνάτε ότι ό Γεώργιος είχε και έκτακτο μισθό 300.000 φράγκα χρυσά από τους τόκους τού δανείου τού 1833.

Β'. Ξαναρχίζουν οί διαπραγματεύσεις

"Όλοι ξέρούμε τόν πόλεμο και τήν καταστροφή τού 1897. Δέν είναι όμως και πολλοί εκείνοι πού γνωρίζουν τους προβοκάτορες αύτού τού πολέμου, τις βαθύτερες αιτίες του και τις τρομακτικές συνέπειες και συμφορές πού χάρισε στη χώρα. Οί ενδιαφερόμενοι προσπαθή-

σανε να τὰ σκεπάσουν και να τὰ κρύψουν. Ἀλλὰ σήμερα ἔχουν ὅλα πιά ἐξακριβωθεί με ντοκουμέντα σοβαρά, που δὲν ἐπιχείρησε κανεὶς να τὰ διαψεύσει. Θὰ διηγηθοῦμε με τὴ σειρά ὀλόκληρη τὴν ἱστορία.

Σύμφωνα με τὸ πρόγραμμα και τὴν ὑπόσχεσή του στὸ βασιλιά, ὁ Δεληγιάννης ἄρχισε τὶς διαπραγματεύσεις με τοὺς ὁμολογιούχους, που ζητούσανε : 15.750.000 δραχμές - ἴσες τὴν ἐποχὴ ἐκείνη με 9.000.000 χρυσὰ φράγκα. Θὰ τοὺς πληρώναμε, δηλαδή, σὲ χρυσὸ τὰ 43% ἀπὸ τὸν ἀρχικὸ τόκο γιὰ τὰ δάνεια τῶν μονοπωλίων και κεφαλαιοποίησης, που τὰ θεωρούσανε προνομιοῦχα, και 32% γιὰ τὰ ὑπόλοιπα δάνεια. Πρέπει ὅμως να ἐξηγήσουμε τὸ γιατί ζητούσανε να πληρωθοῦν σὲ δραχμές που τὶς μετέτρεπαν ὕστερα σὲ φράγκα. Ὅπως θὰ δοῦμε, σὲ κάθε περίπτωση κανόνιζαν τὶς πληρωμές στὸ νόμισμα που τοὺς σύμφερε και τοὺς ἔδινε τὴ δυνατότητα να μᾶς ληστέψουν χειρότερα. Τώρα, λοιπόν, θέλανε να γίνει ἡ πληρωμὴ σὲ δραχμές κι ἔβαλαν στὴ συμφωνία που πρότειναν ἕναν ὄρο που ἔλεγε ὅτι μόλις θ' ἀνέβαινε ἡ δραχμὴ, ὅλη τὴ διαφορά θὰ τὴν ἔπαιρναν οἱ ὁμολογιούχοι, μισὰ γιὰ τόκο και μισὰ γιὰ χρεολύσιο. Κι ἔτσι, ἐνῶ τότε 16 ἑκατομμύρια δρχ. που ζήτηγαν γιὰ τόκους ἄξιζαν 9.000.000 φράγκα, ὅταν ἡ δραχμὴ θὰ ἐξισωνόταν με τὸ φράγκο και μάλιστα θὰ τὸ ξεπέραγε σὲ ἀξία -ὅπως κι ἔγινε ἀργότερα-, τότε τὴ διαφορά 7 και παραπάνω ἑκατομμύρια θὰ τὰ παίρναν οἱ τοκογλύφοι ! Χρεολύσιο ζήτηγαν 2% ἀπ' ὅσα πληρώναμε πρῶτα γιὰ τόκους. Τὸ ὅτι ἀνέβαζαν τὸν τόκο και κρατοῦσαν χαμηλὸ τὸ χρεολύσιο δείχνει πὼς δὲν ἐπιθυμοῦσαν καθόλου να τοὺς ξοφλήσουμε τὸ χρέος σύντομα. Ὁ σκοπὸς τους ἦτανε να μᾶς ἀρμέγουν αἰώνια, φτάνει να εἶχαν ἀσφαλίσει τὴν εἰσπραξη τῶν τόκων.

Γιὰ ἐγγύηση ἀπαιτοῦσαν ἀπὸ τὸν Δεληγιάννη να τοὺς δώσει ὅλα τὰ μονοπώλια -τὸ παλιὸ τους βιολί-, τὸ φόρο τοῦ καπνοῦ και τοῦ χαρτοσήμου, που τὰ ἔσοδά τους φτάνουν γύρω στὰ 25.000.000 δραχμές. Ὅ,τι θὰ περισσεύε ἀπὸ ταῦτα -κι ὅπωςδὴποτε θὰ περισσεύε- θὰ τὸ μοίραζαν και θὰ παίρνε 40% τὸ κράτος, 60% οἱ ὁμολογιούχοι, 30% γιὰ τοκοχρεολύσιο και 30% γιὰ βελτίωση τοῦ τόκου. Καὶ τέλος

ζήτησαν ν' αναλάβει όλη τή δουλειά -είσπραξεις, πληρωμές κλπ.- ή εταιρεία τών μονοπωλίων του Χάμπρο, που θά τήν « αναδιοργάνωναν » διώχοντας τους Έλληνες αντιπροσώπους και κατασκευάζοντας τὸ συμβούλιό της ἀπὸ τέσσερις ἀντιπροσώπους τών ὁμολογιούχων, τρεῖς τών τραπεζῶν τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, Γερμανίας και ἕναν Έλληνα γιὰ νὰ « ἐπιβλέπει » τὶς δουλειές, μὲ... συμβουλευτική ὅμως ψῆφο! Μ' ἄλλα λόγια, ἐδῶ ὁ παπάς, ἐκεῖ ὁ παπάς και μὲ τὶς παπατζίδικες αὐτὲς κομπίνες τους λίγο ἀκόμα και θά 'παιρναν ὡς τὰ χιλιοπαλωμένα σῶβρακα τοῦ λαοῦ, χωρὶς νὰ τὸ πάρουμε χαμπάρι.

Τὶς ἀξιώσεις τους αὐτὲς τὶς στήριζαν σὲ μιὰ ἔκθεσὶ τοῦ Έλιοτ τὸν θυμάστε; εἶν' αὐτὸς που προπαγάνδιζε τὴν ἐκλογὴ βασιλιᾶ ἀρεστοῦ στὴν Ἀγγλία. Στὴν ἔκθεσή του, λοιπόν, τώρα πρὸς τοὺς ὁμολογιούχους τόνιζε ὅτι ἡ Ἑλλάδα μπορεῖ νὰ πληρώσει, γιὰ τὰ ἔσοδά της φτάνουν τὰ 94 ἑκατομμύρια, ἐνῶ τὰ νούμερα τοῦτα, τὸ ἔξερε πολὺ καλά ὁ Έλιοτ, ἦταν ψεύτικα και τὰ ἔφτανε ἡ κυβέρνησις γιὰ νὰ σκεπάζει, καθὼς εἶπαμε, τὸ ἔλλειμμα, σὰν τὴ στρουθοκάμηλο που γιὰ νὰ γλιτώσει ἀπὸ τοὺς διῶχτες της χώνει τὸ κεφάλι στὴν ἄμμο!

Ὁ Δεληγιάννης δίστασε νὰ δεχτεῖ τέτοιους ὅρους και στὸ τέλος ἔβαλε δικούς του, κάπως ἐλαφρότερους. Δηλαδὴ ἀντὶ 9.000.000 χρυσὰ φράγκα, νὰ δίνει στοὺς ὁμολογιούχους 6.582.000. Γιὰ ἐγγύησι νὰ τοὺς παραχωρήσει τὰ μονοπώλια και τὸ φόρο καπνοῦ, που ἔφταναν τὰ 20 ἑκατομμύρια δρχ. τὸ χρόνο, κι ἂν αὐτὰ δὲν ἔφταναν, τότε θά συμπλήρωνε ἡ κυβέρνησις τὸ ἔλλειμμα μὲ τὸ φόρο τοῦ χαρτοσήμου. Ἄν πάλι ἔβγαине περίσσειμα, τὰ 40% νὰ τὰ παίρνουν οἱ ὁμολογιούχοι και τὰ 60% τὸ κράτος, που θά τὰ διέθετε γιὰ τὴν ἐνίσχυσι τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς και ἔτσι ἔμμεσα θά ἔχαν και οἱ τοκογλύφοι ὄφελος. Ἐπίσης, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο θά μοιραζόταν κι ἡ διαφορὰ ἀπὸ τὴ βελτίωσι τῆς ἀξίας τῆς δραχμῆς, δηλαδὴ 60% τὸ κράτος και 40% οἱ ὁμολογιούχοι. Τὴν καινούργια « αναδιοργάνωσι » τῆς Ἐταιρείας τών Μονοπωλίων δὲν τὴ δεχόταν ὁ Δεληγιάννης, γιὰ τὸ ὁμολογοῦσε ὅτι κουρέλιαζε τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τοῦ κράτους, ἀναλάβαινε ὅμως τὴν ὑποχρέωσι νὰ καταβάλλει στὴν Ἐθνοτράπεζα τὸ ποσὸ που χρεια-

ζόταν για τὰ τοκοχρεολύσια μέσα σὲ δέκα μέρες ἀπὸ τὴν εἰσπραξὴ τῶν ὑπεργύων προσόδων.

Ἄλλὰ γιὰ νὰ δεχτεῖ ὅλα τὰ παραπάνω, ζήτηγε νὰ τοῦ δώσουν ἓνα δάνειο, πού θὰ τὸ διέθετε γιὰ τὴν ἐλάττωσὴ τοῦ κυμαινόμενου χρέους καὶ τὴν ἀπόσβεσθ, τῶν ἐσωτερικῶν δανείων σὲ χρυσὸ τῆς Ἑθνοτράπεζας καὶ Σία, πού οἱ τόκοι τους πληρωνόντανε στὸ ἀκέ- ραιο. Ὅταν, λοιπόν, θὰ ἐξοφλοῦσε μ' αὐτούς, τότε τὸ ποσὸ πού πλή- ρωνε γιὰ τόκους τῶν ἐσωτερικῶν δανείων θὰ τὸ 'παιρναν οἱ ξένοι ὁμολογιούχοι. Ἐπίσης, μὲ τὴν κατάργησὴ τῆς ἀναγκαστικῆς κυ- κλοφορίας, πού θὰ τὴν ἐπιχειροῦσε παράλληλα, θ' ἀνέβαινε ἡ ἀξία τῆς δραχμῆς κι ἔτσι θὰ κέρδιζαν κι ἀπὸ δῶ οἱ δανειστὲς μας.

Ἔτσι, ὁ Δεληγιάννης ὑπολόγιζε νὰ τοὺς πληρώνει 11.128.961 χρυσὰ φράγκα τὸ χρόνο, ποσὸ πού ἰσοδυναμοῦσε μὲ τόκο 3% πάνω στὸ πραγματικὸ κεφάλαιο. Ἄν καλοεξετάσει δηλαδή κανεὶς τὰ πράγματα, τοὺς πρόσφερε σχεδὸν τὰ ἴδια καὶ περισσότερα ἀπ' ὅσα ζητοῦσαν οἱ ἴδιοι, φτάνει νὰ τοῦ 'διναν δάνειο. Δὲν δέχτηκε ὁμως τὸν ἔλεγχο στὰ δημόσια οἰκονομικά μας κι ἔτσι οἱ ξένοι σταμάτη- σαν τὶς διαπραγματεύσεις.

Πέρασε λίγο διάστημα ἔτσι. Ἡ Α.Μ. ταξίδεψε τὸ καλοκαίρι στὸ ἐξωτερικὸ γιὰ ἀναψυχή. Εἶχε, βλέπετε, ὁ ἄνθρωπος τσακιστεῖ στὴ δουλειά, φροντίζοντας γιὰ τὸ καλὸ τῆς χώρας! Γύρισε πολλὲς χῶ- ρες καὶ γλέντησε σὲ πολλὲς λουτροπόλεις. Ἐπισκέφτηκε τὴ Σάρα Μπερνάρ στὸ μπουντουάρ της -πράμα πού ἀναψε τὴ λαϊκὴ ἀγα- νόχτησῃ- καὶ δὲν παράλειψε νὰ μιλήσει ἀπὸ κοντὰ μὲ τοὺς ὁμο- λογιούχους. Καὶ λίγο ὕστερ' ἀπὸ τὸ γυρισμὸ του ἄρχισαν πάλι οἱ συ- σεννοήσεις.

Τώρα τὶς ἀνάλαβε, μὲ ἐντολὴ τοῦ Δεληγιάννη, ὁ αὐλόδουλος Στ. Στρέιτ, διοικητὴς τῆς Ἑθνοτράπεζας, πού τὶς τέλειωσε στὶς ἀρχὲς τοῦ 1897. Καὶ δὲν μπορούσε βέβαια νὰ περιμένει κανεὶς καλύτερη συμφωνία ἀπ' αὐτὴ πού 'κλείσε μὲ τοὺς τοκογλύφους. Μὲ τὴ δι- καιολογία ὅτι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασὴ τῆς χώρας εἶχε δῆθεν βελ- τιωθεῖ τὸ 1896, δέχτηκε νὰ φτάσει ὁ τόκος τὰ 40% γιὰ τὰ προνο-

μιούχα δάνεια και τὰ 32% γιὰ τὰ υπόλοιπα. Οἱ ξένοι θὰ 'παιρναν τὰ μονοπώλια και τὸ φόρο τοῦ καπνοῦ. Τὰ πλεονάσματα ποὺ θὰ 'χαν αὐτὲς οἱ εἰσπράξεις θὰ τὰ μοίραζαν στὴ μέση δανειστὲς και κράτος. Στὴ μέση θὰ μοιραζόταν και ἡ διαφορὰ ἀπὸ τὴν ἀνοδο τῆς ἀξίας τῆς δραχμῆς σὲ σχέση με τὸ φράγκο. Καὶ τέλος, ὁ Στρέιτ δέχτηκε ν' ἀναλάβει ὅλη αὐτὴ τὴ δουλειὰ τῆς εἰσπραξῆς και τῆς πληρωμῆς ἢ Ἐταιρεία τῶν Μονοπωλίων, μ' ἄλλα λόγια παραδέχτηκε και ὑπόγραψε τὸν ἔλεγχο τῶν ξένων στὰ δημόσια οἰκονομικὰ τῆς χώρας.

"Ὅλα, λοιπόν, ἦταν τώρα ἔτοιμα και δὲν ἔμεινε παρὰ ἡ ἔγκριση τοῦ Χάμπρο. Ὁ Δεληγιάννης ὅμως ἐδίσταζε πάλι. Στὴν Ἀθήνα ὁ λαὸς ἄρχισε νὰ ξεχύνεται στοὺς δρόμους και συγκροτοῦσε διαδηλώσεις, ἀπαιτώντας νὰ μὴ δοθεῖ καμιὰ ἐγγύηση στοὺς ξένους οὔτε νὰ δεχτοῦμε οἰκονομικὸ ἔλεγχο. Ὁ Δεληγιάννης πῆγαινε νὰ ὑποχωρήσει και τότε πιά ἀποφασίστηκε ἀπὸ τοὺς ἐνδιαφερόμενους νὰ βάλουμε σ' ἐνέργεια τὰ μεγάλα μέσα γιὰ νὰ ξεμπερδεύουν μιὰ και καλὴ μαζί μας.

Γ'. Ἡ πρόκληση

Τὴν ὀργάνωση τῆς συνωμοσίας τὴν ἀνέλαβαν κυρίως ὁ βασιλιάς και οἱ Γερμανοὶ τοκογλύφοι. Οἱ Ἑγγλέζοι ὁμολογοῦχοι δούλεψαν ἀπὸ τὰ παρασκήνια και στὸ τέλος ὑπόγραψαν και αὐτοὶ χειροπόδαρα τὴν καταδίκη μας. Ὁ Καρολίδης γράφει ὅτι « τὸ ζήτημα τῆς ἀποζημιώσεως ἦτο προμελετημένον. Ἡ Γερμανικὴ Κυβέρνηση ἐπρότεινε τὴν ἐγκατάστασιν ἐν Ἑλλάδι εὐρωπαϊκοῦ (ἢ διεθοῦς) οἰκονομικοῦ ἐλέγχου ἐπὶ πάντων τῶν δημοσίων χρεῶν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὑπεστήριξεν ἡ Αὐστρία, συνεφώνησεν ἡ Ρωσία, ὕστερον ἡ Γαλλία και Ἱταλία και συνήνεσε τελειωτικῶς και ἡ Ἀγγλία ». Ἄς δοῦμε ὅμως τὰ γεγονότα μετὰ τὴ σειρά :

Ἀρχὲς τοῦ 1897, ὅταν ἐξαιτίας τῆς λαϊκῆς ἀντίδρασης βάλτωσαν

πάλι οι συνεννοήσεις με τους όμολογιούχους, άρχισαν στην Κρήτη παραχές. Μέχρι χθές ξεσηκώνονταν οι "Έλληνες για τή λευτεριά τους. Λύτη τή φορά τήν άρχή τήν έκαναν οι Τούρκοι, πού σπρώχτηκαν, όπως έχει άποδειχτεί, από τον Αύστριακό πρωθυπουργό και τον Κάιζερ. Οι "Έλληνες τής Κρήτης, μόλις άρχισαν οι Τούρκοι τις προκλήσεις, πήραν τά όπλα και σε λίγο γίντηκαν κύριοι σχεδόν όλόκληρου του νησιού, ενώ τις κυριότερες πολιτείες τις κρατούσαν οι Μεγάλες Δυνάμεις.

Στην Ελλάδα τά αίματα άναψαν πάλι. Η Κρήτη με τους ήρωικούς αγώνες για τή λευτεριά της, πάντα συγκινοῦσε και συνάρπαζε τις ψυχές του έλληνικού λαού, πρόθυμοι νά κάνει κάθε θυσία για νά τή βοηθήσει. Γι' αυτό δέν είναι ίσως και τυχαίο τὸ γεγονός ότι οι σκοτεινές δυνάμεις, πού συνωμοτούσαν ενάντια στη χώρα μας, διάλεξαν κι έσττησαν εκεί κάτω τήν παγίδα τους για νά μᾶς τυλίξουν στα δίχτυα τους.

Μόλις άρχισαν οι συγκρούσεις στην Κρήτη, άρχισαν και στην Αθήνα οι διαδηλώσεις. Ο Δεληγιάννης όμως έδισταζε ν' ανακατωθεί στο Κρητικό ζήτημα, αλλά στη Βουλή ὁ Δ. Ράλλης - βασιλικότερος κι από τὸ βασιλιά - δήλωσε - θυμηθείτε το αυτό - ότι αν ὁ πρωθυπουργός δέν αποφασίσει νά επέμβει στην Κρήτη, θά σαρώσει άμέσως και τήν κυβέρνηση και τή μοναρχία.

Τότε ὁ Δεληγιάννης, θέλοντας και μή, έστειλε στην Κρήτη λίγο στρατό και στόλο. Έδῶ και στα κατοπινά γεγονότα, σοβαρό μᾶ και σκοτεινό ρόλο έπαιζε ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρεία, πού είχε ὀργανωθεί για τήν υπεράσπιση τάχα « των δικαίων του Ἐθνους ». Κι αν μέσα σ' αὐτή τήν άντεθνικὴ ὀργάνωση είχαν παρασυρθεί πολλοί χοντροκέφαλοι « ἔθνικιστές », τους σπάγκους όμως τους κινούσε μιᾶ κλίκα, πού είχε στενούς δεσμούς με τήν αὐλή και τους χρηματιστηριακούς κύκλους. Μιλώντας γι' αὐτή τήν έταιρεία, ὁ Καρολίδης λέει ότι « δέν ἦτο ἀπληλαγμένη, έννοεῖται, και ιδιοτελείας τινός ως και έμμέσου έξυπηρετήσεως άτομικῶν συμφερόντων ». Και στίς παραμονές τής καταστροφής του 1897, τότε, κατά τις δηλώσεις του Δε-

ληγιάννη στη Βουλή, « τὴν ὅλην ἐξουσίαν τοῦ Κράτους συνεχέντρω-
 вен ἡ ἔθνικὴ ἑταιρεία ».

Μόλις ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς καὶ στόλος ἔφτασαν στὴν Κρήτη, ὅλες σχεδὸν οἱ ξένες δυνάμεις, ἰδιαίτερα ὁ Κάιζερ, τάχτηκαν μὲ τὸ μέρος τῆς Τουρκίας. Τὸ γιατί μᾶς τὸ λέει ὁ Χ.Δ. στὴν *Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια*, γράφοντας ὅτι « ἡ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ὀργὴ τοῦ Κάιζερ ὠφείλετο καὶ εἰς τὴν πτώχευσιν τοῦ 1893, ἣτις εἶχε ζημιώσει ἰδιαίτέρως τοὺς Γερμανοὺς ὁμολογιοῦχος ». Οἱ Τοῦρκοι τότε μάζεψαν ἀμέσως στὰ σύνορά μας ἀρκετὸ στρατό, δὲν εἶχαν ὅμως σκοπὸ νὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν. Ἄλλ' ἀφοῦ δὲν ἔκαναν ἐκεῖνοι τὴν ἀρχή, τοὺς « ἐπιτεθήκαμε » ἐμεῖς. 3.000 ἄτακτοι, κατακάθια κοινοτικὰ οἱ πιὸ πολλοί, πού τοὺς ὀργάνωσε καὶ τοὺς δασκάλεψε ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρεία, μπῆκαν στὸ τουρκικὸ ἔδαφος. Ὁ Ἄμπντουλ Χαμίτ ὕστερ' ἀπ' αὐτὴ τὴν πρόκληση μᾶς κήρυξε τὸν πόλεμο. Καὶ πάλι ὅμως ὄχι μὲ δική του πρωτοβουλία. Ὅπως γράφει ὁ Καρολίδης, « ἡ Γερμανία ἦτο ἡ μέχρι πιέσεως παροτρύνουσα τὸν Σουλτάνον εἰς τὸν πόλεμον, ἵνα διὰ τοῦ πολέμου τούτου ζητήσῃ συμβιβασμὸν διὰ τοὺς ἐκ τῆς πτωχεύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους ζημιωθέντας Γερμανοὺς κατόχους ἑλληνικῶν χρεωγράφων »!

Δ'. Ὁ ψευδοπόλεμος καὶ ἡ καταστροφή

Ἄπὸ δῶ καὶ ὕστερα ἀρχίζει ἡ πολεμικὴ κωμωδία, πού γιὰ τὴ χώρα μας κατέληξε σὲ τραγωδία. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχε εἴκοσι χιλιάδες πεζικό, διακόσιους καβαλάρηδες καὶ πενήντα κανόνια στὴν Ἠπείρο καὶ σαράντα χιλιάδες πεζικό, ἑφτακόσιους καβαλάρηδες καὶ ἑκατὸ κανόνια στὴ Θεσσαλία. Ἐδῶ οἱ θέσεις πού κρατούσαμε ἦταν φυσικὰ ὄχυρά καὶ μπορούσε κανεὶς μὲ δυνάμεις ὄχι μεγάλες ν' ἀντισταθεῖ, νὰ κρατήσῃ λίγες ἔστω ἡμέρες. Γράφω ἔστω λίγες ἡμέρες, γιὰτι πολλοὶ φαντάραι ἦταν ἀγύμναστοι, μερικοὶ ξυπόλυτοι καὶ ἄοπλοι, οἱ καβαλάρηδες χωρὶς ἄλογα καὶ τὰ κανόνια χωρὶς ὀβίδες!

Ἄλλο ἐνοχοποιητικό γεγονός εἶναι ὅτι λίγες ἡμέρες πρὶν ἀρχίσει ὁ πόλεμος, ἀντικαταστάθηκε ὁ ἀρχιστράτηγος Ν. Μακρῆς ἀπὸ τὸ διάδοχο Κωνσταντῖνο, τὸ γαμπρὸ τοῦ Κάιζερ. Ἐπίσης σοβαρὸ ἐπιβαρυντικὸ στοιχεῖο εἶναι ἡ ἔλλειψη ὁποιουδήποτε σχεδίου ἐκστρατείας εἴτε καὶ ἄμυνας. Καὶ θ' ἀρχίσει νὰ τραβάει κανεὶς τὰ μαλλιά του – ὅσο ἀτζαμῆς καὶ ἂν εἶναι στὰ στρατιωτικά – μόλις μελετήσει τὴν παράταξη τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τὶς διαταγές τοῦ ἐπιτελείου καὶ τὴ διεξαγωγή γενικὰ τῶν ἐπιχειρήσεων.

Τὸ καταπληκτικότερο ἀπ' ὅλα ὅμως βρίσκεται στ' ὅτι μόλις ἄρχισε ἡ τούρκικη ἐπίθεση, οἱ διοικητὲς τῶν μονάδων ἔπαιρναν ὅλοι παντοῦ τὴ διαταγὴ νὰ ὑποχωρήσουν, νὰ ὑποχωροῦν ἀδιάκοπα, νὰ μὴ σταματήσουν... πουθενά, οὔτε καὶ στὴ Λάρισα ἀκόμα πού εἶχε θεωρηθεῖ ἀπὸ πρῶτα σὰν τὸ... κυριότερο σημεῖο ἀντίστασης στὴ Θεσσαλία! Κι ὁ στρατὸς ὑποχωροῦσε γραμμῇ χωρὶς μάχη, ἐνῶ εἶχε ὅλη τὴν ὄρεξη καὶ τὸν ἐνθουσιασμό νὰ πολεμήσει. Ὁ διοικητὴς μάλιστα τῆς Γ' Ταξιαρχίας ἀψήφησε τὶς διαταγές τοῦ Στρατηγείου καὶ δὲν ὑποχώρησε ἀμέσως. Καὶ μόλο πού διέθετε μικρὲς δυνάμεις, ἀντιστάθηκε κάμποσες ἡμέρες μ' ἐπιτυχία στοὺς Τούρκους. Τὸ περιστατικὸ τοῦτο δείχνει πιὸ ξεκάθαρα ὅτι εἶχαμε νὰ κάνουμε μὲ προμελετημένη προδοσία. Ἐπίσης καὶ τῆς Ἡπείρου ὁ στρατὸς πού ἀντιστάθηκε καὶ δὲν ὑποχώρησε – δὲν τὸν διοικοῦσε ὁ διάδοχος – κράτησε σχεδὸν ἴσαμε τὸ τέλος τοὺς Τούρκους στὰ σύνορα.

Κανένας στρατιωτικὸς εἰδικὸς δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγήσει τὴν τέτοια στήση τοῦ Στρατηγείου στὴ Θεσσαλία, πού δὲν ὀργάνωσε τὴν ἀντίσταση σὲ θέσεις φυσικὰ ὀχυρὲς καὶ πρόσφορες γιὰ ἄμυνα κι ἔτσι σχεδὸν χωρὶς μάχη οἱ Τούρκοι μᾶς πήρανε στὸ κυνήγι. Ὁ στρατὸς τοὺς βέβαια ἦταν μεγαλύτερος σὲ ἀριθμὸ, εἶχε ὅμως κι αὐτὸς τὰ χάλια του, ἔστω καὶ μικρότερα ἀπὸ τὰ δικά μας.

Μόλις ἄρχισε ἡ ὑποχώρηση, ἡ κυβέρνησις κυκλοφοροῦσε στὴν Ἀθήνα ψεύτικες εἰδήσεις γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ προσπάθησε νὰ ἐξαπατήσει τὸ λαό. Οἱ λαϊκὲς ὅμως μάζες μὲ τὸ ἔνστικτό τους, πού σὲ τέτοιες στιγμὲς ἀποδείχεται ἀλάνθαστο,

μιρίστηκαν τήν προδοσία και ξεχύθησαν στους δρόμους τῆς Ἀθήνας. Τότε πιά ἡ κυβέρνηση παράλυσε. Ὁ κυρ-Θοδωράκης μέ τοὺς φίλους του ἔτρεχε ἀπὸ τῆ μιᾶ πρεσβεία στὴν ἄλλη, ζητιανεύοντας τῆ μεσολάβηση καὶ τὴν προστασία τους. Στὴν ἐγγλέζικη, στὴ ρούσικη καὶ τῆ γαλλικὴ τὸν δέχτηκαν κρύα. Στὴ γερμανικὴ τὸν πέταξαν ἔξω.

Στὸ διάστημα τοῦτο ὁ λαὸς τῆς Ἀθήνας εἶχε γίνει κύριος τῆς κατάστασης. Τεράστιες ἀυθόρμητες διαδηλώσεις στρέφονταν ἐναντία στὴν κυβέρνηση καὶ τὴν αὐλή. Αὐτοσχέδιοι ὑπαίθριοι ρήτορες καλοῦσαν τὸ λαὸ σ' ἐξέγερση ἐναντία στὴ δυναστεία. Ἡ ἐφημερίδα *Σωτηρία* τοῦ Ἀν. Γεννάδιου, πού βγήκε κείνες τὶς μέρες, ἀποκαλοῦσε ἀνοιχτὰ τὸ βασιλιά προδότη. Στὶς ἐκκλησίες ὁ λαὸς δὲν ἄφησε τοὺς ψαλτάδες νὰ εἰποῦνε τὸ πολυχρόνιο, οὔτε τοὺς παπάδες νὰ εὐχηθοῦν « ὑπὲρ ὑγείας καὶ μακροημερεύσεως » τῆς προδοτικῆς δυναστείας. Κι ἂν ἐπέμεναν, τότε ἦ τοὺς ἐσταματοῦσαν μέ τὸ ζόρι ἢ ἐφευγε ὅλος ὁ κόσμος κι ἄδειαζε ἡ ἐκκλησία. Ὅλοι ἀπαιτοῦσαν κοντὰ στ' ἄλλα καὶ τὸ διώξιμο τοῦ διαδόχου κι ὄλων τῶν πριγκίπων ἀπὸ τὸ στρατό. Ποῦ νὰ ἰδρώσει ὅμως τ' αὐτὶ τοῦ παχύδερμου βασιλιά ἀπὸ τέτοια « μικροπράγματα ». Τώρα μάλιστα πού πήγαινε τόσο πρίμα ἢ δουλειὰ νὰ διώξει τὸ διάδοχο, πού τὰ εἶχε καταφέρει τόσο περίφημα; Καὶ στὸ μεταξύ, οἱ Τοῦρκοι ἀφοῦ πῆραν τὴ Λάρισα, προχωροῦσαν γιὰ τὴ Λαμία!

Ὁ Δεληγιάννης γιὰ νὰ καταφέρει τὶς Μεγάλες Δυνάμεις νὰ ἐπέμβουν καὶ γιὰ νὰ ἐξιλεώσει τὴ Γερμανία, τοὺς πρότεινε –μὲ μεσολαβητὴ τὸν Στρέιτ– νὰ συμβιβαστεῖ μέ τοὺς ὁμολογιούχους καὶ νὰ δεχτεῖ τοὺς ὅρους πού ἔβαζαν πρὶν ἀπὸ λίγους μῆνες. Σὲ λιγάκι ὅμως μετάνιωσε καὶ διέταξε τὸν Στρέιτ, πού ἔχε τηλεγραφήσει πιά γιὰ τὸ Λονδίνο, νὰ προλάβει νὰ σταματήσει τὸ τηλεγράφημα στὴ Μάλτα!

Ἀλλὰ μόλις μαθεύτηκε στὴν Ἀθήνα ἡ ἔκταση τῆς καταστροφῆς, ὁ λαὸς ἔσπασε τὶς πόρτες τῶν ὀπλοπωλείων κι ἄρπαξε ὅσα ὄπλα βρῆκε μέσα. Τὸ περίεργο εἶναι ὅτι βρέθηκαν χιλιάδες ὄπλα, ἐνῶ ὁ

στρατός στα σύνορα ήταν σχεδόν άοπλος. "Ενοπλες πιά οι λαϊκές μάζες ανάγκασαν τόν Δεληγιάννη νά φύγει κακίην κακώς από τήν κιβέρνηση. Ὁ αὐθόρμητος ὅμως χαρακτήρας τῆς ἐξέγερσης, ἡ ἔλλειψη μιᾶς ἐπαναστατικῆς λαϊκῆς ὀργάνωσης, ἐνός λαικοῦ ἀρχηγοῦ, συντέλεσαν αὐτῇ τῇ στιγμή, στό νά μὴ δοθεῖ, παρ' ὅλο τὸ μεγάλο λαϊκὸ ξέσπασμα, δημοκρατικῆ-λαοκρατικῆ λύση στα προβλήματα τῆς χώρας.

"Ἰφθυγε, λοιπόν, ἀπὸ τὴν κυβέρνησις ὁ Δεληγιάννης κι ὁ βασιλιάς ἔβαλε στὴ θέση του τὸν Δ. Ράλλη. Τοῦτος ἐδῶ, προτοῦ νά σχηματίσει τὴν κυβέρνησις, γύριζε στὶς πρεσβεῖες ζητώντας... συμβουλές. Στὴ ρούσικη -ὅπως μαθεύτηκε ἀργότερα- τοῦ εἶπαν: « Μὴ Πήγετε τὴν βασιλείαν καὶ τὴν δυναστείαν ». Τὰ ἴδια πάνου-κάτου ἄκουσε καὶ στὴ γαλλική. Τότε ὁ λεονταρής, πού πρὶν ἀπὸ λίγους μῆνες θὰ... σάρωνε τὴ βασιλεία, τοὺς δήλωσε ὅτι ἦταν ἔτοιμος νά θυσιάσει τὴ ζωὴ του... μπροστά στα σκαλιὰ τοῦ παλατιοῦ, γιὰ νά ἐμποδίσει κάθε ἐκδήλωσις ἐνάντια στὴ μοναρχία!

Μόλις ἔγινε πρωθυπουργός, μιὰ ἀπὸ τίς πρώτες του δουλειές ἦταν ν' ἀνακαλέσει τὸ στρατὸ καὶ τὸ στόλο ἀπὸ τὴν Κρήτη. Κι ἐπειδὴ τὸ λαϊκὸ κίνημα, ὅσο πλησίαζαν οἱ Τούρκοι στὴν Ἀθήνα, ἔπαιρνε ὅλο καὶ μεγαλύτερες διαστάσεις κι ὕστερ' ἀπὸ τὸν Δεληγιάννη θὰ ῥχόταν ἢ σειρά τοῦ Γκλιξμπουργκ, οἱ Μεγάλες Δυνάμεις, νομίζοντας πιά καὶ τὴ στιγμή ἀρκετὰ κατάλληλη γιὰ τὰ σχέδιά τους, ἐπέμβηκαν, προσφέροντας μὲ τρόπο ἰησοῦτικο τὴ μεσολάβησίν τους. Μαζί τους ἦταν τώρα σύμφωνος κι ὁ ἀδιάλλακτος ἴσαμε τὰ χεῖς Κάιζερ, πού « παρεσκεύαζαν ἤδη τὸ ἔδαφος διὰ τὴν ἐπιβολὴν δημοσιονομικοῦ ἐλέγχου ὑπὲρ τῶν Γερμανῶν κατόχων χρεωγράφων τῶν ἑλληνικῶν δανείων » (τόμος « Ἑλλάς » τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας).

Ε'. Ἡ ἀνακωχή καὶ ἡ συνθήκη

Στις 8 τοῦ Μάρτη, ὑπογράφηκε στὴ Λαμία ἡ ἀνακωχή. Καὶ τὴν ἄλλη μέρα, ὁ Ράλλης κι ὁ βασιλιάς ἀνάθεσαν στὶς Δυνάμεις « ἄνευ ὄρων » νὰ... φροντίσουν γιὰ τὰ συμφέροντά μας. Κι ἔτσι οἱ « προστάτες » μας καὶ προστάτες τῶν τοκογλύφων ἀρχίσανε νὰ διαπραγματεύονται στὴν Κωνσταντινούπολη μὲ τοὺς Τούρκους, σὰν ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδας. Ἀλλὰ μιὰ κι αὐτοὶ δείχνανε τόσο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ χώρα μας, ἔπρεπε κι ἐμεῖς κάτι νὰ κάνουμε γιὰ δαύτους. Νὰ βοηθήσουμε π.χ. τοὺς ὁμολογιούχους, πού ἦταν ὑπὲρ κοοὶ τους. Ὁ Στρέιτ, λοιπόν, πῆρε ἐντολὴ νὰ κάνει καινούργιες παραχωρήσεις, νὰ δεχτεῖ τοὺς ξένους ἀντιπροσώπους στὰ μονοπώλια κλπ. Αὐτοὶ, ὅμως, τώρα πού μᾶς εἶχαν στὸ χέρι οὔτε δώσανε σημασία.

Τὸν Ἰούλη πῆγε νὰ συνεννοηθεῖ μαζί τους ὁ Συγγρός! Τί κωμωδία, ἔ; Ὁ ἄνθρωπος πού μαζί μὲ τοὺς ξένους τοκογλύφους μᾶς ἔδωσε τόσα ληστρικά δάνεια, συνένοχος τώρα στὴ μεγάλη ἀτιμία τοῦ 1897, πῆγε νὰ πείσει τάχα τοὺς συνενόχους του νὰ μὴν ἔχουν μεγάλες ἀξιώσεις. Οἱ ὁμολογιῶχοι ὅμως αὐτὴ τὴ φορὰ μᾶς εἶχαν τυλίξει γιὰ τὰ καλά. Οἱ Τοῦρκοι δὲν τὸ κουνούσαν ἀπὸ τὴ Θεσσαλία. Κι αὐτὸ γινότανε, βέβαια, μὲ τὴν ἐγκριστὴ καὶ τίς συμβουλὲς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων γιὰ νὰ ἐκβιάσουν τὴ γονατισμένη Ἑλλάδα καὶ νὰ τὴν ἀναγκάσουν νὰ δεχτεῖ τοὺς ὅρους πού 'βαζαν στὴ συνθήκη καὶ πού δὲν εἶχαν καμιὰ σχέση, μὲ τὸν πόλεμο.

Παρακολουθώντας κανεῖς τὴν ἐξέλιξη τοῦ πολέμου καὶ τῶν διαπραγματεύσεων, ἔχει τὴν ἰδέα πὼς δὲν πολέμουσαμε μὲ τοὺς Τούρκους ἀλλὰ μὲ τοὺς ὁμολογιούχους. Ὅσο προχωροῦσαν οἱ Τοῦρκοι τόσο πιὸ πολὺ ὑποχωροῦσαμε στὶς ἀξιώσεις τῶν ξένων τοκογλύφων κι ἐνῶ μᾶς νίκησαν οἱ Τοῦρκοι, στὸ τέλος τὴ συνθήκη εἶναι σὰν νὰ τὴν ὑπογράψαμε μὲ τίς Μεγάλες Δυνάμεις, γιατί μ' αὐτὴν οὐσιαστικὰ ἀναλαβαίναμε νὰ πληρώνουμε τὰ τοκομερίδια στοὺς Σάουλοκ τῆς Εὐρώπης καὶ τοὺς « Ἑλλήνες » συνενόχους τους!

Ἡ προκαταρχική συνθήκη ὑπογράφηκε στὶς 6 τοῦ Σεπτέμβρη τὸ 1897 καὶ ἀπὸ μέρους τῆς Ἑλλάδος -σὰν νὰ μὴν ἦταν ἐλεύθερη χώρα- ὑπόγραψαν ἡ Ἀγγλία, Γαλλία, Γερμανία, Αὐστρία, Ἰταλία καὶ Ῥωσία. Κι ἀπὸ τότε τὰ κυριαρχικά δικαιώματα τῆς χώρας μας περιορίστηκαν, γιατί ἡ συνθήκη τούτη μᾶς χάρισε τὸν ἔλεγχο τῶν ξένων στὰ οἰκονομικά μας, τὸν περίφημο ΔΟΕ. Ὁ τελειωτικὸς ἐκβιασμὸς ὀργανώθηκε μὲ τὸν παρακάτω τρόπο: Οἱ « προστάτιδες » δυνάμεις βάλανε τοὺς Τούρκους νὰ ζητοῦν 100.000.000 φράγκα ἀποζημίωση, γιατί διαφορετικά δὲν θὰ ἔφευγαν ἀπὸ τὴ Θεσσαλία. Ποῦ νὰ βρεῖ ὅμως ἡ Ἑλλάδα τόσα λεφτά, ἀφοῦ μὲ τὸν πόλεμο εἶχαν ἀδειάσει τὰ ταμεῖα τῆς ἴσαμε τὴν τελευταία πεντάρα καὶ μάλιστα σπαταλήθηκαν καὶ ἕκτακτα 60 ἑκατομμύρια δραχμές; Ἀπλυστάτα θὰ μᾶς ἔβρισκαν οἱ Μεγάλες Δυνάμεις δάνειο. Θὰ μᾶς ἔκαναν αὐτὴ τὴν « εὐκολία » ποὺ προηγουμένα τὴν εἶχαν ἀρνηθεῖ στὴν Δεληγιάννη, ἀλλὰ μ' ἓνα « μικρὸ » ἀντάλλαγμα: νὰ δεχτοῦν οἱ Ἕλληνες τὴν ἐπιβολὴ τοῦ διεθνοῦς οἰκονομικοῦ ἐλέγχου. Αὐτὴ τὴν κομπίνα τὴν ἀνακάλυψε καὶ τὴν πρότεινε ὁ Κάιζερ. Ὁ Ἐγγλέζος ἀντιπρόσωπος ἔκανε στὴν ἀρχὴ πὼς δὲν δέχεται, στὸ τέλος ὅμως ἔβαλε τὴν ὑπογραφή του φαρδιά-πλατιά στὴ συνθήκη.

Διαβάστε μὲ προσοχὴ τὸ ἄρθρο 2 αὐτῆς τῆς συνθήκης: « Ἡ Ἑλλάδα θὰ πληρώνει στὴν Τουρκία πολεμικὴ ἀποζημίωση ἀπὸ 4 ἑκατομμύρια τουρκικὲς λίρες. Ὁ διακανονισμὸς, ποὺ εἶναι ἀναγκαῖος γιὰ νὰ διευκολυνθεῖ ἡ σύντομη πληρωμὴ τῆς ἀποζημίωσης, θὰ γίνῃ μὲ τὴ συγκρατᾶση τῶν Δυνάμεων καὶ μὲ τέτοιον τρόπο, ὥστε νὰ μὴ βγάλεῖ τὰ κεκτημένα δικαιώματα τῶν παλιῶν δανειστῶν τῆς Ἑλλάδας καὶ γι' αὐτὸ θὰ ἰδρυθεῖ στὴν Ἀθήνα διεθνὴς ἐπιτροπὴ ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν Δυνάμεων ποὺ μεσολαβοῦνε μὲ τὸ διορισμὸ ἐνὸς μέλους ἀπὸ κάθε δύναμη. Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις πρέπει νὰ πετύχει τὴν ψήφισις νόμου, ποὺ ν' ἀρᾶσει ἐκ τῶν προτέμων στὶς Δυνάμεις καὶ ποὺ θὰ κανονίζει τὴ λειτουργία τῆς ἐπιτροπῆς. Καὶ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦτο, ἡ εἴσπραξη καὶ ἡ διάθεση προσόδων ἀρκετῶν γιὰ τὴν ὑπηρεσία τοῦ δανείου τῆς πολεμικῆς

ἀποζημίωσης καὶ τῶν ἄλλων ἐθνικῶν χρεῶν, ἢ μπουνε κάτω ἀπὸ τὸν ἀπόλυτο ἔλεγχο τῆς παραπάνου ἐπιτροπῆς ».

Αὐτὸ ἤτανε ! Τὸ σατανικὸ σχέδιο τῶν « προστάτιδων » Δυνάμεων, τῶν ξένων τοκογλύφων καὶ τῶν ντόπιων τραπεζιτῶν πέτυχε ἴσαμε τὴν τελευταία του λεπτομέρεια. Κυριότερος συνεργάτης τους στάθηκε ὁ βασιλιάς, πού τώρα γιὰ νὰ γλιτώσει ἀπ' τὴ λαϊκὴ ὄργη, παράστανε τὴν ὄσια Μαρία καὶ ὅπου ὅπως ἔχει ἀποδειχτεῖ πιά καὶ θ' ἀποδειχτεῖ ἀκόμα περισσότερο ὅταν πέσουν στὰ χέρια τοῦ λαοῦ κι ἄλλα στοιχεῖα, δὲν ὑπάρχει βρομιὰ πού νὰ μὴν τὴ διέπραξε.

"Ὑστερ' ἀπὸ τὴν καταστροφή, τὸ δημοσιογραφικὸ ὄργανο τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρείας δήλωσε ὅτι « ἐξεπληρώθη ὁ σκοπὸς αὐτῆς ». Κι ἔπρεπε πιά τὸ ταχύτερο νὰ γίνεῖ « ἡ πάντοθεν ζητούμενη εἰρήνη » ! Ὁ προδομένος λαὸς ἀπάντησε τότε νὰ γίνεῖ αὐστηρὸς ἔλεγχος γιὰ τὴ δράση αὐτῆς τῆς σπείρας. Ὁ Ράλλης ὅμως, παρόλο πού παραδεχότανε στὰ λόγια τὶς ἀξιόποινες πράξεις πού διέπραξε ἡ Ἐταιρεία, « δὲν ἐτόλμα νὰ προβῆ εἰς τοιοῦτον ἔργον ἵνα μὴ ἐκτεθῶσι πλεῖσθ' ὅσα πρόσωπα πολλῶν ἐν τοῖς Κυβερνητικοῖς γραφείοις ἢ ἐν αὐλικοῖς κύκλοις ἐργαζομένων » (Καρολίδης). "Ὅταν πάλι ὕστερ' ἀπὸ μερικὰ χρόνια ξαναγύρισε στὴν κυβέρνηση ὁ Δεληγιάννης, ὑπόβαλε στὴ Βουλὴ διάταγμα γιὰ τὴ δίωξη τῆς ἀντεθνικῆς σπείρας πού... τὸν εἶχε πάρει στὸ λαιμὸ τῆς, « ἀλλὰ καὶ τότε προσέκρουσεν εἰς ἀνυπέβλητον νετὸ τοῦ Βασιλέως πρὸς συγκάλυψιν πολλῶν συμπαθῶν αὐτῶ προσώπων » (Καρολίδης).

Μοῦ φαίνεται πὺς δὲν χρειάζονται πιά περισσότερες ἀποδείξεις γιὰ νὰ φανεῖ ποιοὶ ἦταν οἱ ἐγκληματίες πού κατὰστροφαν τὴν Ἑλλάδα. Τὰ ἴδια τὰ γεγονότα -ὅσα ξέρουμε- μιλάνε μοναχὰ τους καὶ τοὺς ἀποκαλύπτουν τοὺς ἐγκληματίες. Κι ὅμως, τοὺς ντόπιους ἔνοχους τῆς μεγάλης καταστροφῆς καὶ τοῦ ἐθνικοῦ ξεφτιλισμοῦ τοῦ 1897, τὸν Συγγρό, τὸ βασιλιά, τὸ διάδοχο, τὴν αὐτὴ, τὸν Ράλλη, τὴν Ἐθνικὴ Ἐταιρεία κλπ. μᾶς τοὺς ἔμαθαν στὸ σχολεῖο, στίς ἐφημερίδες, στὰ βιβλία, παντοῦ, τὸν ἕνα σὰν « ἐθνικὸ εὐεργέτη », τὸ δεύτερο σὰν « ἐθνομάρτυρα » βασιλιά, τὸν τρίτο σὰν τοῦ « αἰτοῦ

τὴ γαίᾳ» πρὸς μᾶς ἰδηγήθησε στὴ δόξα καὶ λοιπὰ καὶ λοιπὰ. Ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα, ὅλων αὐτῶν τῶν ἀσυνείδητων κι ἀφιλότιμων κακουργῶν, ποὺ βουλιάζανε στὴ συμφορὰ μιᾶν ὀλόκληρης χώρας, γιὰ νὰ τὴν παραδώσουν ὕστερα δεμένη, στοὺς ξένους, ἡ θέση τους ἔπρεπε νὰ ἦαι πρὶν ὀδηγηθοῦν στὴν κρεμάλα, στὶς φυλακὲς ποὺ ἔχτισε... ὁ ἴδιος ὁ ΣΥΓΓΡΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Ο ΔΟΕ

Α'. Μᾶς ἔρχεται ἡ διεθνῆς οἰκονομικὴ ἐπιτροπὴ

“Λεῖς ἰδοῦμε τώρα τί εἶναι αὐτός ὁ ΔΟΕ, πού τ' ὄνομά του τὸ βλέπαμε μέχρι χθές στὰ σπέρτα, στὰ τσιγάρα, στὶς τράπουλες, στὶς κάσες πετρελαίου κλπ. καὶ δὲν τὸν βλέπαμε σὲ πολλές ἄλλες δουλειές. Τὶς πρῶτες συστάσεις γιὰ δαύτονε μᾶς τὶς ἔδωσε τὸ ἄρθρο 2 τῆς συνθήκης τῆς Κωνσταντινούπολης, πού ἀναφέραμε προηγούμενα. Εἶναι ὅμως ἀπαραίτητο νὰ τὸν γνωρίσουμε κι ἀπὸ κοντά.

Οἱ Τούρκοι μπήκανε στὴ Θεσσαλία, τὰ ἔκαναν γυαλιὰ καρφιὰ καὶ τὴν κράτησαν ἄρκετὸ χρόνο στὰ χέρια τους. Ἐκεῖνοι πού πάθανε, λοιπόν, μεγάλες ὑλικές ζημιές, εἴμαστε ἐμεῖς. Μολταῦτα, οἱ «προστάτες» μας μὲ τὴ συνθήκη πού ὑπόγραψαν, καθὼς εἶδαμε, γιὰ λογαριασμό μας, καταδίκασαν τὴν Ἑλλάδα νὰ πληρώσει στοὺς Τούρκους ἀποζημίωση, 4 ἑκατομμύρια τούρκικες λίρες γιὰ τὰ ἔξοδα ἐπιστράτευσης!

Στὴν ἀρχὴ μάλιστα βάλανε τὸν Ἀμπντούλ Χαμίτ νὰ ζητάει 10 ἑκατομμύρια κι αὐτοὶ τάχα τὸν πῆσαν νὰ δεχτεῖ συγκαταβατικὸς καὶ νὰ... εὐδοκῆσει νὰ δεχτεῖ τὰ 4 ἑκατομμύρια. Ἀλλὰ τέτοιο ποσὸ ἦταν ὑπέρογκο γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη.

Τέσσερα ἑκατομμύρια τούρκικες λίρες μᾶς κάνανε τότε 95 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα ἢ 164.350.000 δραχμὲς καὶ τὰ συνολικὰ ἔσοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ μόλις φτάνανε τὰ 91 ἑκατομμύρια δραχμὲς [εἰκονικὰ]* καὶ στὴν πραγματικότητα πολὺ πιὸ κάτω. Θά

* Προσθήκη τοῦ ἀντιγράφου. (Σ.τ.ἐπ.)

ἔπρεπε, λοιπόν, δυὸ χρόνια συνέχεια νὰ δίνουμε ὅλα σχεδὸν τὰ κρατικά ἔσοδα γιὰ τὴν τούρκικη ἀποζημίωση, γιατί καὶ ὁ στρατὸς τοῦ Χαμίτ δὲν τὸ κούναγε ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος, ἂν δὲν τὴν ἔπαιρνε.

Ἄλλὰ μιὰ καὶ δὲν μπορούσαμε μονάχοι μας νὰ οἰκονομήσουμε ἕνα τεράστιο ποσό, ἐμφανίστηκαν ἀμέσως οὐρανοκατέβητοι οἱ «σωτήρες» μας. Δίπλα στὴν πρώτη φράση τοῦ ἄρθρου 2 τῆς συνθήκης, ποὺ μιλάει γιὰ τὴν ἀποζημίωση στοὺς Τούρκους, προσθέσανε κι ἄλλες: «Ὁ διακανονισμὸς ποὺ εἶναι ἀναγκαῖος γιὰ νὰ διευκολυνθεῖ ἡ σύντομη πληρωμὴ τῆς ἀποζημίωσης θὰ γίνεῖ μὲ τὴ συγκατάθεση τῶν Δυνάμεων καὶ μὲ τέτοιον τρόπο, ὥστε νὰ μὴ βλάψει τὰ «κεκτημένα» δικαιώματα τῶν παλιῶν δανειστῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ γι' αὐτὸ - τώρα ἐρχόμαστε στὸ ψητὸ- θὰ ἰδρυνθεῖ στὴν Ἀθήνα διεθνὴς ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Δυνάμεων ποὺ μεσολαβοῦνε, μὲ τὸ διορισμὸ ἑνὸς μέλους ἀπὸ κάθε δύναμη». Δηλαδή γιὰ νὰ πληρωθοῦν οἱ Τούρκοι, πρέπει νὰ... πληρωθοῦν καὶ οἱ ὁμολογιούχοι καὶ γι' αὐτὸ θὰ ῥθει νὰ τὰ κανονίσει ὅλα αὐτὰ στὴν Ἀθήνα μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ ξένους! Αὐτὴ εἶναι ἡ τοκογλυφικὴ λογικὴ!

Ἄλλὰ τὸ ἄρθρο ἔχει καὶ συνέχεια: «Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις πρέπει νὰ πετύχει τὴν ψήφισις νόμου ποὺ ν' ἀρέσει ἀπὸ πρὶν στὶς Δυνάμεις καὶ ποὺ θὰ κανονίζει τὴ δουλειὰ τῆς ἐπιτροπῆς». Τὸ διάταγμα σὰν νὰ λέμε τὸ φτιάξαν οἱ τοκογλύφοι καὶ τὴν ψήφισή του ἔπρεπε νὰ τὴν πετύχει ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, γιατί ὁ λαὸς ἀντιδρούσε καὶ οἱ ἀστοτσιφλικάδικες κυβερνήσεις ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσουν κατάλληλα γιὰ νὰ ἐκβιάσουν τὴν ψήφισις τοῦ νόμου! Καὶ τί νόμος ἦταν αὐτός, τὸ λέει ἡ ὑπόλοιπη συνέχεια τοῦ ἄρθρου: «Σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦτο ἡ εἴσπραξη καὶ ἡ διάθεση προσόδων ἀρκετῶν γιὰ τὴν ὑπηρεσία τοῦ δανείου τῆς πολεμικῆς ἀποζημίωσης καὶ τῶν ἄλλων ἐθνικῶν χρεῶν, θὰ μποῦνε κάτω ἀπὸ τὸν ἀπόλυτο ἔλεγχο τῆς παραπάνω ἐπιτροπῆς». Μὲ δυὸ λόγια, οἱ ξένοι τοκογλύφοι, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο ποὺ θὰ ψηφίζανε οἱ «Ἕλληνες» φίλοι τους, πρέπει νὰ στήσουνε μέσα στὴ χώρα μας δικὸν τους ἀνεξάρτητο βασίλειο. Καὶ τὸ στήσανε. Τὸ ἐγκαταστήσανε μάλιστα μὲ τίς εὐλογίες τοῦ Γκλιξ-

μπουργκ, τοῦ Ράλλη καὶ τοῦ Ζαΐμη πού ἀντικατέστησε στοῦ μεταξὺ στὴν πρωθυπουργία τὸ γελοῖο ταρταρίνο καὶ... ἀττικάρχη.

Δὲν πέρασε καλὰ καλὰ μῆνας ἀπὸ τότε πού οἱ Μεγάλες Δυνάμεις ὑπόγραψαν τὴ συνθήκη τῆς Κωνσταντινουπόλης κι ἔφτασε στὴν Ἀθήνα –σὰν νὰ τὴν εἶχαν ἀπὸ πρῶτα ἔτοιμη– ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ ἐλέγχου ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν ἑξι « προστάτιδων » Δυνάμεων. Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις τοὺς ἔκοψε ἀμέσως βασιλικούς μιστοὺς ἀπ' τὸν κρατικὸ προϋπολογισμὸ κι ὁ Στρέιτ, πού 'γινε ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν στὴν κυβέρνησις Ζαΐμη, ἄρχισε σὰν πιὸ « εἰδικὸς καὶ βολικὸς » τίς συνεννοήσεις. Τὰ προξενιά γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ὑποδούλωσις τῆς Ἑλλάδος κρατήσανε δυόμισι μῆνες καὶ ἡ συμφωνία κλειστικε ὀριστικὰ στίς 21 τοῦ Γενάρη. Οἱ « πατέρες τοῦ ἔθνους », ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριά, ψήφισαν κι αὐτοὶ τὸ νόμο ΒΦΙΘ –αὐτὸν ἀκριβῶς πού ζήταγαν οἱ τοκογλύφοι– « περὶ Διεθνοῦς Οἰκονομικοῦ Ἐλέγχου ».

Ἄν ἤμουν τότε ξένος ἢ ντόπιος ὁμολογιοῦχος θὰ 'χτιζα μιὰ στήλη ἀναμνηστικὴ γιὰ τὴν πράξιν τους καὶ θὰ 'γραφα πάνω τ' ὄνομά τους. Ὁ ἐλληνικὸς ὅμως λαὸς θὰ τὸ γράφει κάπου ἄλλου.

Β'. Ἡ ἐγκατάστασις τοῦ ΛΟΕ

Διαπραγματεύσεις, νόμοι καὶ συμφωνίες, ὅλα μπῆκαν στὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἴδιου σκοποῦ : πῶς νὰ πάρουν οἱ τοκογλύφοι τὰ λεφτὰ τους, γιὰ ν' ἀδειάσουν οἱ Τοῦρκοι τὴ... Θεσσαλία ! Τοὺς παραχωρήσαμε, λοιπόν, τὰ μονοπώλια στοῦ ἀλάτι, τὰ τσιγαρόχαρτα, τὰ σπύρτα, τίς τράπουλες, τὸ πετρέλαιο καὶ τὴ σμύριδα τῆς Νάξου. Τοὺς δώσαμε τὸ φόρο τοῦ καπνοῦ, τοῦ χαρτόσημου καὶ τὰ ἔσοδα τοῦ τελωνείου τοῦ Πειραιᾶ. Ἀκόμα, τοὺς παραδώσαμε γιὰ ρεζέρβα τὰ τελωνεῖα τῆς Πάτρας, τῆς Κέρκυρας, τοῦ Βόλου καὶ τοῦ Λαυρίου καὶ γιὰ μᾶς δὲν ἀπόμεινε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ μαγεῖρεμα καινούργιων φορολογικῶν νομοσχεδίων γιὰ ν' ἀναπληρώσουμε τὰ ἔσοδα πού χάσαμε. Τὰ ἔσοδα ἀπ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς φόρους καὶ τὰ μονοπώλια πού πῆρε

στά χέρια της ή επιτροπή τῶν ξένων, τὰ λογάριασε σὲ 28.900.000. Στὴν πραγματικότητα, μὲ τὸ τελωνεῖο τοῦ Πειραιᾶ φτάνουν τὰ 40 ἑκατομμύρια, ἐνῶ γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ δημόσιου χρέους χρειάζονταν τώρα μόνο 14.437.000. Ἄλλὰ οἱ ὁμολογιούχοι εἶχαν τὸ σκοπὸ τους καὶ τὸ σχέδιό τους πού θὰ δοῦμε παρακάτω.

Τὴ διαχείριση ὅλων αὐτῶν τῶν προσόδων τὴν ἀνέλαβε ἡ Ἑταιρεία Μονοπωλίων, πού τὴν εἶχε καθίσει στὴν πλάτη μας ὁ Χάμπρο. Τότε ἐξαρτιόταν, τυπικὰ τουλάχιστον, ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ κυβέρνηση. Τώρα ὅμως ἔγινε ἀποκλειστικὸ ὄργανο τῶν τοκογλύφων καὶ τοῦ ΔΟΕ, χωρὶς τὸ ἐλληνικὸ κράτος νὰ ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀνακατευτεῖ στὶς δουλειές της. Ὁ ΔΟΕ διόριζε καὶ ἔπαυε τὸ πολυἀριθμο προσωπικὸ τῆς ἐταιρείας, φροντίζοντας νὰ βάζει πάντοτε στὶς κυριότερες θέσεις ἀνθρώπους πωλημένους ψυχῇ τε καὶ σώματι στοὺς ὁμολογιούχους. Ἀπὸ τὸ 1914, μάλιστα, ἀφαιρέθηκε ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸ κράτος τὸ δικαίωμα νὰ μεταθέσει ἔστω καὶ ἓναν ὑπάλληλο τοῦ τελωνείου Πειραιᾶ, χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ ΔΟΕ. Ἀφοῦ κανονίστηκαν ὅλα αὐτά, ἡ ἐπιτροπὴ κι ὁ Στρέιτ συνέχισαν τὸ ἔργο τους.

Χωρίσανε τὰ δάνεια σὲ τρεῖς κατηγορίες: στὰ προνομιούχα, πού θὰ ἔπαιρναν 43% ἀπὸ τὸν ἀρχικὸ τόκο, καὶ στὰ δεύτερης ἢ τρίτης κατηγορίας, πού θὰ ἔπαιρναν 32%. Τὸ Δημόσιο ἀνάλαβε ἀκόμα τὴν ὑποχρέωση νὰ μὴ μεταβάλλει κανένα φόρο πού ἐνδιέφερε τὸ ΔΟΕ, χωρὶς τὴν ἄδειά του. Ἄλλη ὑποχρέωση πού ἀναλάβαμε ἦταν νὰ μὴ φορολογηθοῦν οἱ τίτλοι τῶν τόκων καὶ τὰ κεφάλαια, πού θὰ ἐξοφλιόνταν μὲ τὰ χρεολύσια. Αὐτὸ ἔγινε κυρίως γιὰ τοὺς ντόπιους τοκογλύφους, πού εἶχαν, ὅπως εἶδαμε, τὸ $\frac{1}{3}$ περίπου τῶν ὁμολογιῶν κι ἀποτελεῖ μιὰ παραπανίσια ἀπόδειξη ὅτι τὸ ΔΟΕ τὸν ἔφεραν οἱ ξένοι σὲ στενὴ συνεργασία μὲ τοὺς ντόπιους.

Ὁ τόκος ὅμως δὲν ἔπρεπε νὰ μείνει ὅσος ὀρίστηκε ἀρχικά. Κάτι ἔπρεπε νὰ γίνε γιὰ νὰ αὐξηθεῖ. Κι ἀνακάλυψαν ὄχι ἓναν, ἀλλὰ πολλοὺς τρόπους. Πρῶτα πρῶτα μὲ τὰ πλεονάσματα τῶν ὑπέργρων προσόδων. Τὰ ἔσοδα ἀπ' αὐτὲς ὑπολογίστηκαν σκόπιμα σὲ 29 ἑκατομμύρια, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητά ξεπερνοῦσαν τὰ 39. Ἔτσι,

μιὰ καὶ θὰ παρουσιαζόταν πλεόνασμα, ἔπρεπε κάποιος νὰ τὸ πάρει. Συμφωνήθηκε, λοιπόν, νὰ παίρνουν πρῶτα 18% οἱ ὁμολογιῶχοι γιὰ παραπανίσια ἔξοδα εἰσπραξῆς. Ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο θὰ 'παίρνε 40% τὸ ἑλληνικὸ κράτος καὶ 60% οἱ ὁμολογιῶχοι, πὺν τὰ 30% θὰ τὰ λογάριάζαν γιὰ βελτίωση τοῦ τόκου καὶ 30% γιὰ τὸ χρεολύσιο. Τὰ πλεονάσματα τοῦ τελωνείου τοῦ Πειραιᾶ κανονίστηκε νὰ διαθέτονται γιὰ τὰ ἐσωτερικὰ δάνεια. Τί ἐνδιαφέρον πὺν σοῦ τὸ 'χε ἡ διεθνὴς ἐπιτροπὴ γιὰ τοὺς ντόπιους κεφαλαιούχοις ! Ἀλλὰ πὺν νὰ δεῖτε καὶ παρακάτω !

Ἐρχόμαστε τώρα στὸ δεύτερο τρόπο βελτίωσης τοῦ τόκου. Μὲ τὴν ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία καὶ τ' ἄλλα μας χάλια, ἡ χάρτινη δραχμὴ εἶχε φτάσει στὰ 1,65 σὲ σχέση μὲ τὸ φράγκο. Οἱ εἰσπράξεις τοῦ ΔΟΕ θὰ γινόνταν βέβαια σὲ δραχμὲς, ἀλλὰ τὰ δάνεια ἔπρεπε νὰ πληρώνονται σὲ φράγκα. Γιὰ νὰ πάρουν, λοιπόν, στὴν ἀρχὴ οἱ τοκογλύφοι 8.750.000 φράγκα, πὺν ἔπρεπε, χρειαζόνταν 14½ ἑκατομμύρια χάρτινες δραχμὲς. Ἄν ἡ ἀξία τῆς δραχμῆς ἀνέβαινε, ὅποτε θὰ χρειαζόνταν λιγότερες δραχμὲς γιὰ νὰ πληρώσουμε τὰ 8.750.000 φράγκα, τότε τὴ διαφορά δὲν θὰ τὴν ὠφελιόταν τὸ κράτος, ἀλλὰ θὰ μοιραζόταν - 60% οἱ ὁμολογιῶχοι, δηλαδὴ 30% γιὰ βελτίωση τοῦ τόκου καὶ 30% γιὰ χρεολύσια, καὶ 40% μονάχα θὰ 'παίρνε τὸ κράτος. Ἐνῶ, κατὰ τὴ συμφωνία, ἂν ἔπεφτε ἡ δραχμὴ πὺν κάτω ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο πὺν βρισκόταν τὸ 1897, τότε τὸ κράτος ἀναλάμβανε τὴν ὑποχρέωση, νὰ παραδώσει κι ἄλλες πρόσδοδες στὸ ΔΟΕ. Ἄλλ' ἀπὸ τὸ 1905 μέχρι τὸ 1920 καὶ παραπέρα, μιὰ δραχμὴ ἔφτασε ν' ἀξίζει ἓνα φράγκο καὶ σκεφεῖτε τώρα τί τεράστια ποσὰ καταβρόχθισαν οἱ ὁμολογιῶχοι ἀπ' αὐτὴ τὴ διαφορά.

Τὸ 1915-1926, μάλιστα, πὺν στὰ διάφορα χρηματιστήρια παρουσιαζόνταν σοβαρὲς συναλλαγματικὲς διακυμάνσεις, ἡ δραχμὴ τὸν περισσότερο καιρὸ ἀξίζει παραπάνω ἀπὸ τὸ φράγκο καὶ τότε ἐφάρμοζαν οἱ ἀλιτήριοι τέτοιους ταχυδακτυλουργικὸς ὑπολογισμοὺς καὶ μηχανὰς πὺν θὰ τίς ζήλευαν ἀκόμα κι οἱ παπατζῆδες τῆς ὁδοῦ Ἀθηνᾶς. Τὸ 1915, τὸ πλεόνασμα πὺν περίσσεψε γιὰ τὴν αὐξηση τοῦ

τόκου έφτασε τὰ 3.299.809 δραχμές. Αὐτὲς ἰσοδυναμοῦσαν τότε μὲ 131.922 λίρες –πρὸς 25 δρχ. ἡ λίρα– καὶ τόσες ἀκριβῶς ἔπρεπε νὰ δώσει ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις στοὺς ὀμολογιούχους, παρόλο ποὺ ὁ νόμος δὲν καθορίζει σὰν ὑποχρεωτικὴ τὴ μετατροπὴ (transfer) σὲ συνάλλαγμα τῶν δραχμῶν, ποὺ καταθέτει ὁ ΔΟΕ! Αὐτοὶ ὅμως ἔκαναν διαφορετικὸς λογαριασμούς. Τῆ χρονιά ἐκείνη ἡ δραχμὴ εἶχε φτάσει ν' ἀξίζει παραπάνω ἀπὸ τὸ φράγκο (1 φρ. = 94,7 τῆς δραχμῆς). Μετατρέπουν, λοιπόν, τὶς δραχμὲς σὲ φράγκα καὶ τὶς κάνουν 3.557.520 φράγκα καὶ ὕστερα, λογαριάζοντας 25 φράγκα = 1 λίρα, μετατρέπουν τὰ φράγκα σὲ λίρες καὶ μᾶς ζητᾶνε νὰ τοὺς πληρώσουμε ὄχι 131.922, ἀλλὰ 142.301 λίρες! Ἡ μέθοδος τούτη ἐφαρμόστηκε, μὲ μεγαλύτερα ποσά, πολλὰ χρόνια συνέχεια καὶ, σύμφωνα μὲ τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ κ. Ἀγγελόπουλου, οἱ ξένοι τοκογλύφοι μᾶς ἔφαγαν 1.628.657 λίρες παραπάνω ἀπ' ὅ,τι ἔπρεπε νὰ φᾶνε! Τὴ συνέχεια θὰ τὴν ἰδοῦμε ἀργότερα.

Αὐτὸς –αὐτοὶ καλύτερα– ἦσαν ὁ δεύτερος τρόπος γιὰ τὴ βελτίωση τοῦ τόκου καὶ τοῦ χρεολύσιου. Ὑπάρχει ὅμως καὶ τρίτος. Τὸ χρεολύσιο γιὰ τὸ σβῆσιμο τῶν δανείων εἶχε ὀριστεῖ 2% σὲ σχέση μὲ τὸν ἀρχικὸ τόκο, δηλαδὴ συνολικὰ 500.000 φράγκα. Κι ἐπίτηδες τὸ κανόνισαν τόσο χαμηλό, γιὰ νὰ μὴν ξεμπερδέψουμε ποτὲ μαζί τους. Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸ αὔξαινε σιγὰ σιγὰ, γιὰτὶ στὸ ἀρχικὸ μικρὸ ποσὸ ἀθροίζοταν καὶ τὸ 30% ἀπὸ τὰ πλεονάσματα τῶν ἐσόδων καὶ τὴ συναλλαγματικὴ διαφορὰ. Μὲ τὸ ποσὸ τοῦτο ἐξοφλιόνταν ὀρισμένες ὀμολογίαι τῶν δανείων. Τὸ ποσὸ, λοιπόν, ποὺ περίσσευε ἔτσι κάθε χρόνο ἀπὸ τοὺς τόκους τῶν ὀμολογιῶν ποὺ ξεοφλιόσαντε, ἀντὶ νὰ τὸ κρατᾶει τὸ κράτος, τὸ παίρναι ολόκληρο οἱ ὀμολογιούχοι γιὰ βελτίωση τοῦ τόκου! Κι αὐτὸς ἀκόμα ὁ Δεληγιάννης δήλωσε ὅτι ὁ ὅρος τοῦτος ἦταν ὁ πιὸ ἀβανταδόρικος γιὰ τοὺς ὀμολογιούχους.

Μ' ὅλες αὐτὲς τὶς μέθοδους κατάντησε πιά τὸ 1919 νὰ πληρωθεῖ ἀπ' τὸ ΔΟΕ ἀκέραιος ὁ τόκος ὅλων τῶν δανείων, καὶ ἡ διεθνὴς ἐπιτροπὴ στὴν ἐκθεσὴ τῆς ἐξῆρε τὸ «μέγα» τοῦτο –ὅπως τ' ὀνόμασε– γεγονός. Ἀλλὰ σὰν νὰ μὴν ἔφταναν ὅλα τοῦτα, ὁ ΔΟΕ ἀνάλαβε καὶ

τήν πληρωμή τῶν μακροχρόνιων δανείων τοῦ ἐσωτερικοῦ, πού ἔχαμε κάνει μὲ τοὺς ντόπιους τραπεζίτες, ἐπίσης καὶ μερικῶν ἄλλων δανείων σὲ χαρτονομίσμα κι ἔντοκα γραμμάτια. Τὰ τοκομερίδιά τους τ' ἄφησε ἀκέραια, ὅπως εἶχε κάνει κι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις στὴν ἀρχὴ τῆς φτώχειας. Οἱ Γερμανοὶ ὁμολογιοῦχοι πού τὰ ἔβλεπαν ὅλα δικά τους ἀντιδράσανε στὴν ἀρχὴ γι' αὐτὴ τὴ λύσις, φαίνεται ὅμως ὅτι στὸ τέλος ἐπιβλήθηκε ἡ γνώμη τοῦ Χάμπρο, ὁπαδοῦ τῆς στενῆς συνεργασίας τῶν ξένων μὲ τοὺς Ἑλληνας τοκογλύφους.

Ὁ ΔΟΕ ἀνάλαβε καὶ τὸ κυμαινόμενο χρέος, γιὰ νὰ μὴν ἐπιδράσει πάνω στὴ δραχμὴ καὶ τὴν ὑποτιμάει, πράγμα πού θὰ ζήμιωνε τοὺς ὁμολογιοῦχους. Ἀκόμα ἀνάλαβε καὶ τὴν εἴσπραξη τοῦ τοκοχρεολύσιου γιὰ τὸ δάνειο τοῦ Ὅθωνα τῶν 60 ἑκατομμυρίων, πού ὅσα κι ἂν πληρώσαμε γιὰ αὐτο, εἶχε πάλι φτάσει τότε τὰ 66.548.014 χρυσὰ φράγκα! Ἐπίσης ἀνάλαβε νὰ εἰσπράξει καὶ τὸ δάνειο τοῦ πατέρα τοῦ Ὅθωνα, ἀνέλαβε, ἀνέλαβε... καὶ τί δὲν ἀνέλαβε! Τυπικά, ὁ ἔλεγχος εἶχε ἀναλάβει μόνον τὰ χρυσὰ ἐσωτερικὰ δάνεια καὶ τῆς βαυαρικῆς βασιλείας. Ὅριστηκαν ὅμως γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησή τους τὰ ἔσοδα τοῦ τελωνεῖου τοῦ Πειραιᾶ, πού ἦταν τόσο πολλὰ, ὥστε στὴν πραγματικότητα νὰ φτάνουν καὶ νὰ περισσεύουν καὶ γιὰ ὅλα τ' ἄλλα ἐσωτερικὰ δάνεια.

Γ'. Τὸ δάνειο τοῦ 1898

Τώρα ἔμεινε νὰ κανονιστεῖ ἡ ἀποζημίωσις τοῦ Χαμίτ, τὸ ἔλλειμμα πού εἶχε φτάσει τὰ 40 ἑκατομμύρια καθὼς καὶ τὰ κατοπινα ἔλλείμματα, πού θὰ προξενούσαν τὸ ρήμαγμα τῆς Θεσσαλίας καὶ τὰ τοκοχρεολύσια, πού θὰ πληρώναμε ἀπὸ δῶ καὶ πέρα. Γιὰ ὅλες αὐτὲς τίς δουλειὲς χρειάζοταν καινούργιο δάνειο, ἀλλὰ τώρα πιά πού γίναμε « φρόνιμα παιδιὰ » μᾶς τὸ ἔδωσαν μὲ μεγάλη προθυμία.

Τὸ δάνειο τοῦτο τοῦ 1898 πολλοὶ τ' ὀνόμασαν « οἰκονομικὸ », ἐπειδὴ τάχα ξεκαθάρισε τὰ οἰκονομικὰ μας, καὶ « ἡγγυημένο », ἐπει-

δὴ τὸ ἐγγυήθηκαν οἱ Μεγάλες Δυνάμεις. Κανονίστηκε νὰ βγεῖ σὲ δυὸ δόσεις. Ἡ πρώτη ἀπὸ 150 ἑκατομμύρια θὰ βγαίνει ἀμέσως, καὶ ἡ δεύτερη -20 ἑκατομμύρια φράγκα- ἀργότερα, γιατί θὰ πήγαινε γιὰ τὰ προβλεπόμενα ἐλλείμματα τοῦ 1898-1903. Ἀλλὰ σὲ λίγο ἀλλάξανε γνώμη. Τ' ὀνομαστικὸ κεφάλαιο τῆς πρώτης καὶ κύριας δόσης ὀρίστηκε σὲ 125 ἑκατομμύρια καὶ τὸ πραγματικὸ, μόλις ἐκδόθηκε τὸ δάνειο, ἔφτασε τὰ 125.500.000 ἑκατομμύρια! Θαυμάζετε ἴσως κι ἀπορεῖτε πού ἡ πραγματικὴ τιμὴ ξεπέρασε τὴν ὀνομαστικὴ. Τὸ γεγονός ὁμως ἐξηγιέται ἀπὸ τ' ὅτι πέσαν ὅλοι σὰν τὰ κοράκια ν' ἀγοράσουν ὁμολογίες μιᾶς χώρας πού βγαίνει στὸ σφυρί.

Σύντομα βγήκε κι ἡ δεύτερη δόση ἀπὸ 25 ἑκατομμύρια. Αὐτὰ τὰ ἀνάλαβαν ὅλα οἱ Ἕλληνες τοκογλύφοι κι ἀνέβασαν κι αὐτοὶ τὴν πραγματικὴ τιμὴ στὰ 104%, δηλαδὴ 26 ἑκατομμύρια! Ἴτσι τὸ δάνειο ἦταν ὀνομαστικὸ κεφάλαιο 150 ἑκατομμύρια καὶ πραγματικὸ περισσότερα ἀπὸ 151, μὲ τόκο 2½%. Μιὰ αἰτία τοῦ χαμηλοῦ τόκου εἶναι καὶ τὸ ὅτι ἐκείνη τὴν ἐποχὴ στὶς διεθνεῖς χρηματαγορὲς τὰ κεφάλαια « βρομάγανε », πού λέει ὁ λόγος.

Τὸ δάνειο, φυσικά, τὸ διαχειρίστηκε ὁ ΔΟΕ, χωρὶς νὰ βάλει καθόλου χέρι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις. Πρῶτα πρῶτα πληρώθηκε ἡ κυβέρνησις τοῦ Χαμίτ 93.936.420 χρυσὰ φράγκα. Ἀλλὰ μὲ τὸ 'να χέρι τοὺς τὰ ἔδωσαν καὶ μὲ τὸ ἄλλο τοὺς τὰ πήρανε, γιατί κι οἱ Τούρκοι τοὺς χρώσταγαν ἀρκετὰ τοκοχρεολύσια. Ὑστερα ἀπ' αὐτὰ, ὁ ΔΟΕ πλήρωσε 31.360.000 χρυσὰ φράγκα γιὰ τὸ κυμαινόμενον χρέος κι ὅλα σχεδὸν στοὺς Ἕλληνες τραπεζίτες. 22.529.614 χρυσὰ φράγκα πήγανε γιὰ τὸ ἐλλείμμα τοῦ 1897 καὶ 2.026.124 χρυσὰ φράγκα γιὰ τὰ ἔξοδα τῆς ἐκδόσεως τοῦ δανείου.

Κι ἔτσι ξοφλήσαμε μ' ὅλο τὸ δάνειο, χωρὶς νὰ φυλαχτεῖ -ὅπως εἶχε κανονιστεῖ- οὔτε μιὰ πεντάρα γιὰ τὰ προβλεπόμενα μελλοντικὰ ἐλλείμματα. Ὁ Στρέιτ, ἀφοῦ τέλειωσε πιά ὁ ρόλος του σὰν ξεναγοῦ τοῦ ΔΟΕ κι ἀφοῦ τὰ κανόνισε ὅλα μιὰ χαρὰ, παραιτήθηκε ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο τῶν Οἰκονομικῶν καὶ ξαναγύρισε στὴ διοίκησις τῆς Ἐθνοτράπεζας, γιὰ νὰ δρέψει τοὺς καρπούς τῶν μόχθων του. Ἐδῶ

τελειώνει και ή ιστορία τής επιβολής του ΔΟΕ και ζήσαν οι όμολογούχοι καλά κι έμεις πολύ χειρότερα από πρώτα.

Άλλά πάλι καλά, λέει ό Άνδρεάδης, που ξεμπερδέψαμε με τόσο «λίγες άβαρίες», γιατί οι άντιπρόσωποι των Δυνάμεων όταν ήλθαν στην Άθήνα είχαν πολύ πιό άγριες διαθέσεις έναντίον μας. Πολύ άγριότερες όμως διαθέσεις κι άπ' τους Ξένους τοκογλύφους είχαν οι ντόπιοι, οι «Έλληνες»! Άν δέν τó πιστεύετε, άκούστε το άπό τόν Καρολίδη, που προσπαθει μάλιστα νά τούς δικαιολογήσει. «Και ή μέν καθολική ύπαγωγή των οικονομικών του έλληνικού κράτους εις έλεγχον εύρωπαϊκόν, ήν επόθουν (άν και θιγόμενοι έθνικώς) διά λόγους γενικής περισυλλογής πλείστοι των φιλοπατρίδων Έλλήνων, δέν έγένετο, ό δ' έλεγχος περιωρίσθη εις τά άφορώντα εις τούς Ξένους δανειστάς δημόσια έξωτερικά χρέη, έν δευτέρα δέ μοίρα και εις τινά έσωτερικά». Δηλαδή οι Έλληνες ξετέρασαν πολύ τούς Ξένους όμολογιούχους. Άπό... φιλοπατρία -κατά τόν Καρολίδη- ζητάγανε νά επιβληθει άπό τίς Μεγάλες Δυνάμεις έλεγχος σ' όλα τά οικονομικά του κράτους και νά μεταβληθει ή χώρα μας σέ άποικία και μόνιμο κλοτσοσκούφι των Ξένων. Κι αυτό τó 'καναν, καθώς λέει ό ιστορικός, «διά λόγους γενικής περισυλλογής άν και θιγόμενοι έθνικώς»! Άμ δέν δικαιολογούνται τέτοια πράγματα, μά νά δικαιολογήσει τ' άδικαιολόγητα! Γι' αυτό πρέπει νά 'μαστε κι «εύχαριστημένοι, που οι Ξένοι δέν άκουσαν τούς Έλληνες πατριώτες». Άλλά και γι' αυτόν τόν έλεγχο που μās επιβάλανε, ξεσηκώθηκαν σ' όλο τόν κόσμο όλοι οι τίμιοι άνθρωποι, κι ό Κλεμανσώ, που τότε καθόταν στην άριστερή μεριά τής γαλλικής Βουλής, χαρακτήρισε τή στάση των Δυνάμεων άισχρή.

Δ'. Έμεις κι άλλοι χρεοκοπημένοι

Πραγματικά, τούτος ό έλεγχος που φορτώθηκε στις πλάτες μας, ήταν ό βαρύτερος και ξεφτιλιστικότερος άπό κάθε άλλον έλεγχο που

επιβλήθηκε σ' οποιαδήποτε άλλη χώρα. Στην ουσία δὲν ἦταν μονάχα οικονομικός, ἀλλὰ καὶ διπλωματικός κι ἀκόμα καὶ πολιτικός.

Στὴν Τουρκία, πού κήρυξε φτώχεια τὸ 1875, καὶ τῆς ἐπέβαλαν τὸν ἔλεγχο τὸ 1896, οἱ ὅροι δὲν ἦταν τόσο βαριοί. Τὴν Τουρκία, βέβαια, τὴ στράγγιζαν κι ἀπὸ ἄλλες μεριές, ἀλλὰ μήπως καὶ μ' ἐμᾶς δὲν γινόταν τὸ ἴδιο; Ἐπειτα ἡ Τουρκία συνεννοήθηκε ἀπευθείας μὲ τοὺς τοκογλύφους, ἐνῶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις παράδωσε τὴ χώρα στὸ ἔλεος τῶν ξένων διπλωματῶν τῆς Κωνσταντινούπολης. Ὁ Ἄνδρεάδης γιὰ νὰ δείξει μάλιστα ἀκόμα πόσο βαρύτερος ἦταν ὁ δικός μας ΔΟΕ, σὲ σύγκριση μὲ τὸν τούρκικο, ἀναφέρει τὸ γεγονός ὅτι οἱ Ἕλληνες ὁμολογιούχοι, παρόλο πού ἔχανε στὰ χέρια τους τὸ $\frac{1}{3}$ τῶν ὁμολογιῶν, δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα τῆς συμμετοχῆς στὸ συμβούλιο τοῦ ΔΟΕ, ἐνῶ οἱ Τούρκοι, κατέχοντας τὰ 6% ἀπὸ τὶς ὁμολογίες τῶν τούρκικων δανείων, παίρνανε μέρος στὴ διοίκηση τοῦ δικοῦ τους ΔΟΕ. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐδῶ ὁ Ἄνδρεάδης πέφτει λίγο ἔξω. Τί ἀνάγκη εἶχαν οἱ Ἕλληνες τοκογλύφοι νὰ πάρουν μέρος στὸ συμβούλιο τοῦ ΔΟΕ, ἀφοῦ τὰ συμφέροντά τους τὰ υπεράσπιζαν μὲ τὸν καλύτερο τρόπο οἱ ξένοι; Ἡ συμμετοχὴ τους ἴσα ἴσα στὴ διοίκηση θὰ φανέρωνε στὸ λαὸ τὴ συνενοχίαν τους στὴν ἀτιμὴ αὐτὴ ἀντεθνικὴ καὶ ἀντιλαϊκὴ ὑπόθεσις, ἀφοῦ μάλιστα, καθὼς εἶδαμε, φτάσανε στὸ σημεῖο νὰ ζητᾶνε « καθολικὸ » ἔλεγχο τῶν οἰκονομικῶν τῆς χώρας μας!

Πάντως, ὅπως κι ἂν ἔχει τὸ πράγμα, ὁ ἔλεγχος πού ἐπιβλήθηκε στὴν Τουρκία ἦταν γιὰ πολλοὺς ἄλλους λόγους πραγματικά πολὺ ἐλαφρότερος, καὶ πρῶτα πρῶτα γιὰ τὸ κεφάλαιο ἀπὸ 4.768.000.000 πού ἦταν ὀνομαστικὸ, ἐλαττώθηκε στὸ πραγματικὸ, πού ἔφτανε μόλις τὰ 2.107.000.000.

Τὸ 1903 κι αὐτὸ τὸ ποσὸ ἐλαττώθηκε σὲ 744.000.000 μονάχα. Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ γιὰ τὸν τόκο πού ὀρίστηκε στὴν ἀρχὴ 1% καὶ ποτὲ δὲν πέρασε τὸ $1\frac{1}{4}$ %. Μόνο μὲ τὴ δευτέρη γενναία περικοπὴ τοῦ χρέους ὀρίστηκε στὰ 4%, ἐνῶ ἐμεῖς συμβιβαστήκαμε γιὰ τοὺς τόκους σὲ τριπλάσιο περίπου ποσοστὸ ἀπ' ὅ,τι οἱ Τούρκοι καὶ μὲ τὶς διαφορές

ταχυδακτυλουργίες, που καθιέρωναν οι διατάξεις του δικού μας ΔΟΕ, κατάντησε σε λίγα χρόνια να πληρώνουμε πάλι ολόκληρο τόν τόκο, χωρίς να ελαττωθεί έστω και ένα μονόλεπτο το κεφάλαιο – το όνομαστικό μάλιστα ! 'Επίσης οι Τούρκοι πέτυχαν μια σειρά από άλλους ευνοϊκότερους όρους για το χρεολύσιο πρώτα που όρίστηκε 75% του αρχικού τόκου, ενώ σ' έμας μόνο στο 2%, επίσης για τὰ πλεονάσματα τών εσόδων που είχαν διατεθεί για τήν έξυπνρήτηση του δημόσιου χρέους και που θα μοιράζονταν 75% στην Τουρκία και 25% για το χρεολύσιο, ενώ εμείς παίρναμε μόνο τὰ 40% κι από τὰ 60% που 'παιρναν οι ξένοι, πήγαιναν τὰ 30% για βελτίωση του τόκου.

'Ακόμα και τής Τύνιδας και τής Αιγύπτου το χρέος ελαττώθηκε. Στην Αίγυπτο, μάλιστα, ο Χεδέβης διόριζε, τυπικά έστω, τους ξένους αντιπροσώπους του ΔΟΕ, ενώ εμείς είμαστε το μόνο κράτος στην Ευρώπη που δέχτηκε οικονομικό έλεγχο –γεγονός που ο Γάλλος Μυράτ τ' όνόμασε *fait très grave*– και στον κόσμο ολόκληρο είμαστε ή μόνη χώρα που καταδικάστηκε να πληρώνει άκέραιο τόν όνομαστικό τόκο και ν' αγοράσει τις όμολογίες τών ληστρικών δανείων στην όνομαστική τους τιμή. Πόσο πιό ληστρικός και καταστροφτικός στάθηκε ο «έλληνικός» ΔΟΕ για τήν οικονομία τής χώρας μας, μπορεί κανείς έτσι πρόχειρα να τó συμπεράνει κι από τὰ παρακάτω :

1) "Αν συγκρίνει πρώτα πρώτα τήν εξέλιξη που πήραν οι τουρκικές κι οι έλληνικές όμολογίες, βλέπουμε ότι οι όμολογίες π.χ. του έλληνικού δανείου του 1881, με όνομαστική τιμή 500 χρυσά φράγκα και πραγματική 373 χρυσά φράγκα, είχαν πριν από το 1898 145 χρυσά φράγκα. Το 1924 ή τιμή τους έφτασε τὰ 900 φράγκα κι ο τόκος τὰ 10%, ενώ τήν ίδια χρονιά οι τουρκικές όμολογίες, που αγοράστηκαν τó 1912-13 πρòς 88 λίρες τουρκικές με όνομαστική αξία 100 χρυσά φράγκα, είχαν πέσει στις 14 λίρες και δέν έδιναν ούτε μιὰ πεντάρα τόκο !

2) Το 1898 οι ύπέργυες πρόσοδες είχαν ύπολογιστεί σε 23.810.000

χρυσά φράγκα. Τò 1908, με τήν ίσοτιμία δραχμῆς καί φράγκου, οἱ εἰσπράξεις τούτες φτάσανε τὰ 57.413.385, δηλαδή φέρανε 34.000.000 πλεόνασμα κι ἀπ' αὐτό οἱ ξένοι τοκογλύφοι ἔπαιρναν τὰ 60%. Ἔτσι, οἱ ὁμολογίες ἀνέβαιναν ἀδιάκοπα, φτάσανε σέ λίγο τήν τιμὴ τῆς πραγματικῆς ἔκδοσης καὶ τὸ χρέος μας με τὸν τρόπο τοῦτο ξανανέβηκε στοὺς παλιούς ἀστρονομικοὺς ἀριθμούς του, πού μεγάλωσαν ἀκόμη περισσότερο με τὸ δάνειο τοῦ 1898.

3) Τò 1901 τὸ δημόσιο χρέος μας κατάντησε πάλι νὰ ρουφάει 33.663.000, ἐνῶ τὰ ἐξοδα ὅλων τῶν ὑπουργείων μαζί φτάνανε τὰ 54 ἑκατομμύρια.

Πάνω σ' αὐτὰ τὰ θεμέλια τῆς ἄγριας ληστρικῆς ἐκμετάλλευσης τοῦ λαοῦ καὶ τῆς χώρας ἀπὸ τὸ ΔΟΕ ὄχι μονάχα δὲν μποροῦσε νὰ στριχτεῖ μιὰ ὀριστικὴ ἀνόρθωση τῶν οἰκονομικῶν μας, ἀλλ' ἀντίθετα ὁ ΔΟΕ, μαζί με τὴν τυχοδιωκτικὴ πολιτικὴ τῶν ἀστοτσιφλικάδων, χαντάκωσε τὴν ἐθνικὴ μας οἰκονομία κι ἄνοιξε τὸ δρόμο γιὰ καινούργιες περιπέτειες, πού κατάληξαν σὲ καινούργιες κρίσεις, καταστροφές καὶ χρεοκοπίες.

Αὐτός, σὲ περίληψη, εἶναι ὁ ΔΟΕ. Κι ὅμως τὰ δάχτυλα τοῦ ἐνὸς χεριοῦ εἶναι ὑπεραρκετὰ γιὰ νὰ μετρήσουν τοὺς ἀστοὺς οἰκονομολόγους, πού διακήρυζαν ἀνοιχτὰ ὅτι ὁ ΔΟΕ ἀποτελεῖ γιὰ τὴν Ἑλλάδα μιὰ κηλίδα. Ἀντίθετα, πολλοὶ τὸν ἀνακήρυξαν σὲ σωτήρα τῆς Ἑλλάδας καὶ τὸν διαφήμιζαν ἀκόμα μέχρι χτές σὰν «ἐθνοσωτήριο» μέτρο πού μᾶς ἔφερε τὰ ἀγαθὰ τοῦ Ἰσαάκ, τοῦ Ἰακώβ κλπ. ! Πολλοὶ πάλι πού δὲν ἔχουν τὸ θράσος ἢ τὴ βλακεία τῶν προηγούμενων καὶ πού ἡ στενοκεφαλιά τους ζυγίζει λιγότερα καντάρια, τὰ λένε ἤξεις-ἀφήξεις. Ναι μὲν... ἀλλά... «ἐπαχθῆς μὲν ἀλλὰ καὶ ἀναπόφευκτος» ὁ μέγας καὶ μόνιμος ἐθνικὸς ξεφτιλισμὸς γιὰ νὰ μπεῖ τάξη καὶ νὰ σταθεροποιηθοῦν τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους ! Πάλι καλὰ, λοιπόν, πού φρόντισαν οἱ ξένοι τοκογλύφοι καὶ μᾶς ἔφεραν τὸ ΔΟΕ, γιατί διαφορετικὰ πηγαίναμε χαμένοι !

Κλείνοντας τὸ κεφάλαιο τοῦτο, ἀναφέρουμε γιὰ τὴν ἱστορία ὅτι ἀπὸ τίς Μεγάλες Δυνάμεις πού μᾶς φόρτωσαν τὸ ΔΟΕ, ἡ Ρωσία,

μόλις εγκαθιδρύθηκε η σοβιετική εξουσία, παραιτήθηκε άμέσως από τὸ ΔΟΕ. Ἡ Γερμανία κι ἡ Αὐστρία διώχτηκαν μὲ τὴ συνθήκη τῶν Βερσαλλιών καὶ τοῦ Τριανόν. Κι ἔτσι μείνανε μέχρι χτὲς μόνο ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

ΠΡΟΣ ΤΟ 1909

Α'. « *Ίσχύς μου ἢ ἀγάπη τοῦ λαοῦ* »

Τὸ 1898 βρίσκει τὴν Ἑλλάδα πληγωμένη, δυστυχημένη καὶ οικονομικὰ ὑποδουλωμένη -καὶ μόνο οικονομικὰ;- στοὺς ξένους. Ὁ λαός, πού πλήρωσε πάλι τὰ σπασμένα, ἀποζητάει αὐθόρμητα τοὺς αἰτίους τῆς συμφορᾶς του κι ὅλου τοῦ κόσμου οἱ κατάρες στέλνονται στὸ παλάτι. Ἡ αὐλὴ κι ὁ βασιλιάς ἀντιπροσώπευαν αὐτὴ τὴν περίοδο τὸν ὑπ' ἀριθ. 1 ἐχθρὸ τῆς χώρας καὶ τοῦ λαοῦ. Ὁ Καρολίδης γράφει : « Ἡ βασιλεία ἐθεωρεῖτο προδότρια καὶ ἐχθρὰ τῆς χώρας καὶ ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν ἀνεμένετο ἡ εὐκαιρία τῆς τιμωρίας καὶ τῆς ἐκδίκησης ». Ἡ ὥρα τῆς τιμωρίας καὶ τῆς ἐκδίκησης ἑνὸς ἀσυνείδητου βασιλιᾶ, πού κατάντησε ὁ κακὸς δαίμονας τοῦ ἔθνους, βασιλιᾶ χωρὶς φιλότιμο κι ἐθνικὴ συνείδηση. Πολλοὶ θυμόντανε ἀκόμα καὶ τότε μ' ἀγανάχτησι, ὅτι τὸ 1886, ὅταν ἡ ἐγγλέζικη κυβέρνησι μᾶς εἶχε κηρύξει πολύμηνο ἀποκλεισμό, ὁ Ἰκλίξμπουργκ μόλις περάσανε λίγοι μῆνες κουβαλώντας κι ὀλόκληρη τὴν οἰκογένειά του πῆγε στὴν Ἀγγλία νὰ τιμῆσει τὶς γιορτὲς τῆς Βιχτωρίας !

Τώρα πάλι, μὲ τὴν καταστροφὴ τοῦ 1897, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶχε μυριστεῖ πὼς ἡ Α.Μ. ἦταν συνένοχος στὴν ἀτιμία τῶν ξένων καὶ ντόπιων τοκογλύφων. Λίγο ἀκόμα νὰ φούντωνε ἀντιμοναρχικὴ κίνηση κι ἡ μοναρχία θὰ τινάζοτανε στὸν ἀέρα. Ἡ μοναρχικὴ ὁμως ἀντίδραση κατάλαβε τὰ σκοῦρα κι ἄρχισε νὰ παίρνει τὰ μέτρα της. Παράλληλα κι οἱ Μεγάλες Δυνάμεις καὶ οἱ ξένοι κεφαλαιοῦχοι ἐνωσαν πὼς τὸ γόητρο τῆς βασιλείας εἶχε πιά ξεφτυλιστεῖ καὶ ξε-

πέσει στὰ μάτια τοῦ λαοῦ καὶ κινδύνευαν νὰ χάσουν ἕναν πολῦτιμο πράκτορα, συνεργάτη καὶ συνενοχό τους στὸ στύψιμο καὶ τὸ ξεζούμισμα μιᾶς χώρας.

Ὁ Καρολίδης λέει ὅτι τότε « αἱ δυνάμεις, αἱ εὐνοικῶς διακείμεναι καὶ διὰ συγγενείας δυναστικῆς συνδεόμεναι πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Βασιλικὸν Οἶκον –κι ἡ Καϊζερικὴ Γερμανία μαζί– ἐσκέπτοντο νῦν σοβαρῶς περὶ οἰασδῆποτε λύσεως τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, δυναμένης νὰ ὑψώσῃ τὴν περιωπὴν τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ὑπηκόων του ». Τόσο αἶμα ἔχυσαν οἱ Κρητικοί, τόσο ἀγῶνες κι ἐπαναστάσεις φουντώσανε στὸ ἥρωικὸ νησί, τὸ ὀλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδιοῦ ἔγινε σύμβολο τῆς λευτεριᾶς κι ὁμως οἱ Δυνάμεις δὲν συγκινήθηκαν καθόλου. Χρειάστηκε νὰ χρεοκοπήσῃ ἕνας βασιλιάς, γιὰ νὰ σκεφτοῦνε « σοβαρῶς περὶ οἰασδῆποτε λύσεως τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος », ὄχι γιὰ νὰ λευτερωθοῦν οἱ Κρητικοί, ἀλλὰ γιὰ ν' ἀνέβει πάλι στὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ του ὁ χρεοκοπημένος μονάρχης.

Μὰ κι ἡ ντόπια ἀντίδραση μὲ τὴν αὐλὴ καὶ τοὺς αὐλόδουλους ἐπικεφαλῆς κινήθηκε γιὰ νὰ ξαναστυλώσῃ τὴν ξεπεσμένη ὑπόληψη τοῦ βασιλιᾶ της. Βάλανε σ' ἐνέργεια ὅλα τὰ μέσα προπαγάντας. Ἀκόμα ἐφάρμοσαν καὶ τὸ « ὅπου δὲν πίπτει λόγος, πίπτει ράβδος » καὶ μερικοὶ μπράβοι τοῦ παλατιοῦ πιάσανε τὸ δυστυχισμένο τὸν Γεννάδιο καὶ τὸν ἐρήμαξαν στὸ ξύλο, ἀναγκάζοντάς τον ἔτσι νὰ κατεβάσει ἀρκετοὺς τόνους τὴν ἀντιμοναρχικὴ του ἐπίθεση ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα του *Σωτηρία*. Ἡ μαγκούρα ἔπεφτε τρομερὴ κι ἀσύδοτη πάνω σ' ὅλα τὰ ἀντιμοναρχικὰ κεφάλια. Ξέρετε ὅλοι τὸ σῆμα τῆς μοναρχίας τῶν Γκλίξμπουργκ, πού παρασταίνει δύο ροπαλοφόρους νὰ κρατᾶνε τὸ στέμμα κι ἀπὸ μέσα τῆ λεζάντα « Ἴσχύς μου ἢ ἀγάπη τοῦ λαοῦ »! Οἱ ροπαλοφόροι βέβαια δικαιολογοῦν ἀπόλυτα τὴ θέση πού ἔχουν σὰν στυλοβάτες τοῦ στέμματος, ἀλλὰ ἡ λεζάντα γενναίε ἕνα σωρὸ κωμικὲς σκέψεις.

Ὅλα ὁμως τὰ παραπάνω δὲν ἦταν φαίνεται ἀρκετὰ γιὰ νὰ ξελασπώσουν τὸν Γκλίξμπουργκ καὶ γι' αὐτὸ οἱ στυλοβάτες του ἔφαχναν

νά βροῦνε κάτι ἄλλο, ἓνα πιὸ ἀποτελεσματικὸ φάρμακο. Καὶ σὲ τέτοιες περιπτώσεις ἡ προβοκάτσια ἀποτελεῖ πάντοτε τὸ « ἐνδεδειγμένο » παμφάρμακο. Μιὰ μέρα δυὸ ἄτομα ἀποπειράθησαν νὰ σκοτώσουν τὸ βασιλιά. Εἶχαν ὅλη τὴν ἄνεση νὰ τὸν στείλουν στὸν ἄλλο κόσμον, ἀλλὰ « ἀποπειράθησαν » μονάχα. Ὁ κόσμος τότε βούιξε κι ἡ ἀντίδραση βρῆκε τὴν εὐκαιρία ν' ἀνακηρύξει τὴν Α.Μ. σ' « ἔθνομάρτυρα »! Καὶ τότε, βέβαια, πολὺς ἀπλοϊκὸς λαὸς τὸ πίστεψε, σήμερον ὅμως κάθε εὐσυνείδητος καὶ τίμιος ἱστορικός, πού θὰ ἐρευνήσει καὶ θὰ ἐξετάσει κάτω ἀπὸ ποιές συνθήκες ἔγινε ἡ ἀπόπειρα, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ καταλήξει στὸ συμπέρασμα ὅτι τὴν ἀπόπειρα τὴν εἶχαν ὀργανώσει μὲ τρόπο σατανικὸ οἱ αὐλόδουλοι. Τοῦτο τὸ γεγονός ἄλλωστε τὸ κατάγγειλαν ἀπὸ τότε ὅλοι οἱ ἀντιμοναρχικοὶ καὶ οἱ τίμιοι Ἕλληνας.

Τὸ ζήτημα πάντως εἶναι ὅτι κάτι μὲ τὴν αὐτονομίαν τῆς Κρήτης, κάτι μὲ τὴν ψευτοαπόπειρα, κάτι μὲ τὴν μαχιοῦρες καὶ τὰ ρόπαλα, ἡ θέσις τοῦ βασιλιᾶ στερεώθηκε κάπως. Οἱ λαϊκὲς μάζες τότε δὲν ἦταν καὶ πολὺ δύσκολο νὰ ξεγελαστοῦν καὶ νὰ ξεχάσουν. Πρῶτα γιατί ἔλειπε ἡ ὀργανωμένη λαϊκὴ δύναμις — ἓνα κόμμα τοῦ λαοῦ — πού θὰ διατηροῦσε ἄσβεστη στὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ καὶ τὴ φλόγα τοῦ μίσους καὶ τὸν πόθον τῆς ἀπολύτρωσης ἀπὸ τοὺς μονάρχους καὶ τοὺς κάθε λογῆς ἐκμεταλλεῦτες. Καὶ δεύτερον γιατί οἱ Ἕλληνας ἀστοσιφλικὰδες ἀνακάλυψαν καινούργιους δρόμους γιὰ νὰ παρασύρουν τὸ λαὸ καὶ ν' ἀποσπάσουν, ὅσο ἦταν δυνατό, τὴν προσοχὴν τοῦ ἀπὸ τὰ ἐσωτερικὰ προβλήματα καὶ ταυτοχρόνως νὰ μεγαλώσουν ὅσο μπορούσαν τὰ σύνορα τοῦ κράτους, γιὰ νὰ ἀνταποκρίνονται στὴν ἀνάπτυξιν πού ἄρχισε πιά νὰ παίρνει τὸ ντόπιον κεφάλαιον.

Β'. Οί φόροι και τὰ δάνεια ξαναρχίζουν

Πρώτος στόχος έμπηκε ή Μακεδονία με τόν πλοῦτο της και τὸ μωσαϊκὸ τῶν ἔθνοτήτων [πού τήν κατοικοῦσαν τότε].* Κι ὄχι τώρα, ἀλλὰ και πάντοτε ἀπ' ὄλα τὰ ἐδάφη πού βρισκόταν ἑλληνικὸ στοιχεῖο, στόχος τῶν ἀστοτσιφλικάδων στάθηκαν μόνο τὰ ἐδάφη πού κάτεχαν οἱ Τοῦρκοι. Ἀντίθετα, ὅταν οἱ Ἐφτανησιῶτες μέχρι τὸ 1864 ὀργάνωναν ἀλυσίδα ὀλόκληρη ἀπὸ ἐξεγέρσεις, γιὰ τὴν ἔνωσή τους με τὴν Ἑλλάδα, οἱ ἀστοτσιφλικάδικες κυβερνήσεις ποτὲ δὲν τοὺς ὑποστήριξαν και ποτὲ δὲν ξεστόμισαν ἔστω και ἓνα λόγο συμπάθειας γιὰ τοὺς ποπολάρους, πού τοὺς κρέμαγαν κατὰ ἑκατοντάδες οἱ προστάτες τους. Μὰ και γιὰ τὴν Κύπρο ἀργότερα ποτὲ δὲν πρόβαλαν διεκδικήσεις και πολλές φορές στὴν Ἀθήνα τὰ κλόμπς τῶν ἀστυνομικῶν ἔσπασαν ἀπάνω στὰ κεφάλια τῶν Κυπρίων φοιτητῶν. Πλήρωσε, λοιπόν, ἐκεῖνη τὴν περίοδο τὰ σπασμένα ή Μακεδονία, ἔξαιτίας τῆς ἀπληστίας και τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τοῦ βουλγάρικου, τοῦ ἑλληνικοῦ και τοῦ σέρβικου ἱμπεριαλισμοῦ.

Ἦστερ' ἀπὸ τὸ 1898, με τὸ ἔμπα τοῦ καινούργιου αἰῶνα, εἶχεν ἀρχίσει γιὰ τὴν Ἑλλάδα μιὰ καινούργια περίοδος σχετικῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης. Μιὰ μικρὴ βιομηχανία, ή ναυτιλία, τὰ δολάρια πού ἀρχίσανε νὰ στέλνουν οἱ ξενιτεμένοι Ἕλληνες και κυρίως τὰ μεγάλα κεφάλαια, πού συγκέντρωσαν με τὶς ληστρικές τοκογλυφικές τους ἐπιχειρήσεις οἱ τράπεζες, ὄλα τοῦτα τὰ στοιχεῖα θὰ μπορούσαν νὰ γίνουν ή βάση γιὰ μιὰν ὀλόπλευρη ἀνάπτυξη τῆς ἔθνικῆς μας οἰκονομίας πρὸς ὄφελος τοῦ λαοῦ και τῆς χώρας. Λέμε ὅμως « θὰ μπορούσαν », γιατί πάνω ἀπὸ τὸ λαὸ στεκόταν ὁ ΔΟΕ τῶν ξένων τοκογλύφων και τῶν ντόπιων ἀστοτσιφλικάδων, πού ἔστυβαν και ξεζούμιζε μόνιμα και συστηματικὰ τὴ χώρα καταδικάζοντας τηνε νὰ μαραζώνει.

Τώρα πού ὁ ἔλεγχος ἔβαλε χέρι στὰ βασικότερα ἔσοδα, ἔπρεπε

* Προσθήκη τοῦ ἀντιγράφου. (Σ.τ.ἐπ.)

νά βρεθοῦν καινούργια μὲ καινούργιους φόρους κι ἔτσι ἀπὸ τὸ 1898 κι ὕστερα ἡ φορομπηχτική πολιτική ἀκονίστηκε ὅσο δὲν ἔπαιρνε περισσότερο. Τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους ἀρχίσανε ν' ἀνεβαίνουν. Τὸ 1898 φτάσανε τὰ 102.753.000 κι οἱ ἄνθρωποι πού ἐπιβάλανε τὸ ΔΟΕ πηδοῦσαν ἀπὸ τὴ χαρά τους καὶ πανηγύριζαν, γιατί αὐτὲς οἱ εἰσπράξεις ἦταν 20 ἑκατομμύρια περισσότερες ἀπ' ὅσο τις ὑπολόγισε ὁ ἔλεγχος τὸ 1897. Οἱ ἀστοτσιφλικάδικες κυβερνήσεις, στὴ φόρα τους νὰ κερδίζουν τὴν εὐνοια τῆς διεθνούς ἐπιτροπῆς, ἄφησαν στὴν μπάντα κάθε χαλινάρι καὶ ξαμόλησαν πάνω στὸ λαὸ λεφούσια κι ἀκρίδες τοὺς φοροεισπράκτορες μὲ τοὺς χωροφύλακες. Ἐδῶ πρέπει ν' ἀναφέρουμε ὅτι πολλοὶ Ἕλληνες οἰκονομολόγοι τῆς κακιᾶς ὥρας, πού προσπαθοῦνε ν' ἀποδείξουν τὰ... εὐεργετικά γιὰ τὴ χώρα μας ἀποτελέσματα τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ΔΟΕ, ἀραδιάζουν σὰν ἐπιχείρημα καὶ τὴν αὔξηση τούτη τῶν ἐσόδων!

Μαζὶ μὲ τὰ ἔσοδα, ὅμως, αὐξήθηκαν καὶ τὰ ἔξοδα, καὶ καθὼς εἶδαμε, στὴ συμφωνία μὲ τὸ ΔΟΕ τὰ 60% ἀπ' ὅτι περίσσευε ἀπὸ τις κυριότερες εἰσπράξεις τ' ἄρπαζαν οἱ ὁμολογιτοῦχοι κι ὅσο γιὰ τὰ ὑπόλοιπα, εἶναι ζήτημα ἂν ἔφταναν γιὰ τὴν κανονικὴ ρεμούλα αὐτῆς τῆς ἐποχῆς. Ὁ Ἀνδρεάδης τονίζει τὴν ἔλλειψη « τάξεως » καὶ « τὰς ἀτασθαλίας » τῶν ὑπουργείων στὴ διαχείριση τοῦ δημόσιου χρήματος κι ἀναφέρει ὅτι στὴν περίοδο τούτη τὰ διοικητικὰ ἔξοδα ἀβγάτισαν κατὰ 20%. Κι ἐνῶ φαινομενικὰ ἀπὸ τὸ 1899 οἱ προυπολογισμοὶ ἀρχίζουνε νὰ παρουσιάζουν πλεονάσματα, στὴν οὐσία πρόκειται γιὰ ἐλλείμματα, πού ὅσο πᾶνε καὶ αὐξοῦνται. Τὰ ψευτοπλεονάσματα τὰ δημιουργοῦσαν πάλι οἱ λογιστικὲς ταχυδακτυλοουργίες τῶν σαλτιμπάγκων ὑπουργῶν, γιὰ νὰ δημαγωγῆσουν καὶ νὰ κρύψουν ἀπὸ τὸ λαὸ τὸ οἰκονομικὸ μας κατάντημα καὶ τ' « ἀγαθὰ » τοῦ ΔΟΕ.

Ὁ Σιμόπουλος, ὑπουργὸς τότε τῶν Οἰκονομικῶν, ἔσπαγε κάθε μέρα τὸ κεφάλι του γιὰ ν' ἀνακαλύψει καινούργιους φόρους πού τοὺς φόρτωνε ὅλους στοὺς ἄμους τοῦ φτωχοῦ λαοῦ. Οἱ πλούσιοι δὲν πλήρωναν πεντάρα κι ὁ Καλογερόπουλος, ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἀργότερα, ἀναγκάστηκε μέσα στὴ Βουλὴ νὰ χωρίσει τοὺς Ἕλληνες

σὲ ἰσχυροὺς φοροκλέφτες, πού τοὺς ἐσκέπαζαν οἱ ἴδιοι οἱ πολιτικάντες τῆς ἐποχῆς, καὶ σὲ ραγιάδες καταδικασμένους νὰ πληρώνουν φόρους.

Τότε, μιὰ κι ἀπὸ τοὺς φόρους δὲν περίσσευε τίποτα, γιὰ νὰ στρωθεῖ ὁ σιδηρόδρομος Πύργου - Μελιγαλᾶ, ἔγινεν ἓνα δάνειο μὲ τὴν Ἐυνοτράπεζα ἀπὸ 11.700.000 δρχ. ὀνομαστικά καὶ 10.530.000 πραγματικά, δηλαδὴ στὰ 90% μὲ τόκο 5%. Γιὰ ἐγγύηση -μιὰ κι εἶχε γίνεи ἡ ἀρχή- πῆρε ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ πλεονάσματα τῶν ὑπεργύων προσόδων. Ἦταν ὁμως ἀπαραίτητο καὶ τὸ ἀντάλλαγμα, δηλαδὴ ὁ ἐκβιασμός. Ἔτσι πέτυχε ἀπὸ δῶ καὶ πέρα νὰ μείνει ἡ μόνη ἐκδοτική τράπεζα στὴ χώρα καὶ νὰ πάρει παράτα γιὰ τὸ ἐκδοτικὸ τῆς προνόμιο -πού ἴληγε τὸ 1917- μέχρι τὸ 1930.

Τώρα ὁμως πού κάθε ληστρικό δάνειο δεχότανε νὰ τὸ ἀσφαλίζει μὲ σιγουριά ὁ ΔΟΕ, ἔχοντας τὸ δικαίωμα τῆς... πρωτοπραξίας στὸν ἑλληνικὸ προϋπολογισμό, ὅλοι ἦταν πρόθυμοι νὰ δώσουν δάνειο. Ἔτσι τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1902 ἔγινε τὸ δάνειο τῶν « Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων » γιὰ τὴν κατασκευὴ τῆς γραμμῆς Πειραιῶς - Λαρίσης, πού τόσες φορὲς εἶχε ἀρχίσει χωρὶς νὰ τελειώνει ποτέ. Τώρα ὁμως τὸ ἔργο ἦταν ἀπαραίτητο γιὰ τὰ πολεμικὰ τους σχέδια. Ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνεи τὸ δάνειο ἔπρεπε, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, νὰ δώσει τὴν ἀδειά του ὁ ΔΟΕ καὶ τὴν ἔδωσε πρόθυμα, ἀφοῦ κατάταξε κι αὐτὸ στὴν ἴδια μοίρα μὲ τ' ἄλλα, δηλαδὴ νὰ πληρώνεται ἀπ' τὶς ὑπέργυες πρόσσοδες. Κι ἐπειδὴ οἱ εἰσπράξεις δὲν ἔφταναν τάχα γιὰ τὸ καινούργιο μεγάλο τοκοχρεολύσιο, αὐξήθηκε ὁ φόρος τοῦ καπνοῦ κατὰ 2,20 δραχμὲς τὴν ὀκά, καὶ σὰν νὰ μὴν ἔφτανε ἡ ἐγγύηση τούτη, μπῆκε ὑποθήκη κι ἡ ἴδια ἡ γραμμὴ πού θὰ κατασκευαζόταν. Τὸ χειρότερο εἶναι ὅτι τὸ δάνειο ἀνάλαβε νὰ τὸ δώσει ἡ ἴδια ἡ εταιρεία πού ἀνάλαβε νὰ φτιάξει καὶ τὰ ἔργα ! Δηλαδὴ κι ἐδῶ Γιάννης κερνάει καὶ Γιάννης πίνει.

Τὸ ὀνομαστικὸ του κεφάλαιο ὀρίστηκε στὰ 56,2 ἑκατομμύρια, δηλαδὴ τὰ 80% μὲ τὸν τόκο 5%. Κι αὐτὰ ὁμως ὑποτίθεται ὅτι μᾶς τὰ ἔδωσαν, γιὰτὶ στὴν πραγματικότητα κάναμε μιὰ λογιστικὴ πράξη καὶ τὰ συμψήφισαν σχεδὸν ὅλα μὲ τὰ ἔξοδα τῆς γραμμῆς, πού τὰ

λογάριασαν σὲ 210.000 δρχ. τὸ χιλιόμετρο, δηλαδή 8,5 ἑκατομμύρια δραχμὲς τοῦ 1936! Καὶ πάνου στὰ Ἱμαλάια νὰ ἴστρωνες σιδηρόδρομο, πάλι τὸ χιλιόμετρο δὲν θὰ στοίχιζε τόσο! Καὶ μ' ὅλα ταῦτα, πολλοὶ ἀστοὶ οἰκονομολόγοι χαιρετίζουν τὴ σύναψη τοῦ δανείου καὶ τὸ γεγονός τῆς κατασκευῆς τῆς γραμμῆς, γιατί, καθὼς λένε, πρόσφερε μεγάλες ὑπηρεσίες στοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους. Γιὰ τὰ ὑπόλοιπα δὲν τοὺς ἔνοιαζε. Μήπως, ἄλλωστε, πλήρωσαν αὐτοὶ τὰ ἔξοδα ἢ τὰ τοκοχρεολύσια;

Τὰ καινούργια ὁμως δάνεια -εἶναι περιττὸ πιά νὰ τὸ τονίζουμε- φέρανε καινούργιους πάλι φόρους. Ἰσαμε τὸ 1904 αὖξαναν ἓνα φόρο, μεταρρυθμίζαν ἓναν ἄλλο κι ἔτσι καταφέρνανε νὰ γυρίζουν μὲ ἐλλείμματα ὄχι μεγάλα. Ἀλλὰ τὰ χρόνια τοῦτα τὸ Μακεδονικὸ ἔχει ἐξελιχτεῖ πιά σ' ἓναν ἄγριο ἀκήρυχτο πόλεμο μεταξὺ τοῦ βουλγαρικοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ. Τὰ χωριὰ τῆς Μακεδονίας κολυμπᾶνε μέσα στοὺς καπνοὺς καὶ τίς φλόγες, κι ὁ λαός, παραμερίζοντας τὰ ἐσωτερικὰ προβλήματα, παρακολουθεῖ μ' ἀγωνία κι ἐνθουσιασμό τὰ «κατορθώματα» τοῦ Μελεᾶ, τοῦ Ἄγρα κλπ.

Ἀλλὰ οἱ ἐπιχειρήσεις τοῦτες χρειάζονται μεγάλα ἔξοδα, πού γίνονται μεγαλύτερα ὅταν πλημμύρισαν τὴν Ἑλλάδα κι οἱ 40.000 πρόσφυγες τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, πού τοὺς ξεσπίτωσαν οἱ Βούλγαροι. Δῶς' του, λοιπόν, τώρα καινούργιους φόρους καὶ μικροδάνεια, ἀλλὰ μαζὶ καὶ καινούργια ἐλλείμματα μεγαλύτερα, ρεμουλές, ρουσφέτια κλπ. Ἐτσι ὁ προϋπολογισμὸς πῆγαινε κατὰ διαβόλου. Ὁ Δημ. Ράλλης, ὁ ἀνεκδιήγητος αὐλόδουλος, ὅταν ἔγινε τότε πάλι πρωθυπουργός, ἀποφάσισε νὰ πάρει «ριζικά» οἰκονομικὰ μέτρα. Κράτησε ὁ ἴδιος τὸ ὑπουργεῖο τῶν Οἰκονομικῶν καὶ δούλευε μέρα-νύχτα ξεφουρνίζοντας ἀδιάκοπα φορολογικὰ νομοσχέδια.

Πρῶτοι πλήρωσαν οἱ σταφιδοπαραγωγοί, πού τοὺς παράδωσε δεμένους στοὺς Ἀγγλογάλλους τοκογλύφους. Μὲ ἀγγλογαλλικὰ κεφάλαια καὶ τῆς Τράπεζας Ἀθηνῶν ἰδρύθηκε ἡ Προνομιοῦχος Ἐταιρεία πρὸς Προστασίαν τῆς Παραγωγῆς καὶ Ἐμπορίας τῆς Σταφίδος. Τώρα πῶς καὶ γιατί οἱ ξένοι τοκογλύφοι κι ἡ Τράπεζα Ἀθηνῶν

θά... προστάτευαν τήν παραγωγή και τὸ ἐμπόριο τῆς σταφίδας, τὸ καταλαβαίνει καθένας πολὺ καλά και πολὺ καλύτερα τὸ κατάλαβαν τότε πάνω στὴ ράχη τους οἱ σταφιδοπαραγωγοί. Ὁ Ράλλης ὅμως ὑπόγραψε μὲ προθυμία τὸ νόμο, γιατί ἀπὸ τὸ παρακράτημα και τὰ κέρδη τῆς ἐταιρείας κανονίστηκε νὰ παίρνει ἡ κυβέρνησις 4½ ἑκατομμύρια τὸ χρόνο κι ἄλλο ζήτημα τὸ πόσα τσέπωσε ὁ ἴδιος, πού ὑπόγραψε τὴ σύμβαση.

Ἦστερα, γιὰ νὰ οἰκονομήσει κι ἄλλα λεφτὰ και μαζί γιὰ νὰ κάνει πιὸ πλούσιους τοὺς τσιφλικάδες, αὐξῆσε τὸ δασμὸ τοῦ σταριοῦ κατὰ 4 ἑκατομμύρια κι ἀκόμα αὐξῆσε κι ἄλλους φόρους και δασμούς, ἔβαλε χέρι στὶς συντάξεις, περιόρισε τὰ σχολεῖα και μὲ δυὸ λόγια ἔγδυσε, μ' ὅλη τὴ σημασία τῆς λέξης, τὸν κόσμο. Οἱ φοροεισπράκτορες ἄρπαζαν γεννήματα, τεντζερέδες, παπλώματα, ὅ,τι βρῖσκανε! Στὶς ἐκλογές ὅμως τοῦ Μάρτη τοῦ 1906, ὁ Ράλλης ἔφαγε μαῦρο πού πῆγε καπνὸς κι ὁ λαὸς ἔβγαλε ἔτσι τὸ ἄχτι του.

Ἄλλὰ και οἱ κυβερνήσεις πού τὸν διαδέχτηκαν δὲν συνετίστηκαν ἀπὸ τὸ πάθημά του και συνέχισαν τὴν ἴδια πολιτική. Μὰ τώρα πιά δὲν ἦταν και τόσο εὔκολο νὰ ἱκανοποιηθεῖ ἡ φορομπηχτική τους μανία, γιατί κι ὁ λαὸς δὲν ἄντεχε, ἀλλὰ και φόροι δὲν μπορούσε νὰ βρεθοῦν ἄλλοι. Κάθε καινούργιος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἔδινε ἐξετάσεις ἱκανότητας στὸ ζήτημα τῶν φόρων κι ἂν ἀνακάλυπτε καινούργιους, ἔπαιρνε ἄριστα. Ἐννοεῖται ὅτι ὅλοι πέφτανε πάνω στοὺς ὤμους τῶν ἐργαζομένων. Ὁ Γούναρης, ὑπουργὸς τὸ 1908, ἐπηρεασμένος ἀκόμα τότε ἀπὸ τὴ φορολογικὴ, πολιτικὴ τῶν ἀναπτυγμένων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, ἔφτιαξε ἕνα νομοσχέδιο πού φορολογοῦσε, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ οἰνόπνευμα, τίς μετοχές τῶν ἐταιρειῶν και τίς καταθέσεις τῶν τραπεζῶν. Μόλις ὅμως τὸ πῆγε στὴ Βουλὴ, οἱ πατέρες τοῦ ἔθνους, μεγαλονοικοκυραῖοι οἱ περισσότεροι μὲ μετοχές και καταθέσεις στὶς τράπεζες, τὸ καταψήφισαν κι ὁ Γούναρης ἔχασε τὸ ὑπουργεῖο!

Γ'. Τὸ 1909

Ἵπουργοὶ καὶ πρωθυπουργοὶ μαζί μὲ τοὺς φόρους ψάχνανε καὶ γιὰ καινούργια δάνεια. Ὁ ΔΟΕ ὅμως δὲν ἔδινε ἐγγύηση καὶ οἱ Μεγάλες Δυνάμεις δὲν δείχνανε καμιά διάθεση νὰ μᾶς δανείσουν λεφτά, γιατί φοβόνταν νὰ μὴν ἀνάψει ἡ σπίθα τοῦ πολέμου στὰ Βαλκάνια καὶ δὲν εἶχαν κανένα συμφέρον τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἀπὸ ἓναν τέτοιο πόλεμο, πού θὰ ὄξυνε τὶς ἀντιθέσεις τους καὶ θ' ἀδυνατίζε τὴν Τουρκία. Τὸν ἴδιον καιρὸ στὴ Β' Διεθνῆ Συνδιάσκεψη τῆς Εἰρήνης στὴ Χάγη, τὸ 1907, παίχτηκε ἀπὸ τοὺς ἴδιους μιὰ ἀρκετὰ ἀστεία κωμωδία, πού θὰ τὴν ἀναφέρω μὲ λίγα λόγια γιατί ἔχει σχέση μὲ τὸ θέμα μας.

Ἡ Ἀγγλία, ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία τὸ 1902, γιὰ νὰ προστατεύσουν δῆθεν τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα τῶν ὑπηκόων τους, δηλαδή τοὺς τοκογλύφους πού ἔχανε δανείσει τὴ Βενεζουέλα, ἐπεμβήκανε μὲ τὸ ζόρι στὰ ἐσωτερικὰ τῆς χώρας αὐτῆς, ἐπιβάλλοντάς της στὴν οὐσία οἰκονομικὸ καὶ πολιτικὸ ἔλεγχο. Ὁ ὑπουργὸς τῆς Ἀργεντινῆς Ντράγκο διαμαρτυρήθηκε καὶ τὸ ζήτημα συζητήθηκε στὴ Β' Διεθνῆ Συνδιάσκεψη Εἰρήνης στὴ Χάγη, τὸ 1907. Ἐκεῖ, λοιπόν, ὑπογράφηκε καὶ ἡ Γ' σύμβαση « περὶ περιορισμοῦ τῆς χρήσεως βίας πρὸς εἰσπραξὶν συμβατικῶν χρεῶν ». Τὸ πρῶτο ἄρθρο τῆς σύμβασης γράφει : « Αἱ συμβαλλόμεναι δυνάμεις συμφωνοῦν ὅπως μὴ προσφεύγουν εἰς τὴν χρῆσιν ἐνόπλου βίας πρὸς εἰσπραξὶν συμβατικῶν χρεῶν, ἀπαιτουμένων παρὰ τῆς κυβερνήσεως ἄλλου κράτους ὡς ὀφειλομένων εἰς ὑπηκόους αὐτοῦ ». Ἡ διάταξη ὅμως τούτη, καθὼς λένε παρακάτω, δὲν θὰ ἐφαρμοζόταν, ἂν ἡ χώρα πού χρώσταγε ἀρνηνότανε νὰ δεχτεῖ διαιτησίαν ἢ δὲν συμμορφωνότανε μ' αὐτή! Ἔτσι, δηλαδή, μὲ τρόπο ἐπίσημο εἰδοποιούσαν ὅλες τὶς χώρες νὰ συμμορφωθοῦν μὲ τὶς συμφωνίες καὶ νὰ τοὺς πληρώσουν, γιατί διαφορετικὰ θὰ ἔβλεπαν κανένα πρῶτὸ μπροστὰ στὰ λιμάνια τους τοὺς στόλους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων μὲ τὰ κανόνια τους ἔτοιμα γιὰ φωτιά.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδας – μιᾶς χώρας πού πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια εἶχε δεχτεῖ μὲ τὴ βία τὸν οἰκονομικὸ ἔλεγχο – δέχτηκαν τὴ

σύμβαση τούτη μ' ἐπιφύλαξη. Δὲν μπορῶ νὰ ἐξηγήσω γιὰ ποιό λόγο πραγματικά εἶχαν τώρα πιά ἐπιφυλάξεις οἱ Ἕλληνες ἀστοτσιφλικάδες, τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι ὅτι, ὅσο κι ἂν ἔψαξαν ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, δὲν κατάφεραν νὰ βροῦνε δάνειο στὸ ἐξωτερικό.

Τότε προσφέρθηκε ἡ Ἐθνοτράπεζα μὲ μιὰ ομάδα τραπεζίτες νὰ τοὺς δώσει ἓνα δάνειο μὲ σκοπὸ τὴν ἐνίσχυση τῆς ἐθνικῆς ἄμυνας. Τ' ὀνομαστικό του ποσὸ ὀρίστηκε σὲ 20 ἑκατομμύρια καὶ τὸ πραγματικό κατέβηκε στὰ 18.200.000 μὲ τόκο 5½%. Ἀκόμα, τὸν ἴδιο καιρὸ ἡ Ἐθνοτράπεζα ἔδωσε καὶ τὸ θεσσαλικὸ δάνειο ἀπὸ 10 καὶ 5 ἑκατομμύρια. Καὶ τὰ δύο δάνεια ἀνάλαβε νὰ τὰ ἐξυπηρετήσῃ ὁ ΔΟΕ ἀπὸ τὰ πλεονάσματα τῶν ἐπικουρικῶν προσόδων. (Γι' αὐτὸ ἄλλωστε εἶχαν ὀρίσει τίς ἐπικουρικῆς ὑπέγγυες προσόδους.) Ἐπίσης, ἡ Ἐθνοτράπεζα ἔδωσε κι ἄλλο δάνειο γιὰ τὸ χτίσιμο δημόσιων κτιρίων, δηλαδὴ ὅλα τὰ ἔχε ἡ Μαριορὴ κλπ.

Ἀπὸ τὸ πρῶτο δάνειο τῆς ἐθνικῆς ἄμυνας εἶναι ζήτημα ἂν ξεδεύτηκαν λίγες χιλιάδες γιὰ ἐξοπλισμούς. Αὐτὸ ἀποδείχεται κι ἀπὸ τὸ ὅτι ὅταν τὸ 1908 ἀνασκαλεύτηκε πάλι τὸ Κρητικὸ ζήτημα κι οἱ Τούρκοι ἀπειλοῦσαν εἰσβολὴ στὴν Ἑλλάδα, ὁ Ράλλης, πού εἶχε γιὰ τὴ συμφορὰ μας ξαναγίνει πρωθυπουργός, ἔτρεξε γυρεύοντας σωτηρία στὶς ξένες πρεσβεῖες καὶ δήλωσε ἀνοιχτὰ ὅτι τὸ κράτος εἶναι «ἐντελῶς ἀνίκανον πρὸς ἄμυναν». Κι ὅταν ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς τὸν ρώτησε ἂν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἦταν ἱκανὸς ν' ἀντισταθεῖ, ἀπάντησε ὅτι οὔτε δύο μέρες δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ κρατήσῃ τοὺς Τούρκους! Φροντίστε ἀκόμα νὰ διαβάσετε τ' ἀπομνημονεύματα τοῦ Ζορμπᾶ, γιὰ νὰ δεῖτε τί χάλια εἶχε ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς, πού τὸν διοικοῦσε κάποιον δεκαπέντε χρόνια ὁ «μεγάλος στρατηλάτης» διάδοχος Κωνσταντῖνος μὲ τὴν κλίκα του καὶ τοὺς αὐλόδουλους καὶ κόντεψε νὰ τὸν διαλύσουν. Μιὰ χρονιά πού παραθέρριζε ὁ Γεώργιος, ὁ διάδοχος, πρόεδρος τῆς Στρατιωτικῆς Λέσχης, προβίβαζε στιφηδόν, ὅπως ἔγραφε ἡ *Νέα Ἡμέρα*, ἀνάξιους σφουγγοκωλάριους ἀξιωματικούς καὶ τότε πάνω ἀπὸ χίλιοι φιλότιμοι ἀξιωματικοὶ παραιτήθηκαν ὁμαδικὰ ἀπὸ τὴ Λέσχη κι ὁ στρατὸς οὐσιαστικά εἶχε δια-

λυθηῖ. Κι ἀπὸ τότε ἀκόμα ὁ ἀρχικλακαδόρος, συμβουλάτορας στὰ μέσα καὶ τὰ ἔξω καὶ δεξὶ χέρι τοῦ Κωνσταντίνου στὶς ραδιουργίες καὶ τὶς μηχανές, στὶς ἀτιμίες καὶ τὶς βρομοδουλειές ἦτανε... ποιὸς νυμίζετε; Ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς!

Μηχανορραφίες, ἐθνικοὶ ἐξευτελισμοί, ρεμουῦλες, ἀπάτες, φόροι, κλεισιές, «ἀτασθαλίες» καὶ μικροπολιτικάντικα τερτίπια –ὄλ' αὐτὰ σὲ βάρος τοῦ λαοῦ καὶ τῆς χώρας–, νά τὸ ἀπόσταγμα τῆς ἀστοσιφλικιάδικης πολιτικῆς καὶ στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ καινούργιου αἰῶνα! «Σβησμένες ὅλες οἱ φωπιές οἱ πλάστρες μὲς στὴ χώρα». Σ' αὐτὸν καὶ μόνο τὸ στίχο του κλείνει μὲ τόση παραστατικότητα ὁ Παλαμᾶς τὸ 1902 τὴν ἐθνικὴ μας κατάντια. Πλάι ὅμως σ' αὐτὰ τ' ἀπερίγραπτα χάλια πού ἔχαν οἱ πολιτικάντες κι οἱ τοκογλύφοι, οἱ κλίκες καὶ τὰ τζάκια πού κυβερνοῦσαν τὴν Ἑλλάδα ὅλη σχεδὸν τὴν πρώτη δεκαετία τοῦ 20οῦ αἰῶνα, συντελιότανε στὴ χώρα μιὰ φανερὴ οἰκονομικοκοινωνικὴ ἀλλαγὴ. Τὸ τραπεζιτικὸ κεφάλαιο ἀναπτύσσεται σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ, γιὰτὶ κι οἱ ξένοι κι οἱ ντόπιοι φυσικὰ προτιμᾶνε πάντοτε νὰ τοποθετοῦν τὰ κεφάλαιά τους σὲ τοκογλυφικὲς ἐπιχειρήσεις. Οἱ τράπεζες ξεφυτρώνουν τώρα σὰν μανιτάρια. Τὸ 1893 ἰδρύθηκε ἡ Τράπεζα Ἀθηνῶν μὲ ντόπια καὶ ξένα κεφάλαια. Τὸ 1904 ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς, πάλι ἀπὸ ντόπιους καὶ ξένους. Τὸ 1905 ἡ Λαϊκὴ, ψυχοκόρη τῆς Ἐθνοτράπεζας, καὶ τὸ 1907 ἡ Ἐμπορικὴ. Ἀλλὰ δίπλα στὶς τράπεζες ξεπετάγεται δῶ καὶ κεῖ κι ἀπὸ κανένα ἐργοστάσιο.

Ἡ μικρὴ αὐτὴ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη συγκέντρωσε στὶς μεγάλες πόλεις ἕναν ὑπολογίσιμο ἀριθμὸ προλεταριάτου πού ὅσο κι ἂν παρασερόταν ἀπὸ τ' ἀστοσιφλικιάδικα κόμματα, ὅμως ἕνα κομμάτι του ἔψαχνε νὰ βρεῖ –ἔστω καὶ ψηλαφητὰ– τὸν ἐπαναστατικὸ ταξικὸ δρόμο του. Παράλληλα, τὸ μέγαλωμα τῶν πόλεων κι ἡ στενότερη ἐπαφὴ τους μὲ τὸ χωριὸ δημιούργησε κι ἕνα πλῆθος μικροχειροτέχνες, ἐπαγγελματίες καὶ μικρέμπορους, πού τὰ ἄμεσα συμφέροντά τους ἐξαρτιόνταν ἀπὸ τὴν τέτοια ἢ τέτοια πολιτικὴ τῶν ἀστοσιφλικιάδικων κυβερνήσεων.

Αυτές, λοιπόν, οι λαϊκές μάζες ήταν άγανακτισμένες από την πολιτική αυτή και μέσα τους άρχισε να γεννιέται ο πόθος για μιαν αλλαγή - αλλαγή ριζική. Το κίνημα μάλιστα των Νεοτούρκων δυνάμωσε αυτόν τον πόθο. 'Αλλά κι ένα κομμάτι της κυρίαρχης τάξης δεν έβλεπε με καλό μάτι κυρίως τις « άτασθαλίες » των κυβερνήσεων και του παλατιού. Ήταν οι βιομήχανοι, οι έμποροι, όλοι γενικά όσοςι θέλανε μιαν 'Ελλάδα δυνατή, έτοιμη να πάρει μέρος στο μοίρασμα της Τουρκίας, να μεγαλώσει τα σύνορά της, μεγαλώνοντας έτσι και την έσωτερική αγορά. Και πολλοί προοδευτικοί διανοούμενοι της εποχής εκείνης εκφράζουν στα έργα τους άνακατεμένες αυτές τις τάσεις, τους πόθους και τις επιθυμίες της εποχής. 'Ο Παλαμής στο *Λωδεκάλογο του γύφτου* τραγουδάει την άθνατη έλληνική φυλή και προφητεύει την καινούργια της άνάσταση, ο *Νουμάς* συγκεντρώνει γύρω του όλες τις προοδευτικές δυνάμεις του τόπου, που επιχειρούν να ρίξουν μερικές πέτρες μέσα στον πνευματικό βάλτο για να άναταράξουν τα νερά του, κι οι κοινωνιολόγοι της εποχής φτιάχνουν τα σχέδια μιιάς καινούργιας κατάστασης και βγάξουν πύρινους λόγους - άδιάφορο αν όλοι σχεδόν έξαργύρωσαν άργότερα τα σκέδια και τους λόγους με μιιά βουλευτική έδρα στο κόμμα του Βενιζέλου ή μ' άλλη κυβερνητική θέση.

Μιά φορά, ή ιδέα της μεταβολής, της ριζικής αλλαγής, έχει άρκετά ώριμάσει στο μυαλό και την ψυχή όλων των λαϊκών στρωμάτων και, δεμένη με τα οικονομικά προβλήματα, εκδηλώνεται σε πολλές περιπτώσεις με ζωνηρή άγωνιστική διάθεση. Οι σταφιδο- παραγωγοί ξεκίνησαν από την Μπαρμπάσινα βαδίζοντας ενάντια στην 'Αθήνα. Οι άγρότες της Θεσσαλίας βρίσκονται σε άναβρασμό κι ο 'Αντύπας με τους άγώνες του γίνεται ο λατρευτός άρχηγός των σκλάβων του θεσσαλικού κάμπου. Οι άπεργίες του Λαυρίου προκαλούν σ' όλους έξαιρετική έντύπωση. Και τέλος οι κατώτεροι άξιωματικοί, άγανακτισμένοι από την πολιτική του διαδόχου και των Μεταξάδων, συγκροτούν το Στρατιωτικό Σύνδεσμο.

Κι επειδή λείπει ακόμα ο συνδετικός κρίκος - το κόμμα του

λαού- πού θά συνένωνε όλους τούς ἐργαζόμενους γιά νά τούς ὀδηγήσει σέ μιὰ καινούργια ζωή, παρουσιάζεται πάλι γιά τήν ἀστική τάξη τῆς χώρας μας μιὰ θαυμάσια καί μοναδική εὐκαιρία νά τραβήξει μαζί μέ τὸ λαὸ στὴ λύση τῶν ἀστικοδημοκρατικῶν προβλημάτων καί νά δημιουργήσει μιὰν Ἑλλάδα πλούσια, εὐτυχημένη καί ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τοὺς ξένους τοκογλύφους καί τὴ μοναρχία. Ἀλλὰ ἦταν ἀργὰ πιά. Οἱ Ἕλληνες ἀστοὶ εἶχαν μπλεχτεῖ ἀξεχώριστα μέ τοὺς σιφλικάδες καί τὸ ξένο κεφάλαιο εἶχε δεθεῖ μέ τὸ ντόπιο μέ δεσμούς στενοὺς κι ἀδιαίρετους. Κι ἔτσι οἱ ἀστοὶ τῆς χώρας, οἱ βιομήχανοι, οἱ μεγαλέμποροι, οἱ τραπεζίτες, οἱ ἐφοπλιστές, οἱ νεόπλουτοι χρηματιστὲς κλπ. προτιμήσανε νά διατηρήσουν ἱερὸ κι ἀπαρβίαστο τὸ ἀστοτσιφλικάδικο μπλὸκ καί φροντίσανε μόνο νά ἐκμεταλλευτοῦν τὸ λαϊκὸ ἀναβρασμὸ καί τὴν κίνηση τοῦ 1909, γιά νά κατακτήσουν περισσότερες θέσεις μέσα στὸ μπλὸκ αὐτό.

Κι ἔτσι, ἐνῶ ὁ λαός, ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ Συνδέσμου καί τὰ πιὸ προοδευτικὰ στοιχεῖα ἀπαιτοῦσανε νά γίνουν ἐκλογές γιά Συνταχτικὴ Συνέλευση, ὁ Βενιζέλος -καινούργιος καί ὑπεράξιος ἀρχηγὸς τῆς μεγαλοαστικῆς τάξης- ἔνωσε πολὺ καλά πῶς ἔπρεπε νά κρατηθοῦν στενοὶ οἱ δεσμοὶ μέ τὸ Στέμμα καί τὰ τζάκια. Ὁ ἐπαναστάτης τῆς Θερίσου συμφιλίωθηκε πολὺ εὐκολα μέ τὸ παλάτι καί γιά ν' αὐξήσει τὸ κλονισμένον γόητρο τῆς δυναστείας, ξανάφερε στὸ στρατὸ τοὺς πρίγκιπες, πού τοὺς εἶχε διώξει ὁ Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος. Ἔτσι, τὸ Γουδὶ τέλειωσε μέ μιὰ ἀπλὴ μετατόπιση μέσα στὸ μπλὸκ τῶν ἀστοτσιφλικάδων πρὸς ὄφελος τῶν ἀστῶν, πού πήραν τὴν πρώτη θέση στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας.

Μέ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Βενιζέλου, τὰ παλιὰ κόμματα σαρώθηκαν ἀπὸ τὴν πολιτικὴ σκηνή. Τὸν Δεληγιάννη τὸν εἶχε ἀπὸ τὸ 1905 μαχαιρώσει ἓνας χαρτοπαίκτης, γιὰ τὸ ἀρνήθηκε ἓνα ρουσφέτι! Τώρα πιά μέσα στὶς φλέβες τῆς κυρίαρχης τάξης τρέχει καινούργιο ζεστὸ αἷμα. Γεμάτη, λοιπόν, ὀρμὴ ρίχτηκε στὶς πολεμικὲς τῆς περιπέτειες γιά τὴ δημιουργία τῆς Ἑλλάδας τῶν δύο ἡπείρων καί τῶν πέντε θαλασσῶν. Ἐνας λόγος παραπάνω πού τὴν ἔκανε νά

βιαστεί, ἦταν τὸ ἀδιάκοπο φούσκωμα τῆς λαϊκῆς ἀγανάχτησης. Τὸ ξεσκήκωμα τῶν κολίγων τῆς Θεσσαλίας καὶ τὰ γεγονότα τοῦ Κιλελέρ ἀποτελοῦσαν ἀπειλητικὴ προειδοποίηση. Κι ἔτσι ἀρχίζουν οἱ πόλεμοι, πόλεμοι ποὺ βάστηξαν σχεδὸν δέκα ὀλόκληρα χρόνια, ἀνοιξαν ἀγιάτρευτες πληγές στὴ χώρα μας καὶ τὴν ὀδήγησαν σὲ καινούργια συμφορὰ καὶ καταστροφή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΔΑΝΕΙΑ ΚΑΙ ΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Α'. Οί πολεμικές έτοιμασίες

Οί προηγούμενες τυχοδιωκτικές και κωμικές επιχειρήσεις τῶν ἀπτοτσιφλικάδικων κυβερνήσεων και ἡ καταστροφή τοῦ 1897 ἀπόδειξαν ὅτι οί πόλεμοι δὲν γίνονται μὲ τὰ ψέματα, δηλαδή μὲ ξυπόλυτους και ἄοπλους στρατιῶτες, χωρὶς κανόνια, χωρὶς καμιὰ ὀργάνωση και μὲ τοὺς ἀνάξιους πρίγκιπες ἀρχηγούς τοῦ στρατοῦ. Γιὰ τὸ διώξιμο τούτων δῶ και τοῦ διαδόχου μαζί ἀπὸ τὴν ἀρχιστρατηγία φρόντισε ὁ Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος, ἀλλ' ὅπως εἶπαμε, ὁ Βενιζέλις τοὺς ξανάφερε. "Ὅσο γιὰ τὰ ὑπόλοιπα, μόνο ἓνα καινούργιο μεγάλο δάνειο μπορούσε νὰ τὰ κανονίσει.

Πράγματι, ἡ Βουλὴ μὲ τὸ νόμο τῆς 19 τοῦ Μάρτη τοῦ 1910 ἔδωσε στὴν κυβέρνηση τὸ δικαίωμα νὰ δανειστεῖ 240.000.000. Ὁ δανεισμός ὅμως στὸ ἐξωτερικὸ ἐξακολουθοῦσε νὰ παραμένει ὁ ἀπαγορευμένος καρπὸς γιὰ τίς ἑλληνικὲς κυβερνήσεις, και τοὺς λόγους τοὺς ἀναφέραμε προηγούμενα. Ἀλλὰ και τὸ δάνειο ἦταν ἀπαραίτητο γιὰτὶ ἀνάμεσα στίς βαλκανικὲς κυβερνήσεις εἶχαν ἀρχίσει οί συνεννοήσεις γιὰ τὸ μοίρασμα τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας κι ἡ Ἑλλάδα ἔπρεπε νὰ πάρει ὅπωςδὴποτε τὸ μερικὸ τῆς.

Αὐτὲς ὅμως οί δουλειὲς ἤθελαν γεροὺς ἐξοπλισμούς κι οί ἐξοπλισμοὶ ἑκατομμύρια, πολλὰ ἑκατομμύρια, πού 'πρεπε μάλιστα νὰ ἐξοικονομηθοῦν ὅσο τὸ δυνατὸ συντομότερα, γιὰτὶ ἡ Βουλγαρία δὲν δεχόταν τὴν Ἑλλάδα στὴ συμμαχία, βρίσκοντας εὐκολὰ τὴ δικαιολογία στὸ ὅτι ἤμασταν ἄοπλοι. "Ὡστε ὅσο δυνατότερος ἦσOUNA τόσο μεγαλύτερο θά 'ταν και τὸ μερίδιο πού θά 'παιρνες.

Τί νὰ γίνει λοιπὸν τώρα; Ὁ προϋπολογισμὸς ὄχι μόνον δὲν ἄντεχε σ' ἓνα τέτοιο βᾶρος, μὰ εἶχε ἀρχίσει νὰ παρουσιάζει καὶ μεγάλα ἑλλείμματα ἀπὸ τὸ μεγάλο στράγγισμα ποῦ τοῦ 'κανε ὁ ΔΟΕ. Τὴν ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία τὴν ἀπαγόρευε ὁ ἔλεγχος, γιὰ νὰ 'χει μεγαλύτερα ποσοστὰ ἀπὸ τὶς εἰσπράξεις. Κι ἔτσι προσπάθησαν ἀπὸ τὸ 1909 νὰ λύσουν προσωρινὰ τὸ πρόβλημα μὲ τοὺς φόρους. Ὁ Εὐταξίας, ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν στὴν κυβέρνησι Μαυρομιχάλη, ξεφουρνίζοντας ἓνα σωρὸ φορολογικὰ νομοσχέδια, δήλωσε στὴ Βουλὴ στὶς 30 τοῦ Σεπτεμβρίου: «Τιθέμεθα πρὸ τοῦ διλήμματος καθ' ὃ πρέπει νὰ ἐκλέξωμεν καὶ ἀποφασίσωμεν νῦν ἀμέσως ἓν ἐκ τῶν δύο, ἢ νὰ ὑποβληθῶμεν εἰς πάσας αὐτὰς τὰς θυσίας, ὅπως προλάβωμεν μίαν νέαν ἀναστολὴν τῶν πληρωμῶν τοῦ δημοσίου ἡμῶν ταμείου καὶ ἐν ταυτῷ ἐξασφαλίσωμεν ἐν τῷ μέλλοντι τὴν ἄμυναν τῆς χώρας καὶ ὑπεράσπισιν τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων, ἢ νὰ παραιτηθῶμεν ἐφεξῆς πάσης ἐθνικῆς πολιτικῆς!»! «Ὅπως βλέπετε, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ὀργανωθεῖ ἡ ἄμυνα τῆς χώρας καὶ νὰ ἐννοηθεῖ ἐθνικὴ πολιτικὴ χωρὶς τὴν πληρωμὴ τῶν τοκογλύφων καὶ γι' αὐτὸ ὁ ἐργαζόμενος λαὸς ἔπρεπε νὰ καταθέσει τὸν ἰδρώτα του στοὺς φοροεισπράχτορες τοῦ Εὐταξία. Ὁ ἴδιος, μὲ τὴν πίεση τῶν στρατιωτικῶν, ἔβαλε στὰ χαρτιά καὶ τὰ σχέδια γιὰ ἓνα μεγάλο δάνειο, μὲ σκοπὸ νὰ σκεπαστοῦν τὰ ἑλλείμματα καὶ νὰ γίνει ἡ πολεμικὴ παρασκευὴ τῆς χώρας. Ὁ Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος, ὅμως, ὕστερα κι ἀπὸ τὴν ἀγανάκτηση τοῦ λαοῦ, τὸν ἔδιωξε κι αὐτὸν καὶ τὸν Μαυρομιχάλη, γιὰτὶ δὲν ἐννοοῦσαν νὰ ξεχάσουν τοὺς ἔρωτές τους μὲ τὴ μοναρχία καὶ τὰ πολιτικάντικα καμῶματα.

Ἔτσι τὸ δάνειο ἀνάλαβε νὰ τὸ πραγματοποιήσει ὁ Στ. Δραγοῦμης, ὁ καινούργιος πρωθυπουργός, καὶ ἐπειδὴ, καθὼς εἶπαμε, οἱ κυβερνήσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων εἶχαν ἀρνηθεῖ κατηγορηματικὰ νὰ δώσουν ἔστω καὶ μιὰ πεντάρη, ἔφυγε γιὰ τὸ ἐξωτερικὸ ὁ Βαλαωρίτης, διοικητὴς τῆς Ἐθνοτράπεζας. Σ' αὐτὴ τὴν περίστασι τὸ «Ἐθνικὸ Ἴδρυμα» ἔδειξε μεγάλο ἐνδιαφέρον, ποῦ ἐξηγγέται ἀπὸ πολλοὺς λόγους. Καὶ γιὰτὶ τῆς χρώσταγε τὸ κράτος πολλὰ

λεφτά πού μονάχα μ' ένα μεγάλο δάνειο θά τά 'παιρνε πίσω, ακόμα γιατί οί ντόπιοι τοκογλύφοι εΐχαν συμφωνήσει νά πάρουν μέρος μαζί με τούς ξένους στη χορήγηση τού νέου δανείου, αλλά και γιατί τά λεφτά τούτα μαζί με τò αίμα τού λαού θά τή βοηθούσανε νά ξαπλώσει τὰ δίχτυα της σέ καινούργιες αγορές.

Ο Βαλαωρίτης κουβέντιασε με τόν Μπριάν, πρωθυπουργό τότε τής Γαλλίας, μίλησε και με τούς τοκογλύφους και στό τέλος κατάφερε νά πάρει, έναντι μελλοντικού δανείου, μιá προκαταβολή από 40.000.000 φράγκα και για νά ρίξουμε στάχτη στά μάτια όσων εΐχαν αντίρρησης, συμφωνήσανε νά διατεθοῦν δῆθεν τά λεφτά τούτα για παραγωγικά έργα. Το $\frac{1}{3}$ τής προκαταβολής τó 'δωσαν οί έλληνικές τράπεζες κι από τò συνολικό ποσό 17 έκατομμύρια ξοδεύτηκαν για τήν αγορά τού 'Αβέρωφ, 12 έκατομμύρια πήρε ή 'Εθνοτράπεζα για τὰ δάνεια πού 'χε κάνει στό κράτος και με τὰ υπόλοιπα σκεπάστηκαν τὰ έλλείμματα πού 'χε αφήσει στόν προϋπολογισμό ή έξυπνη ρέτηση τού δημόσιου χρέους.

Η κυβέρνηση Βενιζέλου, πού σχηματίστηκε λίγο άργότερα στις 10 'Οκτώβρη τού 1910, κατάφερε νά κλειστεί όριστικά τò δάνειο τόν 'Ιούνη τού 1911. Τ' όνομαστικό του ποσό έφτανε τὰ 150 έκατομμύρια, αλλά κανόνισαν νά μᾶς δώσουν 110 και τὰ υπόλοιπα 40 νά τὰ κρατήσουν και νά μᾶς τὰ πληρώσουν όταν χρειαστεί. Στην πραγματικότητα μᾶς έδωσαν τελικά 92.250.000 φράγκα, δηλαδή τò δάνειο βγήκε στα 83 $\frac{1}{2}$ %, με τόκο 4% όνομαστικό και 5% πραγματικό. Από τά λεφτά τούτα τὰ 50% έδωσαν οί γαλλικές τράπεζες, τὰ 12 $\frac{1}{2}$ % οί 'Εγγλέζοι και τὰ 37 $\frac{1}{2}$ % οί ελληνικές τράπεζες. Κράτησαν όμως προηγούμενα 5 $\frac{1}{2}$ έκατομμύρια για μεσιτεία, προμήθεια κλπ. και 40 έκατομμύρια για τήν προκαταβολή τού 1910 κι έμεις πήραμε τὰ υπόλοιπα για νά βάλουμε μπροστά τὰ « παραγωγικά έργα ». Τήν πληρωμή τού τοκοχρεολύσιου τήν ανάλαβε ή 'Εθνοτράπεζα, άφου πρώτα ύποχρέωσε τήν κυβέρνηση ν' αυξήσει άλλες 2 χρυσές δραχμές τò φόρο τού καπνού.

"Όλοι άνεξαίρετα οί άστοι οίκονομολόγοι θεωροῦν τò δάνειο τούτο

σάν τὸ « ἔθνωφελέστερο », γιατί καθὼς λένε δὲν ἔγιναν καθόλου ρεμοῦλες καὶ μ' αὐτὸ ἀντιμετωπίστηκαν τὰ πρῶτα ἔξοδα γιὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους καὶ κόντεψε νὰ γίνεи πραγματικότητα ἡ Μεγάλη Ἰδέα.

Β'. Ἀρχίζουν οἱ πόλεμοι

Μὲ περισσέματα, λοιπόν, πού τὰ πέτυχαν ἀπὸ καινούργιους φόρους καὶ οἰκονομίες σὲ βάρος τῶν ἐργαζομένων, καὶ μὲ τὰ ὑπολείμματα τοῦ καινούργιου δανείου ἄρχισαν τὸν πόλεμο καὶ τὸν συνέχισαν μὲ τὴ βοήθεια τῆς Ἐθνοτράπεζας. Οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι στοίχισαν τεράστια ποσὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁ Διομήδης, ὑπουργὸς τότε τῶν Οἰκονομικῶν, τ' ἀνεβάζει σὲ 411.485.000 δραχμῆς. Ὁ Ἀνδρέαδης ὁμως ἀποδείχνει ὅτι τὰ ἔμμεσα καὶ τ' ἄμεσα μαζὶ ἔξοδα φτάσανε τὸ 1 δισ., δηλαδὴ 40 δισ. δρχ. τοῦ 1936.

Ποῦ βρέθηκαν τόσα λεφτά; Πολλὰ βέβαια πλήρωσε ὁ λαὸς μὲ τίς ἐπιτάξεις, φόρους, « οἰκονομίες » κλπ. καὶ ἓνα μεγάλο μέρος οἰκονομήθηκε ἀπὸ προκαταβολὲς τῶν τραπεζῶν καὶ ἰδίως τῆς Ἐθνοτράπεζας, πού χρηματοδότησε τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους μὲ πιστώσεις πού ὀνομάστηκαν « πιστωτικὲς ἐπιχειρήσεις », συνολικὰ 190 ἑκατομμύρια φράγκα. Οἱ πιστώσεις αὐτὲς εἶχαν τὸν τύπο βραχυπρόθεσμων δανειῶν εἴτε συναλλαγματικῶν, πού τίς προεξόφλησε ἡ Ἐθνοτράπεζα καὶ ἄλλες ξένες τράπεζες μὲ τόκο 6½% καὶ προμήθεια 1%. Τὰ χρέη τοῦτα ξοφλήθηκαν ἀργότερα μὲ τὸ μεγάλο δάνειο τοῦ 1914.

Κι ἔτσι, ὅταν τελείωσαν οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι, ἡ Ἑλλάδα διπλασιάστηκε βέβαια, ἀλλὰ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔμεινε φτωχότερος ἀπ' ὅ,τι ἦταν πρῶτα καὶ ὁ πιὸ κερδισμένος ἀπ' ὅλους βγήκε ἡ Ἐθνοτράπεζα καὶ ἡ μοναρχία, πού νυθίθηκε πάλι μ' αἶγλη καὶ γόητρο. Στὴ διάρκεια ὁμως τοῦ πολέμου κάποιος, πού τὸν εἶπαν ἀνίσορροπο, μαχαίρωσε τὸν Γεώργιο Γκλίξμπουργκ στὴ Θεσσαλονίκη καὶ

δὲν εἶναι λίγοι ὅσοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἠθικοὶ αὐτουργοὶ τοῦ φόνου ἦταν ὁ διάδοχος μὲ τὴ γυναίκα του. Γιατί νὰ μὴν τοὺς πιστέψουμε; Ἀπὸ ἀνθρώπους πού δὲν ἔχουν σχέση, μὲ τὴν ἠθικὴ καὶ τὴν ἀνθρωπιὰ ὅλα μπορεῖ νὰ τὰ περιμένει κανεὶς.

Πάντως, ὁ Ἀνδρέαδης κι ὅλοι οἱ ἄστοι οἰκονομολόγοι θαυμάζουν τὴν πολιτικὴ «ὁμόνοια» πού βασιλεψε τούτῃ, τὴν περίοδο στὶς ἀστυσιφλικιάδικες ὁμάδες καὶ στὸ γεγονός τοῦτο ἀποδίνει τὸ «θαῦμα» τῆς ἐξοικονόμησής ἐνὸς τόσο τεράστιου ποσοῦ γιὰ μιὰ τόσο μεγάλη δουλειά. Κι ἔτσι, τὸ τέλος τοῦ 1913 βρῖσκει τὴν Ἐθνοτράπεζα παντοδύναμη. Μὲ διοικητὴ τὸν Ι. Βαλαωρίτῃ, θριάμβευε καὶ καταντοῦσε ρυθμιστὴς μοναδικὸς τῆς οἰκονομικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῆς χώρας, πού τὸ ἔδαφος τῆς εἶχε διπλασιαστεῖ κι ὁ πληθυσμὸς τῆς ἔφτανε κοντὰ τὰ 6 ἑκατομμύρια.

Τὰ ἐλλείμματα ὅμως εἶχαν ξαναρχίσει. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1914 θὰ κλεινε μὲ παθητικὸ 122 ἑκατομμυρίων. Τὸ δημόσιον χρέος, ὕστερα ἀπὸ τὸ δάνειο τοῦ 1910 καὶ τίς προκαταβολὲς τῆς Ἐθνοτράπεζας, ρούφαγε τώρα περισσότερα ἑκατομμύρια. Κοντὰ σ' αὐτὰ πρέπει νὰ προσθέσει κανεὶς καὶ τὴν ὄρεξη πού ἀνοίξαν στοὺς ἀστυσιφλικιάδες οἱ πετυχημένους ἴσαμε τώρα πολεμικὲς τυχοδιωκτικὲς τους ἐπιχειρήσεις, γιὰ νὰ νιώσουμε πόσο ἀπαραίτητο τοὺς ἦταν τώρα ἓνα καινούργιο μεγάλο δάνειο, πού μὲ τὴ βοήθειά του θὰ ξοφλοῦσαν πλλῆς ὑποχρεώσεις, ἰδιαίτερα στὴν Ἐθνοτράπεζα, καὶ θ' ἄρχιζαν οἱ προετοιμασίες γιὰ μιὰ δευτέρη πολεμικὴ ἐξόρμηση.

Χωρὶς μεγάλες δυσκολίες πέτυχαν τὸ 1914 τὸ δάνειο πού ζητοῦσαν καὶ πού ὀνομάστηκε «τῶν 500 ἑκατομμυρίων». Ἀναλάβανε νὰ μᾶς δώσουνε οἱ ἴδιοι πού ἔχαν δώσει κι ἐκεῖνο τοῦ 1910, δηλαδή οἱ γαλλικὲς τράπεζες τὰ 50%, ὁ Χάμπρο τὸ 1/6 κι ἡ Ἐθνοτράπεζα τὸ 1/3, πράγμα πού δείχνει τί τεράστια ποσὰ εἶχε συγκεντρώσει τὸ ντόπιο κεφάλαιο. Τὸ δάνειο ἦταν ὀνομαστικὸ κεφάλαιο 500 ἑκατομμυρίων καὶ τὸ μισὸ βγήκε στὸ Παρίσι στὰ 87 1/4%, δηλαδή μᾶς χρέωσαν μὲ 250 ἑκατ. καὶ μᾶς δώσανε 219.375.000. Στὸ μεταξὺ ξέσπασε ὁ Πυχρόσμιοσ πόλεμος καὶ ἦρθε ἡ σειρὰ τῆς Ἐθνοτράπεζας. Ἡ

έλληνική κυβέρνηση ήθελε ν' αγοράσει τὰ σαράβαλα « Λήμνος » καὶ « Κιλκίς » καὶ ἡ Ἐθνοτράπεζα προσφέρθηκε νὰ τῆς δώσει ἕνα προσωρινὸ δάνειο 65 ἑκατομμυρίων μὲ συναλλαγματικές πού 'χαν 2 τοκομερίδια μὲ τόκο 5%. Αὐτὲς οἱ συναλλαγματικές ἐξοφλήθηκαν μὲ ὁμολογίες δανείου τῶν 500 ἑκατομμυρίων ἀξίας 74.074.000, πού τις πῆρε καὶ ἡ Ἐθνοτράπεζα στὰ 87¼% τῆς ὀνομαστικῆς τους ἀξίας. Μὲ ὁμολογίες τοῦ δανείου τοῦ '14 καὶ μὲ τοὺς ἴδιους ὅρους πληρώθηκαν καὶ ἄλλα 11 ἑκατομμύρια γιὰ ἀπόσβεση ἑνὸς μέρους ἀπὸ τὰ δάνεια 1907-1909. Κι ἐπειδὴ τὸ ψητὸ -οἱ ὁμολογίες τοῦ δανείου τῶν 500 ἑκατομμυρίων- δὲν τέλειωσε ἀκόμα, συνέχισε τὸ πλιατσικολόγημά τους. Ἔδωσε τὸ 1915 ἕνα δάνειο 40 ἑκατομμύρια μὲ τόκο 6% καὶ πῆρε γιὰ ἐγγύηση πάλι ὁμολογίες στὴν ἴδια τιμῆ. Ἀργότερα ἔδωσε καὶ ἄλλο δάνειο ἀπὸ 15 ἑκατομμύρια.

Καλὰ καλὰ δὲν ξέρεи κανεὶς πού καὶ πῶς ἀκριβῶς διατέθηκαν τὰ τόσα λεφτὰ τοῦ δανείου τῶν 500 ἑκατομμυρίων - πού δὲν ἦταν βέβαια 500 ἑκατ. Πολλὰ πῆρε φυσικὰ ἡ Ἐθνοτράπεζα γιὰ παλιὰ δάνεια, προκαταβολὲς κλπ., ἐπίσης πληρώθηκαν πολλὰ ἐξοδα τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, ἀγοράστηκαν τὸ « Λήμνος » καὶ τὸ « Κιλκίς », ξοφλήθηκε τὸ χρέος τῶν γεωργικῶν ταμείων καὶ ἀντιμετωπίστηκε τὸ ἔλλειμμα τοῦ '14 ἀπὸ 122 ἑκατομμύρια.

Τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως ἦταν νὰ φτάσει τὸ χρονιατικὸ τοκοχρεολύσιο τοῦ δανείου τὰ 27.388.000! Γιὰ τὴν πληρωμὴ του ἡ κυβέρνηση ἔδωσε μιὰ σειρά ἀπὸ ἐγγυήσεις καὶ ἀνάμεσα σ' ἄλλες καὶ τὰ τελωνεῖα Θεσσαλονίκης καὶ Καβάλας, πού τὰ ἔσοδά τους φτάνανε τὰ 15 ἑκατομμύρια. Συνολικά, ἀπὸ τις ἐγγυήσεις γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ δανείου τούτου μαζεύονταν 37.279.000, καὶ ἂν προσθέσει κανεὶς καὶ τὰ τελωνεῖα τῆς Πάτρας, Βόλου, Κέρκυρας καὶ Λαυρίου, πού 'χανε δοθεῖ σὰν παραπάνω ἐγγύηση ἀπὸ τὸ 1910, τότε οἱ ἐγγυήσεις ξεπερνοῦσαν δύομισι φορές τὸ ποσὸ πού χρειαζότανε γιὰ τὴν πληρωμὴ τοῦ τοκοχρεολύσιου.

Τὸ καινούργιο τοῦτο στράγγισμα τοῦ προϋπολογισμοῦ ἀρχίζει νὰ φέρνει πιά τὸν πληθωρισμό. Ὁ ΔΟΕ μέχρι τότε, γιὰ νὰ 'χει πε-

ρισσότερα κέρδη, προσπαθοῦσε νὰ τὸν ἐμποδίσει νὰ μπεῖ ἀπὸ τὴν πόρτα, οἱ ἑλληνικὲς ὅμως κυβερνήσεις τὸν ἐμπαζαν τώρα ἀπὸ τὸ παράθυρο κι ἡ διεθνὴς ἐπιτροπὴ ἔκλεισε πιά τὰ μάτια, γιατί στὸ μεταξύ ἀπ' ἄκρη σὲ ἄκρη τῆς Εὐρώπης ἄρχισε νὰ βροντάει τὸ κανόνι καὶ τὰ δύο μεγάλα ἱμπεριαλιστικὰ μπλόκ ξαπόλυσαν στὴν Ἑλλάδα σμήνη ἀπὸ πράκτορες καὶ κατάσκοπους μ' ἑκατομμύρια, διαφθείροντας συνειδήσεις, ἐξαγοράζοντας πολιτικούς καὶ προσπαθώντας νὰ παρασύρουν τὴ χώρα μας ὁ καθένας μὲ τὸ μέρος του.

Οἱ μεγαλοαστοὶ, ἐμποροκαπιταλιστές, ἐφοπλιστές καὶ τραπεζίτες, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Βενιζέλο, στενά δεμένοι μὲ τὸ ἀγγλογαλλικὸ κεφάλαιο, τάχτηκαν μὲ τὸ μέρος τῆς Ἀντάντ, γιατί κοντὰ στὰ ἄλλα εἶδαν ὅτι οἱ ἱμπεριαλιστικὲς τους βλέψεις θὰ πραγματοποιοῦνταν σὲ βάρος τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Βουλγαρίας, πού 'πεφταν στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Γερμανίας. Ὁ γαμπρὸς ὅμως τοῦ Κάιζερ, μαζί μὲ τὸν πράκτορα τῶν Γερμανῶν Μεταξᾶ καὶ τὸ κόμμα τοῦ Γούναρη, κηρύχτηκαν ὑπὲρ τῆς οὐδετερότητας, βοηθώντας ἔτσι μόνο ἕμμεσα τὴ Γερμανία, γιατί ἡ γεωγραφικὴ θέση τῆς Ἑλλάδας δὲν τοὺς ἐπέτρεπε νὰ ταχτοῦν ἀνοιχτὰ μὲ τοὺς Γερμανοὺς ἱμπεριαλιστές. Ἔτσι, ἀνάμεσα στὶς δύο τοῦτες ἀστοτσιφλικὰδίκες παρατάξεις ἄρχισε ἕνας ἀγώνας ἐξοντωτικός, πού πέρασε ἀπὸ διαφορετικὲς φάσεις καὶ προκάλεσε στὴ χώρα καὶ τὸ λαὸ παραπανίσιες συμφορές.

Στὴν ἀρχὴ ἐπικράτησε ὁ Κωνσταντῖνος κι ἀργότερα, μὲ τίς μπαγιονέτες τῶν Σενεγαλέζων καὶ τῶν Γάλλων, ὁ Βενιζέλος, πού ὀδήγησε τὴν Ἑλλάδα στὸν πόλεμο, στὸ πλευρὸ τῶν Ἀγγλογάλλων ἱμπεριαλιστῶν, δηλαδὴ τοῦ ἐγγλέζικου, γαλλικοῦ καὶ ἀμερικάνικου χρηματιστικοῦ κεφαλαίου. Μέχρι τότε τοὺς προσφέραμε τὸν ἄφθονο ἰδρώτα μας, τώρα θυσιάζουμε καὶ τὸ αἷμα μας.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀκόμα τοῦ πολέμου ἡ Ἑλλάδα εἶχε ἐπιστρατευτεῖ, ἀλλὰ ὅσο περνοῦσε ὁ καιρὸς μὲ τί λεφτὰ ν' ἀντιμετωπίσει τὰ τόσα ἐξόδα τῆς ἐπιστράτευσης; Πρῶτα πρῶτα ρίξανε πάνω στὸ λαὸ ὅσους φόρους μπόρεσαν. Οἱ μεγαλοεισοδηματίες, πού μ' ἕνα νόμο τοῦ 1910 εἶχε φορολογηθεῖ τὸ εἰσόδημά τους, κατάφεραν ἀκόμα νὰ

Ξεφεύγουν και συνολικά ή απόδοση του φόρου δέν έφτανε ούτε τὸ 1 ἑκατομμύριο! Οἱ ἑφοπιστές, πὸ ἄρχισαν νὰ θησαυρίζουν μὲ τὴν ψυχὴ τους, δέν πλήρωναν κι αὐτοὶ τίποτα. Κι ἔτσι, ὅσα κι ἂν ἔπαιρναν ἀπὸ τὴ φτωχολογιά δέν ἔφταναν σὲ καμιὰ περίπτωση γιὰ τὰ τεράστια πολεμικὰ ἔξοδα καὶ τοὺς χιλιάδες πραιτωριανούς, πράκτορες καὶ μπράβους τῆς κάθε παράταξης. Τότε, λοιπόν, οἱ μεγάλες ἐμπόλεμες Δυνάμεις, στὴν ἄμιλλά τους ποιά νὰ μᾶς πάρει μὲ τὸ μέρος της, προσφέρθηκαν μὲ γενναιοδωρία νὰ μᾶς ἀνοίξουν πιστώσεις. Κι ἀρχίζει ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἡ κωμωδία τῶν «πιστώσεων», πὸ γιὰ τὴ χώρα μας κατὰληξε σὲ δράμα.

Γ'. Ψευτοπιστώσεις

Ὁ Βαλαωρίτης, διοικητὴς τῆς Ἐθνοτράπεζας, εἶχε πετύχει νὰ ψηφιστεῖ τὸ 1910 ὁ νόμος 3842 καὶ σύμφωνα μ' αὐτὸν ἡ τράπεζα μποροῦσε νὰ βγάλει παραπανίσια χαρτονομίσματα ἀπ' ὅσα τῆς εἶχε κανονίσει ὁ ΔΟΕ, ἀρκεῖ νὰ εἶχαν κάποιο ἀντίκρισμα. Πάνω, λοιπόν, σ' αὐτὸν τὸ νόμο στηρίχτηκαν οἱ Δυνάμεις γιὰ νὰ πετύχουν μ' ἓνα σμπάρο δυὸ τρυγόνια, δηλαδή νὰ μᾶς δώσουν δάνειο χωρὶς νὰ... πάρουμε λεφτά! Μπορεῖ νὰ σπάσετε τὸ κεφάλι σας γιὰ νὰ βρεῖτε πῶς ἀκριβῶς ἔγινε τούτη ἡ ταχυδακτυλουργία, μὰ δέν θὰ τὸ κατορθώσετε.

Κι οἱ Ἀγγλογάλλοι κι οἱ Γερμανοὶ εἶχαν διάθεση νὰ πληρώσουν ἔστω ὅσα ὅσα γιὰ νὰ πάρουν τὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ μέρος τους. Καθεμιὰ ὅμως δύναμη δίσταζε νὰ δανείσει μ' ἀπλοχεριά, μιὰ κι ἡ πολιτικὴ τῶν ἐλληνικῶν κυβερνήσεων δέν εἶχε ξεκαθαρίσει μὲ ποῖο μέρος θὰ ἔγερνε. Ὁ νόμος τοῦ Βαλαωρίτη τοὺς ἔδωσε τότε τὴ δυνατότητα νὰ βγοῦνε στὸν ἀφρὸ χωρὶς νὰ ξοδέψουν πεντάρια. Μᾶς ἀνοίξαν πιστώσεις, κι ἡ Ἐθνοτράπεζα μὲ βάση αὐτὲς τίς πιστώσεις -πὸ τίς θεώρησαν, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦ Βαλαωρίτη, σὰν ἀντίκρισμα- ἄρχισε νὰ βγάζει ἀβέρτα χαρτονομίσματα.

‘Η ‘Αντάντ κατεβάζει τὰ δεφτέρια της καί μᾶς « πιστώνει » μὲ μεγάλα ποσὰ σὲ λίρες, ρούβλια, φράγκα κλπ. ‘Η Γερμανία, γιὰ νὰ μὴ μείνει πίσω, μᾶς ἀνοίγει κι αὐτὴ πιστώσεις στὶς γερμανικὲς τράπεζες. Κι ἐνῶ, λοιπόν, πρόκειται γιὰ « λογιστικὰ βοηθήματα », ἡ ‘Εθνοτράπεζα μὲ βάση αὐτὲς τὶς λογιστικὲς πιστώσεις συνέχιζε νὰ βγάζει χαρτονομίσματα πού τὰ δάνειζε μὲ τὴ σειρά της στὸ κράτος, γιὰ νὰ σκεπάσει τὸ τεράστιο ἔλλειμμα τοῦ 1915 – 315 ἑκατομμύρια. Κι ἔτσι τὴν ἴδια χρονιὰ ἡ κυκλοφορία ζύγωσε τὰ 400 ἑκατομμύρια.

Τὰ χρόνια 1915 καί ‘16 οἱ κυβερνήσεις ἀλλάζουν ἢ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη κι ὅλες ξεφουρνίζουν τόσο πολλὰ φορολογικὰ νομοσχέδια, ὥστε μερικὰ τοῦ Ράλλη καί τοῦ Δραγούμη ἢ Βουλῆ, δὲν τὰ ψήφισε. Τὸν ἴδιο καιρὸ κυριαρχεῖ ἡ παράταξη Κωνσταντινίου - Μεταξᾶ κι ἡ ‘Ελλάδα ἀρχίζει νὰ καταντάει ὀλωσδιόλου ξεμάντρωτο χωράφι. Τὸν καιρὸ τῆς αὐλόδουλης κυβέρνησης Σκουλούδη, πού τὴν εἶχε διορίσει ὁ βασιλιάς, οἱ ‘Αγγλογάλλοι κατέλαβαν τὴ Θεσσαλονίκη καί τὴν Κέρκυρα κι ὁ Μεταξᾶς, γιὰ νὰ μὴ μείνουν παραπονούμενοι οἱ Γερμανοβούλγαροι, τοὺς παράδωσε τὸ Ρούπελ κι ὀλόκληρη τὴν ‘Ανατολικὴ Μακεδονία. ‘Ο Βενιζέλος, πού ἡ πολιτικὴ του ἐξυπηρετοῦσε μὲ τὸν καλύτερο πραγματικὸ τρόπο τὰ συμφέροντα τοῦ ντόπιου κεφαλαίου, ἔφτιαξε στὴ Μακεδονία χωριστὴ κυβέρνησι, παζάρευε τὴν ἐξοδὸ του στὸν πόλεμο στὸ πλευρὸ τῆς ‘Αντάντ καί μὲ τὴν ἀνοχή του οἱ ‘Αγγλογάλλοι στὸ μεταξύ, γιὰ νὰ ἐκβιάσουν τὴν κατάστασι στὴν παλιὰ ‘Ελλάδα, ὅπου ἐπικρατοῦσε ἡ κλίκα τοῦ Κωνσταντινίου, κήρυξαν ἀποκλεισμό, πού τὸν πλήρωσαν μὲ τὴ ζωὴ τους κάμποσες χιλιάδες κόσμος, ἰδίως γυναικόπαιδα καί γέροι.

Οἱ ντόπιοι ὅμως τραπεζίτες πάλι ἄρπαξαν κι αὐτὴ τὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ αὐξήσουν τὰ πλούτη τους, πατώντας πάνω στὰ σκελετωμένα ἀπὸ τὴν πείνα κορμιὰ τοῦ λαοῦ. ‘Η ‘Εθνοτράπεζα ἔβαλε τὴν κυβέρνησι νὰ ψηφίσει τὸ Νόμο 663 « περὶ ἐπιτάξεως τροφίμων (σίτου, ἀλεύρων, σακχάρους) πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος τοῦ ἐπισιτισμοῦ ». Καί τότε, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦτο, ἡ τράπεζα

ανάλαβε τὴν ἀγορὰ τροφίμων -σὰν νὰ μὴν μποροῦσε τὸ κράτος νὰ κάνει μιὰ τέτοια δουλειὰ- καὶ κέρδισε πάλι μεγάλα ποσά.

Ἐπιτέλους τὸ 1917 ἡ Ἀντάντ κατάφερε νὰ διώξει τὸν Κωνσταντίνο κι ὁ Βενιζέλος ξαναγύρισε στὴν Ἀθήνα μὲ τὴν προστασία τῶν κανονιῶν τοῦ συμμαχικοῦ στόλου. Ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη ἀκόμα εἶχε πάρει ἓνα δάνειο 25 ἑκατομμυρίων καὶ ἄλλα μικρότερα ποσά. Μόλις ὅμως ἦρθε στὴν Ἀθήνα συνεχίστηκε τὸ βιολὶ τῶν ψευτοπιστώσεων, τῶρα μάλιστα πιὸ συστηματοποιημένο, πρὸς ὄφελος βέβαια τῶν «συμμάχων» μας. Συγκεκριμένα φτιάξαν μιὰ ἐπιτροπὴ, τὴ Διεθνή Διασυμμαχικὴ Ἐπιτροπὴ, ὅπου συμμετεῖχε κι Ἕλληνας ἀντιπρόσωπος, κι ἀφοῦ αὐτὴ ἐξέταζε κάθε φορὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ Δημοσίου, ἔδινε ἐντολὴ στὴν Ἐθνοτράπεζα νὰ παραχωρεῖ ἀνάλογο ποσὸ στὴν κυβέρνησιον σὰν προκαταβολή. Τὸ 1918 τὸ ζήτημα τῶν πιστώσεων ἐπισημοποιήθηκε μὲ μιὰ σύμβαση, ἐπειδὴ ἡ κυβέρνησιον εἶχε σφιχτεῖ καὶ τὶς ἐξήταγε. Σύμφωνα μὲ τὴ σύμβαση, ἡ Ἀγγλία ἐγγυήθηκε τὴν ἐκδοσι 12.000.000 λιρῶν -δηλαδὴ 300 ἑκατομμυρίων φράγκων-, ἄλλα τόσα ἡ Γαλλία καὶ 50 ἑκατομμύρια δολάρια -250 ἑκατομμύρια φράγκα- ἡ Ἀμερικὴ. Συνολικά, 850.000.000 φράγκα. Τὸ ποσὸ τοῦτο θὰ τὸ δάνειζε ἡ Ἐθνοτράπεζα στο κράτος βγάζοντας χαρτονόμισμα, κι ἀπὸ τοὺς συμμάχους μας ἐμεῖς θὰ τὸ παίρναμε -σύμφωνα μὲ τὴ σύμβαση- ἕξι μῆνες μετὰ τὴν ὑπογραφή τῆς εἰρήνης. Ζῆσε, μαῦρε γάιδαρε, νὰ φᾶς τὸ Μάη τριφύλλι!

Ὅλα ὅλα πάντως ὅσα καταφέραμε νὰ τοὺς ξεκολλήσουμε ἦταν ἀπὸ τοὺς Ἀγγλοὺς 6.540.000 λίρες κι ἀπὸ τοὺς Ἀμερικάνους 15.000.000 δολάρια, δηλαδὴ συνολικά 239.787.000 δραχμές. Ἀπὸ τοὺς Ἰάλλους δὲν πήραμε πεντάρια καὶ γιατί δὲν μᾶς ἔδιναν, ἀλλὰ καὶ γιατί τὸ φράγκο ἄξιζε τότε τὰ 60% τῆς δραχμῆς, κι ἔτσι ἂν ἡ κυβέρνησιον ἔπαιρνε τὰ 300.000.000 φράγκα, ποὺ ἄξιζαν 180.000.000 δραχμές, ἦταν ὑποχρεωμένη στὴν Ἐθνοτράπεζα μὲ 300 ἑκατομμύρια. Κι ἔτσι θὰ ζῆμιανε 120 ἑκατομμύρια δραχμές!

Ἄλλὰ κι αὐτὰ τοὺς τὰ πληρώσαμε ξινά. Τὸν ἴδιο χρόνο ποὺ ὑπογράφτηκε ἡ σύμβαση, γιὰ τὶς ψευτοπιστώσεις, δηλαδὴ τὸ 1918, γιὰ

νά μὴν πιαστοῦν ἔστω καὶ στὸ ἐλάχιστο κοροΐδα, μᾶς ἀνάγκασαν νὰ ὑπογράψουμε καὶ μιὰ ἄλλη σύμβαση. Σύμφωνα μ' αὐτή, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις μὲ τὴν Ἐθνοτράπεζα ἀναλάβανε νὰ χορηγήσουν στὶς σύμμαχες Μεγάλες Δυνάμεις πιστώσεις γιὰ τὴ συντήρησις τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων τῆς Μακεδονίας μὲ τόκο 5% ποῦ θὰ μᾶς τὶς ἐξοφλοῦσαν μέσα σὲ δυὸ χρόνια ὕστερ' ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ πολέμου. Μ' αὐτὴ τὴ σατανικὴ καὶ ἀτιμὴ ἐφεύρεσις κατάφεραν ὄχι μόνον νὰ μὴ μᾶς πληρώσουν τὶς πιστώσεις ποῦ ὑποσχέθηκαν, ἀλλὰ νὰ μᾶς φᾶνε κιόλας κάμποσα λεφτὰ κι ἀκόμα νὰ τοὺς πληρώσουμε καὶ τὸ πολεμικὸ ὑλικὸ ποῦ μᾶς δώσανε νὰ πολεμήσουμε γιὰ λογαριασμό τους.

Ἐνῶ, λοιπόν, αὐτοὶ μᾶς ἔδωσαν ἀπ' τὶς πιστώσεις ποῦ ὑποσχέθηκαν μόνον 239 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα, ἐμεῖς πληρώσαμε γιὰ τὸ στρατό τους 260 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα – τὰ 25% στοὺς Ἑγγλέζους καὶ τὰ 75% στοὺς Ἴλλους. Καὶ γιὰ νὰ μᾶς φᾶνε τώρα αὐτὰ τὰ 260 ἑκατομμύρια μᾶς χρέωσαν μὲ 436.000.000 χρυσὰ φράγκα πολεμικὸ ὑλικὸ οἱ Ἴλλοι καὶ 8.348.000 λίρες οἱ Ἑγγλέζοι.

Τὸ τί ἀπόγινε μ' ὅλη αὐτὴ τὴν ὑπόθεσις θὰ τὸ δοῦμε παρακάτω, γιὰτὶ ἡ ἱστορία συνεχίστηκε ἀκόμα καμιά δεκαριά χρόνια καὶ περισσότερο κι ἔχει στενὴ σχέση μὲ τὴν πολιτικὴ τῶν ἀστοτσιφλικὰδικων κυβερνήσεων μέχρι τὸ 1932. Ἀλλὰ ἀπ' ὅσα εἶπαμε, ὁ καθένας κατάλαβε ὅτι ἡ φτωχὴ Ἑλλάδα ἀνάλαβε νὰ κάνει τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου στὶς μεγάλες καὶ πάμπλουτες τότε αὐτοκρατορίες τῆς Δ. Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς! Ἡ ἀσυνειδησία τους, μάλιστα, ἔφτασε σὲ τέτοια ὄρια, ὥστε μᾶς ζήτησαν νὰ τοὺς πληρώσουμε καὶ τὸ πολεμικὸ ὑλικὸ ποῦ χρησιμοποιήσαμε στὴν ἐκστρατεία τῆς Οὐκρανίας! Ἄν τοῦτο δῶ σᾶς φαίνεται ἀπίστευτο, διαβάστε ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ ὑπόμνημα τοῦ Βενιζέλου στὸν Τσώρτσιλ, ὑπουργὸ τότε – Γενάρης τοῦ 1925– τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Ἀγγλίας, ποῦ δημοσιεύτηκε στὸ *Ἐλεύθερο Βῆμα*, 1/23 τοῦ Νοέμβρη 1925. Μιλώντας ἐκεῖ γιὰ τὶς ἐκβιαστικὰς ἀξιώσεις τῆς Γαλλίας, ὁ Βενιζέλος ἀναγκάζεται νὰ γράφει: « Ἐπιμένει – ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις – νὰ πληρω-

θῆ δι' ἀπαίτησίν της κατὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἀμφισβητησίμου βασιμότητος, προερχομένην ἀπὸ πολεμικὸν ὕλικὸν τοῦ ὁποίου ἱκανὸν μέρος ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ διὰ τὴν ἐκστρατεῖαν τῆς Νοτίου Ρωσίας, εἰς ἣν ἡ Ἑλλάς ἐξηναγκάσθη νὰ μετάρχη διὰ νὰ φανῆ εὐχάριστος εἰς τὴν Γαλλικὴν Κυβέρνησιν ».

Γενικὰ ἀπὸ τὸ 1914-1923 ἐφαρμόστηκε σὲ βάρους μας ἀπὸ τοὺς ἱμπεριαλιστὲς συμμάχους μας ἓνα ὁλόκληρο καὶ θλιβερὸ κομπολόι ἀπὸ ληστεῖες, ἐκβιασμοὺς καὶ ἀπάτες - ἀντίτιμο τοῦ ἄφθονου αἵματος, ποὺ ἔχυσε ὁ λαὸς μας γιὰ τὰ συμφέροντά τους. Κι οἱ μόνοι ποὺ διαμαρτυρήθηκαν γιὰ ὅλες αὐτὲς τὶς προσβολὰς καὶ τοὺς ξεφτιλισμοὺς ἦταν οἱ μπολσεβίκοι. Ἀπὸ τὰ ἐπίσημα μάλιστα καὶ μυστικά ἀρχεῖα ποὺ δημοσίευσαν, τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας, ἀποκαλύφτηκε ὅτι οἱ δυτικὲς Δυνάμεις εἶχαν ὑπογράψει μὲ τὴν τσαρική κυβέρνησιν μυστικὰς συνθήκας καὶ τῆς παραχωροῦσαν τὰ Δαρδανέλια, τὸ Βόσπορο καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη, ἐνῶ τὸν ἴδιο πᾶνου-κάτου καιρὸ οἱ θεομπαῖχτες, γιὰ νὰ παρασύρουν κι ἐμᾶς στὸν πόλεμο, μᾶς εἶχαν ὑποσχεθεῖ τὴν Πόλη καὶ τὴν Ἁγία-Σοφιά! Κάτω ἀπὸ τέτοιες συνθήκας, ἐπόμενο ἦταν νὰ ἐπακολούθησιν ὅσα ἐπακολούθησαν σὲ βάρους τῆς Ἑλλάδας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Α'. Χορός εκατομμυρίων

Ἡ ἐγκληματική, τυχοδιωκτική πολιτική τῶν ἀστοτσιφλικάδων εἶχε βουλιάξει τὴν Ἑλλάδα γιὰ καλὰ μέσα στὸ τέλμα τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἦταν πιά ἀδύνατο νὰ βγεῖ ἀπὸ κεῖ μέσα. Γιὰ τὶς μεγάλες ἱμπεριαλιστικές δυνάμεις ὁ πόλεμος εἶχε τελειώσει ἀπὸ τὸ Νοέμβρη τοῦ '18, ἐνῶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καταδικάστηκε ἀπὸ τοὺς ξένους ἱμπεριαλιστὲς καὶ τὴν κυρίαρχη τάξη τῆς χώρας μας νὰ τὸν συνεχίσει ἀκόμα τέσσερα ὀλόκληρα χρόνια. Μᾶς ἔστειλαν στὴν Οὐκρανία κι ὕστερα μᾶς παράτησαν στὰ βουνὰ καὶ τὶς ἐρημιές τῆς Μικρασίας, ἀφοῦ πρῶτα μᾶς χρησιμοποίησαν σὰν ὄργανό τους καὶ μαριονέτα οἱ Ἑγγλέζοι ἱμπεριαλιστὲς, γιὰ νὰ κρατήσουν τὰ πετρέλαια τῆς Μοσούλης καὶ νὰ κερδίσουν τὸ παιχνίδι τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς σὲ βάρος τοῦ γαλλικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ.

Μὲ τὴ συνέχισι τοῦ πολέμου πέρα ἀπὸ τὸ 1918, οἱ Ἕλληνες πλουτοκράτες βάλθηκαν νὰ ξαναθεμελιώσουν τὴ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία μὲ κάθε τρόπο, ἔστω καὶ πάνω στὰ κουφάρια τῶν παιδιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πού τὸ ἄνθος του τὸ παράσυραν στὰ βάρη τῆς Μικρασίας καὶ τὸ ἐξόντωσαν. Μιὰ τόσο μεγάλη ἐπιχείρησι, ἀνεξάρτητα κι ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους παράγοντες πού τὴν ἔκαναν ἀπραγματοποίητη, χρειαζόταν καὶ ἀμαξοστοιχίες ὀλόκληρες – πού λέει ὁ λόγος – ἀπὸ λεφτά. Οἱ ἑλληνικὲς κυβερνήσεις προσπαθῆσαν νὰ τὰ βγάλουν πέρα μὲ τὶς περίφημες ψευτοπιστώσεις, πού συνεχίσανε νὰ τὶς ἐπαιτοῦν, μὲ φόρους καινούργιους καὶ δάνεια ἐσωτερικά, μὲ ζητιανιὲς στὸ ἐξωτερικὸ καὶ μὲ βοήθεια τῆς Ἐθνοτράπεζας.

Τὸ 1918 ὁ Νεγρεπόντης, ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν στὴν κυβέρνηση τοῦ Βενιζέλου, ξανάφερε τὸ φόρο τοῦ κρασιοῦ ποὺ εἶχε καταργηθεῖ ἀπὸ καιρὸ. Ἀκόμη αὐξήσε τοὺς φόρους τοῦ οἰνοπνεύματος καὶ τοῦ καπνοῦ, τὸ φόρο τῆς κληρονομιάς, τῆς προίκας καὶ τῶν δωρεῶν καὶ φορολόγησε τὶς πράξεις στὸ χρηματιστήριον καὶ τὰ ἔκτακτα κέρδη. Καὶ ἐπειδὴ ἴσως νὰ νόμισε ὅτι μὲ τὴν τελευταία τούτη φορολογία ἐπιβάρυνε τοὺς συναδέλφους τοῦ πλουτοκράτες, τροποποίησε τοὺς ἄμεσους φόρους, ἐφαρμόζοντας τὸ σύστημα τοῦ φόρου τῆς καθαρῆς προσόδου, σύστημα ποὺ ἐνῶ ὁ Διομήδης τὸ βάπτισε δίκαιο, ὁ Ἀνδρεάδης λέει ξεκάθαρα γιὰ δαῦτο ὅτι δίνει ὅλες τὶς δυνατότητες στοὺς πλούσιους νὰ ξεφύγουν μὲ χίλια δυὸ τεχνάσματα καὶ νὰ μὴν πληρώσουν πεντάρα. Μ' ὅλους ὅμως τοὺς ἄλλους φορομπηχτικούς νόμους καταφέρανε νὰ μαζέψουν παραπάνω ἀπ' ὅσα ὑπολόγισαν. Λογάριαζαν 100 καὶ ἔφτασαν τὰ 120 ἑκατομμύρια δραχμές. Ἀπὸ τὸ 1916 ἀκόμα οἱ φόροι αὐξήθηκαν σὲ 226 ἑκατομμύρια καὶ τὸ 1918 σὲ 516, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ δὲν ἔφταναν πουθενά.

Τότε προσφέρθηκε νὰ βοηθήσει τὶς ἐπιχειρήσεις τὸ « Ἐθνικὸν Ἴδρυμα », πράμα ποὺ γινόταν ἄλλωστε, καθὼς εἶδαμε, ἀπὸ τὸ 1912. Ἀπὸ τὸ 1910 μέχρι τὸ '14 ἡ Ἐθνοτράπεζα δάνεισε στὸ κράτος -κατὰ τὸν καθηγητὴ Ζολῳτά- 210 ἑκατομμύρια χρυσῆς δραχμές. Ἀπὸ κεῖ κι ὕστερα, ἀφοῦ πληρώθηκε μὲ τὸ μεγάλο δάνειο τοῦ '14, « τὸ κράτος εὔρεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τὴν βάσιν τῆς οἰκονομικῆς βοήθειας » -λέει ὁ κ. καθηγητῆς- καὶ ὑπολογίζει σὲ 500 ἑκατομμύρια τὰ προσωρινὰ δάνεια μέχρι τὸ 1919. Ὁ Βενιζέλος πῆρε τὸ 1917 ἓνα δάνειο 100 ἑκατομμυρίων, τὸ '18 ἄλλο 75 ἑκατομμυρίων καὶ τὸ '19 ψηφίστηκε ὁ νόμος γιὰ λαχειοφόρο δάνειο ἀπὸ 300.000.000, ποὺ ἀργότερα ἔγιναν 500.000.000. Κοντὰ σ' αὐτὰ κατάφυγαν καὶ στὰ « ἔντοκα γραμμάτια ἐθνικῆς ἀμύνης » ποὺ τὸ 1919 εἶχανε φτάσει τὰ 338 ἑκατομμύρια. Γιὰ νὰ τὸ κυκλοφορήσουν χρειάστηκε νὰ δώσει πρῶτα τὴν ἀδεία του ὁ ΔΟΕ, γιὰτὶ τὴ ἔκδοσή τους ἰσοδυναμοῦσε μ' ἓνα εἶδος καμουφλισμένου πληθωρισμοῦ.

Οἱ πλούσιοι ὅμως τ' ἀγόρασαν σχεδὸν ὅλα μὲ μεγάλη προθυμία

γιατί ἔδιναν ψηλὸ τόκο, ἦταν πέρα γιὰ πέρα ἀπαλλαγμένα ἀπὸ κάθε φηριλογία καὶ ἔδιναν στοὺς πλουτοκράτες θαυμάσια εὐκαιρία νὰ ντύσουν τὰ λεφτὰ τους, χωρὶς νὰ πληρώνουν φόρο. Καὶ εἶχαν πιά συσσωρεύσει μεγάλα κεφάλαια. Οἱ ἐφοπλιστὲς βγάζανε λεφτὰ μὲ οὐρὰ καὶ οἱ ἔμποροι τοῦ θανάτου θησαύριζαν ἀτέλειωτα. Καινούργιες τράπεζες ἄρχιζαν νὰ ξεφυτρώνουν καὶ οἱ νεόπλουτοι πλήθαιναν ἀσταμάτητα.

Ὅμως οὔτε καὶ τὰ ἔντοκα γραμμάτια ἦταν δυνατὸ νὰ σώσουν τὴν κατάσταση, καὶ γι' αὐτὸ κατάφυγαν καὶ στὴν ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία. Τὸ 1919 εἶχαν βγάλει 1.437.000.000 δραχμές. Τὸ Μάη τοῦ 1920 ἡ κυβέρνησις ζήτησε τὴν ἄδεια ἀπὸ τὸ ΔΟΕ νὰ βγάλει ἄλλα 300 ἑκατομμύρια «λόγω μεγεθύνσεως τοῦ κράτους». Τὸ Σεπτέμβρη τῆς ἴδιας χρονιάς τὰ 300 ἔγιναν 600. Ἡ δικαιολογία βρέθηκε καὶ τὴν ἴσην τὴν φορὰ εὐκόλα, δηλαδὴ καταφύγαμε στὸν πληθωρισμὸ γιὰ νὰ μὴν πάρουμε τίς γαλλικὲς πιστώσεις τῶν 300 ἑκατομμυρίων φράγκων, ἐπειδὴ τὸ γαλλικὸ φράγκο εἶχε ξεπέσει σὲ σχέση μὲ τὴν δραχμὴ. Ἐβγαζε, λοιπόν, ἡ Ἐθνοτράπεζα χαρτονόμισμα μὲ τὸ φτυάρι, τὸ δάνειζε στὸ κράτος καὶ ἡ δραχμὴ ἄρχιζε νὰ χαντακώνεται.

Ὅλα τοῦτα τὰ χρόνια, ὁ ΔΟΕ εἶχε κλείσει γιὰ καλὰ τὰ μάτια. Κι ἔκανε τὸ κορόιδο, γιατί ἀπὸ τὸ 1917, μὲ τὴ μηχανὴ τῶν πλεονασμάτων - πού γνωρίσαμε - εἶχε ἀρχίσει πιά νὰ παίρνει ὀλόκληρους τοὺς τόκους ὅλων τῶν δανείων! Καὶ ἡ διεθνὴς ἐπιτροπὴ, στὴν ἐκθεσὴ τῆς ἐκείνης τῆς χρονιάς, «ἐξῆρε τὸ μέγα τοῦτο γεγονός», ὅπως ἐκφράζεται ἓνας ἀστὸς οἰκονομολόγος - λὲς καὶ ἄλλαξε ἡ τροχιά τῆς ἱστορίας!

Β'. Ἡ πολιτικὴ κατάσταση

Ὅχτώ χρόνια τώρα πόλεμος καὶ ἐπόμενο ἦταν ὁ λαὸς νὰ 'χει καταεξαντληθεῖ καὶ ὁ στρατὸς ν' ἀδυνατίζει ἀδιάκοπα ἀπὸ τὴν αἱμορραγία πού τοῦ προξενούσαν οἱ μάχες καὶ ὁ κλεφτοπόλεμος, καὶ ἀπὸ τὴν

πείνα και τις στερήσεις. 'Ο λαός στέναζε από τὸ βάρος τῶν φόρων, τῆ ληστεία τοῦ πληθωρισμοῦ καὶ τις συμφορὲς τοῦ πολέμου. Χιλιάδες λιποτάχτες εἶχαν πάρει τὰ βουνά καὶ μυριάδες γυναῖκες εἶχαν μαυροντυθεῖ. 'Ο πόλεμος ἄρχιζε νὰ γίνεται μισητὸς στὶς λαϊκὲς μάζες, καὶ αὐτὴ τῆ φορά ἐπαιξε σοβαρὸ ρόλο στὴν ἀντιπολεμικὴ δουλειά καὶ τὸ νεαρὸ Σοσιαλιστικὸ 'Εργατικὸ Κόμμα. Μ' ὅλη του τὴν ἀπειρία, τὸν ὀπορτουניσμὸ πὺ διάκρινε πολλὰ στελέχη του καὶ τις δύσκολες συνθήκες δουλειᾶς πὺ τοῦ δημιουργοῦσε ἡ τρομοκρατία, πέτυχε νὰ φουσκώσει ἀνάμεσα στὸ λαὸ τὸ μῖσος ἐνάντια στὸν πόλεμο καὶ νὰ ὀργανώσει σοβαρὸ ἀντιπολεμικὸ κι ἀπεργιακὸ κίνημα.

"Ὀλος ὁ λαὸς πιά ἐπιθυμοῦσε νὰ τελειώσει ὁ πόλεμος, καὶ τοῦ φαντάρου μοναδικὸς πόθος ἦτανε νὰ γυρίσει στὸ σπίτι του, ἐνῶ τὸν ἴδιον καιρὸ οἱ Τοῦρκοι, συγκεντρωμένοι γύρω ἀπὸ τὸ μεγάλο ἀρχηγό τους, τὸν Κεμάλ, δυνάμωναν ἀδιάκοπα. 'Η καταστροφή κρεμόταν μὲ μιὰ λεπτὴ κλωστή πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας. 'Η ἱμπεριαλιστικὴ ὅμως μανία τῶν ντόπιων πλουτοκρατῶν καὶ τὸ ἀδιέξοδο πὺ εἶχαν ὀδηγήσει τὴ χώρα μὲ τὴν πολιτικὴ τους, τοὺς ἔκανε νὰ κλείσουν τὰ μάτια μπροστὰ στὸν τρομερὸ κίνδυνο πὺ ἀπειλοῦσε τὸ λαὸ καὶ νὰ σπρώχνουν ἀκόμα περισσότερο τὴν 'Ελλάδα στὸν γκρεμό. 'Ο Βενιζέλος τὸ Νοέμβρη τοῦ 1920 προκήρυξε ἐκλογὲς γιὰ νὰ μετριάσει τὴν ἀγανάκτηση τοῦ λαοῦ - ἴσως γιὰ νὰ βγεῖ κι ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο πὺ εἶχε μπλέξει. Τότε κι ὁ λαὸς κι ὁ στρατὸς τὸν μαύρισαν ὅσο δὲν ἔπαιρνε. Τις ἐκλογὲς τις κέρδισε τὸ « Λαϊκὸ » Κόμμα κι ὅλες οἱ παλιοκομματικὲς δυνάμεις, πὺ εἶχανε θαφτεῖ τὸ 1909 καὶ τώρα βρुकολάκιασαν καὶ παράσυραν μαζί τους τις λαϊκὲς μάζες, τάζοντάς τους ὅτι θὰ φέρουν πίσω τὰ παιδιά τους καὶ στοὺς φαντάρους ὅτι θὰ τοὺς στείλουν στὰ σπίτια τους.

Μόλις ὅμως πῆραν τὴν ἐξουσία, ἡ πρώτη τους δουλειά ἦτανε νὰ ξαναφέρουν τὸν Κωνσταντῖνο! Προκήρυξαν ἀμέσως δημοψήφισμα καὶ σὲ λίγο -σὰ νὰ μὴ μᾶς ἔφταναν τόσες συμφορὲς- πατοῦσε τὸ ποδάρι του στὴ χώρα μας καὶ τοῦ... αἰτοῦ ὁ γιός! Τότε βρῆχαν τὴν

εύκαιρία και οι σύμμαχοι να μᾶς σκάσουν κανόνι στις ψευτοπιστώσεις. Ἡ Ἐθνοτράπεζα, μὲ βάση αὐτὲς τὶς πιστώσεις, εἶχε βγάλει ἴσαμε τώρα 1.244.000.000 δραχμὲς παραπάνω χαρτονομίσμα, ἐνῶ εἴχαμε ξεκολλήσει μόνο 239 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα ἀπὸ τὴν Ἀγγλία καὶ τὴν Ἀμερική. Ἔμενε, λοιπόν, ἀκόμα τὸ 1920 ὑπόλοιπο 31 ἑκατομμύρια δολάρια ἀπὸ τὴν Ἀμερική, 6 περίπου ἑκατομμύρια λίρες ἀπὸ τὴν Ἀγγλία καὶ 300 ἑκατομμύρια φράγκα ἀπὸ τὴ Γαλλία. Μόλις ὅμως οἱ « Λαϊκοὶ » ἀποφάσισαν νὰ φέρουν τὸν Κωνσταντῖνο, ἡ ἀγγλικὴ καὶ γαλλικὴ κυβέρνησις τοὺς προειδοποίησαν ὅτι δὲν θὰ τοὺς πλήρωναν τὶς πιστώσεις καὶ θὰ μᾶς κήρυχναν μάλιστα σὲ δημοσιονομικὸ ἀποκλεισμό, ἀλλὰ ποὺ νὰ χαμπαρίσει ἀπὸ τέτοια ἡ τυφλωμένη ἀπὸ τὸ μίσος ἀντιβενιζελικὴ μερίδα τῶν ἀστυσιφλικάδων. Ἡ Α.Μ. ὁ Γκλίξμπουργκ ξαναγύρισε, καὶ τότε οἱ πιστωτὲς μᾶς δῆλωσαν στὴν κυβέρνησις ὅτι δὲν θὰ μᾶς δώσουν πεντάρα πιά, γιατί ὁ Κωνσταντῖνος μὲ τὴν πολιτικὴ του τὸ 1914-1917 τοὺς εἶχε ζημιώσει ἀρκετά. Ἐπίσης οἱ Γάλλοι μᾶς ἔσκασαν κανόνι καὶ στὶς προκαταβολὰς τῆς Ἐθνοτράπεζας ποὺ εἶχαν πάρει τὸ 1918 γιὰ τὸ στρατὸ τοῦ Σαράιγ. Καὶ μάλιστα μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι μᾶς εἶχαν δώσει τότε πολεμικὸ ὕλικὸ πολὺ μεγαλύτερης ἀξίας, μᾶς ἐζήτησαν τώρα καὶ ρέστα!

(1) γυρισμὸς τοῦ Γκλίξμπουργκ στάθηκε ἀπλῶς ἡ ἀφορμὴ γιὰ νὰ μᾶς σκαρώσουν αὐτὴ τὴν ἀτιμία, γιατί τὰ ρέστα ἀπὸ τὸ πολεμικὸ ὕλικὸ ἐξακολούθησαν – ὅπως θὰ δοῦμε – νὰ μᾶς τὰ ζητᾶνε καὶ πολλὰ χρόνια ἀργότερα, ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος μᾶς εἶχε ἀφήσει χρόνους! Ἀφήνω, λοιπόν, στὸν ἀναγνώστη νὰ χαρακτηρίσει τὴν ἠθικὴ τῶν ἱμπεριαλιστῶν καὶ τὴν ἐθνικὴ παχυδερμία τῶν ντόπιων ἀστυσιφλικάδων, γιατί ἐγὼ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι δὲν μπορῶ πιά νὰ βρῶ κατάλληλα λόγια νὰ τοὺς στολίσω.

Γ'. Πολεμικές και δημοσιονομικές επιχειρήσεις

Κι οι αντιβενιζελικοί στο μεταξύ, μόλις πήραν την εξουσία, συνέχισαν στο Μικρασιατικό ζήτημα ίδια κι απaráλλακτη την πολιτική του Βενιζέλου, με περισσότερους μάλιστα τυχοδιωκτισμούς. 'Αντί να φέρουν τὰ παιδιά του λαού στα σπίτια τους, τὰ 'στειλαν πιό μέσα στα βάθη τῆς Μικρασίας, πέρα από τὸ Σαγγάριο, σὲ ἄξενα βουνὰ καὶ στὶς ἐρημιές, στὴν Κόκκινη Μηλιά! 'Η ἀδεκαρία ὁμως, ἐκείνον τὸν καιρό, τοὺς εἶχε πιάσει ἀπὸ τὸ λαϊμό, ἔπρεπε νὰ οἰκονομηθοῦν ὅπωςδήποτε λεφτὰ καὶ ἡ κυβέρνηση κοίταζε νὰ τὰ βρεῖ με κάθε τρόπο καὶ -εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ εἰποῦμε;- σὲ βάρος τοῦ λαοῦ κατὰ πρῶτο λόγο.

Στις ἀρχές τοῦ 1921, ὁ Γούναρης βγῆκε ζητιανιὰ στὴν Εὐρώπη, ζητώντας ὅσο ὅσο ἕνα δάνειο. Στὸ Λονδίνο ἡ κυβέρνηση, γιὰ νὰ τοῦ ἐπιτρέψει νὰ κάνει ἕνα δάνειο ἀπὸ 15 ἑκατομμύρια λίρες, τὸν ἐκβίαζε νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὶς πιστώσεις τῶν 6 ἑκατομμυρίων λιρῶν ποὺ μᾶς ὀφειλαν κι ὕστερα τοῦ 'παιξαν ἕνα παιχνίδι καὶ πᾶνε οἱ πιστώσεις, πᾶει καὶ τὸ δάνειο. 'Ἐνῶ δηλαδή ἡ ἐγγλέζικη κυβέρνηση γιὰ νὰ πετύχει τὴ δουλειὰ της εἶπε τὸ «ναί», ἡ ἀγγλικὴ χρηματαγορὰ εἶπε γιὰ τὸ δάνειο «ὄχι», κι ἔτσι καὶ τὶς πιστώσεις χάσαμε καὶ δάνειο δὲν πήραμε! 'Ο Γούναρης γύρισε πίσω με ἀδειανὰ τὰ χέρια καὶ τότε ἡ κυβέρνησή του ξέσπασε πάνω στὸ λαό. 'Ἐβαλε φόρο παραπάνισιο στὸν καπνὸ καὶ τὸ οἶνόπνευμα, αὐξῆσε πάνω ἀπὸ τὸ διπλάσιο τοὺς τελωνειακοὺς δασμοὺς, διατιμώντας τὴ μεταλλικὴ δραχμὴ ἀπὸ 2,50 σὲ 5,60, ἀνακάλυψε ἕνα σωρὸ ἄλλους φόρους καὶ μάζεψε συνολικὰ κάπου 600 ἑκατομμύρια.

'Επίσης, ἔβγαλαν 1.050 ἑκατομμύρια καινούργιο χαρτονόμισμα καὶ στὸ τέλος ἐφάρμοσαν κι ἄλλη καινούργια πρωτότυπη ληστεία σὲ βάρος τῶν ἐργαζομένων. 'Ο ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἔκοψε τὸ χαρτονόμισμα ποὺ κυκλοφοροῦσε στὴ μέση, δίνοντας στοὺς κατόχους ὁμολογίες ὀνομαστικῆς ἀξίας 100 δραχμῶν. Τὸ ἀναγκαστικὸ τοῦτο δάνειο ἔγινε τὸ Μάρτη τοῦ 1922 καὶ ἔφτασε τὸ 1.550.000.000.

Ἔννοεῖται ὁμως ὅτι ἀμέσως ἡ Ἐθνοτράπεζα ἔβγαλε ἄλλο τόσο χαρτονόμισμα. Ἄλλ' ὅ,τι κι ἂν ἔκαναν, τὰ ταμεῖα τοῦ κράτους ἔμεναν πάντοτε ἀδειανὰ κι ὁ λαὸς γινόταν κάθε μέρα καὶ φτωχότερος.

Οἱ δεκάχρονοι μέχρι τότε πόλεμοι εἶχαν στοιχίσει ἀνυπολόγιστα ποσὰ στὴ χώρα μας, πού τὰ πλήρωσαν καὶ τὰ πληρώνουν ἀκόμα οἱ ἐργαζόμενοι. Κανένας δὲν μπόρεσε μέχρι σήμερα νὰ ὑπολογίσει μὲ κάποια ἀκρίβεια τὸ πόσα ξοδεύτηκαν. Ἄν ὁμως κάνει κανεὶς ἕναν πρόχειρο λογαριασμὸ καὶ κοντὰ στὰ ἔχτακτα καὶ ταχτικά ἄμεσα ἔξοδα προσθέσει καὶ ὅσα ξοδεύτηκαν, σπαταλήθηκαν καὶ φαγώθηκαν γιὰ τὴν προσφυγικὴ ἀποκατάσταση, τὶς ξεφτιλισμένες συντάξεις, τὶς ρεμουῖλες, τὶς λοβιτοῦρες καὶ ὅλες τὶς ζημιές καὶ τὶς συμφορές πού ἴπαθε ἡ χώρα κι ὁ λαὸς σ' ὀλόκληρη τὴν πολεμικὴ περίοδο, ἂν λοιπὸν τὰ λογαριάσει κανεὶς ὅλα τοῦτα, θὰ βρεῖ ὅτι οἱ πόλεμοι ἀπὸ τὸ 1912 ὡς τὸ 1922 κοστίσανε πάνου-κάτου 4-5 φορές τὸ χρονιάτικο λαϊκὸ μὲ εἰσόδημα μὲ βάση τὸ μέσον ὄρο τῆς τελευταίας δεκαετίας!

Στὸ μεταξύ, θὰ ἦταν παράλειψη νὰ μὴν ἀναφέρουμε ὅτι καὶ τὰ δυὸ τελευταῖα τοῦτα χρόνια πρὶν τὴν καταστροφὴ, ὅταν ἡ κυβέρνησις εἶχε ἀνάγκη καὶ τὴν τελευταία πεντάρα κι ἀναγκαζότανε νὰ κόψει στὰ δυὸ τὸ χαρτονόμισμα, ὁ ΔΟΕ ἐξακολουθοῦσε νὰ εἰσπράττει ἀκέραιους τοὺς τόκους καὶ τὰ χρεολύσια ὅλων τῶν δανείων. Ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ τὸ δημοσιονομικὸ ἀποκλεισμὸ πού μᾶς κήρυξαν τὸ 1920 οἱ «προστάτιδες» Δυνάμεις καὶ τὴ σφίξη τῆ μεγάλης πού ἔχε γιὰ λεφτὰ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἀναγκάστηκε νὰ διαμαρτυρηθεῖ τὸ 1921 γιὰ τὴν κλεισιὰ πού μᾶς ἔκανε ὁ ΔΟΕ μὲ τὴ μηχανὴ τῆς μετατροπῆς τῶν δραχμῶν ὄχι ἀπειθείας σὲ λίρες, ἀλλὰ ἀφοῦ τὶς ἔκανε πρῶτα φράγκα κι ὕστερα τὰ φράγκα λίρες. Ὁ ἔλεγχος ὁμως δικαιολογήθηκε ὅτι αὐτὸ ἔγινε γιὰτὶ καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις παραβίασε τὸ ἄρθρο 30 τοῦ νόμου («περὶ ΔΟΕ») πού ἔλεγε ὅτι «οὐδὲν νέον δάνειον δύναται νὰ συνομολογηθῇ ἐπ' ἀναγκαστικῆ κυκλοφορίᾳ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἄνευ τῆς συναινέσεως τοῦ ΔΟΕ». Καὶ οἱ λωποδύτες ἀκόμα δὲν ἐφαρμόζουν τέτοια λογικὴ! Ἐπειδὴ

τάχα ή ελληνική κυβέρνηση δέν του ζήταγε τήν άδεια για τὸ χαρτονόμισμα πού 'βγαλε παραπάνω, ὁ ΔΟΕ μᾶς ἔκλεψε ξεδιάντροπα μερικά ἑκατομύρια λίρες! 'Αλλά δέν πρέπει νά ξεχνᾶμε πὼς ὅταν οἱ ἀστοτσιφλικάδες καὶ ἡ 'Εθνικὴ 'Γράπεζα ἔβγαζαν τὸ παραπανίσιο χαρτονόμισμα, ὁ ΔΟΕ ἔκανε στραβὰ μάτια, γιατί σ' αὐτὸν τὸν πληθωρισμὸ μᾶς ἔσπρωχναν οἱ 'Αγγλογάλλοι καὶ οἱ 'Αμερικανοὶ ἱμπεριαλιστὲς μὲ τίς ψευτοπιστώσεις πού μᾶς ὑποσχέθηκαν καὶ πού ἀκόμα ἔχουμε νά τίς πάρουμε.

Τὸ ζήτημα, πάντως, εἶναι ὅτι οἱ δικαιολογίες τοῦ ΔΟΕ για τὴν κλεψιά του πιάσανε, κι ὁ Γούναρης οὔτε ἀπὸ δῶ κατάφερε νά ξεκολλήσει τίποτα. Για τὴν ἱστορία, ὅμως, ἀναφέρουμε ὅτι τὸ 1926 ἡ ὑπόθεση πῆγε σὲ... δικαιοσύνη κι ὕστερα σὲ ἐπιδικαιοσύνη μὲ ἐπιδικαιοσύνη τὸν 'Ελβετὸ Μοριό. Αὐτὸς στὴν ἀπόφασή του χαρακτήριζε τὸν τρόπο τῆς μετατροπῆς τῶν δραχμῶν σὲ φράγκα κι ὕστερα σὲ λίρες « ὡς ἀντιβαίνοντα εἰς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου περὶ ΔΟΕ ». 'Αλλά ἐνῶ καταδικάζει ἔτσι τοὺς κλέφτες, λέει παραπέρα ὅτι δέν μπορεῖ νά γίνει λόγος για ἀποζημίωση τῆς ἐλληνικῆς κυβέρνησης ἴσαμε τὸ 1921, « καθόσον αὕτη οὐδεμίαν ρητὴν ἐπιφύλαξιν διέτύπωνεν ». Εἶναι, δηλαδή, σὰν νά λέει ἀνοιχτὰ στοὺς κυβερνητὲς μας ὅτι -μὲ συγχωρεῖτε για τὴ φράση μου- « ἴσαμε τὸ 1921 τὰ 'θελε κι ὁ κωλαράκος σας »! "Ὅσο για τὸ ποσὸ πού μᾶς ἔκλεψε ὁ ΔΟΕ ἀπὸ τὸ 1921-26, κάπου 740.000 λίρες, ἐπιδίκασε στὴν 'Ελλάδα ὁ ἐπιδικαιοσύνης μόνον 200.000 λίρες. 'Απὸ τὸ 1926 κι ὕστερα ὁ ΔΟΕ σταμάτησε τὴ μηχανὴ τούτη, γιατί τὸ φράγκο ἄρχισε νά 'χει πιά περισσότερη ἀξία ἀπὸ τὴ δραχμὴ. Καὶ ἔτσι ὅλοι, τὰ τραγικὰ ἐκεῖνα χρόνια 1921-1922, δουλεύαμε για τὸ χαντάκωμα τῆς 'Ελλάδας.

Δ'. 'Η καταστροφὴ

Μ' ἓνα λαό, λοιπόν, γονατισμένο ἀπὸ τοὺς δεκάχρονους πολέμους κι ἓνα στρατὸ ἄοπλο, ἀποκαμωμένο καὶ δεκατισμένο, ἡ κυβέρνηση τῶν

ἀντιβενιζελικῶν μὲ τὸ μεγάλο βασιλιά και... γενναῖο στρατηλάτη, πού 'φερε τὸ '97 τὸν τούρκικο στρατὸ κοντὰ στὴν Ἀθήνα, προσπάθησαν, ἀδιαφορώντας γιὰ τὶς συνέπειες μιᾶς ἀποτυχίας, νὰ φτάσουνε στὴν Ἀγκυρα! Ἡ καταστροφή και τὸ προσφυγικὸ δράμα ἦταν τὸ μωραῖο ἐπακολούθημα μιᾶς τέτοιας πολιτικῆς. Ἡ Μεγάλη Ἰδέα Πάφτηκε στὶς ἀπέραντες ἐρημιές και στὰ φαράγγια τῆς Μικρασίας, ἐκεῖ πού ἔμειναν ἄθαφτα και ἄκλαυτα ἑκατοντάδες χιλιάδες κορμιὰ δυστυχισμένων παιδιῶν τοῦ λαοῦ, πού πολέμησαν τόσα χρόνια και πῆσαν με τὸ αἷμα τους τ' ἀμέτρητα ἑκατομμύρια πού κέρδισαν ἀπὸ τὸν πόλεμο οἱ « Ἕλληνες » ἀστοτσιφλικάδες. Ὁ μεγάλος μύθος, πού τὴν φέρεσαν τόσο λαμπρῶ, φορεσιὰ και θάμπωσαν και πλάνεψαν με δαῦτον κοντὰ ἓναν αἰῶνα τὶς λαϊκὲς μάζες, πού συμπαθοῦσαν τὸν ἔξω ἑλληνισμό, ἔμεινε τώρα ὀλόγυμνος κι ἔδειξε τὸ πραγματικὸ του περιεχόμενον. Ἡ καινούργια καταστροφή ἦταν ἡ μοιραία συνέπεια τῆς ἀνθεθνικῆς πολιτικῆς τῶν ἀστοτσιφλικάδων, πολιτικῆς πού εἶχε σὰν ἀρχὴ και βάση τῆς τὴν ἱμπεριαλιστικῆς ἐξάπλωση και τὸν τυχιδιωτικὸν πόλεμον με τὸ αἷμα και τὰ ἔξοδα τοῦ λαοῦ. Μιὰ τέτοια τακτικὴ μονάχα συμφορὰ και πένθος μποροῦσε νὰ χαρίσει στὴν Ἰλλάδα και ὅπως τὸ 1897 ἔτσι και τὸ 1922 –και πολὺ χειρότερα– ἡ χώρα μας βγήκε ἀπ' τὸν πόλεμον σακατεμένη ἀγιάτρευτα.

Οἱ δρόμοι τῆς Ἀθήνας, τοῦ Πειραιᾶ και κάθε πόλης πλημμύρισαν ἀπὸ τὰ τραγικὰ θύματα τῆς πολιτικῆς αὐτῆς, ὅσα ἐννοεῖται γλίτωσαν τὸ λεπίδι, τὴν πείνα, τὴν χολέρα και τὸν τύφο. Ἡ ὑπεύθυνη ὁμως κυρίαρχη τάξη, δὲν συγκινήθηκε καθόλου ἀπὸ τὸ τραγικὸ τοῦτο θέματα, γιὰ τὸ στὸ κάτω κάτω τῆς παρουσιαζότανε πάλι μιὰ καινούργια και θαυμάσια εὐκαιρία νὰ πλουτίσει περισσότερο με τὴν ἐκμετάλλευση τῆς δυστυχίας και τῆς συμφορᾶς πού σκόρπισε ἡ ἴδια.

Οἱ βιομήχανοι βρήκανε φτηνὰ ἐργατικὰ χέρια, οἱ κάθε λογῆς προμηθευτὲς μοναδικὴ εὐκαιρία γιὰ νὰ καταναλώσουν ὅ,τι σάπιο κι ἄχρηστο πράγμα εἶχανε, οἱ πολιτικάντες κι ἡ Ἐθνοτράπεζα ἔκαναν τὶς μπάζες τους με τὴν ἀνταλλαγὴν και τὴν ἀποκατάσταση, οἱ προσφυγοπατέρες βρήκανε δουλειές με φοῦντες, οἱ βενιζελικοὶ ψήφους

μονοκούκι, οί σωματέμποροι πηδοῦσαν ἀπ' τῆ χαρά τους, οί γκαρ-
σονιέρες στολίστηκαν μὲ τὶς ὀμορφες ἀλλ' ἄτυχες κοπέλες ποῦ ἡ
προσφυγιὰ τὶς ἔριξε γδυτὲς κι ἀπροστάτευτες στὸ δρόμο κι ἡ Λαϊκὴ
Τράπεζα τοῦ μεγάλου τοκογλύφου Λοβέρδου, ποῦ ἦταν προστα-
τευόμενη τῆς Ἐθνικῆς, μόλις ἤρθαν οί πρόσφυγες πρόσθεσε -ἀνά-
μεσα στὶς ἄλλες δουλειές της- καὶ τὰ δάνεια μ' ἐνέχυρο τιμαλφῶν
καὶ ἐπίπλων ἀκόμα. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο γδύσανε τὴν προσφυγιὰ,
παίρνοντάς τους γιὰ ἓνα κομμάτι ψωμὶ ὅλα τὰ χρυσὰ κειμήλια ποῦ
οί ξεριζωμένοι πληθυσμοὶ εἶχαν καταφέρει νὰ πάρουν μαζί τους. Οί
ἀγιογδυτὲς μάλιστα φτάσανε στὸ σημεῖο ν' ἀγοράσουν ἀπὸ τοὺς
πρόσφυγες ἀκόμα καὶ εἰκονίσματα μεγάλης ἀξίας γιὰ λίγες πεν-
ταροδεκάρες ! Ποιὸς ἀπὸ σᾶς, ἀγαπητοί μου ἀναγνώστες, μπορεῖ
ν' ἀρνηθεῖ ὅτι ἡ μικρασιατικὴ καταστροφὴ δὲν στάθηκε στὸ τέλος
τέλος ἓνα... εὐτυχὲς γεγονός γιὰ τὴν κυρίαρχη τάξη τῆς χώρας μας ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ*

ΜΙΑ ΧΩΡΑ ΣΤΟ ΣΦΥΡΙ

Α'. Πολιτικές καντρίλιες

Ἡ μικρασιατική καταστροφή μὲ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἔκτασή της ἐπόμενο ἦταν νὰ προκαλέσει στὴν ἀρχὴ σοβαρὴ κρίση στὸ ἀστοιφλικαδικο καθεστῶς. Ὁ λαὸς καὶ κυρίως τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ, ποὺ γύριζαν ἀπὸ τὸ μέτωπο, ἦταν ἀπόλυτοι κύριοι τῆς κατάστασης καὶ τὸ μίσος γιὰ τοὺς ὑπεύθυνους πλημμύριζε ἀσυγκράτητα τὰ στήθια τους. Ὁ κρατικὸς μηχανισμὸς εἶχε παραλύσει κι ἡ ἐξουσία « περπατοῦσε στοὺς δρόμους ». Χωρὶς μεγάλες δυσκολίες θὰ μπορούσε νὰ τὴν πάρει στὰ χέρια του ἓνα ἐπαναστατικὸ κόμμα τοῦ προλεταριάτου, ἓνα κόμμα τοῦ λαοῦ ἔμπειρο καὶ μὲ ἀρχηγούς ποτισμένους ἀπὸ τὸ παράδειγμα καὶ τὰ διδάγματα τῆς ρώσικης ἐπανάστασης καὶ νὰ δώσει τότε μιὰ λύση γιακωμπίνικη στ' ἀστικοδημοκρατικὰ προβλήματα τῆς χώρας.

Ὅμως ἡ πείρα τοῦ σοσιαλεργατικοῦ κόμματος δὲν ἦταν ἀκόμα τότε πλούσια, ἀλλὰ κι ἡ καθοδήγησή του εἶχε πέσει σὲ χέρια ἀνάξια. Ἔτσι, ἡ ὀλιγαρχικὴ κλίκα βρῆκε τὸν τρόπο καὶ τὴ δύναμη νὰ ξεπεράσει τὴν κρίση ποὺ ἀπειλόσε τὸ καθεστῶς τῆς καὶ νὰ τὴν ξεπεράσει μάλιστα σὲ βάρος τοῦ λαοῦ, χωρὶς καμιὰ σχεδὸν θυσία ἀπὸ μέρους τῆς.

Οἱ λαϊκὲς μάζες καὶ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ ζητοῦσαν τὴν τι-

* Τὰ κεφάλαια 15 ἕως 18 ὑπάρχουν μόνο στὴν ἔκδοση τῆς « Σύγχρονης Ἐποχῆς ». Λείπουν ἀπὸ τὸ πρωτότυπο καὶ τὸ ἀντίγραφο, χωρὶς ὅμως νὰ παραλείπεται ἡ ἀρίθμησή τους. (Σ.τ.ἐπ.)

μωρία τῶν ἐνόχων, εἰρήνη καὶ ψωμί. Αὐτὲς τὶς διαθέσεις ἐκμεταλλεύτηκαν ὁ Πλαστήρας κι ἡ παρέα του γιὰ νὰ κάνουν «ἐπανάσταση», νὰ ξεγελάσουν καὶ νὰ δημαγωγήσουν σὲ βάρος τοῦ λαοῦ καὶ νὰ σώσουν ἔτσι τὴν τάξη τους. Κι ἐπειδὴ κάποιος ἔπρεπε νὰ πληρώσει, γιατί τὸ λαϊκὸ καζάνι ἔβραζε ἔτοιμο κάθε στιγμή νὰ ξεσπάσει, φόρτωσαν τὶς εὐθύνες μονόπλευρα στὴν ἀντίπαλη ἀντιβενιζελική παράταξη, διώξαν τὸν Κωνσταντῖνο καὶ ντουφέκισαν ἄρον ἄρον τὸν Γούναρη, τὸν ἀρχιστράτηγο Χατζανέστη καὶ τέσσερις ἄλλους βασιλικούς πολιτικούς. Ἐπίσης ἐπειδὴ τὸ μοίρασμα τῆς γῆς ἦταν τότε τὸ σοβαρότερο πρόβλημα, πού οἰζύνθηκε μάλιστα περισσότερο μὲ τὸν ἐρχομὸ τῆς προσφυγιάς, ἀναγκάστηκαν στὶς 14 μὲ 15 [...] ν' ἀναστείλουν τὸ ἄρθρο τοῦ Συντάγματος πού δὲν ἐπέτρεπε νὰ γίνει ἀπαλλοτρίωσι τῆς γῆς, χωρὶς προηγούμενη ἀποζημίωσι τῶν τσιφλικῶν, καὶ δημοσίευσαν καινούργιο νομοθετικὸ διάταγμα «περὶ ἀποκαταστάσεως ἀκτημόνων καλλιεργητῶν», ἀφοῦ πρῶτα φροντίσανε νὰ κάνουν ἓνα σωρὸ ἐξαιρέσεις, μὲ πρῶτο καὶ καλύτερο τὸν πλουτοκράτη καὶ μεγαλοτσιφλικὰ Δροσόπουλο.

Ἔτσι, λοιπόν, ἡ ψευτοεπαναστατικὴ κυβέρνησις, συνδυάζοντας τὴ δημαγωγία μὲ τὴν τρομοκρατία, κατάφερε νὰ περάσει ὁ μὲν ἄλλος κίνδυνος καὶ ὕστερα συνέχισε ἴδια κι ἀπαράλλακτη τὴν κλασικὴ πολιτικὴ τῆς κυρίαρχης τάξης. Κι ὅταν πιά νόμιζε ὅτι τὸ ἔργο τῆς εἶχε τελειώσει, παράδωσε τὴν πρωθυπουργία, τὸ Γενάρη τοῦ 1924, στὸν Βενιζέλο.

Ἡ κυριότερη προσπάθεια τοῦ μεγαλύτερου πολιτικοῦ τῆς πλουτοκρατικῆς ὀλιγαρχίας ἦτανε νὰ σώσει κι αὐτὴ τὴν φορὰ τὴ μοναρχία καὶ τὸν παχύδερμο Γεώργιο Β', πού γιὰ νὰ γλιτώσει τὸ θρόνο του ἀνέχτηκε κάθε ξεφτιλισμὸ ἀπὸ τὸν Πλαστήρα καὶ τοὺς δημοκρατικούς, ὑπόγραψε τὴν καταδίκη τῶν ἐξῆ καὶ δὲν ἔβγαλε κίχ, ὅταν σχεδὸν κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρά του ντουφέκισαν τοὺς πιὸ ἀφοσιωμένους στὸ παλάτι πολιτικούς.

Ἡ προσπάθεια ὅμως τοῦ [...] γιὰ καλὰ στὶς δημοκρατικὲς διαθέσεις τοῦ λαοῦ, ἀπότυχε τελικὰ, κι ὁ ἴδιος ἀναγκάστηκε νὰ τὰ

μαζέψει και να φύγει, όταν είδε αυτές τις διαθέσεις που κατάφερνε τότε να τις εκμεταλλεύεται ο Παπαναστάσης, ο κατοπινός άρχηγός του « έργατοαγροτικού » κόμματος, που ντουφέκισε τους εργάτες στο Πασαλιμάνι. Ο Παπαναστάσης έγινε πρωθυπουργός στις 12 του Μάρτη το 1924 και στις 25 του ίδιου μήνα ή έθνοςυνέλευση ανάκηρυξε τή « Δημοκρατία ». Δηλαδή στή θέση του βασιλιά έβαλαν έναν πρόεδρο μιās δημοκρατίας, χωρίς κανένα ουσιαστικό δημοκρατικό περιεχόμενο, και ήσυχασαν ή μάλλον προσπάθησαν να ήσυχάσουν τó λαό. Πρόεδρος μπήκε ό Κουντουριώτης, άπόγονος του Ύδραίου πολιτικού του '21, που 'φαγε με τήν παρέα του τά δάνεια τής ανεξαρτησίας. Γι' αυτό ίσως έφερε τή γρουσουζιά στή δημοκρατία του Παπαναστάση! Τόν Ιούλη του 1924 έγινε πρωθυπουργός ό Σοφούλης και τόν Οκτώβρη, ό Μιχαλακόπουλος, που ανανέωσε τις κάπως χαλαρωμένες στήν περίοδο του μικρασιατικού πολέμου « επιχειρήσεις και σχέσεις » του ξένου κεφαλαίου με [...] κι έβγαλε τήν Ελλάδα στο σφυρί. « Ας δούμε [...] τών σχέσεων του ξένου με τó ντόπιο κεφάλαιο, σέ συνδυασμό με τά δημοσιονομικά χάγια αύτών τών χρόνων.

Β'. Δημοσιονομικός κατήφορος

Ύστερ' άπό τή μικρασιατική καταστροφή, ή κυβέρνηση του Πλαστήρα συγκέντρωσε τ' άπομεινάρια του στρατού και τις καινούργιες κλάσεις στον Έβρο κι επειδή στα ταμεία δέν βρισκόταν πεντάρα τσακιστή, έκαναν κι αύτοι τó καθετί για να βγάλουν τά έξοδα σέ βάρος του λαού. Τά ποσά που ξοδεύτηκαν αύτή τήν περίοδο είναι μεγάλα, τεράστια. Άπό τούς φόρους πρώτα πρώτα μάζεψαν 1.559.000.000! « Μεταρρύθμισαν » τó δασμολόγιο και καθόρισαν τή χρυσή δραχμή σέ δέκα χάρτινες.

Άπ' αύτή τήν ανατίμηση, μάζεψαν 432.000.000 δραχμές. Άλλα 360 εκατομμύρια συγκέντρωσαν άπό τήν αύξηση του φόρου στον

καπνό. "Έβαλαν επίσης φόρο σ' όλα τὰ γιδοπρόβατα καὶ μάξιψαν κι ἀπὸ δῶ 55.000.000. Αὐξήσαν ὕστερα τὴν τιμὴ τῶν εἰδῶν ποὺ πουλιόντανε στὰ μονοπώλια -σπίρτα, ἀλάτι κλπ.- κι ἀπὸ τὴν αὐξήση τούτη βγήκαν 150.000.000 κι ἄλλα 52 ἑκατομμύρια ἀπὸ τὴν αὐξήση κατὰ 50% τῶν τελῶν χαρτοσήμου. Ἀκόμα φορολόγησαν τὸ ἐπιτήδευμα καὶ τὶς ἐκρηκτικὲς ὕλες καὶ αὐ[...] οἰνόπνευμα.

Κοντὰ στοὺς φόρους βάλανε μπροστὰ καὶ τὸν πληθωρισμό, ποὺ πῆρε πιά ἀσταμάτητο κατῆφορο καὶ καταξεφτίλισαν ὀλωσδιόλου τὴ δραχμὴ, τοὺς μισθοὺς καὶ τὰ μεροκάματα, ἐνῶ στὶς τράπεζες δόθηκε θαυμάσια εὐκαιρία νὰ φᾶνε τὶς μικροοικονομίες ποὺ τοὺς εἶχαν ἐμπιστευτεῖ οἱ ἐργαζόμενοι. Ἡ κυκλοφορία στὰ τέλη τοῦ Μάη τὸ 1923 ζύγωσε τὰ 5.000.000.000, ἐνῶ τὸ 1920 δὲν ἔφτανε ἀκόμα τὰ 2 δισεκατομμύρια. Ἀπὸ τὸ 1920 μέχρι τὸ Μάρτη 1923 τὰ δάνεια ἀπὸ τὴν Ἐθνοτράπεζα « ἐπ' ἀναγκαστικῆ κυκλοφορίᾳ » συνολικὰ ἀνέβηκαν στὰ 3.563.000.000 κι ἔτσι ἡ λίρα, ποὺ τὸ 1918 εἶχε 25 δραχμές, τὸ Μάρτη τοῦ '23 ἔφτασε τὶς 438! Κι ἦταν φαίνεται τόσο μεγάλη ἡ λαϊκὴ ὀργὴ ἐξαιτίας τῆς δυστυχίας ποὺ ἔφερε κοντὰ στὶς ἄλλες πληγὲς κι ὁ πληθωρισμός, ὥστε γιὰ νὰ τραβήξουν ἀπὸ τὴν κυκλοφορία 750.000.000 δραχμές, ποὺ εἶχαν ἐκδώσει μ' ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία μὲ τὴ σύμβαση τοῦ Μάρτη 1923, ἀναγκάστηκαν νὰ ἐπιβάλουν ἕκτακτο φόρο στὸ κεφάλαιο, δηλαδὴ φανερὴ κοροϊδία, γιατί ὁ νόμος ἔμεινε στὰ χαρτιά. Ὑπολόγισαν τάχα νὰ εἰσπράξουν μ' αὐτὴ τὴ φορολογία μέσα σὲ πέντε χρόνια -ἀπὸ 400 ἑκατομμύρια τὸ χρόνο- 2 δισ. δραχμές. Ὅσο τὰ εἶδατε ὅμως ἐσεῖς αὐτὰ τὰ δι-σεκατομμύρια, ἄλλο [...] ταμεῖο!

Ἐπίσης συνεχίστηκαν καὶ τὰ δάνεια ἀπ' τὴν Ἐθνοτράπεζα, ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας. Μάλιστα ἀπὸ τὸ 1920 κι ὕστερα ὅλα τὰ ἐσωτερικὰ δάνεια τ' ἀναλάβαινε ἡ Ἐθνοτράπεζα, γιατί -καθὼς λέει ἓνας οἰκονομολόγος- « τὸ κοινὸν ἤρχισεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ χάνη τὴν ἐμπιστοσύνην του πρὸς τὸ κράτος ». Ἀλλὰ κι ἡ ἐκδοσὴ τῶν ἐντόκων γραμματίων, ποὺ εἶχαν ἀρχίσει τὸ 1918, κόντευε τώρα νὰ φτάσει σ' ἀστρονομικοὺς ἀριθμοὺς. Τὸ

1923 κυκλοφορούσαν 433 εκατομμύρια και τὸ 1924 ἔφτασαν τὸ 1.100.000.000.

Ἀκόμα, μεταξύ τοῦ 1922 καὶ 1923 ἔγινε ἀφαίμαξη καὶ τῶν ὁμογενῶν τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ ἑλληνικὸ κράτος βγήκε ζητιανιὰ ἀνάμεσά τους καὶ τοὺς ζήτησε προσωρινὸ δάνειο, μὲ τὴ μορφή ἀτόκων γραμματίων, ἐνῶ στοὺς τραπεζίτες ἔδινε ἔντοκα γραμματία μὲ ὑψηλὸ τόκο καὶ ἀφορολόγητα. Τὸ δάνειο τοῦτο τὸ βάφτισαν « πατριωτικὸν δάνειον τῆς Ἀμερικῆς » καὶ μὲ τὴν ἐχμετάλλευση τῆς καλῆς πίστεως καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ τῶν ξενιτεμένων Ἑλλήνων, καταφέρανε νὰ μαζέψουν [...] τὸ « πατριωτικὸ » δάνειο ἔχει ἀποσβεστεῖ ἀπὸ καιρὸ –χωρὶς βέβαια οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀμερικῆς νὰ πάρουν πίσω πεντάρα– καὶ λείπουν ἐπίσημα στοιχεῖα γιὰ τὸ ὄνομαστικὸ του ποσό, τὸν τρόπο τῆς διάθεσής του κλπ. Ὁ λύκος, λένε, στὴν ἀναμυμπούλα χαίρεται.

Καὶ τώρα δικαιολογημένα θ' ἀναρωτηθεῖ ὁ καθένας, ποῦ ξοδεύτηκαν τόσα λεφτὰ μαζὶ μὲ τὸν τακτικὸ προϋπολογισμό; Ἄν πῆγαιναν γιὰ ν' ἀνακουφιστεῖ ἡ δυστυχία τῶν προσφυγικῶν μαζῶν κι ὀλόκληρου τοῦ ρημαγμένου λαοῦ, τότε σπολλάτη τους. Δυστυχῶς ὁμως ἓνα μεγάλο πρῶτα πρῶτα ποσό πήρε τὸ δρόμο ποῦ φέρνει στὰ χρηματοκιβώτια τῶν ὁμολογιούχων.

Ἀσυγκίνητοι ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ συμφορὰ καὶ τὴ λαϊκὴ δυστυχία, οἱ ξένοι καὶ ντόπιοι Σάουλων συνέχισαν νὰ εἰσπράττουν –καὶ μάλιστα δεκαπλάσιους, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ὑποτίμηση τῆς δραχμῆς– τοὺς τόκους καὶ τὰ χρεολύσια τῶν ληστρικῶν τους δανείων. Μεγάλα ἐπίσης ποσὰ ξοδεύτηκαν καὶ γιὰ τὸ στρατὸ τῆς Θράκης, ἐπειδὴ ὅλο τὸ πρῶτο ἐξάμηνο τοῦ 1923 βρισκόμασταν σ' ἐμπόλεμη οὐσιαστικὰ κατάστασι μὲ τὴν Τουρκία. Ἀκόμα ἡ κυβέρνησις ξόδεψε ἀρκετὰ [...] καταστεῖλει τὸ κίνημα ποῦ ἔκανε ὁ κτηνάνθρωπος Μεταξᾶς μὲ τὸν Γαργαλίδη καὶ τὸν Λεοναρδόπουλο.

Ἄλλὰ σὰν νὰ μὴν ἔφταναν ὅλες αὐτὲς οἱ πληγές τοῦ Φαραῶ, ἤρθαν κι οἱ ξένες ἱμπεριαλιστικὲς κυβερνήσεις νὰ προσθέσουν καὶ τίς δικῆς τους. Πρῶτα πρῶτα πληρώσαμε 50 εκατομμύρια λιρέτες στὴν

Ἰταλία, γιὰ τὸν κόπο καὶ τὰ ἔξοδα ποὺ ἔκανε βομβαρδίζοντας τὴν Κέρκυρα τὸ 1923. Ὑστερα ἡ ἐγγλέζικη κυβέρνησις μᾶς ἀνάγκασε μὲ τὴ σειρά της ν' ἀναγνωρίσουμε 1 ἑκατομμύριο φράγκα χρέος, ποὺ θὰ τὸ πληρώναμε σὰν ἀποζημίωσις στὶς ξένες ἑταιρεῖες καὶ ἰδιῶτες γιὰ τὶς ζημιές ποὺ πάθαιναν στὶς μικρασιατικὲς ἐπιχειρήσεις. Καὶ κοντὰ σ' αὐτὰ ἀπὸ τὸ 1913 ἀκόμα, ὅταν καταλάβαμε τὰ ἐδάφη ποὺ μέχρι τότε ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν τούρκικη, κυριαρχία, μᾶς βασανίζουσε ν' ἀναγνωρίσουμε ἕνα μέρος ἀπὸ τὸ δημόσιο ὀθωμανικὸ χρέος! Τὸ ποσό, ὅμως, ἀρκετὰ σεβαστό, δὲν εἶχε κανονιστεῖ ὀριστικὰ ἴσαμε τὸ 1938.

Ἐπίσης, τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1923 μᾶς ὑποχρέωσαν νὰ ὑπογράψουμε στὸ Λονδίνο μιὰ σύμβασις μὲ τὴν καναδικὴν κυβέρνησις καὶ ἀναγνωρίσαμε ὅτι τῆς χρωστάμε κι αὐτῆς 40.000.000 χρυσὰ φράγκα μὲ τόκο 5% ἀπὸ στάρι, ποὺ μᾶς εἶχε δώσει τὸν καιρὸ τοῦ [...] καιροῦ, στὶς διαπραγματεύσεις τῆς Λωζάννης γιὰ τὴν εἰρήνη φάνηκε ἄλλη μιὰ φορὰ τὸ βάθος καὶ τὸ πλάτος τῆς ἀσυνειδησίας τῶν «προστάτιδων» Δυνάμεων. Ἐκεῖ ὑποστήριζαν ὀρισμέναι ἀξιῶσις τῆς τούρκικης κυβερνήσεως σὲ βάρος τῆς ἑλληνικῆς ὄχι ἀπὸ συμπάθεια, τέλος πάντων, πρὸς τὸ τούρκικον ἔθνος, ἀλλὰ γιὰ νὰ σώσουν κάτι ἀπὸ τὶς διομολογήσεις τους, ποὺ ὁ Κεμάλ ἤθελε νὰ τὶς ξεφορτωθεῖ μιὰ καὶ καλή.

Ἀφοῦ, λοιπόν, μᾶς ὀδήγησαν πρῶτα στὴ μεγάλη ἐθνικὴ καταστροφὴ, τῶρα πιασμένοι χέρι χέρι οἱ ξένοι ἰμπεριαλιστὲς μὲ τοὺς δικούς μας ἀστοτσιφλικάδες, μᾶς ἔσπρωχναν στὴ χρεοκοπία καὶ τὴν οἰκονομικὴν καταστροφὴ. Ἄλλὰ στὸ μεταξὺ ἄρχισε νὰ μπαίνει στὴ χώρα σὰν χείμαρρος τὸ ξένο κεφάλαιο καὶ τὸ γεγονός τοῦτο εἶχε συνέπεια ν' ἀναβάλλει γιὰ κάμποσα χρόνια τὴν χρεοκοπία γιὰ νὰ τὴν κάνει ὅμως στὸ τέλος καταστρεφτικότερη καὶ πολὺπλευρη.

1^ο. Τὸ πρῶτο προσφυγικὸ δάνειο

Ἡ ἐξαθλίωση τῶν προσφύγων ὅσο πήγαινε καὶ γινόταν ἀπερίγραπτη. Ἔτσι, ἄρχισε νὰ δημιουργιέται σοβαρότατο [...] πρόβλημα τοῦ ἄλκινε πολλοὺς καινούργιους [...] ἐνιωθαν ὅτι κάτι πρέπει νὰ γίνει γιὰ τὴν περίθαλψη τῶν προσφύγων, ἀλλὰ μὲ τί λεφτά; Ὁ προυπολογισμὸς εἶχε γονατίσει ἀθεράπευτα καὶ οἱ ντόπιοι πλουτοκράτες δὲν ἔδειχναν μεγάλη διάθεση, νὰ διαθέσουν λεφτά γι' αὐτὴ τὴ δουλειά, μιὰ κι ἔχουνε ντύσει τὰ κεφάλαιά τους στὰ ἔντοκα γραμμάτια καὶ στὰ τοκογλυφικὰ δάνεια ἢ τὰ χρησιμοποιοῦν γιὰ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν πάμφθηνων προσφυγικῶν χειρῶν, ποὺ κατάντησαν τὸ καλύτερο χρυσορυχεῖο.

Ἀπόμεινε, λοιπόν, πάλι τὸ ἐξωτερικὸ κι ἀπὸ τὸ 1923 ἀκόμα ἡ κυβέρνησις ζήτησε « τὴν ἠθικὴν ὑποστήριξιν καὶ τὴν ὑλικὴν συνδρομήν » τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, γιὰ νὰ βρεῖ ἓνα δάνειο γιὰ τὴν προσφυγικὴ ἀποκατάσταση. Τότε ἡ ΚΤΕ ἔστειλε στὴν Ἑλλάδα ἕναν ἀντιπρόσωπό της, τὸν *Parmentier*, ποὺ μελέτησε τὰ οικονομικὰ τῆς χώρας – ἔκανε δηλαδὴ κι αὐτὸς τὸν ἔλεγχό του – κι ἔφτιασε μιὰ εὐνοϊκὴ ἔκθεση γιὰ τὴ χορήγησις δάνειου. Ὑστερα ἀπ' αὐτό, ἡ Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας, μιὰ καὶ τὸ δάνειο ἦταν πιά βέβαιον, ἔδωσε μιὰ προκαταβολὴ ἀπὸ 1 ἑκατομμύριον λίρες στερλίνες, ὄχι ὅμως στὴν ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἀλλὰ στὴν Ἐθνοτράπεζα κι αὐτὴ μὲ τὴ σειρά της τὰ δάνεισε ὕστερα στὸ κράτος μὲ τόκο 5½% δίνοντάς του δραχμές, λίγο ἀργότερα [...] γράφτηκε στὴ Γενεὺ καὶ ποὺ μ' αὐτὸ ἐγκρίθηκε ἀπὸ τὸ συμβούλιον τῆς ΚΤΕ ἓνα σχέδιον γιὰ τὴν ἰδρυσις μιᾶς ἐπιτροπῆς ἀποκατάστασης τῶν προσφύγων, ποὺ θὰ διαχειριζόταν τὸ προσφυγικὸ δάνειον ἀπὸ 6 ἑκατομμύρια λίρες. Ὅπως φαίνεται, κανεὶς μὲ κανέναν τρόπο δὲν ἐμπιστευόταν λεφτά στὰ χέρια τῆς ἑλληνικῆς κυβέρνησις! Ἄλλ' ἀπὸ τέτοιους ξεφτιλισμοὺς ἡ τάξις ποὺ κυβερνοῦσε τὴ χώρα ἦταν μαθημένη καὶ δὲν κοκκίνιζε.

Ἀφοῦ ἔδωσαν τὴν ἐγκρισή τους γιὰ τὸ δάνειον, οἱ ξένοι ἱμπεριαλιστὲς καὶ τοκογλύφοι δὲν βιαζόντανε τώρα καθόλου νὰ μᾶς δώσουν

καί τὰ λεφτά. Ἄρχισαν νὰ μᾶς ἐκβιάζουν πάλι νὰ παραιτηθοῦμε ἀπὸ τὶς πολεμικὲς ψευτοπιστώσεις τοῦ 1914-1918, χωρὶς νὰ νοιάζονται γιὰ τὴ λαϊκὴ δυστυχία ποὺ ἦταν ἀπερίγραφη. Τὴν προσφυγιά τὴ θέριζε ἡ πείνα κι ὁ θάνατος καὶ ἡ κατάσταση γενικὰ χειροτέρευε ἀδιάκοπα μὲ τὶς ρεμουῦλες, τὶς καταχρήσεις, τὴν ἐξαχρείωση καὶ τὴ διαφθορὰ τῶν συνειδήσεων ποὺ 'παιρναν ἕκταση μεγάλη. Ἡ ζωὴ τῶν κυβερνήσεων δὲν διαρκοῦσε πάνω ἀπὸ λίγους μῆνες. Τὸ 1924 ἄλλαξαν δέκα ὑπουργοὶ τῶν Οἰκονομικῶν, ἐνῶ στὴ διάρκειά αὐτῶν τῶν ἀλλαγῶν οἱ ἑκατομμυριοῦχοι ξεπετάγονταν ντουζίνες ντουζίνες. Ἐπιτέλους, [...] τῶν ξένων γιὰ τὶς ψευτοπιστώσεις ἀποφάσισαν νὰ μὴ δώσουν τὸ δάνειο. Πολλοὶ πρὶν μάθουν τοὺς ὅρους καὶ τὶς λεπτομέρειες τῆς ἐκδοσης θὰ ἔχαν ἴσως τὴν ἀφέλεια νὰ πιστεῦουν ὅτι τὸ δάνειο τοῦτο, μιὰ καὶ τὸ προξένεψε ἡ ΚΤΕ, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ σκοπὸς τοῦ ἦταν τόσο ἱερός, θὰ εἶχε δοθεῖ μὲ πολὺ ἐλαφροὺς ὅρους, ἴσως καὶ ἄτοκο! Μὰ ὅταν μάθει κανεὶς τὴν ἱστορία του, θὰ μείνει μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα. Εὐκόλα μπορεῖτε νὰ μαντέψετε τοὺς ὅρους, ὅταν μάθετε ὅτι τὰ λεφτὰ μᾶς τὰ δάνεισαν ὁ Χάμπρο 60%, οἱ Ἀμερικάνοι τραπεζίτες τοῦ οἴκου [...] καὶ ἡ Ἐθνοτράπεζα (λείπει ὁ Μάρτης ἀπὸ τὴ Σαρακοστή, ὅταν οἱ ὄροι εἶναι ληστρικοί;).

Τὸ δάνειο ἐγίνε τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1924, χρειάστηκε ὅμως νὰ δώσει πρῶτα τὴν ἀδειά του ὁ ΔΟΕ, καὶ δὲν τὴν ἔδωσε βέβαια χωρὶς ἀνταλλάγματα. Γιὰ ἐγγύηση πῆρε τὶς παρακάτω πρόσοδοι: τὰ μονοπώλια τῶν νέων χωρῶν στὸ ἀλάτι, σπύρτα, τράπουλες καὶ τσιγαρόχαρτο. Τοῦ παραχωρήθηκαν ἐπίσης οἱ εἰσπράξεις τῶν τελωνείων Μυτιλήνης, Σύρας, Χανίων, Ἡρακλείου, Σάμου καὶ Χίου, ὁ φόρος καπνοῦ καὶ τὰ τέλη τοῦ χαρτοσήμου στὶς νέες χῶρες (Μακεδονία, Θράκη, κλπ.), ὁ φόρος τοῦ οἰνοπνεύματος σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ πλεονάσματα τῶν υπεγγύων στὸ ΔΟΕ προσόδων! Σὰν νὰ μὴν [...] ὅλα τοῦτα, μπῆκαν ἐγγύηση γιὰ τὸ δάνειο ποὺ θὰ 'παιρναν οἱ πρόσφυγες. Καὶ κοντὰ σ' αὐτὰ οἱ ὁμολογιοῦχοι μᾶς ἔβαλαν σὰν ὄρο νὰ ὑποχωρήσουμε καὶ στοὺς ἐκβιασμοὺς τῆς ἐταιρείας τῆς Κωπαΐδας!

Τὸ ὀνομαστικὸ κεφάλαιο τοῦ προσφυγικοῦ –ὅπως ὀνομάζεται– δανείου τοῦ 1924 ἦταν 12.300.000 λίρες, κανόνισαν ὅμως νὰ πάρουμε ἀπ’ αὐτὸ τὰ 88% καὶ κράτησαν 2.300.000 λίρες γιὰ ἔξοδα ἐκδοσης, λὲς καὶ χρειάστηκε νὰ πᾶνε στὸν Ἄρη γιὰ νὰ τὸ βροῦνε καὶ καταξοδεύτηκαν. Ἔτσι κατάληξε νὰ πάρουμε κάπου 8,1 ἑκατομμύρια λίρες μὲ τόκο πραγματικὸ 9%! Ἔδωσε –ὀνομαστικά, βέβαια– ὁ Χάμπρο 7,5 ἑκατομμύρια λίρες, ὁ Spreyer τῆς Νέας Ὑόρκης 11 ἑκατομμύρια δολάρια κι ἡ Ἐθνοτράπεζα 2,5 ἑκατομμύρια λίρες.

Καθὼς εἶπαμε, τὰ λεφτὰ ἀνάλαβε νὰ τὰ διαχειριστεῖ ἡ ΑΕΠ πού ἀποτελέστηκε ἀπὸ δύο Ἑλληνες καὶ δύο ξένους μὲ πρόεδρο Ἀμερικανό. Εἶναι ἀφάνταστο κι ἀπίστευτο μὲ πόση ἀσυνειδησία σκόρπισαν ὅλοι αὐτοὶ τὸ δάνειο. Ἐφτιαξαν « παραγωγικά » ἔργα, πού στὸ τέλος βγήκαν ἄχρηστα, χτίσανε συνοικισμοὺς στὰ πιὸ ἀνθυγιεινὰ ἐδάφη, ἔκαναν προμήθειες μὲ μεγάλες ρεμοῦλες πού τὶς ἐγκατάλειψαν ὕστερα καὶ ρημάχτηκαν. Οἱ προσφυγοκάπηλοι καὶ προσφυγοπατέρες ὀργιάσανε καὶ χρειάζεται βιβλίο ὀλόκληρο γιὰ νὰ ἱστορήσει κανεὶς [...] « ἀποκατάστασης ». Μόνο πιὸ κάτω θὰ μᾶς δοθεῖ εὐκαιρία νὰ πούμε μερικὰ ἄλλα πράγματα γι’ αὐτὸ τὸ ζήτημα. Μὲ τέτοιους, ὅμως, ληστὲς πού μπλέξαμε ἐπόμενο ἦτανε νὰ μὴ γίνουν παρὰ τιποτένια πράγματα μὲ τὸ πρῶτο προσφυγικὸ δάνειο κι οἱ πρόσφυγες ἔμειναν πάλι μὲ σύντροφο τὴ δυστυχία τους καὶ τὰ παχιά λόγια τῶν προσφυγοκαπῆλων!

Δ'. Ἡ Ἑλλάδα στὸ σφυρί

Ἄμεσως ὕστερ’ ἀπὸ τὴ μικρασιατικὴ καταστροφή, οἱ σχέσεις τοῦ ξένου μὲ τὸ ντόπιο κεφάλαιο καὶ τὶς κυβερνήσεις του ἀναπτύσσονται καὶ γίνονται μάλιστα στενότερες ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά. Ἡ καπιταλιστικὴ Εὐρώπη εἶχε ἀρχίσει πιά νὰ μπαίνει στὴν περίοδο τῆς μερικῆς σταθεροποίησης τοῦ καπιταλισμοῦ. Ἀφοῦ ξέφυγαν τὴν περίοδο τῶν ἐπαναστάσεων καὶ γλίτωσαν ἀπὸ τὴν ἐπαναστατικὴ κρί-

ση με τὴ φωτιά καὶ τὸ σίδηρο καὶ με τὴ βοήθεια τῶν σοσιαλιστικοκρατῶν ἡγετῶν, οἱ πλουτοκράτες τῆς Εὐρώπης καταφέρανε νὰ πετύχουν καὶ τὴ μερικὴ σταθεροποίηση τοῦ καπιταλισμοῦ σὲ βᾶρος τοῦ προλεταριάτου καὶ ὄλων τῶν ἐργαζομένων. Τὰ καινούργια τεράστια κεφάλαια συσσωρεύτηκαν ἰδίως ἀπὸ τὸ ἐμπόριο τοῦ θανάτου, ποὺ τὰ φέρνει στὶς διάφορες χώρες, ἰδιαίτερα στὶς καθυστερημένες οἰκονομικὰ καὶ στὶς μισοανεξάρτητες. «Ὅποια χώρα τὰ δέχεται εἶναι σὰν νὰ ὑπογράφει τὴν καταδίκη τοῦ λαοῦ της σ' ἀδιάκοπη φτώχεια καὶ δυστυχία. Κι ὅμως, βρέθηκε στὴν Ἑλλάδα ὁ Μιχαλακόπουλος, ἄξιος καὶ ὑπεράξιος ἐκπρόσωπος τῆς ἐλληνικῆς πλουτοκρατίας, ποὺ τοὺς ἄνοιξε διάπλατη τὴν πόρτα καὶ μπήκανε μέσα. Ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ ἔγινε πρωθυπουργὸς - Ὀκτώβρης τοῦ 1924 - ὀλόκληρη ἡ χώρα βγήκε στὸ σφυρί, ἔγινε σκλάβος. Ἀγκαλιασμένα τὸ ντόπιο με τὸ ξένο κεφάλαιο ὀργάνωσαν ἓνα ἄγριο ξεφάντωμα, τέτοιο ποὺ πρώτη φορὰ γνώρισαν οἱ πλάτες τοῦ λαοῦ.

Γιατὶ εἶναι περιττὸ νὰ ποῦμε ὅτι πάνω στὶς πλάτες τοῦ φορτώθηκαν τὰ ἔξοδα - ἄλλωστε ἦταν αὐτὸν τὸν καιρὸ καὶ μοναδικὴ εὐκαιρία γιὰ μιὰ τέτοια δουλειά.

Μὲ ψευτοὑποσχέσεις οἱ πρόσφυγες εἶχαν πιὰ «συνηθίσει» στὴ δυστυχία τους. Ὁ ρέστος λαός, παρασυρμένος ἀπὸ τὴ «δημοκρατικὴ» δημαγωγία τοῦ Παπαναστάση, βρισκόταν σὲ «κατάσταση ἀναμονῆς». Τὰ [...] νὰ τοποθετήσουν καὶ ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ λεφτὰ τους ὄχι σὲ τοκογλυφικὰ δάνεια, ἀλλὰ στὴ βιομηχανία. Βιομηχανία ὅμως γιὰ τὴν παραγωγή ἐμπορευμάτων ἄμεσης κατανάλωσης, ποὺ φέρνουν ἄμεσα καὶ συνήθως μεγάλα κέρδη. Ἀλλὰ καὶ ὁ χαρακτήρας τῆς εἶναι παρασιτικὸς, γιατί στηρίχτηκε στοὺς τελωνειακοὺς δασμοὺς ποὺ ἀδιάκοπα ἔβαζαν καὶ αὐξάναν οἱ κυβερνήσεις καὶ στὴ ληστρική, ἐκμετάλλευση τῶν προσφυγικῶν χειρῶν. Πάνω στὴ λαϊκὴ δυστυχία καὶ ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσή της γίνονται βουνὰ ὀλόκληρα τὰ ἑκατομμύρια τῶν ντόπιων καὶ τῶν ξένων πλουτοκρατῶν καὶ με τὰ ἄφθονα κεφάλαια, ποὺ μπαίνουν στὴ χώρα, ἀνθίζει μιὰ προσωρινή, ψεύτικη καὶ ἐπιφανειακὴ εὐημερία.

Τὸ ξένο κεφάλαιο μπαίνει καὶ τοποθετιέται ὄχι μονάχα σὲ τοκογλυφικά ληστρικά δάνεια μὰ –μὲ ρυθμό, μάλιστα, ἀδιάκοπα ἐπιταχυνόμενο– καὶ σὲ ἐπιχειρήσεις, ὄχι ὅμως πλουτοπαραγωγικές, ἀλλὰ τέτοιες πὺ μπαίνουν ἐμπόδιο καὶ φραγμὸς στὴν ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων. Ὁ Μιχαλακόπουλος δὲν προλαβαίνει νὰ ὑπογράψει συμβάσεις. Αὐτὸς ὑπέγραψε τὴ σύμβαση κι ὁ ἴδιος ἄρχισε τὶς συνεννοήσεις καὶ τὶς συμφωνίες γιὰ τὴν Πάουερ, [...] ἀνεκδιήγητο δάνειο τῶν σιδηροδρόμων, πὺ πῆρε ἀργότερα ὁ Πάγκαλος, μαζὶ μὲ τὸ δάνειο τῆς ὕδρευσης. Ἐπίσης τὸ νομοσχέδιο γιὰ τὴ Φαουντέσιον τὸ ὑπέβαλε στὴ Βουλὴ ὁ Μιχαλακόπουλος κι ἀκόμα, γιὰ νὰ φανεῖ εὐχάριστος στοὺς ξένους ἱμπεριαλιστές, ἀποφάσισε ν' ἀναγνωρίσει τὰ χρέη πὺ μᾶς εἶχε φορτώσει ἡ ἐγγλέζικη κυβέρνηση γιὰ τὸ πολεμικὸ ὕλικὸ πὺ μᾶς ἔδωσε, καθὼς εἶδαμε, τὸ 1917-18. Σύμφωνα μὲ τὶς συμβάσεις πὺ 'κανε ὁ πρωθυπουργὸς γιὰ « παραγωγικὰ ἔργα », οἱ τοκογλύφοι –κοντὰ στοὺς ἄλλους ἀνήκουστους ὄρους– δάνειζαν τὰ λεφτὰ τους στὴν κυβέρνηση κι ὕστερα μὲ τὰ λεφτὰ τοῦτα ἀναλάβαιναν οἱ ἴδιοι τὴν ἐκτέλεση τῶν ἔργων. Αὐτὸ, ὅπως μπορεῖ κανεὶς εὐκόλα νὰ τὸ καταλάβει, γινότανε γιὰ νὰ παίρνουν τοὺς τόκους, κι ἀκόμα γιὰ νὰ σπαταλᾶνε καὶ νὰ τρῶνε τὰ λεφτὰ χωρὶς λύπη, ἀφοῦ δὲν ἦταν πιά δικὰ τους, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴν ἔχουν καμιὰ εὐθύνη ἀν παρατήσουν τὰ ἔργα στὴ μέση, ὅπως ἔγινε πολλὲς φορὲς ἀργότερα! Μὲ τέτοια εὐλογημένη, πολιτικὴ, ἡ κατάσταση τῆς χώρας καὶ τοῦ λαοῦ δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ χειροτερεύει. Κοντὰ ὁ μισὸς προυπολογισμὸς πῆγαινε γιὰ τοὺς ξένους ὁμολογιούχους κι ὁ ξεπεσμὸς τῆς δραχμῆς δὲν σταματοῦσε μὲ κανέναν τρόπο, ἀλλ' εἶναι ἄσικοπο ν' ἀναφέρουμε ὅτι τὴ μεγαλύτερη μπάζα τὴν ἔκανε ἡ Ἐθνοτράπεζα τὸν Ἰούνη τοῦ 1923. Ἡ λίρα ἀπὸ 438 δραχμὲς εἶχε φτάσει ἐκεῖνο τὸ μῆνα –τὸ πιὸ πολὺ μὲ κόλπα χρηματιστηριακά– στὶς 126 δραχμὲς. Ἡ Ἐθνοτράπεζα ἔβγαλε τότε ἀβέρτα χαρτονομίσματα κι ἀγόρασε λίρες μὲ τὴν ψυχὴ της. Ἔτσι ἡ δραχμὴ ξαναπῆρε τὸν κατήφορο καὶ τὰ ἑκατομμύρια τοῦ « Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος » τὸν ἀνήφορο.

‘Αλλά και φορομπηχτικά νομοσχέδια ο Μιχαλακόπουλος ὄλο και ξεφούρνιζε ἀδιάκοπα. Κοντὰ στους ἄλλους φόρους, γιὰ νὰ οἰκονομήσει τοὺς τόκους τῶν ξένων δανείων, διπλασίασε τὸ φόρο οἰκοδομῶν στὴν Ἀθήνα καὶ τὸν Πειραιά. Οἱ λαϊκὲς ὅμως μάζες, ξεγελασμένες στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὴν δημαγωγία τοῦ Παπαναστάση, εἶχαν τώρα πειστεῖ μὲ τὴν τόσο σκληρὴ πείρα τους ὅτι στὴν οὐσία δὲν ἄλλαξε τίποτα μὲ τὴν ἐγκαθίδρυση τῆς ἄδειας ἀπὸ περιεχόμενο δημοκρατίας. Στὸ μεταξὺ κι ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος ἀνάμεσα στὸ λαὸ εἶχε μεγαλώσει ἀρκετά. Τὸ παλαιοπολεμικὸ κίνημα συγκλόνιζε πιά ὁλόκληρη τὴν Ἑλλάδα καὶ πάλι δὲν στεκόταν καλὰ στὰ πόδια του τὸ καθεστῶς τῶν ἀστοτσιφλικάδων, ἀλλὰ κι αὐτοὶ βλέποντας τὸν κίνδυνο συμφώνησαν εὐκολὰ γιὰ τὸ γιατρικό. Ὁ Μιχαλακόπουλος –δηλαδὴ ἡ Ἐθνοτράπεζα– μὰ κι ὄλοι οἱ πολιτικάντες ἔδωσαν τὴν ἄδεια ἢ τὴν ἀνοχὴ τους στὸν Πάγκαλο νὰ ὀργανώσει ἓνα κωμικὸ ψευτοκίνημα κι ἔτσι χωρὶς νὰ ματώσει μύτη ὁ κυρ-Θοδωράκης, τὸν Ἰούνη τοῦ 1925, σκαρφάλωσε στὴν ἐξουσία. Ὁ Καρολίδης κι ἄλλοι πολλοὶ λένε –καὶ εἶναι γεγονός– ὅτι στὸν Πάγκαλο ἔδωσε τίς εὐλογίες του κι ὁ Παπαναστάσης!

Ἡ δικτατορία τοῦ Πάγκαλου ἀποτελεῖ –ὑστερ’ ἀπὸ τὸν Μεταξᾶ, βέβαια– μία ἀπὸ τίς πιὸ μαῦρες σελίδες στὴν ἱστορία τῆς χώρας μας τὰ τελευταῖα τουλάχιστον σαράντα χρόνια κι ἐπειδὴ ἀκριβῶς αὐτὴ τὴν εὐκαιρία περίμενε καὶ τὸ ξένο κεφάλαιο γιὰ νὰ ἀλωνίσει, πρέπει νὰ τῆς ἀφιερῶσουμε ἰδιαίτερο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΑΛΙΚΗΣ ΣΥΜΜΟΡΙΑΣ

Α'. Ἐμπῶτε σκύλοι ἀλέστε...

Ὁ Πάγκαλος γκρέμισε κάθε ἐμπόδιο πού 'βαζε μπροστά του τὴ ἔθνικὴ ἀξιοπρέπεια, πέταξε κάθε φράχτη ἠθικὸ καὶ μὲ συνενόχους τοὺς ξένους τοκογλύφους, ρήμαξε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους, καταλήσθηκε τὸ λαὸ καὶ ρεζίλιψε τὴ χώρα μὲ τὴν τυχοδιωκτικὴ του πολιτικὴ. Ἄνέβηκε, καθὼς εἶδαμε, στὴν ἐξουσία μὲ τὴν ὑποστήριξη τοῦ τραπεζικοῦ κεφαλαίου κι ὄλων τῶν πολιτικάντηδων, μὲ σκοπὸ νὰ πνίξει τὸ λαϊκὸ κίνημα. Στὴν ἀρχὴ κράτησε τοὺς κοινοβουλευτικοὺς τύπους, ἀλλὰ σὲ λίγο προσπάθησε νὰ ἐκμεταλλευτεῖ τὴν ἀπαγοήτευση πού δοκίμαζαν ὀρισμένα, καθυστερημένα πολιτικά, λαϊκὰ στρώματα ἀπὸ τὸν κοινοβουλευτισμὸ, ἔτσι πού τὸν εἶχαν καταντήσει τότε τὰ φαυλοκρατικὰ κόμματα. Διάλυσε, λοιπόν, τὴ Βουλὴ καὶ χειροτονήθηκε ἀμέσως δικτάτορας-ἐθνοσωτήρας ὁ Πάγκαλος.

Ὁ πρόδρομος αὐτὸς τοῦ Μεταξᾶ, ὁ γελοῖος δικτατορίσκος τῆς ρεμούλας, συνέχισε τοὺς μεγάλους ἔρωτες τοῦ Μιχαλακόπουλου μὲ τοὺς ξένους τοκογλύφους καὶ μάλιστα τὸν ξεπέρασε.

Τώρα πού σὰν δικτάτορας δὲν εἶχε νὰ δώσει λόγο σὲ κανένα, ἔβαλε μπροστά τὸ ἀνοιχτὸ ξεπούλημα τῆς χώρας στοὺς ξένους κεφαλαιούχους καὶ σὲ συνεργασία μὲ τοὺς λωποδύτες ὑπουργοὺς του καὶ ντόπιους τυχοδιῶκτες, τὸ 'ριξαν στὴ ρεμούλα καὶ τίς ληστεῖες.

Πολλὰ κοινωνικὰ κατακάθια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κοιμήθηκαν ξεβράκωτοι κι ἀδέκαφοι καὶ ξύπνησαν ἑκατομμυριοῦχοι. Γκανιὰν ὁμως ἦρθε ὁ δικτάτορας μὲ τὴν προκομμένη τὴ συμβία του!

Ὁ Πάγκαλος, ὅπως κι ὁ Μιχαλακόπουλος, τὸ 'χε καημὸ ἂν πέρ-

ναγε έστω και μιὰ μέρα χωρίς νὰ υπογράψουμε μιὰ σύμβαση με ξένη εταιρεία ή τράπεζα. Η Έθνο-τράπεζα βρέθηκε τότε στο στοιχείο της, αλλά και τὸ ξένο κεφάλαιο τὸ περιποιήθηκε ὅσο ἔπαιρνε.

Πρῶτα πρῶτα ἐπικύρωσε και πήρε τὸ δάνειο τῶν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων, πού εἶχε συμφωνήσει ὁ Μιχαλακόπουλος με Βέλγους κεφαλαιούχους - τὴ Société Commerciale de Belgique. Τ' ὀνομαστικό του κεφάλαιο ἦτανε 2.200.000 λίρες κι ὁ τόκος 8%. Η τιμὴ τῆς ἐκδοσῆς του ὁμως κατέβηκε στὰ 90%. Ἔτσι και τὸ συνολικό ποσὸ κατέβηκε κάτω ἀπὸ τὰ 2 ἑκατομμύρια λίρες κι ὁ πραγματικός τόκος ἀνέβηκε στὸ τοκογλυφικό ἐπίπεδο τῶν 9%. Τὸ δάνειο ἔγινε « διὰ τὴν κατασκευὴν και ἐνίσχυσιν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν και τὴν προμήθειαν σιδηροδρομικοῦ ὑλικοῦ ». Θὰ ἴφτιαχναν, καθὼς λέγανε, 350 χιλιόμετρα σιδηροδρομικὲς γραμμές, ἀλλὰ μόλις πήραν τὰ λεφτὰ στὰ χέρια τους ὁ Πάγκαλος και Σία, οὔτε τίς εἶδε οὔτε τίς ἄκουσε κανεῖς τίς καινούργιες τοὔτες γραμμές !

Ὅπως γράφει ὁ καθηγητὴς Στεφανίδης στὸ βιβλίο του *Συρροή ξένων κεφαλαίων ἐν Ἑλλάδι*, ἡ σύμβαση αὐτὴ εἶναι ἐπαχθέστερη « ὄχι μόνον τῆς συμβάσεως τοῦ ἀ' προσφυγικοῦ, ἀλλὰ και αὐτῆς τῆς συμβάσεως ὑδρεύσεως ». Μάλιστα με τὸ δάνειο « τῶν σιδηροδρόμων » συμβαίνει κι αὐτὸ τὸ περίεργο κι ἀρκετὰ χαρακτηριστικό γιὰ τοὺς ληστρικούς ὄρους και τὸ πλιατσικολόγημα πού ἔγινε.

Ἐνῶ τ' ὀνομαστικό του ποσὸ στὰ χαρτιὰ ὀρίστηκε σὲ 2.200.000 λίρες και τὸ πραγματικό σὲ 2 ἑκατομμύρια λίρες, δηλαδὴ τὰ 90%, κι ὁ τόκος 8,69%, μέχρι τὸ 1936 δὲν εἶχε καθοριστεῖ, ὅπως γράφει ὁ Α. Ἀγγελόπουλος, « ποῖον τὸ πρὸς ἐξυπηρέτησιν κεφάλαιον τοῦ ἐν λόγῳ δανείου » και τὸ ζήτημα παραπέμφθηκε σὲ διαιτησία !

Ἄλλη σύμβαση τοῦ Μιχαλακόπουλου πού τὴν ἐπικύρωσε ὁ Πάγκαλος εἶναι τὸ « δάνειον ὑδρεύσεως ». Τοῦτο μᾶς τὸ ἔδωσε ἡ εταιρεία Ulen & Co. τῆς Νέας Ἰόρκης μαζί με τὴν Τράπεζα Ἀθηνῶν.

Τ' ὀνομαστικό του κεφάλαιο ἦταν 10.000.000 δολάρια κι ἔδωσαν ἀπὸ 5 ἡ καθεμιὰ. Τὸ δάνειο ὁμως ἐκδόθηκε στὰ 85% και ἔτσι πήραμε 8½ ἑκατομμύρια δολάρια μονάχα. Ὅλα τὰ ἔξοδα τ' ἀνάλαβε

τὸ ἑλληνικὸ κράτος κι ἀκόμα ἔδωσε κι «ἀμοιβή» στὴν ἑταιρεία καὶ τοὺς ντόπιους συνεταιίρους τῆς 1.200.000 δολάρια καὶ 240.000 δολάρια γιὰ... ἔξοδα πού 'γιναν στὴν Ἀμερικὴ! Ὁ τόκος ὀρίστηκε 8% ὀνομαστικός κι ὁ πραγματικός κόντεψε νὰ φτάσει τὰ 10% σ' ἐποχὴ πού τὰ κεφάλαια ἀφθονοῦσαν.

Ἀφοῦ, λοιπόν, δάνεισαν τὸν ἑαυτὸν τους οἱ ντόπιοι καὶ οἱ ξένοι τραπεζίτες, ἄρχισαν τὰ ἔργα, πού καὶ αὐτὰ μὲ τὴ σύμβαση μπῆκαν ὑποθήκη στ' ὄνομά τους γιὰ ἐγγύηση.

Κοντὰ σ' ἄλλα, οἱ Ἀθηναῖοι-Πειραιῶτες κλπ. ὑποχρεώθηκαν νὰ πληρώσουνε νερὸ δύο χρόνια πρὶν ἔρθει στὰ σπίτια τους, καὶ ὅταν τελειώσαν τὰ ἔργα, τὴν ἐκμετάλλευσή καὶ τὴ διεύθυνσή τους θὰ τὴν ἀναλάβαινε στὸ τέλος ἡ ΑΕΕ Ὑδάτων, πού ιδρύθηκε ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Οὔλεν καὶ πού καταδικαστήκαμε νὰ τὴν ἔχουμε στίς πλάτες μας ἴσαμε νὰ σβηστεῖ ὁλόκληρο τὸ δάνειο μὲ τὰ τοκοχρεολύσια, δηλαδὴ 27 χρόνια. Ἡ Οὔλεν πάλι, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς τοκογλυφικούς τόκους καὶ τὰ βαριὰ τοκοχρεολύσια, κανονίστηκε νὰ παίρνει καὶ τὰ 1/2% ἀπὸ τὶς καθαρὲς εἰσπράξεις τῆς Ἑταιρείας Ὑδάτων γιὰ τὶς ὑπηρεσίες πού προσέφερε! Μὲ τέτοιες διαφορὲς μηχανεὲς ἡ ληστρική ἑταιρεία κατάφερε νὰ γδάρει τὰ θύματά της - Ἀθηναίους καὶ Πειραιῶτες - ἀφοῦ κόντεψε νὰ τοὺς ἀναγκάσει νὰ πληρώνουν τὸ νερὸ ὅσο καὶ τὸ γάλα, ἂν λογαριάσει κανεὶς καὶ τοὺς τόκους τοῦ δανείου.

Μὲ τοὺς ἴδιους ὅρους ὑπογράφηκε κι ἄλλη σύμβαση γιὰ συμπληρωματικὸ δάνειο 1 ἑκατομμύριο δολάρια, πού τὸ ἔδωσαν πάλι ἀπὸ μισὸ ἡ Οὔλεν καὶ ἡ Τράπεζα Ἀθηνῶν γιὰ τὴν ἐκτέλεση προσωρινῶν ἔργων ὑδρευσης.

Ὁ καθηγητὴς Στεφανίδης χαρακτηρίζει τοὺς ὅρους τῶν δύο τούτων συμβάσεων «λίαν καταθλιπτικούς», «ἐπαχθεῖς», κλπ. καὶ συμπληρώνει: «Ἐνῶ δεῖκνυνται ὑπεράγαν γενναϊόδωροι πρὸς τὴν ἀμερικανικὴν ἑταιρείαν, περιφρουροῦν ἐλάχιστα τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους καὶ τῆς κοινωνίας». Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1935, ὕστερα ἀπὸ τόσες διαμαρτυρίες τοῦ λαοῦ τῆς Ἀθῆνας καὶ τοῦ Πειραιᾶ, ἡ Οὔλεν δέχτηκε μὲ συγκατάβαση νὰ κατεβάσει τὸν τόκο στὰ 5% καὶ νὰ

δώσει παράταση για τήν εξόφληση του δανείου πενήντα συνολικά χρόνια, λιγοστεύοντας δῆθεν τὰ χρονιάτικα τοκοχρεολύσια. Πιο ξετσιπίωτη ὁμως κοροϊδία ἀπ' αὐτὴ ἐδῶ δὲν ὑπάρχει. Γιατὶ τότε δὲν ἔπαιρναν καθόλου χρεολύσια, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ 1932 εἶχε σταματήσει ἡ πληρωμὴ τους κι ἔτσι, παρατείνοντας τὴν εξόφληση τοῦ δανείου σὲ πολὺ περισσότερο ἀπὸ πενήντα χρόνια, καταδικαστήκαμε νὰ σκύβουμε τὸ κεφάλι στὴν Οὐλὲν πάνω ἀπὸ μισὸ αἰῶνα.

Κοντὰ σ' αὐτὸ τὸ «κατόρθωμα», ὁ Πάγκαλος ἐπικύρωσε καὶ τὴν ἀπόφαση τοῦ Μιχαλακόπουλου, ποὺ ἀναγνώριζε πολεμικὰ χρέη στὴν ἐγγλέζικη κυβέρνηση.

Β'. Ἄλλα κατορθώματα

Ὁ κωμικὸς δικτάτορας εἶχε πιάσει καὶ μὲ τὰ δυὸ χέρια κοντυλοφόρους καὶ ὑπόγραφε συμβάσεις μὲ ξένες ἑταιρεῖες, μὲ τοκογλύφους, μὲ ληστές καὶ ἀπατεῶνες, μ' ὅποιονδῆποτε, φτάνει νὰ ἔβγαζαν προμήθεια μεγάλη αὐτὸς καὶ οἱ συμμορίτες του. Τότε ἡ κυβέρνησή του ἄρχισε καὶ τὶς συνεννοήσεις γιὰ τὴν ἐγκατάσταση στὴ χώρα μας τῆς Πάουερ. Στὸ τέλος ἔκανε δύο συμβάσεις μὲ τὴν ἀγγλικὴ Πάουερ καὶ τὸ Συνδικάτο Μελετῶν κι Ἐπιχειρήσεων.

Ἐπικεφαλῆς τοῦ συνδικάτου τούτου βρισκόταν ἡ Ἐθνοτράπεζα, ποὺ τὸ ἱδρυσε τὸ 1924, μὲ σκοπὸ τὴ μελέτη καὶ ἐπίλυση «ἔργων κοινῆς ὠφελείας» καὶ μάλιστα παραγωγῆς ἤλεκτρισμοῦ γιὰ φωτισμὸ καὶ συγκοινωνία. Καὶ γιὰ νὰ φτιάξει αὐτὰ τὰ ἔργα «κοινῆς ὠφελείας» χρειάστηκε νὰ συνεταιριστεῖ μὲ τὴν Πάουερ. Στους δυὸ ἀναδόχους ὁ Πάγκαλος, τὸ 1925, μὲ συμβόλαιο τοὺς παραχωροῦσε γιὰ χρονικὸ διάστημα ἐξήντα χρόνων τὸ ἀποκλειστικὸ δικαίωμα τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς ἤλεκτρικοῦ ρεύματος στὴν περιφέρεια τῆς Ἀθῆνας, μονοπώλιο στὰ τράμ, μονοπώλιο στὸ ΣΑΠ καὶ λίγο-πολὺ μονοπώλιο καὶ στὰ λεωφορεῖα.

Δυστυχῶς ὁμως ἡ συμμορία δὲν «εὐτύχησε» νὰ βάλει καὶ τὴν

τελευταία σφραγίδα στο συμβόλαιο. Αυτό τὸ λαχείο ἔπεσε στὸν Μεταξᾶ.

Τοῦ Πάγκαλου ἡ κυβέρνησις ἔφτιαξε καὶ τὸν ΑΣΟ καὶ πούλησε μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τοὺς σταφιδοπαραγωγούς στὴν Ἐθνοτράπεζα, πού δάνεισε τὸ ληστρικό ὄργανισμὸ μὲ 400 ἑκατομμύρια καὶ τὸν ἀνάλαβε « ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ». Ὁ ὑπουργὸς τοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Γ. Κοφινᾶς, διάσημος φορομπήχτης, γράφει ὅτι ἀναγκάστηκε νὰ παραιτηθεῖ, γιατί βρέθηκε « πρὸ τῶν ἀδιακόπως προβαλλομένων ἀξιώσεων περὶ ὑπογραφῆς καὶ ἄλλων συμβάσεων δι' ἐκτέλεσιν δημοσίων ἔργων καὶ διὰ νέας προμηθείας καὶ ἀκατασκέτους δαπάνας ».

Καὶ τὸν διαδέχτηκε στὸ ὑπουργεῖο τῶν Οἰκονομικῶν ὁ ἴδιος ὁ Πάγκαλος καὶ ἀργότερα ὁ Τανταλίδης, μεγάλη καὶ αὐτὸς προσωπικότης τῆς ρεμούλας.

« Ὅλοι ρίχτηκαν σὰν τὶς ἀκρίδες πάνω στὴ χώρα μὲ διάθεσιν νὰ φᾶνε τὸ καταπέτασμα.

Ἀκούστε ἓνα γνωστὸ κατόρθωμά τους, πού τὸ παίρνω ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Καρολίδη : « Ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἐστάλη αὐθωρεὶ εἰς Ἀμερικὴν πρὸς σύναψιν δανείου ἢ μᾶλλον ὅπως ἐνεργήσῃ διὰ τὴν χορήγησιν τῶν Ἀμερικανικῶν κατὰ τὸν πόλεμον ὑποσχεθεισῶν πιστώσεων, εἰσηγήσει καὶ προτροπῇ μυστηριωδῶν μεσαζόντων παραγόντων Ἑλλήνων ἐγκατεστημένων ἐν Ἀμερικῇ, οἵτινες καὶ ἐβεβαίουν ὅτι θὰ κατώρθουν δι' ἐξαγορᾶς τῆς συνειδήσεως τοῦ ἐπὶ τοῦ θησαυροφυλακίου τῆς Ἀμερικῆς ὑπουργοῦ, νὰ ἐπιτύχουν πάντα τοῦτα ». Αὐτὲς οἱ διαβόητες ψευτοπιστώσεις ἔγιναν, καθὼς βλέπετε, καὶ ὄπλα τῶν ἀπατεῶνων ! Καὶ συνεχίζει ὁ ἱστορικός : « Αἱ διαδόσεις αὗται καταλλήλως διαδοθεῖσαι ἐγένοντο ἀφορμὴ χρηματιστηριακοῦ παιγνιδίου ἐξ οὗ ἱκανοποιήθησαν οἱ ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ περὶ ταύτην ἐντριβέστεροι τοῦ στρατηγοῦ φίλοι εἰς βᾶρος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ » !

Τέτοιες ἀπάτες δὲν εἶναι μιὰ καὶ δυὸ πού σκάρωσε ἡ συμμορία. Εἶναι πλῆθος, ἀμέτρητες. Μιὰ φορὰ οἱ ὑπουργοὶ τοῦ Πάγκαλου

Ταβουλάρης τῆς Συγκοινωνίας (ὁ διαβόητος συνεργάτης του [...]) καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, ὁ Λουκάς Ροῦφος, πού εἶτε ποικάμισο ἄλλαζε ὁ Κανακάρης εἶτε κόμμα τὸ ἴδιο τοῦ ἔκανε, βγήκανε περιοδεῖα στὴν Ἰταλία.

Πήγανε, λοιπόν, καὶ σ' ἓνα ἐργοστάσιο ὄπλων καὶ παράγγειλαν ὄπλα γιὰ τὸν ἑλληνικὸ στρατό. Καὶ ἀφοῦ τσέπωσαν τὴν παχιά προμήθεια, πού τὴ μοιράστηκαν ὕστερα μὲ τὸν ἀρχηγό τους, ἔφυγαν μὲ ἡσυχὴ τὴ συνείδηση.

“Ὅταν ὁμως παραλήφτηκαν τὰ ὄπλα στὴν Ἑλλάδα, οἱ εἰδικοί τὰ βγαλαν ὅλα ἄχρηστα γιατί ἦταν ἀγιοβασιλιάτικα!

“Ὅπου μυριζόσαντε προμήθεια –κι εἶχαν ἀποκτήσει πιά τόση εἰδικότητα– πέφτανε σὰν τὰ κοράκια. Ἄλλὰ στὸ μεταξύ δὲν ξεχνούσανε νὰ φροντίζουν καὶ γιὰ τὴν ἡθικὴ, καὶ βάλανε μὲ νόμο τοὺς ἀστυφύλακες νὰ μετροῦνε τὰ φουστάνια τῶν γυναικῶν, μπὰς κι ἀπέχουν ἀπὸ τὴ φτέρνα τοῦ ποδιοῦ τους πάνω ἀπὸ τριάντα πόντους.

Κι ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τους βέβαια δὲν μποροῦσε νὰ ἔχει καλύτερα χάλια. Μὲ τὸν ἀπερίγραπτο τυχοδιωκτισμὸ τους ἀπειλήθηκε σοβαρὰ κι ἐπανελημμένα ἡ εἰρήνη κι ἡ ἀκεραιότητα τῆς χώρας μας. “Ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα ἐπόμενο ἦταν νὰ γδύσουν τὰ δημόσια ταμεῖα, νὰ γδύσουν καὶ τὸ λαὸ μὲ καινούργιους φόρους.

Ἐπίσης ἡ συμμορία δανείστηκε κι ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴ Τράπεζα μὲ ληστρικοὺς ὅρους μεγάλα ποσά. Μέχρι τὸ 1926 συνολικὰ ἡ τράπεζα εἶχε δανείσει τὸ κράτος μὲ 73.000.000 χρυσὰ φράγκα καὶ 3.711.000.000 δραχμὲς, χωρὶα τὰ γραμμάρια ἐθνικῆς ἄμυνας καὶ τὰ χρέη ἀπὸ προμήθειες εἰδῶν πού ἴφταναν τὰ 2 δισεκατομμύρια.

Τὸ « Ἐθνικὸ Ἰδρυμα » ἄρχισε νὰ σφίγγεται, ἀλλὰ ὁ Πάγκαλος, γιὰ νὰ τὸ βγάλει ἀπὸ τὴ στενοχώρια, ἔφτιασε τὸ Ν.Δ. τῆς 23.1.26 « Περὶ ἐπιβολῆς ἀναγκαστικοῦ δανείου » στὸ ¼ τῆς ἀξίας τοῦ χαρτονομίσματος. Μὲ τὸ κουτσούρεμα τοῦτο πού ἔκανε στίς μικροοικονομίες τοῦ κοσμάκη μάζεψε 1.250 ἑκατομμύρια κι ἐξόφλησε τὸ κομινόμενο χρέος στὴν Ἐθνοτράπεζα.

Ἀκόμα γιὰ νὰ ρυθμίσει καὶ τὸ ζήτημα τῶν [...] γραμματίων

Έκανε και τὸ τρίτο ἀναγκαστικὸ δάνειο ἀπὸ 650 ἑκατομμύρια, μετατρέποντας τὴ μιστὴ ἀξία ὄλων σχεδὸν τῶν γραμματίων ἐθνικῆς ἄμυνας σὲ καινούργιο δάνειο μὲ ὁμολογίες καὶ μὲ τόκο 8%.

Τέλος, γιὰ νὰ σκεπάσουν τὰ ἐλλείμματα ποὺ πάντα παρουσίαζε ὁ προϋπολογισμός, ἀρχίσανε νὰ ζητᾶνε δάνειο στὸ ἐξωτερικὸ καὶ γιὰ νὰ κάνουν ὅσο τὸ δυνατὸ μεγαλύτερη μπάζα, δέχτηκαν ὅσο ἔπαιρνε βαριοὺς ὄρους. Τὸ δάνειο βρέθηκε στὴ Σουηδία –ἔφτασαν κι ἐκεῖ– μὲ τὴ σουηδικὴ ἐταιρεία Svenska Tändsticksoktiebolaget καὶ γι' αὐτὸ βαφτίστηκε καὶ « σουηδικὸν τοῦ 1926 ».

Τ' ὀνομαστικὸ τοῦ κεφάλαιο ἦταν 1 ἑκατομμύριο λίρες, ὁ τόκος 8½% καὶ τὰ χρόνια τῆς ἀπόσβεσης ὀρίστηκαν σὲ 28. Ἐκδόθηκε ὁμως στὸ 94% κι ἔτσι ἡ σπείρα πῆρε 940 χιλιάδες λίρες μὲ τόκο πᾶνω ἀπὸ 9% καὶ σύμφωνα μὲ τὴ σύμβαση ὁ Πάγκαλος καὶ ἡ παρέα του δέχτηκαν σὰν ὄρο νὰ προμηθεύεται ἡ χώρα μας σπίρτα γιὰ 26 ὀλόκληρα χρόνια ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο ἀπὸ τὴν ἐταιρεία τοῦ Λονδίνου The Alsing Trading Co. Ltd., ἀδελφὴ τῆς σουηδικῆς ἐταιρείας ποὺ μᾶς ἔδωσε τὸ δάνειο. Καλὰ-κακὰ καὶ σ' ὅποιαδήποτε τιμῆ, μᾶς καταδικάσανε νὰ καταναλώνουμε τὰ σπίρτα τους ὑποχρεωτικά! Ὁ Στεφανίδης γράφει ὅτι « αἱ συμβάσεις τοῦ σουηδικοῦ δανείου ἀποτελοῦν τὴν μελανωτέραν κηλίδα τῆς δανειακῆς τοῦ κράτους πολιτικῆς κατὰ τὴν τελευταίαν ἑπταετίαν », ἀλλὰ καὶ τὸ τί ἔγινε μόλις ἔπεσαν τὰ λεφτὰ στὰ χέρια τῆς συμμορίας ξεπερνᾶει κάθε φαντασία. Τὰ ξεκοκάλισαν μέχρι τὴν τελευταία πεντάρα!

Ἦρθε ὁμως καιρὸς ποὺ ἡ παγκαλικὴ σπείρα δὲν συμμαζευόταν κι εἶχε γίνει πιά ἀνοικονόμητη καὶ γιὰ τὴν ἴδια τὴν τάξη ποὺ τὴν ὑποστήριζε, καὶ γιὰ τὴν Ἔθνο-τράπεζα. Μ' ὅλη τὴν τρομοκρατία, τὸ λαϊκὸ κίνημα μεγάλωνε κι ἡ λαϊκὴ ἀγκυράκτιση δὲν θ' ἀργοῦσε νὰ πάρει ἐπαναστατικὸ δρόμο. Ἐπίσης ἦταν ἀδύνατο νὰ περάσει μὴ-νας χωρὶς νὰ ὀργανωθεῖ κι ἓνα κίνημα στρατιωτικὸ – συνέπεια τοῦ γενικοῦ ξεχαρβαλώματος.

Ὁ « στρατηγὸς » προσπάθησε τότε νὰ σωθεῖ μὲ μιὰ πολιτικὴ μανούβρα. Ἀνακηρύχτηκε πρῶτα ὁ ἴδιος μὲ καλποδημοψήφισμα

πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας καὶ προσπάθησε ὕστερα νὰ ῥθει σὲ συνεννόηση μὲ τὸν Βενιζέλο κι ἄλλα κόμματα, πού τὸν εἶχαν βοηθήσει νὰ σκαρφαλώσει στὴν ἐξουσία.

Καὶ ἐπειδὴ πρὸς αὐτὴ τὴν πλευρὰ δὲν πέτυχε τίποτε, βρῆκε τὸ χρεοκοπημένο πολιτικὸ καὶ φορομπήχτη Εὐταξία καὶ τὸν ἔβαλε πρωθυπουργό. Τὸν Αὐγούστο, ὅμως, τοῦ 1926, ἡ Ἐθνοτράπεζα μὲ τὸν Κονδύλη τοὺς πέταξαν ὅλους καὶ στὴν καινούργια κυβέρνησι μπῆκε ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ὁ τραπεζίτης μεγαλοτσιφλικὰς Δροσόπουλος. Σὲ λίγο προκηρύχτηκαν ἐκλογές καὶ σχηματίστηκε κυβέρνησι «οἰκουμενική» ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς ὄλων τῶν πλουτοκρατικῶν κομμάτων.

Ἔτσι τέλειωσε ἡ τόσο ἀξιοδάκρυτη ἱστορία τῆς παγκαλιτικῆς δικτατορίας. Προξένησε, μὲ τὰ ληστρικὰ δάνεια καὶ τὶς συμβάσεις πού ἔκανε, τόσο κακὸ στὴ χώρα μας καὶ φόρτωσε τόσο πολὺ τὸν προϋπολογισμό γιὰ τὴν πληρωμὴ τῶν τοκογλύφων, ὥστε ἀποτέλεσε ἓναν ἀπὸ τοὺς κυριότερους τροχοὺς πού ὀδήγησαν τὴν Ἑλλάδα στὴν καινούργια χρεοκοπία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗΣ

Α'. *Ενέσεις και έκβιασμοί*

Οίκουμενική κυβέρνηση σήμαινε να συμφωνήσουν όλες οι αντιμαχόμενες μερίδες των αστοτσιφλικάδων του ντόπιου κεφαλαίου, για ένα οργανωμένο συστηματικό και «είρηνικό» ξεζούμισμα του λαού, που πάντα πάνω στο κεφάλι του και στους ώμους του ξεσπαγαν κι οι φαγωμάρες τους κι οι αγάπες τους. Τί καλό μπορούσε να περιμένει η χώρα από τη συμφιλίωση Μεταξά, Παπαναστάση, Τσαλδάρη και Καφαντάρη, Μιχαλακόπουλου και Σοφούλη;

Η οίκουμενική σχηματίστηκε στις 4 του Δεκεμβρη το 1926 με πρωθυπουργό τον παραδόπιστο Ζαΐμη, που αγάπησε το πουγκί του και τη θεσούλα στον προεδρικό θώκο πολύ περισσότερο από την πατρίδα του και το λαό. Απόγονος των Ζαΐμηδων του '21, πρωθυπουργός τώρα και πρόεδρος της Δημοκρατίας αργότερα, απόδειξε καθώς κι άλλοι ότι τα μεγάλα τζάκια δεν είχαν καθόλου εξαφανιστεί από την πολιτική ζωή της χώρας και μάλιστα έπαιζαν έναν από τους κύριους ρόλους.

Ο Πάγκαλος, καθώς είδαμε, τα είχε κάνει όλα θάλασσα και περισσότερο απ' όλα τα δημόσια οικονομικά. Ο Καφαντάρης, λοιπόν, σαν ύπουργός των Οικονομικών βάλθηκε τώρα να τα συμμαζέψει, να τα «νοικοκυρέψει» με τον τρόπο του. Αμέσως, λοιπόν, άρχισε να διακηρύχνει ότι βρήκε το σωτήριο φάρμακο, που θα βρέξει στους Έλληνες το μάννα και θα μεταβάλει την Ελλάδα σε παράδεισο. Το γιατρικό τούτο ήταν η σταθεροποίηση της δραχμής και μέσο για την επιτυχία της το εξωτερικό δάνειο, δηλαδή τα ίδια Παντελάκη

μου, τὰ ἴδια Παντελή μου λέγανε, καὶ μπορεῖ βέβαια νὰ σωνόσαντε αὐτοὶ ποὺ τό 'λεγαν, τὰ πλήρωνε ὅμως ἀκριβὰ ἡ 'Ελλάδα. Ἡ μέθοδος τούτη ἔμοιαζε πιά μὲ τὴ συνηθισμένη καὶ ἄθλια ἱστορία ἐνὸς ἀδιόρθωτου μορφινομανῆ-καλύτερη παρομοίωση δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ- ποὺ μιά ἔνεση μορφίνης τὸν καταπραῖνει προσωρινά, μὰ τὸν καταεξαντλεῖ σὲ λίγο, γιὰ νὰ τὸν κάνει ἀργότερα νὰ ζητάει μεγαλύτερη δόση, μέχρις ὅτου, σκουπίδι πιά, βρεθεῖ κοκαλιασμένος στὰ βαγόνια τοῦ λαρισαικοῦ. Ἴδια κι ἀπαράλλακτη ἔμοιαζε ἡ ἱστορία κι ἡ κατάσταση τῶν δημόσιων οἰκονομικῶν τῆς χώρας, κι ὁ Καφαντάρης στὴν οὐσία δὲν φιλοδόχησε τίποτα περισσότερο ἀπὸ τὸ νὰ τοὺς κάνει κάμποσες ἐνέσεις μορφίνης καὶ μὲ τὴ συνδρομὴ τοῦ Βενιζέλου ἀργότερα καταφέρανε νὰ τὰ στείλουν στὸ... βαγόνι, δηλαδή στὴ χρεοκοπία!

"Ὅλη ἡ πολιτικὴ τῆς οἰκουμενικῆς συνδέεται στενὰ μὲ τὴν ἱστορία, μὲ τὸ παραμῦθι μᾶλλον, τῆς σταθεροποίησης. Γιὰ τὴν περίοδο ἐκείνη, ποὺ ὀργιάζε ἡ κερδοσκοπία σὲ βάρος τῆς δραχμῆς κι οἱ μεγάλες διακυμάνσεις τοῦ νομίσματος προξενοῦσαν ἀδιάκοπες ἀναταραχὲς στὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς χώρας, μιά νομισματικὴ σταθεροποίησι, θὰ βοηθοῦσε τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας, ἐφόσον βέβαια δὲν θὰ γινότανε σὲ βάρος τοῦ λαοῦ καὶ τῆς 'Ελλάδας καὶ τῆς ἴδιας τῆς δραχμῆς. Ἐδῶ πέρα ὅμως ἔγινε ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο κι ἔτσι στὴν οὐσία δὲν πρόκειται γιὰ σταθεροποίηση, ἀλλὰ γιὰ παρωδία μᾶλλον σταθεροποίησης, ποὺ στὸ τέλος κατέληξε σὲ τραγωδία. Ἄλλωστε, ὅποιος πολιτικὸς ἤθελε τὸ καλὸ τῆς χώρας του, μποροῦσε νὰ φροντίσει τότε γιὰ τὸ λύσιμο ἓνα σωρὸ ἄλλων σοβαρῶν καὶ ζωτικῶν προβλημάτων, ποὺ μπροστά τοὺς ἡ σταθεροποίησι, ἀποτελοῦσε πολὺ δευτερότερο ζήτημα. Ἀλλὰ ἡ οἰκουμενικὴ τὸ 'κανε σὰν ἐκείνον τὸ φουκαρὰ ποῦ, γιὰ νὰ γλιτώσει ἀπὸ τοὺς ψύλλους, ἔβαλε φωτιά στὴν καλύβα του καὶ τὴν ἔκαψε.

(Ὁ Καφαντάρης, μόλις ἔγινε ὑπουργός, προσπάθησε ἀμέσως νὰ οἰκονομήσει ὅπως ὅπως λεφτὰ γιὰ νὰ σκεπάσει τὰ ἐλλείμματα, νὰ πληρώσει τὰ τοκοχρεολύσια καὶ νὰ πραγματοποιήσει καὶ τὴ σταθε-

ροποίηση. Έψαξε από δῶ, έψαξε από κεί και στο τέλος σκέφτηκε τις πολεμικές... ψευτοπιστώσεις, παρόλο που ο Γούναρης είχε παραιτηθεί οριστικά από δαυτες, και είπαμε με ποιόν τρόπο. Αρχισαν, λοιπόν, να τις ζητάνε από την Άγγλία, αλλά κι ή έγγλέζικη κυβέρνηση μᾶς ζήταγε όσα τῆς χρωστάγαμε από το πολεμικό ύλικό που μᾶς έδωσε τότε και μάλιστα πρότεινε να μᾶς διευκολύνει να κάνουμε δάνειο στην έγγλέζικη χρηματαγορά και μ' αυτό να την ξοφλήσουμε! Στο τέλος, ή οίκουμενική πρότεινε να πατισίσουμε έστω τις πιστώσεις με το πολεμικό ύλικό, δηλαδή ουσιαστικά θ' αναγνωρίζαμε ότι το χρωστάμε, αλλά ή Άγγλία με κανέναν τρόπο δεν ήθελε να παραδεχτεί αυτόν το συμψηφισμό και τότε ήρθε σέ βοήθεια της ο ΔΟΕ, που επέμβηκε στην υπόθεση και υποστήριξε ανοιχτά ότι ή ξένη κυβέρνηση είχε δίκιο! Η ανοιχτή τούτη προσβολή τῆς ανεξαρτησίας τῆς χώρας μας κι ή αγανάκτηση που ξεσήκωσε, έτσουζε λίγο τᾶ παχύδερμα τῆς οίκουμενικής. Ο ύπουργός τῶν Ίξωτερικῶν έκανε διάβημα στην έγγλέζικη κυβέρνηση, όπου δήλωνε ότι ο ΔΟΕ «είναι άπλῶς διεθνές τεχνικόν σώμα, με περιορισμένα δικαιώματα και δεν του επιτρέπεται καθόλου ν' ανακατώνεται σέ ζητήματα διεθνούς φύσεως». Τό πίστευε - δεν τό πίστευε αυτό το πράγμα ή κυβέρνηση, πάντως όπως κι αν έχει το ζήτημα, τᾶ παζάρια συνεχίστηκαν και στο τέλος ή υπόθεση, όπως ήταν έπόμενο, τέλειωσε σύμφωνα με τις επιθυμίες τῶν Έγγλέζων πλουτοκρατῶν. Στις 9 του Ἀπρίλη το 1927, υπογράφηκε ή συμφωνία που υποχρέωνε την Ελλάδα να πληρώσει το πολεμικό ύλικό του 1917. Επίσης ή ελληνική κυβέρνηση παραιτήθηκε από τᾶ δικαιώματά της που είχε στο ύπόλοιπο τῶν ψευτοπιστώσεων κι ή έγγλέζικη κυβέρνηση για αντάλλαγμα αναλάβαινε να μᾶς βοηθήσει να βροῦμε στην αγορά του Σίτου όχι πιά ένα, αλλά τρία δάνεια!

Β'. *Ἡ σταθεροποίηση*

Αὐτὴ ἦταν ἡ πρώτη ἐπιτυχία τοῦ Γεωργίου Καφαντάρη καὶ τῆς παρέας του. Ἀπὸ δῶ κι ὕστερα τὸ δημοσιονομικὸ πρόγραμμα περικλείνεται σὲ μία λέξη, τὴ σταθεροποίηση. Καὶ φρόντισαν τούτῃ τὴ λέξη νὰ τὴν ντύσουν μὲ ὑπερφυσικὲς ιδιότητες καὶ νὰ τῆς δώσουν τέτοια μαγικὴ σημασία, πού καὶ πολὺς λαὸς κόντεψε νὰ πιστέψει ὅτι φτάνει ἐπιτέλους νὰ γίνει αὐτὴ ἡ σταθεροποίηση γιὰ νὰ φᾶνε πιά οἱ Ἕλληνες μὲ χρυσὰ κουτάλια.

Ἄς δοῦμε, λοιπόν, πῶς ἐκτελέστηκε ἡ δημοσιονομικὴ τούτῃ ἐπιχείρηση καὶ ποιὸς ἔφαγε στὸ τέλος μὲ χρυσὰ κουτάλια. Ὑστερα ἀπὸ τὸ πρῶτο τῆς κατόρθωμα, ἡ οἰκουμενικὴ ἀποφάσισε νὰ φύγουνε γιὰ τὴ Γενεύη ὁ Καφαντάρης καὶ ὁ Μιχαλακόπουλος γιὰ νὰ ἐκθέσουνε στὴ δημοσιονομικὴ ἐπιτροπὴ τῆς ΚΤΕ τίς ἀπόψεις τους γιὰ τὴ σταθεροποίηση τῆς δραχμῆς πού μελετιότανε πιά τόσο καιρὸ. Ἀκόμα ἓνας ἄλλος λόγος πού τοὺς ἐξώθησε σ' αὐτὴ τὴν περιοδεία ἦταν κι ἡ ἀθλιότατη κατάσταση τοῦ προυπολογισμοῦ πού, μὲ τίς ρεμούλες τοῦ Πάγκαλου καὶ τὸ παραφόρτωμά του ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία τοῦ δημόσιου χρέους, παρουσίαζε τεράστια ἐλλείμματα κι αὐτὰ ἔπρεπε τὸ « συντομότερο » νὰ σκεπαστοῦν.

Ἔτσι, ἐκεῖ στὴ Γενεύη ἀποφασίστηκε ἐπιτέλους ἡ σταθεροποίηση τῆς δραχμῆς καὶ ὑπογράφηκε πρωτόκολλο πού ἔγκρινε τὴν ἐκδοση ἑνὸς δανείου τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1927. Ἡ ἐπιχείρηση ἀποφασίστηκε νὰ γίνει κυρίως μὲ τὴ δημιουργία μιᾶς τράπεζας, τῆς [...] πού θὰ ἔπαιρνε ἀπὸ τὴν Ἐθνοτράπεζα τὸ ἐκδοτικὸ προνόμιο. Στὸ συμβούλιο ὅμως τῆς καινούργιας τράπεζας θὰ ἔμπαινε, σύμφωνα μὲ τὸ πρωτόκολλο, καὶ οἰκονομικὸ συμβούλιο ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῆς ΚΤΕ, μ' ἓνα λόγο ξένοι ἐλεγκτές, δεύτερος ΔΟΕ. Ἀλλὰ παρόλο πού ἡ ἐγγλέζικη κυβέρνησις μᾶς εἶχε τάξει λαγούς μὲ πετραχήλια, δηλαδὴ ὄχι ἓνα, μὰ τρία δάνεια, τώρα τρεναριζόταν ἀπὸ σκοποῦ- κι αὐτὸ ἀκόμα τῆς σταθεροποίησης τὸ δάνειο, καὶ ὁ Καφαντάρης ἀναγκάστηκε νὰ ξαναπάει στὴ Γενεύη γιὰ νὰ τὸ ζητιανέψει πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχή.

Τώρα, όμως, ήρθε κι η σειρά τών Γάλλων ιμπεριαλιστών νά μᾶς ἐκβιάσουν, καί νά μέ τί ξετσιώπωτο τρόπο σκηνοθέτησαν τόν καινούργιο τους ἐκβιασμό. Γιά νά μᾶς δοθεῖ τὸ δάνειο, κανονίστηκε νά εισπράττει ὁ ΔΟΕ σάν ἐγγύηση τὰ ποσὰ πού θά χρειαζότανε γιά τὴν πληρωμὴ τοῦ τόκου καί τοῦ χρεολύσιου, μὰ γιά νά κάνει ὁ ἔλεγχος αὐτὴ τὴ δουλειά, ἔπρεπε νά δώσουν τὴν ἄδεια οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Δυνάμεων πού βρισκότανε στὸ ΔΟΕ. Οἱ Γάλλοι ὅμως ἀντιπρόσωποι δὲν τὴν ἔδιναν, ἂν ἡ Ἑλλάδα δὲν δεχότανε νά τοὺς πληρώσει τὸ χρέος ἀπὸ τὸ πολεμικὸ ὑλικό, ἀκόμα κι ἐκεῖνο πού μᾶς ἔδωσε γιά νά πολεμήσουμε στὴν Οὐκρανία!

Ὁ Καφαντάρης στενοχωρήθηκε-δὲν στενοχωρήθηκε, πάντως ὑποχώρησε στὸν ἐκβιασμό, ἀλλὰ ἀμέσως τότε μᾶς κάνανε καί δεύτερο! Οἱ Γάλλοι ἀντιπρόσωποι δήλωσαν πάλι ὅτι δὲν θά ὑπογράψουν, γιὰ τὴν τούτη τὴ φορά δὲν θέλανε ν' ἀναγνωρίσουν τὸ χρέος τους στὴν Ἐθνοτράπεζα ἀπὸ 200 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα πού εἶχε φάει ὁ στρατὸς τοῦ Σαράιγ τὸ 1917-18. Τώρα ὁ ὑπουργὸς τῆς οἰκουμενικῆς, μιά κι εἶχε πάρει τὸν κατήφορο, ἦταν ἀδύνατο νά σταματήσει. Στὸ τέλος κι ἡ συμφωνία αὐτὴ ἐγίνε « διὰ τῆς ὑποχώρησεως τῆς ἀδυνατοῦ Ἑλλάδος », λέει ὁ Καρολίδης. Δηλαδὴ ὁ Καφαντάρης ὑποχώρησε καί στὸν καινούργιο ἐκβιασμό, μὲ τὴ διαφορά ὅτι τὰ 200 ἑκατομμύρια δὲν τὰ ἔχασε ἡ Ἐθνοτράπεζα –αὐτὴ τὰ πῆρε μὲ τόκους κι ἐπιτόκια–, τὰ πλήρωσε ὅμως ὁ ἑλληνικὸς προϋπολογισμός.

Ἄφου, λοιπόν, οἱ ξένοι ἱμπεριαλιστὲς πέτυχαν ὅλους τοὺς ἐκβιασμούς τους, παραπέμπανε ὕστερα τὸν Καφαντάρη στὸν Χάμπρο διὰ τὰ περαιτέρω. Τὸ πρωτόκολλο τῆς Γενεύης –15.9.27– ὄριζε τὴ σύναψη ἑνὸς δανείου ἀπὸ 9 ἑκατομμύρια λίρες. Ὁ Χάμπρο μᾶς ἔδωσε ὀνομαστικὰ 4.070.000 λίρες, ἀλλὰ τὸ δάνειο βγήκε στὰ 91%, μᾶς κράτησαν ἀκόμα κι ἄλλα 5% γιά ἔξοδα ἐκδοστῆς κι ἔτσι στὸ τέλος πήραμε μόνο 3.500.000 λίρες μὲ τόκο πραγματικὸ 7%. Στὸ ποσὸ τοῦτο εἶχαν τσοντάρει κι οἱ Ἴταλοι μὲ τοὺς Σουηδοὺς 420.000 λίρες. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὸν Χάμπρο, μᾶς ἔδωσαν κι οἱ Ἀμερικάνοι τραπεζίτες μὲ τοὺς ἴδιους ὄρους 17 ἑκατομμύρια δολάρια ὀνομαστικὰ

-τά 2 εκατομμύρια τὰ ἔδωσαν Ἑλβετοὶ τραπεζίτες- καὶ πραγματικά 14.600.000, εἶναι νὰ τρίβει κανεὶς τὰ μάτια του, ὅταν κάνει τὸν ἀπολογισμό τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Προοδευτικῶν. Ἐνῶ ὅλα ὅλα πήραμε 3½ εκατομμύρια λίρες καὶ 14½ εκατομμύρια δολάρια, ἀναγνώρισε σὰν χρέη τὰ παρακάτω ποσά : 1) 21,4 εκατομμύρια λίρες στὴν Ἀγγλία καὶ ἂν ἀπ' αὐτὰ θελήσεις ν' ἀφαιρέσεις τὶς πολεμικὲς πιστώσεις πού πήραμε πραγματικά, δηλαδὴ 6.540.000 -παρόλο πού καὶ αὐτὲς διατέθηκαν γιὰ τοὺς πολεμικοὺς σκοποὺς τῶν ξένων ἱμπεριαλιστῶν- τότε μένουν 15,9 εκατομμύρια λίρες ἀπὸ ὑλικό. 2) Στὴ Γαλλία ἀναγνώρισε σὰν πολεμικὰ χρέη ἀπὸ ὑλικό πολὺ περισσότερο ἀπὸ 100 εκατομμύρια χρυσὰ φράγκα, καὶ 3) παραιτήθηκε ἀπὸ τὰ 200 εκατομμύρια πού χρώσταγε τὸ γαλλικὸ κράτος στὴν Ἐθνοτράπεζα.

Ἔτσι, γιὰ νὰ πάρουμε τὸ δάνειο τῆς σταθεροποίησης, δηλαδὴ συνολικὰ κάπου 174 εκατομμύρια χρυσὰ φράγκα, ὑποχρεωθήκαμε μαζί μ' αὐτὸ νὰ πληρώσουμε καὶ ἄλλα 675 καὶ περισσότερα εκατομμύρια -τὰ τετραπλάσια- στοὺς Ἀγγλογάλλους ἱμπεριαλιστὲς καὶ στὴν Ἐθνοτράπεζα !

Νικητῆς, λοιπόν, καὶ τροπαιοῦχος γύρισε ὁ Καφαντάρης στὴν Ἑλλάδα φέρνοντας τὸ δάνειο. Καὶ ὕστερα ἀπὸ τὶς ἐξωτερικὲς οικονομικὲς ἐπιτυχίες, ἀρχίζουν τώρα οἱ ἐσωτερικὲς. Τὸ πρῶτο βῆμα γιὰ τὴ σταθεροποίηση ἦταν -καθὼς εἶπαμε- ἡ ἴδρυση τῆς Ἐκδοτικῆς Τράπεζας καὶ ἐπειδὴ ἡ Ἐθνοτράπεζα θὰ ἔχανε τὸ ἐκδοτικὸ προνόμιο, ἔπρεπε νὰ βρεθεῖ ὅπωςδήποτε τρόπος γιὰ νὰ ἀποζημιωθεῖ καὶ αὐτὴ μὲ τρόπο βασιλικό. Θὰ χρειάζóταν κανεὶς πολλὲς σελίδες γιὰ ν' ἀναλύσει ὅλες τὶς μηχανεὲς πού σκάρωσε γιὰ νὰ ἐπωφεληθεῖ ὅσο τὸ δυνατό περισσότερο ἀπὸ τὴ σταθεροποίηση. Σ' αὐτὸ τὴ βοήθησαν μ' ὅλες τους τὶς δυνάμεις ὁ Καφαντάρης καὶ οἱ ξένοι.

Κανονικά, μιὰ καὶ τὴν ἐκδοση τοῦ χαρτονομίσματος θὰ τὴν ἀναλάβαινε ἡ καινούργια τράπεζα, ἡ Ἐθνοτράπεζα ἔπρεπε νὰ τῆς παραδῶσει μαζί μὲ τὸ παθητικὸ τῆς -δηλαδὴ τὸ χαρτονόμισμα πού κυκλοφοροῦσε- καὶ τὸ ἐνεργητικὸ τῆς, πού εἶχε σὰν ἀντίκρισμα,

δηλαδή τὸ κάλυμμα σὲ χρυσὸ καὶ συνάλλαγμα, γιατί ὅλο τοῦτο τὸ εἶχε ἀποκτήσει ἐξασκώντας τὸ ἐκδοτικὸ τῆς προνόμιο. Σύμφωνα ὅμως μὲ τὴ συμφωνία, τὸ κάλυμμα θὰ μοιραζόταν ἀνάμεσα στὶς δύο τράπεζες καὶ ἡ Ἑθνικὴ θὰ κράταγε ἀπ' αὐτὸ 1.176 ἑκατομμύρια. Ἀντίθετα, θὰ μεταβίβαζε στὴν Ἐκδοτικὴ σὰν ἐνεργητικὸ ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ χρέος τοῦ Δημοσίου στὴν Ἐθνοτράπεζα, πού μὲ τὸν τρόπο τοῦτο κατάφερε νὰ πάρει σὲ χρυσάφι τὰ λεφτὰ πού εἶχε δανείσει στὸ κράτος.

Ἄλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴν Ἐκδοτικὴ οἱ πνευματικοὶ τῆς πατέρες φροντίσανε νὰ τὴν ὀργανώσουν μὲ τέτοιον τρόπον, ὥστε στὴν οὐσία ν' ἀποτελεσεὶ τότε παράρτημα καὶ ἐξάρτημα τῆς Ἐθνοτράπεζας. Πρῶτα πρῶτα, γιατί τὸ μισὸ καὶ παραπάνω ἐνεργητικὸ τῆς τὸ εἶχε σὲ χρέος τοῦ κράτους. Ὑστερα καὶ ὅσο συνάλλαγμα εἶχε ἔφευγε γυρᾶ στὸ ἐξωτερικὸ γιὰ τὰ τοκοχρεολύσια. Ἐπίσης χαρτονόμισμα δὲν τῆς ἐπιτρέπανε νὰ βγάλει παραπανίσιο καὶ ἔτσι ὁ ρόλος τῆς σὰν σοβαροῦ πιστωτικοῦ ὀργανισμοῦ ἐκμηδενίστηκε καὶ παρκαρίστηκε μονάχα σὲ μικροεξοφλήσεις καὶ μάλιστα μὲ τόκο 10%! Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἔμοιαζε σὰν νὰ τὴν εἶχαν πιᾶσει ἀπὸ τὸ λαιμὸ καὶ τὸ ντόπιο χρηματικὸ κεφάλαιο ἔμειν' ἐλεύθερο νὰ κερδοσκοπεῖ ἀπεριόριστα, νὰ δανείζει μὲ τοκογλυφικὰ ἐπιτόκια καὶ νὰ μαζεύει ἀπὸ τὴν ἀγορὰ τὸ ξένο συνάλλαγμα. Ἰδιαιτέρα ἡ Ἑθνικὴ, ἀφοῦ ἐλευθέρωσε τόσα κεφάλαιά τῆς ἀπὸ τὰ κρατικὰ δάνεια, συνεταιρίστηκε μὲ τὸν Χάμπρο καὶ ἀνοῖξαν δουλειὲς μὲ φοῦντες. Ὁ Χάμπρο, μιὰ καὶ μᾶς ἔδωσε τὸ δάνειο, θρονιάστηκε αὐτὴν τὴν περίοδο γιὰ καλὰ στὴ χώρα μας καὶ μὲ ἀκούραστο συνεργάτη τὴν Ἐθνοτράπεζα, ἱδρυσε πρῶτα τὴν Κτηματικὴ Τράπεζα, πού κατάντησε πληγὴ ἀγιάτρευτη γιὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὸ 1928, μὲ τρίτο συνεργάτη τὸν Ἀμερικάνο Speyer, ἱδρυσε ἄλλον τοκογλυφικὸ ὀργανισμό, τὴ Hellenic Corporation Trust Co. Ltd., μὲ ἀπώτερους σκοποὺς τὴν ὑποδούλωση τῆς ἐλληνικῆς βιομηχανίας. Αὐτὰ ἦταν τ' ἀποτελέσματα -κι ὄχι ὅλα- πού προκάλεσε ὁ τρόπος τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἐκδοτικῆς. Τὸ γεγονός, μάλιστα, τοῦτο ἀλλάζει καὶ τὸν ἀπολογισμό τῆς

δημοσιονομικής έπιτυχίας του ύπουργού τών Οικονομικών πού άναφέραμε παραπάνω. Δηλαδή ό Καφαντάρης πήρε ένα δάνειο από 174 έκατομμύρια χρυσά φράγκα και πλήρωσε 675 έκατομμύρια χρυσά φράγκα κι άλλα 1.176 έκατομμύρια δραχμές πού κατακράτησε ή Έθνοτράπεζα, ένω έπρεπε νά τά παραδώσει στην Έκδοτική ή νά τά πάρει τό κράτος και νά τής δώσει χαρτονομίσματα. Από τό δάνειο, 3 έκατομμύρια λίρες διατέθηκαν για τήν κάλυψη τών έλλειμμάτων και τά υπόλοιπα δόθηκαν στίς δυό τράπεζες, Έθνική και Έκδοτική, για έξόφληση μέρους από τό δημόσιο χρέος. Άλλά στο πρωτόκολλο τής ΚΤΕ, εκτός από τή σταθεροποίηση και τά έλλείμματα, όρίζανε σάν τρίτο σκοπό του δανείου και τή συνέχιση τής προσφυγικής άποκατάστασης. Μάλιστα από τό 1923 κι έδωθε σ' όλες τίς αιτήσεις τους για δάνεια οί άστοτσιφλικάδικες κυβερνήσεις βάζανε και τό σκοπό τής άποκατάστασης τών προσφύγων, πιστεύοντας ίσως πώς έτσι θά συγκινοῦσαν τούς άνάληγτους Σάυλωκ. "Όπως όμως κι αν έχει τό πράγμα, τούτη τή φορά από τό δάνειο τής σταθεροποίησης δέν διατέθηκε πεντάρα για τούς πρόσφυγες, επειδή -εύκολη δικαιολογία- ό Καφαντάρης πήρε τήν ύπόσχεση τής άμερικάνικης κυβέρνησης ότι θά του 'δινε γι' αυτό τό σκοπό ένα δάνειο από 12 έκατομμύρια δολάρια, φτάνει ν' αναγνωριζε ή έλληνική κυβέρνηση τά πολεμικά της χρέη στην Άμερική! Ό ύπουργός μας ύποκλίθηκε μπροστά και σ' αυτή τή «γενωιοδωρία», κι άπέναντι στα 12 έκατομμύρια δολάρια, πού θά παίρναμε μελλοντικά σάν δάνειο, δέχτηκε ν' αναγνωρίσει σάν πολεμικά χρέη 18 έκατομμύρια δολάρια!

Άξίζει νά σημειωθεί ότι σ' όλες τούτες τίς περιστάσεις ό κ πρόεδρος Ξέχασε κάθε είδους έθνική κι άτομική αξιοπρέπεια και θυμήθηκε νά τή συστήσει όχι στον έαυτό του αλλά στον έλληνικό λαό, όταν ό τελευταίος τούτος ξεσηκώθηκε τό 1941, νά πολεμήσει τον κατακτητή τής πατρίδας του!

Ποίος ώφελήθηκε, λοιπόν, από τή σταθεροποίηση;

1) Ό ΔΟΕ πού τήν επιδίωξε κιόλας, γιατί ήθελε οί εισπράξεις

του από τις υπέγγραυες πρόσοδες νά γίνονται σ' ένα σταθερό και υπερτιμημένο νόμισμα, γιά νά 'χει έτσι μεγαλύτερα κέρδη,

2) ή 'Εθνοτράπεζα, και είδαμε γιατί,

3) οί ξένοι ίμπεριαλιστές πού μᾶς έκβιάσανε γιά τὰ πολεμικά χρέη, και

4) ό Χάμπρο.

Γιά τήν 'Ελλάδα τò μόνο κέρδος της ήταν τò ότι όδηγήθηκε μιά ώρα συντομότερα στή χρεοκοπία.

'Ετσι τέλειωσε τò παραμύθι τής σταθεροποίησης κι έζησαν οί παραπάνω [...] καλύτερα κι ό έλληνικός λαός χειρότερα.

Γ'. Τὰ πολεμικά χρέη

Στò μεταξύ όμως, τò ζήτημα τής σταθεροποίησης είχε φάει τήν οίκουμενική. 'Ο Τσαλδάρης ζητούσε νά πάρει τò κράτος τὰ καλύμματα πού κράτησε ή 'Εθνοτράπεζα και νά τής δώσει χαρτονομίσματα, αλλά ό Καφαντάρης κι οί ξένοι έπιμένανε νά τὰ πάρουν οί προστατευόμενοί τους, γιατί κατά τή γνώμη τους τούς άνηκαν, λές και τὰ 'χανε βγάλει έν τῷ ιδρώτι του προσώπου τους, οί άνθρωποι! Τότε ό άρχηγός του « Λαϊκού » Κόμματος, πού τὰ φερσίματά του και τὰ καλούπια τής πολιτικής του θυμίζου τον Δεληγιάνη, παραιτήθηκε. 'Ο τρόπος του χωρισμού τής 'Εκδοτικής από τήν 'Εθνική στάθηκε, έννοείται, μόνο μιά αίτία γιά τή διάλυση τής οίκουμενικής, γιατί τις δύο κύριες άστοτσιφλικάδικες μερίδες τις έδερναν κι άλλες αντίθεσεις, πού μ' όλες τους τις φιλότιμες προσπάθειες δέν καταφέρνανε νά τις συμβιβάσουν. Κάθε τόσο φαινονταν μεταξύ τους γκρίνιες άτελείωτες, τò ρουσφετολόι έδινε κι έπαιρνε κι οί ρεμοϋλες άρχισαν πάλι νά 'ρχονται στήν ήμερήσια διάταξη. Μπορούσαν άλλωστε νά λείπουν, άφου ανάμεσα στους άλλους ήταν ύπουργός κι ό Μεταξάς ;

Μόλις έφυγε ό Τσαλδάρης από τήν κυβέρνηση, οί άλλοι πολιτι-

κάντες άρχισαν άτέλειωτες συνεννοήσεις, διαβούλια και κομπίνες για τὸ σχηματισμὸ καινούργιας κυβέρνησης. Τέλος, στὶς 17 Λυγούστου, τὴ σκάρωσε πάλι ὁ Ζαΐμης μὲ τὰ « δημοκρατικά » κόμματα καὶ τὸν Μεταξά. Τοῦτος ἐδῶ ὁ ἀρχιεκβιαστής, σὰν ὄρο γιὰ τὴ συμμετοχὴ του, ἔβαλε νὰ τὸν βοηθήσουν ὅλοι στὸ νὰ ὑποβληθεῖ καὶ νὰ ψηφιστεῖ ἀπὸ τὴ Βουλὴ ὁ νόμος τῆς ὁδοποιίας καὶ πῶς κάτω θὰ ἰδοῦμε γιατί οἱ ἥρωες τοῦ Ροῦπελ κοβόντανε τόσο πολὺ γι' αὐτὸν τὸ νόμο. Στὰ σχέδιά του ὁμως τῶρα τὸν βοηθοῦσε κι ὁ Μιχαλακόπουλος, « τοῦ Καφαντάρη ταλαντευομένου ἀλλὰ καὶ ἀνεχομένου τὴν ψήφισιν », λέει ὁ Καρολίδης.

Ὁ Ἀρχηγὸς τῶν « Προοδευτικῶν », ἀφοῦ ἔβαλε μπροστὰ τὴ σταθεροποίησι, μάζευε ταυτόχρονα κι ἄλλες δάφνες στὸ ζήτημα τῶν πολεμικῶν χρεῶν. Ὅστερ' ἀπὸ τὸν ἐκβιασμὸ τῆς ἐγγλέζικης κυβέρνησης, ὑπογράφτηκε στὸ Λονδίνο συμφωνία στὶς 9.4.1927 καὶ μὲ δαύτῃ ἀναγνωρίσαμε ὅτι στὶς 31.3.27 χρωστάγαμε 21,4 ἑκατομμύρια λίρες - ἐνῶ αὐτὰ πού μᾶς ἔδωσαν σὰν πολεμικὲς πιστώσεις ἦταν μόνο 6.540.000 λίρες - κι ἀφοῦ λογάριασαν τοὺς τόκους καὶ τὰ ἐπιτόκια, ἀναλάβαμε τὴν ὑποχρέωσι νὰ πληρώσουμε ὡς τὸ 1987 23½ ἑκατομμύρια λίρες μὲ δόσεις ἐξάμηνες.

Μὲ τὴν Ἀμερικὴ ἡ συμφωνία ἔγινε στὶς 18.1.1928 κι ἀναγνωρίσαμε ὅτι χρωστᾶμε καὶ σὲ δαύτους 18 ἑκατομμύρια δολάρια, πού θὰ τὰ ξοφλοῦσαμε σὲ 62 χρόνια πληρώνοντας συνολικὰ 20 ἑκατομμύρια δολάρια, ἐνῶ τὸ πραγματικὸ κεφάλαιο τῶν πολεμικῶν πιστώσεων πού πήραμε ἀπὸ τὴν ἀμερικάνικη κυβέρνησι ἦταν, καθὼς εἶδαμε, πολὺ μικρότερο κι ἔτσι τὰ ὑπόλοιπα πού ἀναγνωρίσαμε σὰν χρέη, προερχόσαντε, ὅπως καὶ στὴν περίπτωσι τῶν Ἑγγλέζων ἱμπεριαλιστῶν, ἀπὸ τὸ πολεμικὸ ὑλικό! Ἡ συμφωνία μὲ τὴ γαλλικὴ κυβέρνησι ἀργοῦσε, γιατί οἱ Γάλλοι ἱμπεριαλιστῆς ὅστερ' ἀπὸ τὸ διπλὸ ἐκβιασμὸ πού μᾶς ἔκαναν, καθὼς εἶδαμε παραπάνω, ζητοῦσαν τῶρα ὅσα δὲν βάζει ὁ νοῦς σας. Μὲ τὰ πολλὰ δεχτήκανε νὰ πάει τὸ ζήτημα σὲ διαιτησία, ἀλλὰ τελικὰ τὴ διαιτησία κατάντησε νὰ τὴν κλείσει ὁ Βενιζέλος στὴ διάσκεψι τῆς Χάγης (20.1.1930), ὅπου

κατάφερε να περιορίσει τις εξωφρενικές αξιώσεις της γαλλικής κυβέρνησης, που είχε αποθρασυνθεί από τη μεγάλη προθυμία του Καφαντάρη να βάζει υπογραφές. Ο Βενιζέλος αναγνώρισε στη Γαλλία χρέος από 144 εκατομμύρια χάρτινα και 29 εκατομμύρια χρυσά φράγκα, που θα ξοφλιόσαντε μέσα σε 38 χρόνια. "Όλο τούτο το χρέος προερχότανε μόνο από πολεμικό υλικό, γιατί, καθώς είδαμε, από τους Γάλλους δεν πήραμε καθόλου πολεμικές πιστώσεις.

Το κωμικό όλης αυτής της υπόθεσης των πολεμικών χρεών είναι ότι ενώ οι ξένοι ιμπεριαλιστές μας λήστευαν μ' αυτόν τον τρόπο, από την άλλη μεριά μας έδιναν ένα μικρό μερτικό από τις επανορθώσεις, που καταδικαστήκανε τότε να πληρώνουν η Γερμανία, Αυστρία, Ουγγαρία και Βουλγαρία. "Ό,τι όμως παίρναμε από δω με τό 'να χέρι, το δίναμε με τ' άλλο κι έτσι ξεζούμιζαν και νικητές και νικημένους! Αυτή την εποχή έγινε κι η τελική συμφωνία με τη σιδηροδρομική εταιρεία Θεσσαλονίκης - Κωνσταντινουπόλεως, και το ελληνικό κράτος αγόρασε το κομμάτι της γραμμής που βρίσκεται στην Ελλάδα, αποζημιώνοντας την εταιρεία και αναλαβαίνοντας την υπηρεσία ενός δανείου της από 60 εκατομμύρια φράγκα, με τόκο 3%. Επίσης πριν από λίγο καιρό, για να πάρουμε στα χέρια μας το κομμάτι της σιδηροδρομικής γραμμής Θεσσαλονίκης - Μοναστηριού που βρίσκεται στο ελληνικό έδαφος, αναγνωρίσαμε σε Γάλλους όμολογιούχους που 'χαν την εταιρεία ένα χρέος από 15 εκατομμύρια χρυσά φράγκα ονομαστικό και πραγματικό κεφάλαιο, με τόκο 3%. "Ας μη μας ξεγελάσει, όμως, ο μικρός τόκος και νομίσετε ότι σ' αυτή τουλάχιστο την περίπτωση, από τη μιὰ μέρα στην άλλη, οι κακοί δαίμονες της Ελλάδας μεταμορφώθηκαν σ' αγγέλους. Στην αρχή το ποσό του δανείου που θ' αναλάβαινε να πληρώσει η ελληνική κυβέρνηση, σύμφωνα με τη συμφωνία όρίστηκε σε 10 εκατομμύρια. Συμφώνησαν όμως όλοι, εφόσον θα παρουσιαζόντανε κι άλλοι όμολογιούχοι από τις σύμμαχες και ουδέτερες χώρες, η κυβέρνηση θ' αναγνώριζε τους τίτλους τους και τότε παρουσιάστηκαν σε λίγο άλλα 5 εκατομμύρια σε μετοχές και το χρέος

άνεβηκε σὲ 15 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα κι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις τὸν πλήρωσε τὰ τοκομερίδια ἀπὸ τὸ 1915!

Τελειώνοντας, ἀναφέρω καὶ τὴ συμφωνία Καφαντάρη-Μολόφ, πού μ' αὐτὴν ἀναγνωρίσαμε στὴ βουλγαρικὴ κυβέρνησις ἕνα χρέος ἀπὸ 38,41 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα, μὲ τόκο 6%. Τὸ χρέος τοῦτο βγήκε ἀπὸ τὸ κλίρινγκ τοῦ ξεριζώματος τῶν πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας, ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας μακεδονομάχους καὶ τοὺς Βούλγαρους κομιτατζήδες.

Δ'. Ἡ σύμβαση τῆς ὁδοποιίας

Τὸν καιρὸ πού ὁ Καφαντάρης σημείωσε τὶς κοσμοϊστορικές του ἐπιτυχίες, κι ὅλοι σχεδὸν οἱ ἄλλοι πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ δὲν πήγαιναν πίσω, καὶ ἰδιαίτερα ὁ Μεταξᾶς, πού εἶχε πιά πάθει ψύχωση μὲ τὸ νόμο τῆς ὁδοποιίας. Οἱ συνεργάτες του στὴν κυβέρνησις τοῦ εἶχαν τάξει νὰ τὸν ψηφίσουν ὅπωςδὴποτε, καθὼς εἶδαμε, καὶ μ' αὐτὸν τὸν ὄρο μπῆκε στὴ δευτέρη κυβέρνησις τοῦ Ζαίμη. Τώρα ὅμως ὅλοι τρόμαξαν μπροστὰ στὸ μέγεθος τῆς ρεμούλας πού θὰ προκαλοῦσε ὁ νόμος τοῦτος. Μέσα στὴν κυβέρνησις ἀναψε καβγάς τρικούβετος κι ἡ συζήτησις τοῦ νομοσχεδίου [...] ὅλα τὰ ὑπουργικὰ συμβούλια. Ἄλλὰ ὁ Μεταξᾶς στὸ μεταξὺ εἶχε προκηρύξει τὸ διαγωνισμό, καὶ μάλιστα μὲ μικρὴ προθεσμία, γιὰ νὰ μὴν προλάβουν νὰ πάρουν μέρος ἄλλοι ἐργολάβοι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν εὐνοούμενὸ του τὸν Μακρῆ καὶ πίσω ἀπὸ τὸν Μακρῆ, πάτρωνες καὶ συνεργάτες του, βρισκόντανε ὁ Χάμπρο, ὁ Ἐρλάγκερ κι ἡ Σέλ. Τελικὰ στὸ διαγώνισμὸ καταφέρανε νὰ πάρουν μέρος κι ἄλλοι ἐργολάβοι, ἡ ἐταιρεία ὅμως τοῦ Μακρῆ ἔκανε στοὺς λογαριασμοὺς τῆς μιᾶς ταχυδακτυλουργίας ἀπὸ 700.000 κι ἔτσι κατάφερε νὰ ἐκτοπίσει τοὺς ἄλλους ἐνδιαφερομένους, παρουσιάζοντας τὴ μικρότερη προσφορά. Ὅταν οἱ ἀντίπαλοι ἐργολάβοι ἀνακάλυψαν ἀργότερα τὴν ἀπάτη, οἱ ἀπατεῶνες τὴ χαρακτηρισῆσαν, γιὰ νὰ δικαιολογηθοῦν, σὰν ἀπλὸ λογιστικὸ λάθος! Ὁ

Παπαναστασίου όμως σ' ένα ύπουργικό συμβούλιο ξεσκέπασε όλα τούτα τὰ σκάνδαλα, οί ύπουργοί ήρθανε στὰ χέρια και τότε ή κυβέρνηση παραιτήθηκε.

Μ' αὐτή τή μανούβρα διώξανε τόν ταραξία Παπαναστάση και σχηματίσε κυβέρνηση ή τριανδρία Καφαντάρη - Μιχαλακόπουλου - Μεταξᾶ. Τότε πιά ψηφίστηκε στὸ ἄψε-σβῆσε ὁ νόμος τῆς ὁδοποιίας και « ἄλλα τινὰ ἐπέιγοντα νομοσχέδια ». Στις 12.5.1928 ὑπογράφτηκε ή σύμβαση ἀπὸ τὸν Καφαντάρη - Μεταξᾶ και ἀπὸ τὸν Παισανία Μακρῆ. « Ἡ σύμβασις αὐτή », γράφει ἕνας τεχνικός, « καίτοι βαρυτέρους προτείνασα τῶν ἄλλων συναγωνιστῶν τῆς ὄρους, ἐδικαιολογήθη ἐν τῇ Βουλῇ και ἐκ τῆς μεγαλυτέρας πεποιθήσεως τὴν ὁποίαν παρέιχεν ή ἐταιρεία αὐτή και διὰ τὴν καλυτέραν τεχνικήν κατασκευὴν τῶν ἔργων και διὰ τὴν ἀσφαλεστέραν χρηματοδότησιν αὐτῶν ». Σ' ἄλλο κεφάλαιο θὰ δοῦμε τί εἶδους ἀσφαλέστερη χρηματοδότηση και ταχύτερη τεχνική κατασκευή πρόσφερε ή ἐταιρεία τούτη. Ἐδῶ πέρα ἐκεῖνο πὸ μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι ὅτι ὁ Μεταξᾶς, τὸν καιρὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς ὀριστικῆς σύμβασης μὲ τὸν Πάουερ και τὴν ὁδοποιία, ἀποκτοῦσε και τὸ πρῶτο του μέγαρο στὴν ὁδὸ Πατησίων και ἀργότερα, ὅταν πῆγε νὰ γίνεῖ « ἄνθρωπος », και δεύτερο στὴν ὁδὸ Σκουφᾶ.

Ε'. Χρεοκοπία πολιτική

Τὰ σκάνδαλα και οί ρεμούλες πὸ εἶχαν ἀρχίσει και ἔπαιρναν ὄλο και μεγαλύτερες διαστάσεις, προκάλεσαν τὴ γενική χρεοκοπία τῶν ἀστικῶν κομμάτων και τῶν πολιτικάντηδων τῆς Βουλῆς. Ὁ κόσμος ἄρχισε ν' ἀντιλαμβάνεται καθαρὰ ὅτι πρόκειται « περὶ ἀνθρώπων ἐπιδιωκόντων ἀτομικά συμφέροντα και ἐξαγοραζομένων ὑπὸ τῶν διαφόρων ἀναδόχων ἐταιρειῶν, τῆς δωροδοκίας διενεργουμένης διὰ τοῦ εἰς τὸ χρηματιστήριον διεξαγομένου παιγνιδίου ὅπερ πράκτορες καθωδήγουν ἐκ τῶν διαδρόμων τῆς Βουλῆς » (Καρολίδης).

Ὁ τιμάρριθμος, παρ' ὅλη τὴ « σταθεροποίηση τῆς δραχμῆς », δὲν σταθεροποιήθηκε καθόλου, μὰ ἀνέβαινε ἀδιάκοπα. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, γιὰ νὰ πληρωθοῦν τὰ καινούργια, μὰ καὶ τὰ παλιὰ τοκοχρεολύσια, ὁ Καφαντάρης ἀναδείχτηκε καὶ μέγας φορομπηχτής. Εἶναι ὁ μόνος τομέας πού σημείωσε πραγματικὰ μοναδικὴ ἐπιτυχία. Οἱ εἰσπράξεις ἀπὸ 5.564 ἑκατομμύρια τὸ 1925-26, ἀνέβηκαν τὸ 1927-28 σὲ 8.807, κυρίως μὲ τὴν αὐξηση τῶν ἔμμεσων φόρων. Τόση ἦταν ἡ φορομπηχτικὴ του φούρια, ὥστε σὲ μιὰ συνεδρίαση τῆς Βουλῆς πῆρε τὴν ἄδεια νὰ φορολογεῖ χωρὶς νὰ ψηφίζεται πρῶτα σχετικὸς νόμος!

Ὁ λαός, πὺ πάνω του ἔπεσε ὅλο τοῦτο τὸ βᾶρος τῆς φορολογίας, ἦταν ἀδύνατο ν' ἀντέξει πιά. Μὲ τὸ ΚΚΕ ἐπικεφαλῆς, ὀργάνωσε ἀκούραστα τοὺς ἀγῶνες του γιὰ τὴν υπεράσπιση τοῦ ψωμιοῦ του. Στὴν Κρήτη, ξέσπασε ἓνα παλλαϊκὸ κίνημα ἐνάντια στοὺς φόρους μὲ διαδηλώσεις καὶ συγκρούσεις. Μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν ἐπικίνδυνη κατάστασι, χρειάζοταν τώρα κάποια καινούργια ἐπέμβασι, κάποιο ἄλλο γιατρικὸ, μιὰ κι ἡ οἰκουμενικὴ κι οἱ κυβερνήσεις συνασπισμοῦ εἶχαν χρεοκοπήσει πανηγυρικὰ. Οἱ ἀστοτσιφλικάδες τώρα ἀρχίσανε νὰ βλέπουν σὰν μοναδικὸ πολιτικὸ γιατρικὸ τὸν Βενιζέλο, τὴ μόνη τους ἐφεδρεία καὶ γιὰ νὰ τὸν πείσουνε νὰ ξαναγυρίσει στὴν πολιτικὴ ἀνοιχτὰ –γιατὶ ἡ δράσι, του ἀπὸ τὰ παρασκήνια δὲν εἶχε πάψει ποτέ–, πῆγαιναν κι ἐρχόντανε στὴν Κρήτη παρακαλώντας τον νὰ δεχτεῖ ν' ἀναλάβει τὴν ἐξουσία.

Ὁ Βενιζέλος περίμενε, παραμόνευε μπορεῖ νὰ πεῖ κανεῖς, τὴν εὐκαιρία τούτη. Ἦταν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς προικισμένους μ' ἐξαιρετικὴ διαίσθησι, πὺ ξέρανε στὴν πολιτικὴ δράσι νὰ διαλέγουν τὴν κατάλληλη στιγμὴ καὶ πολλὲς φορὲς μάλιστα τὴν προετοίμαζε κι ὁ ἴδιος τὴ στιγμὴ τούτη. Ὑστερα ἀπὸ ἀρκετὴ διαφήμισι, εὐδοκεῖ τάχα νὰ ῥθει στὴν Ἀθήνα καὶ μόλις φτάνει, συναντιέται μὲ τὸν Καφαντάρη καὶ τοῦ βάζει χέρι γιὰ τὴν οἰκονομικὴ του πολιτικὴ. Τοῦ δηλώνει ὅτι δὲν εἶναι σύμφωνος μὲ τὴ σταθεροποίησι τοῦ νομίσματος κι ὅτι ἂν ἤθελε ἐπιτέλους ἡ κυβέρνησι νὰ τὴν κάνει, ἔπρεπε νὰ πάρει τὸ δάνειο πὺ μᾶς πρόσφερε ἓνας σουηδικὸς

ὄμιλος καὶ νὰ μὴ διαπραγματευτεῖ δάνειο μὲ τὶς μεγάλες δυνάμεις, πού γιὰ νὰ μᾶς τὸ δώσουν μᾶς ἐκβίασαν ν' ἀναγνωρίσουμε τὰ πολεμικὰ χρέη. Τότε, οὔτε ὁ προϋπολογισμὸς θὰ ἐπιβαρυνόταν μὲ τὴν ὑπηρεσία τῶν πολεμικῶν χρεῶν, ἀλλὰ κι αὐτὰ τὰ ἴδια ἦταν δυνατό νὰ τὰ τρενάrouμε γιὰ πολὺν καιρὸ καὶ χωρὶς νὰ ζημιώσουμε ἢ νὰ γκρινιάζουμε μὲ τὶς Δυνάμεις, θὰ τὰ καταφέραμε στὸ τέλος νὰ κερδίσουμε τὴν ὑπόθεσι. Τάδε ἔφη Βενιζέλος πρὸς Καφαντάρη, κι ἐπειδὴ ὁ δεύτερος ἦταν καὶ λιγάκι ἄρρωστος, ὁ πονηρὸς Κρητικὸς πολιτικὸς τὸν συμβούλεψε νὰ... παραιτηθεῖ, γιὰ νὰ ξεκουραστεῖ λιγάκι. Ὁ παρ' ὀλίγον μέγας οἰκονομολόγος, χολιασμένος, παραιτήθηκε καὶ γεμάτος ὀργή γιὰ τὸ ρεζιλίκι, πέταξε τὸ βενιζελικὸ μαντύα κι ἔφτιαξε κόμμα δικό του. Κι ἀφοῦ ὁ Τσαλδάρης τὸ κόμμα του τὸ ἔλεγε « Λαϊκὸ », ὁ Βενιζέλος « Φιλελεύθερο », ὁ Παπαναστάσης « Ἐργατοαγροτικὸ » κι ὁ Μεταξᾶς « Ἐλευθεροφρόνων », ὁ Καφαντάρης, γιὰ νὰ μὴ μείνει πίσω τὸ δικό του, τὸ βάφτισε « Προοδευτικὸ ». Καὶ μὲ τὸ δίκιο του, γιατί ἴσαμε τότε ἔφερε μεγάλη « πρόοδο » στὴ χώρα μας. Τὸν Χάμπρο καὶ τὴ σταθεροποίησι, τὰ πολεμικὰ χρέη, τὴν Κτηματικὴ, τὴ Hellenic Trust, τὴν αὔξησι τῆς φορολογίας κατὰ 60%, τὴν ὁδοποιία καὶ τὰ σκάνδαλα κι ἀκόμα φόρτωσε μὲ κάμπουσες ἑκατοντάδες ἑκατομμύρια τὴν Ἐθνοτράπεζα.

Ὅστερα ἀπὸ τὴν παραίτησι τοῦ Καφαντάρη, ὑπόβαλε κι ὁ Ζαΐμης τὴν παραίτησι ὁλόκληρης τῆς κυβέρνησις καὶ ἔγιναν προσπάθειες γιὰ τὸ σχηματισμὸ κυβέρνησις ἀπὸ τοὺς Μεταξᾶ - Μιχαλακόπουλο - Τσαλδάρη, ἀλλὰ στὶς 4 Αὐγούστου ἔγινε πρωθυπουργὸς ὁ Βενιζέλος πού διάλυσε τὴ Βουλὴ καὶ προκήρυξε ἐκλογὰς γιὰ τὶς 19 Αὐγούστου. Καὶ τότε ὅλοι οἱ ἀρχηγίσκοι τῶν ψευτοκομμάτων, ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸ τῶν Προοδευτικῶν ἴσαμε τὸν ἀρχηγὸ τῶν Ἐργατοαγροτῶν, γιὰ νὰ σώσουν τὸ βουλευτικὸν τους, ἔτρεξαν νὰ τεθοῦν κάτω ἀπὸ τὴν ἐκλογικὴ προστασία τῆς βενιζελικῆς σκιάς.

Ἔτσι ἡ οἰκουμενικὴ κι οἱ κυβερνήσεις συνασπισμοῦ διαλύθηκαν σὰν χάρτινος πύργος, γιατί κι αὐτὲς -σὲ συνεργασία μὲ τοὺς ξένους

τοκογλύφους- στηρίχτηκαν πάνω στην εκμετάλλευση του λαού κι αντί για τή σταθεροποίηση και τήν πρόοδο που εύαγγελίζονταν, βάλανε και αυτοί μιὰ καλή βάση για τήν καινούργια οικονομική χρεοκοπία. Τὰ παραπέρα τ' ανάλαβε ό Βενιζέλος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΟΓΔΩΟ

Η ΤΕΤΡΑΕΤΙΑ ΤΗΣ « ΑΓΝΩΡΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ »

Α'. *Ἡ προσπάθεια τοῦ Βενιζέλου*

Ἀπὸ τοὺς 250 συνολικά βουλευτές, ὁ Βενιζέλος ἔβγαλε τὸν Λύγου στο τοῦ 1928 τοὺς 225. Οἱ ἀντιβενιζελικοί ἔχασαν πανηγυρικά καὶ μάλιστα ὁ Μεταξᾶς μαυρίστηκε ἀγρίως ὁ ἴδιος κι ἐπῆγε -ἂν ἦταν ποτὲ δυνατὸν- νὰ γίνεи « ἄνθρωπος »! "Ἄν λογαριάσει κανεὶς ὅτι στὶς ἐκλογὲς ἐκεῖνες δὲν ἔγιναν σοβαρὲς νοθεῖες ἀπὸ τὴ μιὰ εἶτε τὴν ἄλλη παράταξη, πρέπει νὰ καταλήξουμε στὴ διαπίστωση ὅτι ποτὲ ἄλλοτε ἴσαμε τότε δὲν σημειώθηκε στὴ χώρα μας τέτοια ἐκλογικὴ ἐπιτυχία. Ὁ ἐργαζόμενος λαὸς ἔδωσε ὅλη τὴν ἐμπιστοσύνη του στὸν ἀρχηγὸ τῶν Φιλελευθέρων, τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ του. Τὸν περίμενε κι αὐτὸν τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη σὰν Μεσσία καὶ τὸν λάτρευε σχεδὸν σὰν Θεό. Δὲν ἦταν λίγοι ὅσοι ἔκαιγαν καντήλια στὴν εἰκόνα του!

Ἄλλὰ κι ὁ Βενιζέλος μέθυσε τὸν κόσμον μὲ δημαγωγικὲς ὑποσχέσεις. Τὸ μοτίβο κάθε προεκλογικοῦ λόγου του ἦταν ὅτι « θὰ κάνει τὴν Ἑλλάδα ἀγνώριστη » κι ὁ πολὺς λαὸς τὸν πίστεψε.

Ἐβλεπαν ἕναν πραγματικὰ μεγάλο γιὰ τὴν Ἑλλάδα πολιτικὸ νὰ ξαναγυρίζεи στὸ ἡλιοβασίλεμα τῆς ζωῆς του στὴν πολιτικὴ ζωὴ καὶ φαντάστηκαν ὅτι τὸ ἔκανε γιὰ τὸ καλὸ τῆς Ἑλλάδας, γιὰτὶ οἱ λαϊκὲς μάζες ποὺ τὸν ψήφισαν δὲν μπορούσαν ἀκόμα τότε νὰ καταλάβουν ὅτι μόνον ἡ ἀτομικὴ φιλοδοξία τὸν ἔσπρωξε σ' αὐτὸ τὸ ξαναγύρισμα καθὼς κι ὁ ρόλος του, σὰν πρώτου καὶ καλύτερου μαντρόσκυλου τοῦ ἀστοτσιφλικαδικοῦ καθεστῶτος.

Ἡ πολιτικὴ ζωὴ τοῦ Βενιζέλου εἶναι στενὰ δεμένη μὲ τὴν ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς πλουτοκρατίας, γιὰ ἓνα ὀλόκληρο τέταρτο τοῦ αἰῶνα μας.

Ἀναδείχθηκε ὁ δυναμικότερος ἀρχηγὸς τῆς στὴν περίοδο τῆς ἀνθησης καὶ τοῦ σαπίσματος τῆς. Ξεκίνησε ἀπὸ τὴ Θέρισο ἐπαναστάτης καὶ ἐχθρὸς τῆς δυναστείας καὶ κατάντησε νὰ καταθέσει ὅλες τὶς ἐξαιρετικὲς ἰκανότητές του στὰ πόδια τῶν ξένων καὶ ντόπιων πλουτοκρατῶν καὶ τῆς μοναρχίας καὶ νὰ τοὺς ἐξυπηρετήσῃ μὲ τὸν καλύτερο τρόπο. Σ' αὐτὸ τὸν βοήθησε καὶ τὸ μεγάλο γόητρό του ἀνάμεσα στὸ λαὸ καὶ ἰδιαιτέρως, τελευταῖα, στοὺς πρόσφυγες.

Τὴ φορὰ, λοιπόν, τούτῃ στὸ κύκνειο ἄσμα τῆς πολιτικῆς του σταδιοδρομίας ὁ Βενιζέλος δὲν στάθηκε ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς προκατόχους του. Οἱ συνεργάτες πού πῆρε γιὰ νὰ ἐφαρμόσει τὸ πρόγραμμά του, τῆς «ἀναδημιουργίας», ἦταν τιποτένιοι καὶ ἀνάξιοι κομματάρχισκοι, ἄλλοι πάλι ἦταν ἐκπρόσωποι τοῦ χρηματιστικοῦ κεφαλαίου καὶ πολλοὶ ἦταν ἔτοιμοι νὰ πουλήσουν κάθε ἱερὸ καὶ ὅσιον γιὰ τὸ πουργί τους.

Φτάνει νὰ ρίξουμε μιὰ ματιὰ στὸ πάνθεον τῶν βενιζελικῶν ὑπουργῶν, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν Μαρῆ καὶ καταλήγοντας στὸν Ζαβιτσάνο, γιὰ νὰ μᾶς γεννηθεῖ ἀμέσως τὸ ἐρώτημα: Τί μπορούσε νὰ περιμένει ἀπὸ τέτοιους ἀνθρώπους ὁ λαός; Μάλιστα, αὐτὴ τὴν περίοδο, ἡ λαϊκὴ δυστυχία εἶχε ἀρχίσει νὰ μεγαλώνει καὶ ἡ ἐπιδημία τοῦ δαγκείου πού ξάπλωσε ὅλους τοὺς Ἕλληνας στὸ κρεβάτι εἶναι ἓνα -κοντὰ στ' ἄλλα- πολὺ χαρακτηριστικὸ σημάδι γιὰ τὴν τοτινὴ κατάντια τῆς χώρας.

Ἐδῶ ὅμως πάλι δὲν πρόκειται νὰ μιλήσουμε ἀναλυτικὰ γιὰ τὴν πολιτικὴ τοῦ Βενιζέλου, παρὰ μόνον ὅπου αὐτὴ ἔχει σχέση μὲ τὸ ξένο κεφάλαιο. Ἀλλὰ γενικὰ καὶ αὐτὸς δὲν στάθηκε ψηλότερα ἀπὸ τοὺς προκατόχους του καὶ δὲν ἔκανε τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ συνεχίσει τὴν πολιτικὴ τῶν προηγούμενων κυβερνήσεων. Γι' αὐτὸ, μόλις πέρασαν οἱ πρῶτοι ἐνθουσιασμοὶ καὶ οἱ ἐργαζόμενοι ἀρχισαν νὰ διαισθάνονται ὅτι καὶ πάλι τίποτα δὲν ἄλλαξε στὴν οὐσία, ἔβαλε τὸν

Ζαβιτσάνο, εκπρόσωπο της Έθνοτράπεζας, να ψηφίσει το ιδιάνυμο κι ύστερα άφησε τους συνεργάτες του να επιδοθούνε στο αντιλαϊκό τους έργο.

Τὰ καινούργια φορολογικά νομοσχέδια, αυτά κυρίως που είχε ψηφίσει ο Καφαντάρης, φούσκωσαν εκείνη τή χρονιά τόν προϋπολογισμό, μα τόν ξεφούσκωσε άμέσως ή έξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους, που με τó δάνειο τής « σταθεροποίησης » είχε τώρα σημαντικά άβγατίσει. Η ανάγκη, λοιπόν, τής έξοικονόμησης τών τοκοχρεολυσίων έσπρωξε και τόν Βενιζέλο στο μέγáλωμα τής έξάρτησης τής χώρας από τó ξένο κεφάλαιο. Σχετικά όμως με τὰ έξωτερικά δάνεια πρέπει να παρατηρήσουμε και μιá διαφορά που υπάρχει στη μεταχείριση τών δανείων που πήρε ο Βενιζέλος, σε σύγκριση με τὰ προηγούμενα. Κι ή διαφορά τούτη βρίσκεται στο ότι όλα σχεδόν τὰ ποσά που δανειστήκαμε στην περίοδο 1928-31 ξοδεύτηκαν είτε και σπαταλήθηκαν στα παραγωγικά έργα.

Αυτό έγινε πρώτα γιατί τó πρωτόκολλο του 1928 –που ύπόγραψε στη Γενεύη ο Καφαντάρης για να πάρει τó δάνειο τής σταθεροποίησης– κι ο ΔΟΕ μαζί, δέν έπιτρέπανε τó δανεισμό παρά μόνο στην περίπτωση που τó δάνειο θα χρησιμοποιούνταν για παραγωγικά έργα, γιατί μόνο έτσι θα μπορούσαν οι όμολογιούχοι να εξασφαλίσουν με τόν καλύτερο και βέβαιο τρόπο τὰ τοκοχρεολύσια.

Άλλος επίσης σοβαρός λόγος είναι και τó ότι ή περίοδος αυτή συμπέφτει με τήν έναρξη τής οικονομικής κρίσης και τó κάθε καπιταλιστικό κράτος, για να σωθεί, προσπαθεί να κλειστεί στον έαυτό του και ν' άντιμετωπίσει τήν κατάσταση με τις δικές του δυνάμεις και μ' έξοδα του έργαζόμενου λαού του είτε και τών άποικιών του, αν έχει. Κοντά σ' αυτά πρέπει να προσθέσουμε και τó ότι οι άντιθέσεις ανάμεσα στις διάφορες ίμπεριαλιστικές χώρες είχαν αρχίσει να όξύνονται και όλοι έπρεπε ν' αρχίσουνε τις έτοιμασίες για καινούργιες πολεμικές τυχοδιωκτικές περιπέτειες κι ή πολιτική τής αútάρκειας, ιδιαίτερα για τις φτωχές χώρες, ήταν ό,τι χρειαζόταν για τέτοιες δουλειές.

Γιὰ ὄλους τοὺς παραπάνω λόγους καὶ κυρίως γιὰ τὸν πρῶτο, ἐπιχείρησε κι ὁ Βενιζέλος μιὰ τέτοια πολιτικὴ αὐτάρκειας στὴν Ἑλλάδα. Τὸ ἐπιχείρημα βέβαια τοῦτο δὲν μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ σὰν σοβαρὴ προσπάθεια οἰκονομικῆς ἀνασυγκρότησης εἴτε μεταμόρφωσης τῆς χώρας. Γενικὰ πρόκειται γιὰ οἰκονομικούς αὐτοσχεδιασμούς, πού τοὺς γέννησαν τὸ πιὸ πολὺ λόγοι ταμειακοὶ καὶ ἰδίως ἡ ἀνάγκη τῆς ἐξοικονόμησης συναλλάγματος.

Ἡ πολιτικὴ τῆς αὐτάρκειας στὴν Ἑλλάδα εἶχε σὰν ἄξονές της τὰ παραγωγικὰ ἔργα γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς καὶ ἰδιαίτερα τὴ σιτάρκεια καὶ τοὺς τελωνειακοὺς δασμούς γιὰ τὴν ὑποστήριξη καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ντόπιας βιομηχανίας καὶ τῆς σιτοπαραγωγῆς.

Τελικὸ, ὅμως, ἔπαθλο ὅλης αὐτῆς τῆς προσπάθειας θὰ ἦταν ἡ ἐξοικονόμηση συναλλάγματος γιὰ τὴν πληρωμὴ τῶν ἐξωτερικῶν τοκοχρεολύσιων.

Β'. Τὸ πρῶτο παραγωγικὸ δάνειο

Ὁ ἑλληνικὸς προϋπολογισμὸς, μὲ τὸ βύζαγμα πού τοῦ ἔκαναν οἱ ξένοι τοκογλύφοι, ἦταν βέβαια ἀδύνατο ν' ἀντέξει στὴ χρηματοδότηση παραγωγικῶν ἔργων καὶ ἔτσι ὁ Βενιζέλος κατάφυγε στίς ξένες χρηματαγορές. Ἄλλωστε, ἀπ' ὅσα εἶπαμε καὶ πιὸ πάνω, βγαίνει τὸ παράξενο συμπέρασμα ὅτι δὲν εἶναι ἡ ἀνάγκη τῶν παραγωγικῶν ἔργων πού γέννησε τὰ δάνεια, ἀλλ' ἀντίθετα ἡ ἀνάγκη τῶν δανείων καὶ τῆς ἐξοικονόμησης συναλλάγματος γέννησαν τὰ παραγωγικὰ ἔργα! Στὴν καινούργια ἔφοδο τοῦ ξένου κεφαλαίου στὴ χώρα μας στὴν πρώτη γραμμὴ βρίσκονται καὶ οἱ Ἀμερικάνοι κεφαλαιοῦχοι, παίρνοντας τὴ θέση τῶν Γάλλων, πού σχεδὸν χάθηκαν.

Τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1928, κυρώθηκε μὲ νομοθετικὸ διάταγμα ἡ σύμβαση γιὰ δάνειο, μὲ σκοπὸ τὴν ἐκτέλεση ἀποξηραντικῶν ἔργων, τὴν ὁδοποιία καὶ τὴν ἐνίσχυση τῆς ἀγροτικῆς πίστεως.

Τὸ ὀνομαστικό του κεφάλαιο ὀρίστηκε σὲ 20 ἑκατομμύρια λίρες, ἐπειδὴ ὅμως ὁ ΔΟΕ δὲν δεχότανε ν' ἀναλάβει τὴν ἐξυπηρέτησή του, ἀλλὰ καὶ ὁ καιρὸς δὲν ἦταν καὶ τόσο κατάλληλος γιὰ δάνεια, ἐμεταλλεύτηκαν τὴν εὐκαιρία ὁ Χάμπρο μὲ τὸν Ἑρλάγκερ καὶ μᾶς δώσανε μόνον 4 ἑκατομμύρια λίρες ὀνομαστικά καὶ πραγματικά μόλις 3.300.000 λίρες, δηλαδὴ τὰ 82½% μὲ τόκο 7,2%.

Τὸ δάνειο τοῦτο ὀνομάστηκε πρῶτο παραγωγικό καὶ διατέθηκε ἔτσι : 1.658.704 λίρες – σύμφωνα μὲ τὰ ἐπίσημα νούμερα – διατέθηκαν γιὰ τὰ ἔργα τοῦ κάμπου τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ σπατάλησε κι ἔφαγε ἡ ξένη ἐταιρεία πού εἶχε ἀναλάβει τὰ ἔργα. Ἀπὸ τὸ 1927 εἶχε ὑπογραφεῖ ἡ ληστρική σύμβαση μὲ τὴν ἀμερικάνικη ἐταιρεία Φαουντέσιον γιὰ τὰ ὑδραυλικά ἔργα στὸν κάμπο τοῦ Ἀξιοῦ.

Τὰ ἔργα θὰ γινόντανε γιὰ λογαριασμό καὶ μ' ἐξοδα τοῦ κράτους καὶ σύμφωνα μὲ τὴ σύμβαση, ἡ ἐταιρεία θὰ ἔπαιρνε πάνω στὰ γενικά ἐξοδα 17% γιὰ ἐξοδα δικὰ της καὶ 15% γιὰ ἀμοιβή.

Δηλαδὴ, ἂν ξόδευε τὸ κράτος γιὰ τὰ ἔργα 100 ἑκατομμύρια, θὰ ἔπαιρνε ἡ Φαουντέσιον 32 ἑκατομμύρια γιὰ ἐξοδα καὶ ἀμοιβή! Ἔτσι, ἡ ἐταιρεία εἶχε κάθε συμφέρον νὰ φουσκώνει ὅσο μπορούσε τὶς δαπάνες γιὰ νὰ φουσκώνουν καὶ τὰ δικὰ της ποσοστά καὶ μ' αὐτοὺς τοὺς ὅρους φανταστεῖτε τώρα πόσα τσέπωσε ἡ Φαουντέσιον καὶ πόσα ἑκατομμύρια σκορπίστηκαν στὸν ἄερα.

Ὁ καθηγητὴς Στεφανίδης γράφει γι' αὐτὲς τὶς συμβάσεις ὅτι «οὐδαμῶς περιφρουροῦν τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους καὶ τοῦ κοινοῦ. Καὶ αὐταὶ μᾶς δεσμεύουν καταθλιπτικώτατα διὰ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, δείκνυνται ὑπεράγαν γενναιοδωροὶ ἀπέναντι τῆς ξένης ἐταιρείας καὶ χορηγοῦν εἰς αὐτὴν ὑπέρογκον ἀμοιβὴν καὶ μεγάλα γενικά ἐξοδα, ἐνισχύοντα τὴν πρὸς σπατάλην τάσιν, ἐπὶ ζημίᾳ ἐννοεῖται τῆς κοινωνικῆς μας οἰκονομίας».

Ἀπὸ τὸ ἴδιο δάνειο διατέθηκαν καὶ γιὰ τὰ ἔργα τοῦ Στρυμόνα 474.000 λίρες. Ἡ σύμβαση γιὰ τὴν ἐκτέλεσή τους εἶχε γίνει τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1928 μὲ τὴν ἀμερικάνικη ἐταιρεία Monks καὶ Ulen,

πού είναι παλιά μας γνωριμία από την ύδρευση τῆς Ἀθήνας, καὶ φυσικὰ οἱ ὄροι καὶ αὐτῆς τῆς σύμβασης δὲν μποροῦσε νὰ εἶναι καλύτεροι ἀπὸ τῆς Φαουντέσιον. 373.000 λίρες δοθήκανε γιὰ προίκα στὴν Ἀγροτικὴ Τράπεζα, πού φρόντισε νὰ τὴν προικίσει συμπληρωματικὰ καὶ ἡ Ἐθνοτράπεζα – μὲ τὸ ἀζημίωτο βέβαια.

Τὰ ὑπόλοιπα λεφτὰ τοῦ δανείου πήγανε γιὰ τὴν ὁδοποιία. Τὰ ἐπίσημα νούμερα ἀναφέρουν 795.000 λίρες, μὰ δὲν μπορεῖς νὰ ἔχεις καμιὰ ἐμπιστοσύνη, στοὺς ἀριθμοὺς πού μᾶς δίνουν οἱ ἐπίσημοι ὑπολογισμοί, φτιαγμένοι μὲ ἐξαιρετικὴ ταχυδακτυλογραφικὴ μαεστρία, ἰδιαιτέρως ὅταν πρόκειται γιὰ τὴν ὁδοποιία, τὸ ἔλκος πού ἀνοίξε στὴ χώρα ὁ Μεταξᾶς ὕστερ' ἀπὸ ἀπανωτούς, ὅπως εἶδαμε, ἐκβιασμούς.

Ἄν οἱ Γάλλοι μιᾶνε γιὰ τὸν Παναμὰ, ὅταν θέλουμε νὰ παραστήσουν μιὰ μεγάλη ρεμούλα, ἔχουμε καὶ ἐμεῖς τὴ σύμβαση τῆς ὁδοποιίας.

Μὲ τὴ σύμβαση τούτη τὸ Μάη τοῦ 1928 εἶχαν ἀνατεθεῖ στὴν ἐταιρεία Μακρῆ τὰ ἔργα τῆς ὁδοποιίας μὲ τὸν ὄρο ὅτι θὰ τὰ χρηματοδοτοῦσε ἡ ἴδια.

Πίσω ἀπὸ τὸν Μακρῆ στέκονταν ὁ Χάμπρο, ὁ Ἐρλάγκερ καὶ ἡ Ἐθνοτράπεζα, καὶ ἡ παρέα ὅλη προκατάβαλε μόνον 400.000 λίρες γιὰ ν' ἀρχίσουν τὰ ἔργα.

Ὅστερα ὅμως πάψανε σκόπιμα νὰ τὰ χρηματοδοτοῦν καὶ ὁ Βενιζέλος, γιὰ νὰ συνεχιστοῦν τὰ ἔργα, προθυμοποιήθηκε νὰ τοὺς χορηγήσει ἕνα μέρος ἀπὸ τὸ πρῶτο παραγωγικὸ δάνειο. Ἔτσι, ὁ Χάμπρο ἦτανε σὰν νὰ δάνειζε τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ σὰν νὰ μὴν ἔφτανε καὶ αὐτό, ἡ κυβέρνησις τοὺς γύρισε πίσω καὶ τὶς 400.000 λίρες, καὶ μάλιστα τοὺς πλήρωσε γι' αὐτὲς καὶ τόκο 8%. Σύμφωνα μὲ τὴ σύμβαση, οἱ συνέταιροι θὰ ἔπαιρναν γιὰ ἔξοδα, ἀμοιβὴ κλπ. 25% πάνω στὰ γενικὰ ἔξοδα καὶ ἂν ξόδευαν π.χ. 1.000 δραχμὲς γιὰ ἕνα ἔργο, θὰ ἔπαιρναν καὶ αὐτοὶ δικῆς τους 250.

Γιατί, λοιπόν, νὰ μὴν ξοδέψουν γιὰ τὴν ἴδια δουλειὰ 2.000 δραχμὲς, γιὰ νὰ πάρουν τότε καὶ αὐτοὶ 500;

Γ'. Τὸ δεύτερο παραγωγικὸ δάνειο

Όταν ἔχεις νὰ κάνεις μὲ τέτοιες ἑταιρεῖες-γκάνγκστερ καὶ τόσο ληστρικές συμβάσεις, δὲν εἶναι βέβαια καθόλου περίεργο τὸ ὅτι οἱ σπατάλες κι οἱ ρεμουῦλες ἔδωσαν καὶ πήραν καὶ τὰ περισσότερα λεφτὰ τοῦ πρώτου παραγωγικοῦ δανείου ἀνεμοσκορπίστηκαν. Γιὰ νὰ συνεχιστοῦν λοιπὸν τὰ ἔργα ποὺ κινδυνεύανε νὰ μείνουν στὴ μέση, ἀποφασίστηκε καινούργιο δάνειο καὶ τὸ Γενάρη τοῦ 1929 ὑπογράφηκε μὲ τὸν ἀμερικάνικο οἶκο Σέλιγκμαν σχετικὴ σύμβαση γιὰ τὴν ἔκδοση ἐνὸς δανείου συνολικοῦ ὀνομαστικοῦ ποσοῦ 54 ἑκατομμυρίων δολαρίων καὶ μὲ τιμὴ ἔκδοσης 6 μονάδες κάτω ἀπὸ τὴν τιμὴ τῶν ὁμολογιῶν τοῦ δανείου τῆς σταθεροποίησης στὴ χρημα-ταγορὰ τῆς Νέας Ὑόρκης! Ἐπίσης, καὶ τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1929 ἡ κυβέρνησις ἐξουσιοδοτήθηκε νὰ κάνει καὶ τρίτο δάνειο – ὅπου τὸ βρεῖ – μέχρι 8 ἑκατ. λίρες!

Ἄλλὰ ὁ ΔΟΕ ἀρνήθηκε νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἀκόμα καὶ τὸ δάνειο ποὺ ἀποφασίστηκε μὲ τὸν Σέλιγκμαν κι ἔτσι ἡ σύμβαση ματαιώθηκε. Ὁ « ἀπὸ μηχανῆς » Θεός, ὅμως, τῆς Ἑλλάδας, ὁ Χάμπρο, παρουσιάστηκε πάλι γιὰ νὰ μᾶς « σώσει » καὶ τὸ Μάη τοῦ 1930 μᾶς ἔδωσε 1.500.000 λίρες, σὰν προκαταβολὴ γιὰ τὸ δεύτερο παραγωγικὸ δάνειο, ποὺ θὰ ἔβρισκε ἡ κυβέρνησις κάποτε μ' ὅποιουσδήποτε ὄρους, γιατί ὅ,τι εἶχε συντελεστεῖ στὰ παραγωγικὰ ἔργα ἀπειλιόταν τώρα νὰ καταστραφεῖ.

Ἀργότερα ὁ Χάμπρο μὲ τὸν Ἑρλάγκερ μᾶς προκαταβάλαν κι ἄλλα ποσὰ καὶ ἐπίσης κι ἡ Ἐθνοτράπεζα ἔδωσε 600.000 λίρες τὸ 1930 καὶ 300.000 στὶς ἀρχές τοῦ 1931 – προκαταβολές κι αὐτὰ γιὰ τὸ ἀναμενόμενο δάνειο.

Στὸ μεταξύ, ἡ Φαουντέσιον, ἡ Οὐλεν κι ἡ ἑταιρεία Μακρῆ - Χάμπρο - Ἐθνοτράπεζας περίμεναν μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα καὶ κατάπιαν ἀμέσως τὶς προκαταβολές.

Τὸ Δεκέμβρη, μάλιστα, τοῦ 1929 εἶχε ὑπογραφεῖ κι ἄλλη σύμβαση μὲ τὴν ἐγγλέζικη ἑταιρεία Booi γιὰ ὑδραυλικά ἔργα στὴ Θεσσα-

λία, Ἴππειρο, Κρήτη, γιὰ λογαριασμό πάλι καὶ μ' ἔξοδα τοῦ κράτους.

Οἱ Ξένοι θὰ παίρνουν 19% πάνω στὶς δαπάνες γιὰ ἀμοιβὴ καὶ γενικὰ ἔξοδα καὶ ὁ Στεφανίδης, ἐπειδὴ τὸ ποσοστὸ τοῦτο εἶναι κάπως μικρότερο ἀπὸ τῶν ἄλλων, γράφει μὲ κάποια ἀνακούφιση : « Ἡ σύμβασις μᾶλλον συμφέρουσα... ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς αὐτόχρημα ληστρικάς συμβάσεις ὑδρεύσεως Ἀθηνῶν, σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, ἔργων Ἀξιῶ ».

Ἄφου λοιπὸν πῆραμε τὶς προκαταβολές, ἔπρεπε τώρα νὰ πάρουμε καὶ τὸ δάνειο γιὰ νὰ τὶς πληρώσουμε.

Γι' αὐτὸ καὶ τὸ Μάρτη τοῦ 1931 ἡ κυβέρνησις ἔβγαλε σὲ δημόσια ἐγγραφή τὸ δάνειο, ζητώντας 5.000.000 λίρες. Ἡ τράπεζα τοῦ Χάμπρο βρέθηκε πρόθυμη νὰ τὸ ἀναλάβει γιὰ 4.600.000 λίρες ὀνομαστικὸ κεφάλαιο, ἀλλὰ τὸ πραγματικὸ τὸ κατέβασαν στὰ 3.800.000, δηλαδή στὰ 83% μὲ τόκο 7,2%. Ὁ Χάμπρο ἔδωσε ὀνομαστικὰ μονάχα 2 ἑκατομμύρια λίρες – ὅσα ἦταν οἱ προκαταβολές του-, ἡ Ἐθνοτράπεζα 1 ἑκατομμύριο –καὶ σ' αὐτὴ τὶς προκαταβολές της– καὶ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα κάνανε... ρεφενὲ τὰ χρηματιστήρια τῆς Εὐρώπης ! 400.000 ἔβαλε ἡ Ζυρίχη, 500.000 ἡ Στοκχόλμη, 400.000 τὸ Μιλάνο, 300.000 τὸ Ἀμστερνταμ, καὶ γιὰ νὰ πάρει τοῦτες τὶς τελευταῖες 300 χιλιάδες ὁ Μαρῆς ἀναγκάστηκε νὰ πληρώσει στοὺς Ὁλλανδοὺς τοκογλύφους τὶς ὀμολογίες τῶν δανειῶν τῆς ἀνεξαρτησίας, ποὺ τὶς εἶχαν ἀγοράσει ἀπὸ τοὺς Ἑγγλέζους ὀμολογιούχους στὰ 5-10% τῆς ἀξίας τους, καὶ ἐπειδὴ ἡ Ἑλλάδα δὲν τὶς ἐξοφλοῦσε στὴν τιμὴν ποὺ ζητοῦσαν, τὰ ὀλλανδικὰ χρηματιστήρια μᾶς εἶχαν κλείσει τὴν πόρτα τους. Ὁ Μαρῆς ὁμως τὴν ἀνοίξε τώρα ἀγοράζοντας πανάκριβα τὶς ὑπόλοιπες ὀμολογίες μὲ τὰ πλεονάσματα τοῦ ἑλληνικοῦ προυπολογισμοῦ !

Μὲ τὰ λεφτὰ τοῦ δεύτερου τούτου παραγωγικοῦ δανείου πληρώθηκαν πρῶτα πρῶτα οἱ προκαταβολές τοῦ Χάμπρο καὶ τῆς παρέας του μαζί μὲ τοὺς τόκους τους. Ἰστερα 500 ἑκατομμύρια δρχ. διατέθηκαν γιὰ τὰ ἔργα Θεσσαλονίκης καὶ Στρυμόνα καὶ τὰ ὑπόλοιπα –κάπου 736 ἑκατομμύρια δραχμὲς– γιὰ τὴν ὁδοποιΐα.

Ἡ σύμβασις μὲ τὴν ἑταιρεία τοῦ Μακρῆ μίλαγε γιὰ δρόμους

συνολικού μήκους 3.027 χιλιομέτρων και τὸν Ἰούνη τοῦ 1931 εἶχαν ξοδευτεῖ 1.346 ἑκατομμύρια γιὰ 1.560 χιλιόμετρα μισοτελειωμένων δρόμων, πού γιὰ νὰ τελειώσουν χρειαζόντανε ἄλλα 600 τὸ λιγότερο ἑκατομμύρια, σύμφωνα μ' ἐπίσημους ὑπολογισμούς. Δηλαδή τὸ κάθε χιλιόμετρο θὰ στοίχιζε 1.270.000 δρχ. σταθεροποιημένες! Ἔτσι, τὰ « παραγωγικά ἔργα » δὲν τέλειωσαν οὔτε μὲ τὸ δεύτερο δάνειο. Στὸ μεταξὺ εἶχαμε πάρει ἀκόμα ἀπὸ τὸ 1930 καὶ μιὰ προκαταβολὴ ἀπὸ τοὺς ἀμερικάνικους οἴκους Spreyer, National City καὶ Seligman ἀπὸ 7.479.500 δολάρια καὶ τὸ ποσὸ τοῦτο περιλαμβάνεται στὸ κυμαινόμενο χρέος τῆς Ἑλλάδας.

Κι ἀφοῦ πέρασαν ἀρκετὰ χρόνια καὶ ξοδέψαμε κι ἑκατοντάδες παραπάνω ἑκατομμύρια κι ἀπὸ τὸν πολὺπαθο προϋπολογισμό μας, τέλειωσαν ἐπιτέλους μερικὰ ἔργα. Ἡ ἀπόδοσή τους ὅμως δὲν μπορεῖ σὲ καμιὰ περίπτωσι νὰ ἰσοφαρίσει τὴν ἐπιβάρυνση τῆς χώρας ἀπὸ τὰ δάνεια καὶ τὰ ἔξοδα πού ἔγιναν γιὰ τὴν ἐκτέλεσή τους.

Ὁ Στεφανίδης ἔγραφε ἀκόμη ἀπὸ τὸ 1930 χαρακτηρίζοντας αὐτὲς τὶς συμβάσεις σὰν « ληστρικές συμβάσεις μετὰ ξένων ἐταιρειῶν μὴ ἐνδιαφερομένων ἢ μόνον πῶς θὰ ἐγκατασταθοῦν δαπάναις τῆς Ἑλλάδος εἰς μεγαλοπρεπῆ, μέγαρα καὶ θὰ ἐνθουλακώσουν τὰς παχείας των ἀμοιβάς. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας δὲν δύναται τις ἢ νὰ ἀμφιβάλλῃ πού, ἂν καὶ κατὰ πόσο ἡ ἐλπιζομένη αὐξήσις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, χάρις εἰς τὰ ἐκτελούμενα παραγωγικά ἔργα, θὰ εἶναι ἀνωτέρα τῆς ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἐξωτερικῶν δανείων τῆς περιόδου ταύτης οικονομικῆς μας ἐπιβαρύνσεως ἢ ἔστω καὶ μόνης τῆς ἐπιβαρύνσεως ἐκ τῶν δανείων τῶν διατεθέντων ἀμέσως πρὸς παραγωγικούς σκοπούς ». Καὶ τὸν καιρὸ πού ἔγραφε ὁ Στεφανίδης, δὲν εἶχαν ἀκόμα ξοδευτεῖ καὶ τὰ ἑκατοντάδες ἑκατομμύρια ἀπὸ τὸν κρατικὸ προϋπολογισμό.

Σύμφωνα μ' ἄλλους ὑπολογισμούς, τὸ κόστος κάθε στρέμματος ὑπολογιζότανε σὲ 4.000 δραχμὲς σταθεροποιημένες κι ὅταν ἀποκαλύφτηκαν τὰ χωράφια, οἱ ξένες ἐταιρεῖες μαζί μὲ τὶς ἐλληνικὲς κυβερνήσεις -Βενιζέλου, Τσαλδάρη κι ἀργότερα Μεταξᾶ- θελήσανε

νά ἐγκαταστήσουν ἐκεῖ σὰν δουλοπάροικους τοὺς ἀγρότες, ἐνῶ ἂν δὲν πέφταμε στὰ χέρια τῶν ξένων καὶ ντόπιων γκάνγκστερ, τὰ ἔργα θὰ ἦταν πράγματι παραγωγικά καὶ θὰ χάριζαν σὲ χιλιάδες ἀγρότες τὴν καλοπέρασθ. Ἔωρα, ὅμως, μᾶς ὁδήγησαν μιὰ ὥρα συντομότερα στὴ χρεοκοπία.

Δ'. Ἄλλα δάνεια καὶ συμφωνίες

Τὸν ἴδιο καιρό, ὁ Βενιζέλος ἔκανε κι ἄλλα δάνεια. Πρῶτα πρῶτα πήρε ἓνα ἑκατομμύριο λίρες ὀνομαστικὸ κεφάλαιο τὸ 1930 ἀπὸ τὸ Σουηδὸ βασιλιά τῶν σπέρτων καὶ μεγάλο τυχοδιώκτη Κρόιγερ.

Ἄλλὰ τὸ δάνειο βγήκε στὰ 8¼% καὶ πήραμε μόνο 840 χιλιάδες λίρες μὲ πραγματικὸ τόκο 7,2%. Τὸ ποσὸ τοῦτο διατέθηκε γιὰ τὴν κατασκευὴ σχολικῶν κτιρίων.

Ἐπίσης τὸ 1930 δανειστήκαμε ἀπὸ τὴν ἀμερικάνικη κυβέρνηση 12,2 ἑκατομμύρια δολάρια μὲ τιμὴ ἐκδοσης -εὐτυχῶς- 100% καὶ τόκο 40% γιὰ τὴ συμπλήρωση τῆς προσφυγικῆς ἀποκατάστασης. Οἱ προσφυγοπατέρες ἔκαναν καὶ τούτη τὴ φορὰ μπαϊράμι, ἐνῶ ἡ μάζα τῶν προσφύγων συνέχισε τὸ ἀναγκαστικὸ ραμαζάνι τῆς μέσα στὶς τενεκεδένιες ξύλινες παράγκες τῆς.

Μιὰ βόλτα στοὺς ἄθλιους συνοικισμοὺς τῆς Δραπετσώνας, τῶν Ταμπουριῶν, τοῦ Δρουγουτιοῦ, τῆς Καισαριανῆς, τοῦ Ἴενεκέ Μαχαλά τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Καλαμαριάς κλπ. ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ καταλάβει τότε καὶ ὁ πιὸ ἀνίδεος τί εἶδους «ἀποκατάσταση» γίνθηκε στοὺς πρόσφυγες.

Πάντως, ἡ ἀμερικάνικη κυβέρνηση, μιὰ καὶ μᾶς ἔδωσε τὸ δάνειο τοῦτο, ποὺ τὸ εἶχε συμφωνήσει ὁ Καφαντάρης, ὑποχρέωσε καὶ τὸν Βενιζέλο ν' ἀναγνωρίσει τὸ πολεμικὸ μας χρέος στὴν Ἀμερική, κάπως περιορισμένο ὅμως. Καὶ γιὰ νὰ τελειώσουμε καὶ μὲ τὴν πληγὴ τούτη τῶν πολεμικῶν χρεῶν, πρέπει ν' ἀναφέρουμε ὅτι ὑστερα ἀπὸ τὶς ἐπάσιχυντες συμφωνίες τοῦ Καφαντάρη τὸ 1927,

ἦρθε ἡ συμφωνία τῆς Χάγης καὶ ξεμπερδέψαμε ἢ μᾶλλον ξεμπερδεψαν μαζί μας οἱ ξένοι ἱμπεριαλιστές, ἐνῶ ἐμεῖς μπερδευτήκαμε ἀκόμα περισσότερο.

Ὁ Βενιζέλος, πού τὰ εἶχε πάρει τὸ 1917-1920, προσπάθησε στὴ Χάγη τὸ 1930 νὰ τὰ περιορίσει, ἀλλὰ δὲν κατάφερε καὶ μεγάλα πράγματα, παρ' ὅλες του τίς κλάψες.

Ἐκεῖ, λοιπόν, κανονίστηκε νὰ χρωστᾶμε 239 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα ἀπὸ πολεμικὰ χρέη στὴν Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ἀμερικὴ καὶ ταυτόχρονα μᾶς ὑποχρεώσανε νὰ τοὺς πληρώσουμε κι ὅλους τοὺς τόκους αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου ἀπὸ τὸ 1917 ὡς τὸ 1930.

Τὴ δεκαετία 1920-1930 καὶ ἡ Ἐθνοτράπεζα ἐκμεταλλεύεται ὅσο ἔπαρνε τὸ ξερίζωμα τῶν πληθυσμῶν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ Θράκης καὶ ἠθασαυρίζει ἀσύστολα μὲ τὴν προσφυγικὴ δυστυχία. Ἐκμεταλλεύτηκε κάθε εὐκαιρία πού θὰ τῆς ἔδινε τὴ δυνατότητα νὰ βγάλει τοκογλυφικὸ κέρδος κι ἀνάμεσα στὰ τόσα δάνεια πού χορήγησε αὐτὴ τὴν περίοδο, ἀναφέρουμε μόνο τῶν ἀνταλλάξιμων, γιατί σ' αὐτά, ἐξαιτίας τοῦ ὑψηλοῦ τόκου καὶ τῶν ἄλλων ἐγγυήσεων πού δίνανε, πῆραν μέρος σὲ σημαντικὸ ποσοστὸ κι οἱ ξένοι τοκογλύφοι.

Τὸ ἀποτέλεσμα, βέβαια, καὶ αὐτῶν τῶν δανείων δὲν ἦταν ν' ἀνακουφιστοῦν αἰσθητὰ οἱ πρόσφυγες, ἀλλὰ νὰ πλουτίσουν οἱ προσφυγοπατέρες, οἱ μεσάζοντες, οἱ λοβιτουρατζῆδες καὶ πλῆθος ἀπὸ « ἡμετέρους » πού ἀποτελοῦσαν τοὺς στυλοβάτες τοῦ βενιζελισμοῦ.

Ε'. Γενικὴ ἀποτυχία

Τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1929, ὁ Βενιζέλος περὶφρανευότανε γιὰ τὴ δημοσιονομικὴ « ἐπιτυχία » τῆς κυβέρνησός του -δάνεια, φόροι κλπ.-, ὁμολογοῦσε, ὅμως, ὅτι « ἡ ἰδιωτικὴ οἰκονομία πάσχει διότι ἐπτωχύναμεν, διότι ὁ μέγας πόλεμος τὸν ὅποιον ἐπέστεψεν ἡ μικρασιατικὴ καταστροφὴ, βεβαίως ἐξηφάνισε τ' ἀποθέματα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ καὶ εἴμεθα σήμερα πτωχοί ».

Παράλειψε όμως ο πρωθυπουργός να πεί ότι «δεν είμεθα όλοι πτωχοί», γιατί από την αρχή ακόμα της πρωθυπουργίας του, στρατιές όλόκληρες από πολλούς ύπουργούς, μεσάζοντες, λοβιτουρατζήδες, άρχιμπαζαδόρους κλπ. είχαν άρχισει από άπένταροι να μεταβάλλονται σ' έκατομμυριούχους.

Ό Μαρής δέν είχε ακόμα πολύ καιρό πού 'γινε ύπουργός και έπιασε κι έκανε ψευτοανακοινώσεις ότι τάχα θά μεταβληθεί ό τόκος στα δάνεια τών άνταλλάξιμων κι ύστερα πήγε στο χρηματιστήριο κι έπαιξε με τίς όμολογίες αυτών τών δανείων και κέρδισε όχι λίγα.

Αυτές τίς «δουλίτσες» τίς συνέχισε και τίς μεγάλωσε άργότερα και κοντά σ' αυτόν ένα σωρό άλλοι δούλευαν με παρόμοιες μέθοδες για να γίνει άγνωριστη ή 'Ελλάδα! 'Επίσης ό Βενιζέλος ξέχασε στον παραπάνω λόγο του ν' αναφέρει και μιάν άλλη σπουδαία αίτία της φτώχειας μας - τους ξένους όμολογιούχους, πού κόντευαν τώρα να παίρνουν στο έξωτερικό τό μισό προϋπολογισμό της χώρας και πού, για να τους πληρώσει, αναγκάστηκε άργότερα να περικόψει τό μισθό τών έξαθλιωμένων δημοσίων υπαλλήλων και να φορτώσει στο λαό καινούργιους φόρους.

Ό Μαρής αύξησε τή φορολογία σ' ένα σωρό είδη λαϊκής κατανάλωσης και τό σάρι δέχτηκε βαριούς τελωνειακούς δασμούς.

Η τέτοια πολιτική άρχισε να ρημάζει άλλη μιá φορά τή χώρα. Και έπειδή χιλιάδες «φτωχοί» του Βενιζέλου δέν είχαν καμιά διάθεση ν' άνεχτούν τή φτώχεια πού τους χάριζε τό πείραμα της άγνωριστοποίησης, ό άρχηγός τών Φιλελευθέρων μαζί με τον Ζαβιτσάνο είχαν φροντίσει να ψηφιστεί τό ιδιώνυμο, πού έριξε και ρίχνει στις φυλακές και τά ξερονόσια έκατοντάδες και χιλιάδες από τά καλύτερα παιδιά του έλληνικού λαού.

Η δημοσιονομική κατάσταση όμως όσο πήγαινε και χειροτέρευε, ιδιαίτερα ύστερα από τό ξέσπασμα της κρίσης. Οί ντόπιοι πλουτοκράτες κερδοσκοπούσαν με τό ξένο συνάλλαγμα και ξεφτίλιζαν τή δραχμή. Τό κάλυμμα και τό χρυσάφι και τό συνάλλαγμα έφευγε στο έξωτερικό είτε με τά τοκοχρεολύσια είτε με τή μαύρη

ἀγορά τοῦ συναλλάγματος. Μὲ τὸ χρεοστάσιο τοῦ Χοῦβερ, ἡ κυβέρνησις, ἔχασε καὶ τὰ ψίχουλα τῶν πολεμικῶν ἐπανορθώσεων πού 'παίρνε ἀπὸ τοὺς Οὐγγρους καὶ Βούλγαρους, ἐνῶ ἡ ὑπηρεσία τῶν δικῶν μας πολεμικῶν χρεῶν κεφαλαιοποιότανε καὶ τὸ χρέος μεγάλωνε. Ὅλη ἡ προσπάθεια τοῦ Βενιζέλου συγκεντρώθηκε τώρα στὴν ἐξέυρεση ἐνὸς καινούργιου δανείου πού θά 'σῶζε –καθὼς πίστευε– τὴν κατάστασι προσωρινά.

Τελευταῖο ἦταν τὸ δεύτερο παραγωγικὸ τοῦ 1931 καὶ εἶδαμε ὅτι τὸ τράβηξαν ἀπὸ τὰ μαλλιά, τοποθετώντας το στὰ χρηματιστήρια ὅλης τῆς Εὐρώπης. Ἀπὸ τὸ 1930 καὶ ὕστερα οἱ διαθέσεις τῶν ὁμολογούχων δὲν ἦταν πιά καθόλου εὐνοϊκές. Οἱ διάφορες χῶρες, ἡ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη, κήρυχναν χρεοστάσιο καὶ οἱ ξένοι τοκογλύφοι, βλέποντας ὅτι καὶ τῆς Ἑλλάδος τὰ οἰκονομικὰ ψυχορραγοῦσαν, τῆς ἔκλεισαν ἀπὸ τὸ 1931 καὶ ὕστερα τὴν πόρτα τοῦ ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ. Ἀπὸ δῶ κλείνει οὐσιαστικά καὶ ἡ πολιτικὴ σταδιοδρομία τοῦ Βενιζέλου, πού ἐπισφραγίστηκε μὲ τὴ γενικὴ χρεοκοπία καὶ τὸ χαντάκωμα τῆς χώρας.

Ἡ πολιτικὴ τοῦ Βενιζέλου, σὲ συνδυασμὸ μ' αὐτὴ τῶν προκατόχων του, ὄδηγοῦσε τώρα τὴ χώρα ὀλοταχῶς σὲ καινούργια καὶ ἀναπόφευκτη καταστροφή.

Ὁ μεγάλος πολιτικὸς τῆς κυρίαρχης τάξης, ἀφοῦ χαντακώθηκε ἡ πολιτικὴ τῆς Μεγάλης Ἰδέας, θέλησε νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν τάξιν του ἐπιχειρώντας, μὲ χρεοκοπημένους πολιτικά καὶ ἠθικά συνεργάτες, μιὰ πρόχειρη « ἀνόρθωσι » τῆς οἰκονομίας τῆς χώρας πρὸς ὄφελος, ὅπως εἶπαμε καὶ πιὸ πάνω, τοῦ ντόπιου καὶ ξένου χρηματιστικοῦ κεφαλαίου· γι' αὐτὸ καὶ τὴν προσπάθειά του τὴ στήριξε καὶ αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του πάνω στὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἐπιχείρησε μὲ ληστρικὰ ἐξωτερικὰ δάνεια, μὲ τελωνειακοὺς δασμοὺς καὶ ππραγωγικὰ ἔργα.

Τὰ δάνεια τῆς βενιζελικῆς τετραετίας ἐπιβάρυναν σ' ἀφάνταστο βαθμὸ τὸν ἀναιμικὸ μας προϋπολογισμὸ καὶ αὐξήσαν σὲ σημαντικὸ ποσοστὸ τὴν ἀπορρόφησιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, γιὰτὶ ἡ ἀπό-

δοση τῶν παραγωγικῶν ἔργων -ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἦταν ἀνάλογη μὲ τὴν ἐπιβάρυνση πού 'φεραν τὰ ληστρικά δάνεια- καθυστέρησε κιόλας ἀρκετὰ καὶ μόλις τὸ 1935-1936 ἄρχισαν ν' ἀποδίνουν μερικὰ.

Οἱ τελωνειακοὶ δασμοὶ στὰ βιομηχανικὰ προϊόντα ἔφεραν βέβαια μιὰ ἀνάπτυξη στὴν ντόπια βιομηχανία, στὴν ἐλαφρὴ ὅμως πού ἔβγαζε ἐμπορεύματα ἄμεσης κατανάλωσης, κι ἔτσι ἂν καὶ τὴν προσπάθεια τούτη τὴν πλήρωσε ἀκριβὰ ὁ λαός, ἡ βιομηχανική μας ἀνάπτυξη πῆρε χαρακτῆρα καθαρὰ παρασιτικὸ καὶ δὲν ἀπαλλαχτήκαμε καθόλου ἀπὸ τὴν ἐξάρτησή τῶν ξένων καπιταλιστῶν.

Οἱ δασμοὶ πάλι ἀπάνω στὸ στάρι ὠφέλησαν ἀποκλειστικὰ τοὺς τσιφλικάδες, τοὺς πλούσιους ἀγρότες καὶ τοὺς ξένους βέβαια τοκογλύφους, ἐνῶ ἑκατομμύρια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καταδικαστήκανε νὰ τρῶνε τὸ ψωμί σὲ διπλάσια τιμῆ, γεγονός πού 'χε γενικότερη ἐπίδραση καὶ συνέπειες πάνω στὴν ἐθνική μας οἰκονομία καὶ τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τῶν λαϊκῶν μαζῶν.

"Ὡστε ἀπὸ τὴν προσπάθεια τοῦ Βενιζέλου ὠφελήθηκαν: 1) Οἱ ξένοι ὁμολογιούχοι πού τοῦ 'δωσαν ληστρικά δάνεια καὶ παράλληλα μὲ τοὺς δασμοὺς καὶ τὰ παραγωγικὰ ἔργα θὰ ἐξασφάλιζαν κανονικὰ τὰ τοκοχρεολύσιά τους, 2) οἱ ντόπιοι καπιταλιστές, 3) οἱ τσιφλικάδες καὶ οἱ πλούσιοι ἀγρότες, 4) πολλοὶ ὑπουργοὶ του, οἱ φίλοι τους οἱ προσφυγοπατέρες κλπ. κλπ.

'Αντίθετα, ζημιωμένοι, τρομερὰ ζημιωμένοι, γιατί πλήρωσαν τὰ κέρδη ὅλων τῶν παραπάνω, βγήκαν οἱ ἐργάτες, ἡ ἀγροτιά, οἱ ὑπάλληλοι, οἱ ἐπαγγελματίες, ὅλος γενικὰ ὁ ἐργαζόμενος λαός, πού ὁ Βενιζέλος ὑποσχέθηκε νὰ τὸν κάνει ἀγνώριστο καὶ τὸ πέτυχε ἀπὸ τὴν ἀνάποδη. Στὴν ἥρωική του πατρίδα μιὰ μαντινάδα λέει ἀρκετὰ χαρακτηριστικὰ :

*Ποτέ σου μὴν περιφρονᾷς τὰ κάτου σκαλοπάτια
γιατί ἐκεῖ δὲ πρωτοπατεῖς καὶ βγαίνεις στὰ παλάτια.*

Κι όμως ο μεγάλος Κρητικός πολιτικός, ἀφοῦ πάτησε στὰ κάτω σκαλοπάτια κι ἀνέβηκε ψηλά, πολὺ ψηλά, ξέχασε ἀπὸ ποῦ ξεκίνησε καὶ ὑπηρετήσε τὸ ντόπιο καὶ ξένο χρηματιστικὸ κεφάλαιο σὲ βάρος τοῦ λαοῦ καὶ τῆς χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΝΑΤΟ*

Η ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ

Α'. Δημοσιονομικό πελάγωμα

Ἡ περίοδος 1931-32 εἶναι ἀρκετὰ δραματικὴ γιὰ τὸ λαὸ καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ κρίση ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ ἡ πολιτικὴ τῶν φαυλοκρατικῶν κυβερνήσεων ἀπὸ τ' ἄλλο, ἐρήμωσαν πάλι τὴ χώρα. Τὰ καπνὰ καὶ ἡ σταφίδα ἔμεναν ἀπούλητα, μαζί μὲ τις ἐξαγωγές πέφτουσαν καὶ οἱ εἰσαγωγές. Οἱ ἀγρότες πεινοῦν, οἱ ἐργάτες μένουσιν ἀνεργοί, ὅλοι οἱ ἐργαζόμενοι βρίσκονται σὲ ἀπόγνωση. Οἱ μόνοι ποὺ ἀπολαμβάνουν μακάρια τὴ ζωὴ τους καὶ ἀδιαφοροῦν γιὰ τὴν τραγικὴ αὐτὴ κατάστασις εἶναι -ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς νεόπλουτους ποὺ δημιουργήσῃ ἡ κυβέρνησις Βενιζέλου- οἱ ξένοι καὶ ντόπιοι ὀμολογιούχοι, ποὺ μέχρι τὸ 1932 ἔπαιρναν στὸ ἀκέραιο τὸ τοκοχρεολύσιο.

Μὲ τὴν ἀφαίμαξη ὅμως αὐτῆ, ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1931-32 θὰ κλεινε μὲ 1 δισ. ἔλλειμμα. Σὲ ἔσοδα 8.200 ἑκατομμυρίων ἔπρεπε νὰ πάρουν οἱ ὀμολογιούχοι 4.400, δηλαδὴ τὰ 54%, τὴν προηγούμενη χρυσιὰ εἶχαν πάρει τὰ 40%. Γιὰ νὰ πληρωθοῦν τώρα σὲ χρυσό, δὲν ἀρκοῦσε τὸ κάλυμμα τῆς τράπεζας καὶ δημιουργήσῃται ἄμεσος κίνδυνος νὰ μείνει ὁ λαὸς χωρὶς ψωμί, γιὰ τὸ περισσότερο στὰρι ἐκεῖνο τὸν καιρὸ ἐρχόταν ἀπ' ἔξω. Ἡ πληρωμὴ, λοιπόν, τοῦ τοκοχρεολύσιου θὰ ἔταν ἐγκληματικὴ παραφροσύνη. Ἐντούτοις, τὸ Σεπτέμβριον τοῦ '31 ἡ κυβέρνησις ἀνακοίνωσεν ἐπίσημα ὅτι τὰ τοκομερίδια τῶν ὀμολογιούχων θὰ πληρωθοῦν στὸ ἀκέραιο καὶ σὲ χρυσό.

* Τὰ κεφάλαια 19 ἕως 21 ὑπάρχουν μόνο στὸ ἀντίγραφο καὶ στὴν ἔκδοσις τῆς « Σύγχρονης Ἱστορίας ». Λείπουν ἀπὸ τὸ πρωτότυπο. (Σ.τ.ἐπ.)

Και για να τὸ πετύχει ἄρχισε νὰ παίρνει μέτρα, πὸν στρέφονταν κατὰ τοῦ λαοῦ. Στις 8 τοῦ Ὀκτώβρη, γιορτὴ τῆς Ἁγίας Πελαγίας, ἔγινε ἡ δραχμοποίηση τῶν καταθέσεων σὲ συνάλλαγμα, γιὰ νὰ «προστατευτεῖ» τὸ ἐθνικὸ νόμισμα καὶ στὴν οὐσία γιὰ νὰ πληρωθοῦν οἱ ὁμολογιῶχοι. Μὲ τὸ μέτρο τῆς δραχμοποίησης ληστεύτηκαν χιλιάδες κόσμοι καὶ κέρδισε ἡ Ἐθνοτράπεζα ἑκατοντάδες ἑκατομμύρια, ἐνῶ ὁ τορπιλισμὸς τῆς δραχμῆς συνεχιζόταν στὴ μαύρη ἀγορὰ τοῦ συναλλάγματος μὲ πρωταγωνιστὲς τὸν Μαρῆ κι ἄλλα πρωτοπαλίκαρα τοῦ Κόμματος τῶν Φιλελευθέρων.

Ἐκείνον ἀκριβῶς τὸν καιρὸ ἄρχισε νὰ ξεσπάει ἀπειλητικὴ ἢ λαϊκὴ ἀντίδραση. Τὸ προλεταριάτο καὶ οἱ ὑπάλληλοι παλεύουν ἀκούραστα μ' ἀπεργίες γιὰ τὸ ψωμί τους, οἱ ἐπαγγελματίες κινητοποιοῦνται κι οἱ ἀγρότες κάνουν ὁμαδικὲς καθόδους στὶς πόλεις. Ὁ Βενιζέλος μυρίστηκε τὸν κίνδυνο καὶ ἐπιχείρησε νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο. Τὸ Γενάρη τοῦ '32 ἀπειλύνθηκε στὶς μεγάλες δυνάμεις καὶ στὸ ΔΟΕ καὶ παρακαλοῦσε νὰ τοῦ δώσουν πεντάχρονη ἀναστολὴ στὰ χρεολύσια καὶ 50 ἑκατομμύρια δολάρια γιὰ νὰ συμπληρωθοῦν τὰ παραγωγικὰ ἔργα. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν στὴν οἰκουμενικὴ εἶχε χαρακτηρίσει τὸ ΔΟΕ «ἀπλοῦν τεχνικὸν σῶμα», ἀλλὰ ἕνας ὀργανισμὸς πὸν κρατᾶει στὰ χέρια του τὴ ζωὴ, ἐνὸς ὁλόκληρου λαοῦ κι οἱ πρωθυπουργοὶ πέφτουν στὰ πόδια του καὶ τὸν παρακαλοῦν, δὲν εἶναι καθόλου «ἀπλοῦν τεχνικὸν σῶμα», ἀλλὰ ὑπέρτατος, κυρίαρχος καὶ παντοδύναμος ἀφέντης τῆς χώρας μας. Ἐπίσης ὁ Βενιζέλος ζήτησε νὰ ῥθει στὴν Ἑλλάδα κι ἀντιπρόσωπος τῆς δημοσιονομικῆς ἐπιτροπῆς τῆς ΚΤΕ γιὰ νὰ κάνει «ἐπιτόπιον ἔρευνα» καὶ νὰ διαπιστώσει σὲ πόσο κρίσιμη οἰκονομικὴ κατάστασι βρισκόταν ἡ χώρα. Στὸ τέλος τοὺς ἔδινε τὴν ὑπόσχεση ὅτι μὲ τὸ δάνειο πὸν θὰ τοῦ ἴδιναν, θὰ πλήρωνε καὶ τοὺς τόκους τῶν ἐξωτερικῶν δανείων.

Οἱ μεγάλες ἱμπεριαλιστικὲς δυνάμεις, παλεύοντας τότε κι αὐτὲς νὰ ξεπεράσουν τὴν κρίση πὸν ἔδερνε τὴ χώρα τους, δὲν ἔδωσαν καμιά σημασία στὸ διάβημα τοῦ Βενιζέλου. Μόνο ἡ δημοσιονομικὴ ἐπιτροπὴ τῆς ΚΤΕ εὐχαρεστήθηκε μὲ τὰ πολλὰ νὰ μᾶς στείλει σὰν

άντιπρόσωπό της τόν σερ Ότο Νιμάγερ για να κάνει έλεγχο στα οικονομικά της χώρας μας. Ο Νιμάγερ, πρώην ύπουργός των Οικονομικών, ήταν τότε διευθυντής της Τράπεζας της Αγγλίας. Ήρθε στην Ελλάδα, έλεγε τα έσοδα και τα έξοδα κι έφυγε κάνοντας μια έκθεση στο συμβούλιο της ΚΤΕ, στην οποία σύσταινε να μās έλεήσουν μονάχα με μια χρονιάτικη άναστολή του χρεολύσιου και τὸ αντίστοιχο ποσὸ νὰ διατεθεῖ γιὰ τὰ παραγωγικὰ έργα μαζί μ' ένα δάνειο ἀπὸ 10 ἑκατομμύρια δολάρια. Ἡ δημοσιονομικὴ ἐπιτροπὴ της ΚΤΕ, πὸν συνῆρθε στὸ Παρίσι, χαρακτήρησε σὰν ἐπείγουσα τὴν ἀνάγκη ἐνὸς δανείου γιὰ τὰ τοκοχρεολύσια, ὅμως μόλις καὶ μετὰ βίας καὶ μὲ χίλιες δυὸ ἐπιφυλάξεις καὶ ὑποδείξεις ἀναγνώρισε ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ προσωρινὴ ἀνακούφιση της Ἑλλάδας ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ χρέη μ' ἀναστολὴ τῶν χρεολυσίων γιὰ ἕνα χρόνο! Ἀλλὰ ἐπειδὴ πάνω στὸ τελευταῖο αὐτὸ ζήτημα ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνηση εἶχε φέρει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀντιρρήσεις, τὸ συμβούλιο της ΚΤΕ κηρύχτηκε τελικὰ ἀναρμόδιο καὶ μās παρέπεμψε νὰ συνεννοηθοῦμε ἀπευθεῖας μὲ τοὺς ὁμολογιούχους. Ὁ Μαρῆς, πὸν βρισκόταν τότε στὸ Παρίσι γιὰ νὰ ὑπερασπίσει τὰ συμφέροντα της Ἑλλάδας, ὁμολόγησε ἀργότερα ὅτι τὰ μέλη της δημοσιονομικῆς ἐπιτροπῆς προσπαθοῦσαν νὰ βροῦν κάποια προσωρινὴ λύση γιὰ νὰ τὴ συνδυάσουν μὲ ἔλεγχο πάνω στα οικονομικά μας, σὰν νὰ μὴν ἦταν ἀρκετὸς ὁ ΔΟΕ.

Εἶχε ὅμως περάσει πιά ἡ ἐποχὴ τοῦ '97. Ἡ φάρα τοῦ Γκλίξμπουργκ ἦταν τότε μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Στὴν πατρίδα μας εἶχε πιά ἀναπτυχθεῖ ἕνα πολυάριθμο προλεταριάτο, ἀρκετὰ ὠριμο πολιτικά, πὸν συγκελόνιζε τὴν περίοδο ἐκείνη μὲ τὶς ἀπεργίες καὶ τὶς διαδηλώσεις του τὸ ἀστοτσιφλικιάδικο οἰκοδόμημα. Τὸ ΚΚΕ, ξεπερνώντας τὴν κρίση του, πλούσιο πιά σὲ πείρα καὶ μονολιθικὸ ἰδεολογικά, ἄρχιζε ν' ἀναδείχεται ἀρχηγὸς τῶν ἐργαζομένων της πόλης καὶ τοῦ χωριοῦ. Γι' αὐτὸ μιὰ ἀπόπειρα της κυβέρνησης γιὰ τὴν ἐπιβολὴ καινούργιου βαρύτερου ἐλέγχου ἦταν ὄχι μόνο καταδικασμένη, ἀλλὰ θὰ ἀπειλοῦσε ὀλόκληρο τὸ πολιτικὸ καὶ κοινωνικὸ οἰκοδόμημα τῶν ἀστοτσιφλικιάδων.

Μπροστά σ' αυτή την άπελπιστική κατάσταση, ξεκινάει ο ίδιος ο Βενιζέλος και πηγαίνει στη Γενεύη. Κάνει μια δραματική έκκληση στο συμβούλιο της ΚΤΕ, ἀλλ' αυτό περιορίζεται μόνο νά λάβει σέ ὑπό σημείωσιν τή γνώμη τῆς δημοσιονομικῆς ἐπιτροπῆς καί παραπέμπει πάλι τήν ἑλληνική κυβέρνηση στοὺς ὁμολογιούχους. Γιὰ καινούργιο δάνειο οὔτε συζήτηση δέν μπορούσε νά γίνει. Ἐν τῷ μεταξύ ἡ κατάσταση τραβάει ὄλο καί στο χερότερο. Στις 25 τοῦ Μάρτη γίνεται μιὰ μεγάλη σύσκεψη, ὑπό τήν προεδρία τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας καί μέ σκοπὸ νά μελετηθεῖ ἡ οικονομική κατάσταση καί τὰ μέτρα πού πρέπει νά παρθοῦν. Ἀνάμεσα στοὺς συσχεπτόμενους βρίσκονται πολλοὶ ὑπεύθυνοι γιὰ τὸ κατάντημα τοῦ τόπου. Οἱ καταχρήσεις, ἡ κερδοσκοπία κι οἱ ρεμούλες γίνονται τὸ πιὸ συνηθισμένο φαινόμενο. Ἡ διαφθορὰ κι ἡ ἠθικὴ ἐξαχρείωση τῆς κυβερνητικῆς κλίμακας φτάνει στοὺς κατακόρυφο. Νόθεψαν ἀκόμα καί τὸ κινίνο - πράξη ἀρκετὰ χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴ σαπίλα πού βασιλεύει ἀνάμεσα στήν παράταξη πού κυβερνοῦσε τὴ χώρα.

Β'. Ἡ χρεοκοπία

Ἐπόμενο ἦταν κάτω ἀπ' αὐτὲς τὶς συνθῆκες νά μεγαλώνει ἡ ἀπόγνωση κι ἡ ἀγανάκτηση τοῦ λαοῦ. Ὁ κόσμος ἄρχισε νά κάνει γιουρούσι στοὺς φούρνους. Οἱ πορεῖες πείνας πλήθαιναν καθημερινά. Ὁ Βενιζέλος ἔπρεπε νά διαλέξει. Ἡ τὰ τοκομερίδια ἢ τὸ ψωμὶ τοῦ λαοῦ. Τελικὰ πῆρε τὴν ἀπόφαση, ἀφοῦ πρῶτα εἰδοποίησε τὸ ΔΟΕ, ν' ἀναστείλει τὰ χρεολύσια τῶν ἐξωτερικῶν δανειῶν καί νά πληρώσει τὰ τοκομερίδια σέ δραχμὲς. Μὰ κι οἱ δραχμὲς δέν ἦταν εὐκόλο νά οἰκονομηθοῦν. Οἱ κρατικὲς εἰσπράξεις τὸ 1929-30 ἔφτασαν τὰ 9.242 ἑκατομμύρια. Τὸ 1932-33, παρ' ὅλες τὶς καινούργιες φορολογίες, θά ἔφταναν σέ 7.779 ἑκατομμύρια. Μὲ τὴν ὑποτίμηση τῆς δραχμῆς οἱ ὁμολογιούχοι θά ἔπαιρναν κάπου 6.000 ἑκατομμύρια. Γιὰ νά σώσει τὴν « πίστη » τῆς χώρας, ἡ κυβέρνηση ἐπέβαλε, κάτω

ἀπὸ τόσο τραγικὲς συνθῆκες, καινούργιες φορολογίες 740 ἑκατομμυρίων, χωρὶς νὰ σωθεῖ μ' αὐτὰ ἡ κατάσταση.

Καὶ τότε -16.4.1932- ὁ Μαρῆς ἔστειλε ἕνα γράμμα στὸ ΔΟΕ καὶ τοῦ δῆλωσε ὅτι ἡ κυβέρνησις, ἦταν ἀναγκασμένη νὰ κηρύξει ἀπὸ τὴν 1η τοῦ Μάη προσωρινὸ χρεοστάσιο καὶ γιὰ τοὺς τόκους. Ἔτσι, ἤρθε ἡ καινούργια χρεοκοπία. Ἡ κυβέρνησις, ὁμῶς, ποὺ δὲν μπορούσε ν' ἀνεχτεῖ τὸ στίγμα, ἔδωσε ἐντολὴ στοὺς ἀντιπροσώπους τῆς στὸ Λονδίνο καὶ τὸ Παρίσι νὰ ῥθουν σ' ἐπαφὴ μὲ τοὺς ὁμολογιούχους γιὰ νὰ ρυθμίσουν τὸ ζήτημα. Ὁ Μεγαλακόπουλος, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, δῆλωσε στὴ δημοσιονομικὴ ἐπιτροπὴ τῆς ΚΤΕ ὅτι θὰ δεχόταν πρόθυμα νὰ ῥθουν « ἀμερόληπτοι » διαιτητὲς καὶ νὰ ἐλέγξουν ἴσαμε ποῖο βαθμὸ μπορούμε νὰ πληρώσουμε τὰ τοκομερίδια, « ἀφοῦ προαφαιρεθοῦν τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὸ *grimum vivere* τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ». Τὴν ἴδια θέσιν ἔπαιρνε κι ὁ Παπαναστασίου. « Ὅλοι ἦταν πρόθυμοι νὰ καταδικάσουν τὸ λαὸ νὰ ζεῖ μ' ἕνα ξεροκόμματο, γιὰ νὰ πληρωθοῦν οἱ ὁμολογιούχοι. Αὐτοὶ ὁμῶς ἦταν ἀνένδοτοι καὶ τὰ ζητοῦσαν ὅλα ἢ τίποτε.

Αὐτὴ τὴν ἐποχὴ, ὁ Μαρῆς ὑποχρεώθηκε νὰ φύγει ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο τῶν Οἰκονομικῶν σχεδὸν μὲ τὴ βία. (Εἶχε μπεῖ μέσα, καθὼς λένε, ξυπόλυτος καὶ βγῆκε μὲ καντάρια χρυσάφι.) Ἡ Ἐθνοτράπεζα στὶς κρίσιμες ἐκεῖνες γιὰ τὰ συμφέροντά της στιγμὲς ἔβαλε ἀπόλυτα δικὴ τῆς ὑπουργό, τὸν Βαρβαρέσο, ποὺ προκαλεῖ ἀμέσως τὴν ἄρση τῆς σταθεροποίησης, σχεδὸν τυπικὴ γιὰ τὴν εἶχε ἀπὸ καιρὸ προκαλέσει ἡ μαύρη ἀγορὰ τοῦ συναλλάγματος. Ἔτσι, ἐπιβάλλεται πάλι ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία. Στὴν ἐκθεσὴ του πάνω στὸν προϋπολογισμὸ τοῦ 1932-33, ὁ Βαρβαρέσος θέλησε νὰ δικαιολογήσει τὴ χρεοκοπία. Τὰ ἐλλείμματα, εἶπε, δὲν μπορούμε πιά νὰ τ' ἀποφύγουμε μὲ φορολογίες. Μὲ περικοπὲς τῶν ἐξόδων -σὲ βάρος κυρίως τῶν μισθωτῶν- μόνο 480 ἑκατομμύρια οἰκονομήσαμε. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀναπόφευκτο νὰ καταφύγουμε στὴν ἐλάττωσι τῶν ποσῶν ποὺ διαθέτουμε γιὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δημόσιου χρέους, ἐπειδὴ μᾶς ἀπορροφοῦν τὰ 55% τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ μάλιστα σὲ συν-

άλλαγμα. Γι' αυτό η κυβέρνηση βρέθηκε «εις τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκη» νὰ δώσει τὴν ἄδεια στὸν ὑπουργὸ τῶν Οἰκονομικῶν ν' ἀναστείλει τὰ χρεολύσια τῶν ἐξωτερικῶν δανείων καὶ τὸν τόκο «ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει». Σκόπευαν ὅπωςδήποτε νὰ πληρώσουν ἕνα μέρος ἀπὸ τοὺς τόκους. Στὸν προϋπολογισμό ὅμως δὲν ἔγραφαν ἀκριβῶς τὸ ποσό, ἐλπίζοντας νὰ τὸ μεγαλώσουν ὅπωςδήποτε μὲ τοὺς φόρους. Ἔτσι αὐξήσαν κατὰ 25% τὴ φορολογία στὰ εἰσαγόμενα ἐμπορεύματα καὶ ἐνῶ ἡ κατάσταση ἦταν κάτι παραπάνω ἀπὸ τραγική, οἱ Ἕλληνες πολιτικοὶ βρῖσκονταν σ' ἀδιάκοπη κίνηση καὶ συγκίνηση καὶ τοὺς ἀπασχολοῦσε ἀποκλειστικὰ τὸ ζήτημα τῆς πληρωμῆς τῶν ὁμολογιούχων. Παντοῦ εἶχαν φουντώσει οἱ σχετικὲς συζητήσεις. Ὁ Μιχαλακόπουλος, ὁ Παπαναστασίου καὶ ὁ Καφαντάρης ὑποστήριζαν νὰ τοὺς πληρώσουμε μὲ τὰ καπνά μας. Οἰκονομολόγοι, πολιτικάντες, τραπεζίτες, ὅλοι ἔγραφαν καὶ ὑπόδειχναν κάποιον τρόπο πληρωμῆς καὶ κανένας δὲν ὑποστήριξε νὰ μὴν πληρώσουμε τίποτα.

Ἡ οἰκονομικὴ κρίση ἄρχισε νὰ ἐξελισσεται καὶ σὲ πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ χρεοκοπία, νὰ μεταβάλλεται σὲ γενικὴ χρεοκοπία τοῦ ἀστοτσιφλικὰδικοῦ κόσμου. Ὁ Βενιζέλος, ἀντιμετωπίζοντας τὴν πολιτικὴ του χρεοκοπία καὶ τὴ λαϊκὴ κατακραυγὴ, ἐπιχείρησε μιὰ πολιτικὴ μανούβρα. Παρατήθηκε καὶ ἀνέβηκε πρωθυπουργὸς ὁ Παπαναστασίου. Σὲ τέτοιες ὅμως στιγμὲς καὶ ἡ δημαγωγία μπορεῖ νὰ καταντήσῃ ἐπικίνδυνη γιὰ τὴν κυρίαρχη τάξη. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἐργατοαγροτικῶν διώχτηκε μέσα σὲ μιὰ βδομάδα καὶ ἀνέβηκε πάλι στὴν κυβέρνησις ὁ Βενιζέλος, μὲ ὑπουργὸ τῶν Οἰκονομικῶν τὸν Βαρβαρέσο. Στις 10 Αὐγούστου ψηφίστηκε ὁ νόμος τῆς δραχμοποίησης. Ἡ ἄρση τῆς σταθεροποίησης καὶ ἡ δραχμοποίηση ἔδιναν τὸ δικαίωμα στὶς τράπεζες νὰ ληστέψουν ἄλλη μιὰ φορὰ τὸν κόσμον. Ἡ Κτηματικὴ Τράπεζα –θυγατέρα τοῦ Χάμπρο καὶ τῆς Ἴθνικῆς– ἔκανε τοὺς μικροιδιοκτῆτες νὰ βρεθοῦν ἀπὸ τὴ μιὰ μέρα στὴν ἄλλη, μὲ διπλάσιο περίπου χρέος.

Γ'. 'Αρχίζουν οι συνεννοήσεις

Συγχρόνως άρχισαν πάλι οι συνεννοήσεις με τούς ξένους όμολογιούχους. Ο Βαρβαρέσος έφυγε για την Εύρώπη κι ύστερα από μακριές διαπραγματεύσεις, συμφώνησαν τó Σεπτέμβρη τού 1932 νά πληρωθούν 30% τών τόκων για τó 1932-33, κι αν βελτιωνόταν άργότερα ή κατάσταση, νά πάρουν 35%. Από τó Δεκέμβρη όμως τού ίδιου χρόνου, ή τότε κυβέρνηση άρχισε νά παρακαλεί με ύπόμνημά της τούς ξένους νά μñν κρατήσουν τó παραπάνω ποσοστό, γιατί ή κατάσταση είχε επιδεινωθεϊ. Οί όμολογιούχοι έκαναν πώς ύποχωρούν, αλλά ó ΔΟΕ, βάσει τής συμφωνίας, είχε κατακρατήσει σέ δραχμές από τίς υπέγγυες προσόδους όλόκληρο τó 35% και άρνήθηκε νά επιστρέψει στην Ελλάδα τή διαφορά τού 5%! Επίσης, ó ΔΟΕ ύπολόγισε τó ποσοστό σέ χρυσές κι όχι σέ χάρτινες λίρες, κερδίζοντας έτσι σημαντική διαφορά σέ βάρος τής Ελλάδας. Η κυβέρνηση κατάφυγε σέ δικιτητή, αλλά ή απόφασή του δέν βγήκε ακόμα. Κοντά σ' αυτά, ή έγγλέζικη κυβέρνηση μās ύποχρέωσε νά υπογράψουμε μιá συμφωνία με τó άγγλικό θησαυροφυλάκιο, σύμφωνα με τήν όποία άναλαβαίναμε νά πληρώσουμε 3.767.548 φράγκα, πού τó μοιράστηκαν ή Άγγλία κι ή Γαλλία σάν άποζημίωση για τά ποσά πού είχαν ξοδέψει όταν έγγυήθηκαν τó δάνειο τού 1898. Τότε ακριβώς κι οι όμολογιούχοι μετάνιωσαν πού δέχτηκαν τó 30% και δέν τά παίρνουν ζητώντας περισσότερα. Και ξαναρχίζουν πάλι συνεννοήσεις άτελείωτες και καταθλιπτικές για τή χώρα. Όλοι σχεδόν οι άστοι οικονομολόγοι προσπαθούν νά πείσουν τόν κόσμο ότι μιá άνοιχτή χρεοκοπία θά κατάστρεφε τήν πίστη και τά οικονομικά τής Ελλάδας. Όχι όμως μιá αλλά έκατό φορές νά λέγαμε στους όμολογιούχους ότι δέν έχουμε νά τούς πληρώσουμε, πάλι δέν θά παθαίναμε τήν οικονομική, έθνική και ήθικη ζημιá πού πάθαμε με τίς άτελείωτες κι έξευτελιστικές για τήν άξιοπρέπεια τής χώρας μας συζητήσεις.

Έν τῷ μεταξύ, τó Σεπτέμβρη τού 1932 έγιναν εκλογές και στις 4 Νοέμβρη ανάλαβε πρωθυπουργός ó Γσαλδάρης, με ύφυπουργό τῶν

Οικονομικῶν τὸν Μ. Εὐλάμπιο. Τὸ Δεκέμβρη, ἔγινε ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ὁ Κ. Ἀγγελόπουλος. Ἡ οἰκονομικὴ καὶ δημοσιονομικὴ κατάστασις δὲν εἶχε βελτιωθεῖ καθόλου. Ἡ κερδοσκοπία ὀργιάζε καὶ ὁ τιμάρριθμος ἀπὸ 15 πού ἦταν τὸ 1931 ἀνέβηκε στὰ 20 τὸ '32. Λυτῆ, λοιπόν, τὴν περίοδο ὁ Ἀγγελόπουλος ἀπέτελεσε μιὰ μεγάλη ἐξαίρεση, ἀνάμεσα στοὺς φαυλοκράτες πολιτικούς. Καὶ παλιὰ τὰ εἶχε βάλει μὲ τὸ ΔΟΕ καὶ στὴν Κτηματικὴ Τράπεζα κήρυξε τὸν πόλεμο καὶ ἀργότερα στὴν τεταρτοαυγουστιανὴ δικτατορία ἦταν ὁ πρῶτος ἀστὸς πολιτικός πού ἐξορίστηκε ἀπὸ τὸν Μεταξᾶ. Μόλις ἀνάλαβε τὸ ὑπουργεῖο δήλωσε ἀμέσως ὀρθὰ-κοφτὰ καὶ μ' ἐπιμονὴ ὅτι δὲν πρέπει νὰ πληρώσουμε ὄχι 30% ἀλλὰ οὔτε πεντάρα στοὺς ξένους καὶ ντόπιους ὁμολογιούχους. Σὲ λίγες μέρες ὁ Ἀγγελόπουλος διώχτηκε ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο, ἀσφαλῶς μὲ τὴν ἐπέμβασις, « ἐξωελληνικῶν » παραγόντων.

Τὸν ἀντικατέστησε ὁ τραπεζίτης Σπύρος Λοβέρδος καὶ στὶς ἑφτά μέρες πού 'κανε ὑπουργὸς, πρόλαβε νὰ πληρώσει ἀμέσως τὸ 30% στοὺς ὁμολογιούχους καὶ νὰ μαθήσει τὴ χώρα ἀπὸ τὸ ἀναμικρὸ τῆς συναλλαγματικῆς ἀπόθεμα. Στὶς 16 τοῦ Γενάρη ἔπεσε ὁ Τσαλδάρης καὶ ἦρθε ὁ Βενιζέλος μὲ ὑπουργὸ τῶν Οἰκονομικῶν τὸν Καφαντάρη. Ὁ ἀρχηγὸς ὅμως τῶν Προοδευτικῶν δὲν πρόλαβε νὰ ἐξαγγεῖλει τὸ καινούργιο πρόγραμμά του, γιατί στὶς ἐκλογὲς τῆς 5ης τοῦ Μάρτη ξαναπῆρε τὴν ἐξουσία ὁ Τσαλδάρης, μὲ ὑπουργὸ τῶν Οἰκονομικῶν τὸν Λοβέρδο. Οἱ Λαικοὶ μόλις ἀνέβηκαν στὴν κυβέρνησις κάλεσαν τοὺς ὁμολογιούχους νὰ κάνουν αὐτοψία στὴ χώρα μας γιὰ νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν οἰκονομικὴ τῆς κατάστασις. Αὐτοὶ ὅμως ὑπόδειξαν σὰν ἀρμόδια τὴν ΚΤΕ καὶ ἡ κυβέρνησις ἄρχισε τότε νὰ παρακαλεῖ τὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν νὰ ῥθει μιὰ δημοσιονομικὴ ἐπιτροπὴ. Τότε ὁ Καφαντάρης σὲ μιὰ ἀγόρευσίν του γιὰ τὸν προϋπολογισμό τοῦ '33-'34 ἐπιτέθηκε στὴν κυβέρνησις γιὰ τὴν πρόσκλησις δημοσιονομικῆς ἐπιτροπῆς καὶ ἐξήγησε ὅτι τὴν ἐπέμβασις τῆς ΚΤΕ δὲν τὴν ἤθελε ὄχι ἀπὸ ἑλλειψὴ εὐλάβειας στὸ θεσμό, ἀλλὰ γιατί « ἐξ ἐπισήμων ἀνακοινώσεων καὶ ἄλλων σχετικῶν στοιχείων εἶχε πεισθεῖ ὅτι ἡ ΚΤΕ δὲν ἐπέιχε θέσιν τρίτου εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν

χρεῶν, ἀλλ' εἶχαν ἄμεσον καὶ ἀπροκάλυπτον εἰς αὐτὴν ἐνδιαφέρον στρεφόμενον ὑπὲρ τῶν ὁμολογούχων». Πρότεινε δὲ νὰ ῥθει ἡ κυβέρνησις πρὸς ἀνεπιβεβαίωτον συνεννόησιν μετὰ τοὺς ὁμολογούχους καὶ νὰ τοὺς πληρώσῃ μετὰ τὰ προιόντα μας.

Τελικὰ, ἡ ἐπιτροπὴ τῆς ΚΤΕ ἤρθε τὸ Μάη καὶ μετὰ τὴν ἐρευνὴν τῆς ἔκανε σχετικὴ ἔκθεσιν, στὴν ὁποία λέει ὅτι γιὰ νὰ πληρώσῃ ἡ Ἑλλάς πρέπει νὰ ἀναπτύξῃ τὴν ἐξαγωγὴν καὶ τὰ ἐμβάσματα καὶ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς! Τὸν Ἰούνη τοῦ 1933 συνῆλθε στὸ Λονδίνο ἡ δημοσιονομικὴ ἐπιτροπὴ γιὰ νὰ ἐξετάσῃ τὴν ἔκθεσιν καὶ νὰ ἀκούσῃ τὸν Λοβέρδο καὶ τὸν Μάξιμο ποὺ εἶχαν πάει κι αὐτοὶ στὸ Λονδίνο γιὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ πετύχῃ μιὰ συνεννόησιν μετὰ τοὺς ὁμολογούχους. Αὐτοὶ ὅμως ἀρνήθησαν νὰ συζητήσῃ μετὰ τοὺς Ἕλληνας ἀντιπροσώπους, ζητώντας 27½% γιὰ τὸ 1933-34 καὶ 37½% γιὰ τὸν ἄλλο χρόνον, ἐνῶ ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις πρόσφερε 22½% καὶ 27½% (ἡ διαφορὰ ἦταν 600 ἑκατομμύρια δραχμῆς). Ἡ πρότασις νὰ λύσῃ τὴν διαφορὰ ἕνας διαιτητής, ἀπορρίφθηκε χωρὶς συζήτησιν καὶ περιφρονητικὰ ἀπὸ τοὺς ὁμολογούχους. Τότε οἱ διαπραγματεύσεις σταμάτησαν καὶ πάλιν.

Στὸν Λοβέρδο καὶ τὸν Μάξιμο ἡ δημοσιονομικὴ ἐπιτροπὴ « σύστησε » νὰ βάλουν καινούργιους φόρους γιὰ νὰ πληρώσῃ τοὺς ξένους. Οἱ δύο ὑπουργοὶ ἀποχαιρέτησαν τὴν ἐπιτροπὴν μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ ἐξασφαλίσῃ τοὺς τόκους τῶν ὁμολογούχων καὶ μάλιστα ἀνάφεραν στὴν ἐπιτροπὴν τί εἶδους καὶ πόσους φόρους θὰ βάλουν στὸ λαὸν, γιὰ νὰ τὸ πετύχῃ. Κι ἔτσι γύρισαν πίσω στὴν Ἑλλάδα ἀποφασισμένοι νὰ ἐξευμενίσῃ μετὰ κάθε μέσον τοὺς κατόχους ὁμολογιῶν καὶ τέτοιοι κάτοχοι –ἐν παρενθέσει– ἦταν κι ὁ Λοβέρδος κι ὁ Μάξιμος.

« Ἰσως ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἡ στάσις τῆς Ἑλλάδος θὰ ἔπρεπε νὰ ἦτο περισσότερο ἀποφασιστικὴ... », γράφει ὁ Ἄγγελος Ἀγγελόπουλος, γιὰ τὸν ἴδιον καιρὸν οἱ Τούρκοι κι οἱ Γερμανοὶ ἀρνήθησαν κάθε πληρωμὴν καὶ οἱ ἱμπεριαλιστικὰς δυνάμεις δὲν διαμαρτυρήθησαν καθόλου.

Δ'. *Η συμφωνία*

Ἡ καινούργια ἐπαφή ἔγινε τὸ Σεπτέμβρη τοῦ '33 κι οἱ διαπραγματεύσεις τράβηξαν πολὺ καιρὸ. Αὐτὴ ἦταν ἡ κλασικὴ τους μέθοδος. Κερδοσκοποῦσαν στὴν ἀγορὰ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο καὶ συγχρόνως μᾶς ἐκβιάζανε τελικὰ νὰ ὑποχωρήσουμε, γιατί αὐτὴ ἡ ἐκκενρότητα τῶν συνεννοήσεων νέκρωνε τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς χώρας. Ἔτσι, ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἱστορία τοῦ '97. Πάλι ἡ πατρίδα μας βρίσκεται σ' ἀγωνία περιμένοντας τὴν ἀπόφαση τῶν ἐκμεταλλευτῶν της. Τότε ἡ δημοσιονομικὴ ἐπιτροπὴ τῆς ΚΤΕ, γιὰ νὰ ἐπηρεάσει τίς συζητήσεις πρὸς ὄφελος τῶν ὁμολογούχων καὶ νὰ ἐκβιάσει ἔτσι τὴ λύση, δίνοντας ἓνα γερὸ ὄπλο στοὺς τοκογλύφους καὶ μιὰ εὐκολὴ δικαιολογία στὸν Λοβέρδο, δημοσίεψε μιὰ ἐκθεση, μὲ τὴν ὁποία διαπιστώνει βελτίωση, στὴ δημοσιονομικὴ κατάστασι, τῆς Ἑλλάδας. Μὲ παρόμοιες πιέσεις, ἐκβιασμοὺς καὶ παρασκηνιακὰς ἐνέργειες ὑπογράφηκε, τέλος, τὸ Νοέμβρη, μιὰ συμφωνία γιὰ δυὸ χρόνια. Τὰ χρεολύσια ἀναστέλλονταν γιὰ δυὸ χρόνια κι ἀπὸ τοὺς τόκους θὰ πληρώναμε 27½% τὸ 1933-34 καὶ 33% τὸ 1934-35. Οἱ τόκοι μόνο τοῦ δανείου τοῦ 1898 θὰ πληρώνονταν στὸ ἀκέραιο. Ἡ πληρωμὴ θὰ γινόταν μὲ συνάλλαγμα τοῦ Λονδίνου ἢ τῆς Νέας Ὑόρκης κι ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησι θὰ ἔγραφε στὸν προϋπολογισμό της τὸ σύνολο τῶν τόκων, πού θὰ τὸ ξαναδιανειζόταν τάχα ἀπὸ τὸ ΔΟΕ, καταθέτοντάς του ἴσο ποσὸ ἄτοκα γραμμᾶτια σὲ δραχμὲς. Ὁ Λοβέρδος, γιὰ νὰ συγκεντρώσει τὸ ποσοστὸ πού συμφώνησε, ἔβαλε σ' ἐνέργεια δεκάδες καινούργια φορολογικὰ νομοσχέδια, ὅλα σὲ βάρος τοῦ λαοῦ, ἐνῶ ὁ ἴδιος, ὅπως ξεσκεπάστηκε τότε στὶς ἐφημερίδες, εἶχε ἐπιχειρήσει νὰ διαφύγει μὲ διάφορους ἀλέμεντους τρόπους τὴ φορολογία.

Ἡ συμφωνία πρόβλεπε καινούργιες διαπραγματεύσεις στὶς ἀρχὲς τοῦ 1935 γιὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ Φλεβάρη, πῆγε στὸ Λονδίνο ὁ Πεσμαζόγλου, καινούργιο οἰκονομολογικὸ ἀστέρι τῆς πλουτοκρατικῆς κλίμας. Πρόεδρος τότε τοῦ συμβουλίου τῶν ὁμολογούχων ἦταν ὁ σερ Ὅστεν Τσάμπερλεν, ἀδερφὸς τοῦ κατόπι

πρωθυπουργού Νέβιλ Τσάμπερλεν. Ἡ πολιτικὴ τῶν δυὸ ἀδελφῶν εἶναι μιὰ ἀτέλειωτη ἀλυσίδα ἀπὸ ἐξευτελισμούς καὶ προδοσίες μικρῶν καὶ μεγάλων λαῶν. Στὸ πρόσωπό τους, τὸ ἐγγλέζικο χρηματιστικὸ κεφάλαιο εἶχε ἀποκτήσει τοὺς χαρακτηριστικότερους ἐκπροσώπους του γιὰ μιὰ ὀλόκληρη, ἐποχὴ. Μόλις ἄρχισαν οἱ συνομιλίες, οἱ ὁμολογιούχοι ζήτησαν 50%. Ὁ Πεσμαζόγλου πρόσφερε 35%. Αὐτοὶ ἀνῆθήκαν κι ἔτσι οἱ διαπραγματεύσεις διακόπηκαν. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις -κάτω ἀπὸ τὴ λαϊκὴ πίεσις- δήλωσε τότε στοὺς ὁμολογιούχους ὅτι θὰ τοὺς πλήρωνε τὰ τοκομερίδιά τους πού ἔληγαν τὴν 1η τοῦ Ἀπρίλη, μὲ ποσοστὸ 35%. Ὁ ΔΟΕ διαμαρτυρήθηκε ἀμέσως γιατί ἔτσι ἡ κυβέρνησις παραβίαζε τὸ νόμο τοῦ 1898 καί, καθὼς τις εἶχε στὸ χέρι, κατακράτησε ὅλες τις ὑπέγγυες προσόδους ὑπολογίζοντας τόκους καὶ χρεολύσια γιὰ ὅλα τὰ δάνεια πού ἦταν κάτω ἀπὸ τὸν ἐλεγχό του. Συγχρόνως μὲ τὴ διαμαρτυρία καὶ τὸ πραξικόπημα τοῦ ΔΟΕ, ἄρχισαν ἀλλεπάλληλα διπλωματικὰ διαβήματα ἀπὸ τις ἐνδιαφερόμενες κυβερνήσεις, ἐνῶ τὸ συμβούλιο τῶν ὁμολογιούχων στὸ Λονδίνο λυσσασμένο σύσταινε στὰ μέλη του νὰ μὴ δεχτοῦν νὰ εἰσπράξουν τὸ 35%. Ἐπεσαν ὅλοι πάνω στὴ φτωχὴ μας χώρα νὰ τὴν πνίξουν. Παρ' ὅλα αὐτά, ὅμως, τὸ 52% τῶν ὁμολογιούχων ἔτρεξαν νὰ εἰσπράξουν τὸ 35% καὶ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα, ἔχει ὁ Θεός. Καὶ πράγματι ὁ θεὸς τῶν τοκογλύφων, ἐνσαρκωμένος στὸ πρόσωπο τοῦ Γκλίξμπουργκ, τοὺς βοήθησε.

Ε'. *Ἔρχεται ὁ Γκλίξμπουργκ*

Σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα, ἄλλες κύριες ἀσχολίες τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος ἦταν οἱ ἐπιστημονικὲς καλπυνοθεύσεις καὶ ἡ συστηματικὴ ρουσφετολογία. Πάνω στὸ δημόσιο ταμεῖο εἶχαν ριχτεῖ μ' ἄγριες διαθέσεις οἱ φίλοι τοῦ κόμματος, πού τόσα χρόνια εἶχαν μείνει μακριὰ ἀπ' τὴν ἐξουσία. Ὁ Γσαλδάρης, περισσότερο κατάλληλος γιὰ δικολάβος παρά γιὰ ἀρχηγὸς κόμματος, ξόδευε ὅλη τὴν, ὄχι καὶ τόσο πληθωρικὴ, ζωτικότητά του σὲ ἐπιφυλάξεις, σοφίσματα καὶ σὲ διάφο-

ρους συνδυασμούς που σοφίζόταν για ν' αντιμετωπίσει την αντιπολίτευση και τις γκρίνιες των φίλων του που τρώγονταν σαν τὰ σκυλιά.

Οι αντιθέσεις ανάμεσα στα δύο αστοσιφικικάδικα μπλόκ οξύνονται και παίρνουν τή μορφή ανοιχτής ένοπλης σύγκρουσης τὸ Μάρτη τοῦ '35. Τὸ « ἀντιβενιζελικό » κράτος -έφεύρεση τοῦ Μεταξᾶ- παρ' ὅλη τὴν τρομοκρατία που ξαπόλυσε ὅταν ἐπιβλήθηκε, δὲν κατάφερε νὰ πνίξει τὸ λαϊκὸ κίνημα. Οἱ ἐκλογές τοῦ 'Ιούνη τοῦ '35 φανερώνουν ὅτι οἱ λαϊκὲς μάζες ἀρχίζουν νὰ χειραφετοῦνται πιά ἀπὸ τὴν ἐπιρροή τῶν πλουτοκρατικῶν κομμάτων καὶ νὰ προσανατολίζονται πρὸς τ' ἀριστερά. Ἡ κατάσταση αὐτὴ ἀρχίζει νὰ καταντάει ἀρκετὰ ἐπικίνδυνη γιὰ τὴν ντόπια πλουτοκρατία καὶ πολὺ ἐπιζήμια γιὰ τοὺς ξένους κεφαλαιούχους, που θὰ ἐπιθυμοῦσαν ν' ἀσχολιέται ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μὲ τὰ « εἰρηνικά » του ἔργα καὶ νὰ μὴν καταγίνεται τόσο πολὺ στὴν πολιτική. Καὶ τότε ὅλοι οἱ ἀντιδραστικοὶ πλουτοκρατικοὶ κύκλοι τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, μὲ πρώτη τὴν Ἐθνοτράπεζα, μὲ τίς συμβουλές καὶ τὴν ἔγκριση τοῦ Βενιζέλου, μὲ τὴν ἀνοχή τῶν ψευτοδημοκρατικῶν κομμάτων καὶ μὲ τίς εὐλογίες καὶ τὰ χειροκροτήματα τῶν ὁμολογιούχων, ἄρχισαν νὰ κηρύχουν τὴν πολιτικὴ τῆς « συμφιλίωσης ». Ὅργανο γιὰ τὴν πραγματοποίησή της θά 'ταν ὁ δεύτερος Γεώργιος Γκλιξμπουργκ, που τὸν ταίζε δώδεκα ὁλόκληρα χρόνια ὁ Χάμπρο. Φτάνει νὰ ῥχόταν ὁ βασιλιάς γιὰ νὰ ἀγαπηθοῦν βενιζελικοὶ κι ἀντιβενιζελικοὶ καὶ νὰ ζήσει ὁ λαὸς εὐτυχισμένος.

Ἐπειδὴ, ὅμως, ὁ λαὸς μὲ μιὰ μεγαλειώδη συγκέντρωση τῶν ἀντιφασιστικῶν δημοκρατικῶν του δυνάμεων ἔδειξε τὴν ἀκλόνητη διάθεσή του νὰ ὑπερασπίσει τίς δημοκρατικές του ἐλευθερίες, ἀνάλαβε νὰ κανονίσει τὰ περαιτέρω ὁ αὐτοχειροτονηθεὶς σὲ ἀντιβασιλιά Γ'. Κονδύλης, μὲ τὸ διαβόητο δημοψήφισμα που ὀργάνωσε τὸ Νοέμβρη τοῦ '35.

Κι ἔτσι ἡ Ἑλλάδα ἀπόχτησε πάλι βασιλιά καὶ σὲ λίγο καὶ « ἐθνικὸ » κυβερνήτη, οἱ ὁμολογιούχοι ἐξασφάλισαν, ὅπως θὰ δοῦμε, τὸ ποσοστὸ που ζητοῦσαν, καὶ τὸν ἑλληνικὸ λαὸ ἀνάλαβε νὰ τὸν ἐπαναφέρει στὰ εἰρηνικά του ἔργα ὁ Μανιαδάκης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΕΣ ΜΙΑΣ ΣΥΜΜΟΡΙΑΣ

Α'. *Ἡ δικτατορία τῆς 4ης Αὐγούστου*

Τὰ μεταπολεμικά χρόνια ἀπὸ τὸ 1923 μέχρι τὸ '35 εἶχαν διδάξει πάρα πολλὰ στὸν ἑλληνικὸ λαό. Πλούτισαν τὴν πείρα του, ποὺ τὴν ἀπόκτησε μ' ἐξοδὰ του. Ἡ πολιτικὴ του σκέψη ὠρίμασε ἀρκετά. Ἔμαθε πάνω στὴ ράχη του ὅτι δημοκρατία χωρὶς πραγματικὸ δημοκρατικὸ περιεχόμενον εἶναι μιὰ κούφια λέξη καὶ μιὰ φτηνὴ δημογωγία. Ἡ τραγικὴ ἀποτυχία τῆς «οἰκουμενικῆς» τοῦ ἀνοιξε περισσότερο τὰ μάτια. Ἐν τῷ μεταξὺ πλήρωσε ἀκριβὰ γιὰ νὰ διδαχτεῖ ὅτι κι ὁ Βενιζέλος δὲν μπορεῖ νὰ ξεχωρίσει τὴν πολιτικὴ του ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀηδίασε μὲ τὰ κωμικὰ τερτίπια τοῦ Τσαλδάρη καὶ τέλος ἔνωσε βαθιὰ ποιά ἦταν ἡ οὐσία τῆς «συμφιλίωσης», ποὺ ἔφερνε ὁ βασιλιάς.

Ἡ συνεχιζόμενη οικονομικὴ κρίσις, ἡ ὀξυνση τῶν ἀντιθέσεων μέσα στὸ ἀστοτσιφλικάδικο στρατόπεδο, ποὺ παίρνει τὴ μορφὴ ἐνόπλων αἱματηρῶν συγκρούσεων, κι ἡ μεγάλῃ ἀνάπτυξη τοῦ λαικοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος κάνουν νὰ ὠριμάζει καινούργια πολιτικὴ κρίσις στὴν Ἑλλάδα. Ὅλες οἱ προοδευτικὲς λαϊκὲς δυνάμεις ἄρχισαν τότε νὰ συγκεντρώνονται μ' ἓναν τρόπο ἐπιβλητικὸ γιὰ νὰ ἐπιβάλουν λαοκρατικὴ, δημοκρατικὴ λύση στὰ ἐσωτερικὰ προβλήματα τῆς χώρας, ποὺ οἱ πλουτοκρατικὲς κυβερνήσεις ὄχι μόνον δὲν τὰ ἔλυσαν, μὰ τὰ περιπλέκαν χειρότερα, κάνοντας πιὸ μαρτυρικὴ τὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ. Στὴ συγκέντρωση τούτῃ τῶν λαϊκῶν δυνάμεων τὸν πρῶτο ρόλο τὸν παίζει το ΚΚΕ, ποὺ ἔχει ἐξελιχτεῖ σ' ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα κόμματα τῆς Ἑλλάδας.

Ἡ σημαία τοῦ Λαϊκοῦ Μετώπου συγκεντρώνει στὶς γραμμές της ὄλο καὶ πιὸ πολλές δυνάμεις.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἀρχίζει ἡ παράλληλη συγκέντρωση τῶν δυνάμεων τῆς ἀντίδρασης. « Ἡ μοναρχικὴ παλινόρθωση δὲν δικάωσε τίς προβλέψεις τῆς χρηματιστικῆς ὀλιγαρχίας καὶ τοῦ ξένου κεφαλαίου. Ἐπρεπε μὲ τὴ βία τῆς φασιστικῆς δικτατορίας νὰ σαρωθοῦν ὅλες οἱ λαϊκὲς πολιτικὲς κατακτήσεις, νὰ χτυπηθεῖ τὸ λαϊκὸ κίνημα καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα ὁ βασικὸς κινητήρας του, τὸ ΚΚΕ, γιὰ νὰ διατηρηθεῖ ἡ πλουτοκρατικὴ ἐξουσία καὶ κυριαρχία » (Ν. Ζαχαριάδης, *Ἱστορία τοῦ ΚΚΕ*) καὶ καταστρώνεται συστηματικὰ ἡ συνωμοσία. Τὸ ντόπιο χρηματιστικὸ κεφάλαιο, ἡ μοναρχία, οἱ ξένοι ὁμολογιούχοι μὲ ἄλλους « ἐξωελληνικοὺς παράγοντες », χρεοκοπημένοι πολιτικάντες καὶ ἀνίκανοι ἀξιωματικοὶ καὶ πλῆθος κοινωνικὰ κατακάθια σὰν τοὺς Μανιαδάκη, Διάκο καὶ Σία, ἀπὸ « κοινοῦ συμφέροντος ὁρμώμενοι » καὶ τούτῃ τῇ φορᾷ ἐπιβάλανε στὸ λαὸ τὴν ἀνοιχτὴ τρομοκρατικὴ δικτατορία. « Ἡ μοναρχοφασιστικὴ δικτατορία τῆς 4ης Λύγούστου ἐκφράζει τὴ θέληση τῆς ἀστοσιφλικᾶδικῆς πλουτοκρατικῆς ὀλιγαρχίας, τῆς μοναρχίας καὶ τοῦ ξένου κεφαλαίου νὰ πνίξουν τὴ λαϊκὴ θέληση ποὺ ἀπειλοῦσε τὴν κυριαρχία τους καὶ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰ συμφέροντά τους » (Ν. Ζαχαριάδης).

Βασικὴ αἰτία ποὺ κατάφερε νὰ ἐπιβληθεῖ ἡ δικτατορία στάθηκε ἡ ὑποστήριξη ποὺ βρῆκε -ἐνεργητικὴ εἴτε παθητικὴ- στὰ ἀστικά κόμματα. (Δίπλα σ' αὐτὴ θὰ μπορούσε νὰ προσθέσει κανεὶς καὶ τὴν ἔλλειψη τῆς ἀπαραίτητης ὀργανωτικῆς καὶ τεχνικῆς προετοιμασίας τοῦ ΚΚΕ γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει μόνου του τὸ πραξικόπημα.) Οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν « Φιλελευθέρων », « Προοδευτικῶν », « Λαϊκῶν », « Ἐργατοαγροτικῶν » κλπ. κομμάτων δώσανε ψῆφο ἀνοχῆς στὸν Μεταξᾶ κι ὅταν κηρύχτηκε ἡ δικτατορία δὲν ἀντέδρασαν καθόλου. Εἶναι ἀρκετὰ χαρακτηριστικὸ τὸ ὅτι οἱ συνεννοήσεις γιὰ τὴν ἐγκαθίδρυση τοῦ μοναρχοφασισμοῦ ἔγιναν μὲ τὸν πολυεκατομμυριοῦχο γιὸ τοῦ Βενιζέλου -τὸν Σοφοκλῆ-, ποὺ δέχτηκε μάλιστα νὰ

γίνει και αντιπρόεδρος στην κυβέρνηση του Μεταξά, αδιάφορο αν οι άπατεώνες συνενοχοί του τον άφησαν στο τέλος στα κρύα του λουτρού. Κι είναι επίσης αρκετά χαρακτηριστικό το ότι όλοι οι σκοτεινοί έχθροι του λαού έμπιστεύτηκαν την τύχη της χώρας στον κυνισμό και το τυχοδιωκτικό πνεύμα του πιο χρεοκοπημένου πολιτικού, που ο λαός τον μαύριζε αδιάκοπα και που 40 όλοκληρα χρόνια έπαιζε έναν από τους άτιμότερους ρόλους στην πολιτική και στρατιωτική ζωή της Ελλάδας, προξενώντας της αγιάτρευτες πληγές. Ο Μεταξάς ήταν ο άνθρωπος που τους χρειαζόταν. Χωρίς ήθικους δισταγμούς, χωρίς συνείδηση, τυχοδιώκτης όλκλης και παραδόπιστος, θρασύδειλος, ικανός και πρόθυμος για όλα.

Αχαλίνωτος τώρα και με ύποστηρικτες τον Γκλίξμπουργκ, πράκτορα του Χάμπρο, τα παλαιά κόμματα, την Έθνοτράπεζα, τον Άγγλο πρεσβευτή και την 5η φάλαγγα του Χίτλερ, σχημάτισε μια πραγματική συμμορία από τους πιο αντιδραστικούς και ξεφτιλισμένους πολιτικούς, χρεοκοπημένους δημοσιογράφους και καθηγητές κι από παλιούς συνεργάτες του άπατεώνες σαν τους Μανιαδάκη, Διάκο κλπ., που 'χαν κάνει χρόνια έργολάβοι στην όδοποιία, όχυρωματικά έργα κι άλλα κι είχαν ειδικευτεί στις ρεμούλες και το πλιάτσικο του δημόσιου ταμείου. Για να συμπληρωθεί ή σπείρα, πρόσθεσε κι ή Έθνοτράπεζα τους δικούς της « τοποτηρητές », τον Ζαβιτσάνο και τον Κορυζή. Τί μπορούσε να περιμένει ο λαός από μια τέτοια συμμορία; Με μια καταπληκτική διορατικότητα, ο σ. Ζαχαριάδης, από το κλοκαίρι ακόμα του 1939 διαπιστώνει ότι « ή ίη Αυγούστου καλλιεργεί την ψυχολογία του εϊλωτα, μετατρέπει τους νεοέλληνες σε εϊλωτες τών πλουτοκρατών. Μα ένα καθεστώς, που εφαρμόζει την έσωτερική υποδούλωση, φέρνει είτε έτσι είτε άλλως, άργα είτε γρήγορα, μα αναπότρεπτα και την ξενική ύποταγή, την ξενική κατάκτηση. "Οποιος μαθαίνει να σηκώνει το ένα χέρι, θα σηκώσει αύριο και τα δυό ».

Β'. Συμφωνίες και δάνεια του Μεταξά

Στο κεφάλαιο αυτό δεν πρόκειται, βέβαια, να εξετάσουμε την άντεθική και καταστρεφτική πολιτική της 4ης Αυγούστου. Μας ενδιαφέρουν μονάχα οι σχέσεις και οι συμφωνίες με τους ξένους όμολογιούχους. Κι αυτό πάλι γίνεται με τὰ ὄχι σημαντικά στοιχεία πού υπάρχουν σήμερα, γιατί ἀκόμα δὲν ἔχει ξεκαθαριστεῖ ἡ κόπρος τοῦ Αὐγείου, πού δημιούργησαν οἱ κοπράνθρωποι πέντε ὀλόκληρα χρόνια.

Μόλις μπήκε τὸ νέο οικονομικὸ ἔτος 1935-36, ὁ Τσαλδάρης ζήτησε νέα ἐπαφή με τοὺς ὀμολογιούχους. Ἀργότερα πῆγαν στὸ Λονδίνο ὁ Βαρβαρέσος με τὸν Μαντζαβίνου, ἀλλὰ καὶ πάλι οἱ διαπραγματεύσεις εἶχαν βαλτώσει. Μαζὶ με τὸ ὑπερβολικὸ ποσοστὸ τῶν τόκων, οἱ ὀμολογιούχοι ἀξίωναν νὰ κεφαλαιοποιηθοῦν οἱ τόκοι πού δὲν εἶχαν καταβληθεῖ ἀπὸ τὸ 1932. Ξαφνικά, τὸν Αὐγουστο τοῦ 1936, μαζὶ με τὴν ἐγκαθίδρυση τῆς δικτατορίας, κλείστηκε συμφωνία γιὰ τὰ χρόνια 1935-36 καὶ 1936-37. Ὁ Μεταξᾶς παραχωροῦσε 40% γιὰ τὰ δυὸ αὐτὰ χρόνια, ἐνῶ ὁ Τσαλδάρης, ὅπως εἶδαμε, εἶχε ἀποφασίσει νὰ πληρώσει μόνο τὸ 35% γιὰ τὸ 1935-36, καὶ μάλιστα τὰ 52% τῶν ὀμολογιούχων τὰ εἶχαν εἰσπράξει, παρ' ὅλες τὶς ἐναντίες συστάσεις τοῦ συμβουλίου της. Στὸ τέλος ὁμως κι αὐτοὶ δὲν βγήκαν ζημιωμένοι, γιατί ὁ Μεταξᾶς ἀνάλαβε νὰ πληρώσει καὶ σ' αὐτοὺς 40%. Γιὰ τὸ ὑπόλοιπο 60% κανόνισαν νὰ ἀναγράφεται κι αὐτὸ στὸν προϋπολογισμὸ με δραχμὲς κι ἐναντι αὐτοῦ νὰ δίνουμε στὸ ΔΟΕ γραμμάτια. Τὸ πρῶτο ἔγινε γιὰ νὰ μὴν κακομάθει ὁ προϋπολογισμός. Καὶ καταρτίζεται με τὰ 40% μόνο, καὶ με τὸ δεύτερο οὐσιαστικὰ δεχόταν τὴν κεφαλαιοποίηση τῶν τόκων. Ἔτσι σὲ περίοδο πού σχεδὸν ὅλες οἱ χῶρες ἐλάττωναν ἢ σταματοῦσαν τὴν πληρωμὴ τῶν τόκων, ὁ ἀρχισυμμορίτης - ὀμολογιούχος κι ὁ ἴδιος - αὐξήσε τὸ ποσοστὸ, καὶ γιὰ νὰ διασκεδάσει τὴ θλιβερὴ ἐντύπωση πού προκάλεσε ἡ συμφωνία, τὴν παρουσίασαν με τυμπανοκρουσίες σὰν μιὰ μεγάλη ἐπιτυχία, γιατί, καθὼς ἔλεγε ἓνα κυβερνητικὸ ἀνακοινωθὲν, καὶ μὲν οἱ ὀμολογιούχοι πῆραν 40%, ἀλλὰ κι οἱ ὀμολογιούχοι δέχτη-

καν να συζητήσουν τὴ δυνατότητα ἑνὸς ὀριστικοῦ διακανονισμοῦ.

Ἦστερα ἀπ' αὐτὴ τὴν « ἐπιτυχία », ἄρχισαν οἱ φορολογικὲς « μεταρρυθμίσεις » καὶ συγχρόνως οἱ ἔρευνες γιὰ καινούργια δάνεια. Τὸ Μάρτη τοῦ 1936 δανείζεται 22 ἑκατομμύρια μάρκα. Τὸ '37 τὰ δάνεια φτάνουν σὲ 2.304 ἑκατομμύρια δραχμὲς σὲ πολλῶν εἰδῶν νομίσματα, κυρίως μάρκα. Ὁλοκληρώνεται ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἰδεολογικὴ ὑποδούλωση τῆς Ἑλλάδας στὸ χιτλερικὸ φασισμό. Τὰ καπνὰ καὶ τὰ μεταλλεύματα τῆς χώρας παίρνουν τὸ δρόμο γιὰ τὴ Γερμανία. Γιὰ τὸ Βερολίνο ταξιδεύουν κι οἱ χαφιέδες γιὰ νὰ σπουδάσουν στὴ σχολὴ τοῦ Χίμλερ. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις δὲν βλέπει μὲ καλὸ μάτι τὸν προσανατολισμὸ τῆς μεταξικῆς κυβέρνησις πρὸς τὸ χιτλερικὸ ἄστρο κι ἡ συμμορία ἐπωφελεῖται ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀντίθεση καὶ δανείζεται τὸ 1939 ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους 2 δισ. δραχμὲς.

Δανείστηκε ἐπίσης μὲ τὴ βία ἀπὸ τὰ ἀσφαλιστικὰ ταμεῖα καὶ τὰ ταμιευτήρια κι ἔτσι τὰ ρήμαξε. Ὁ προϋπολογισμὸς ἔφτασε τελικὰ τὰ 20 δισ. δραχμὲς! Σύμφωνα μὲ ἀδιάκοπες δηλώσεις καὶ διαφημίσεις τοῦ μοναρχοφασισμοῦ, τὰ ποσὰ αὐτὰ ξοδεύονταν γιὰ τὴ δημιουργία ἰσχυροῦ στρατοῦ. Ὁ ἐλληνοϊταλικὸς ὅμως πόλεμος μᾶς βρῆκε ἀοπλους καὶ γυμνοὺς, μὲ δέκα ἄχρηστα ἀεροπλάνα –παρ' ὅλο τὸ διαβόητο ἔρανο τῆς ἀεροπορίας–, χωρὶς κανόνια, χωρὶς σύγχρονα ὅπλα καὶ ἰσχυρὰ ὄχυρά καὶ χρειάστηκε νὰ δώσουν τὰ κορίτσια τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὴν προίκα τους, γιὰ νὰ μὴν κοκαλιάσουν οἱ Ἕλληνες φαντάροι στ' ἀλβανικὰ βουνά.

Γ'. Καινούργιες συνειρηώσεις

Τὸν Ἰούλι τοῦ 1937 ξεκίνησαν γιὰ τὸ Λονδίνο γιὰ νὰ συζητήσουν τὸν ὀριστικὸ διακανονισμὸ τῆς πληρωμῆς τῶν τόκων, ὁ Ἀποστολίδης, ὁ ταχυδαχτυλοργὸς τοῦ τεταρτοαυγουστιανοῦ προυπολογισμοῦ, ὁ Μαντζαβίνος κι ὁ Τσουδερός. Μόλις ἔφτασαν, ἀρχίσανε νὰ παρακαλοῦν τοὺς ὁμολογιούχους νὰ δεχτοῦν μόνον 50%!

Οί τελευταίοι όμως ήταν ανένδοτοι και ζητούσαν περισσότερα. Για να υποστηρίξουν μάλιστα τις αξιώσεις τους έπαιρναν επιχειρήματα απ' τον ίδιο τον Μεταξά, που σε σύγκριση με το 1930, κόντευε να τριπλασιάσει τον προϋπολογισμό και κοντά σ' αυτό και ο ίδιος κι οί ύπουργοί του εκείνο τον καιρό έβγαζαν αδιάκριτα λόγους για την «άνθρη» οικονομική κατάσταση τής χώρας. Οί λόγοι αυτοί, βέβαια, έβγαιναν για έσωτερική κατανάλωση, τ' άρπαζαν όμως οί όμολογιούχοι και στήριξαν έτσι τις αξιώσεις τους. Τελικά, οί διαπραγματεύσεις σταμάτησαν. Τότε έγινε προσπάθεια να πληρωθούν οί όμολογιούχοι με τά καπνά μας. Το καλοκαίρι του 1938, οί Χάμπρο και Έρλάγκερ δημοσίεψαν ένα μεγάλο γράμμα στους *Τάιμς* και σύσταιναν καινούργια κοινή προσπάθεια για να τακτοποιηθεί το έξωτερικό χρέος τής Ελλάδας. Συγχρόνως κάνουν την πρόταση ν' αύξηθούν οί εισαγωγές τών ελληνικών καπνών στην Αγγλία. Η κυβέρνηση όμως του Τσάμπερλεν δέν έλαβε ύπόψη της τις ύποδείξεις αυτές.

Ο Άποστολίδης στην έκθεσή του πάνω στον προϋπολογισμό του 1938-39 λέει ότι η κυβέρνηση έλαβε την απόφαση «να χωρήση πλέον προς τον όριστικόν διακανονισμόν τών εις ξένον νόμισμα έθνικών δανείων, ν' αντικρίση δέ την εκ του όριστικού τούτου διακανονισμού πρόσθετον δαπάνην δι' ειδικής προς τούτο έπιβαλλομένης φορολογίας, διότι πιστεύει ότι ο έλληνικός λαός προθύμως ήθελεν άποδεχθί να ύποβληθί εις την θυσίαν ταύτην, προκειμένου να τερματισθί όριστικώς και άμετακλήτως το τόσο ζωπικόν δι' αυτόν ζήτημα του δημοσίου χρέους». Έτσι κατά τον τεταρτοαυγουστιανό ύπουργό ήταν τόσο ζωπικό ζήτημα για τον έλληνικό λαό να αύξηθούν τά ποσοστά τών όμολογιούχων, άλλα φαίνεται ότι «ζωπικότερο» ήταν για τον ίδιο τον Άποστολίδη, γιατί άλλιώς δέν δικαιολογούνται τά ταξίδια πού 'κανε τον ίδιο καιρό στα ίνστιτούτα καλλονής τής Βιέννης για να βγάλει τρίχες, έπειδή ήταν σπανός!

Αυτό το διάστημα -Νοέμβρης του '38- έγιναν με την Έθνοστράπεζα μερικές έξαιρετικά εύνοικές γι' αυτήν συμφωνίες, ανάμεσα

στις όποίες κυριότερη είναι ή ρύθμιση του ζητήματος τής δραχμοποίησης, που παρέμενε μέχρι τότε άλυτο. "Όταν έγινε ή δραχμοποίηση των ξένων νομισμάτων, δηλαδή αν είχες καταθέσει ένα δολάριο που είχε 75 δρχ., τόσες θά 'παιρνες, κι όταν με την άρση τής σταθεροποίησης το δολάριο πήγε 125 δρχ., στα χέρια τής 'Εθνοτράπεζας και των άλλων τραπεζών έμειναν εκατοντάδες εκατομμύρια, που ο Βενιζέλος τὰ ζητούσε, μα οι τράπεζες έφερναν αντίρρησης.

Ό Βενιζέλος, προσπαθώντας να βγει από το οικονομικό αδιέξοδο, είχε έρθει σε σύγκρουση με την 'Εθνοτράπεζα και για το ζήτημα των καλυμμάτων -περίπου 1 δισ.- που το κατακρατούσε, όπως είδαμε, παράνομα, κι ο άρχηγός των Φιλελευθέρων επέμενε να καταβληθούν στο Δημόσιο. Η τράπεζα κατάφυγε σε τέσσερις νομομαθείς, που τής έδωσαν δίκιο, και τότε ο Βενιζέλος την απείλησε με φορολογία. Τελικά, δέχτηκαν μια συμβιβαστική λύση « ευτυχώς άνευ σοβαρών ζημιών δια το 'Εθνικόν 'δρυμα », όπως γράφει ένας υπάλληλός της. Η τράπεζα θά πλήρωνε 560 εκατομμύρια δρχ. από τὰ κέρδη της και σε πολλές χρονιάτικες δόσεις. Όσο για το ζήτημα τής δραχμοποίησης, ο Βενιζέλος δεν πρόλαβε να το ρυθμίσει, ο Τσαλδάρης επιφυλασσόταν και τώρα το ανάλαβε ο Μεταξάς. Σύμφωνα με τή συμφωνία που υπόγραψαν, ή 'Εθνοτράπεζα δέχτηκε να του δώσει -με λύτρα, βέβαια- 187 εκατομμύρια κι απ' αυτά τὰ 100 ανάλαβε να τὰ εισπράξει ή φασιστική κυβέρνηση από χρέη διαφόρων προσφύγων στην 'Εθνοτράπεζα, που τώρα δεν την πλήρωναν, γιατί τὰ δάνεια αυτά είχαν κυρίως σπαταληθεί σε κομματικές ρεμούλες και ρουσφέτια!

Ό Μεταξάς προσπάθησε επίσης να μπαινεί το ξένο κεφάλαιο με τή μορφή ιδιωτικών τοποθετήσεων σ' επιχειρήσεις κι είχαν αρχίσει συνεννοήσεις για τὰ έργα του 'Αχελώου, την εκμετάλλευση του λιγνίτη κλπ. Η θολωμένη όμως διεθνής ατμόσφαιρα κι ο τυχοδιωκτισμός τής μοναρχοφασιστικής συμμορίας έκανε τους ξένους επιφυλακτικούς.

Δ'. 'Ασυνειδησία χωρίς όρια

Ἦρθε ὁ πόλεμος τοῦ 1939 κι οἱ ὁμολογιούχοι ἐξακολουθοῦσαν νὰ εἰσπράττουν τὸ 40%. Ἡ ἀναισθησία ὅμως ἢ δική τους, τοῦ Γκλίξμπουργκ καὶ τοῦ Μεταξᾶ κορυφώθηκε μὲ τὴν τελικὴ συμφωνία ποὺ ὑπόγραψαν τὸ Γενάρη τοῦ 1940. Σύμφωνα μ' αὐτὴν, οἱ ὁμολογιούχοι θὰ 'παιρναν ἀπὸ δῶ καὶ πέρα 43%! "Ἐτσι, ἐνῶ μέχρι τότε πληρώναμε 2.300 ἑκατομμύρια, τώρα θὰ 'παιρναν 2.500. Σ' ἐποχὴ ποὺ ὁ χιτλερομουσολινικός φασισμός εἶχε ἀνάψει τὴν πυρκαγιὰ καὶ τὴν καταστροφή σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη καὶ κάθε χώρα ἀπειλοῦνταν μὲ σκλαβιά κι ἐρήμωση κι ἔπρεπε νὰ διαθέσει καὶ τὴν τελευταία τῆς δεκάρα γιὰ τὴν υπεράσπιση τῆς λευτεριάς καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς, ἡ μοναρχοφασιστικὴ κλίκα αὐξῆσε τὸ ποσοστὸ τῶν ὁμολογιούχων! Χωρὶς συζήτηση ὁ Μεταξᾶς, ἀφοῦ ἔγινε πρῶτος ἐργάτης, πρῶτος ἀγρότης κλπ., ἄξιζε καὶ τὸν τίτλο τοῦ πρῶτου ὁμολογιούχου.

Τὸ καταπληκτικότερο ὅμως εἶναι ὅτι αὐτὸ τὸ 43% ἐξακολουθοῦσαν οἱ ὁμολογιούχοι νὰ τὸ παίρνουν ἀκόμα καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου! Γιὰ ὅποιον φαίνεται ἀπίστευτο δὲν ἔχει παρὰ νὰ διαβάσει τὴν ἐκθεση τοῦ Βαρβαρέσου τὸ Μάρτη τοῦ 1941, ὅπου γράφεται ὅτι «ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ὁ πόλεμος, θὰ καταβάλλεται ἐναντι τῶν ἀρχικῶν συμβατικῶν τόκων ἐκάστου δανείου ποσοστὸν 43%». Ἡ ἐποποιία τῶν ἀλβανικῶν βουνῶν χάραξε τὴν αὐγὴ μιᾶς νέας ἐποχῆς γιὰ τὴν πατρίδα μας. Θὰ χάριζε σὰν ἑπαθλο στὸν ἐργαζόμενο λαὸ «μιὰ καινούργια Ἑλλάδα τῆς δουλειᾶς, τῆς λευτεριάς, λυτρωμένη ἀπὸ κάθε ξένη ἱμπεριαλιστικὴ ἐξάρτηση καὶ ἀπὸ κάθε ἐκμετάλλευση, μὲ ἕνα πραγματικὰ παλλαϊκὸ πολιτισμὸ...» (Ἀπὸ τὸ ἀθάνατο γράμμα τοῦ Ζαχαριάδη, 31.10.40.)

Ἡ μοναρχία ὅμως, ἡ μεταξικὴ κλίκα, ἡ Ἐθνοτράπεζα τρόμαξαν μπροστὰ σ' ἕνα τέτοιο ἐνδεχόμενο. Κι ἀντὶ νὰ κάνουν ἕναν πόλεμο ἐθνικὸ ἀντιφασιστικὸ, ἐτοίμαζαν ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή κιόλας τὴν προδοσία. Ὁ λαός, ἀντὶ νὰ ρίξει «μερικές ντουφεκιές γιὰ τὴν τιμὴ τῶν ὄπλων», ὅπως τὸ ἔλεγε ὁ μοναρχόδουλος Παπαγῶς, ὑποχρέωσε

τὴν 4η Αὐγούστου νὰ συνεχίσει τὸν πόλεμο. Τὸν συνέχισε ὁμως « μὲ τὰ δεκανίκια ». Τὸν ἔκανε πόλεμο γιὰ τὴ μοναρχία, γιὰ τὴν ντόπια πλουτοκρατία, γιὰ τὴ φασιστικὴ κλίκα. Ὁ στρατὸς πολεμáει γδυτὸς, ἄοπλος καὶ πεινασμένος, ἐνῶ οἱ ὁμολογοῦχοι εἰσπράττουν αὐξημένο ποσοστὸ. Οἱ δημοκρατικοὶ ἀξιωματικοὶ μένουν ἔξω ἀπὸ τὸν ἀγῶνα κι οἱ λαϊκοὶ ἀγωνιστὲς κρατιοῦνται στὶς φυλακὲς καὶ τὰ ξερονήσια. Ἡ 5η Φάλαγγα ὀργιάζει καὶ τὰ δέματα τῶν ἡρωικῶν φαντάρων κλέβονται ἀπὸ τὴ διαβόητη ΕΟΝ.

Μὲ τὴν ἐναρξὴ τοῦ πολέμου μὲ τὴν Ἰταλία, ἡ κυκλοφορία ἄρχισε νὰ αὐξάνει ἐπικίνδυνα καὶ τότε ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἄνοιξε πίστωση στὴν Τράπεζα τῆς Ἑλλάδας γιὰ νὰ τὴ χρησιμοποιήσῃ σὰν κάλυμμα. Οὐσιαστικὰ πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια μέθοδο τοῦ προηγούμενου πολέμου. Ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδας πιστώθηκε στὴν Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας μὲ 43 ἑκατομμύρια ἀγγλικὲς λίρες καὶ θὰ πρέπει νὰ εὐχεται κανεὶς νὰ μὴν πάρουν τὸ δρόμο ποῦ πῆραν οἱ πιστώσεις τοῦ 1917-18.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς σύγκρουσης, ἕνας διορατικὸς παρατηρητὴς μποροῦσε νὰ μαντέψῃ τὴν τραγικὴ κατάληξι τῆς θρυλικῆς καὶ δοξασμένης ἐποποιίας. Ἡ ἐπίθεσις τοῦ Χίτλερ ἦταν ἀπλῶς ἡ εὐκαιρία γιὰ νὰ παραδοθεῖ ἡ Ἑλλάδα στὴ χιτλερικὴ σκλαβιά. Κλείνω τὸ κεφάλαιό μου ἕνα ἀπλὸ ἐπεισόδιο, ποῦ ὅσο ἀπλὸ κι ἂν φαίνεται, εἶναι ὁμως ἀντάξιός ἐπίλογος ἐνὸς καθεστῶτος ποῦ κυριάρχησε στὴν Ἑλλάδα 120 χρόνια κι ἔφαγε πιὰ τὸ ψωμί του. Ἡ σκηνὴ γίνεται στὴν Αἴγυπτο μετὰ τὴν κατὰστροφὴ. Ἡ περιγραφὴ εἶναι παρμένη ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα Ἐλευθερία τῆς 8.3.45.

« Φθάνοντας εἰς Ἀλεξάνδρειαν, τὸν ναύαρχον Σακελλαρίου ὑπεδέχθη ὁ πλοίαρχος Κοντογιάννης, ποῦ προσεφέρθη νὰ τὸν φιλοξενήσῃ στὸ σπίτι του. Συνδαιτυμόνες ὁ Μανιαδάκης, ὁ πλοίαρχος Ζαροκώστας κλπ. Εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ τραπεζιοῦ ὁ Σακελλαρίου. Ἀπέναντί του ὁ ὑπουργὸς τῆς Ἀσφαλείας. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ φαγητοῦ ὁ ναύαρχος δὲν ἐκρατήθη:

» « Τὴν ἄτιμη τὴν 4ην Αὐγούστου. Μᾶς κατέστρεψε! »

» Ὁ Μανιαδάκης ἔμεινε ἐμβρόντητος. Συνήλθε γρήγορα καὶ ἀπάντησε :

» « Ναύαρχε, ὅταν ἔγλειφες ποδιές, εἶχες ἀντίθετη γνώμη". Ὁ καβγάς ἀναψέ. Ἐὰν ἀνεγράφοντο αἱ ἀνταλλαγεῖσαι ὕβρεις, τὸ χαρτί θὰ ἐκοκκίνιζε...

» Τὴν στιγμὴν αὐτὴν εἰσέρχεται εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ φαγητοῦ ὁ Διάκος. Εὐρίσκετο εἰς ἄλλο δωμάτιον καὶ κρυφάκουε. Μόλις τὸν εἶδε ὁ Σακελλαρίου σηκώθηκε ἀπὸ τὴν θέσιν του. Στρέφεται πρὸς ἕναν ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ λέγει :

» « Πᾶμε νὰ φύγουμε ἀπ' αὐτὸ τὸ λωποδυταριό". Δὲν εἶχε ἄδικον. Ἐγνώριζε ὅτι αἱ τελωνειακαὶ ἀρχαὶ Ἀλεξανδρείας εἶχον δῆλωσιν τοῦ Διακού περὶ τοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ ποὺ ἔφερνε μαζί του ἐξ Ἑλλάδος. 10.000 λίρες χρυσές, 3.200 λίρες εἰς χρεώγραφα καὶ τραπεζογραμμάτια ἀγγλικά, 1.500 λίρες εἰς ράβδους χρυσοῦ, 1.700.000 δραχμὲς καὶ δολλάρια, οἰκονομίαι ἀποκτηθεῖσαι κατὰ τὸ διάστημα τῆς 4ης Αὐγούστου ».

Ἐδῶ κλείνει προσωρινὰ ἡ ἱστορία τῶν σχέσεων τοῦ ξένου κεφαλαίου μὲ τὴν Ἑλλάδα. Μαζί της ἐκλείσει κι ἡ περίοδος τῆς πρώτης 120χρονης ἐλεύθερης ὑπαρξῆς τοῦ ἔθνους μας, ποὺ τὸ κυβέρνησαν οἱ ἀστοτσιφλικάδες, τὸ ὀδήγησαν σ' ἀδιάκοπες χρεοκοπίες καὶ καταστροφές κι ἐμπόδισαν ν' ἀνθήσει στὴ χώρα μας ἡ πραγματικὴ λευτεριά καὶ ἡ καλοπέραση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΠΡΩΤΟ

ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Κλείνοντας τὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ κά-
νουμε μιὰ γενικὴ ἀνακεφαλαίωση σχετικὰ μὲ τὰ ποσὰ τοῦ ξένου
κεφαλαίου ποὺ μπήκανε στὴ χώρα μας, τὰ ποσὰ ποὺ πληρώσαμε
γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησή τους καὶ τὰ ὑπόλοιπα ποὺ μένουν ἀνεξόφλητα.
Ἔτσι, θὰ ἔχουμε πάντοτε πρόχειρη μιὰ εἰκόνα τοῦ ἀντεθνικοῦ καὶ
ἀντιλαϊκοῦ «δοῦναι καὶ λαβεῖν» τῶν ντόπιων ἀστοτσιφλικάδων μὲ
τοὺς ξένους τοκογλύφους. Τοὺς πίνακες τοῦ θλιβεροῦ τούτου ἀπο-
λογισμοῦ τοὺς γεμίζουν τὰ δημόσια δάνεια, γιατί τὴν ἱστορία τοῦ
ἰδιωτικοῦ κεφαλαίου, καὶ πολὺ σύντομα τὴν ἴδια τὴ φύση του, τὴ
διαγράψαμε σὲ γενικὲς γραμμὲς στὸ προηγούμενο κεφάλαιο.

Α'. Τί πήραμε, τί δώσαμε καὶ τί χρωστᾶμε

Εὐκολότερα μπορούμε νὰ παρακολουθήσουμε τὸν πίνακα τοῦ δανει-
σμοῦ, ἂν τὸν χωρίσουμε σὲ τρεῖς περιόδους, πράγμα ποὺ ἐπιβάλλε-
ται ἄλλωστε κι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἱστορία τῶν ἐξωτερικῶν δανείων.

1. ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1821-1893				
Τίτλος δανείου	Πότε έγινε	Κεφάλαιο σε εκατ. χρ. φρ.		Τιμή Έκδοσης %
		Όνομαστικό	Πραγματικό	
Δάνεια ανεξαρτησίας	1824	70	(1)	53 τὸ α' 54 τὸ β'
Δάνειο 1833	1832	57,2	53,8	94
Δάνειο 1879	1879	60	44	73
Δάνειο 1881 5%	1881	120	89,5	74,6
Δάνειο 1884 5%	1884	100	69,8	69,8
Δάνειο 4% μονοπωλίων	1887	135	90,9	67,4
Δάνειο 4% Πάγιο 1889	1889	155	111,3	70
Δάνειο 5% Σιδηροδρόμων	1890	60	52,9	87
Δάνειο 5% κεφαλ/ποίησης	1893	9,7	5,5	65
Σύνολο		766,9	531,2	68,9%

- (1) Εάν πραγματικό κεφάλαιο θά πρέπει να λογαριάζουμε μόνο το ποσό πού 'φτασε στην Ελλάδα, δηλαδή 13,5%.
- (2) Αν όμως υπολογίσουμε τὸν πραγματικὸ τόκο με βάση τὸ ποσό πού 'φτασε στην Ελλάδα, τότε τὸ ποσοστὸ του φτάνει σὲ πρωτάκουστα ὄψη.

Σύμφωνα με τὸν παραπάνω πίνακα τοῦ Ἀγγελοῦ Ἀγγελόπουλου, τὴν περίοδο 1824-1893 δανειστήκαμε ὀνομαστικά 766 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα καὶ πραγματικά 531 ἑκατομμύρια. Ἀπὸ τὸ 1879-1893 πήραμε πραγματικά 464 ἑκατομμύρια, σύμφωνα με τοὺς ἐπίσημους

Τόκος		Παρατηρήσεις
α' όνομαστικός	β' πραγματικός	
5	9 (2)	Τά 'φαγαν σχεδόν στο σύνολό τους οί ξένοι τοκογύφοι και τυχοδιώκτες και οί ντόπιοι άστοκο-ζαμπάσηδες.
5	5,3	Ένα μέρος για τήν έξαγορά τής Εύβοιας και τά υπόλοιπα τά 'φαγαν οί Βαυαροί.
6	8,2	Τά περισσότερα τά πήρε ή Έθνοτράπεζα και τά υπόλοιπα ξεδεύτηκαν στίς θεατρικές κινητοποιήσεις του 1879-1880.
5	6,7	Πληρώθηκαν τά χρέη στήν Έθνοτράπεζα και τόν Συγγρό και μέ τά υπόλοιπα σκεπάστηκαν τά έλλείμματα του προυπολογισμού.
5	7,1	Γιά τήν άρση τής άναγκαστικής κυκλοφορίας.
4	6	26 έκ.ατ. για πολεμικό ύλικό, 50 έκ.ατ. στήν Έθνοτράπεζα και τόν Συγγρό, 13 για τοκοχρεολύσια και τά υπόλοιπα για τά έλλείμματα.
4	5,7	Τά περισσότερα για τοκοχρεολύσια και μέ τά υπόλοιπα εξοφλήθηκαν τά δάνεια τής Έθνοτράπεζας.
5	5,7	38 έκ.ατ. για τοκοχρεολύσια και τά υπόλοιπα σπαταλήθηκαν από τούς ξένους εργολάβους του σιδηροδρόμου Πειραιώς - Λαρίσης.
5	8,8	Γιά τά τοκοχρεολύσια.
α' 4,9	β' 6,7	

καταλόγου του ύπουργείου τών Οίκονομικών, ένώ ό Τρικούπης τότε ύποστήριζε ότι τó πραγματικό ποσό είναι πολύ μικρότερο και σύμφωνα μ' άλλους λογαριασμούς μόλις φτάνει τά 408 έκατομμύρια χρυσά φράγκα ! Τήν ίδια τούτη περίοδο 1879-1893, σύμφωνα με τούς ύπολογισμούς του Δερτιλή, πληρώσαμε για τοκοχρεολύσια 470 και κατά τόν Άγγελόπουλο 510 έκατομμύρια χρυσά φράγκα και πάλι χρωστάγαμε άκόμα 585 έκατομμύρια, χωρίς τó δάνειο του Όθωνα.

2 ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1893-1922				
Τίτλος δανείου	Πότε έγινε	Κεφάλαιο σε εκατ. χρ. φρ.		Τιμή Έκδοσης %
		Όνομαστικό	Πραγματικό	
Δάνειο 2½% 170 εκατ.	1898	150,6	151,3	
Δάνειο 4% έλλην. σιδηρ/μων	1902	56,2	45	
Δάνειο 5% Έθν. Άμυνας	1907	20	;	
Δάνειο 4% 110 εκατ.	1910	110	92,4	
Δάνειο 5% 1914 800 εκατ.	1914	335,1	295,4	87,3
Δάνειο 3% σιδηρ. Θεσ/νίκης - Κων/πόλεως	1893 1920	59,6	59,6	100
Πολεμικά χρέη	-	213,7	213,7	100
Δάνειο 5% 1923 καναδικής κ/σης	1923	40	40	100
Σύνολο		985,2	915,6 (915,6)	93

Για να 'χει όμως κανείς την πραγματική εικόνα αυτής της περιόδου, δέν πρέπει στα γενικά σύνολα να υπολογίσει τα πολεμικά χρέη, τὸ δάνειο τῆς καναδικῆς κυβέρνησης καὶ τὸ δάνειο τῶν σιδηροδρόμων Θεσσαλονίκης - Κωνσταντινουπόλεως, γιατί καὶ τὰ τρία ἔγιναν κάτω ἀπὸ εἰδικές συνθήκες. Γι' αὐτό, ἂν πάρουμε ὑπόψη μας μόνο τὰ ὑπόλοιπα δάνεια, θὰ δοῦμε ὅτι στὴν περίοδο 1893-1922 δανειστήκαμε συνολικά 672 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα ὀνομαστικά καὶ πραγματικά 602 ἑκατομμύρια, δηλαδή ὁ μέσος ὅρος τῆς τιμῆς

Τόκος		Παρατηρήσεις
α' ονομαστικός	β' πραγματικός	
2,5	2,5	94 εκατ. για πολεμική αποζημίωση στους Τούρκους, 31 για τὸ κωμινόνεμο χρέος καὶ 23 για τὰ ἔλλειμματα.
4	5	Για τὸ στρώσιμο τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς - Λαρίσης. Δῆθεν για ἔξοπλισμούς.
	4,7	12 εκατ. στὴν Ἐθνοτράπεζα καὶ τὰ ὑπόλοιπα για τὴν ἀγορὰ τοῦ « Ἀβέρωφ », ἔξοπλισμούς, ἔλλειμματα καὶ τοκοχρεολύσια.
5	5,7	Για χρέη στὴν Ἐθνοτράπεζα, ἔξοπλισμούς καὶ ἔλλειμματα.
3%	-	-
-	-	Τὸ χρέος αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ πολεμικὸ ὑλικὸ ποὺ μᾶς ἔδωσαν τὸ 1917-1918 για νὰ πολεμήσουμε για λογαριασμὸ τους.
5	-	Ἀπὸ σῆφι ποὺ μᾶς ἔστειλε τὸ 1917-1918.
4	4,5	

ἔκδοσης ἦταν 89% καὶ ὁ πραγματικὸς τόκος 4,7%. Καὶ ἐνῶ πήραμε μόνο 602 ἑκατομμύρια, πληρώσαμε, κατὰ τὸν Π. Δερτιλῆ, για τοκοχρεολύσια μέχρι τὸ 1921, 729,4 ἑκατομμύρια καὶ χρωστάγαμε ἀκόμα περισσότερα ἀπὸ 1 δισεκατομμύριο χρυσά.

3. ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1922-1932				
Τίτλος δανείου	Πότε έγινε	Κεφάλαιο σε εκατομμύρια		Τιμή έκδοσης %
		Όνομαστικό	Πραγματικό	
7% 1924 Προσφυγικό	1924	£ 12,3	£ 8,1 \$ 8,9	81
8% 1925 έλλ. σιδ/μων	1925	£ 2,2	2	90
8% 1925 ύδρευσεως	1925	\$ 11		
8% 1926	1926	£ 1		
Τριμερές 6% 1928	1928	£ 4,1 \$ 17	3,5 16	86
6% 1928 παραγωγικών έργων	1928	£ 4	3,36	86
4% 1929 αμερικανικής κυβέρνησης	1930	\$ 12,2	12,2	100
6% 1930 σχολικών κτιρίων	1930	£ 1	0,84	84
6% 1931 β' παραγωγικό	1931	£ 4,6	3,8	83
Χρέος στην Κτηματική	1930	£ 0,05	0,05	-
Δάνειο 1893 3% σιδηρ. Θεσ/νίκης - Μοναστηρίου	1927	χρ. φρ. 15	15	-
Χρέος στη βουλγαρική κυβέρνηση	1931	χρ. φρ. 38,41	38,41	-
Σύνολο σε χρ. φρ.		947,9	817,7	89,7

“Αν κι απ’ αυτόν τόν πίνακα θέλουμε νά βγάλουμε τὰ πραγματικά συνολικά νούμερα, πρέπει νά μὴ λογαριάσουμε τὰ τρία τελευταία δάνεια, πού κι αὐτὰ ἀποτελοῦν εἰδικές περιπτώσεις.” Ἐτσι βρίσκουμε ὅτι στήν περίοδο 1922-1931 δανειστήκαμε ὀνομαστικά 894 ἑκατομμύρια χρυσά φράγκα καί 763,5 πραγματικά, μέ τιμή έκδοσης 87,4% καί τόκο πραγματικό 7,5%. Στόν πίνακα αὐτῆς τῆς περιόδου δέν ἀναφέρουμε τίς προκαταβολές τῶν Speyer καί Seligman τό 1930, μιά συναλλαγματική Scoda ἀπό 34.000 λίρες καί 640.000

Τόκος		Παρατηρήσεις
α' ονομαστικός	β' πραγματικός	
7	8,6	Σπαταλήθηκε στην κωμωδία της προσφυγικής « αποκατάστασης ».
8	6,9	Τό 'φαγε ή παγκαλική σπείρα.
		Δόθηκε στην Ούλεν για την ύδρευση 'Αθήνας - Πειραιά.
		Σέ ρεμούλες της παγκαλικής συμμορίας.
6	7	3 εκατ. για τὰ ἐλλείμματα και τὰ ὑπόλοιπα στην Ἐθνοτράπεζα και τὴν Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος.
6	7,14	Γιὰ τὰ παραγωγικὰ ἔργα, τὴν ὁδοποιία και 373 χιλ. λίρες στην Ἀγροτική Τράπεζα.
4	-	Γιὰ τὴν προσφυγική « ἀποκατάσταση ».
6	7,14	Γιὰ τὰ σχολικὰ κτίρια.
6	7,18	Γιὰ τὰ παραγωγικὰ ἔργα και τὴν ὁδοποιία.
10	-	-
3	-	-
-	-	'Απὸ τὴν ἀνταλλαγή.
6,6	74	-

λίρες ἀπὸ ἔντοκα γραμμάτια, ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸ κυμαινόμενο χρέος. Ἐπίσης δὲν ὑπολογίζουμε 605.000 λίρες Τουρκίας, χρέος ἀπὸ τὶς συμφωνίες τῆς Λωζάννης κι ἀκόμα τὸ χρέος μας ἀπὸ τὴ συμμετοχή τῆς Ἑλλάδας στὸ δημόσιο ὀθωμανικὸ χρέος. Χωρὶς αὐτὰ, λοιπόν, ἐνῶ οὐσιαστικὰ στὴν περίοδο 1922-31 πήραμε 763 $\frac{1}{2}$ εκατ. χρυσὰ φράγκα, πληρώσαμε γιὰ τοκοχρεολύσια 923,7 εκατομμύρια και χρωστᾶμε ἀκόμα πάνω ἀπὸ 2 δισκατομμύρια!

Με τὰ συνολικά νούμερα πού βγαίνουν ἀπό κάθε περίοδο συμπληρώνουμε τὸν παρακάτω πίνακα, πού δείχνει πόσα δανειστήκαμε, πόσα πληρώσαμε καὶ πόσα χρωστάμε πολύ πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο, γιατί ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα πρέπει νὰ αὐξήθηκε ἀρκετὰ τὸ χρέος, δεδομένου ὅτι γιὰ τοὺς τοκογλύφους οἱ τόκοι τρέχουν.

Περίοδος	Σὲ ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα			Τιμὴ ἔκδοσης %	Τόκος πραγματικός
	Δανειστήκαμε	Πληρώσαμε	Χρωστάμε		
1821-1893	478 ⁽¹⁾	550 ⁽²⁾	645 ⁽³⁾	69	6,8
1893-1922	702 ⁽⁴⁾	730	1.000	89	4,7
1922-1932	817 ⁽⁵⁾	924	2.000	87	7,5
Σύνολο	1.997	2.204 ⁽⁶⁾	2.000 ⁽⁶⁾	81	6,33

- (1) Τὰ δάνεια τῆς ἀνεξαρτησίας τὰ ὑπολογίζουμε σὲ 13,5 ἑκατομμύρια, ὅσα πραγματικὰ ἦσαν στὴν Ἑλλάδα.
- (2) Κατὰ προσέγγιση, μαζί με τὰ ποσὰ πού πληρώθηκαν γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν δανείων τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τοῦ Ὁθωνα.
- (3) Μὲ τὸ δάνειο τοῦ Ὁθωνα.
- (4) Χωρὶς τὰ πολεμικὰ χρέη.
- (5) Μαζὶ μετὰ τὰ χρέη στὴ βουλγαρικὴ κυβέρνηση, στὴν Κτηματικὴ Τράπεζα καὶ τὸ δάνειο τῶν σιδηροδρόμων Θεσσαλονίκης - Μοναστηρίου.
- (6) Τὸ ποσὸ τοῦτο αὐξήθηκε σημαντικὰ ἀπὸ τὸ 1932 ἴσαμε τὸ 1941 καὶ πολὺ περισσότερο ἀπὸ τότε ἴσαμε σήμερα.

Ἐκτὸς τὸν παραπάνω πίνακα βγαίνουν τὰ παρακάτω συμπεράσματα :

1) Τὸ μέσο ποσοστὸ τοῦ τόκου ξεπερνάει γιὰ ὅλες τὶς περιόδους τὸ κανονικὸ ποσοστὸ καὶ μάλιστα στὴν πρώτη καὶ στὴν τελευταία περίοδο, ὅταν τὰ κεφάλαια βρομοῦσαν στὴ διεθνή ἀγορά, τότε τὸ ποσοστὸ φτάνει σὲ καθαρὰ τοκογλυφικὰ ἐπίπεδα.

2) Ἡ μέση τιμὴ ἔκδοσης γιὰ ὅλες τὶς περιόδους ξεπερνάει τὰ ὄρια τῆς νόμιμης συναλλαγῆς καὶ φτάνει τὰ ὄρια μιᾶς καθαρὰ ληστρικῆς πράξης.

3) Τὸ καταπληκτικότερο ὅμως συμπέρασμα εἶναι ὅτι δανειστήκαμε καὶ στὶς τρεῖς περιόδους 1.997 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα καὶ γιὰ τὴν ἐξόφλησίν τους πληρώσαμε σὲ τοκοχρεολύσια πολὺ περισσότερα, δηλαδὴ 2.204 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα. Μὲ βάση τοὺς ἀριθμοὺς τούτους, ἕνας ἀμύητος θὰ νόμιζε ἴσως ὅτι ἔπρεπε νὰ ᾿χουμε περίπου ξοφλήσει τοὺς λογαριασμοὺς μας μὲ τοὺς ξένους κεφαλαιούχους, ἐνῶ ὅπως δείχνει ὁ πίνακας τοὺς χρωστᾶμε ἀκόμα πάνω ἀπὸ 2 δισεκατομμύρια χρυσὰ φράγκα, δηλαδὴ, πιὸ πολλὰ ἀπ' ὅσα μᾶς ἔδωσαν. Μὲ πολλὰ μάλιστα δάνεια συμβαίνει κάτι τὸ ἐξωφρενικόν. Π.χ. μὲ τὸ δάνειο τοῦ 1881 πήραμε 89 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα καὶ χρωστάγαμε τὸ 1932 70,4 ἑκατομμύρια. Ἄν σ' αὐτὰ προστεθοῦν κι οἱ ἀπλήρωτοι τόκοι μόνο μέχρι τὸ 1941, χρωστᾶμε περισσότερα ἀπ' ὅσα δανειστήκαμε. Μὲ τὸ δάνειο τῶν μονοπωλίων τοῦ 1887 πήραμε 91 ἑκατομμύρια καὶ τὸ 1932 χρωστάγαμε 95 ἑκατομμύρια! Τὸ 1893 μὲ τὸ δάνειο τῆς κεφαλαιοποίησης πήραμε 5,5 ἑκατ. καὶ τὸ 1932 χρωστάγαμε 6,5 κλπ. κλπ. Νομίζει κανεὶς ὅτι ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἱστορία τῆς Λερναίας Ὑδρας. Ὅσο περισσότερα πληρώναμε, τόσο περισσότερο μεγάλωνε τὸ χρέος μας.

4) Τὸ τέταρτο συμπέρασμα βγαίνει ἀν μελετήσουμε τὴν τελευταία στήλη τῶν τριῶν πινάκων, γιὰ τὸ πῶς χρησιμοποιήθηκαν τὰ δάνεια πού πήραμε. Ἄπ' ὅλα αὐτά, ἀν ἐξαιρέσει κανεὶς ἐλάχιστα πού διατέθηκαν γιὰ ἀμφίβολουσ παραγωγικοὺς σκοποὺς καὶ γιὰ τὴν πρόοδο τῆς χώρας, ὅλα τὰ ἄλλα ἢ σπαταλήθηκαν ἢ ξανάφυγαν πάλι στὸ ἔξωτερικὸ σὰν τοκοχρεολύσια ἢ χρησιμοποιήθηκαν γιὰ ἐξόφληση τῆς Ἐθνοτροπέρας ἢ διατέθηκαν γιὰ πολεμικοὺς σκοποὺς. Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ –περίπου 85%– ἀπὸ τὰ 2.204 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα πού πληρώσαμε, ἐπιβάρυναν τὸν προϋπολογισμὸ τῆς χώρας, γεγονὸς πού εἶχε, ὅπως θὰ δοῦμε, ἀνυπολόγιστη σημασία.

Β'. Τὸ σημερινὸ μας χρέος

Κάθε οικονομολόγος πού ἀσχολήθηκε μὲ τὸ ζήτημα τοῦ δημόσιου καὶ ἰδιαίτερα τοῦ ἐξωτερικοῦ μας χρέους, δίνει ἀριθμούς πού συχνὰ διαφέρουν ἀπὸ τοὺς ἀριθμούς κάθε ἄλλου συναδέλφου του. Καθένας πού θὰ ἔκανε τὴν παραπάνω παρατήρηση, θὰ σχημάτιζε τὴ χειρότερη ἐντύπωση γιὰ τοὺς ἀγαθοὺς οικονομολόγους μας, ἂν δὲν ξέρει σὲ τί βαθμὸ μπορεῖ νὰ μπλέξει κανεὶς μέσα στὸ λαβύρινθο καὶ τὸ ἀτελείωτο πέλαγος τῶν δοσοληψιῶν τῆς ντόπιας ὀλιγαρχικῆς κλίμακας μὲ τοὺς ξένους τοκογλύφους. Ὁ Βαρβαρέσος, στὴν εἰσαγωγικὴ του ἔκθεση πάνω στὸν προϋπολογισμό τοῦ 1932, ἀναφέρει ὅτι στίς 31 Μάρτη, ὕστερ' ἀπὸ τὶς διαφορὲς πληρωμές, χρωστάγαμε τὰ παρακάτω ποσά :

Σὲ ξένο νόμισμα (χρυσὰ φράγκα)	1.963,8 ἑκατ.
Ἀπ' τὶς συμφωνίες τῆς Λωζάνης	0,9 ἑκατ.
Σιδηροδρομικὸ χρέος	184,4 ἑκατ.
Κυμαινόμενο χρέος	77,7 ἑκατ.
Σύνολο	2.226,8 ἑκατ.

δηλαδή σὲ δραχμὲς τοῦ 1938 περίπου 89.072.000.000.

Ὁ Ἄγγ. Ἀγγελόπουλος ἀνεβάζει συνολικὰ τὸ δημόσιο χρέος σὲ 48.468.000.000 σταθεροποιημένους δραχμὲς, κι ἂν ἀπ' αὐτὲς ἀφαιρεθεῖ τὸ ἐσωτερικὸ δημόσιο χρέος, τότε δὲν συμφωνεῖ μὲ τὰ νούμερα τοῦ Βαρβαρέσου. Στὴν οἰκονομικὴ ἐπετηρίδα τῆς Ἐθνοτράπεζας, τὸ ὀνομαστικὸ κεφάλαιο τοῦ δημόσιου χρέους ὁ Α. Καλλιαβᾶς τὸ ὑπολογίζει γιὰ τὸ 1937 σὲ 80.436.000.000 δραχμὲς καὶ τὸ ἐξωτερικὸ σὲ 62 δισεκατομμύρια. Ὁ Στεφανίδης, πού στοὺς ὑπολογισμούς του δὲν πρέπει νὰ δισπιστεῖ κανεὶς, λογαριάζει τὸ ἐξωτερικὸ μας χρέος ἔτσι :

ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΑΝΕΞΟΦΑΗΤΟ ΣΤΙΣ 30.9.29	
<i>Δημόσια δάνεια σε χρυσό ως τὸ 1923</i>	χρυσὰ φράγκα
Δάνειο 1833, καναδικῆς κυβέρνησης	921.900.000
Δάνειο 1893 σιδηροδρόμων Θεσ/νίκης - Ἀλεξ/πόλεως	81.800.000
Πολεμικὸ δημόσιο χρέος	215.000.000
<i>Δημόσια δάνεια σε χρυσό 1923-1929</i>	832.000.000
Σύνολο	2.050.700.000

Ἄπ' αὐτὸ τὸ ποσὸ πρέπει, βέβαια, ν' ἀφαιρεθοῦν τὰ τοκοχρεολύσια ποὺ πληρώθηκαν ἴσαμε τὸ 1932, ἀλλὰ ὅταν προστεθεῖ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τὸ δεῦτερο παραγωγικὸ δάνειο τοῦ 1931, τότε ὁ ἀριθμὸς οὐσιαστικὰ δὲν ἀλλάζει. Μποροῦμε, λοιπόν, νὰ καταλήξουμε στὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ 1932 τὸ ποσὸ ποὺ χρωστάγαμε ἀπ' τὰ ἐξωτερικὰ δάνεια ἔφτανε καὶ ξεπερνοῦσε τὰ δύο δισεκατομμύρια χρυσὰ φράγκα.

Ἀπὸ τὴ χρεοκοπία ὅμως τοῦ 1932 ὡς τὸ Μάρτη τοῦ 1941, τὸ ποσὸ τοῦτο μεταβλήθηκε ἀρκετά, μὰ τὰ στοιχεῖα δὲν ἔχουν ὑπολογιστεῖ ἀκριβῶς.

Γ'. Ξένο κεφάλαιο καὶ ἐθνικὸ εἰσόδημα

Κλείνοντας τὸ κεφάλαιο, εἶναι σκόπιμο νὰ βροῦμε καὶ τὴ σχέση τοῦ ξένου κεφαλαίου πρὸς τὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα, παίρνοντας σὰν βάση τὸ 1932. Ἰσαμε τότε τὸ δημόσιο χρέος σε χρυσό, σύμφωνα μὲ τὰ ἐπίσημα νούμερα τοῦ Βαρβαρέσου, ἔφτανε τὰ 2.226.800.000 χρυσὰ φράγκα. Ἄν σ' αὐτὰ προσθέσουμε καὶ τὰ 600 ἑκατομμύρια τοῦ ιδιωτικοῦ ξένου κεφαλαίου, τότε τὸ σύνολο φτάνει τὰ 2.826 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα. Τὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα, γιὰ πολλοὺς καὶ διάφορους λόγους, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπολογιστεῖ ἀκριβῶς μὲ βάση τὰ στοιχεῖα ποὺ δίνουν οἱ ἀστοὶ οἰκονομολόγοι καὶ τὰ ἐπίσημα

νούμερα. Πάντως στην οικονομική έπετηρίδα τῆς Ἐθνοτράπεζας, ὁ Λ. Καλλιαβᾶς τὸ ὑπολογίζει γιὰ τὸ 1936 σὲ 40-42 δισ. δραχμές. Ἄπὸ τὸ 1930 ἕως τὸ 1936 εἶχε πολλές καὶ σημαντικές διακυμάνσεις, ἀλλὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ λογαριάζει ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν κρίση τοῦ 1932 θὰ ἴφτανε γύρω στὰ 36 δισ. δραχμές. Ὑπολογίζοντας, λοιπόν, τὴ μέση ἀπόδοση τῶν ἐξωτερικῶν δημόσιων δανείων σὲ 5% καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ ξένου κεφαλαίου σὲ 12% -ὅπως εἶδαμε σὲ πολλές περιπτώσεις ἔφτανε τὰ 20-25%- σχηματίζουμε τὸν παρακάτω πίνακα γιὰ τὸ 1932 :

ΒΑΘΜΟΣ ΑΠΟΡΡΟΦΗΣΗΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΣΕ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΧΡΩΣΑ ΦΡΑΓΚΑ				
Εἶδος ξένου κεφαλαίου	Ποσὸ	Ἄποδοση	Σύνολο	Σχέση ἀπόδοσης μὲ ἐθνικὸ εἰσόδημα
Δημόσια δάνεια	2.226	5%	111,3	12,4%
Ἰδιωτικὰ κεφάλαια	600	12%	72	8%
Σύνολο	2.826	-	1.833	20,4%

Ἐπομένως, πάνω ἀπὸ 20% τοῦ ἐθνικοῦ μας εἰσοδήματος ἀπορροφοῦσε τὸ ξένο κεφάλαιο, ποσὸ τεράστιο μὲ ἀνυπολόγιστες καταστρεφτικὲς συνέπειες γιὰ τὴν ἐθνικὴ καὶ λαϊκὴ μας οἰκονομία. Καὶ τὸ ποσοστὸ αὐτὸ γίνεται μεγαλύτερο ἂν στοὺς τόκους τῶν ἐξωτερικῶν δανείων προσθέσουμε καὶ τὰ χρονιάτικα χρεολύσια, ποὺ δὲν τὰ ὑπολογίσαμε. Ἄν τώρα ἀπὸ τὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα ἀφαιρέσουμε κι ὅσα ἀπορροφάει ὁ προϋπολογισμὸς -ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ποσὸ τῆς ἐξυπηρέτησης τῶν δημόσιων δανείων- κι ἀκόμα ἂν ἀφαιρέσουμε καὶ τὰ κέρδη τοῦ ντόπιου κεφαλαίου, τότε θ' ἀπομείνει ἕνας φτωχὸς ἀριθμὸς ποὺ θ' ἀποτελεῖ τὸ λαϊκὸ εἰσόδημα τῶν ἑκατομμυρίων ἐργαζομένων τῆς Ἑλλάδας, τραγικῶν θιμάτων τοῦ ξένου κεφαλαίου καὶ τῶν ντόπιων πλουτοκρατῶν μεγαλομαυραγοριτῶν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

Ο ΛΟΙ ΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ τοῦ βιβλίου παρακολούθησαν κι ἀντιλήφθηκαν λίγο-πολύ ὀρισμένες καταστρεπτικές συνέπειες πὸν εἶχε γιὰ τὴν οἰκονομική, κοινωνική καὶ ἐκπολιτιστική μας ἀνάπτυξη ἢ εἴσοδος στὴν Ἑλλάδα τοῦ ξένου κεφαλαίου. Λέν θὰ ἦταν ὁμιος καθόλου ἄσκοπο τὶς συνέπειες τοῦτες καὶ ἄλλες πολλὲς μαζί πὸν δὲν τὶς θίξαμε στὸ πρῶτο μέρος, νὰ τὶς δοῦμε καὶ νὰ τὶς μελετήσουμε τώρα ἀπὸ κοντά, μιὰ μιὰ στὴ σειρά, γιὰ νὰ τὶς ἔχουμε ξεκαθαρισμένες στὸ μυαλό μας.

Γιὰ νὰ διαγνώσεις μιὰν ἀρρώστια καὶ νὰ τὴν γιατρέψεις ὕστερα, δὲν γτάνει νὰ τῆς ρίξεις μονάχα μιὰ ματιά. Πρέπει ν' ἀνικαλόψεις τὶς αἰτίες πὸν τὴν προκάλεσαν καὶ νὰ παρακολουθήσεις ὅλες τὶς συνέπειες πὸν φέρνει στὸν ὄργανισμό. Καὶ ἔχει προξενήσει πολλὲς ἀρρώστιες καὶ πληγὲς στὴ χώρα μας τὸ ξένο κεφάλαιο, πληγὲς μεγάλες καὶ βαθιές, πὸν μένουσιν ἀνοιχτὲς καὶ ἀγιάτρευτες ἀκόμα μέχρι σήμερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΔΑΝΕΙΖΕΤΑΙ ΜΙΑ ΧΩΡΑ ;

Α'. Δάνεια « καλὰ » καὶ « κακὰ »

Πρὶν γνωρίσουμε τίς συνέπειες ποὺ ἔχε γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ εἴσοδος τοῦ ξένου κεφαλαίου, πρέπει νὰ βροῦμε τὴ σωστὴ ἀπάντηση στὸ παραπάνω ἐρώτημα, μιὰ καὶ τὰ ἐξωτερικὰ δάνεια διαδραμάτισαν στὴν Ἑλλάδα τὸν κυριότερο ρόλο σὲ σύγκριση μὲ τίς ἄλλες μορφές τοῦ ξένου κεφαλαίου ποὺ μπήκανε στὴ χώρα μας. Οἱ πολιτικοὶ οἰκονομολόγοι καὶ δημοσιολόγοι τῆς κυρίαρχης τάξης κανόνιζαν κάθε ἐποχὴ τὴν πορεία τους καὶ τίς θέσεις τους πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα ἀνάλογα μὲ τὰ συμφέροντα τῆς τάξης τους. "Ὅταν ἡ ἀστική τάξη πάλευε γιὰ τὴν ἀφαίρεση τῆς πολιτικῆς κυριαρχίας ἀπὸ τὴ φεουδαρχία ἢ γιὰ τὸ γκρέμισμά της, ὅλοι σχεδὸν οἱ ἀστοὶ πολιτικοὶ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης εἶχαν κηρυχτεῖ ἐνάντια στὸν κρατικὸ δανεισμό, γιὰ τὸ δάνεια τὰ παίρνουν καὶ τὰ σπαταλοῦσαν ἄσκοπα οἱ βασιλιάδες ἢ τὰ σκόρπιζαν στὶς λαμπρὲς γιορτὲς καὶ τὰ ὀργιαστικὰ γλέντια τους· κι ὕστερα γιὰ νὰ τὰ ξεφλήσουν, ἢ βάζανε βαριοὺς φόρους στὸ λαὸ καὶ κυρίως στοὺς ἀστοὺς ἢ καταφεύγανε στὰ κάλπικα νομίσματα καὶ στὸν πληθωρισμὸ, ἀναστατώνοντας ἔτσι τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς χώρας τους, γεγονόσ ποὺ προκάλεσε μεγάλες ζημιὲς σ' ἐμπόρους καὶ βιομηχάνους.

Πολὺ τοὺς ἐζημίωνε καὶ τὸ ὅτι μὲ τὰ δάνεια δημιουργόταν τότε στὴν ἀγορὰ κι ἔλλειψη ἀπὸ κεφάλαια ποὺ ἔταν ἐκεῖνὴ τὴν ἐποχὴ τόσο ἀπαραίτητα γιὰ τὴ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη τῶν χωρῶν αὐτῶν καὶ κοντὰ σ' αὐτὸ τὰ δάνεια ὅταν γίνονταν σὲ δημόσια ἐγγραφή ἀπορροφοῦσαν καὶ ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ μικροκομποδέματα, ἐλαττώ-

νοντας έτσι την καταναλωτική ικανότητα των εργαζομένων, πράγμα ασύμφορο τότε ιδίως για τους άστους, που ζητούσαν άγοραστές για τὰ έμπορεύματά τους ή καταθέτες για τες τράπεζές τους.

Ακόμα από τόν καιρό του Λουδοβίκου 14ου ο Κολμπέρτ, ύπουργός του βασιλιά « Ήλιου », είχε ψηφίσει τήν ποινή του θανάτου για κείνον που θά 'θελε νά δώσει δάνειο στο βασιλιά. Επίσης, ο Έγγλέζος φιλόσοφος και ιστορικός του 18ου αιώνα Δαβίδ Χιούμ διακήρυχνε ότι τó κράτος πρέπει νά σκοτώσει τήν πίστη, αν δέν θέλει νά πέσει θύμα της. Τες ίδιες ιδέες είχε και ο πασίγνωστος τραπεζίτης και ύπουργός του Λουδοβίκου 16ου Νεκέρ, καθώς και ο Πρώσος πολιτικός Στάιν στις αρχές του 19ου αιώνα. Και οι κλασικοί άστοι οικονομολόγοι εκείνου του καιρού - Σμίθ, Ρικάρντο, Σαίου υποστηρίζανε στα βιβλία τους τες ίδιες απόψεις.

Κύλησαν όμως από τότε πολλά χρόνια, άλλαξαν τὰ πράγματα και μαζί μ' αυτά μπαγιάτεψαν κι άλλαξαν και οι παραπάνω θεωρίες, ιδέες και αντίληψεις. Από τή μέση του περασμένου αιώνα κι ύστερα, πολλοί αρχίσανε νά υποστηρίζουν ότι ένα δάνειο πάντοτε είναι καλό και με τόν καιρό, όπως γράφει ο Άγγ. Άγγελόπουλος, « ό άριθμός των ύπέρ του δανεισμού κηρυσσομένων όγκουται συνεχώς ». Τινές, μάλιστα, φτάνουν μέχρι του σημείου νά υποστηρίζουν ότι όσο περισσότερα δημόσια δάνεια υπάρχουν, τόσο μεγαλύτερος καθίσταται ο έθνικός πλούτος.

Ή μεταβολή τούτη έχει βέβαια τες αιτίες της και πρώτη είναι ή συσσώρευση κεφαλαίου που 'χει αρχίσει νά βαδίζει παράλληλα με τή βιομηχανική ανάπτυξη. Αυτή ή συσσώρευση δημιουργεί έναν πληθωρισμό, μικρό ακόμα, κεφαλαίων που αρχίζουμε μ' άργό ρυθμό στην αρχή νά βγαίνουν στο έξωτερικό, στις άποικιακές και στις καθυστερημένες οικονομικά χώρες. Επίσης, από τὰ μέσα του 19ου αιώνα και νωρίτερα, ή άστική τάξη είχε σταθεροποιηθεί όριστικά στην πολιτική έξουσία είτε γκρεμίζοντας με τή βία τó φεουδαρχικό καθεστώς, είτε κατακτώντας με συμβιβασμούς και με τήν έχμετάλλευση των λαϊκών έξεγέρσεων μιὰ μιὰ τες κυριότερες θέσεις

τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ. Γι' αὐτὸ τώρα τὰ δάνεια εἶναι καλὰ καὶ ἀπαραίτητα, γιατί στοῦ μεγαλύτερο τους μέρος θὰ διαθεθοῦν ἢ γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν παραγόντων ἐκείνων πού συντελοῦνε στὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη μιᾶς χώρας καὶ κυρίως τῆς βιομηχανίας, συγκοινωνιών κλπ., ἢ θὰ χρηματοδοτήσουν τοὺς κατακτητικoὺς πολέμους τῆς κυρίαρχης τάξης. Καὶ κοντὰ σὲ τούτους τοὺς λόγους πρέπει ν' ἀναγράψουμε καὶ τὸ ὅτι τὰ δάνεια δυναμώνουν ὅλο καὶ περισσότερο τὶς τράπεζες πού ἀρχίζουν νὰ κυριαρχοῦν στὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τῶν μεγαλοκαπιταλιστικῶν χωρῶν καὶ νὰ γίνονται, γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἕνας ἀπὸ τοὺς κυριότερους συντελεστῆς τῆς βιομηχανικῆς ἀνάπτυξης. Ἐδῶ πρέπει νὰ κάνουμε καὶ κάποιον ξεχωρισμό. Ἐνῶ δηλαδὴ τὰ δάνεια πού γίνονται στοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ κάθε καπιταλιστικοῦ κράτους γιὰ λογαριασμό του ἀπορροφοῦν ἰδίως τὰ μικροκομποδέματα τῶν μικροαστῶν καὶ ἄλλων ἐργαζομένων, ἀντίθετα τὶς μικρὲς καὶ καθυστερημένες χώρες τὶς δανεῖζουν κυρίως οἱ μεγάλοι τραπεζικοὶ ὀργανισμοὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, γεγονός μὲ μεγάλες πολιτικὲς καὶ οἰκονομικὲς συνέπειες.

Ἔτσι, λοιπόν, ὕστερ' ἀπὸ τὶς μεγάλες πολιτικὲς καὶ οἰκονομικὲς μεταβολὲς πού σημειώσαμε, ἐπόμενο ἦταν οἱ πολιτικοὶ καὶ οἱ οἰκονομολόγοι τῆς κυρίαρχης τάξης ν' ἀλλάξουν τὸ τροπάρι τους πάλιν στοῦ ζήτημα τοῦ δανεισμοῦ.

Ὁ Γερμανὸς Κ. Dietzel γίνεται ἀπὸ τὸ 1855 ὁ κυριότερος ἀπολογητὴς τοῦ κρατικοῦ δανείου. Κι ὅταν στὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα ὁ καπιταλισμὸς ἀρχίζει νὰ περνάει στοῦ τελευταῖο του στάδιο, τὸν ἱμπεριαλισμό, τότε πάλιν τὸ δάνειο θεοποιεῖται. Στὴν περίοδο τούτῃ τὸ τραπεζικὸ καὶ τὸ βιομηχανικὸ κεφάλαιο ἐνώνονται πάλιν μ' ἀξέχωριστους δεσμούς, παίρνοντας τὰ δυὸ μαζί τὴν καινούργια μορφή τοῦ χρηματιστικοῦ κεφαλαίου. Ταυτόχρονα δημιουργοῦνται τὰ μεγάλα τράστ, τὰ καρτέλ καὶ στὰ χέρια τῶν μεγαλοκαπιταλιστῶν συγκεντρώνονται τόσα κεφάλαια, πού θὰ πάθαιναν ἀσφυξία, ἂν δὲν ἔβρισκαν διέξοδο, γι' αὐτὴ καὶ δισεκατομμύρια ὀλόκληρα ἀρχίζουν νὰ παίρνουν τὸ δρόμο πρὸς τὶς ἀποικίες ἢ τὶς ἀνεξάρτητες ἀλλὰ

καθυστερημένες οικονομικά χώρες, για να τις αποικιοποιήσουν κι αυτές ειρηνικά.

Τὰ κεφάλαια τούτα τοποθετούνται σ' επιχειρήσεις « παραγωγικές » ἢ δίνονται μὲ τὴ μορφή κρατικοῦ εἴτε ἰδιωτικοῦ δανείου κι ἀμέσως στὶς μεγάλες ἱμπεριαλιστικὲς χώρες ἀλλὰ καὶ στὶς μικρὲς ἀρχίζουνε νὰ ξεπηθᾶνε καὶ νὰ πληθαίνουν οἱ ραντιέρηδες, πού γιὰ νὰ τοὺς γνωρίσουμε μὲ δυὸ λόγια μοναδική τους ἀπασχόληση εἶναι νὰ εἰσπράττουν κάθε χρόνο ἢ ἐξάμηνο τοὺς τόκους καὶ τὰ χρεολύσια ἀπὸ τὰ δάνεια καὶ τὰ κεφάλαια πού 'χουν τοποθετήσῃ στὸ ἐξωτερικό, καὶ κυρίως στὶς ἀποικίες καὶ τὶς καθυστερημένες χώρες.

Ἔτσι, βουὰ ὀλόκληρα ἀπὸ λίρες, δολάρια, φράγκα ἢ μάρκα ἀρπάζονται κάθε χρόνο ἀπὸ τὸν ἐθνικὸ πλοῦτο τῶν χωρῶν αὐτῶν καὶ περνᾶνε στὰ χέρια τῶν μεγάλων παραλήδων, καὶ κάθε χώρα πού 'χε τὴν ἀτυχία νὰ δεχτεῖ τὰ κεφάλαια καὶ τὰ δάνεια τῶν ἱμπεριαλιστικῶν χωρῶν εἶναι καταδικασμένη στὸ μαρασμὸ καὶ στὴν καθυστέρηση, γιὰτὶ ὁ λαϊκὸς ἰδρώτας πού χύνεται ἄφθονα δὲν ξεοδεύεται γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ τόπου, ἀλλὰ κλέβεται ἀπὸ τοὺς ραντιέρηδες. Στὸ μακρὺ καὶ θλιβερὸ κατάλογο τῶν μαραζωμένων τόπων πού 'χουν πέσει θύματα αὐτῆς τῆς μάστιγας, περιλαμβάνεται ἀπὸ τοὺς πρώτους, καθὼς εἶδαμε, κι ἡ Ἑλλάδα.

Τώρα, λοιπόν, καταλαβαίνουμε καλύτερα γιὰτὶ οἱ οἰκονομολόγοι τῆς κυρίαρχης τάξης ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνα, καὶ ἰδιαίτερα κατὰ τὴν περίοδο τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, ἀρχίσανε νὰ ὑμνοῦν ἐν χορδαῖς καὶ ὄργανοις τὸ δάνειο καὶ νὰ τὸ παρουσιάζουνε σὰν παμφάρμακο πού μπορεῖ νὰ βγάλει κάθε χώρα ἀπὸ τὴ δύσκολη κατάσταση. Ὁ Ἄγγ. Ἀγγελόπουλος γιὰ τὶς « ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ δανεισμοῦ ἀπόψεις » ἀναφέρει μερικοὺς τέτοιους ὕμνους, πού βρίσκω ἀπαραίτητο νὰ τοὺς ἀντιγράψω.

« Διὰ τοῦ μεταξὺ τῶν κρατῶν δανεισμοῦ τὸ δημόσιον χρέος δύνανται ν' ἀποβῆ ὁ σύνδεσμος τῆς διεθνοῦς ἐπικοινωνίας, τὸ προπαρασκευαστικὸν μέσον τῆς παγκόσμιας οἰκονομίας τῆς ἀνωτάτης ταύτης βαθμίδος τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως » ! « Τὸ δημόσιον δά-

νειον δὲν ἀποτελεῖ ἀνωμαλίαν τῆς δημοσίας οἰκονομίας, ἀλλ' ἐν ἀναγκαῖον καὶ ὀργανικὸν στοιχεῖον μιᾶς νέας, μεγάλης καὶ πλουσίας δημοσίας οἰκονομίας». « Ἄνευ τῶν δημοσίων δανείων θὰ ἔλειπε μία ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας τοποθετήσεις κεφαλαίων». « Τὸ δημόσιον δάνειον δὲν ἀποτελεῖ χρέος τοῦ ἔθνους ἀλλὰ κεφάλαιον», δηλαδὴ καὶ ἡ Ἑλλάδα δὲν χρωστάει τίποτε, ἀλλὰ τῆς χρωστᾶνε κίόλας καὶ κρίμα πού δὲν τὸ ξέραμε τόσον καιρό!

Τὸ τελικὸν μας συμπέρασμα εἶναι ὅτι, ὅταν δὲν σύμφερε στὸν καπιταλισμό, τὸ δάνειο ἦταν κακὸ καὶ ἀπὸ τότε πού τὸν συμφέρει εἶναι καλὸ, κάλλιστο!

Β'. Δανειστὲς καὶ χρεῶστες

Ἰδιαιτέρα μέσα στὸν ἱμπεριαλισμό, γιὰ τοὺς ἱμπεριαλιστὲς τὸ δάνειο εἶναι πάντοτε καλὸ. Γιὰ τίς χῶρες ὅμως καὶ τοὺς λαοὺς πού τὰ δέχονται, εἶναι σὰν νὰ πιάνουν στὰ χέρια τους σίδηρο ἀναμμένο, γιατί πάει ἀμέσως περίπατο καὶ ὁ ἔθνικὸς πλοῦτος καὶ ἡ ἀνεξαρτησία τους, ἢ οἰκονομική καὶ ἢ πολιτική.

Ἄλλὰ -θὰ ρωτήσῃ κανεὶς- γιατί τότε οἱ ἀνεξάρτητες τουλάχιστον χῶρες νὰ τὸ παίρνουν, γιατί νὰ μπάζουνε στὸ ἐσωτερικὸ τους τὸ ξένο κεφάλαιο;

Τὴν ἀπάντησιν -πολὺ εὐκόλῃ ἄλλωστε- μᾶς τὴν ἔδωσε ἡ ἱστορία τῶν δικῶν μας δανείων, πού ἀπόδειξε ὅτι ἡ κυρίαρχη τάξι οὔτε τὸ χρυσαμένον χάπι πού προσφέρουν οἱ ξένοι τοκογλύφοι ἀποφεύγει οὔτε στὴν πίεσιν καὶ τοὺς ἐκβιασμοὺς τῶν ξένων ἱμπεριαλιστῶν ἀντιστέκεται, ἀλλὰ, ἀντίθετα, πάντοτε σχεδὸν δεμένη στενὰ μαζί τους, θυσιάσῃ τὰ ἔθνικὰ καὶ λαϊκὰ συμφέροντα μπροστὰ στὸ συμφέρον τὸ δικὸ τῆς καὶ τῶν ξένων. Ἰὴ' αὐτό, ἄλλωστε, καὶ στίς χῶρες-θύματα ὑπάρχουν καὶ ἐκεῖ θερμοὶ ἀπολογητὲς τοῦ δανεισμοῦ πού ὑποστηρίζουν ὅτι ὅσο περισσότερα δάνεια ὑπάρχουν τόσο μεγαλύτερος καθίσταται ὁ ἔθνικὸς πλοῦτος. Ἐνῶ, ὅπως εἶδαμε, ἡ

πραγματικότητα είναι ότι τα κρατικά δάνεια που δίνονται από τους ξένους στις καθυστερημένες χώρες, συντελούν αποκλειστικά στη μεγαλύτερη οικονομική τους υποδούλωση.

Έδω πρέπει να προσθέσουμε ότι και οι ύπολοιπες μορφές του ξένου κεφαλαίου δεν έξασκοῦνε λιγότερο καταστρεπτική επίδραση, με τη διαφορά ότι σ' αὐτὴν τὴν περίπτωση ὁ ἰμπεριαλισμὸς ἀντιγράφει ἴσαμε ἓνα βαθμὸ τὸ μῦθο τῆς γάτας πού ἔγλειφε τὸ λάδι τὸ χυμένο πάνω σὲ μιὰ λίμα.

Συγκεκριμένα, τὸ ξένο κεφάλαιο πού μπαίνει σὲ μιὰ καθυστερημένη χώρα καὶ ἰδιαίτερα μετὴ μορφῆ τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τοποθετεῖται σὲ βιομηχανικὲς ἐπιχειρήσεις γιὰ νὰ ἐκμεταλλεῖται τὰ πάμφθυνα ἐργατικὰ χέρια καὶ νὰ τρυγάει ὑπέρογκα κέρδη, συντελεῖ παράλληλα λίγο-πολύ καὶ παρὰ τὴ θέλησή του στὴν ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων αὐτῆς τῆς χώρας καὶ -τὸ σπουδαιότερο- δημιουργεῖται ταυτόχρονα καὶ τὸ προλεταριάτο, ἡ κυριότερη πολιτικὴ δύναμη πού μπαίνει σὲ λίγο ἐπικεφαλῆς ὄλων τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων, γιὰ τὴν ἀπαλλαγὴ τῆς χώρας ἀπὸ τὴν ἰμπεριαλιστικὴ ἐξάρτηση. Γι' αὐτὸ τὸ χρηματιστικὸ κεφάλαιο ἔχει πάντοτε ἰδιαίτερη προτίμηση στὰ κρατικὰ δάνεια -ὅταν πρόκειται γιὰ «ἀνεξάρτητες» χώρες- ἢ σὲ προνομιούχες ἐπιχειρήσεις πού δὲν ἀναπτύσσουν τίς παραγωγικὲς δυνάμεις τῆς χώρας. Πολλὲς φορές ὅμως οἱ ἰμπεριαλιστὲς, σφιγμένοι ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, μπορεῖ νὰ διαθέσουν τὰ κεφάλαιά τους ὄχι σύμφωνα μετὸν παραπάνω τρόπο, ἀλλὰ γιὰ τὴ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη μιᾶς χώρας, πράγμα πού ποτὲ δὲν θὰ τὸ ἐπιχειροῦσαν κάτω ἀπὸ ὀμαλὲς συνθήκες.

Ἄλλὰ γενικὰ καὶ σχεδὸν χωρὶς ἐξαιρέση, ἡ κατάσταση γίνεται ἀφόρητη γιὰ τίς χώρες ὅπου τὸ ξένο κεφάλαιο μπῆκε κυρίως μετὴ μορφῆ τοῦ δανείου, ὅπως ἔγινε μετὴν Ἑλλάδα. Καὶ γράφω «σχεδὸν χωρὶς ἐξαιρέση», γιὰτὶ μερικὲς φορές οἱ ἰμπεριαλιστὲς, βλέποντας τὸ καπιταλιστικὸ καθεστῶς ὀρισμένων χωρῶν νὰ περνάει θανάσιμη ἐσωτερικὴ κρίση, τρέχουν πρόθυμοι νὰ δανείσουν τεράστια ποσὰ στὴν τάξῃ πού κινδυνεύει γιὰ νὰ τὴ βοθηθῆσουν, ἀπὸ συν-

αδελφική ἀλληλεγγύη, νὰ περάσει τὴν κρίση καὶ νὰ καλμάρει ἢ νὰ τσακίσει μὲ τὴ βία τὸ φουσκωμένο κι ἀπειλητικὸ λαϊκὸ κίνημα. Κλασικὸ παράδειγμα εἶναι ἡ Γερμανία ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὸν πρῶτο ἱμπεριαλιστικὸ πόλεμο, ἡ Αὐστρία καὶ ἄλλες ἀργότερα καὶ πρωτότερα χώρες. Σ' ὅλες τούτες τὶς περιπτώσεις, φαίνεται ὀλοκάθαρα ὁ ἀνοιχτὰ ἀντιδραστικὸς πολιτικὸς ρόλος τοῦ ξένου κεφαλαίου σὲ παγκόσμια κλίμακα.

Τὰ μεγάλα ἱμπεριαλιστικὰ κράτη δὲν καταφεύγουν βέβαια σ' ἐξωτερικὰ δάνεια, ἀλλὰ φροντίζουν σχεδὸν πάντοτε νὰ ἱκανοποιοῦν τὶς ἀνάγκες τους μ' ἐσωτερικὰ δάνεια, καταφεύγοντας στὰ κομποδέματα τῶν λαῶν τους. Κι ἐκεῖ ὅμως τὸ πράγμα ἔχει καὶ τὴν ἀντίθετη ὄψη του ποὺ γεννιέται παρὰ τὴ θέληση τῶν ἱμπεριαλιστῶν. Δὲν εἶναι δηλαδὴ σπάνιες οἱ περιπτώσεις ποὺ μεγάλες ἱμπεριαλιστικὲς χώρες δανείστηκαν τεράστια ποσὰ ἀπὸ ἄλλες πιὸ πλούσιες, καὶ αὐτὸ ἔγινε κάτω ἀπὸ ἐξαιρετικὴ ἀνάγκη καὶ τὸ βῆρος τῆς οἰκονομικῆς τους δύναμης. Ἐτσι, ἡ Ἀμερικὴ δάνεισε πολλὰ δισεκατομμύρια στὴν Ἀγγλία καὶ στὴ Γαλλία ἀπὸ τὸν πρῶτο ἱμπεριαλιστικὸ πόλεμο καὶ ὕστερα, μὰ κι αὐτὰ τὰ πλήρωσαν μὲ τὴ σειρά τους οἱ ἀποικίες καὶ οἱ ὑποδουλωμένες στὸ ἀγγλογαλλικὸ κεφάλαιο χώρες.

Γ'. Πότε εἶναι πραγματικὰ καλὸ ἓνα δάνειο

Ὡστε τώρα θὰ ρωτήσῃ κανεὶς, κανένα δάνειο, σὲ καμιὰ περίπτωσιν δὲν εἶναι καλὸ; Ἐδῶ βέβαια δὲν μπορεῖ κανεὶς ν' ἀπαντήσῃ ἀρνητικὰ, ὅποιος θέλει νὰ βρῖσκεται μέσα στὴν πραγματικότητα. Εἶναι πολλὲς οἱ περιπτώσεις ποὺ τὸ δάνειο μπορεῖ νὰ συντελέσῃ στὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρόδοον μιᾶς χώρας, φτάνει ἐκεῖνοι ποὺ θὰ τὸ δανείσουν νὰ μὴν εἶναι ληστὲς καὶ ἐκεῖνοι ποὺ θὰ τὸ πάρουν νὰ τὸ διαχειριστοῦνε, νὰ μὴν εἶναι ἀσυνείδητοι ἐκμεταλλευτὲς τοῦ λαοῦ, χωρὶς κουκούτσι ἐθνικοῦ φιλότιμου. Ἐλᾶτε, γιὰ νὰ μὴν πᾶμε μακριά,

νά πάρουμε σάν παράδειγμα τὴν Ἑλλάδα. Πόσο περίλαμπρο θὰ ἦταν τὸ τέλος τοῦ ἐθνικοαπελευθερωτικοῦ μας ἀγώνα τὸ 1821, ἂν τὰ δάνεια τῆς ἀνεξαρτησίας, τόσο ἀναγκαῖα γιὰ τὴ διεξαγωγὴ τῆς πάλης, τὰ 'παιρνε πραγματικὰ στὰ χέρια του τὸ ἀγωνιζόμενο ἔθνος καὶ τὰ διέθετε γιὰ τὸν ἐξοπλισμὸ καὶ τὸν ἐπισιτισμὸ τοῦ στρατοῦ, τὴν ὀργάνωση τοῦ στόλου καὶ τὴν ἐνίσχυση γενικὰ τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων! Καὶ ὕστερα ρίχτε μιὰ ματιὰ στοὺς πίνακες τοῦ 20οῦ κεφαλαίου, γιὰ νὰ καμαρώσετε τὸν τρόπο πὸς διατέθηκαν ὅλα τ' ἄλλα τεράστια ποσὰ πὸς δανειστήκαμε μέχρι χτές καὶ ταυτόχρονα ἀναλογιστεῖτε πόσο πλούσια, δυνατὴ κι εὐτυχισμένη θὰ ἦταν ἡ Ἑλλάδα, ἂν αὐτὰ τὰ δισεκατομμύρια δὲν μᾶς τὰ δάνειζαν μὲ ληστρικούς ὄρους καὶ ξοδεύονταν γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς κοινωνικῆς μας οἰκονομίας καὶ τῆς βιομηχανίας, γιὰ τὴν αὔξηση τοῦ λαϊκοῦ εἰσοδήματος, γιὰ τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν πρόοδο τοῦ τόπου! Ἀπὸ δῶ βγαίνει τὸ συμπέρασμα ὅτι ὑπάρχουν περιπτώσεις πὸς ἓνα δάνειο μπορεῖ νὰ 'ναὶ ἀναγκαῖο καὶ ὠφέλιμο γιὰ μιὰ χώρα.

Ὅταν ἓνα ἔθνος πολεμᾷ γιὰ τὴ λευτεριά καὶ τὴν ἀνεξαρτησία του, μπορεῖ νὰ χρειαστεῖ γιὰ τὸν ἀγώνα του πόρους, πολλοὺς πόρους πὸς εἶναι ἀδύνατο νὰ βρεθοῦν στὸ ἐσωτερικὸ, καὶ τότε ἀναγκαστικὰ θὰ καταφύγει στὸ δάνειο, χωρὶς ὅμως νὰ πέσει καὶ στὰ χέρια τῶν ληστῶν, ὅπως ἔγινε μ' ἐμᾶς.

Ἐπίσης καὶ στὴν εἰρηνικὴ περίοδο, ἓνα δάνειο μπορεῖ νὰ γίνεῖ ὠφέλιμο, μὰ καὶ τότε μονάχα ἓνα λαοκρατικὸ καθεστῶς ἀποτελεῖ ἐγγύηση ὅτι τὸ δάνειο δὲν θὰ σπαταληθεῖ σὲ ρεμοῦλες καὶ σὲ πολεμικὲς τυχοδιωκτικὲς περιπέτειες καὶ δὲν θὰ χρησιμοποιοθεῖ τελικὰ σὲ βᾶρος τοῦ λαοῦ καὶ τῆς χώρας, ἀλλὰ θὰ διατεθεῖ πραγματικὰ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν πλουτοπαραγωγικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου, γιὰ τὴ λευτεριά καὶ τὴν κλοπέραση τοῦ λαοῦ.

Φωτεινὸ παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ ΕΣΣΔ, πὸς ἀφοῦ ἔπαψε ν' ἀναγνωρίζεῖ τὰ ληστρικά δάνεια, πὸς εἶχε πάρει ὁ τσαρισμὸς ἀπὸ τοὺς ξένους τοκογλύφους, ἔκανε κι αὐτὴ δάνεια, ἰδιαίτερα βέβαια στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας, ἀλλὰ ἴσαμε τὸ 1929 ἐπέτρεψε ἴσαμε ἓνα

βαθμὸ καὶ στὸ ξένο κεφάλαιο νὰ μπεῖ στὴ χώρα, ἀλλὰ ἐδῶ οἱ ξένοι δὲν μπόρεσαν σὲ καμιὰ περίπτωσι, νὰ δημιουργήσουν κράτος ἐν κρᾶτει, ὅπως ἔγινε σ' ὅλες τὶς ἄλλες χώρες.

Ἀντίθετα, οἱ ὄροι ποὺ τοὺς ἔβαλε ἡ ΕΣΣΔ, συντελέσανε μαζί μὲ τὺς ἄλλους τεράστιους πόρους τοῦ κράτους νὰ χτιστοῦν ἐργοστάσια-γίγαντες, νὰ κατασκευαστοῦν ἑκατοντάδες χιλιάδες τρακτέρ, ν' ἀνοικοδομηθεῖ μ' ἓνα λόγο ὁ σοσιαλισμός, ποὺ χάρισε στους λαοὺς τῆς ΕΣΣΔ τὴν καλοπέρασι, καὶ τὴ λευτεριά καὶ ταυτόχρονα δημιουργήθηκε ὁ [...]*

Ἐκεῖ ὅμως κυβερναεὶ ὁ λαός, ἐνῶ τὴν Ἑλλάδα τὴν κυβέρνησαν ἑκατὸν εἴκοσι χρόνια οἱ ἀστοτσιφλικάδες, καὶ μὲ τὴν πολιτικὴ ποὺ ἀκολούθησαν, πολιτικὴ στενῆς συνεργασίας μὲ τὸ ξένο κεφάλαιο μὲ σκοπὸ τὸ λήστεμα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, καταδίκασαν τὴν πατρίδα μας νὰ μαραίνεται καὶ νὰ μὴ δεῖ ποτὲ προκοπὴ, τὴν ὀδήγησαν πολλές φορές στὴν καταστροφὴ, τὴ χρεοκοπία καὶ τὸν ἐθνικὸ ξεφτιλισμὸ καὶ χάρισαν στὸν ἐλληνικὸ λαὸ γιὰ σύντροφο παντοτινὸ τὴ φτώχεια, τὴ θλίψη καὶ τὴ δυστυχία.

Ἄς ἐξετάσουμε, λοιπόν, τώρα μιὰ μιὰ ὅλες αὐτὲς τὶς συνέπειες ποὺ προκάλεσε στὴν Ἑλλάδα ἡ εἴσοδος τοῦ ξένου κεφαλαίου.

* Δὲν ἔχει συμπληρωθεῖ ἡ πρότασι οὔτε στὸ πρωτότυπο οὔτε στὸ ἀντίγραφο. (Σ.τ.ἐπ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Α'. *Ο μύθος τῆς φτώχειας μας*

Ἀρχίζω ἀπὸ τὴν ἀγροτική οἰκονομία, γιατί ἡ ἀγροτική μας παραγωγή ἀποτέλεσε γιὰ μιὰ ὀλόκληρη ἑκατονταετία τὴ ραχοκοκαλιὰ τοῦ ἐθνικοῦ μας εἰσοδήματος καὶ τοῦ ἐθνικοῦ πλοῦτου, καὶ αὐτὴ πρώτη δοκίμασε τ' «ἀγαθὰ» τῆς ἐπιδρομῆς τῶν ξένων τοκογλύφων στὴ χώρα μας καὶ τῆς συνεργασίας τους μὲ τοὺς ντόπιους. Ἐπίσης, γιατί ἡ ἀγροτιὰ ἀποτέλεσε καὶ ἀποτελεῖ μέχρι σήμερα τὴν πιὸ πολυάριθμη μάζα τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἔτσι δικαιοματικά πρέπει νὰ πάρει τὴν πρώτη θέση στοῦ ἀνάθεμα τοῦτο κατὰ τοῦ ξένου κεφαλαίου.

Ἀπὸ δεκάδες τώρα χρόνια αὐτοὶ ποὺ κυβέρνησαν τὴν Ἑλλάδα, καὶ κοντὰ σ' αὐτοὺς καὶ τὰ συνειδητὰ εἴτε ἀσυνειδητὰ μεγάφωνά τους, προσπαθῆσαν νὰ κάνουν ὅλο τὸν κόσμον νὰ πιστέψει στοῦ μύθου πὼς ἡ χώρα μας εἶναι φτωχιά καὶ ἄγονη, ἔχει τάχα πολλὰ βουνὰ καὶ λίγους κάμπους καὶ γι' αὐτὸ ὁ λαὸς μας εἶναι μοιραῖα καταδικασμένος νὰ περιορίζει τὸ μενού του στοῦ μαῦρο ψωμί, τὸ κρεμμύδι καὶ τὴν ἐλιά καὶ νὰ 'ναι πάντα του πεινασμένος. Τὸ ἐπιμύθιο ποὺ βγαίνει ἀπ' ὅλα αὐτὰ σημαίνει πὼς θὰ 'ταν περιττὸ καὶ ἀνώφελο γιὰ τοὺς ἐργαζόμενους νὰ παλέψουνε γιὰ νὰ καλυτερέψουν τὴ θέση τους καὶ τὴ ζωὴ τους.

Δὲν ντρέπομαι νὰ ὁμολογήσω ὅτι νέος ἀκόμα εἶχα πέσει καὶ ἐγὼ θύμα αὐτοῦ τοῦ μύθου, ποὺ τόσο μαστορικά μᾶς τὸν διδάσκουνε στοῦ σχολειό, στὰ βιβλία, στὶς ἐφημερίδες, παντοῦ. Καὶ μαζί μὲ ἐμένα ἑκατοντάδες χιλιάδες νέοι μέχρι τότε, ἀντὶ νὰ δοῦνε τοὺς πραγματικούς λόγους τῆς ἐθνικῆς μας κατάντιας, πιστέψανε στοῦ παραμῦθι

« τῆς πτωχῆς καὶ ἀγόνου Ἑλλάδος » κι ἐπηρεασμένοι κι ἀπὸ ἄλλες τῆς ἴδιας πηγῆς αἰτίες, σταύρωσαν οἱ περισσότεροὶ μοιρολατρικὰ τὰ χέρια κι ἔταξαν μοναδικὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς τους τὴν ἐξασφάλιση κάποιας θεσοῦλας εἴτ' ἑνὸς μικροεισοδήματος πού θ' ἀπάλλασσε τὸ καθημερινό τους πιάτο ἀπὸ τὴν ἐλιά καὶ τὸ κρεμμύδι !

Τὰ πράγματα, ὅμως, θὰ ἦταν πολὺ διαφορετικὰ, ἂν ὅλοι μαθαίναμε ὅτι ἡ χώρα μας δὲν εἶναι καθόλου φτωχὴ, κι ἄγνοη κι ὅτι ἀντίθετα ἔχει τὴ δύναμη, νὰ θρέψει ἱκανοποιητικὰ καὶ νὰ κάνει τὸ λαὸ μας εὐτυχισμένο καὶ χαρούμενο.

Τότε ὅλοι θὰ διάθεταν τὰ νιάτα τους, τὴν ὁρμὴ καὶ τὸν ἐνθουσιασμό τους γιὰ τοῦτο τὸ σκοπὸ, ἀλλ' αὐτοὶ πού χαντάκωσαν τίς πλουτοπαραγωγικὲς πηγὲς τῆς χώρας, πού ξεζουμίζουν τὸν τόπο καὶ ληστεύουν τὸ λαὸ, κάθε ἄλλο παρὰ ἐπιθυμοῦσαν ἕνα τέτοιο πράγμα καὶ γι' αὐτὸ καλλιέργησαν ὅσο μποροῦσαν τὴν ἰδέα τῆς « ψωροκώσταϊνας ».

Κι ὅλη ἡ πολιτικὴ ἱστορία καὶ ἡ τακτικὴ τῆς τάξης πού κυβέρνησε τὴν Ἑλλάδα ἀπέναντι στὰ μεγάλα προβλήματα τοῦ τόπου ἀποδείχνει ὅτι πρῶτοι καὶ κύριοι αἴτιοι τῆς φτώχειας καὶ τῆς κακομοιριάς τοῦ τόπου μας καὶ τῆς ἐλληνικῆς ἀγροτικῆς εἶναι οἱ Ἕλληνες ἀστοτσιφλικάδες καὶ δεῦτεροὶ ἔρχονται τὸ ξένο κεφάλαιο κι οἱ δυνατοὶ προστάτες του. Τοῦτο ὅμως τὸ βιβλίο δὲν ἔχει σκοπὸ νὰ καταλογίσει ὅλες τίς βαριὲς εὐθύνες τῶν πρώτων καὶ ν' ἀραδιάσει ἕνα ἕνα τὰ ἐργληματικὰ τους σφάλματα καὶ γενικὰ τὴ ληστρική τους πολιτικὴ, πού κατὰστρεψε εἴτε μαράζωσε τίς πλουτοπαραγωγικὲς δυνάμεις τῆς χώρας καὶ βούλιαξε τὸ λαὸ στὴν παντοτινὴ κακομοιριά καὶ δυστυχία. Θὰ περιοριστῶ μονάχα ν' ἀναφέρω τίς καταστρεφτικὲς συνέπειες πού ἔφεραν στὴν οἰκονομία τῆς χώρας -κι ἐδῶ εἰδικὰ στὴν ἀγροτικὴ μας οἰκονομία- οἱ δεῦτεροὶ ὑπεύθυνοι, οἱ ξένοι κεφαλαιοῦχοι, πού πάλι σὰν πρόθυμους συνεργάτες καὶ ἱκανότατους συνενόχους στὸ ἔργο τους βρῆκαν τοὺς ντόπιους « Ἕλληνες » πού κυβερνοῦσαν ἴσαμε σήμερα τὸν τόπο μας.

Ἴσως γιὰ ὅποιον πρωτακούει ὅτι τὸ ξένο κεφάλαιο ἐπέδρασε

καταστρεφτικά στην αγροτική μας οικονομία, να του φαίνεται περιεργό κάπως, ή αλήθεια όμως είναι ότι σ' όλα σχεδόν τὰ μεγάλα αγροτικά-κοινωνικά προβλήματα τῆς χώρας, τὸ κεφάλαιο τοῦτο ἔβαλε τὴν οὐρά του μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπο καὶ πολλὰ κατάφερε νὰ χαντακώσει.

Τὶς ὀλέθριες τοῦτες ἐπιδράσεις του μπορούμε νὰ τις ξεχωρίσουμε σὲ δύο ἢ καὶ σὲ τέσσερις κατηγορίες. Στὶς γενικὲς καὶ ἔμμεσες, πρῶτα, καὶ στὶς εἰδικὲς καὶ ἄμεσες, ὕστερα.

Β'. Γενικὲς καὶ ἔμμεσες συνέπειες

1) Φορολογία

Τὰ ἐξωτερικὰ δάνεια ἔφεραν πάντοτε ἀδιάκοπη αὐξηση τῶν φόρων. Λυτὸ τὸ εἶδαμε στὴν ἱστορία τους καὶ θὰ τὸ ἀναλύσουμε καλύτερα σ' ἄλλο κεφάλαιο.

Ὅμως ὅλοι οἱ φόροι ἔπεφταν πάνω στὶς πλάτες τοῦ ἀγρότη, ποὺ ἀποτελοῦσε τὸ πιὸ πολυάριθμο κομμάτι τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ, καὶ τὸν γονάτιζαν ὅλο καὶ περισσότερο. Πλήρωσε τοὺς κάθε λογῆς ἔμμεσους φόρους, τὸ φόρο τῆς δεκάτης, ποὺ πολλὲς φορές ἔφτανε στὸ $\frac{1}{10}$ τοῦ προϊόντος του, τὸ φόρο στὰ γιδοπρόβατα –καὶ κάποτε καὶ στὰ «ἀροτριῶντα κτήνη»–, τὸ φόρο στὴν κοινότητα, στὴν ἐκκλησιαστικὰ καὶ τὰ μοναστήρια καὶ ὅ,τι περισσεύει τώρα ἀπὸ τὸ φορολογικὸ ξεζούμισμα, τὸ παίρνε οὗτος τοκογλύφος κι ἔτσι κι αὐτὸς ποὺ ὀργωνε τὴ γῆ καὶ τὴν πότιζε μὲ τὸν ἰδρώτα του δὲν μπορούσε νὰ σταυρώσει ποτὲ δεκάρα, ζοῦσε μὲ ξερὸ καὶ μαῦρο ψωμί καὶ ἦταν ἰσόβια ξελιγωμένος. Κι ἐδῶ μιλάμε γιὰ τὸν ἀγρότη ποὺ ἔχε –τυπικὰ τουλάχιστον– δικιά του γῆ. Βάλτε τώρα μὲ τὸ νοῦ σας τὴν ἀθλιότητα τοῦ κολίγου καὶ τοῦ σέμπρου ἢ καλλιεργητῆ τῶν ἐθνικῶν χτημάτων, ποὺ ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ παραδίδουν τὴ μισὴ ἢ ἔστω τὸ ἕνα τρίτο τῆς ἀκαθάριστης σοδειᾶς τους στὸν τσιφλικὰ καὶ τὸ κράτος, ἐνῶ

παράλληλα ο φόρος στα γιδοπρόβατα εμπόδιζε την ανάπτυξη της χτηνοτροφίας.

Ο Π. Καλλιγᾶς, καθηγητής και πολιτευόμενος παλιός, μιλώντας το Γενάρη του 1881 στη Βουλή, όταν συζητιόταν το νομοσχέδιο «περί φορολογίας τῶν προϊόντων τῆς γῆς», ἔλεγε γιὰ τὴ δεκάτη τὰ παρακάτω: «Εἶναι κάκιστος φόρος ἡ δεκάτη ἐφαρμοζόμενος ἐπὶ ἀγόνων γαιῶν – τὶς γόνιμες τὶς εἶχαν οἱ τσιφλικάδες ποὺ δὲν πλήρωναν τίποτα – καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ἐλάττωμα τῆς δεκάτης, διότι καταργοῦσε τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγόνων γαιῶν, τῶν μὴ παραγωγικῶν, καθ' ἃς δὲν ἀμείβεται ὁ γεωργὸς διὰ τὰς θυσίας του. Εἶναι ἡ δεκάτη μαρασμὸς καὶ ἀπονέκρωσις τῶν πηγῶν τῆς παραγωγῆς καὶ καταδίκη εἰς θάνατον. Ἐὰν ἡ γῆ δὲν ἀποδίδει τὸ ἀνάλογον, ἔπεται ὅτι δὲν ἔλαβον κέρδος, ὅτι ἔλαβον μόνον τὰς θυσίας, τὰς ὁποίας κατέβαλον, ὥστε διὰ τῆς δεκάτης φορολογεῖται αὐτὴ ἡ θυσία. Γενικώτερον κρίνοντας, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὅλα τὰ ἀσιατικά κράτη (ἐννοεῖ καὶ τὴν Ἑλλάδα) κατατρύχονται ὑπὸ τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ οὐδεμίαν ἄλλην ἀνάπτυξιν ἔχουσιν, διότι μόνον ἐγγεῖους φόρους πολιτεύονται». Καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς λόγους ποὺ τοὺς «πολιτεύονται» ᾔταν γιὰ νὰ πληρῶσουν τοὺς ξένους τοκογλύφους.

Πολλὲς φορές, μάλιστα, ἡ προσπάθεια τοῦ κράτους νὰ εἰσπράξει ὀπωσδήποτε τοὺς βαριοὺς φόρους ἔπαιρνε τὴ μορφή πραγματικοῦ ἀνθρωποκνηγητοῦ. Αὐτὸ τὸ φοροκνηγητὸ ἐνάντια στὴν ἀγροτιά δὲν σταμάτησε ποτὲ μέχρι χτές. Ἀπὸ ἓνα βιβλίο¹ ἀντιγράφω μιὰ εἰδηση ἀπὸ ἐφημερίδα τοῦ 1932, γιὰ νὰ μὴν ἔρθουμε στὴν ἐποχὴ τοῦ Μεταξᾶ. Ὅριστε λοιπὸν τί γράφει: «Εἰς τὸ χωρίον Φανὰ τῆς Χαλκιδικῆς μετέβησαν σήμερον τὴν πρωΐαν ἀρκετοὶ δημόσιοι εἰσπράκτορες συνοδευόμενοι ὑπὸ δυνάμεως χωροφυλάκων καὶ ἐζήτησαν νὰ εἰσπράξουν τοὺς φόρους τοὺς καθυστερημένους ἀπὸ τοὺς ἀγρότας πρὸς τὸ δημόσιον. Οἱ χωροφύλακες συνέλαβον πολλοὺς ὀφειλέτας καὶ ἐτρομοκράτησαν τὸ χωρίον, δείραντες εἰς ἐπίμετρον ἀνηλεῶς

1. Σοφία, Ἀγροτικὴ κρίση καὶ φτωχοὶ χωρικοί. (Σ.τ.Σ.)

μερικούς χωρικούς. Έναντίον του συλληφθέντος Δημ. Νεοχωρ., ο ύποπος επιχείρησε να δραπετεύσει, φοβηθείς τις κακοποιήσεις και τους δαρμούς, έρρίφθησαν 20 πυροβολισμοί ». Και όχι μόνο το χωριό Φανά, μα όλα τα χωριά της Ελλάδας έχουν δοκιμάσει αυτά τα αίσχτη.

Κάθε χρόνο, χιλιάδες αγρότες οδηγούντανε σιδηροδεμένοι στις φυλακές από τις κουστωδίες χωροφυλάκων, λές κι ήταν κοινοί εγκληματίες ή λωποδύτες, άλλοι βασανίζονταν μέσα στα κρατητήρια και πολλές άλλες χιλιάδες πούλαγαν, ότι είχαν και δέν είχαν για να πληρώσουν τους φορατζήδες και ν' αποφύγουν την τύχη των πρώτων.

Έτσι, ή βαριά και πολύμορφη φορολογία, όπου πολλές φορές γεννιόνταν από την ανάγκη της πληρωμής των ξένων τοκοχρεολυσίων, εξανδραπόδισε στο τέλος την αγροτιά.

2) Η πρωτόγονη καλλιέργεια

Η φορολογία τούτη στάθηκε μιὰ από τις κύριες αιτίες της μεγάλης καθυστέρησής μας στους τρόπους καλλιέργειας της γης.

Πολλοί πολιτικάντες και δημοσιολόγοι πολλές φορές διαπίστωσαν τα τελευταία πριν από τον πόλεμο χρόνια ότι ο τρόπος καλλιέργειας της γης μας βρίσκεται σε πολύ καθυστερημένο στάδιο και κατηγορούνε σαν υπεύθυνο γι' αυτή την κατάσταση, τον Έλληνα αγρότη, τον όνομάζουν άμορφωτο και άξεστο, του συσταίνουν να βάλει γνώση και να... επιδοθεί στην έπιστημονική καλλιέργεια και στο μεταξύ των υποχρέωναν συχνά να πουλήσει το χωράφι του -πολλές φορές για να τον απαλλάξουν από τον κόπο τό βγαζαν οι ίδιοι στον πλειστηριασμό-, τον ανάγκαζαν τουλάχιστο να ξεκάνει το μοναδικό του κοκαλιάρικο από την πείνα άλογο, για να πληρώσει τους φόρους και τον τοκογλύφο.

Τί ενδιαφέρον, λοιπόν, να δείξει ο άτυχος δουλευτής για την ανάπτυξη και τη βελτίωση της καλλιέργειας, όταν έβλεπε πώς, ότι και

νά 'κανε, ακόμα και την ψυχή του νά 'δινε στη γη, πάλι θα του τά 'παιρναν στο τέλος οι εκμεταλλευτές του; 'Ο Γάλλος συγγραφέας 'Αμππού, πού σέ πολλές του σελίδες τά 'ψαλε κανονικά και πετυχημένα στο διαφθαρμένο κρατικό μηχανισμό τής « ιθινοούσης » τάξης πού κυβερνούσε τή χώρα μας, γράφει στο βιβλίο του *'Η σύγχρονη 'Ελλάδα* (έκδοση τοῦ 1863) : « 'Η χώρα, χωρίς νά 'ναι εὐφορη, θά μπορούσε νά θρέψει 2 ἑκατομμύρια κατοίκους. Κι ὅμως ἔχει 959.000 κι αὐτούς δέν τούς τρέφει ».

'Εχτός ὅμως ἀπό τήν ἐξάλειψη τής μάστιγας τούτης -της πρωτάκουστης φορολογίας- και μερικῶν ἄλλων μαζί, γιά τὸ ξεπέρασμα τοῦ πρωτόγονου τρόπου καλλιέργειας εἶναι βέβαια ἀπαραίτητη κι ἡ ὑπαρξη ντόπιας βιομηχανίας πού θά ἐφοδιάζει τὸν ἀγρότη με φτηνές μηχανές κι ἐργαλεῖα, λιπάσματα κλπ.

'Αλλά ὅπως θά δοῦμε πιὸ κάτω, τὸ ξένο κεφάλαιο στάθηκε μιὰ ἀπὸ τίς κυριότερες αἰτίες πού ἐμπόδισαν τήν ἀνάπτυξη μεγάλης βιομηχανίας στὴ χώρα μας και ἔτσι ἔμεινε και ἡ γεωργία σέ πρωτόγονη κατάσταση και με τὴ σειρά τής ἐπιδρούσε και ἐμπόδιζε τὴ βιομηχανικὴ πρόοδο. Τὸ 1929 οἱ ἀγρότες μας χρησιμοποιοῦσαν :

Ξύλινα ἀλέτρια	286.534	Ξύλινες σβάρνες	129.740
σιδερένια ἀλέτρια	241.548	σιδερένιες σβάρνες	25.320

'Απὸ δῶ φαίνεται ὅτι τὸ ἀλέτρι τοῦ 'Ησίοδου κρατᾷ ακόμα τὴν πρώτη θέση, και κάθε ἄλλο σχόλιο περιττεύει.

'Αξίζει ἐπίσης ν' ἀναφέρει κανεὶς τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἔταιρεία λιπασμάτων κοντὰ στο δασμοσυντήρητο χαρακτηρὰ τής ἔχει δανειστεῖ κι ἀπὸ τὴν Hellenic Trust (100.000) λίρες και ἔτσι οἱ ἀγρότες παίρνουν σ' ἄμυρὴ τιμὴ τ' ἀμφίβολης ποιότητας λιπάσματα, γιατί πληρώνουν τὴν τελωνειακὴ διαφορά και μαζί μ' αὐτὴ πρέπει νά βγάλουν τὸ κέρδος τους κι ὁ Κανελλόπουλος κι ὁ Χάμπρο. Τελειῶνω παραθέτοντας ἕναν πίνακα τής ἀπόδοσης τής γῆς σέ στᾶρι σέ

διάφορες χώρες τῆς Εὐρώπης, ὅπου κατέχομε τὴν προτελευταία θέση :

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΕ 1 ΕΚΤΑΡΙΟ (10 ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ) ΤΟ 1930			
	Μετρικοί στατῆρες		Μετρικοί στατῆρες
Ὑλλανδία	30	Ἑσθονία	12,2
Δανία	27,6	Ρουμανία	11,6
Ἴρλανδία	27,5	Γιουγκοσλαβία	10,3
Σουηδία	22,3	Ἰσπανία	8,9
Πέλλγο	21,7	Τουρκία	5,5
Ἐλβετία	19,5	Ἑλλάς	4,7
Βουλγαρία	12,8	Πορτογαλία	4,3

3) Τὸ μοίρασμα τῆς γῆς

Πολλοὶ οὔτε θὰ φαντάζονται ἴσως ὅτι τὰ ἐξωτερικὰ δάνεια στάθη-
καν μιὰ ἀπὸ τὶς αἰτίες πού δὲν μοιράστηκε ἡ γῆ στους ἀγρότες τὸ
1821 καὶ ἀργότερα. Πολλὲς φορές οἱ ἀστοκοτζαμπάσσηδες ἀναγκα-
στήκανε νὰ ὑποσχεθοῦν στὸν ἐπαναστατημένο λαὸ ὅτι θὰ τοῦ μοι-
ράσουν τὰ τούρκικα χωράφια καὶ τσιφλίκια. Τὸ βουλευτικὸ μὲ νόμο
τοῦ στίς 7.5.1822 ὑποσχόντανε στὸν κάθε στρατιώτῃ πού ὑπηρετεῖ
ἢ ἔρχεται νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ἐπανάσταση, πὼς θὰ τὸν ἀνταμείψῃ
μ' ἓνα στρέμμα γιὰ κάθε μῆνα ὑπηρεσίας. Κι ἡ φτωχολογία τοῦ
Μωριά καὶ τῆς Ρούμελης πάλεψε ὀχτῶ ὀλόκληρα χρόνια, πολέμησε
κι ἔδωξε μὲ τόσες θυσίες τοὺς Τούρκους κι ἀντὶ νὰ πάρει στὸ τέλος
ὁ κάθε ἀγρότης ἑκατὸ στρέμματα, ὅσοι περίπου κι οἱ μῆνες πού
ἀγωνίστηκε, δὲν τοῦ ἔδωσαν οὔτε ἓνα μέτρο γῆς γιὰ νὰ σκάψῃ τὸν
τάφο του !

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ 1822, ἄλλες δυὸ φορές ἀκόμα, τὸ 1827 καὶ 1829,
ψηφίστηκε ἀπὸ τὶς ἐθνοσυνελεύσεις τὸ μοίρασμα τῆς γῆς, ἀλλ' ἡ

απόφαση που παρνονταν εκείνη τη στιγμή κάτω από τη λαϊκή πίεση, έμενε ύστερα στα χαρτιά, κι ένας σοβαρός λόγος που δέν εφαρμόζονταν οι αποφάσεις τούτες ήταν τ' ότι τὰ « ἐθνικά » κτήματα είχανε δοθεί σαν έγγυήση και ύποθήκη στους ξένους τοκογλύφους για τήν έξυπηρέτηση τών δανείων τής ανεξαρτησίας. Από τὸ γεγονός τούτο ἀρπάζονταν ύστερα κι οί κοτζαμπάσηδες και τρενάριζαν ἀδιάκοπα τὸ μοίρασμα τής γῆς, ὥσπου κατόρθωσαν σιγά σιγά νὰ τὴ βάλουν τήν περισσότερη στὸ χέρι για λογαριασμό τους.

Ὁ λαὸς ὅμως συνέχισε τήν πάλη του για ν' ἀποκτήσει τὰ χωράφια που κάτεχαν οί Τούρκοι πρὶν τὸ 1821, και τὸ 1832 ἡ καινούργια Ἐθνοσυνέλευση, ἀναγκάστηκε νὰ φέρει στὴ συζήτηση και τὸ ζήτημα τοῦ μοιράσματος τών « ἐθνικῶν » κτημάτων. Μέσα στὴν Ἐθνοσυνέλευση εκείνη ἐπικρατοῦσαν βέβαια οί κοτζαμπάσηδες και στίς συζητήσεις θὰ προσπαθοῦσαν νὰ ἐπισημοποιήσουν ἀπλῶς τὴν ἀρπαγή που εἶχε γίνει. Ὅμως, και ἡ πίεση τής ἀγροτιάς και τών τίμιων ἀλλὰ φτωχῶν ἀγωνιστῶν τοῦ '21 ἤτανε μεγάλη και δέν μπορούσε κανείς νὰ προβλέψει εὐκολα τ' ἀποτελέσματα τής συζήτησης, γιατί ὅπως λέει ὁ Χέρτσβεργκ, « ἡ διανομὴ τών γαιῶν ἠλπίζετο νὰ διευθετηθῆ ὑπὸ τής συνελεύσεως γενομένη συμφώνως πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ λαοῦ και τὰς πρὸς τοὺς ξένους δανειστὰς ὑποχρεώσεις ». Λυτὰ τὰ δύο ζητήματα, ὅμως, ἦταν ἀσυμβίβαστα κι οί ἀντιπρόσβεις τών τριῶν « προστάτιδων » Δυνάμεων « δέν συνήνουν οὔτε εἰς τὴν σύνταξιν συντάγματος πρὸ τής ἀφίξεως τοῦ Ὀθωνος, οὔτε εἰς ἀπόφασιν περὶ τών ἐθνικῶν γαιῶν, ἀποβλέποντες εἰς τὸ μέγα δάνειον, ὅπερ ἤθελον νὰ ἐγγυηθοῦν αἱ δυνάμεις », παίρνοντας πάλι σαν ἐγγυήση τὰ ἐθνικά κτήματα.

Μόλις, λοιπόν, ἄρχισε στὴν Πρόνοια ἡ συζήτηση για τὸ μοίρασμα τους, ἐπέμβηκαν οί ἀντιπρόσβεις και μὲ διακοίνωσή τους στίς 10 Λυγούστου ἀπαγόρεψαν κάθε πούλημα και μοίρασμα τών ἐθνικῶν γαιῶν και κάθε συζήτηση για σύνταγμα μέχρι νὰ ῥθει ὁ Ὀθωνας. Ἔτσι, τὰ κτήματα θὰ ἔμπαιναν ὑποθήκη για τὸ δάνειο τοῦ 1833, και μὲ τὸν καιρὸ πέρασαν ὀριστικά σχεδὸν ὅλα στὰ χέρια τών

κοτζαμπάσδων κι αὐτῶν πού ἐπιπλεύσανε μ' ἄνομα μέσα στήν περίοδο τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀγώνα, ἐνῶ οἱ ἀγρότες πού 'διώξαν τοὺς Τούρκους καί τὸν Ἱμπραήμ, χύνοντας τὸ αἷμα τους καί θυσιάζοντας τὴ φτωχιά τους περιουσία, ἔγιναν σκλάβοι στοὺς τσιφλικάδες καί στοὺς ξένους κεφαλαιούχους.

4) Μερικὲς ἄλλες συνέπειες

Στις ἄμεσες συνέπειες πρέπει ἐπίσης ν' ἀναφέρουμε τὴ μικρὴ εἴτε μεγάλη ἐπίδραση πού εἶχε ἡ ἀνάγκη τῆς ἐξοικονόμησης τῶν τοκοχρεολυσίων πάνω στήν ἐκτέλεση τῶν παραγωγικῶν ἔργων, στήν πολιτικὴ τῆς αὐτάρκειας, καθὼς καί στήν καπνικὴ καί σταφιδικὴ πολιτικὴ τοῦ κράτους. Ἀκόμα καί τὸ ξεπάτρισμα ἑκατοντάδων χιλιάδων ἀγροτῶν, πού προκλήθηκε ἀπὸ τὸ ρήμαγμα τῆς ἐλληνικῆς γεωργίας καί πού στέρησε ἀπὸ τὴ χώρα τὰ πιὸ ζωντανὰ καί δραστήρια στοιχεῖα σὲ ἀνθρώπινο ὕλικό, καί τελευταῖα ἡ ἔλλειψη ἐνὸς ὑποφερτοῦ συγκοινωνιακοῦ δικτύου καί κατάλληλων μέσων μεταφορᾶς, στάθηκαν ἀπὸ τὰ κυριότερα ἐμπόδια στήν ἀνάπτυξη τῆς καλλιέργειας τῶν ἐσπεριδοειδῶν, σταφυλιῶν, φρούτων κλπ., προϊόντων δηλαδὴ πού θ' αὐξάνουν ἀρκετὰ τὸ εἰσόδημα τοῦ ἀγρότη καί θὰ μετέτρεπαν τὴν Ἑλλάδα σὲ πραγματικὸ παράδεισο. Κι ὅπως φάνηκε στὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου, ἕνας ἀπὸ τοὺς κυριότερους ὑπεύθυνους γιὰ τὰ συγκοινωνιακὰ μας χάλια εἶναι τὸ ξένο κεφάλαιο, πρῶτα γιατί ἀπ' ὅσα δάνεια γίνθηκαν γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ σπαταλήθηκαν τὰ περισσότερα γιατί τὰ ἐξωτερικὰ τοκοχρεολύσια στράγγιζαν τὸν προϋπολογισμό καί δὲν τοῦ ἄφηναν –μαζὶ μὲ τίς ρεμοῦλες– κανένα περιθώριο γιὰ συγκοινωνιακὰ ἔργα.

Γ'. Άμεσες και ειδικές συνέπειες

1) Χέρι στη γη

Το ξένο κεφάλαιο όχι μονάχα επίδρασε άρνητικά στο μοίρασμα τών έθνικων χτημάτων, αλλά όποτε του δόθηκε άργότερα ή εύκαιρία, επιχείρησε να βάλει χέρι και στα καλύτερα κομμάτια τής γής μας. Πολλά χτήματα, γήπεδα και εκτάσεις άνήκανε στους ξένους του περασμένου αιώνα, το Κωπαϊδικό ζήτημα όμως είναι το πιό χαρακτηριστικό έπεισόδιο, πού 'δειξε ίσαμε ποιό βαθμό φτάνει ή άρπαχτική διάθεση του ξένου κεφαλαίου, πού αν ήτανε στο χέρι του, θα σήκωνε κι ολόκληρη τή γη τής Έλλάδας να τή μεταφέρει στο έξωτερικό!

Οί τόσοι χωριάτες πού 'φαγαν τή ζωή τους δουλεύοντας σκυλίσια για τήν άποξήραση τής λίμνης, βρέθηκαν στο τέλος δουλοι τής έταιρείας πού τους εκμεταλλευόταν, καθώς είδαμε, με τόν πιό ξετσιπωτο τρόπο. Ο καθηγητής Στεφανίδης έγραφε στα 1930 σχετικά με τήν ύπόθεση τής Κωπαΐδας ότι « δέν πρόκειται να γίνη ολόκληρος ή Κωπαΐς τιμάριον τής Άγγλικής έταιρείας ως φαντάζεται αύτη... ». Το 1932, όμως, μιλώντας για τις συμβάσεις και τις διαπραγματεύσεις με τήν έταιρεία, πρόσθεσε ότι « άσχέτως προς τήν δοθησομένην λύσιν, ή όλη ύπόθεση τής Κωπαΐδος άποτελεί έν καλόν διδάγμα διά τó Έλληνικόν κράτος όπως μη συνομολογή εις τó μέλλον συμβάσεις με κλειστούς όφθαλμούς, αίτινες καταδικάζουν τόν έντόπιον πληθυσμόν να δουλεύη έσαει εις τήν άπληστίαν τών ξένων κεφαλαιοκρατών ». Η μόνη διαφορά μας είναι ότι αν τó κράτος είχε κλειστά τά μάτια του, θά τ' άνοιγε άπό δώ κι έκατό χρόνια, ένω αντίθετα τά είχε άνοιχτά, όρθάνοιχτα μάλιστα, και έπωφελείται ίσα ίσα άπό τó γεγονός ότι μεγάλες μάζες του έλληνικού λαού τά είχαν τότε κλειστά, για να τις ληστεύει μαζί με τους ξένους κεφαλαιούχους.

Άλλωστε δέν ήταν ούτε ή πρώτη, ούτε ή τελευταία φορά πού ό ντόπιος πληθυσμός καταδικάστηκε να δουλεύει έσαει στήν άπλη-

στία τών ξένων κεφαλαιοκρατῶν γιατί, ὅπως εἶδαμε, κάθε σύμβαση μὲ τὸ ξένο κεφάλαιο στηριζόταν πάνου στὴν ἐκμετάλλευση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ κι ὅταν τύχαινε εὐκαιρία, πάντα οἱ ξένοι προσπαθοῦσαν νὰ βάλουνε στοῦ χέρι τὰ καλύτερα καὶ πιὸ εὐφορα κομμάτια τῆς γῆς μας.

Παράδειγμα νεότερο ἢ ληστρική σύμβαση μὲ τὴ Φαουντέσιον γιὰ τὴν ἐχτέλεση τῶν παραγωγικῶν ἔργων, ὅπου πάλι ἡ ἑλληνική κυβέρνηση παραχώρησε στοὺς ξένους 40.000 στρέμματα ἀπὸ τίς ἐχτάσεις ποὺ θὰ ἀποξηραίνονταν, κι ὅταν τελείωσαν τὰ ἔργα, ἔγινε κοινή προσπάθεια κράτους καὶ ξένων ἐταιρειῶν νὰ μεταβάλουν τοὺς ἀγρότες σὲ δουλοπάροικους. Ἡ ἀντίσταση, ὅμως καὶ τὸ ξεσήκωμα τῆς ἀγροτιάς, ποὺ δὲν εἶχε πιὰ « κλειστοὺς τοὺς ὀφθαλμούς », ματαίωσε τὰ σχέδιά τους.

2) Χέρι στὰ προϊόντα μας

Οἱ ξένοι κεφαλαιοῦχοι, παράλληλα μὲ τ' ἄρπαγμα τῆς γῆς, ἐπιδιώξαν νὰ βάλουνε στοῦ χέρι καὶ τὰ κυριότερα ἀγροτικά μας προϊόντα. Ἰσαμε τὸ 1912, πρὶν μεγαλώσει ἡ Ἑλλάδα, ἡ σταφίδα ἀποτελοῦσε τὸ πολυτιμότερο ἀγαθὸ τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς ἀδίσταχτα ὅτι μιὰ ἀπὸ τίς κυριότερες αἰτίες τῆς κάποιος οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης τῆς χώρας μας τὸ 19ο αἰῶνα ἦταν ἡ σταφιδοπαραγωγή, ποὺ ᾤφτασε ἀπὸ 19 ἑκατομμύρια λίρες τὸ 1830 στὰ 345 τὸ 1891, μὲ ἐξαγωγή ὀλόκληρης σχεδὸν τῆς παραγωγῆς.

Οἱ ἀστοτσιφλικαδικές, ὅμως, κυβερνήσεις φέρθηκαν μὲ ἀφάνταστη ἀπονία στοὺς σταφιδοπαραγωγούς. Στὴ σταφίδα δὲν ἔβλεπαν τίποτε ἄλλο, παρὰ ἓνα μέσο ἐξοικονόμησης συναλλάγματος, γιὰ νὰ πληρωθοῦν οἱ ξένοι καὶ ντόπιοι ὀμολογιῶχοι, κι ὅταν ἡ σταφίδα ἄρχισε νὰ περνάει κρίση, τὴ χαντάκωσαν μὲ τὸν τρόπο ποὺ ὀργάνωσαν τὴ σταφιδική τράπεζα, ὄργανο τῶν μεγαλοχτηματιῶν καὶ μεγαλεμπόρων, κι ὕστερα ἐνῶ ἡ κρίση ἐπιδεινωνόταν, παράδωσαν τοὺς σταφιδοπαραγωγούς στὴν « Ἐνιαία », τὴν προνομιοῦχα ἐται-

ρεία που ιδρύθηκε από την Τράπεζα Ἀθηνῶν καὶ ξένους κεφαλαιούχους... « πρὸς προστασίαν τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἐμπορίας τῆς σταφίδας ». Φαντασθεῖτε τώρα τί προστασία μπορούσε νὰ βρεῖ ἡ σταφίδα ἀπὸ τοὺς ντόπιους καὶ ξένους μεγαλοσταφιδέμπορους, πὺ ἦταν κι αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς κύριους μέτοχους τῆς « Ἐνιαίας ». Πρόεδρος τοῦ διοικητικοῦ τῆς συμβουλίου βγήκε ὁ Ἰωάννης Πεσμαζόγλου, γενικὸς διευθυντὴς τῆς Τράπεζας Ἀθηνῶν – ἑλληνογαλλικοῦ τοκογλυφικοῦ ὀργανισμοῦ – καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ὑπόλοιπων μελῶν τῆς διοίκησης δείχνουν σὲ τί χέρια πέσανε οἱ σταφιδοπαραγωγοί.

Τρία μέλη εἶχε δικαίωμα νὰ διορίζει στὸ διοικητικὸ συμβούλιον τῆς ἑταιρείας τὸ κράτος κι ἦταν ὅλοι σχεδὸν πάντοτε σταφιδέμποροι καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἦταν οἱ Ἑγγλέζοι Ἐρλάγκερ – συνέταιρος τοῦ Χάμπρο –, Βόλβι καὶ Μπουρον, ὁ Γάλλος Βερούγκ, ὁ Κωνσταντινουπολίτης τραπεζίτης Λ. Ζαρίφης, ὁ ὑποδιοικητὴς τῆς Ἐθνοτράπεζας Ι. Εὐταξίας κι οἱ μέτοχοι τῆς Τράπεζας Ἀθηνῶν Μάτσας καὶ Ἰορδανόπουλος.

Πρῶτα καὶ κύρια ἔργα τῆς « Ἐνιαίας » ἦταν νὰ σώσει τὴν Τράπεζα Ἀθηνῶν πὺ κινδύνευε, νὰ ιδρύσει μὲ τὴν Ἐθνοτράπεζα τὴν Προνομιούχο ἑταιρεία τῶν γενικῶν ἀποθηκῶν, νὰ βουλιάζει τὴν ἀγροτικὴ πίστη ἀσκώντας σὲ βάρος τῶν ἀγροτῶν τοκογλυφικὲς ἐπιχειρήσεις καὶ νὰ παραδῶσει δεμένους τοὺς σταφιδοπαραγωγοὺς στοὺς σταφιδέμπορους. Ὅσο γιὰ τὴ σταφίδα, τὴν « προστάειψε » φορολογώντας τὴ βαρύτερα μὲ τὰ παρακρατήματα, μέθοδο πὺ μοιάζει μὲ τὸ νὰ θέλεις νὰ γιατρέψεις ἕναν πληγωμένο στριφογυρίζοντα ἕνα μαχαίρι μέσα στὴν πληγὴ! Φυσικὰ, ἀπώτερος σκοπὸς τοὺς δὲν ἦταν ἡ προστασία τῆς σταφίδας, ἀλλὰ ἡ ἐνίσχυσι τῶν οἰνοβιομηχανιῶν, πὺ τίς εἶχανε στὰ χέρια ντόπιοι καὶ ξένοι κεφαλαιούχοι, γι' αὐτὸ καὶ τὸ παρακράτημα μεγάλωσε τὴ σταφιδικὴ κρίση καὶ ταυτόχρονα ἄρχισε ἀπὸ τότε νὰ ὑπονομεύει καὶ τοὺς ἀμπελοουργοὺς.

Ἦστερ' ἀπ' αὐτὰ τῆς τὰ κατορθώματα, ἡ « Ἐνιαία » ἄρχισε νὰ ἐκβιάζει τὸ κράτος νὰ τῆς δώσει δάνειο γιὰτι, ὅπως ἰσχυρίζονταν, ἐζημίωσε ἀρκετὰ... προστατεύοντας τὴ σταφίδα μας! Ἀπὸ τὴν

έρευνα όμως πού 'γινε αποδείχτηκε ότι κάθε άλλο παρά ζημιές έπρεπε νά 'χει ή εταιρεία, ότι, αντίθετα, από την ύπόθεση τούτη ή Τράπεζα 'Αθηνών κέρδισε δεκάδες εκατομμύρια, όχι λιγότερα κέρδισαν οί σταφιδέμποροι, κι οί οινοποιητικές, οί ξένες και τού Χαρίλαου, πού εξελίχτηκαν σέ μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις.

Τελικά, ή Προνομιούχος αποφάσισε κι αύτῃ νά ξεριζώσει τις σταφίδες κι έκανε με την κυβέρνηση σχετική σύμβαση, αλλά ή αντίδραση τών παραγωγών ματαίωσε τά σταφιδοσωτήρια σχέδιά της, πού ανάλαβε νά τά έχτελέσει πολύ άργότερα ο Μεταξάς.

'Απλώθηκα περισσότερο ίσως άπ' ό,τι έπρεπε μιλώντας για την « Ένιαία », τούτο όμως τό 'κανα για ν' αποδείξω ότι τó ξένο κεφάλαιο, σέ συνεργασία με τó ντόπιο, με τόν τρόπο πού πολιτεύτηκαν στο σταφιδικό ζήτημα, έγιναν από τις κυριότερες αίτιες τής αδιάκοπης από τότε σταφιδικής κρίσης πού ρήμαξε και κατάστρεψε τούς σταφιδοπαραγωγούς. Και λυπάμαι γιατί χρειάζεται τόμος ολόκληρος για νά περιγραφτούν με λεπτομέρειες οί μπάζες, οί άπάτες, οί έκβιασμοί, οί άνομες κομπίνες και τά όργια τής εταιρείας αύτῃς σέ βάρος τής σταφιδοπαραγωγῆς.

Θ' αναφέρω μόνο την εξέλιξη τής εξαγωγῆς για νά δειχτεί καθαρά πώς προστατεύτηκε ή σταφίδα από τó ξένο και ντόπιο κεφάλαιο :

1895-98	μέση ετήσια εξαγωγή	295 εκατ. ενετ. λίτρες
1899-1904 ¹	ετήσια εξαγωγή	233 εκατ. ενετ. λίτρες
1905-1915 ²	μέση ετήσια εξαγωγή	225 εκατ. ενετ. λίτρες
1918-1924 ²	μέση ετήσια εξαγωγή	190 εκατ. ενετ. λίτρες

1. Περίοδος σταφιδικής τράπεζας.

2. Περίοδος « Ένιαίας ».

'Από την « Ένιαία » κι ύστερα δέν ξαναείδαν άσπρη μέρα οί σταφιδοπαραγωγοί. 'Υστερα μάλιστα άπ' αύτῃ, ήρθε ο ΛΣΟ, τó κατασκευάσμα τής Έθνο-τράπεζας, και τού έδωσε χαρακτηριστική βολή.

Μαζί με τή σταφίδα, ό Πεσμαζόγλου κι ή Ξένη παρέα του βάλανε σκοπό νά βουτήξουν και τὰ καπνά μας, πού τότε αποτελούσαν τó δεύτερο σπουδαίο άγροτικό μας προϊόν. Βαδίζανε δηλαδή πάνου σέ προδιαγεγραμμένο σατανικό σχέδιο πού αν πετύχαινε, θά τούς παράδινε για έκμετάλλευση, μόνιμα όλόκληρη, ίσως τήν άγροτική παραγωγή τής χώρας. Τόν ίδιο, λοιπόν, καιρό πού υπογράφτηκε ή σύμβαση για τήν « Ένιαία », υπογράφτηκε κι άλλη μιá σύμβαση με τήν κυβέρνηση του Ταρταρίνου Ράλλη για τήν ίδρυση, ενός οργανισμού ενιαίας διαχείρισης του καπνού, αλλά τó νομοσχέδιο εύντυχώς δέν ψηφίστηκε από τή Βουλή. Ό καπνός μας, όμως, δέν γλίτωσε από τὰ νύχια του Ξένου κεφαλαίου πρώτα πρώτα, γιατί από τó 1898 είναι όλόκληρος ύποθήκη στο ΔΟΕ και ύστερα, γιατί ίσαμε τελευταία οί περισσότεροι και μεγαλύτεροι καπνέμποροι είναι Ξένοι και οί καπνοπαραγωγοί Ξέρουν πολú καλά τί άνομα κόλπα χρησιμοποιοϋν για νά πάρουν τὰ καπνά μας σέ έξευτελιστικές τιμές. Κι όταν ή επίζημία καπνική πολιτική του Ξένου κεφαλαίου σέ συνδυασμό με τήν έργληματική άδιαφορία του κράτους δημιούργησαν και για τόν καπνό άξεπέραστη έξαγωγική κρίση και παράλληλα ύποδούλωσαν τήν καπνοπαραγωγή μας στο [Χ...σμό]*, τότε ό Μεταξάς έφεϋρε τήν άπαγόρευση τής καπνοκαλλιέργειας.

Έτσι τόν 19ο αιώνα πού ή καλλιέργεια τής γής είχε έγκραταλειφτεί στην πρωτοβουλία των άγροτών, τó άγροτικό εισόδημα, σέ πολλές περιπτώσεις και με άργό έστω ρυθμό, αύξανόταν, ιδίως με τήν επέκταση τής σταφιδοκαλλιέργειας, τής καπνοκαλλιέργειας, δενδροκαλλιέργειας κλπ.

Όποτε όμως, από τὰ τέλη του περασμένου αιώνα κι ύστερα, τó Ξένο κεφάλαιο μαζί με τó ντόπιο και με τήν άνοχη του κράτους άνάλαβαν νά « προστατέψουν » τὰ προϊόντα μας, χάρισαν στους άγρότες μεγαλύτερη έξαθλίωση και τελικά επέμβαιναν οί έλληνικές κυβερνήσεις, για νά επαναλάβουν τó πείραμα του Ίμπραήμ Ξεριζώ-

* Δυσανάγνωστο στο πρωτότυπο. (Σ.τ.έπ.)

νοντας τις σταφίδες είτε απαγορεύοντας την καπνοκαλλιέργεια, την ίδια ώρα που η εξαγωγή και του καπνού και της σταφίδας αυξάνονταν σ' όλες τις άλλες χώρες που έβγαζαν από τα ίδια προϊόντα.

3) Η αγροτική πίστη

Μια από τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του αγροτικού πλούτου και τη βελτίωση της γεωργικής παραγωγής, με παράλληλη αύξηση του αγροτικού εισοδήματος μέσα στα κοινωνικοοικονομικά πλαίσια που εξελίχτηκε ίσαμε σήμερα η αγροτική μας οικονομία, ήταν κι η αγροτική πίστη. Τα μακροπρόθεσμα δάνεια με μικρό τόκο θα 'διναν στον αγρότη μας τη δυνατότητα να βελτιώσει και να αυξήσει την παραγωγή του, να κάνει εγκαταστάσεις, ν' αγοράσει σύγχρονα έργαλεία και μηχανές, ενώ τα μικροπρόθεσμα θα του χάριζαν κάποια προσωρινή στην αρχή άνεση και θα τον απάλλασσαν από τα νύχια των τοκογλύφων.

Αλλά και στο ζήτημα της αγροτικής πίστης, το ξένο κεφάλαιο έπαιζε κακό και όλεθριο ρόλο και πάλι σε συνεργασία με το ντόπιο έκαναν ό,τι χρειαζότανε για να καταστρέψουν τον αγρότη και να τον απαλλοτριώσουν.

Ακόμα, μόλις ήρθε ο Όθωνας στην Ελλάδα, πολλοί κερδοσκόποι τυχοδιώκτες που κατέβαιναν μαζί του επιδόθηκαν σε τοκογλυφικά έργα. Ός και ο ίδιος ο προκομμένος βασιλιάς θέλησε να χρησιμοποιήσει σε τέτοιες επιχειρήσεις τις επιχειρηγήςσεις του!

Η επίσημη όμως αρχή γίνεται με την Έθνοτράπεζα κι ύστερα από έμπνευση του Έυνάρδου, που 'στειλε στον Γεώργιο Σταυρο 100.000 φράγκα για να χρησιμεύουν σαν ιδρυτικό κεφάλαιο της τράπεζας. Ο Έγγλέζος Strong υπολογίζει τον «επίσημο» τόκο στα χρόνια του Όθωνα γύρω στα 20-24% με υποθήκη και 36-50% με προσωπική πίστη. Πρέπει τώρα να 'χει κανείς μεγάλη φαντασία για να συλλάβει στο μυαλό του τί τοκογλυφικά όργανα γινόσαντε στα χωριά, όπου οι κοτζαμπάσσηδες δάνειζαν με 200 και 300%! Γι' αυτό

δὲν εἶδαν μὲ καλὸ μάτι τὴν ἴδρυση τῆς καινούργιας τράπεζας, πού φαντάστηκαν ὅτι ἐρχότανε νὰ τοὺς ἀρπάξει τὸ... ψωμί ἀπὸ τὰ χέρια κι ἄρχισαν τὰ πυρὰ τους ἐναντίον τῆς μὲ τὴν ἀπόφαση νὰ τὴν τορπιλίσουν. Ὁ Ἐυνάρδος, ὅμως, μέγας μαέστρος τῆς τοκογλυφικῆς τέχνης, συμβουλεύει τότε μ' ἓνα του γράμμα τὸ διοικητῆ τῆς τράπεζας Σταῦρο νὰ ξορκίσει ἀμέσως κάθε γκρίνια μὲ τὰ τζάκια, τοὺς τσιφλικάδες καὶ τοκογλύφους καὶ μάλιστα νὰ τοὺς δώσει καὶ δάνεια –γιὰ νὰ τὰ ξανατοκίσουν φυσικὰ κι αὐτοὶ στοὺς ἀγρότες μὲ ληστρικοὺς τόκους– κι ἀκόμα νὰ τοὺς παραχωρήσει καὶ μιὰ-δυὸ θέσεις στὸ διοικητικὸ συμβούλιο! Ὁ Σταῦρος ἐφάρμοσε τὴ συνταγὴ μ' ἀκρίβεια, κι ἀπὸ τότε χρονολογεῖται ἡ συμμαχία τῆς Ἐθνοτράπεζας μὲ τὰ τζάκια σὲ βάρος τῆς ἀγροτιᾶς τῆς χώρας.

Ἡ συμμαχία τούτη διατηρήθηκε ἴσαμε σήμερα καὶ μέσα στὴν ἑκατονταετία πού πέρασε ἐπεκτάθηκε ἀκόμα περισσότερο. Ὅταν προσαρτήθηκε ἡ Θεσσαλία, ὁ Συγγρὸς μαζί μὲ ξένους κεφαλαιούχους ἔτρεξαν κι ἐκεῖ σὰν τὰ κοράκια καὶ σκάρωσαν τὴν Τράπεζα Ἡπειροθεσσαλίας. Γιὰ τὸ ρόλο τῆς ἃς ἀφήσουμε νὰ μιλήσει ὁ καθηγητῆς Στεφανίδης: « Ἰκαναὶ ἐλπίδες », γράφει, « ἐστρήχθησαν καὶ ἐπὶ τῆς ἰδρυθείσης τὸ 1881, ἅμα τῇ προσαρτήσει τῆς Θεσσαλίας, Ἡπειροθεσσαλικῆς τραπέζης. Καὶ αἱ ἐλπίδες ὅμως αὐταὶ πρὸς ἐνίσχυσιν οὕτω τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῆς Θεσσαλίας σχεδὸν διεψεύσθησαν, διότι ἡ τράπεζα αὕτη προσέφερε μέχρι τῆς διαλύσεώς της ὑπηρεσίας τινὰς εἰς τοὺς αὐτόθι μεγαλογαιοκτῆμονας... » κι αὐτοὶ δάνειζαν μ' ἀβάσταχτους τόκους στοὺς φτωχοὺς ἀγρότες τὰ λεφτὰ πού 'παίρναν.

Τὴν ἴδια δουλειὰ ἔκανε ἀργότερα κι ἡ « Ἐνιαία » στὴν Πελοπόννησο καὶ τὰ Ἐφτάνησα, ὅπου, καθὼς γράφει πάλι ὁ Στεφανίδης, « κατὰ τὸ καταστατικὸν τῆς ὑπεχρεοῦτο αὕτη νὰ παρέχῃ δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ σταφίδος, ἐναποθηκευμένης εἰς τὰς ἀποθήκας τῆς. Τὰ δάνεια ὅμως ταῦτα ἦσαν λίαν περιορισμένα – τὸ συνολικὸν ποσὸν ἀνήρχετο εἰς 3 ἑκατομμύρια περίπου. *Παρεῖχοντο δὲ κατὰ προτίμησιν εἰς ἐμπόρους σταφίδος καὶ σπανίως εἰς παραγωγούς* ».

Και οι σταφιδέμποροι, όπως είναι πασίγνωστο, έγδερναν ύστερα τους σταφιδοπαραγωγούς μ' αυτά τα λεφτά. 'Επίσης κι η Τράπεζα 'Αθηνών -ή μητέρα της « 'Ενιαίας»- δέν ήτανε μικρότερης όλκης τοκογλυφικός όργανισμός.

'Αποτέλεσμα κυρίως της βασιλείας τούτης της τοκογλυφίας και της βαριάς φορολογίας ήτανε να καταστρέφονται και ν' άπαλλοτριώνονται οι άγρότες, να φτάνουν σ' απόγνωση και να ξεπατρίζονται τελικά στην 'Αμερική. 'Αλλ' οι ντόπιες κυβερνήσεις όχι μόνο βλέπανε μ' άναισθησία την καταστρεφτική τούτη για την οικονομία μας μετανάστεψη, μ' άρχίσανε να την υποθάλλουν κιόλας, γιατί είχαν την έγγληματική αντίληψη ότι ξεφορτώνονταν το « περιττό » κομμάτι του πληθυσμού και γιατί περίμεναν ύστερα τα δολάρια των μεταναστών, όπως οι 'Εβραίοι το μάννα, για να τα στείλουν στους όμολογιούχους είτε να βουλώσουν τα κενά που άφηνε το παθητικό έμπορικό μας ισοζύγιο.

Όταν έπιτέλους άποφασίστηκε η ίδρυση της 'Αγροτράπεζας κι η άπόφαση τούτη διατυμπανίστηκε σ' όλους τους τόνους και τους ήχους -βρισκόμαστε στην έποχή της βενιζελικής δημαγωγίας- ό περισσότερο κόσμος νόμισε τότε ότι σήμαναν πια οι πένθιμες καμπάνες που άνάγγελαν το θάνατο της τοκογλυφίας. 'Ο Βενιζέλος, όμως, « ώδινεν όρος και έτεκε μυν ». 'Η μεγάλη μάζα της άγροτιάς στην ουσία δέν ώφελήθηκε τίποτε και η τοκογλυφία εξακολούθησε να ζει και να βασιλεύει ακόμα μέχρι χτές.

'Η 'Αγροτράπεζα προκίστηκε με 273.000 λίρες άπό το πρώτο παραγωγικό δάνειο που μας έδωσε ό Χάμπρο και μ' ένα άλλο έπίσης ποσό προθυμοποιήθηκε να την προκίσει κι η 'Εθνοτράπεζα. Κι όπως λέει ό λαός « κατά το μαστρο-Γιάννη και τα κοπέλια του », έτσι άκριβώς κι η καινούργια τράπεζα άναδειχτηκε πραγματικό άντάξιο κοπέλι των ξένων και ντόπιων προικοδοτών της. 'Αφού τα κεφάλαιά της τά 'χανε δανείσει με 8% οι δυό παραπάνω συνεταίροι, ήταν κι αυτή υποχρεωμένη -προσθέτοντας και τα όχι, όπως ταίριαζε, λιτά έξοδά της- να δανείζει, όσους άγρότες δάνειζε, με βαριά

ἐπιτόκια καὶ ἀσύμφορους ὄρους, ἐνῶ ἐξυπηρετοῦσε μὲ κάθε προθυμία τοὺς πλούσιους ἀγρότες καὶ τοὺς τσιφλικάδες.

Ἔτσι, ἐσθίησε γιὰ τὴ μάζα τῶν ἀγροτῶν κι ἡ στερνὴ ἐλπίδα ποὺ στήριξαν πάνω στὶς κυβερνήσεις τῆς ἰθύνουσας τάξης γιὰ τὴν ἀπαλλαγὴ τους ἀπὸ τὴν τοκογλυφία καὶ τὰ ἑκατομμύρια, ποὺ χύνουν τὸν ἰδρώτα τους στοὺς κάμπους καὶ τὶς κοιλάδες τῆς χώρας μας, ἔνωσαν πάνω στὴ ράχη, τους ὅτι κι ἡ « Ἀγροτικὴ » Τράπεζα δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἓνα ἔκτρωμα ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὴν ἄνομη ἔνωση, τοῦ ξένου μὲ τὸ ντόπιο κεφάλαιο.

4) Ἡ προσφυγικὴ ἀποκατάσταση

Πολλοὶ προσφυγοπατέρες κι ἄλλοι σπουδαιοφανεῖς δημοσιολόγοι συνηθίσανε νὰ γράφουν καὶ νὰ λένε ὅτι « ἡ ἀποκατάσταση τῶν προσφύγων ἐπετεύχθη κυρίως χάρις εἰς τὴν συνδρομὴν τοῦ ξένου κεφαλαίου ».

Ἡ πραγματικότητα ὅμως εἶναι ὅτι ἡ ἀποκατάσταση, τούτη ἐπιχειρήθηκε μὲ τὰ ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικὰ δάνεια, φόρτωσε μ' ἄρκετὰ βάρη τοὺς ἀγρότες πρόσφυγες κι ὀλόκληρο τὸν ἑλληνικὸ λαό, κατάντησε τελικὰ παρωδία ἀποκατάστασης καὶ μόνο ἡ ἐξαιρετικὴ ἀτομικὴ πρωτοβουλία τῶν προσφύγων ἀγροτῶν κι ἡ ἀκούραστη δουλειά τους, τοὺς ἔδωσε τὴ δυνατότητα νὰ νικήσουν τὴν ἐξόντωση ποὺ τοὺς ἀπειλοῦσε.

Τὰ μίση καὶ τὸ ματοκύλισμα ποὺ ἀναψαν στὰ Βαλκάνια στὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰῶνα οἱ ἱμπεριαλιστικὲς βλέψεις τῶν κυβερνήσεων, ἀνακατωμένες μὲ τοὺς ἀλυτρωτικὸς πόθους τῶν λαῶν τους, καὶ ἰδιαίτερα ἡ τυχοδιωκτικὴ πολιτικὴ περιπέτεια τῆς Μικρασίας, ὅπου ὀδήγησαν τὸ λαό μας οἱ ἀνθεθνικὲς κυβερνήσεις του, προκάλεσαν ἐν' ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ξεριζώματα λαῶν τῆς νεότερης ἱστορίας, ποὺ τὸ βάρος τους τὸ ἔνωσε περισσότερο ἢ Ἑλλάδα, γιὰτὶ ὑποχρέωθηκε νὰ περιθάλψει 1½ ἑκατομμύριο πρόσφυγες.

Ἀπὸ τὸ μεγάλο τοῦτο δράμα συγκινήθηκε κάθε ἀνθρώπινη καρ-

διὰ καὶ πολλὰς ὀργανώσεις τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς βοήθησαν τὰ θύματα τῶν πολεμικῶν τυχοδιωκτισμῶν τῆς ἑλληνικῆς κυρίαρχης τάξεως, πού τώρα τὰ εἶχε σχεδὸν ἐγκαταλείψει στὴν τύχη τους. Καὶ μόνο οἱ ξένοι κεφαλαιοῦχοι – πάλι μαζὶ μὲ τοὺς ντόπιους – προσπάθησαν κι αὐτὴ ἀκόμα τὴν εὐκαιρία νὰ τὴν ἐκμεταλλευτοῦν ὅσο μποροῦσαν, δίνοντάς μας τὰ ληστρικά προσφυγικά δάνεια μὲ βαρύτατους, ὅπως εἶδαμε, ὄρους καὶ μὲ μιὰ σειρὰ ἐκβιασμούς. Σύμφωνα μὲ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 48.956 συμβόλαιο τοῦ 1930, πού 'γινε σ' ἓνα συμβολαιογραφεῖο τῆς Ἀθήνας, ὅλα τὰ σπίτια καὶ τὰ χωράφια πού πῆραν οἱ πρόσφυγες εἶναι ὑποθήκη, στὸ ΔΟΕ γιὰ τὰ δυὸ δάνεια πού κάναμε στὸ ἐξωτερικὸ ! Κι ἔτσι ὅταν σκεφτοῦμε ὅτι ἡ προσφυγικὰ καταδικάστηκε νὰ πληρώσει τὰ μαλλιά τῆς κεφαλῆς της, γιὰ νὰ ξεχρεώσει τὰ χέρσα χωράφια πού πῆρε, πρέπει νὰ σταθοῦμε μὲ θαυμασμό μπροστὰ στὴν πραγματικὴ κοσμογονία πού οἱ ἀγρότες πρόσφυγες ἔκαναν στὴν ἑλληνικὴ γῆ.

Συνολικὰ γιὰ τὴν προσφυγικὴ ἀποκατάσταση δανειστήκαμε ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικὰ 6.911 ἑκατομμύρια δραχμὲς σταθεροποιημένες καὶ πληρώσαμε ἴσαμε τὸ 1933 γιὰ τοκοχρεολύσια πάνου ἀπὸ 5.500 ἑκατομμύρια. Δηλαδή ἀπ' ὅσα πήραμε, δώσαμε πίσω περισσότερα ἀπὸ τὰ $\frac{3}{4}$ κι οὐσιαστικὰ ἡ ψευτοαποκατάσταση – ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἐνισχύσεις τῶν ξένων ὀργανώσεων – ἐπιβάρυνε τὸν ἑλληνικὸ προϋπολογισμό κι ἔμεινε στὶς πλάτες μας τὸ χρέος τῶν δύο προσφυγικῶν δανείων, πού ὅπως ἀποδείχτηκε δὲν συμβάλανε καθόλου σημαντικὰ στὸ ἔργο τῆς ἀποκατάστασης.

5) Τὰ παραγωγικὰ ἔργα

Ὅπως στὸ ζήτημα τῆς προσφυγικῆς ἀποκατάστασης, ἔτσι καὶ ἐδῶ σκοπὸς μας δὲν εἶναι νὰ ἀναλύσουμε τὸν τρόπο τῆς ἐκτέλεσης τῶν παραγωγικῶν ἔργων. Ἀρκετὰ, ἄλλωστε, ἀναφέραμε γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα στὸ ἱστορικὸ τῶν σχετικῶν δανείων.

Γενικὰ, μπορεῖ βέβαια νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι τὰ ἔργα τοῦτα αὐξήσαν

Ίσαμε ένα βαθμό την αγροτική μας παραγωγή, αλλά οι τόσο βαριές συμβάσεις με τις ξένες εταιρείες, ο σπάταλος τρόπος που εκτέλεσαν τα έργα κι οι βαφύτατοι όροι των παραγωγικών δανείων εκμηδενίζουν πέρα για πέρα το κέρδος από το μέγιστο της παραγωγής, γιατί το κάθε στρέμμα στοίχισε κάπου 4.000 δρχ., χώρια οι τόκοι που αναλογούν από τα δάνεια.

Ήπίσης εδώ θα πρέπει να τονίσουμε και την κατεύθυνση που δόθηκε στην καλλιέργεια της γης που αποκαλύφθηκε, κατεύθυνση που υπαγορεύθηκε κυρίως από την πολιτική της αυτάρκειας και της εξοικονόμησης συναλλάγματος για την πληρωμή των εξωτερικών τοκοχρεολυσίων.

Δ'. Συμπεράσματα

Αυτός είναι σε χοντρές κάπως γραμμές ο ρόλος του ξένου κεφαλαίου σε βάρος της αγροτικής μας οικονομίας. Οι αγρότες μας λευτερώθηκαν από τους Τούρκους, πολέμησαν σκληρά τον Ίμπραήμ, για να πέσουν ύστερα στα χέρια καινούργιων Ίμπραήμηδων, ντόπιων και ξένων, που τους ρημάζανε.

Από το 1840 Ίσαμε σήμερα σε πολλές αγροτικές περιφέρειες δεν έχει σημειωθεί καμιά, κι η παραμικρή, πρόοδος στην καλλιέργεια της γης. Το ακαθάριστο εισόδημα του αγρότη το υπολογίζουν για το 1837 σε 294½ χρυσές δραχμές και σήμερα δεν είναι καθόλου μεγαλύτερο. Σύμφωνα με τους διάφορους υπολογισμούς των αστών οικονομολόγων, το γεωργικό εισόδημα για το 1936 μπορούμε μόλις μόλις να το υπολογίσουμε σε 14 δισεκατομμύρια. 'Απ' αυτά πρέπει τώρα ν' αφαιρέσουμε πρώτα πρώτα 2 δισ. σαν έξοδα καλλιεργητικά, χωρίς βέβαια τα μεροκάματα, γιατί τότε δεν θα μείνει τίποτα. Ύστερα πρέπει ν' αφαιρέσουμε άλλα 2 δισ. για τους τόκους των αγροτικών χρεών, που το 1932 τα υπολόγιζαν σε περισσότερα από 10 δισεκατομμύρια. Ύστερα απ' αυτές τις αφαιρέσεις μένουν

σάν εισόδημα αγροτικό 10 δισ. κι αν λογαριάσουμε σέ 5 εκατομμύρια περίπου τούς αγρότες τῆς χώρας μας, τότε στό κάθε άτομο ἀναλογεῖ χρονιάτικο εἰσόδημα 2.000 δραχμές, δηλαδή 10.000 στήν κάθε οἰκογένεια ! Ἔτσι, ὁ ἀγρότης ὄχι μονάχα δέν παίρνει κανενός εἶδους πρόσοδο, ἀλλά δέν βγάζει οὔτε τήν ἀξία τῆς δουλειᾶς πού βάζει στή γῆ !

Καί πιό πάνου ὑπολογίσαμε τὸ μέσο ὄρο τοῦ εἰσοδήματος τοῦ ἀγρότη, ὅταν ὅμως πάroume ὑπόψη μας ὅτι υπάρχουν τσιφλικάδες, πλούσιοι καί φτωχοί, εἴτε μεσαῖοι ἀγρότες, πού δέν ἔχουν βέβαια ὅλοι τους τὸ ἴδιο εἰσόδημα, τότε φτάνουμε σέ πιό καταπληκτικά συμπεράσματα.

Μέσα σέ μιὰ ἑκατονταετία, ἡ ἀπόδοση τῆς γῆς ἔμεινε στάσιμη ἢ φθίνουσα κι οἱ ἀγρότες μας ἦταν κι ἔμειναν σκλάβοι τῆς. Τὰ ἑλληνικά χωριά τὰ δέρνει ἡ ἀθλιότητα κι ἡ καλυστεύρηση, τούς χωριάτες τούς θερίζουν οἱ ἀρρώστιες κι ἡ πείνα. Κι ὅμως, ὁ Ἕλληνας ἀγρότης δέν ἦταν ἀξίος τέτοιας μεταχείρισης καί τύχης. Πόσο δέν τὴν πόνεσε τῆ γῆ του, πόσο ἰδρώτα δέν ἔχυσε γιὰ νὰ τὴν κάνει γόνιμη ! « Μ' ἀρρώστιες, μὲ γεράματα, βάσανα, νηστεῖες, κόποι, γι' αὐτὸ τὸ ἔρμο τὸ ψωμί », καθὼς λέει ὁ Βαλαωρίτης, μὲ πόση αὐτοθυσία δέν δούλεψε γιὰ τὸ καλὸ τὸ δικό του καί τοῦ τόπου του !

Ἄλλὰ 120 ὀλόκληρα χρόνια, ξένοι καί ντόπιοι ἐκμεταλλεῦτες τὸν εἶδαν μονάχα σάν ὄργανο ἐκμετάλλευσης, σάν ἀνδράποδο κατάλληλο νὰ δουλεῖ γιὰ χατίρι τους ἰσόβια.

Κι ὁ Ἕλληνας ἀγρότης, ὅμως, δέν ἔμεινε μὲ σταυρωμένα χέρια ὅλα τοῦτα τὰ χρόνια. Οἱ κάμποι τῆς Θεσσαλίας καί τῆς Μακεδονίας, τοῦ Μωριά καί τῆς Κρήτης, τῶν Νησιῶν καί κάθε περιφέρειας τῆς χώρας μας, ἔχουνε νὰ διηγηθοῦν πολλές ἀλγισμόνητες ἱστορίες ἀπὸ τούς ἀγῶνες τῶν δουλευτῶν, πού πάλεψαν γιὰ νὰ τινάξουν ἀπὸ πάνω τους τὴν ἐκμετάλλευση καί τὴ σκλαβιά. Μὰ σχεδὸν ὅλοι οἱ ἀγῶνες τους πνίγονταν στό αἷμα ἢ διαλύθηκαν μ' ἀπάτες καί δημαγωγικὲς ὑποσχέσεις εἴτε ἀπὸ ἔλλειψη ἔμπειρου καί συνειδητοῦ ἀρχηγοῦ ἢ προδόθηκαν κι ἐκφυλίστηκαν.

‘Αλλά σήμερα πιά φυσάει ἀλλιώτικος ἀέρας, ζοῦμε σὲ καινούργια κοσμογονική ἐποχή. “Ὀλος ὁ λαὸς –κι ἡ ἀγροτιά ἀπὸ τοὺς πρῶτους– ἀπαιτεῖ μιὰ λύση ριζική, πού θὰ τοὺς χαρίσει!

Μπροστά σ’ αὐτὴ τὴν ἀπαίτηση, θὰ βρεθοῦνε πολλοὶ αὐτοχειρό-τόνητοι Μεσσίες, πού θὰ ἐφεύρουν καὶ θὰ προτείνουν στοὺς ἀγρότες διάφορες ψευτολύσεις, γιὰ νὰ τοὺς παρασύρουν πάλι στὰ νερά τους μὲ τὸ καλὸ ἢ καὶ μὲ τὸ ζόρι, ὅπως ἔγινε τὴν περασμένη δεκαετία.

‘Ο Χαριτάκης, μάλιστα, ἀπὸ τὰ μεγάλα καὶ πρῶτα μεγάλφωνα τοῦ ντόπιου καὶ ξένου χρηματιστικοῦ κεφαλαίου, ἔγραφε μ’ ἀδιαντροπιά τὸν καιρὸ τῆς τρισκατάρατης 4ης Αὐγούστου, ὅτι «ὁ ἀμαθὴς “Ἕλληνας γεωργὸς εἶχε ἀνάγκη ποδηγετήσεως ἀντὶ νὰ διαχειρίζεται αὐτοβούλως πολιτικὰ δικαιώματα», ἐπίσης κηρυχόταν ἐναντὶα στὸν κοινοβουλευτισμὸ καὶ τὶς λαϊκὲς ἐλευθερίες καὶ γι’ αὐτό, φαίνεται, ἡ τάξη του εἶχε φροντίσει καὶ βρῆκε τὸν Μεταξᾶ, γιὰ νὰ ποδηγετήσῃ τοὺς ἀγρότες καὶ τοὺς ὑπόλοιπους “Ἕλληνες! Σήμερα πάλι δὲν ἀποκλείεται νὰ θελήσουνε νὰ μᾶς βροῦν κανέναν ἄλλο Μεταξᾶ, καμουφλαρισμένον, ὅμως, κάτου ἀπὸ διαφορετικὴ μάσκα.

Πέρασε ὅμως ὁ καιρὸς πού οἱ Χαριτάκηδες κι ἡ παρέα τους, οἱ ντόπιοι καὶ ξένοι κεφαλαιοῦχοι κι ἱμπεριαλιστὲς κάθιζαν τὶς ἀντιλαϊκὲς κυβερνήσεις καὶ τὶς ἐγκληματικὲς δικτατορίες στὴ ράχη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Σήμερα, ὁ “Ἕλληνας πού παλ[...] στὰ [...] *Μαζὶ μὲ τὸ προλεταριάτο κι ὅλους τοὺς ἐργαζόμενους, ἐνωμένους ὅλες οἱ ἐθνικὲς λαϊκὲς δυνάμεις θὰ ἀγωνιστοῦν γιὰ τὴν (ἐπιβολὴ) στερέωση τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας πού θ’ ἀπαλλάξῃ τὴν ἀγροτιά κι ὅλο τὸ λαὸ ἀπὸ κάθε ξενικὴ ἐξάρτηση καὶ ξένη εἴτε ντόπια ἐχμετάλλευση, θὰ χαρίσει τὴν καλοπέραση στὸν ἀγρότη καὶ θὰ χαράξῃ τὸ δρόμο τῆς προκοπῆς στὴν ἑλληνικὴ γεωργία.

* Δὲν ἔχει συμπληρωθεῖ ἡ πρόταση οὔτε στὸ πρωτότυπο οὔτε στὸ ἀντίγραφο. (Σ.τ.ἐπ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ*

ΤΑ ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΞΕΝΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

Α'. *Ίσαμε τὸ 1880*

“Όλα τὰ προηγούμενα κεφάλαια γέμισαν προπαντὸς μὲ τὴν ἱστορία τοῦ ξένου κεφαλαίου πού μπήκε στὴ χώρα μας μὲ τὴ μορφή τοῦ κρατικοῦ δανείου καὶ μόνο ὅπου τό ’φερε ὁ λόγος μιλήσαμε καὶ γι’ ἄλλων λογιῶν καὶ μορφῶν κεφάλαια πού μᾶς ἐπισκέφτηκαν. Γι’ αὐτό, πρὶν ἐξετάσει κι ἀναλύσει κανεὶς τὶς συνέπειες καὶ τὰ κακὰ πού προξένησαν στὴν Ἑλλάδα οἱ ξένοι τοκογλύφοι, εἶναι ἀπαραίτητο ν’ ἀφιερῶσουμε λίγες ἔστω σελίδες καὶ γιὰ τὸ ξένο κεφάλαιο πού μπήκε στὴ χώρα μας ὄχι μὲ τὴ μορφή ληστροῦ δανείου, ἀλλὰ μᾶς ἦρθε ἢ σὰν ἰδιωτικὸ δάνειο ἢ σὰν τοκογλυφικῆ-τραπεζικῆ ἐπιχείρηση εἴτε τοποθετήθηκε σ’ ἄλλου εἴδους ἰδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις – « παραγωγικὲς », ὅπως τὶς βάφτισαν πολλοὶ σπουδαιοφανεῖς οἰκονομολόγοι μας.

“Όλα τοῦτα τὰ ξένα ἰδιωτικὰ κεφάλαια βρίσκονται σὲ στενὴ σχέση κι ἐξάρτηση μὲ τ’ ἄλλα τῶν δημόσιων δανείων, καὶ μάλιστα πολλές φορές – ὅπως εἶδαμε ἴσαμε τώρα – ἔχουν τὸν ἴδιο κύριο. Ἄλλοτε μὲ διάφορους ἐκβιασμούς καὶ κομπίνες τὰ δημόσια μᾶς ὑποχρεώσανε νὰ δεχτοῦμε τὰ ἰδιωτικὰ κι ἄλλοτε πάλι τοῦτα δῶ μᾶς ἀναγκάζανε νὰ ψάξουμε γιὰ τ’ ἄλλα. Καὶ στὸ τέλος μπλέχτηκαν μεταξύ τους, ἔτσι πού σοῦ εἶναι πιὰ δύσκολο νὰ τὰ ξεχωρίσεις. Πια-

* Τὸ τρίτο κεφάλαιο τοῦ Β' μέρους ὑπάρχει μόνο στὴν ἔκδοση τῆς « Σύγχρονης Ἐποχῆς ». Λείπει ἀπὸ τὸ πρωτότυπο καὶ τὸ ἀντίγραφο. (Σ.τ.ἐπ.)

σμένα χέρι χέρι μοιάζουν με δίδυμους διαβόλους που κατάντησαν ό βασανιστικός τής χώρας και του λαού επιάλτης.

Πρώτος που τοποθέτησε κεφάλαια σε ντόπια επιχείρηση, μισοκρατικά όμως, είναι ό ξένος τραπεζίτης Έυνάρδος. Πρόκειται για την τράπεζα του Καποδίστρια, που έσβησε μαζί με τον ίδρυτή της. "Όταν σε λίγο ήρθε ό "Όθωνας, πλημμύρισαν την Έλλάδα σμήνη από ξένους τυχοδιώκτες λεβαντίνους κερδοσκόπους κι άπατεώνες με διαθέσεις όχι ευχάριστες βέβαια για τον τόπο μας, αλλά γι' αυτούς δέν είναι δυνατό να γίνει λόγος εδώ πέρα. Το 1833, ό τραπεζίτης Φεράλιτι ύπόγραψε σύμβαση με το έλληνικό δημόσιο για την όργάνωση τής ταχυδρομικής υπηρεσίας με το έξωτερικό « διά την πρόοδον και την εύτυχίαν του έλληνικού έμπορίου » και διάθεσε έξι ίστιοφόρα που 'καναν τή συγκοινωνία με τά σπουδαιότερα λιμάνια τής Μεσογείου. Τώρα αν άπ' αυτή τή δουλειά πρόκοψε κι εύτύχησε το έλληνικό έμπόριο ή ό Φεράλιτι, μπορεί ό καθένας να το μαντέψει.

Τό 1834, ύστερα κι άπ' την έπίσημη διάλυση τής εθνικής χρηματικής τράπεζας του Καποδίστρια, ή κυβέρνηση του "Όθωνα άρχισε συνεννοήσεις με ξένους όμίλους για την ίδρυση καινούργιας. Οι διαπραγματεύσεις κράτησαν πολύ καιρό κι επιτέλους κλειστήκε συμφωνία με τον Έγγλέζο Glass, αντιπρόσωπο του κεφαλαιούχου Wright, και στις 25.1.1836 δημοσιεύτηκε ό νόμος « περί συστάσεως Έθνικής Τραπεζής ». (Ο Wright όμως άθέτησε τή συμφωνία, παρόλο που οι όροι ήταν τόσο εύνοικοι γι' αυτόν, ώστε θά μπορούσε να βάλει στο χέρι όλη την οικονομική ζωή τής χώρας, κι ως έλεγε ό νόμος ότι ή Τράπεζα θά 'χε σκοπό τής την ύποστήριξη τής γεωργίας, του έμπορίου, τής βιομηχανίας και τής ναυτιλίας. Δέν έξακρίβωσα τους λόγους τής άθέτησης τής συμφωνίας από τον Wright, το γεγονός όμως είναι ότι εκείνη την έποχή τής « όργανικής » ανάπτυξης του καπιταλισμού στην Ευρώπη, τά κεφάλαια ήταν παντού περιζήτητα, άκριβα κι έδιναν εύκολο και μεγάλο κέρδος. Κι όποιος θά τοποθετούσε κεφάλαιο σε επιχειρήσεις μέσα στην Έλλάδα, μπορούσε βέβαια να βγάλει μεγαλύτερο κέρδος, αλλά θά τά ριφοκινδύνευε, γιατί ή

κατάσταση δὲν εἶχε καθόλου σταθεροποιηθεῖ. Ἀκόμα οἱ Βαυαροὶ σπαταλοῦσαν τὰ χρήματα τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τοῦ δανείου τοῦ 1850 πού παρέα [...] πού εἶχε φάει τὰ δάνεια τῆς «ἀνεξαρτησίας», πήγαινε καὶ τώρα νὰ βάλει στὸ χέρι κανέναν ξένο τραπεζίτη, ἀδιαφορώντας γιὰ τὸ ἂν ἢ τέτοια ληστρική τακτική τους θὰ 'χε ὕστερα βαριές συνέπειες γιὰ τὴ χώρα, μιὰ καὶ θὰ προκαλοῦσε ὀπωσδήποτε τὴν ἀνοιχτὴ ἐπέμβαση τῶν ξένων δυνάμεων. "Ὅλες τοῦτες οἱ αἰτίες σίγουρα θὰ ἦταν ἀπὸ τίς κυριότερες πού 'καναν τὸν Ἐγγλέζο τραπεζίτη ν' ἀθετήσῃ τὴ συμφωνία, ἡ ἀντιβασιλεία ὅμως δὲν ἀπαγορεύτηκε καὶ ἄρχισε νὰ ψάχνει γιὰ καινούργιους κεφαλαιούχους.

Ἄλλὰ στὸ μεταξύ ὁ Ἐυνάρδος εἶχε στείλει στὸν Γ. Σταῦρο 500.000 χρυσές δραχμές γιὰ δουλειές τραπεζικῆς - δηλαδὴ τοκογλυφικῆς, γιὰτὶ τότε ὁ τόκος ἔφτανε στὴν Ἑλλάδα σ' ἀπεριόριστα ἐπίπεδα. Ὁ Σταῦρος κατάφερε καὶ ἔπεισε τὴ βαυαρικὴ κυβέρνησι νὰ τὸν βοηθήσῃ στὸ ἔργο του καὶ ὕστερα ἀπὸ συνεννοήσεις καὶ παρασυνεννοήσεις καταργήθηκε ὁ νόμος τοῦ 1836 καὶ βγήκε καινούργιος τὸ Μάρτη τοῦ 1841, πού ἀποφάσιζε τὴν ἴδρυση τῆς Ἐθνοτράπεζας.

Ἐπίσης τὸ 1837 ἐπιχειρήθηκε μὲ ξένα κεφάλαια ἡ παραγωγὴ ζάχαρης ἀπὸ παντζάρια καὶ τὸν ἴδιο καιρὸ γαλλικὰ κεφάλαια τοποθετήθηκαν σ' ἐπιχείρηση ὑαλοουργίας, ἀλλὰ δὲν κατάφερα νὰ ἐξακριβώσω ἂν εἶχαμε νὰ κάνουμε μὲ σοβαρὲς προσπάθειες ἢ τυχοδιωκτικῆς ἐπιχειρήσεις. Πάντως αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἡ ἀσφαλέστερη καὶ ἐπικερδέστερη τοποθέτηση γιὰ τὸ ξένο καὶ τὸ ντόπιο κεφάλαιο ἦταν οἱ τραπεζικῆς-τοκογλυφικῆς ἐπιχειρήσεις καὶ ἀπὸ τὸ 1839 ἀκόμα, πρὶν ἰδρυθεῖ ὀριστικὰ ἡ Ἐθνοτράπεζα, πῆρε τὴν ἄδεια ν' ἀνοίξῃ δουλειές στὴν Ἑλλάδα ἡ Ἴονικὴ Τράπεζα, πού 'χε τὴν ἑδρα της στὸ Λονδίνο. Οἱ ντόπιοι τοκογλύφοι τὴ βοήθησαν ἀμέσως νὰ «ἐργλιμαπιστεῖ» στὶς συνθήκες καὶ τίς συνθήσεις τοῦ τόπου. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἴδρυση καὶ τῆς Ἐθνοτράπεζας, ὁ ρυθμὸς τῆς ἐπιδρομῆς τῶν ξένων κεφαλαίων γίνεται κάπως γοργότερος.

Μᾶς ἔρχονται ἡ γαλλικὴ ἐταιρεία Ἀεριοφῶτος Ἀθηνῶν, τὸ 1857 ὁ σιδηρόδρομος Ἀθηνῶν - Πειραιῶς καὶ ἀρχίζει ἡ τοποθέτηση τῶν

υποβρύχιων καλωδίων από ξένες εταιρείες. Ἡ εταιρεία Νουβάλ ἀνάλαβε τὴν κατάρθωση καλωδίου μεταξύ Πειραιᾶ - Σύρας. Ἀπὸ τὴν ἴδια εταιρεία ἀγοράστηκε καὶ τὸ καλώδιο Σύρας - Χίου μὲ 53.500 λίρες στερλίνες, τὸ 1866 ἔγινε ἄλλη σύμβαση μὲ τὴν εταιρεία Βίνεϋ - Ράλλη πού ἀπόκτησε τὸ ἀποκλειστικὸ δικαίωμα τῆς ἐγκατάστασης καὶ ἐκμετάλλευσης γιὰ σαράντα χρόνια ὀρισμένων ὑποβρύχιων καλωδίων. Τὴν εταιρεία τούτη τὴ διαδέχθηκε ὕστερα ἀπὸ πέντε χρόνια ἡ ἀγγλικὴ [...] καὶ μ' αὐτὴ τὸ Δημόσιο κάνει τὸ '72 νέα σύμβαση.

Καὶ γιὰ νὰ ξεμπερδέψουμε μ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὶς συμβάσεις, πρέπει ν' ἀναφέρουμε ὅτι ἡ παραπάνω εταιρεία συγχωνεύτηκε τὸ 1878 μὲ τὴν Ἀνατολικὴ Τηλεγραφικὴ Ἐταιρεία [...] πού ἀνέλαβε καὶ τὴ διαχείριση τοῦ προνόμιου καὶ ἔφτιασε καινούργια καλώδια μ' ἐγγλέζικα κεφάλαια. Τὸ προνόμιό τῆς [...] ἔληξε τὸ 1923, ἀλλὰ τὸ 1926 ἡ εταιρεία, βρίσκοντας μπόσιους τὸν Πάγκαλο καὶ τὴν παρέα του, πέτυχε νὰ τὸ ἀνανεώσει γι' ἄλλα πενήντα χρόνια καὶ μὲ τόσο βαριοὺς ὄρους, ὥστε οἱ κατοπινὲς κυβερνήσεις ἄνοιξαν μαζὶ τῆς γκρίνιες ἀτέλειωτες!

Τὸ 1861 μ' ἓνα τῆς νόμο, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις παράδωσε τὰ μεταλλεῖα μας στοὺς ξένους κεφαλαιούχους πού 'παιρναν ὅλα τὰ μεταλλεύματα στὸ ἐξωτερικόν. Στὸ Λαύριο ἐγκαταστάθηκε γαλλικὴ εταιρεία μ' ἔδρα τὸ Παρίσι. Τὸ 1869 ἓνας Οὐγγρος στρατηγὸς παίρνει τὸ δικαίωμα ν' ἀνοίξει τὸν Ἴσθμὸ τῆς Κορίνθου καὶ κερδοσκοπώντας τὸ μεταπουλάει σὲ μιὰ γαλλικὴ εταιρεία καὶ αὐτὴ σ' ἄλλη, καὶ μὲ τὴν ἱστορία τούτη δημιουργήθηκε ἓνας μικρὸς Παναμὰς πού κόντευε νὰ χαντακώσει ἓνα τόσο σοβαρὸ ἔργο.

Τέλος, μὲ τὴ συμμετοχὴ τοῦ γερμανικοῦ κεφαλαίου, ἰδρύθηκε ἡ Οἰνοποιητικὴ Ἐταιρεία Ἀχαΐας, καὶ γενικὰ τὸ σύνολο τῶν ξένων κεφαλαίων πού τοποθετήθηκαν σὲ ἰδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις, « σὲ νομικὰ πρόσωπα » τὰ πρῶτα πενήντα χρόνια τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς χώρας μας δὲν φτάνει καλὰ καλὰ τὰ 100 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα, ἀλλὰ γιὰ τὴ μικρὴ καὶ καθυστερημένῃ τότε Ἑλλάδα τὸ ποσὸ

είναι αρκετά σημαντικό, ιδίως για την επίδραση που είχε πάνω στην κοινωνική μας οικονομία.

Β'. 1880-1893

Από το 1880 και πέρα, μαζί με τα δημόσια αρχίζουσε να μᾶς ἔρχονται καὶ τὰ ιδιωτικά κεφάλαια ὅλο καὶ ἀφθονότερα. Ὁ Στεφανίδης ὑπολογίζει τὸ σύνολό τους ἀπὸ τὸ 1879 ἴσαμε τὸ 1893 σὲ 220 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα ποὺ τοποθετήθηκαν σὲ δάνεια σὲ νομικὰ πρόσωπα, σὲ δημόσια ἔργα καὶ σὲ ἐπιχειρήσεις προνομιούχες εἴτε ὄχι, καὶ ὁ ἴδιος προσθέτει παρακάτω μὲ θλίψη ὅτι « τὸ μείζον μέρος διετέθη μὴ παραγωγικῶς μὲ θλιβερά ἀποτελέσματα ». Εἶναι ὅμως ζήτημα ἂν διατέθηκε ἔστω κι ἓνα ἐλάχιστο ποσὸ « παραγωγικῶς ». Στὴν πρώτη γραμμὴ ἔρχονται αὐτὴ τὴν περίοδο τὰ γαλλικὰ καὶ ἀγγλικὰ κεφάλαια κι ἀκολουθοῦν ὕστερα τὰ γερμανικά, βελγικὰ κλπ. Ὁ Χάμπρο μαζί μὲ Γάλλους κεφαλαιούχους φτιάχνει τὴν Α.Ε. Διαχειρίσεις Μονοπωλίων, πού ἴστωσε, καθὼς εἶδαμε, τὸ δρόμο στὸ ΔΟΕ, ἐνῶ ἄλλες ξένες ἑταιρεῖες ἀναλαβαίνουν τὴν κατασκευὴ τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ποὺ σχεδίαζε ὁ Τρικούπης. Ἡ Ἐθνοτράπεζα ἐπίσης δανείστηκε στὸ ἐξωτερικὸ τὸ 1880 72 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα καὶ ἄλλα 60 ἑκατ. μὲ τόκο 4%, ποὺ ἴγινε τὸ 1889 3%, καὶ αὐτὴ τὰ δάνεισε στὸ κράτος ὕστερα μὲ διπλάσιο τόκο! Χρεολυτικὰ ἐξωτερικὰ δάνεια ἔκαναν κι οἱ μεταλλευτικὲς ἐπιχειρήσεις. Ἐπίσης τὰ χρόνια τοῦτα ἀρχίζει κι ἡ ἱστορία τῆς ἀποξήρασης τῆς Κωπαίδας, ποὺ θὰ τὴν ἀναφέρω μὲ μιὰ μικρὴ περίληψη, γιατί δείχνει σ' ὅλη τῆς τὴν ἑκταστὴ τὴν παντοδυναμία τοῦ ξένου κεφαλαίου καὶ τίς διαθέσεις του ἔναντι τοῦ λαοῦ καὶ τῆς χώρας.

Ἡ λίμνη τῆς Κωπαίδας εἶχε ἑκταστὴ κάπου 240.000 στρέμματα· τὸ 1865 δόθηκε τὸ δικαίωμα τῆς ἀποξήρασης τῆς στῆν ἑταιρεία τοῦ Γάλλου Σαραζὶν Μομφεριέρου. Σύμφωνα μὲ τὴ σύμβαση ποὺ

κυρώθηκε το 1867, οι ξένοι θά γίνονταν κύριοι 80.000 στρεμμάτων, αλλά και τῶν υπόλοιπων θά ἔχαν τὴν ἐπικαρπία γιὰ 99 χρόνια. Σὰν ἀντάλλαγμα, ἡ ἔταιρεία θά δάνειζε στὸ κράτος 1.700.000 δραχμὲς μὲ τόκο 7%. Δηλαδή ὅποιος ξένος ἐπιθυμοῦσε ἔπαιρνε ὅ,τι κι ὅ,τι ἀπ' τὴν Ἑλλάδα, φτάνει νὰ δάνειζε τοὺς Ἑλληνας ἀστοτσιφλικάδες, λὲς κι εἶχε βγεῖ ἡ χώρα μας στὴ δημοπρασία. Ἡ ἔταιρεία, μάλιστα, τοῦ Μομφεριέρου πούλησε τὰ δικαιώματά της σ' ἓναν Μπονέρ, κι ἐπειδὴ τοῦτος ἐδῶ προσπάθησε νὰ πάρει τὴ λίμνη χωρὶς νὰ δώσει οὔτε φράγκο δάνειο, τὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο τοὺς κήρυξε τὸ 1873 ἔκπτωτους καὶ τοὺς δύο, καὶ τὸ ἔργο τῆς ἀποξήρανσης τὸ ἀνάλαβε μὲ καινούργια σύμβαση ὁ Βοῦρος, γνωστὴ μας τοκογλυφικὴ φυσιογνωμία πού ἀντιπροσώπευε μιὰ ὁμάδα τραπεζιτῶν, καὶ τελικὰ ἀπὸ χέρι σὲ χέρι πέρασε τὸ 1880 στὰ χέρια τῆς ἐγγλέζικης ἔταιρείας [...]. Ἡ ἔταιρεία τούτη, βάζοντας τοὺς γύρω ἀγρότες νὰ δουλεύουν γιὰ ἓνα ξεροκόμματο ἀπὸ τὰ χαράματα ἴσαμε τὸ σούρουπο κι ἐφαρμόζοντας πρωτόγονες καὶ λιγοῦξοδες μέθοδες δουλειᾶς, κατάφερε ν' ἀποξηράνει 240 χιλιάδες στρέμματα· ἀπ' αὐτὰ τὰ 28 τὰ κάτεχαν τρίτοι, 22 ἔπιαναν τὰ ἔργα ἀποξήρανσης, ἄρδευσης κλπ. καὶ τὰ υπόλοιπα τὰ κράτησαν οἱ ξένοι κεφαλαιοῦχοι σὰν κύριοι ἢ ἔχοντας τὴν ἐπικαρπία τους. Οἱ χωριάτες πού τὴν ἀποξήραναν ἐγίναν δουλοπάροικοι τῆς ἔταιρείας, κι ἀπὸ τότε ἀρχίζει πολὺ χρόνος καὶ πολὺ μορφος ἀγῶνας ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ τοὺς ξένουςτσιφλικάδες. Τὸ κράτος ἀναγκάστηκε πολλὲς φορὲς νὰ ζητήσει, νὰ παρακαλέσει πὲς καλύτερα, τὴν ἔταιρεία γιὰ νὰ μετριάσει τὴν ἐκμετάλλευσή τῶν σκλάβων της. Οἱ ξένοι ὁμως μᾶς ἔγραφαν πάντοτε στὰ παλιά τους τὰ παπούτσια καὶ τελικὰ βρῆκαν τὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ μᾶς ἐκβιάσουν μιὰ καὶ καλὴ, ὥστε νὰ μὴν τοὺς ξαναενοχλήσει κανεὶς. Οἱ μέτοχοί της πού βρισκόντανε στὸ Λονδίνο, τὰ κανόνισαν μὲ τοὺς ἄλλους τοκογλύφους τοῦ Σίτυ, καὶ γιὰ νὰ μᾶς δώσουν τὸ προσφυγικὸ δάνειο τοῦ 1924, μᾶς ἐκβίασαν νὰ υποχωρήσουμε στὶς ἀξιώσεις καὶ τοὺς ἐκβιασμοὺς τῆς ἔταιρείας τῆς Κωπαΐδας - δηλαδή ἐκβιασμοὺς στὸ τετράγωνο! Κι ἡ « ἑλληνικὴ » κυβέρνησις, γιὰ

νά πάρει τὸ δάνειο, ὑποχώρησε πρόθυμα καὶ τότε ὀργανώθηκε μιὰ αἰσχρὴ κωμωδία, πού κατάρτηξε σὲ τραγωδία γιὰ τοὺς καλλιεργητὲς τῆς λίμνης.

Γιὰ νὰ λύσουν τάχα τὶς διαφορὲς τοὺς, τὸ κράτος καὶ ἡ ἔταιρεία ἀποφασίσανε νὰ καταφύγουν σὲ διαιτησία. Τὸ κάθε μέρος θὰ ὄριζε ἀπὸ ἓνα διαιτητὴ κι ἡ Ἑλβετία θὰ 'βαζε ἓναν ἐπιδιαιτητὴ. Ἀντίκρου, λοιπόν, στὸν κωλοπετωμένο διαιτητὴ τῆς ἔταιρείας, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὄρισε ἓναν ἀντεισαγγελέα τοῦ Ἀρείου Πάγου, πού δὲν ἤξερε ποῦθε πᾶν' τὰ τέσσερα, κι ὅπως ἦταν ἐπόμενο, ἡ ἀπόφασις βγήκε τόσο εὐνοικὴ γιὰ τοὺς ξένους πού οὔτε οἱ ἴδιοι τὸ περίμεναν! Ἡ συνοχὴ τῶν ἀστοτσιφλικάδικων κυβερνήσεων ἀποδειχναὶ καθαρά κι ἀπὸ τ' ὅτι στὴ διαιτησία τοῦ 1925 καθορίστηκε ν' ἀγοράσει τὸ κράτος 160.000 στρέμματα μὲ 980.000 λίρες, καὶ φυσικὰ δὲν ἀγόρασε οὔτε ἓνα στρέμμα. Στὸ μεταξύ, ἡ ἐκμετάλλευσή πού γινόταν ὅλο τοῦτο τὸν καιρὸ στοὺς ἀγρότες εἶναι πρωτάκουστη. Σύμφωνα μὲ ἔρευνα τοῦ Γεωργικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἀττικοβοιωτίας, τὸ 1930 τὰ γεώμορα ἔφταναν 38-75% γιὰ τὰ σιτηρά, 38-50% γιὰ τὸ ἀραποσίτι καὶ 18-38 ὀκάδες μπαμπάκι τὸ στρέμμα! Κι ὅταν οἱ χωριάτες ξεσηκωνόνταν ἐνάντια στὴ ληστεία τούτη, οἱ ἑλληνικὲς κυβερνήσεις στέλνανε τοὺς χωροφύλακες καὶ τοὺς ντουφέκιζαν, ἀλλὰ μὲ τὰ πολλά, ὕστερ' ἀπὸ μιὰ μεγάλῃ ἀπεργία τῶν καλλιεργητῶν, ἀναγκάστηκε στὰ τέλη τοῦ 1930 νὰ ἐπέμβει σὰν μεσολαβητὴς ὁ ἴδιος ὁ Βενιζέλος καὶ τελικὰ ἡ ἔταιρεία δέχτηκε νὰ ἐλαττώσει τὰ ποσοστά της σὲ 24-27% γιὰ τὸ σάρι κι ἀνάλογα γιὰ τὰ ὑπόλοιπα προϊόντα. Στὴν κοινοποίησιν, ὅμως, τῆς ἀπόφασις τούτης πού 'κανε τὸ ἑλληνικὸ ὑπουργεῖο Γεωργίας στὴν ἔταιρεία καὶ τοὺς καλλιεργητὲς, τὰ παραπάνω νούμερα πλαστογραφήθηκαν κι αὐξήθηκαν κατὰ 2%, κι ὅταν οἱ καλλιεργητὲς ξανάρχισαν ἀγανακτισμένοι τὶς διαμαρτυρίες, ὁ Βενιζέλος ἔδωσε ἐντολὴ στὸ ὑπουργεῖο Γεωργίας νὰ πληρώσει στὴν ἔταιρεία αὐτὸ τὸ 2% ἀπὸ τὸν προϋπολογισμό του! Ἔτσι, πάνω ἀπὸ τὸ κράτος καὶ τοὺς ἀγρότες, ὑπέρτατος ἀφέντης βρίσκεται ἡ ἔταιρεία τῶν ξένων τοκογλύφων.

Γ'. 1893-1922

Ἡ εἴσοδος τοῦ ἰδιωτικοῦ ξένου κεφαλαίου ἀρχίζει νὰ γίνεται πιὸ σημαντικὴ ἀπὸ τὸ 1895 καὶ ὕστερα. Ἡ ἐγκατάσταση τοῦ ΔΟΕ, πρὸ σταθεροποίησε καὶ ἀσφάλισε 100% τὴ θέση καὶ τὰ κέρδη τοῦ ξένου κεφαλαίου καὶ ἀκόμα τὸ πέρασμα τοῦ καπιταλισμοῦ στὴν περίοδο τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, κάνουνε τὸ χρηματιστικὸ κεφάλαιο νὰ παίρνει τὸ δρόμο καὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἐπιχειροῦνε νὰ βάλουν στὸ χέρι τοὺς κυριότερους κλάδους τῆς οἰκονομίας μας.

Τὸ συνολικὸ ποσὸ πού τοποθετήθηκε σ' ἐπιχειρήσεις προνομιούχες εἴτε ὄχι καὶ σὲ δάνεια σὲ νομικὰ πρόσωπα, ἀνεβαίνει κατὰ τὸν Στεφανίδη στὰ 270 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα. Συγκεκριμένα, οἱ κυριότερες τοποθετήσεις αὐτῆς τῆς περιόδου εἶναι στὴν Τράπεζα Ἀθηνῶν, μὲ γαλλικὰ κυρίως κεφάλαια, τὴν ἑλληνικὴ ἑταιρεία τροχιοδρόμων Ἀθηνῶν- Πειραιῶς καὶ περιχώρων μὲ βελγικὰ κεφάλαια· ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἰδρύθηκε μὲ γερμανικὰ καὶ τὸ 1906 ἡ Ἡλεκτρικὴ ἑταιρεία. Ἡ Τράπεζα Ἀθηνῶν λίγο καιρὸ μετὰ τὴν ἰδρυσί, τῆς σκαρώνει σὰν παράρτημά της τὴν Προνομιούχο, μὲ ἀγγλογαλλικὰ κεφάλαια, πού χαντάκωσε τὴ σταφίδα καὶ ρῆμαξε τοὺς σταφιδοπαραγωγούς καὶ ἀφοῦ ἔβαλαν στὸ χέρι τὴ σταφιδοπαραγωγή, ἔφτιαξαν τὸ 1906 καὶ τὴν ἑταιρεία Οἴνων καὶ Οἰνοπνευμάτων, κάνοντας ἔτσι βαρύτερες τὶς ἀλυσίδες πού τύλιγαν τοὺς σταφιδοπαραγωγούς. Ἐπίσης, ἀρκετὰ ποσὰ τοποθετήθηκαν σὲ σιδηροδρομικὲς καὶ μεταλλευτικὲς ἐπιχειρήσεις καὶ ἀκόμα ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ ἐμπορικοῦ μας στόλου, πού τότε ἀναπτυσσόταν, μπῆκε ὑπόθηξη στοὺς ξένους τοκογλύφους. Μὲ ξένα κεφάλαια ἰδρύθηκαν ἐπίσης καὶ μερικὲς ἀτμοπλοικὲς καὶ ἀσφαλιστικὲς ἐπιχειρήσεις. Κοντὰ σ' αὐτὰ πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ τὰ ξένα κεφάλαια πού βρήκαμε τοποθετημένα στὶς καινούργιες χῶρες ὕστερ' ἀπὸ τὸ 1912, δηλαδὴ τὴν Ὄθωμανικὴ Τράπεζα μὲ κεφάλαια γαλλικὰ καὶ ἀγγλικὰ καὶ τὴν Τράπεζα Θεσσαλονίκης, τὴν ἑταιρεία ὑδάτων Θεσσαλονίκης, τὶς ἑταιρεῖες Λιμένος Θεσσαλονίκης καὶ Καβάλας καὶ

άρκετὲς καπνεμπορικὲς ἐπιχειρήσεις. "Όλους αὐτοὺς τοὺς μετλάδες τοὺς εἶχανε στὴ ράχη τους οἱ Τούρκοι κι ἀπὸ τὸ 1913 φορτώθηκαν στὴ δική μας.

Ἡ ἔναρξη τοῦ πρώτου ἱμπεριαλιστικοῦ πολέμου βάζει φρένο στὴν εἴσοδο τοῦ ξένου κεφαλαίου καὶ μόνο ἀπὸ τὸ 1922 κι ὕστερα ξαναρχίζει νὰ μᾶς ἔρχεται μὲ ἰδιαίτερη ἔνταση καὶ φούρια, λὲς κι ἤθελε νὰ κερδίσει τὸν καιρὸ πού 'χασε.

Δ'. 1922-1930

Αὐτὴ τὴν περίοδο, χάνει κανεὶς τ' αὐγὰ καὶ τὰ καλάθια ἂν θελήσει νὰ ὑπολογίσει τὰ ἰδιωτικὰ κεφάλαια πὺ στρογγυλοκάθισαν στὴν Ἑλλάδα, πρῶτα πρῶτα γιατί πολλὰ μπαίνουν σὰν δημόσια δάνεια κι ὕστερα μπλέκονται μὲ τίς προνομιούχες ἐπιχειρήσεις (Οὐλεν, Πάουερ κλπ.), καὶ δεύτερο γιατί πολλὰ ἔρχονται, τοποθετοῦνται σὲ μιὰ τοκογλυφικὴ ἐπιχείρηση, (Κτηματικὴ Τράπεζα [...] κλπ.) κι ὕστερα ἀπλώνουν τὰ δίκτυα τους σ' ἄλλες ἐπιχειρήσεις. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ποσὸ πὺ τ' ἀνεβάζει ὁ Στεφανίδης -255 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα- δὲν εἶναι δυνατὸ ν' ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα. "Ἄς τὰ δοῦμε ὅμως ὅλα στὴ σειρά, χωρίζοντάς τα σ' αὐτὰ πὺ μᾶς ἦρθαν μὲ τὴ μορφή δανείων σὲ νομικὰ πρόσωπα εἴτε ἄτομα, καὶ σ' αὐτὰ πὺ τοποθετήθηκαν σὲ προνομιούχες εἴτε ὄχι ἐπιχειρήσεις.

Πρῶτες πρῶτες εἴμαστε ὑποχρεωμένοι ν' ἀναφέρουμε τὴν Κτηματικὴ Τράπεζα καὶ τὴν [...], παιδιὰ κι οἱ δύο τοῦ Χάμπρο καὶ τῆς Ἐθνοτράπεζας. Τὴν πρώτη, τὴν ἱδρυσε ἡ Ἐθνοτράπεζα τὸ 1927 κι ὕστερα συνεταιρίστηκε μὲ τὸν Χάμπρο, πὺ ἔδωσε σὰν συμμετοχὴ ἓνα δάνειο ἀπὸ 3 ἑκατομμύρια λίρες μὲ τόκο 7% καὶ μὲ πραγματικὴ τιμὴ ἐκδοσης 89¹/₄%. Οἱ βαριοὶ τοῦτοι ὄροι ἦταν ἡ ἀσπίδα πὺ πίσω τῆς ὀχυρώθηκαν ἡ Ἐθνοτράπεζα μὲ τὸ συνένοχό της γιὰ νὰ ληστέψουν τὸν κοσμάκη καὶ τοὺς διαφόρους ὀργανισμοὺς. Ρωτῆστε ἓνα

μικροιδιοκτήτη πού είχε τήν άτυχία νά δανειστεί άπ' αυτόν τόν τοκογλυφικό οργανισμό, και θά σ'ας περιγράψει με τί σατανικό τρόπο τού δάνεισαν δραχμές, τόν χρέωσαν όμως λίρες, τού ύποθήκεψαν τó σπίτι και άφου τόν έγδαραν με τούς ληστρικούς τόκους και τούς όρους γενικά πού τού 'βαλαν στο τέλος, τόν κατάστρεψαν με τήν άρση τ'ης σταθεροποίησης, διπλασιάζοντάς του αυτόματα τó χρέος. 'Η Κτηματική έχει δανείσει και τó κράτος 50 εκατομμύρια δραχμές με 10% για τó Ταμείο Μηχανημάτων κι ή ίδια βδέλλα έχει δέσει ένα σωρό δήμους και οργανισμούς πού τ'ης έχουν υποθηκέψει πληθος δημοτικά και λιμενικά έργα σ' όλόκληρη τήν 'Ελλάδα.

"Υστερ' άπ' αύτή τή θαυμάσια έπιχειρήση, οι δυο συνεταίροι, με τρίτον τόν 'Αμερικάνο Spreyer and Co., άνοιξαν και δεύτερη μεγαλύτερη, τή The Hellenic Corhorat Truit g. Ltd, με άρχικό κεφάλαιο 500.000 λίρες, πού τó Γενάρη 1930 έγινε 779.000, κι ούτε λίγο ούτε πολύ έπιχειρήσανε νά ύποδουλώσουν τή βιομηχανία μας. 'Επίσης τó 1929, ή λιμενική έπιτροπή 'Ηρακλείου δανείστηκε 2.350.000 λίρες στην έγγλέζικη χρηματαγορά με τόκο 7% και πραγματική τιμή 81%! Τού Πειραιά πάλι ή λιμενική έπιτροπή δανείστηκε 1.500.000 λίρες με όρους όχι ελαφρύτερους.

Τó 1929, τά δάνεια με ύποθήκη στη ναυτιλία μας έφτασαν τίς 852.000 λίρες. 'Επίσης 180.000 λίρες δανείστηκε ή 'Ηλεκτρική 'Εταιρεία άπό τήν Ιταλοβελγική εταιρεία ΣΙΒΕ και τώρα έρχόμαστε στην Πάουερ, γιατί σέ προηγούμενο κεφάλαιο δέν μιλήσαμε αρκετά γι' αύτή. "Όπως είδαμε, έγινε με κεφάλαια έγγλέζικα τ'ης 'Εθνοτράπεζας και γαλλικά. Οι 'Εγγλέζοι κεφαλαιούχοι έβαλαν 2.772.000 λίρες, ή 'Εθνοτράπεζα 673.000, οι Γάλλοι 200.000. Τó σύνολο τών κεφαλαίων έφτασε τίς 4.255.000 λίρες (1.695.000 μετοχικά και 2.560.000 όμολογιακό κεφάλαιο). Τó προνόμιο τ'ης Πάουερ όρίστηκε για εξήντα χρόνια κι όταν θά έληγε -άν έληγε ποτέ- τó έλληνικό κράτος θά γινότανε, χωρίς άνάλλαγμα, κύριος τών γηπέδων, κτιρίων και γραμμών, θ' άποζημίωνε όμως όλα τ' άλλα φυσικά στοιχεία. Οι τρεις συνεταίροι ίδρυσαν τότε τή Γενική 'Ελ-

ληνική Έταιρεία κι αυτή γέννησε τρεις θυγατέρες, τήν Ήλεκτρική Έταιρεία Παραγωγής, τήν Η.Ε. Διανομής και τήν Η.Ε. Μεταφορών και λίγο αργότερα τήν Η.Ε. Έλληνικών Ήλεκτρικών Σιδηροδρόμων. Σύμφωνα με τὸ συμβόλαιο, ἡ ἔταιρεία ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ παίρνει 10% κέρδος στὸ σύνολο τῶν κεφαλαίων πὺ χρησιμοποιεῖ, ἀλλὰ καθένας μπορεῖ νὰ καταλάβει τί πεδίο δράσης ἀσύδοτης βρίσκουν σὲ τέτοιους ὅρους οἱ λογιστικὲς ταχυδακτυλογραφεῖες. Ὁ καθηγητὴς Στεφανίδης, μιλώντας γιὰ τοὺς ὑπεύθυνους πολιτικούς πὺ ὑπόγραψαν τὴ σύμβαση –« Μεταξᾶς καὶ Σία »– γράφει ὅτι « παρέδωσαν διὰ μίαν ὁλόκληρον βουλευτικὴν τὸν λαὸν τῆς πρωτεύουσας δέσμιον εἰς τὴν ἀπληστίαν τῶν ξένων κεφαλαίων » καὶ « ἐδουλεύθημεν διὰ μακρότατον χρονικὸν διάστημα καὶ κατὰ τρόπον ἐξασφαλίζοντα εἰς τοὺς ξένους κεφαλαιούχους μονοπωλιακὰ κέρδη ἀνώτερα τῶν συνήθων ».

Ἡ γερμανικὴ ἔταιρεία Siemens Halke πῆρε μὲ σύμβαση τὸ ἀποκλειστικὸ δικαίωμα τῆς κατασκευῆς, συντήρησης καὶ ἐκμετάλλευσης ἀστικῶν καὶ ὑπεραστικῶν τηλεφωνικῶν δικτύων, μὲ κεφάλαια τουλάχιστον 500.000 λίρες. Ἐνας βελγογαλλικὸς ὄμιλος ἔγινε κύριος τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῶν μετοχῶν τῶν Θεσσαλικῶν Σιδηροδρόμων, ἐνῶ ἡ παρέα Χάμπρο - Ἐθνοτράπεζας ἀγόρασε πᾶνω ἀπὸ τὶς μισὲς μετοχὲς τῆς ἔταιρείας ΣΠΑΠ κι ἀπόκτησε τὴν πλειοψηφία στὸ διοικητικὸ συμβούλιό της.

Τὸ ξένο κεφάλαιο, ἰδιαιτέρα τὸ γερμανικὸ, τρύπωσε αὐτὴ τὴν περίοδο καὶ σ' ἄλλες μεταλλευτικὲς ἐπιχειρήσεις (βωξίτης) κλπ., ἀλλὰ ἐκεῖνο πὺ προξενεῖ ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση εἶναι τὸ σημαντικὸ ξάπλωμα τῶν ξένων τραπεζικῶν ἐπιχειρήσεων. Τὰ 50% ἀπὸ τὰ κεφάλαια τῆς Τράπεζας Ἀθηνῶν εἶναι ξένα, τῆς Ἑθνικῆς τὰ 40% τὰ ἔχουν Ἕλληνες τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τὰ 60% ξένοι καὶ Ἕλληνες τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ἡ American Express ἰδρύθηκε μὲ ἀμερικανικὰ κεφάλαια καὶ ἡ Βρετανογαλλικὴ Τράπεζα Πρωεξοφλήσεων –θυγατέρα τῆς Ὁθωμανικῆς– μὲ κεφάλαια ἀγγλικὰ καὶ γαλλικὰ 250.000 λίρες.

Τὰ κεφάλαια τῆς Βα[...] εἶναι ἰταλικά καὶ 150.000 λίρες σὲ μετοχές τῆς Ἐμπορικῆς Τράπεζας τὶς ἔχουν Ἑγγλέζοι κεφαλαιοῦχοι.

Πολὺ ὀλιγοπρὸς εἶναι καὶ τὸ φαινόμενο ποὺ παρατηρεῖται μὲ τὶς ἀσφαλιστικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἀπὸ 131 τέτοιες ἐταιρεῖες – ὅσες ἦταν στὰ τέλη τοῦ 1929 – οἱ 54 ἦταν ἀγγλικές, 21 γαλλικές, 16 γερμανικές, 10 ἐλβετικές, 9 διάφορες, 6 πρακτορεῖα τοῦ ἐγγλέζικου Λόνου καὶ μόνο 15, καὶ αὐτὲς κυρίως ἀσήμαντες, ἦταν ἐλληνικές. Ἐπίσης, τὰ 75-80% ἀπὸ τὰ κεφάλαια τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐταιρειῶν ἐμπορίου ἐπεξεργασίας καὶ ἐξαγωγῆς καπνοῦ βρίσκονται στὰ χέρια τῶν ξένων. Ὡς καὶ τὰ λατομεῖα τοῦ μαρμάρου τῆς Πεντέλης βρίσκονται στὰ χέρια τῶν ἀδελφῶν Μπόμαν, ποὺ ἔχουν ἀναλάβει ἀνάλογα μὲ σύμβαση τὴν ἐκμετάλλευσή τους. Ξένα κεφάλαια εἶναι τοποθετημένα καὶ στὴν ταπητουργία, σ' ὀρισμένα ἀγροκλήματα καὶ ἄλλες δευτερεύουσες ἐπιχειρήσεις, καὶ κοντὰ σ' αὐτὰ πρέπει νὰ προσθέσει κανεὶς καὶ σειρὰ συμβάσεων ὑπογεγραμμένων ἀπὸ τὸν Μεταξᾶ, ποὺ ἐπιχείρησε νὰ πουλήσει στοὺς ξένους ἀκόμα καὶ τὸν Ἀρχελῶο. Ἡ ἀξία τοῦ ἐμπορικοῦ μας ναυτικοῦ ἦταν 11.500.000 λίρες Ἀγγλίας, τὸ 35% ὑποθήκες γιὰ 1.400.000 ἀπὸ 1.050.000 ξένα κεφάλαια. Γενικὰ τούτῃ τὴν περίοδο κυριαρχεῖ τὸ ἐγγλέζικο κεφάλαιο, πληθαίνει τὸ ἀμερικανικόν, ἐνῶ τὸ γαλλικόν περνάει σὲ δεύτερη καὶ τρίτη μοῖρα. Ὁ Εὐελπίδης πάλι ὑπολογίζει σὲ 615 ἑκατομμύρια χρυσὲς δραχμὲς τὰ ἰδιωτικὰ δάνεια ποὺ τοποθετήθηκαν στὴν Ἑλλάδα μόνον ἀπὸ τὸ 1923-1932.

Ε'. Τὸ σύνολο

Ὅπως δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ λογαριάσεις τὰ συνολικά ποσὰ ποὺ μῆπκανε στὴν Ἑλλάδα τὴν τελευταία περίοδο, ἔτσι δυσκολεύεται καὶ ὅταν θελήσεις νὰ βρεῖς τὸ σύνολο τοῦ ἰδιωτικοῦ ξένου κεφαλαίου ποὺ ἦταν τοποθετημένο στὴ χώρα μας πρὶν ἀπὸ τὴ μεταξική δικτατορία. Ὁ Ζολώτας τὰ ὑπολογίζει σὲ 500 ἑκατομμύρια χρυσὰ

φράγκα μέχρι το 1926. Ο Στεφανίδης λογαριάζει για το 1930 σε 375 εκατομμύρια όσα ήταν τοποθετημένα σ' επιχειρήσεις και σε 185 αυτά που είχαν τοποθετηθεί σαν δάνεια σε νομικά πρόσωπα και άτομα. Ο Άγγελόπουλος, υπολογίζοντας το ιδιωτικό ξένο κεφάλαιο σε δολάρια, το φτάνει κι αυτός στα 132.219.000 και γενικά δεν μπορείς να βρείς άκρη σωστή, γιατί άλλοι τ' ανεβάζουν σε 600 εκατομμύρια χρυσά φράγκα, που μέχρι το 1938 πρέπει να είχαν αυξηθεί περισσότερο. "Αν όμως πάρουμε ένα μέσο όρο, τότε θα πρέπει να τ' υπολογίζουμε για το 1938 σε 600 περίπου εκατομμύρια χρυσά φράγκα, δηλαδή κάπου 25 δισ. δραχμές εκείνης της εποχής. Και αν λογαριάσει κανείς σε 10% τ' κέρδη του -κι αυτό με μεγάλη επιείκεια, γιατί είδαμε σε μερικές περιπτώσεις να φτάνουν τα 25%-, τότε το ιδιωτικό ξένο κεφάλαιο απορροφάει κάθε χρόνο 2½ δισ. δραχμές από το εθνικό μας εισόδημα. Πολλοί άστοι οικονομολόγοι, άσυνείδητοι απολογητές των ξένων, διακήρυξαν ότι τα παραπάνω συνολικά ποσά του ιδιωτικού ξένου κεφαλαίου είναι άσημαντα, κι άλλοι ότι οι ξένες επιχειρήσεις συντέλεσαν στην οικονομική πρόοδο της χώρας. Τουτό το δεύτερο, θα τ' αναπτύξουμε αναλυτικότερα στο επόμενο μέρος του βιβλίου, όσο για τόν πρώτο ισχυρισμό, φτάνει να σκεφτεί κανείς πόσο μικρή και καθυστερημένη οικονομικά είναι η Ελλάδα και να καταλήξει άμέσως στο αντίθετο συμπέρασμα, ότι δηλαδή 25 δισεκατομμύρια ιδιωτικά ξένα κεφάλαια δεν είναι καθόλου άσημαντο ποσό για τή χώρα μας. "Ακόμα πρέπει να σημειώσει κανείς ότι ένα σημαντικό ποσοστό απ' αυτά τ' κεφάλαια -το 33%- είναι τοποθετημένο σε τραπεζικές τοκογλυφικές επιχειρήσεις, ενώ τ' υπόλοιπα, τοποθετημένα όλα σε προνομιούχες επιχειρήσεις, κρατάνε τούς κρίκους τής οικονομίας μας, εμποδίζοντας και τ' δυο τήν ανάπτυξή της. "Έτσι το ιδιωτικό ξένο κεφάλαιο σαν τ' δίδυμο αδελφό του, τ' δημόσιο δάνειο, άπλωσε κι αυτό τ' δίκτυα του και τυλίχτηκε γύρω απ' όλες τ'ς οικονομικές εκδηλώσεις τής χώρας. Κι έσφιξε περισσότερο τή θηλιά που μ'ας είχε περάσει τ' αδερφάκι του!

Τὸ 1864 ἦρθε ἡ γαλλικὴ ἐταιρεία τοῦ Ἰλαρίωνα καὶ Σία, μ' ἔδρα τὸ Παρίσι. Τὰ πρῶτα μεταλλεῖα τὰ πῆρε σὲ πολὺ χαμηλές τιμές ὑπολογίζοντας τὴν ἀξία τῶν μεταλλευμάτων πολὺ μικρότερη ἀπὸ τὴν πραγματικὴ. Σὲ λίγο οἱ δουλειές τῆς ἐταιρείας μεγάλωσαν κι ὁ ἀντιπρόσωπός της στὴν Ἑλλάδα Ι. Σερπιέρης φρόντισε καὶ πῆρε ἀπὸ τὴν κυβέρνησι, γιὰ ἓνα κομμάτι ψωμί μιὰ καινούργια ἔκταση στὸ κέντρο τοῦ Λαυρίου ἀπὸ 15.000 στρέμματα. Ὅταν ὅμως τὸ 1869 ἄρχισε ἡ ἐκμετάλλευσή τοῦ καινούργιου τούτου μεταλλείου, ἀποκαλύφθηκε ὅτι ἡ ἀξία τῶν μεταλλευμάτων ποὺ ἔκλεινε δὲν ἦταν ἀσήμαντη, ὅπως ἰσχυρίστηκε ἡ ξένη ἐταιρεία, ἀλλά, ἀντίθετα, θ' ἄφηνε κέρδος καθαρὸ 130 ἑκατομμύρια χρυσὰ φράγκα. Τότε ἡ κυβέρνησι ἀναγκάστηκε νὰ μὴν ἀναγνωρίζῃ πιά τὴν παραχώρησι ποὺ ἔκανε στὸν Ἰλαρίωνα κι ἔτσι δημιουργήθηκε τὸ λαυριωτικὸ ζήτημα, ποὺ λύθηκε στὸ 1873 πρὸς ὄφελος τῶν ξένων καὶ τοῦ Συγγροῦ! Συγκεκριμένα, ἀπὸ τὴ γαλλικὴ γεννήθηκαν δυὸ ἄλλες ἐταιρεῖες, μιὰ καινούργια τοῦ Συγγροῦ ποὺ ἀγόρασε μὲ 11.500.000 χρυσὲς δραχμὲς ὅλα τὰ δικαιώματα τῶν Γάλλων, καὶ τὸ 1876 ἔγινε κι ἡ γαλλικὴ πάλι ἐταιρεία τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρίου μὲ κεφάλαιο 16.300.000 χρυσὰ φράγκα, ποὺ πῆρε γιὰ ἐκμετάλλευσή τὰ περισσότερα μεταλλεῖα τῆς περιοχῆς. Κοντὰ σ' αὐτὴ ἰδρύθηκαν κι ἄλλες μικρότερες γαλλικὲς ἐταιρεῖες. Ἀπὸ τὸ Μάρτη τοῦ 1865 ἕως τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1899 βγήκανε στὸ Λαύριο 3.252.990 τόνοι μεταλλεύματα ἀξίας 311.389.900 χρυσῶν φράγκων, κι ὅλα σχεδὸν πήγανε στὸ ἐξωτερικόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ*

ΕΘΝΟΤΡΑΠΕΖΑ, ΜΟΝΑΡΧΙΑ ΚΑΙ ΔΟΕ

Ἄξιζει ν' ἀφιερῶσει κανεὶς ἓνα μικρὸ κεφάλαιο στὸ ρόλο τῆς Ἐθνοτράπεζας καὶ τῆς μοναρχίας, πού στάθηκαν ἀπὸ τοὺς κυριότερους ντόπιους συνένοχους καὶ συνεργάτες τῶν ξένων στὴν καταλήστεψη καὶ τὸν ἐξευτελισμὸ τῆς πατρίδας μας. Ἄν αὐτὰ τὰ δυὸ δηλητηριώδη βλαστάρια δὲν εἶχανε φυτρώσει στὸν τόπο μας, τότε σίγουρα ἢ « πρόοδος » πού ἔκανε στὴν Ἑλλάδα τὸ ξένο κεφάλαιο, θά ἔταν πολὺ μικρότερη κι οἱ τύχες τοῦ λαοῦ μας πολὺ διαφορετικές.

Α'. Ὁ ρόλος τῆς Ἐθνοτράπεζας

Σχεδὸν σ' ὅλες τίς χῶρες, οἱ τράπεζες στὴν περίοδο τῆς γέννησης καὶ ἀνάπτυξής τους παρουσιάζουν καὶ μιὰ προοδευτικὴ πλευρά. Συγκεντρώνοντας μὲ τίς καταθέσεις τὰ μικροκεφάλαια, δημιουργοῦσαν τ' ἀπαραίτητα τότε μεγάλα κεφάλαια, πού ἔδιναν τὴ δυνατότητα γιὰ τὴν ὀλόπλευρη βιομηχανικὴ κι ἐμπορικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας τους. Κι ἀκόμα περιόριζαν ἴσαμε ἓνα βαθμὸ τὴν τοκογλυφία. Ἀργότερα, βέβαια, ὅταν ἡ ἀστικὴ τάξη κυριάρχησε πολιτικά κι ὁ καπιταλισμὸς ἄρχισε νὰ σαπίζει, τότε ἔσβησε κι ἡ προοδευτικὴ αὐτὴ πλευρά τῶν τραπεζῶν, πού εἶχαν πιά ἐξελιχτεῖ σὲ μεγάλους ἐκμεταλλευτικoὺς μονοπωλιακοὺς οργανισμοὺς.

Ἡ δικὴ μας ὁμῶς Ἐθνικὴ Ἰράπεζα παρουσιάζεται σὰν ἐξαίρεση

* Τὰ κεφάλαια 4 καὶ 5 τοῦ Β' μέρους ὑπάρχουν μόνο στὸ ἀντίγραφο καὶ στὴν ἔκδοσι τῆς « Σύγχρονης Ἐποχῆς ». Λείπουν ἀπ' τὸ πρωτότυπο. (Σ.τ.ἐτ.)

ἀπὸ τὸ παραπάνω φαινόμενο. Παρουσιάζει τὸ ἰδιαίτερο χαρακτη-
ριστικὸ ὅτι ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα τῆς ἴδρυσῆς τῆς στάθηκε γιὰ τὸν
τόπο μας ἕνας ἀχόρταγος ληστρικός, ἐκμεταλλευτικὸς καὶ τοκογλυ-
φικός ὀργανισμὸς, ποὺ ἀντὶ ν' ἀναπτύξει τὶς παραγωγικὰς δυνάμεις
τοῦ τόπου, ἀντίθετα τὶς χαντάκωσε. Μὲ τὴν Ἐθνοτράπεζα ἐγκαι-
νιάζεται ἡ πρώτη σοβαρὴ προσπάθεια σύμπραξης καὶ συνεργασίας
τοῦ ντόπιου μὲ τὸ ξένο κεφάλαιο, κάτω, φυσικά, ἀπὸ τὴν ἡγεμονία
τοῦ δεύτερου.

Ὁ ρόλος τῆς ἐπίσης γίνεται ἀπαρχῆς τοκογλυφικός, ὅπως τὸν
χάραξε ὁ Ἐυνάρδος δίνοντας τὶς κατάλληλες ὁδηγίαις στὸν Γ. Σταῦ-
ρο. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει νὰ δανεῖζει τοὺς τσιφλικάδες κι αὐτοὶ μὲ τὴ
σειρά τους μὲ τὰ ἴδια λεπτὰ δανεῖζουν ὕστερα τοὺς φτωχοὺς ἀγρό-
τες μὲ τόκο ποὺ θὰ τὸν ζήλευε κι ὁ Σάουλκ. Πολλὰ ἄρθρα καὶ βι-
βλία προσπαθοῦν νὰ μᾶς πείσουν ὅτι ἡ Ἐθνοτράπεζα βοήθησε κι
ἀνάπτυξε τὴ γεωργία μας. Ἡ πραγματικότητα ὅμως γράφει πολὺ
διαφορετικὰ τὴν ἱστορία. Ὁ Γ. Τρακάκης, μιλώντας γιὰ τὴν « Ἄ-
γροτικὴ Πίστη » στὴ *Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ* (τόμος
« Ἑλλάς »), γράφει ὅτι « ἡ ἀγροτικὴ πίστις ἐν Ἑλλάδι ἦτο οὐσια-
στικῶς ἀνύπαρκτος μέχρι τῆς περὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1914 ἐπιψη-
φίσεως τοῦ νόμου περὶ συνεταιρισμῶν (νόμος 602) καὶ τῶν ἄλλων
καθαρῶς γεωργικῶν νόμων. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι καὶ πρὸ τῆς
ἐποχῆς ταύτης ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἐχορήγει δάνεια εἰς γεωργικὰς
τινας περιφερείας, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ δάνεια αὐτὰ δὲν τὰ
ἐλάμβαναν ἀπ' εὐθείας οἱ καλλιεργηταί, ἀλλὰ γεωργοκτηματῖαι
τινές (δηλαδὴ τσιφλικάδες) ἢ μικροκεφαλαιοῦχοι ἢ ἔμποροι τῶν
χωρίων (τοκογλύφοι), οἱ ὁποῖοι ἔσπευδον νὰ τὰ χρησιμοποιοῦσαν ἢ
μᾶλλον νὰ τὰ ἐκμεταλλευθοῦν κατὰ τὸν ἐμπορικότερον τρόπον, με-
ταδανεῖζοντας αὐτὰ μόνον εἰς τοὺς ἀγρότας ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι
ἐξυπηρετοῦν τὰ συμφέροντά των καὶ μὲ τόκον τὸν ὁποῖον ἐκανόνιζεν
ἡ συνείδησις των ».

Μὰ οὔτε καὶ μετὰ τὸ νόμο 602 μπορούσαμε νὰ μιλάμε γιὰ
πραγματικὴ ἀγροτικὴ πίστη, ὅπως τὸ θέλει ὁ κ. Τρακάκης, γιὰτι

ὁ καθηγητὴς Στεφανίδης τὸν διαψεύδει τονίζοντας ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἴδρυση τῶν συνεταιρισμῶν, ἀπὸ τὴν Ἐθνοτράπεζα μόνο «οἱ εὐποροὶ χωρικοὶ ἐλάμβανον εὐχερῶς πιστώσεις, ἐνῶ οἱ πτωχοί, οἱ ἔχοντες περισσοτέραν ἀνάγκην τοιούτων, ἔμενον συνήθως μὲ κενὰς τὰς χεῖρας». Τὸ κράτος ὄχι μόνον δὲν πῆρε κανένα μέτρο γιὰ νὰ περιορίσει τὸ τοκογλυφικὸ ὄργιο, ἀλλ' ἀντίθετα ὑποχρέωσε τὰ δικαστήρια νὰ βγάλουν ἀπόφαση πὺ καθόριζε ὅτι τὰ ὅρια τοῦ τόκου εἶναι ἀπεριόριστα, σύμφωνα μὲ τὴ ρωμαιοβυζαντινὴ νομοθεσία, καὶ δὲν δέχτηκαν σὰν ἀνώτατο ὄριο τὸ 12%. Τέτοια ἦταν ἡ δράση τῆς Ἐθνοτράπεζας στὴν ἀγροτικὴ οἰκονομία.

Καὶ στὴ βιομηχανικὴ μας ἀνάπτυξη στάθηκε πέρα γιὰ πέρα ἀρνητικὴ καὶ καταστροφικὴ. Δὲν βοήθησε καθόλου νὰ ἀνθήσει στὸν τόπο μας ἡ βιομηχανία. Κι ὅταν ἀργὰ καὶ βασανιστικὰ ὑψώθηκαν μερικὰ ἐργοστάσια, τότε συνεταιρίστηκε μὲ τὸν Χάμπρο καί, ἰδρύνοντας τὴ Hellenic Trust, ἐπιχείρησαν νὰ βάλουν στὸ χέρι τὶς σοβαρότερες ἑλληνικὲς βιομηχανίες. Ὁ Στεφανίδης τὴν προσπάθεια αὐτὴ τὴ χαρακτηρίζει σὰν συμμαχία ἐθνικοῦ καὶ ξένου κεφαλαίου, σὲ βάρος τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας.

Οἱ κύριες ἐπιχειρήσεις τῆς στράφηκαν πρὸς τὴν τοκογλυφία μὲ μεγαλύτερο θύμα τὸ ἑλληνικὸ κράτος. Ὁ Ν. Παπαχατζῆς, ὑπάλληλος στὸ τμῆμα τῶν οἰκονομικῶν μελετῶν τῆς Ἐθνοτράπεζας, γράφει σ' ἓνα τοῦ ἄρθρο, στὴν οἰκονομικὴ τῆς Ἐπετηρίδα τοῦ 1937: «Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ὑπῆρξε πολὺτιμος σύμβουλος καὶ παραστάτης τοῦ κράτους καθ' ὅλην τὴν μακρὰν καὶ περιπετειώδη ἀπὸ τοῦ 1841 μέχρι σήμερον περίοδον, θέσασα πάντοτε ἀφιλοκερδῶς καὶ πολλακίς μετ' αὐτοθυσίας εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κράτους τὰς ὑπηρεσίας τῆς, ὡς καὶ τὰς ὑπηρεσίας τῶν διοικητῶν καὶ ἀνωτέρων λειτουργῶν αὐτῆς, ὡσάκις αἱ ἀνάγκαι τὸ ἐκάλουν». Διαβάζοντας κανεὶς τὸν Παπαχατζῆ, νομίζει πὼς πρόκειται γιὰ κανένα μεγάλο φιλανθρωπικὸ ἴδρυμα! Εἶδαμε ὅμως στὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου μὲ πόση ἀφιλοκερδέα καὶ αὐτοθυσία ἔβαζε τὶς ὑπηρεσίες τῆς στὴ διάθεση τοῦ κράτους, ὅταν μάλιστα ἐκβίαζε πρώτη τὶς ἑλληνικὲς

κυβερνήσεις να της βάλουν ύποθήκη ένα μέρος από τον εθνικό πλούτο και τις κρατικές πρόσδοδες, προετοιμάζοντας έτσι το δρόμο στο ΔΟΕ. Ἄφου δάνειζε πρώτα με ληστρικούς ὄρους τὸ κράτος, τὸ ῥιχνε ὕστερα, γιὰ νὰ πάρει πίσω τὰ λεφτά της, στὴν ἀγκυλιὰ τῶν ξένων τοκογλύφων, με τοὺς ὁποίους συνεργαζότανε στενά.

Συγκέντρωσε μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὅλα σχεδὸν τὰ κεφάλαια τῆς χώρας καί, χρησιμοποιώντας τα σὲ τοκογλυφικὲς κυρίως τοποθετήσεις, στάθηκε μαζί με τὸ ξένο κεφάλαιο τὸ κυριότερο ἐμπόδιο στὴν ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου. Ἀπὸ τὸν παρακάτω πίνακα φαίνεται καθαρά ἡ σχέση τοῦ ἐνεργητικοῦ της διαφόρων χρονολογιῶν σὲ σύγκριση με τις χορηγήσεις της στὸ κράτος καί τις τοποθετήσεις της σὲ ὁμολογίες ἐθνικῶν δανείων.

Χρόνος	Σύνολο ἐνεργητικοῦ σὲ ἑκατ.	Χορηγήσεις στὸ κράτος καί σὲ ἐθνικὰ δάνεια	Ἀναλογίες τοῖς %
1885	222	70	31,5
1895	244	128	52,4
1900	315	143	45,3
1910	423	135	31,8
1920	3.963	1.511	38,1
1925	11.621	66.590	56,7
1927	10.142	6.487	63,9

Μὰ καί τὰ ὑπόλοιπα ἀπὸ τὸ ἐνεργητικὸ της ἦταν κι αὐτὰ τοποθετημένα τοκογλυφικὰ σὲ δήμους, κοινότητες, στὴν Κτηματικὴ Τράπεζα, στὸν ΑΣΟ, στὴν Ἀγροτικὴ Τράπεζα, στὸν Καπνικὸ Ὅργανισμό, στὴν ΚΕΠΕΣ, στὰ μοναστηριακὰ κτήματα, στὰ ἀνταλλάξιμα. Εἶναι ἐπίσης μέτοχος στὴν Πάουερ καί σὲ πολλὲς ἄλλες ληστρικές ἐπιχειρήσεις. Τις περισσότερες φορές, τὰ δάνεια τὰ ἔδινε μ' ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία. Στάθηκε ὁ πρόθυμος χρηματοδότης ὅλων τῶν τυχοδιωκτικῶν εἴτε δονκιχώτικων ἐπιχειρήσεων τῶν

φαιλοκρατικῶν κυβερνήσεων. Ἐχμεταλλεύτηκε καὶ καπηλεύτηκε κάθε ἐθνικὴ ὑπόθεση κι ἀπ' τὴν ὑπόθεση τῆς Μεγάλης Ἰδέας μόνο ἡ Ἐθνοτράπεζα ἔγινε μεγάλη. Ἐμμεσα τὸ ὁμολογεῖ κι ὁ Παπαχατζῆς στὸ κωμικὸ τοῦ ἄρθρου, ποὺ ἀναφέραμε πιὸ πάνω καὶ στὸ ὁποῖο γράφει : « Ἐν τῇ ἱστορικῇ τῆς ἀνελίξει ἡ τράπεζα δὲν ἀπέφυγε καὶ ἄλλας περιπετείας, ἰδίᾳ κατὰ τὰς περιόδους δημοσιονομικῶν δυσχερειῶν τοῦ κράτους. Πάντοτε ὁμως ἀναζωογονεῖται διὰ τὰ ἀφιερῶση ὅλας τὰς καθημερινῶς ἀξανομένας δυνάμεις τῆς ὑπὲρ τῶν γενικῶν τοῦ τόπου συμφερόντων καὶ τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ εὐημερίας, τῆς ὁποίας ὑπῆρξε καθ' ὅλον τὸν βίον τῆς ὁ κυριότερος, ἐπὶ πολλὰς δὲ δεκαετηρίδας, ὁ μοναδικὸς παράγων » !

Τὸ ξεπούλημα τῶν συμφερόντων τοῦ τόπου δὲν γνόρισε ὄρια : Ἀκόμα καὶ τὸ κείμενο τοῦ νομοσχεδίου γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ ΔΟΕ, ἡ διεθνῆς ἐπιτροπὴ τῶν τοκογλόφων τὸ διαπραγματεύτηκε καὶ τὸ σκάρωσε σὲ συνεργασία μὲ τὸν ὑπουργὸ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ διοικητὴ τῆς Ἐθνοτράπεζας, ὅπως τὸ ὁμολογεῖ κι ὁ Παπαχατζῆς ποὺ γράφει : « Εἰς τὴν ἀνώμαλον ἐκείνην περίοδον ἔθεσε τέρμα ἡ τῷ 1898 ἐγκατάστασις τοῦ Διεθνoῦς Οἰκονομικοῦ Ἐλέγχου κατόπιν μακρῶν διαπραγματεύσεων μετὰ τῶν ξένων πιστωτῶν, καθ' ἃς πρωτεύοντα καὶ ἐθνικῶς ὠφέλιμον ὄλον διεδραμάτισεν ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα διὰ τοῦ διοικητοῦ αὐτῆς ἀοιδίμου Στ. Στρέιτ ». Χρηματοδότησε πάντοτε μ' ἀπλοχεριὰ ὅλες τὶς ἀντιδραστικὰς καὶ χαιφιδικὰς ὀργανώσεις καὶ ὑποστήριξε ὅλες τὶς ἀντιστασιακὰς κυβερνήσεις, στὶς ὁποῖες συμμετεῖχε σχεδὸν πάντοτε καὶ ἀντιπρόσωπος-τοποτηρητῆς τῆς.

Σήμερα ποὺ ὠρίμασαν πιά οἱ συνθήκες γιὰ τὴ δημοκρατικὴ λύση τῶν ἐσωτερικῶν προβλημάτων τοῦ τόπου, ἡ Ἐθνοτράπεζα στέκεται ἕνα μεγάλο ἐμπόδιο στὴν προοδευτικὴ ἀναγέννηση τῆς Ἑλλάδας. Γι' αὐτὸ καὶ ἀπὸ ληστρικὴ καὶ ἐχμεταλλευτικὴ τράπεζα, πρέπει νὰ μετατραπεῖ σὲ τράπεζα τοῦ ἔθνους, ποὺ θὰ ὑποστηρίξει τὰ συμφέροντα τοῦ λαοῦ καὶ θὰ συντελέσει στὴν οἰκονομικὴ ἀνόρθωση καὶ τὴν εὐημερία τοῦ τόπου.

Β'. Ὁ ρόλος τῆς μοναρχίας

Ὅπως ἡ Ἐθνοτράπεζα, ἔτσι κι ἡ μοναρχία στὴν Ἑλλάδα παρουσιάζει μερικὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά, ὅταν θελήσει κανεὶς νὰ τὴ συγκρίνει μὲ μερικὲς ἄλλες χῶρες. Ἄλλου οἱ ρίζες τῆς εἶναι χωμένες στὰ βάθη τῆς ἱστορίας τοῦ κάθε λαοῦ, μερικὲς δυναστείες εἶναι δεμένες μὲ τὶς λαϊκὲς κι ἐθνικὲς του παραδόσεις καὶ ὑπῆρξαν βασιλιάδες ποὺ μπήκανε μπροστὰ καὶ πάλεψαν γιὰ τὴ λευτεριά καὶ τὴν πρόοδο τοῦ ἔθνους τους, ἀδιάφορο ἂν οἱ ἀπόγονοὶ τους ἐκφυλίστηκαν σὲ ὑπέρμαχους καὶ στυλοβάτες τῆς κάθε κυρίαρχης ἐκμεταλλευτικῆς τάξης. Μὰ κι ἡ ἴδια ἡ μοναρχία σὰν θεσμὸς στάθηκε σὲ μιὰ ὀρισμένη ἱστορικὴ ἐποχὴ προοδευτικὸς παράγοντας, στὶς περιπτώσεις ποὺ ἀγωνίστηκε κατὰ τῶν μεγάλων φεουδαρχῶν γιὰ τὴ δημιουργία ἐνιαίου συγκεντρωτικοῦ κράτους.

Στὴ δική μας ὁμως τὴν πατρίδα τέτοια πράγματα δὲν συμβῆκανε. Ἡ μοναρχία στάθηκε ὀλότελα ξένη στὸ λαὸ καὶ στὶς ἡρωικὲς ἐθνικὲς μας παραδόσεις. Πόσες καὶ πόσες προσπάθειες, ἄθλιες εἴτε κωμικὲς, δὲν ἔγιναν γιὰ νὰ πειστοῦν οἱ Ἕλληνες ὅτι οἱ βασιλιάδες, ποὺ μᾶς φόρτωναν κάθε τόσο, ἐνσάρκωναν τὰ ἰδανικά τῆς φυλῆς μας! Ἐπιστρατεύτηκαν οἱ «μαρμαρωμένοι» βασιλιάδες, οἱ Ἁγαθάγγελοι, καὶ τόσοι ἄλλοι ἀγύρτες καὶ ἀγυρτεῖς. Ὅμως, μόνο πρόσκαιρους ἐνθουσιασμοὺς κατὰφερναν ν' ἀνάβουν στὸν ἀνώριμο τότε πολιτικὰ ἑλληνικὸ λαὸ, ποὺ γρήγορα τοὺς ἐξάτιμιζε καὶ τοὺς ἐσβηνε ἢ πραγματικότητα, τὰ ἐσωτερικὰ προβλήματα, ποὺ ὅσο κι ἂν τὰ πίεζαν, ἐβγαῖναν πάλι σὲ λίγο στὴν ἐπιφάνεια τῆς οἰκονομικῆς, πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τῆς χώρας.

Οἱ βασιλιάδες ποὺ μᾶς ἐπέβαλαν οἱ ξένοι δὲν εἶχαν καμιὰ σχέση καὶ κανένα δεσμὸ μὲ τὸ λαὸ καὶ τὸ ἔθνος. Τὸν Ὄθωνα τὸν ἀνακάλυψαν ὁ Ἐυνάρδος κι ὁ Ρότσιλντ, τὸν Γεώργιο τὸν Α' ὁ Χάμπρο, τὸν Γεώργιο τὸ Β' μᾶς τὸν ἔφεραν γιὰ τοποτηρητὴ τους ὁ Χάμπρο καὶ τὸ Σίτυ.

Σχεδὸν ὅλοι τους καὶ σὰν ἄνθρωποι στάθηκαν πολὺ χαμηλά. Ὁ

“Οθωνας ἦταν ἓνας ἡλίθιος χοντροκέφαλος, πού ποτέ κανείς δὲν θὰ ἔκανε κουβέντα γιὰ δαῦτον, ἂν μιὰ χώρα δὲν εἶχε τὴν ἀτυχία νὰ τῆς τὸν φορτώσουν γιὰ βασιλιά τῆς. “Ὅσο γιὰ τὸν Γεώργιο, γιὰ νὰ κυριολεκτήσῃ κανείς θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν χαρακτηρίσῃ σὰν κτῆνος. Οἱ κυριότερες ἀσχολίες του ἦταν τὸ κρασί, τὰ λεφτὰ κι ἡ παιδοφάμπρικα, καθὼς λέει κι ὁ *Ραμπαγᾶς*. Σ’ ὅλη του τὴ ζωὴ δὲν διάβασε ἄλλα βιβλία, ἐκτὸς ἀπὸ τοῦ *Πῶλ ντὲ Κόκ!* Μὰ κι οἱ διάδοχοί του δὲν στάθῃχαν πιὸ ἄξιοι. Γενικὰ ἂν κρίνει κανείς ὅλα τοῦτα τὰ πρόσωπα καὶ τίς πράξεις τους, ἀρκεῖ γιὰ νὰ καταδικάσῃ ἀδίστακτα σὲ θάνατο τὸ θεσμὸ τῆς μοναρχίας μαζί μὲ τὸ φαυλοκρατικὸ καθεστῶς πού τὸν ὑπόθαλψε καὶ τὸν ἔθρεψε.

Ἡ μοναρχία πρωταγωνίστησε πάντοτε στὴν ὀργάνωση τῶν τυχοδιωκτικῶν ἐπιχειρήσεων, πού τίς προκάλεσαν γιὰ ν’ ἀποσπάσουν τὴν προσοχὴ τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὰ ἐσωτερικὰ προβλήματα. Οἱ βασιλιάδες προσεταιρίστηκαν κατὰ κανόνα τοὺς πιὸ ἀντιδραστικούς, τοὺς πιὸ ἀντικλαϊκοὺς πολιτικούς. Ὁ “Οθωνας τὸν Κωλέττη, ὁ Γεώργιος ὁ Α’ τὸν Βούλγαρη, τὸν Δεληγιάννη, τὸν Ράλλη κλπ., ὁ Κωνσταντῖνος ἐπιχείρησε μὲ κάθε τρόπο ν’ ἀπαλλαγτεῖ ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τοῦ Βενιζέλου καὶ ν’ ἀγκαλιάσῃ τοὺς φαυλοκράτες, καὶ ὁ Γεώργιος ὁ Β’ βρῆκε τὸν Μεταξᾶ.

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπ’ αὐτὰ, ἐκεῖνο πού ἐνδιαφέρει ἐδῶ πέρα εἶναι ὅτι τὸ ξένο κεφάλαιο βρῆκε στὴ μοναρχία ἕναν ἀπὸ τοὺς καλύτερους συνένουχους, συνεργούς καὶ συναγωνιστὲς στὸ ἔργο τῆς καταλήστεψης τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ρημάγματος τῆς χώρας. Στὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου εἶδαμε ἀνάγλυφο τὸ ρόλο αὐτό. “Ὅλοι οἱ βασιλιάδες ἦταν κατὰ πρῶτο καὶ κύριο λόγο πράκτορες καὶ προστατευόμενοι τῶν ξένων ἀντιδραστικῶν πλουτοκρατικῶν κύκλων καὶ γι’ αὐτὸ ἀνταπόδιδαν μὲ τὸ παραπάνω τίς εὐεργεσίες πού χρωστοῦσαν στοὺς πάτρωνες καὶ προστάτες τους. Κι ἔτσι, μοναρχία, Ἐθνοτράπεζα, ξένοι ὁμολογιούχοι, Ἑλληνες ἀστοτσιφλικάδες καὶ « προστάτιδες » δυνάμεις ἀποτελέσαν ἓνα σιχαμερὸ μπουκέτο, πού ἡ μυρουδιά του δηλητηρίασε τὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ἔθνους μας. Γι’ αὐτό

κι ἡ πλατιά λεωφόρος πού θά ὀδηγήσει τὴν Ἑλλάδα στὴν ἀναγέννηση, τὴν προκοπή καὶ τὴν εὐτυχία πρέπει ἀπαραίτητα νὰ περάσει ἀπὸ τὸ κοιμητήρι τῆς μοναρχίας καὶ τῶν βασιλιάδων.

Γ'. Ὁ ρόλος τοῦ ΔΟΕ *

Ὁ ΔΟΕ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ δῶρα πού χάρισε στὴν Ἑλλάδα ἡ πολιτικὴ τῶν ἀστοκοτζαμπάσηδων καὶ τὸ ξένο κεφάλαιο. Εἶναι τὸ σῆμα κατατεθὲν τῆς ἱεραῆς συμμαχίας τῶν ντόπιων μὲ τοὺς ξένους κεφαλαιούχους. "Ὁλος ὁ κόσμος βουίζει πῶς ἡ ἐπιβολή του ἀπέτελεσε καὶ ἀποτελεῖ σοβαρὴ μείωση τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τῆς χώρας μας. Καὶ ὅμως ἐμεῖς, ἡ «ἐπίσημη» Ἑλλάδα, καμαρώνουμε γιατί τάχα ὁ ΔΟΕ ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα!

Δὲν εἶναι λίγοι οἱ ἀστοὶ πολιτικοὶ καὶ οἰκονομολόγοι πού τὸν ὑμνήσανε καὶ τὸν δοξολογήσανε ἐπειδὴ, καθὼς λένε, ἔσωσε τὸν τόπο μας ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ καταστροφή.

Ἀνάφερα ἀρκετὰ στὸ κεφάλαιο πού περιγράφω τὸν τρόπο τῆς ἐπιβολῆς του. Ἀκόμα κι ὁ Ἄγγελος Ἀγγελόπουλος τὸ 1937 ἔγραφε ὅτι «ἡ ἐγκαθίδρυσις τοῦ ἐλέγχου εἶχεν ἀναμφισβητήτως ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας».

Τὸ πιὸ ἀξιοθρήνητο γιὰ τὴν κυρίαρχη τάξη εἶναι πού προσπαθεῖ νὰ ξεμοναχιάσει τὴν οἰκονομικὴ πλευρὰ τοῦ ζητήματος, χωρὶς νὰ δίνει καμιὰ σημασίαν στὴν πολιτικὴ, προσπαθεῖ νὰ ξεχωρίσει τὸ ΔΟΕ ἀπὸ τοὺς ξένους τοκογλύφους, λὲς κι ἀποτελεῖ κανένα ἀνεξάρτητο οἰκονομικὸ ὄργανισμὸ πού δουλεύει γιὰ τὰ συμφέροντα τῆς χώρας.

Ἐκεῖ εἶναι πιὸ εὐκόλο νὰ θολώσεις τὰ νερὰ μὲ χίλιους δυὸ ταχυδακτυλουργικούς λογαριασμούς καὶ μὲ γελοῖα σοφίσματα. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι πολὺ διαφορετικὴ.

* Ἡ ἐνότητα βασιζέται στὴν ἐκδοση τῆς «Σύγχρονης Ἐποχῆς». Δὲν ἐντοπίστηκε οὔτε στὸ πρωτότυπο οὔτε στὸ ἀντίγραφο. (Σ.τ.ἐπ.)

Ὁ ΔΟΕ μᾶς ἐπιβλήθηκε μὲ τὴ βία ἀπὸ τὸ ξένο κεφάλαιο καὶ τοὺς ντόπιους ἀστοκοτζαμπάσηδες, μὲ μοναδικὸ σκοπὸ νὰ ἐξασφαλίσει μιὰ γιὰ πάντα τὰ συμφέροντα τῶν ξένων καὶ ντόπιων τοκογλύφων. Ὅταν πάρουμε σὰν βάση αὐτὴ τὴν ὀλοφάνερη διαπίστωση, τότε ἀμέσως βγαίνει τὸ συμπέρασμα ὅτι ὅποιος παινεύει τὸ ΔΟΕ ἢ εἶναι ἄθλιος πράκτορας αὐτῶν πού μᾶς τὸν ἐπιβάλανε ἢ δὲν ξέρει τί τοῦ γίνεται καὶ λέει κουραφέξαλα.

Γιατὶ εἶναι ἀφάνταστο ἓνας ληστρικός ὀργανισμὸς, πού μοναδικὸς του σκοπὸς εἶναι νὰ ξεζουμίζει τὸ λαϊκὸ εἰσόδημα μιᾶς χώρας, νὰ συντελεῖ ταυτόχρονα καὶ στὴν πρόοδο αὐτῆς τῆς χώρας!

Ὅλο τὸν 20ὸ αἰῶνα, ὁ λαὸς μας γίνεται ὅλο φτωχότερος καὶ μιὰ ἀπὸ τίς κυριότερες αἰτίες εἶναι τὸ ὅτι ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ ἔθνικὸ εἰσόδημα πῆγαινε στὸ ἐξωτερικὸ ἢ συγκεντρώθηκε στὰ χέρια τῶν ντόπιων πλουτοκρατῶν. Καὶ τὸ ἔργο αὐτὸ ἀνάλαβε νὰ τὸ ἐκτελεῖ ὁ ΔΟΕ. Ἔτσι, σιγὰ σιγὰ τὸ ἀγαπημένο τοῦτο παιδί τους γινόταν ὁ εἰσπράκτορας καὶ ταμίας τοῦ λαϊκοῦ ἰδρώτα, πού τὸν μάζευε μὲ τὴ μορφή τῶν φόρων καὶ δασμῶν γιὰ νὰ τὸν στείλει στοὺς ξένους, μὰ καὶ στοὺς δικούς μας τοκογλύφους.

Οἱ θεωρητικοὶ ἀπολογητὲς του ὅμως δὲν περιορίζονται σὲ γενικές γνώμες, μὰ φέρνουν καὶ συγκεκριμένα ἐπιχειρήματα. Ἐκεῖνο πού κανοναρχᾶνε πιὸ συχνὰ εἶναι ὅτι ὁ ΔΟΕ πέτυχε τὴ νομισματικὴ καὶ συναλλαγματικὴ μας ἐξυγίανση. Ἀπ' αὐτὴ ὅμως τὴν ἐξυγίανση μόνον ὁ ΔΟΕ βγήκε περισσότερο κερδισμένος, γιατί ἔτσι, καθὼς εἶδαμε, μᾶς ἄρμεγε καλύτερα καὶ συστηματικότερα. Δὲν τὴν προκάλεσε ὅμως αὐτός, ἴσα ἴσα, τὸ ἄγριο ξεζούμισμα τοῦ ἀναιμικοῦ μας προϋπολογισμοῦ θὰ ἔφερνε μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια καινούργιο πληθωρισμὸ μόλις θὰ ἔλειπαν καινούργια δάνεια. Τὴ σταθεροποίηση τῆς δραχμῆς τὴν προκάλεσε τὴν περίοδο ἐκείνη πρῶτα πρῶτα ἡ αὔξησιν τοῦ ἔθνικου εἰσοδήματος καὶ τῶν ἐξαγωγῶν μας καὶ κοντὰ σ' αὐτὸ τὰ κέρδη τῆς ναυτιλίας καὶ τὰ ἐμβάσματα τῶν ὁμογενῶν, πού ἄρχισαν τότε νὰ μπαίνουν στὴν Ἑλλάδα.

Ὁ ΔΟΕ μόνον ζόρισε ἄρκετὰ τὰ πράγματα, ὥστε ἡ δραχμὴ νὰ

ξεπεράσει τὸ φράγχο καὶ ἔτσι μὲ τὶς γνωστές του παπατζίδικες ταχυδακτυλουργίες ν' αὐξήσῃ τὰ ποσοστὰ τῶν τοκογλύφων. Καὶ τὸ γεγονός αὐτὸ εἶχε γιὰ τὴν οἰκονομία τῆς χώρας μας ἀποτελέσματα ὄχι εὐχάριστα.

Ὁ Ζολώτας στὸ βιβλίον του *Συναλλαγματικὰ καὶ νομισματικὰ φαινόμενα* γράφει ὅτι « ἡ ὑπολανθάνουσα παρατεταμένη οἰκονομικὴ κρίσις, ἣτις ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τῆς πολιτικῆς τοῦ ἀντιπληθωρισμοῦ, ἐξηκολούθησεν ὑφισταμένη » ἴσαμε καὶ πέρα ἀπὸ τὸ 1909. Καὶ ἀκόμα προσθέτει ὅτι « ἡ σταθεροποίησις τῆς τιμῆς τοῦ ἐθνικοῦ νομίσματος παρὰ τὴν ἐπιτευχεθεῖσαν ἰσοτιμίαν καθίστατο προβληματικὴ ».

Καὶ δὲν εἶναι μόνο ἡ δραχμὴ μας, πού 'γινε κηδεμόνας τῆς ὀ ΔΟΕ. Ἀποτέλεσε πραγματικὸ κράτος ἐν κράτει καὶ χαντάκωσε τὶς παραγωγικὰς καὶ πλουτοφόρας πηγὰς τῆς χώρας.

Ἄρκετὰ καθαρὰ μιλάει τὸ παράδειγμα τῆς ναξιώτικης σμύριδας. Ολόκληρῃ ἡ ἀκαθάριστη ἀπόδοσις ἀπὸ τὴν πούλησίν της ἔχει διατεθεῖ γιὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἐλληνικοῦ δημόσιου χρέους καὶ μάλιστα εἶναι ἀπὸ τὴν κατηγορίαν ἐκείνῃ τῶν ἐσόδων, πού τὰ πλεονάσματά τους χρησιμεύουν γιὰ τὴν αὐξηση τῶν τόκων. Σύμφωνα μὲ τὴ σύμβαση (νόμος ΒΨΙΑ τοῦ 1898), οἱ ὅροι τῆς ἐκμετάλλευσής της σμύριδας καὶ ἡ τιμὴ της καθορίζονται ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ὕστερα ἀπὸ συνεννόησιν μὲ τὸ ΔΟΕ. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ βέτο τό 'χει πάντοτε ὁ διεθνὴς ἔλεγχος καὶ ἔτσι ἐπικρατεῖ πάντοτε ἡ γνώμη του καὶ στὸν τρόπο τῆς ἐκμετάλλευσής, πού εἶναι ἀφάνταστα πρωτόγονος, καὶ στὸ ζήτημα τοῦ καθορισμοῦ τῆς τιμῆς. Ὁ ΔΟΕ ἔχει συμφέρον νὰ πουλιέται ἀκριβὰ ἡ σμύριδα. Σὲ περίοδον ὅμως συναγωνισμοῦ οἱ τιμὲς πρέπει νὰ πέσουν. Τὸ ὑπουργεῖο πολλὰ φορὰς ζήτησε νὰ ρίξει τὶς τιμὰς καὶ ἄλλες τόσες ὁ ἔλεγχος μὲ τὴν ἀπληστία του ἀρνῆθηκε. Ἐτσι ἄρχισαν οἱ διαπραγματεύσεις γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα πού κράτησαν ἀπὸ τὸ 1929 ἴσαμε τὸ 1931.

Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ χαντακωθεῖ ἡ ἐξαγωγή τῆς δικιᾶς μας σμύριδας καὶ νὰ πάρει τὴ θέση τῆς ἡ τούρκικης.

‘Από τὸ ’34 ἔχουμε σταθερὸ πέσιμο τῆς πούλησης, ἐνῶ στὴν τούρκικη ἐξαγωγή ἔχουμε αὐξηση.

‘Ορίστε ὁ σχετικὸς πίνακας :

Χρόνος	Ἑλληνικὴ σὲ τόνους	Τούρκικη
1934	13.192	6.704
1935	12.511	11.625
1936	11.785	20.550

Κατάντησε, λοιπόν, σὲ κάθε βῆμα μας νὰ συναντᾶμε τὸ ΔΟΕ, πὺ φροντίζει μὲ κάθε τρόπο νὰ μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν παρουσία του. Κάνεις ν’ ἀνάψεις ἓνα σπύρτο καὶ βλέπεις στὸ κουτὶ κολημένο τὸ σῆμα του. Τὸ ἴδιο ὅταν καπνίζεις ἓνα τσιγάρο πὺ ὅταν τὸν καλὸ καιρὸ τὸ ἀγοράζαμε πενήντα λεπτά, σχεδὸν τρία λεπτά μονάχα ἔπαιρνε ἀπ’ αὐτὰ ὁ καπνοπαραγωγὸς καὶ πάνω ἀπὸ τριάντα ὁ ΔΟΕ. Στὰ ἔνσημα, στὶς κάσες τοῦ πετρελαίου, στὰ τραπουλόχαρτα, παντοῦ ΔΟΕ, ΔΟΕ, ΔΟΕ!

Καὶ ὁ Σ. Κορώνης ὁμολογεῖ, καθὼς εἶδαμε, ὅτι τὸ συστηματικὸ ξεζούμισμα τῆς χώρας ἀπὸ τὸ ΔΟΕ ἐμπόδιζε νὰ γίνουν σιδηροδρομικὲς γραμμὲς στὴν Ἑλλάδα.

‘Ωστε, μὲ δύο λόγια, ὁ διεθνὴς ἔλεγχος στάθηκε τὸ μαντρόσκυλο τοῦ ξενικοῦ κεφαλαίου καὶ δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ χαντακώσει τὴν οἰκονομία καὶ τὴ γενικότερη ἐξέλιξή μας. Γιατί, λοιπόν, τότε ἡ κυρίαρχη τάξη τοῦ τόπου μας κόβεται γιὰ νὰ ὑπερασπίσει αὐτὴ τὴ λάμια, πὺ μᾶς ρουφάει τὸ αἷμα; Αὐτὸ θὰ τὸ ἐξηγήσουμε εὐκολα ὅταν θυμηθοῦμε ἀπὸ ποιὸς ὀργανώθηκε ἡ συνωμοσία γιὰ τὴν ἐπιβολή του.

Πιὸ εὐκολα ὁμως μᾶς τὸ ἐξηγεῖ καὶ ὁ παρακάτω πίνακας πὺ δείχνει πῶς εἶναι μοιρασμένοι στὶς διάφορες χῶρες οἱ τίτλοι τοῦ ἐξωτερικοῦ μας χρέους πὺ τὸ ἐξυπηρετεῖ ὁ ΔΟΕ.

Χώρες	Άναλογία %
Άγγλία	41,21
Γαλλία	7,78
Άν. Πολιτείες	12,02
Αίγυπτος	0,06
Έλλάς	38,93

Δηλαδή τὰ 39% τῶν ὁμολογιῶν τοῦ ἔξωτερικοῦ μας χρέους ποῦ ἔχει ἀναλάβει νὰ τὰ εἰσπράξει ὁ ΔΟΕ, τίς κατέχουν ἄνθρωποι ποῦ μένουν στὴν Ἑλλάδα, δηλαδή Ἑλληνες.

Στὸ ποσοστὸ αὐτὸ πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ τὸ 0,06% τῆς Αἰγύπτου, γιατί κι αὐτῶν οἱ κάτοχοι εἶναι ὁμογενεῖς. Ἄν τώρα βάλεις καὶ τὰ ἐσωτερικὰ δάνεια ποῦ ἐξυπηρετεῖ ὁ διεθνὴς ἔλεγχος -ἀνταλλάξιμα κλπ.-, τότε τὸ ποσοστὸ γίνεται πολὺ μεγαλύτερο. Καὶ ἔτσι καταντᾶει ὁ ΔΟΕ νὰ ἔναι μισὸς τῶν ξένων τοκογλύφων καὶ μισὸς δικὸς μας! Φτάνει μόνο αὐτὸς ὁ ἄνομος συνεταιρισμὸς σὲ βάρος τοῦ λαοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδας γιὰ νὰ καταδικάσει κανεῖς ὀριστικὰ καὶ τελεσίδικα τὴν κυρίαρχη τάξη τῆς χώρας μας.

Σ' αὐτὸ, ἄλλωστε, βρίσκεται τὸ μυστικὸ του γιατί δὲν βρέθηκε οὔτε ἓνας πολιτικὸς ἀπ' αὐτοὺς ποῦ ἀνακατώθηκαν στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας μας, ποῦ νὰ βγεῖ ἀνοιχτὰ καὶ νὰ καταγγεῖλει τὸν πραγματικὸ ρόλο τοῦ ΔΟΕ.

Μιὰ κι ἐπαίρνε καὶ ἡ τάξη τους τὸ μερτικὸ της ἀπὸ τὸ ξεζούμισμα τοῦ λαοῦ καὶ τῆς χώρας, συνήθισαν καὶ αὐτοὶ ὅπως τὸ σκυλὶ συνηθίζει στὸ μαστίγιο, στὸν ἔλεγχο τοῦ ἀφέντη του. Πόσο βολικὴ ἔρχεται στοὺς Ἑλληνες ἀστοτσιφλικάδες ἡ ἑταιρεία διαχείρισης τῶν ὑπεγγύων προσόδων τοῦ Χάμπρο, ποῦ τὴ χρησιμοποιεῖ ὁ ἔλεγχος σὰν βάση του, ἀποδείχεται καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι τὸ 1925, ὅταν ἔληξε ἡ 25χρονη διάρκειά της ποῦ ὄριζε ἡ σύμβαση τοῦ '98, ὁ Πάγκαλος μὲ τὸν Κοφινᾶ ἀνανεώσανε τὴ σύμβαση γι' ἄλλα δέκα χρόνια καὶ τὸ ἴδιο ἔγινε τὸ 1935. Ἡ καινούργια ὅμως Ἑλλάδα δὲν εἶναι πιά

ἡ Ἑλλάδα τοῦ 1935 καὶ πολὺ περισσότερο τοῦ 1898. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ποὺ πάλειψε στὸ βουνό, δὲν ἔχει καμιά διάθεση ν' ἀνεχτεῖ μπροστὰ στὰ μάτια του νὰ προσβάλλονται τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῆς χώρας του ἀπὸ τοὺς κάθε λογῆς ἐλέγχους κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

Τρομερά καταθλιπτικές μπορούμε να χαρακτηρίσουμε τις συνέπειες που προκάλεσε τὸ ξένο κεφάλαιο πάνω στὰ δημόσια οἰκονομικά μας. Μιὰ ἀπόλυτη, ἐξακρίβωση δὲν εἶναι, βέβαια, τόσο εὐκόλη. Ὁ Λασσάνης γράφει –καὶ μαζί του συμφωνεῖ κι ὁ Ἀνδρέαδης– ὅτι τὸ δημοσιονομικὸ μας πρόβλημα δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἐρευνηθεῖ καὶ νὰ μελετηθεῖ ἐξαιτίας τῆς σκόπιμης πλαστογράφησης πού 'καναν στὰ δημόσια βιβλία οἱ ἐνδιαφερόμενοι, γιὰ νὰ σκεπάσουν τις καταχρήσεις τους. Τὸ ξένο κεφάλαιο χόρευε κι ἀλώνιζε ἀσύδοτο στὴ χώρα μας, μὲ τὴ συνεργασία τῶν περισσότερων ντόπιων ὑπουργῶν καὶ πρωθυπουργῶν, πού κατόπιν φρόντιζαν πολλές φορές νὰ ἐξαφανίσουν τὰ ἴχνη τοῦ ὀργίου, μιὰ κι εἶχαν πάρει κι οἱ ἴδιοι μέρος. Ὅσο εἶναι δυνατὸ, ἄς δοῦμε τις συνέπειες τοῦ ξένου κεφαλαίου στὴ δημόσια οἰκονομία καὶ τὸ ἐθνικὸ μας εἰσόδημα.

Α'. Προϋπολογισμὸς

Λένε ὅτι ὁ προϋπολογισμὸς μιᾶς χώρας εἶναι ὁ καθρέφτης τῶν οἰκονομικῶν της. Τὸ ἐνεργητικὸ ἢ τὸ παθητικὸ πού ἀφήνει, ὁ καταμερισμὸς τῶν κονδυλίων, ἡ αὐξηση, ἢ ἡ ἐλάττωση σὲ σύγκριση μὲ τις προηγούμενες χρονιές δείχνει –κάτω ἀπὸ ὁμαλές συνθῆκες– τὴν καλὴ εἴτε ἄσχημη πορεία τῆς οἰκονομίας τοῦ κάθε τόπου. Μπορεῖ γιὰ τις ἄλλες χώρες νὰ 'χει σχετικὴ ἐφαρμογὴ τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ἀλλὰ στὴν Ἑλλάδα, ἂν τὸ πάρει κανεὶς σὰν βάση τῆς ἐρευνᾶς του, μπορεῖ νὰ καταλήξει σὲ συμπεράσματα ἔξω ἀπὸ κάθε πραγματικότητα. Κι αὐτὸ συμβαίνει γιὰτὶ στὴ σύνταξη τοῦ προϋπολογισμοῦ δὲν ἔπαιζε

μεγάλο ρόλο ή οικονομική κατάσταση τῆς Ἑλλάδας, ὅσο ή ρουσφετολογική και ἀρπακτική ὄρεξη τῶν Ἑλλήνων ὑπουργῶν και οἱ ληστρικές διαθέσεις τῶν ξένων τοκογλύφων. Οἱ σπατάλες, οἱ ρεμούλες και ή ρουσφετολογία τῶν πρώτων δημιουργοῦσαν πάντα ἐλλείμματα. Γιὰ νὰ τὰ ἀντιμετωπίσουν ὕστερα κατάφευγαν σὲ φόρους, χωρὶς νὰ λογαριάζουν ποτὲ τὴν ἀντοχή τοῦ λαοῦ. "Όταν πάλι ή λαϊκὴ ἀντίσταση δὲν τοὺς ἐπέτρεπε τὴ συνέχισι τῆς φορομπηχτικῆς πολιτικῆς, εἶτε ἀφοῦ ἐξαντλοῦσαν τὸ ἔσχατο ὄριο τῆς οἰκονομικῆς ἀντοχῆς τῶν ἐργαζομένων, τότε ἐβγαίναν ζητιανιά γιὰ καινούργιο δάνειο. Οἱ ὄροι του σπάνια τοὺς ἐνδιέφεραν. Τὸ ζητοῦσαν ὅσο ὅσο, φτάνει νὰ τὸ 'παιρναν στὰ χέρια τους. Τὸ δάνειο ὅμως εἶχε τοκοχρεολύσια πού 'πρεπε ὀπωσδήποτε νὰ πληρωθοῦν, και ή ἀνάγκη αὐτὴ προκαλοῦσε σὲ λίγο καινούργιο φούσκωμα τοῦ προὔπολογισμοῦ. "Όταν ὅμως οὔτε οἱ φόροι οὔτε ή ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία οὔτε ἐσωτερικὸ δάνειο οὔτε κανένα ἄλλο γιατροσόφι ἦταν ἱκανὸ νὰ ἐξοικονομήσει τὸ τοκοχρεολύσιο, τότε ἀναγκαστικὰ ἐπαιρναν τὸ δρόμο τῆς φτώχεις, πού 'φερνε μαζὶ τῆς τρομερὲς συμφορὲς και ἐξευτελισμοὺς στὴν πατρίδα μας.

Πάντως, σ' ὅλες αὐτὲς τίς περιπτώσεις τὰ σπασμένα τὰ πλήρως ὁ προὔπολογισμὸς και σὲ τελευταία ἀνάλυση, φυσικά, ὁ λαὸς πού πλήρωνε τὸν προὔπολογισμὸ. Ὁ παρακάτω πίνακας δείχνει ἀρκετὰ καθαρά πὼς ή αὐξηση τῆς ὑπηρεσίας δημόσιου χρέους ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς κυριότερους συντελεστὲς πού φούσκωναν τὸν προὔπολογισμὸ.

Οἰκονομικὸ ἔτος	Ἑπηρεσία δημόσιου χρέους σὲ ἑκατομμύρια	Τακτικὰ ἔσοδα σὲ ἑκατομμύρια	Ἐναλογία %
21-24	1.023	3.299	31
24-25	1.302	4.684	27,7
25-26	1.578	5.567	28,3
26-27	2.925	7.023	41,6
27-28	2.260	8.807	25,6
28-29	3.688	9.657	40,7
29-30	3.328	9.242	36
30-31	3.300	9.012	36,6
31-32	3.026	8.551	35,3

Τò 1936, τò δημόσιο χρέος απορροφοῦσε ἀπ' τὸν προϋπολογισμό τὸ 36%, ἐνῶ τὴν ἴδια χρονιά στὶς ἄλλες βαλκανικὲς χῶρες ἡ ἀναλογία ἦταν πολὺ μικρότερη.

Βουλγαρία	17,9%	Τουρκία	14,8%
Ρουμανία	17,6%	Σερβία	11,9%

Κι ἀπὸ τὸ ποσοστὸ τῆς Βουλγαρίας, τὸ μεγαλύτερο μέρος προερχόταν ἀπὸ πολεμικὰ χρέη. Τò 1936, μετὰ τὴ χρεοκοπία, ἡ ἀναλογία αὐτὴ μεταβλήθηκε, μὰ καὶ πάλι διατηρήσαμε τὰ πρωτεῖα.

Ἑλλάδα	17,6%	Τουρκία	13,8%
Ρουμανία	14,2%	Οὐγγαρία	11,5%
Γιουγκοσλαβία	13,9%	Πολωνία	10%

Ἡ διαφορά τὸ 1939 ἔγινε μεγαλύτερη γιατί ὁ Μεταξᾶς αὐξήσε τὸ ποσοστὸ τῶν τόκων καὶ γίνεται πιὸ μεγάλη, γιατί ἐνῶ ὅλες σχεδὸν οἱ χῶρες εἶχανε συμβιβαστεῖ νὰ πληρώσουν τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ τῆς ἐξυπρέτησης τῶν ξένων δανείων μὲ τὸ ἐθνικὸ τους νόμισμα, ἐμεῖς ὑποχρεωθήκαμε νὰ τὰ πληρώνουμε σὲ χρυσό.

Ὁ πιὸ κάτω πάλι πίνακας δείχνει τί θραύσι, ἔκαναν στὸν προϋπολογισμό οἱ ξένοι καὶ ντόπιοι ὁμολογιούχοι σὲ διάφορες ἐποχές :

Χρόνος	Ἀπορρόφηση	Χρόνος	Ἀπορρόφηση
1881	49,1%	1922	26,2%
1892	50%	1932	35,3%
1893 ⁽¹⁾	29,4%		35,3%
1910	25,7%	1932 ⁽²⁾	85,1%

(1) Φτώχεια.

(2) Μετὰ τὴν ἄρση τῆς σταθεροποίησης.

Τὸ τεράστιο αὐτὸ ποσοστὸ προερχόταν πάντοτε ἀπὸ φόρους ποὺ 'πεφταν μονοπωλιακὰ στὶς πλάτες τῶν λαϊκῶν στρωμάτων! Κάθε δάνειο ἔφερε μ' ἀκρίβεια μαθηματικὴ καινούργιους φόρους, ἐλλείμματα κι ὕστερα δημιουργήσε τὴν ἀνάγκη καινούργιου δανείου. Στὸν παρακάτω πίνακα παραθέτουμε τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα ἀρκετῶν χρόνων:

Χρόνος	Ἔσοδα	Ἔξοδα	Χρόνος	Ἔσοδα	Ἔξοδα
1890	123	141	1908	126	133
1891	106	122	1910	174	140
1894	102	85	1914	559	482
1897	98	137	1918-19	1.250	1.446
1898	331	312	1922-23	5.158	3.833
1901	167	114	1931-32	11.076	11.098
1905	129	116	1933-34	8.468	7.705

Ὅπου ὑπάρχει περίσσειμα, ἔχει γίνει ἐκεῖνο τὸ χρόνο ἢ δάνειο -ἐξωτερικὸ εἴτε ἐσωτερικὸ- ἢ φτώχεια. Σὲ λίγο ὁμως ξαναρχίζουν τὰ ἐλλείμματα, προσπαθοῦν στὴν ἀρχὴ νὰ τὰ συγκρατήσουν μὲ φόρους κι ὕστερα ξανακαταφεύγουν σὲ καινούργιο δάνειο ἢ σὲ φτώχεια. Φαῦλος κύκλος ἄθλιων φαυλοκρατῶν.

Β'. Φορολογία

Στὴν Ἑλλάδα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη χώρα τῆς Εὐρώπης, τὰ βάρη τοῦ προϋπολογισμοῦ τὰ σηκώνουν σχεδὸν μονοπωλιακὰ οἱ ἐργαζόμενες μάζες. Οἱ φόροι πέφταν ἀποκλειστικὰ πάνω στὸ φτωχικό εισόδημα τοῦ ἀγρότη, τοῦ ἐργάτη, τοῦ βιοτέχνη, τοῦ ὑπάλληλου, τοῦ ἐπιστήμονα, τοῦ ἐπαγγελματία. Φορολογοῦσαν βαριά, ὕστερ' ἀπὸ κάθε δάνειο, τὰ εἶδη πρώτης ἀνάγκης, προτιμώντας σχεδὸν πάντοτε τοὺς ἔμμεσους φόρους, ποὺ ληστεύουν τὸ λαϊκὸ εἰσόδημα.

Ο παρακάτω πίνακας δείχνει πόσο αντιλαϊκή ήταν η φορολογική πολιτική των ελληνικών κυβερνήσεων, σε σύγκριση μ' άλλες χώρες :

ΤΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΒΑΡΗ ΣΕ ΕΙΔΗ ΠΡΩΤΗΣ ΑΝΑΓΚΗΣ			
	Ζάχαρη	Καφές	Καπνός
Έλλάδα	269%	92%	350%
Άγγλία	72%	20%	343%
Όλλανδία	50%	128%	172%
Γαλλία	72%	53%	180%

Η Έλλάδα επίσης είναι από τις ελάχιστες χώρες που 'χει επιβαρύνει με βαρύτατο δασμό το ψωμί.

Το 1931 ο δασμός στο στάρι έφτασε στα 80,79% ! Δηλαδή αν το ψωμί που 'ρχόταν από το εξωτερικό στοίχιζε πέντε δραχμές, ο λαός το αγόραζε έννιά.

Έτσι επόμενο ήταν η χώρα μας να 'χει τα πρωτεία και στη γενική φορολογική επιβάρυνση κατά κάτοικο, όπως δείχνει ο πίνακας που τον αναφέρει ο Άγγελος Άγγελόπουλος :

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗ ΚΑΤΑ ΚΑΤΟΙΚΟ ΣΕ ΤΙΜΑΡΙΘΜΙΚΑ ΦΡΑΓΓΑ			
Έλλάδα	83,40	Γουγκοσλαβία	33,96
Τουρκία	24,10	Ρουμανία	42,61
Βουλγαρία	28,06		

Κατά το Άνωτατο Οικονομικό Συμβούλιο, πάλι η φορολογική επιβάρυνση της Ελλάδας είναι τετραπλάσια της τουρκικής, τριπλάσια της βουλγαρικής και διπλάσια της ρουμανικής. Η επιβάρυνση αυτή μεγάλωσε περισσότερο από το 1936, ύστερα από τις φορολογικές « τροποποιήσεις » του Μεταξά και τον υπερτροφικό προϋπολογισμό των 16 εκατομμυρίων.

Τò 1874, ή φορολογία έφτανε τὰ 19 χρυσὰ φράγκα τò άτομο, τò 1897 37,50, δηλαδή διπλασιάστηκε, και τò 1937 τετραπλασιάστηκε ! Μια οίκογένεια με εισόδημα προπολεμικό 2.500 δραχμές πλήρωνε τīs 1.270 σέ φόρους ! 'Η είσπραξη όμως τόσο βαριών κι ανήκουστων φόρων ήταν άρκετὰ δύσκολη. 'Ο λαός άντιστεκόταν, οί χωροφύλακες χρησιμοποιούσαν τή φωτιά και τò σίδηρο. Τò έπεισόδιο τής Χαλκιδικής πού άναφέραμε σέ προηγούμενο κεφάλαιο δέν ήταν ένα άπλό έπεισόδιο πού ξετυλίχτηκε σ' ένα χωριό, αλλά ένα καθημερινό σχεδόν φαινόμενο, πού ξετυλιγόταν σ' όλα τὰ χωριά τής 'Ελλάδας. Τόν καιρό τού 'Οθωνα χρησιμοποιούσαν μεσαιωνικά βασιανιστήρια για τήν είσπραξη τών φόρων. 'Η ίδια κατάσταση συνεχίστηκε μέχρι χτές.

Αυτό όμως έπεισε τīs κυβερνήσεις ν' άποφεύγουν τούς άμμεσους φόρους και νά στραφούν πρòς τούς έμμεσους, πού είσπράττονται πιο εύκολα χωρίς μουρμουρητά, διαμαρτυρίες και ξεσηκώματα. Σέ χώρες μάλιστα καθυστερημένες, όπως ήταν ή 'Ελλάδα, οί λαϊκές μάζες δυσκολεύονται ν' άντιληφθούν ότι στη ζάχαρη, π.χ., πληρώνουν 269% φόρο πάνω στην αξία της, είτε ότι στα 50 λεπτά πού είχε τòτσιγάρο, τὰ 40 ήταν φόρος, ότι στη μια οκά ψωμί κρατάνε δυò και τρεις δραχμές φόρο κλπ. Αυτό τò διαπίστωσε ó Μοντεσκιέ στόν καιρό του πού γράφει στο *Πνεύμα τών νόμων* ότι « οί επί τών έμπορευμάτων φόροι -οί έμμεσοι, δηλαδή- είναι οί ολιγώτερον μισητοί υπό τού λαού, παρά τού όποίου δέν ζητούνται επισήμως, εις τρόπον ώστε νά άγνοεί σχεδόν άν πληρώνη αυτούς ». Πιò ζωντανό είναι ένα κομμάτι τού Γάλλου διανοούμενου Τέν, όπου μιλώντας στο βιβλίο του *Les origines de la France contemporaine* για τούς έμμεσους φόρους, πού τούς κατάργγησε ή Γαλλική 'Επανάσταση, γράφει : « Σέ κάθε πόλη, σέ κάθε τμήμα τού κράτους παρατηρήστε τò μαγαζί τού έμπορα, όπου όλη τήν ήμέρα κυλάνε πάνω στο τραπέζι άσημένα και χάλκινα κέρματα. Μέσα στο καθένα άπ' αυτά είναι κλεισμένα και ή μερίδα τού δημοσίου, πού είναι βέβαιο ότι τήν κατέχει άπό πρώτα. Οά πάει χαμένος ó κόπος σας, άν προσπαθήσετε νά πείσετε τόν

καταναλωτή ότι στις δυο δεκάρες που πληρώνει για μιὰ λίτρα άλατιού, τή μιὰ τήν παίρνει τὸ κράτος. Αυτό τὸ πράγμα εἶναι γι' αὐτὸν μιὰ ἰδέα άδειανή. Πόσο πέρα γιὰ πέρα διαφορετικῆ; θὰ ᾤταν ἡ αντίληψή του ἂν δίπλα στὸν ἔμπορο στεκόταν κι ἕνας δημόσιος υπάλληλος γιὰ νὰ εἰσπράττει τὸ μερτικὸ τοῦ δημοσίου ».

Μὲ τοὺς ἔμμεσους φόρους ἔμενε οὐσιαστικά άσύδοτο τὸ μεγάλο κεφάλαιο καὶ οἱ μεγαλοεισοδηματίες. Ὁ Ἄγγελος Ἀγγελόπουλος στὸ βιβλίο του *Λί βάσεις τοῦ φορολογικοῦ συστήματος τῆς Ἑλλάδος* γράφει : « Ἡ συνθετικὴ φορολογία ἀποδίδει ἐλάχιστα. Ἄρκει νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι ὁ συνθετικὸς φόρος διὰ τοῦ ὁποίου φορολογοῦνται οἱ ἔχοντες εἰσόδημα πέραν τῶν 100 χιλιάδων δραχμῶν ἔτησίως, ἀποδίδει 5(0) μόνον ἑκατομμύρια. Ἡ φορολογία τῶν ἀνωνύμων ἔταιρειῶν ὠθεῖ εἰς καταστρατηγήσεις προστατευομένης ὑπὸ τοῦ νόμου. Ἡ φορολογία τῶν ἐμπορικῶν ἔταιρειῶν ἐναπόκειται εἰς τὴν εὐκρίνεια τῶν φορολογουμένων. Οὕτω βλέπει τις γνωστούς μεγαλοεισοδηματίας νὰ παραμένουν ἀφορολόγητοι ἐπὶ τῷ τέλει ὅτι ἡ περιουσία των εἶναι ἐπενδεδυμένη εἰς ἔθνικὰ χρεώγραφα » ! Ὁ δανεισμὸς τοῦ κράτους μὲ ληστρικοὺς ὄρους θεωρεῖται ἔθνικὴ ὑπηρεσία καὶ ἀμειβεται μὲ φορολογικὴ άσυνδοσία. Ἀντίθετα θεωρεῖται ἀξιόποινο ἀμάρτημα τὸ νὰ κερδίζεις τὸ ψωμί σου μὲ τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου σου καὶ γι' αὐτό, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος οἰκονομολόγος, « ἐνῶ ὁ ἐπαγγελματίας, ὁ ἀγρότης, ὁ υπάλληλος, ὁ ἐργάτης, φορολογοῦνται ἀπηνῶς, εἰσοδηματίαι ὑψηλῆς φορολογικῆς ἀντοχῆς παραμένουν άσύδοτοι ». Κι ὁ Ζολώτας, στὸ βιβλίο του *Φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις ἐν Ἑλλάδι*, παραδέχεται ὅτι τὰ φορολογικὰ βάρη στὴ χώρα μας, σὲ σχέση μὲ τὸ ἔθνικὸ εἰσόδημα, εἶναι πολὺ μεγαλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλη χώρα. Μὲ τὴ διαφορά ὅτι τὰ λεπτὰ αὐτὰ τὸ κράτος τὰ ξοδεύει « διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν συλλογικῶν ἀναγκῶν τοῦ φορολογουμένου ». Ἐδῶ ἡ σοφία τοῦ κ. καθηγητῆ ἀνακάλυψε ὅτι μὲ τὰ τοκοχρεολύσια, τίς ἀνεκδιήγητες ρεμούλες καὶ τοὺς ἀκριβοπληρωμένους χαφιεδικοὺς ὀργανισμοὺς τῆς « Ἀσφάλειας » ἱκανοποιοῦνται οἱ « συλλογικὲς ἀνάγκες » τοῦ πληθυσμοῦ !

Οι άμεσοι φόροι έφταναν μόλις τὸ 15% τῆς συνολικῆς φορολογικῆς μας ἐπιβάρυνσης κι ἀπ' αὐτοὺς οἱ ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεις πλήρωναν μόνο 82 ἑκατομμύρια δραχμῆς. Οἱ ὑπόλοιποι ἔβγαιναν ἀπὸ τὸ λαϊκὸ εἰσόδημα, κυρίως τοῦ μικροεπαγγελματία, σὰν φόρος ἐπιτηδεύματος, καὶ τοῦ μικροιδιοκτήτη σὰν φόρος οἰκοδομῶν. "Ὅλοι πάλι οἱ ἔμμεσοι φόροι ἐπιβαρύνουν ἀποκλειστικὰ τὸν ἐργαζόμενο λαό.

Οἱ ἔμμεσοι φόροι ἔμπαιναν σχεδὸν πάντοτε ὕστερα ἀπὸ ἓνα δάνειο εἴτε μιὰ καταστροφή στὴν ὁποία εἶχαν ὀδηγήσει τὴν Ἑλλάδα οἱ κυβερνητικῆς κλίκες. Ἀπὸ τὸ 1922-1928, κατὰ τὴν εἰσηγητικὴ ἐκθεση τοῦ προϋπολογισμοῦ 1933-34, τὸ φορολογικὸ βᾶρος πενταπλασιάστηκε. Οἱ ξένοι ὁμολογιῶχοι κρατοῦσαν στὰ χέρια τους τὰ κυριότερα τελωνεῖα καὶ πάντοτε ὕστερ' ἀπὸ κάθε ἐξωτερικὸ δάνειο ἔμπαινε κι ἓνας καινούργιος, εἴτε ἀξανάταν ἓνας καλιός, ἔμμεσος φόρος, γιὰ νὰ ἀσφαλιστεῖ ἡ κανονικὴ πληρωμὴ τοῦ τοκοχρεολύσιου.

Γ'. Ἐθνικὸ εἰσόδημα

Οἱ μεγάλοι δημοσιολόγοι ἔχουν καταλήξει στὸ συμπέρασμα ὅτι σὲ μιὰ πλούσια χώρα τὸ σύνολο τῆς φορολογίας τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος δὲν πρέπει νὰ ξεπερνᾷ τὸ 14%, γιὰτι διαφορετικὰ ἡ χώρα αὐτὴ εἶναι καταδικασμένη στὸν οικονομικὸ μαρασμό. Στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ ΛΟΣ,* τὸ 1931-32 ἡ φορολογία ἀπορροφοῦσε τὰ 24,39% τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, τὸ 1932-33 τὰ 25,66% κι ἀργότερα αὐξήθηκε περισσότερο. "Ἄν θελήσουμε νὰ ὑπολογίσουμε τὴν ἀπορρόφηση τοῦ λαικοῦ εἰσοδήματος, τότε τὸ ποσοστὸ ἀνεβαίνει ἀκόμα. Ἐνῶ ὁ Ἀμερικανὸς πληρῶνει στὸ εἰσόδημά του 10% φόρο, ὁ Ἀγγλὸς 16%, ὁ Γάλλος 15%, ὁ Ρουμάνος 12%, ὁ Σέρβος 13%, ὁ Βούλγαρος 13% κι ὁ Ἀλβανὸς ἀκόμα 15%, ὁ ἐργαζόμενος Ἑλληνας πληρῶνει 40% καὶ πλέον!

* Ἀνώτατο Οἰκονομικὸ Συμβούλιο. (Σ.τ.ἐπ.)

Ὁ πῶς κάτω πίνακας δείχνει σέ τί καταπληκτικό ποσοστό ἀρμέγουν τὸ λαϊκὸ εἰσόδημα οἱ ἔμμεσοι μόνο φόροι.

Εἰσόδημα	1.500 δρχ. τὸ μῆνα	ἔμμεσοι φόροι	549 δρχ.	ποσοστό	36,5%
»	1.500-2.500 » » »	» »	698 »	»	28-33%
»	4.500-5.500 » » »	» »	1.195 »	»	26-21%

Κι ὅσο ἀνεβαίνει τὸ εἰσόδημα, τόσο ἐκμηδενίζεται τὸ ποσοστὸ μὲ ρυθμὸ ταχύτατο. Τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτοὺς τοὺς ἔχει κάνει ὁ Ρεδιάδης, πού ὅταν ὑπουργοποιήθηκε ἀπὸ τὸν Μεταξᾶ, τοὺς ξέχασε κι ἔσπευσε μαζί μὲ τὸν Ἀποστολίδη ν' αὐξήσει τίς φορολογίες μὲ τὴ μέθοδο κυρίως τῶν φορολογικῶν « μεταρρυθμίσεων », στίς ὁποῖες ἐφαρμοζόταν τὸ λαϊκὸ ρητὸ « τρεῖς τὸ λάδι, τρεῖς τὸ ξίδι, εἴξι τὸ ξιδόλαδο ».

Ἔτσι, κατάντησε νά 'μαστε ὁ πῶς βαριά φορολογούμενος λαὸς τῆς Εὐρώπης μὲ ἀσύγκριτη διαφορὰ ἀπ' τίς ἄλλες χώρες, γιατί στὴν Ἑλλάδα οἱ φόροι ἀρπάζονται ἀπὸ τὸ ὑστέρημα τοῦ ἐργαζόμενου βιοπαλαιστή κι ὄχι ἀπὸ τὸ περίσσειμά του, ὅπως συμβαίνει στὰ πλούσια ἔθνη. Τῆ μερίδα τοῦ λέοντος ἀπὸ τὸν προυπολογισμό τὴν ἔπαιρνε κάθε φορὰ ἡ ὑπηρεσία τοῦ δημόσιου χρέους. Τὸ 1930-31 ἔφτασε νά ἀπορροφᾷ σχεδὸν τὰ 11% τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ἐνῶ στὴ Σερβία ἡ ἀναλογία εἶναι 1,68%, στὴ Ρουμανία 2,32%, στὴ Βουλγαρία 2,98% καὶ στὴν Ἰταλία 5,4%. Ἄν στὸ δικό μας 11% προσθέσουμε καὶ τὸ 6% τοῦ ἰδιωτικοῦ ξένου κεφαλαίου, τότε βλέπουμε ὅτι ἓνα μεγάλο κομμάτι τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ὁ λαϊκὸς ἰδρώτας πού ποτίζει ἀφθονά τὴν ἐλληνικὴ γῆ, τίς φάμπρικες καὶ τὰ ἐργαστήρια, μετατρέπεται σὲ χρυσὸ ποτάμι πού διοχετεύεται στὰ χρηματοκιβώτια τῶν ξένων καὶ ντόπιων δανειστῶν μας. Ἔτσι, στραγγίζεται μόνιμα ὁ ἐθνικὸς μας πλοῦτος κι ὁ λαὸς καταδικάστηκε σὲ παντοτινὴ ἐξαθλίωση.

Ὁ παρακάτω πίνακας τοῦ Ἀγγελου Ἀγγελόπουλου δείχνει τὴν ἐπιβάρυνση τοῦ κάθε κάτοικου, σὲ λίρες στερλίνες, ἀπὸ τὸ δημόσιον χρέος.

Ελλάδα	18,1	Άγγλία	7,7
Γιουγκοσλαβία	12,6	Φινλανδία	5,5
Ρουμανία	10,7	Πολωνία	5,2
Βουλγαρία	8,5	Τουρκία	4,4

Το ποσοστό όμως της επιβάρυνσης είναι πολύ ψηλό, σε σύγκριση με τις άλλες χώρες, αν δεν υπολογιστούν τα έσωτερικά δάνεια, που είναι πολύ λίγα συγκρινόμενα με τα έξωτερικά.

Δ'. Αναγκαστική κυκλοφορία

Πολλές φορές, όταν οι φόροι δεν άρκουσαν για τη συγκέντρωση του τοκοχρεολύσιου, οι κυβερνήσεις κατάφευγαν, όπως είδαμε, στα δάνεια απ' την Έθνοτράπεζα μ' αναγκαστική κυκλοφορία. Το σύστημα τούτο το πρωτοεγκαινίασε ο Καποδίστριας στην Ελλάδα κι αργότερα έγινε κανόνας. Το αποτέλεσμα ήταν να ξεφτιλίζεται κάθε τόσο η δραχμή και ο λαός να ληστεύεται και να εξαθλιώνεται περισσότερο. Σάν άθλιοι κομπογιαννίτες κοιτάζανε να γλιτώσουν όπως όπως από το αδιέξοδο της στιγμής, αδιαφορώντας για το τί θα γινόταν κατόπιν.

Μόλις περνούσε λίγος καιρός ύστερα από κάθε δάνειο, άμέσως σχεδόν ακολουθούσε δάνειο απ' την Έθνοτράπεζα μ' αναγκαστική κυκλοφορία. Ο Τρικούπης παλεύοντας μαζί της έπιχειρήσε το έργο του Σίσιφου. Το αποτέλεσμα ήταν, αφού έκανε άπανωτά δάνεια, να την ξορκίσει μόνο για λίγους μήνες. Σε λίγο η αναγκαστική κυκλοφορία ξαναγύρισε θριαμβευτικά. Μά και της κάθε φορά σταθεροποίησης θύματα ήταν πάντοτε οι εργαζόμενοι, γιατί γινότανε σε βάρος τους. Γι' αυτό και δεν μπορούσε ποτέ να ζήσει μόνιμα. Από την ίδια στιγμή που γινόταν, μύριζε κιόλας θανατίλα. Του Τρικούπη τα τίναξε μέσα σε λιγότερο από ένα χρόνο. Του Καφαντάρη έζησε με τό 'να πόδι στον τάφο τέσσερα χρόνια, χάρη στις δανειοενέσεις του Βενι-

ζέλου, κι ή σταθεροποίηση του ΔΟΕ άντεξε μέχρι τον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο, γιατί ό Ράλλης και οι διάδοχοί του τάραξαν τό λαό μέ βαρύτατους φόρους και συγχρόνως πήραν τρία μεγάλα δάνεια, πού τά 'δωσε ό ΔΟΕ γιατί είχε συμφέρον από τή σταθεροποίηση.

'Εφόσον τά κεφάλαια πού 'βγαιναν για τήν έξυπηρέτηση τών δανείων ήταν περισσότερα άπ' όσα παίρναμε, ήταν αδύνατο νά σταθεϊ σταθερή ή δραχμή! Αυτό έγινε τό 1879-93. Τό ίδιο τήν περίοδο 1893-1913, τό ίδιο και τό 1922-32. 'Ανεξάρτητα όμως άπ' αυτό, και τά ίδια τά κεφάλαια πού μπαίνουν σέ μιá χώρα και δέν χρησιμοποιούνται σέ παραγωγικούς σκοπούς ή για τήν άγορά έμπορευμάτων από τό έξωτερικό, αλλά σπαταλώνται κι άνεμοσκορπίζονται ή ξαναβγαίνουν σέ λίγο σαν τοκοχρεούσια, φέρουν αύξηση τής νομισματικής κυκλοφορίας, δημιουργούν σχετικό πληθωρισμό. 'Ο 'Αγγελόπουλος τό ποσό τών χρημάτων πού ξοδεύτηκε για παραγωγικά έργα και για συγκοινωνίες τό άνεβάζει σέ 15% από τό σύνολο τών δανείων, σέ 10% για τήν προσφυγική άποκατάσταση και τά υπόλοιπα 75% ξοδεύτηκαν στους πολέμους, πολεμικές άποζημιώσεις, έλλείμματα, τοκοχρεούσια και έξοδα έκδοσης τών δανείων. Οί πίνακες του είκοστού κεφαλαίου μās διαφωτίζουν άρκετά πάνω σ' αυτό τό σημείο.

Ε'. Οί φτωχέφεις

'Η 'Ελλάδα ήταν έπόμενο νά 'ρχεται πρώτη και στις φτωχέφεις, φτάνοντας τις τέσσερις μέσα σέ 110 χρόνια. Μία τό 1827, δεύτερη τό 1843, τρίτη τό 1893 και τέταρτη τό 1932. Στις δικές μας χρεοκοπίες ύπάρχει και μιá μεγάλη διαφορά, όταν τις συγκρίνεις μέ τις χρεοκοπίες τών άλλων χωρών. 'Αντί δηλαδή νά ώφεληθούμε άπ' αυτές, όπως έγινε άλλοι, αντίθετα ύποχρεωθήκαμε σ' όλες τις περιπτώσεις νά πληρώσουμε μέ τόκους κι επίτοκια τά καθυστερούμενα τοκοχρεούσια. Και κοντά σ' αυτά, οι δανειστές μās επιβάλανε

ένα σωρό ξεφτιλισμούς κι έχβιασμούς σὲ βάρος τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἐθνικῆς μας ἀξιοπρέπειας.

ΣΤ'. Σύγκριση μ' ἄλλες χῶρες

Πρὶν κλείσουμε τὸ κεφάλαιο, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἀναφέρουμε καὶ τὸ πῶς ρυθμίστηκε τελευταῖα τὸ ἐξωτερικό μας χρέος σὲ σύγκριση μὲ τὴ ρύθμιση ποὺ ἔγινε στὶς ἄλλες χῶρες.

Ἡ μεγάλη οἰκονομικὴ κρίση ποὺ ξέσπασε τὸ 1929 ἔφερε ὅλες τὶς χῶρες σὲ ἀδυναμία νὰ πληρώσουν τὰ τοκοχρεολύσια τῶν ἐξωτερικῶν τους δανείων. Ἔτσι, στὸ τέλος ἀναγκάστηκαν νὰ συμβιβαστοῦν μὲ τοὺς ξένους ὁμολογιούχους καὶ νὰ πετύχουν μιὰ εὐνοικὴ γιὰ τὰ οἰκονομικά τους ρύθμιση τῆς πληρωμῆς τοῦ χρέους. Λέγοντας, βέβαια, «εὐνοικὴ», τὴ χαρακτηρίζουμε σὰν τέτοια ὅταν τὴ συγκρίνουμε μὲ τὴ ρύθμιση ποὺ πέτυχαν οἱ ἐλληνικὲς κυβερνήσεις.

Συγκεκριμένα, στὴν Τουρκία τὸ δημόσιο χρέος της, ποὺ τὸ 1928 εἶχε μειωθεῖ σὲ 86 ἑκατομμύρια τουρκικὲς χρυσὲς λίρες, περιορίστηκε τὸ 1933 σὲ $\frac{1}{10}$, δηλαδή σὲ 8,6 ἑκατομμύρια. Καὶ τὸ 1936, μὲ καινούργια συμφωνία, ὁρίστηκε νὰ πληρώνει τὸ μισὸ σὲ συνάλλαγμα καὶ τὸ ἄλλο μισὸ μὲ τουρκικὲς λίρες. Ἡ Σερβία πέτυχε νὰ πληρώνει τοὺς τόκους σὲ δηνάρια, μὲ τὰ ὁποῖα μάλιστα οἱ ὁμολογιούχοι δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα ν' ἀγοράσουν γιουγκοσλαβικὰ προϊόντα, ἀλλὰ μόνο ἀκίνητα ἢ τίτλους. (Ὅσοι δὲν ἤθελαν δηνάρια, θὰ παίρναν μόνο 10% σὲ συνάλλαγμα. Ἡ Βουλγαρία, ὕστερ' ἀπὸ διαδοχικὲς συμφωνίες, τὴ μιὰ εὐνοϊκότερη ἀπ' τὴν ἄλλη -ἐνῶ σ' ἐμᾶς γινόταν τὸ ἀντίθετο- πέτυχε νὰ κατεβάσει τὸ 1936 τὸ ποσοστὸ τῶν τόκων ποὺ θὰ πλήρωνε σὲ 10-14%, τὸν ἴδιο χρόνο ποὺ ὁ Μεταξᾶς κι ὁ Γκλιξμπουργκ τὸ ἔφτασαν 50%.

Ἐπίσης ἡ Αὐστρία κι ἡ Οὐγγαρία πέτυχαν εὐνοϊκότερους ὅρους καὶ μόνο τῆς Ρουμανίας τὰ χάλια μποροῦν νὰ συγκριθοῦν μὲ τὰ δικά μας. Ἀλλὰ κι ἐδῶ ἡ Ἑλλάδα ἔρχεται πρώτη, πρῶτα πρῶτα

γιατί ο Μεταξάς αύξησε το ποσοστό των τόκων και δεύτερο γιατί η Ελλάδα από το 1932 είχε εγκαταλείψει τη χρυσή βάση κι έτσι αν ο ύπολογισμός γίνει σε δραχμές, τότε το βάρος της χώρας μας είναι μεγαλύτερο.

Λέγεται ότι οι ξένοι όμολογιούχοι αγαπάνε τις χώρες που τους πληρώνουν. Δεν ξέρουμε τί γίνεται στις άλλες χώρες, στην Ελλάδα όμως συμβαίνει το αντίθετο. Ο Άγγελος Άγγελόπουλος γράφει: «... η Ελλάς, καίτοι εκπληρώσασα άνελλιπώς τας ύποχρεώσεις της, δέν έτυχεν αναλόγου μεταχειρίσεως ύπό των ξένων χρηματαγορών». Ίσαμε τελευταία τη μεταχειρίστηκαν κάτι χειρότερο κι από άποικία. Στην περίοδο 1924-30 οι άποικίες της Άγγλίας, καθώς κι άλλες χώρες κι εταιρείες, δανείστηκαν από την άγορά του Λονδίνου με τιμή 96,5% μέσον ύρο, αλλά τα ελληνικά δάνεια κατέβηκαν στα 88% με τόκο 8%, ενώ ο κανονικός τόκος την ίδια περίοδο ήταν 3-4,5%.

Έπίσης, ενώ τα έξωτερικά δάνεια είχαν πέσει πριν από την κατοχή στα 29% της ονομαστικής τους τιμής, η Ελλάδα ουσιαστικά πλήρωνε τον τόκο στο άρτιο και της είναι άπαγορευμένο να επωφεληθεί από τη διαφορά ονομαστικής και χρηματιστηριακής τιμής, γιατί όλα τα μεταπολεμικά δάνεια μας ύποχρέωναν να τα άποσβέσουμε με κλήρωση στο άρτιο.

Έτσι, στις ξένες χρηματαγορές τα ελληνικά δάνεια έρχσαντε πρώτα στην απόδοση, γεγονός που σημαίνει ότι η χώρα μας είχε τα πρωτεία και στην άπομίζηση από τους ξένους τοκογλύφους. Παρόλο που έκτελούσε « άνελλιπώς » τις ύποχρεώσεις της, οι όμολογιούχοι κοίταζαν αν ήταν δυνατό να σηκώσουν όχι μόνο όλα τα προϊόντα και το έθνικό μας εισόδημα, αλλά κι αυτά τα δέντρα μας να ξεριζώσουν και το χώμα της γης μας να πάρουν και να τα φορτώσουν για το Λονδίνο, το Παρίσι, τις Βρυξέλλες, το Βερολίνο, για να ίκανοποιήσουν την άπληστία τους.

*

Ἡ πρωτοφανής αὐτὴ ληστεία, συνδυασμένη μὲ τὴν ρεμούλα, τὴν τσαπατσουλιὰ καὶ τὴν ἀντιλαϊκὴ πολιτικὴ τῶν ἑλληνικῶν κυβερνήσεων, ὀδηγοῦσε πάντοτε τὰ δημόσια οἰκονομικά μας στὴν καταστροφὴ. Χρεοκοπίες, ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία, πληθωρισμός, ἀπαντωτοὶ καταθλιπτικοὶ φόροι, ληστρικὰ δάνεια, πλιάτσικο σὲ βάρους τοῦ λαοῦ – αὐτὲς ἦταν οἱ ἀρχές κι οἱ κανόνες, ποὺ πάνω τους στηρίχτηκε ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ μας. Ἔτσι, οἱ πόροι τοῦ κράτους, πληρωμένοι μ' αἶμα ἀπὸ τὸ λαὸ γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ τόπου, σκορπιζόσαντε στὸν ἀέρα καὶ στὶς κάσες τῶν ξένων καὶ ντόπιων ὁμολογιούχων.

[* Θὰ ἐκόμιζε κανεὶς γλαύκα εἰς Ἀθήνας, ἂν ἤθελε νὰ ἀναπτύξει πλατιά τὸ γιατί ἡ οἰκονομικὴ ἐξάρτησι μιᾶς χώρας ἀπὸ μιὰν ἄλλη φέρνει μαζί καὶ τὴν πολιτικὴ ἐξάρτησι καὶ ὑποδούλωσι. Ὅποια χώρα τυλιχθεῖ στὰ δίχτυα τοῦ ξένου κεφαλαίου, ποὺ συνήθως ἀφθονεῖ στὶς μεγάλες καὶ εὐρωστες καπιταλιστικὰς χώρες, δένεται πιά καὶ ὀδηγεῖται στὸ δρόμο ποὺ ἐπιθυμοῦν οἱ ξένοι κεφαλαιοῦχοι καὶ οἱ πανίσχυρες κυβερνήσεις τους. Ὅταν μάλιστα πρόκειται γιὰ μιὰ μικρὴν χώρα, τόσο τὸ χειρότερο γι' αὐτήν. Ὅπως ἡ φτωχιά πεταλούδα καίγεται στὸ τέλος παίζοντας μὲ τὸ φῶς τῆς λάμπας, ἔτσι κι ὅλες σχεδὸν οἱ μικρὲς χώρες τσουρουφλίστηκαν καὶ ἀθήκαν μὸλις μπλέχτηκαν στὶς ξένες χρηματαγορές. Δέχτηκαν ἀπαντωτὲς ἐπεμβάσεις καὶ προσβολὲς τῆς ἐθνικῆς τους ἀνεξαρτησίας καὶ ἀκεραιότητος, εἴτε δέθησαν στὸ ἄρμα τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης μεγάλης δύναμης καὶ ὀδηγήθηκαν ὡς δορυφόροι τους στὰ πολεμικὰ μακελειά.

Μιὰ ματιὰ μονάχα στὴν ἱστορία ὄλων τῶν μικρῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Ἀσίας κλπ. εἶναι ἀρκετὴ γιὰ νὰ πειστοῖ κανεὶς τί μεγάλο κίνδυνο ἀποτελεῖ τὸ ξένο κεφάλαιο, ὅταν τρυπώνει μὲ τίς διάφορες μορφές του μέσα σ' ἓνα ἀνεξάρτητο ἔθνος. Ὁ κίνδυνος αὐτὸς δὲν ἀπειλεῖ μόνον τίς μικρὲς χώρες. Πολλὲς φορές, ἔθνη ἀπέραντα μὲ πλοῦσια γῆ κι ἄφθονες πρῶτες ὕλες σκλαβώνονται στὸ

* Τὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου παρατίθεται ἀπὸ τὴν ἐκδοσι τῆς « Σύγχρονης Ἐποχῆς ». Δὲν ἐντοπίστηκε στὸ ἀντίγραφο. (Σ.τ.ἐπ.)

ξένο κεφάλαιο κι οι λαοί τους καταδικάζονται στην παντοτινή εξαθλίωση και τή μόνιμη πολιτική εξάρτηση. Παράδειγμα ή Κίνα, ή τσαρική Ρωσία, ή Βραζιλία.

[...] τούς υποστήριζαν, έχουν γραφεί πολλές από τις πιο μακύρες σελίδες τής 120χρονης ιστορίας μας σαν ελεύθερου κι ανεξάρτητου έθνους. Αυτό φάνηκε πολύ καθαρά στην ιστορία των ξένων δανείων και των ξένων έταιρειών πού 'ρθαν στη χώρα μας. 'Ο καθηγητής Στεφανίδης είναι ένας από τους δυο-τρεις "Ελληνες οικονομολόγους, πού όμολογεί ανοιχτά στο βιβλίο του ότι, « παρὰ τὰ καλῶς έννοούμενα συμφέροντα τής χώρας μας, διηκολύναμεν τήν εισροήν των κεφαλαίων όλίγων τινών πανίσχυρων πολιτικῶς και οικονομικῶς δυνάμεων με σημαντική δέσμευσιν τής πολιτικῆς και οικονομικῆς μας [...] ».

Οι βάσεις αὐτῆς τῆς οικονομικῆς και πολιτικῆς συγχρόνως δέσμευσης μπαίνουν κατά έναν ειρωνικό τρόπο με τὰ δάνεια τῆς « ἀνεξαρτησίας ». 'Ο ιστορικός Χέρτσμπεργκ λέει ότι « οἱ "Ελληνες έν τούτοις δια τῶν δανείων αὐτῶν και δια τῆς χρήσεως αὐτῶν (μετὰ τῶν χρημάτων τούτων, ἅτινα ὕστερον δίκην ἐφιάλτου ἐπικαθήμενα ἐπὶ τῶν οικονομικῶν τοῦ νεαροῦ βασιλείου ἐκώλυον τήν τούτου ἀνάπτυξιν και ἐξέθετον τήν οικονομικήν πίστην αὐτοῦ), όλίγον μόνον ηὔτύχησαν ». 'Ενῶ δὲν συνέβαλαν στο παραμικρό στον ἔθνικοαπελευθερωτικό μας ἄγώνα –μπορεῖ μάλιστα νὰ βεβαιώσῃ κανεὶς ὅτι τὸν ἔβλαψαν– ἔβαλαν τὰ θεμέλια γιὰ τὴν προοδευτικὴν οικονομικὴν και πολιτικὴν μαζί ὑποδούλωση τῆς 'Ελλάδας στους ξένους.

'Από τότε ἴσαμε τὸ 1880 τὰ δάνεια τῆς ἀνεξαρτησίας και τὸ δάνειο τοῦ "Οθωνα δίνον ἀδιάκοπα ἀφορμές στις ξένες δυνάμεις νὰ ἐπεμβαίνουν στα ἔσωτερικά τῆς χώρας και νὰ ρυθμίζουν τὴν ἐξωτερικὴν και ἔσωτερικὴν [...]

[...] γράψαν οἱ τρεῖς δυνάμεις κι ἡ Βαυαρία τὸ Μάη 1833 γιὰ τὸ δάνειο, οἱ διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι τῶν τριῶν « προστάτιδων » Δυνάμεων παίρνουν τὸ δικαίωμα νὰ « ἐπαγρυπνῶσιν, ὅπως ἐκ τῶν πρ[...] πληρώνονται τὰ τοκοχρεολύσια τοῦ δανείου ». 'Ο ὅρος αὐ-

τὸς ἰσοδυναμεῖ καθαρὰ μὲ οἰκονομικὸ καὶ πολιτικὸ ἔλεγχο. Κάθε πολιτικὴ ἀλλαγὴ πρέπει νὰ ἐγκρίνεται καὶ ἀπὸ τοὺς ξένους κεφαλαιούχους. "Ὅταν ὁ Λουδοβίκος ἀλλάξε τοὺς δυὸ ἀντιβασιλιάδες, ὄχι ὅμως καὶ τὸν Ἄρμανσμπεργκ, ἔγραφε στὸν Ὅθωνα: « Ἐπιθυμῶ νὰ ἔχεις ἐμπιστοσύνη στὴν ἀντιβασιλεία, ὅπως τὴ συγκρότησα τώρα. Τὸ καλὸ τῆς Ἑλλάδος μὲ παρακίνησε νὰ κάνω αὐτὴ τὴν μεταβολή, πὺ ἐπιδοκιμάζεται ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς περισσότερους Ἕλληνας, ἀλλὰ κι ἀπὸ τὶς δυνάμεις καὶ τοὺς τραπεζιτικούς οἴκους, πὺ εἶναι ἐπίσης δύναμις. Ἡ ἀποχώρηση τοῦ κόμη Ἄρμανσμπεργκ θὰ κατὰστρεφε τὴν οἰκονομικὴ πίστη τῆς χώρας ». Οἱ πολιτικοὶ τῆς ἐποχῆς - Κωλέττης, Μαυροκορδάτος κλπ. - κατάντησαν ἀπλοὶ μισθοφόροι στὴν ὑπηρεσία τῆς ἐγγλέζικης, τῆς γαλλικῆς εἴτε τῆς τσαρικῆς πρεσβείας. Οἱ « Ἕλληνες » ὑπουργοὶ καὶ πρωθυπουργοὶ τῆς ἐποχῆς εἶναι ἀπλοὶ καραγκιόζηδες, πὺ τοὺς κινοῦν οἱ ξένοι κατὰ τὴ θέλησή τους καὶ κάνουν ἀκόμα καὶ τοῦμπες. Ὅσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ ἠθικὴ καὶ πολιτικὴ κρίση τοῦ φαυλοκρατικοῦ κόσμου, τόσο μεγαλύτερες εἶναι καὶ οἱ τοῦμπες πὺ κάνουν. Στὴν πιὸ τραγικὴ περίοδο τῆς ὀθωνικῆς δυναστείας κυριαρχεῖ ἡ σατανικὴ μορφή τοῦ Λάουον, τοῦ Λίπερ τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης.

Οἱ ξενόδουλες κυβερνήσεις ἀνέχτηκαν καὶ συχνὰ [...] νὰ σερνόμαστε στὰ πόδια τους καὶ νὰ ὑποχωροῦμε ἀδιαμαρτύρητα στὶς ἀξιώσεις τους. Ἡ πολιτικὴ τῆς ζητιανιάς κυριαρχοῦσε πέρα γιὰ πέρα. Αὐτοὶ πὺ μᾶς ἔδιναν τὰ δάνεια, ποτὲ δὲν ἐπεθύμησαν μιὰν Ἑλλάδα ἐνωμένη, δυνατὴ καὶ πλούσια, γιατί τότε θὰ ἔπαυε ἡ ἐξάρτησή μας - οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ. Μὲ κάθε τρόπο μᾶς διαιροῦσαν καὶ διέφθειραν τὶς συνειδήσεις αὐτῶν πὺ κυβερνοῦσαν τὴ χώρα - πρόθυμοι, ἄλλωστε, νὰ πουληθοῦν καὶ νὰ πουλήσουν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Τὰ κόμματα πὺ ἀνέβαιναν στὴν ἐξουσία ὄλα ἐκεῖνα τὰ χρόνια δὲν ἔφεραν ἑλληνικὰ ὀνόματα, ἀλλὰ ξένα - Ἀγγλικὸ Κόμμα, Γαλλικὸ, Ρωσικὸ.

Ἄν ὅμως οἱ φαυλοκράτες κατὰπιναν ὄλες αὐτὲς τὶς ἀπανωτὲς προσβολὲς τοῦ ἔθνους, ὁ λαὸς μ' ὄλο του τὸ ἄγουρο τότε πολιτικὸ αἰσθητήριο, πάντοτε ξεσηκώθηκε στὶς ἀνοιχτὲς προκλήσεις κατὰ τῆς

έθνικῆς μας ἀνεξαρτησίας καὶ ἀκεραιότητος. Κι ἡ ἀντίστασή του αὐτὴ συχνὰ ἔκλεινε μέσα τῆς ἀπερίγραφτο ἡρωισμό καὶ μεγαλειῶ, ὅπως τὸν καιρὸ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Πάρκερ. Ἐπικεῖς ἐπίσης στάθηκαν κι οἱ ἐξεγέρσεις κατὰ τοῦ Ὀθωνα, ποὺ οἱ πιὸ πολλές ἔκλειναν κι αὐτὲς τὸ στοιχεῖο τῆς ἐξέγερσης ἐνάντια στὴν ἐξάρτηση τῆς χώρας καὶ στὶς ἐπεμβάσεις τῶν ἀντιδραστικῶν ξένων Δυνάμεων.

Ἡ λαϊκὴ, ὅμως, δύναμη βρέθηκε πάντοτε ἀνοργάνωτη κι ἀπροσανατόλιστη καὶ γι' αὐτὸ τοὺς ἀγῶνες τῆς πάντα τοὺς ἐκμεταλλεύτηκε καὶ τοὺς πρόδωσε ἡ σημερινὴ προνομιοῦχα τάξη, ποὺ στὴν πολιτικὴ τῆς κυριαρχοῦσε ἡ ἀρχὴ τοῦ συμβιβασμοῦ καὶ τῆς συνεργασίας μὲ τίς ξένες δυνάμεις καὶ τοὺς ξένους τοκογλύφους, σὲ βάρος τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Ὁ ἀπολογισμὸς τῆς πολιτικῆς τῆς δὲν εἶναι τίποτα περισσότερο [...] τὰ εἶδαμε νὰ παρελαύνουν στὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου.

Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ κλείνει γύρω στὸ 1880 γιὰ ν' ἀρχίσει ἄλλη. Ἡ μόνη διαφορὰ τῆς μιᾶς ἀπὸ τὴν ἄλλη εἶναι ὅτι, ἐνῶ ἴσαμε τότε οἱ ξένες Δυνάμεις μ' ἀφορμὴ τὰ δάνεια εἴτε τοὺς τοκογλύφους ὑπηκόους τοὺς ἀλώνιζαν τὴ χώρα μας μὲ τοὺς πολιτικούς τους πράκτορες καὶ τίς στρατιωτικὲς τους δυνάμεις, τώρα γίνεται σοβαρότερη προσπάθεια γιὰ γενικὴ οἰκονομικὴ ὑποδούλωση τῆς Ἑλλάδας μὲ δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ δάνεια. Ἡ προσπάθεια τούτη ἔνε[...] γύρω στὰ 1900, τὸ πέρασμα τοῦ καπιταλισμοῦ στὸ στάδιο τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ.

Στὴν περίοδο αὐτῆ, μιὰ κι ὀλοκληρώθηκε τὸ μοίρασμα τῶν ἀποικιῶν καὶ μονάχα μ' ἔνοπλη σύγκρουση μπορεῖ νὰ γίνει ξανά μοιρασιά, οἱ μεγάλες ἱμπεριαλιστικὲς δυνάμεις κάνουν παράλληλα συστηματικὴ προσπάθεια γιὰ τὸν « εἰρηνικὸ » ἀποικισμό τῶν μικρῶν ἀνεξάρτητων καὶ τῶν οἰκονομικὰ καθυστερημένων χωρῶν. Ἡ ἀπόπειρα τούτη ἐπιχειρεῖται φυσικὰ μὲ τὴν ἔνταση τῶν δημόσιων δανείων καὶ τῶν τοποθετήσεων σὲ ἰδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις. Γιὰ τὴν Ἑλλάδα πρῶτο φρούτο τῆς καινούργιας αὐτῆς τακτικῆς ἦταν ὁ ΔΟΕ, ποὺ ἦρθε σὰν ἀποτέλεσμα τῆς ἀντεθνικῆς πολιτικῆς τῶν ντόπιων καὶ τῶν ξένων ἐχθρῶν τοῦ λαοῦ. Μοναρχία, Ἐθνοτράπεζα, Συγ-

γρός, ντόπιοι φαυλοκράτες, λογιотаτισμός, Ξένοι κεφαλαιοῦχοι κι ἀντιδραστικοί [...], ἀνεμίζοντας τὸ λάβαρο τῆς μεγάλης ιδέας, παρέσυραν μ' αὐτὸ τὸ λαὸ καὶ τὸν ἔβαλαν νὰ σκάψει τὸ λάκκο του. Ὁ μοναρχόδουλος τεταρτοαυγουστιανὸς Β. Παπαδάκης γράφει γιὰ τὸ 1897: « Ἡ ἑλληνικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ, [...] τῷ 1885. Τώρα θὰ τὴν ἀφήσουν νὰ κινηθῆ... » καὶ πιὸ κάτω κάνει « εὐφημη μνεία » τῶν Δυνάμεων, γιὰ τὴν τελικὰ ἐπέμβηκαν καὶ μᾶς ἔσωσαν.

Οἱ μεγάλες ἀντιθέσεις κι οἱ ἀνταγωνισμοὶ ποὺ γεννήθηκαν ἀνάμεσα στὶς ἱμπεριαλιστικὲς Δυνάμεις, συγκεντρώθηκαν κι ἐκδηλώθηκαν καὶ στὰ Βαλκάνια, μὲ σκοπὸ τὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ κυριαρχία πάνω στὴν τόσο πλοῦσια καὶ στρατηγικὰ τόσο σπουδαία χερσόνησο. Φυσικὰ κι ἡ Ἑλλάδα ἔγινε τὸ μῆλο τῆς ἐριδος ἀνάμεσα στὶς ἀνταγωνιζόμενες τότε δυὸ μεγάλες ἱμπεριαλιστικὲς ὁμάδες. Τὰ σύννεφα τοῦ πολέμου συγκεντρώνονταν ἀπειλητικὰ στὸν εὐρωπαϊκὸ ὀρίζοντα κι ἐπιβαλλόταν κάθε προσπάθεια γιὰ τὴν ἀπόκτηση δορυφόρων-θυμάτων. Ὅταν τέλος ξέσπασε τὸ φοβερὸ μακελειὸ τοῦ 1914, κι οἱ δυὸ παρατάξεις ἐπιχείρησαν νὰ παρασύρουν τὴν Ἑλλάδα σ' αὐτό, χρησιμοποιοῦντας τὸ χάπι τῆς μεγάλης ιδέας χρυσομένο καὶ στιλβωμένο μὲ τὶς ψευτοπιστώσεις ποὺ τὶς χορηγοῦσαν ἄφθονες -στὰ λόγια ὁμως- κι οἱ Γερμανοὶ κι οἱ ἀγγλογαλλικὲς κυβερνήσεις. Ἀκόμα γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ χρησιμοποιοῦντο καὶ ἡ ἐπιρροή τους, πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ, ποὺ ἔχαν ἀποκτήσει μὲ τὴν εἰσχώρηση τοῦ Ξένου κεφαλαίου.

Σ' αὐτὲς τὶς κρίσιμες γιὰ τὴν πατρίδα μας στιγμές, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν πλουτοκρατικῶν κομμάτων κι ἡ μοναρχία, ἀντὶ νὰ ἐνωθοῦν γιὰ τὴν υπεράσπιση τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἀκεραιότητος τῆς χώρας, διαιρέθηκαν σὲ δυὸ στρατόπεδα, ὄργανα τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ ἢ τοῦ [...] Βενιζέλου, στὸν πόλεμο καὶ νὰ πληρώσει ὄχι μόνον μὲ αἷμα, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς τόκους κι ἐπιτόκια τὰ ἔξοδά του. Γιατὶ, ὅπως εἶδαμε, ὄχι μόνον δὲν πήραμε στὴν οὐσία τὶς πολεμικὲς πιστώσεις, ἀλλὰ ὑποχρεωθήκαμε νὰ πληρώσουμε πολεμικὰ χρέη ἀκόμα καὶ γιὰ τὴν ἐκστρατεία τῆς Οὐκρανίας. Οἱ πιστώσεις ἦταν ἀπλῶς ἓνα

μέσο αδιάκοπων έκβιασμών και πιέσεων οικονομικών και πολιτικών, που συνεχίστηκαν όχι μόνο στην περίοδο της μικρασιατικής εκστρατείας, αλλά και αργότερα.

Η μεταπολεμική περίοδος 1923-1940 χαρακτηρίζεται από τον ανταγωνισμό των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων, που με όργανο το ξένο κεφάλαιο προσπαθούν να επιβάλουν την οικονομική και πολιτική τους κυριαρχία στην Ελλάδα. Στην αρχή, ο ανταγωνισμός περνάει από διάφορες φάσεις, που χαρακτηρίζονται με την επικράτηση της αγγλικής ή της γαλλικής επιρροής. Σ' όλες τις κυβερνητικές αλλαγές -τόσο συχνές μέχρι το 1928- οι πρεσβείες παίζουν σκοτεινό ρόλο. Η Ελλάδα, με την ανεργία και τυχοδιωκτική εξωτερική πολιτική των αστοτσιφλικάδων, εξακολουθεί να 'ναι πιόνι στο πολύπλοκο διπλωματικό παιχνίδι των μεγάλων ιμπεριαλιστικών χωρών. Με την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία, παρουσιάζεται τώρα στο παιχνίδι τουτο σοβαρός αντίπαλος κι η Γερμανία.

Η πολιτική χειραφέτηση του ελληνικού λαού κι η στάση του ν' απαλλαγεί απ' την ξένη κηδεμονία κι εξάρτηση, προσανατολίζουν τους ντόπιους φαυλοκράτες [...] Ντάουνινγκ Στρήτ στην επιβολή της μοναρχίας. Ο προστατευόμενος του Χάμπρο έρχεται στην Ελλάδα σαν « συμφιλιωτής », μα και το φάρμακο αυτό δέν αποδείχτηκε αποτελεσματικό. Και τότε ξένοι και ντόπιοι αντιδραστικοί κεφαλαιοκρατικοί κύκλοι σπρώχνουν τον Μεταξά στην εγκαθίδρυση της μοναρχοφασιστικής δικτατορίας.

Γενικά, η πολιτική ζωή της χώρας μας μέσα στα 120 χρόνια της ελεύθερης ύπαρξής της επηρεάστηκε σημαντικά από τις θελήσεις και τα συμφέροντα των ξένων κεφαλαιούχων και των χωρών τους. Και τα συμφέροντα αυτά ήταν πάντοτε αντίθετα με τα συμφέροντα της Ελλάδας και του λαού της. Παρ' όλα αυτά, όμως, οι ελληνικές κυβερνητικές κλίκες, όταν έφταναν στο σταυροδρόμι που οδηγούσε ή στην υπεράσπιση της ανεξαρτησίας της πατρίδας τους ή στην ύποταξη στις επιθυμίες και τους έκβιασμούς των ξένων, προτίμησαν πάντοτε, σχεδόν χωρίς εξαίρεση, το δεύτερο δρόμο. Κι αν στον

άντεθνικό τους αυτό κατήφορο δὲν συναντοῦσαν τὴ λαϊκὴ ἀντίστασι, ποιὸς ξέρει ἂν καὶ ποῦ θὰ σταματοῦσαν. Μέχρι χτές, ἡ σταθερὴ καὶ ἀδιάκοπη αὐτὴ ἀντίστασι τοῦ λαοῦ πνιγόταν. Οἱ λαϊκὲς μάζες κυλοῦσαν τὴν πέτρα ποὺ θὰ θεμελιώνει τὴν ἀπαλλαγὴ τῆς χώρας ἀπὸ τὴν ξένη ἐξάρτησι, καὶ ὅταν κόντευαν νὰ τὴ φτάσουν στὴν κορυφὴ, τότε ἐνωμένη ἡ ντόπια μὲ τὴν ξένη ἀντίδρασι τὴν ἄρπαζαν καὶ τὴν πέταγαν πάλι κάτω. Μὰ τώρα πιά οἱ λαϊκὲς δυνάμεις θέρειψαν ὅσο ποτὲ καὶ τὴν καινούργια τους ἀπόπειρα θὰ τὴ στεφανώσῃ ἡ νίκη μὲ ἔπαθλο μιὰ Ἑλλάδα ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε ξενικὴ ἐξάρτησι.] -

α) Μας ἔρχεται ἡ διεθνὴς Οἶκον Ἐπιτροπὴ:

Ὅς ἰδοῦμε τώρα τί εἶναι αὐτός ὁ Δ.Ο.Ε, πῶς ἐννοιά του το βλέπαμε μέχρι χεῖς σιά πιρτα, τὰ τοιχαρά, τῆ τραπούλες, τῆ κάση τῶν πεκρέθουσι κλπ. καὶ δὴ τὸν βλέπαμε, ὅτι πολλὲς ἄλλες δουλειές, τῆ πρῶτες σὺστα: πῆς γιὰ δαῦτονε μᾶς τῆ ἔδωσεν τὸ ἀρθρο 2 τῆ συνθήκης τῆ Κων/της, πού ἴ' ἀνάγκρα προ- ηυμένεα. Ἐπει ὅμως ἐπαραιτετο νὰ τὸν γνη- ρίστηκε κι' ἀπὸ πῖο κονιά.

Οἱ Τούρκοι μῆχανε σὴ θιοσαθία, λα- κκαναν γραθία καρρία ἢ τὴν κράτισαν ἀρκιόν καιρο σιά χέρια τους. Ἐκύνου πού πάδαρε, φοι- πόν, μεγάλης ὑλικές ζημιὴ εἶμασι ἡμεῖς. Μ' ὅλα βῆστα οἱ ἰσροσιάζετς, μοις, με' τὴ συν- θήκη πού ὑφῆγραψαν καθὴ εἶδαρε γιὰ τοῦτο ριαθμῖο μοι, καλαθικασαν τὴν Ἑλλάδα νὰ ἀφῆρῶσι σὴν Τούρκους ἀποζημιώση 4 ἑκατ. τούρκικες λίρες γιὰ τὰ ἔξοδα ἐπιστρά/ωσι. Στὴν ἀρχὴ μάθισα βάθारे τὸν Ἀβδούλ τα- μήτ νὰ ζησάει 10 ἑκατ. κι' αὐτοὶ τὰχα τὸν πῆσανε νὰ δειχτῆ συγκαταβατικὸς ἢ νὰ τὴν εὐδοκίησι νὰ δειχτῆ τὰ 4 ἑκατ. Ἀθῆναι εἶ- τοιο ποσο εἶταν ἀπερογκο γιὰ τὴν Ἑλλάδα γ' γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκκίνη. Τῶσρα ἐναλομμύρια τούρκικες λίρες μᾶς κάνανε ¹⁵ 45 ἑκατ. χρυ- σιά φράγκα ἢ 164.350.000 δραχμῆς ἢ τὰ σὴν- νῆλικα ἔσοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ μόλις φλά-

Οι προσπάθειες για συννόηση.

α) Γενική χρεωκοπία: Εδώ πέρα δώ έχουμε να κάνουμε με μίαν άπτη γλώχη ψη. Και γιαυτό τον αϊτιο δώ πρέπει να τον αναζητάμε, όπως κάνουν όλοι οι άσσοι ιστορικοί - ούς στο πρόσωπο του Τρικούνη, έπιτηδή τάχα το παρακαί με τα δάνια, ούτε να καταγράφε μόνο το δελτηνάτη, γιατί με τις επιστρατεύουσ ή τη ρουσελολογία ζυγιοε τον προύπολοζιμο.

Εδώ προκίλει για μια ζυγική χρεωκοπία του αποτοζητικάδικου κοσμου, χρεωκοπία που άρχηασε, όλη τη εκδήλωσε, με ζυγη αυ, στον οικονομικό, τον πολιτικό, τον ήθικό, τον πνευματικό τομία και ζήσσε τα αϊτια είναι πτωβάδια, δε βρίσκονται σε δύσχερία πρόσωπα, βρίσκονται σίη ίδια τίν πολιτική με αποτοζητικάδικη τάχης από τίν επαναστάση του 1821. Ίσως το 1892, πολιτική ζυγική εκμεταλίωση του ζαού ή επηρεάζου με λίζ ζένη δύναμη ή τοκοθήρους για λίζ, πρήμωσ ή τον άγατομο τίν χώρα μας.

Μια τίλοια πολιτική τίτανε μοιραίο να ζεοπαίει κάθε τόσο σε συνταραχτική μείσση, που συγκρόνιζαν ή ρήμαζαν τίν έβδα, που ζέρνανε σ' αποτήωση ή βούθναζανε σή δύσχερία το ζαο μας. Η χρεωκοπία, τολπόν του 93 ^{είναι ο πρώτος κάροτος ή η πρώτη ζυμμένη πολιτική τίν αποτοζητικάδων. Το}

« Δυστυχώς επτωχεύσαμεν »

α) Η φλόγα που ούνευκε

Η στάση του έμπορου και της ναυτείας, η ούζηση της έφορας της επαίδας και ~~επιδόσεων~~ και το μερόληπο της τάσεως οργάνων με την προέδρηση της Θεσσαλίας και των νησιών του ηλονίου, είχαν φέρει μιά αλλαγή στην ούνοτορία της χώρας. Μαζύ με την μικρή βιομηχανία, που ξεφύτρωνε δυλό από τους τεχνειασούς δασκούς του Στριούπη, άρχισε να ξεσκέ-
~~φεται~~ ^{αίετα} και το προλιταριστό ←

→ Τότε η αλλαγή, ανδλόγα με τό θάρος της - άπο σηματοειό θέλεια - είχε και μια γενιωτέρη επίδραση στην κοινωνική και ουνυματική ζωή της χώρας ←

→ Όλα τα αρροδευτιμό στοιχεία της εποχής, δημοσηγράφοι και διανοσόμενοι, δημοκρατιμοί ή οι πρώτοι σοσιαλιστις εμφανίζονται για να ξεπλώσουν - όσο είναι δυνατό - ή σ' άλλους τομείς την πρόοδο -

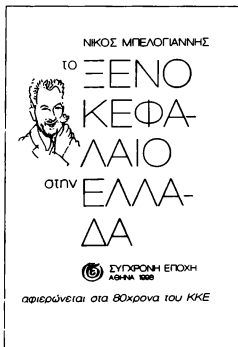
→ Ο Γαβριηλίδης κήρι τό νωτέρη υί άνοιξε κερνιές. σάπης πληγίς της νεοελληνικής κοινωνίας υί ο ψυχάρης με τό « ταξείδι » του ανατέραζε τον κενυμασινό θάλο του Νορωτατισμοί -

§ Όλα τούτα όμως ξετυλιχθονταν, μοποιεί να ειπάι κοινίς, στην επίφάνεια κάτω στο βάθος, στους κώμους ζηνίς πολιτικίς, στο κωρσεία και σε άργαστηρίο και στο μικροκόσμο ο λαός έσάναζε υί έχυνε των ιδρωτα του

39
βενιωνόση γιά ένα δάνιο από Αίτιας. 39
Διείτασι δυνατό, σ' ένπουργή τού βασισμά σ' έννο.
χράσανε δάνια μέ χρία και μέ πόδα.

§ δι' θαυράσις όπως διηχειρίσθη Σωτηροπούλου-Πάλλη-
Γρίστραουρη - έντασία υδωνιασ ένταχασ σ' ένμίσση,
γιατί ό Τριουόνης, μέ τήν μεγάλη εμορφία,
τούς βουλή χριρίσασαν άσώ τήν υπήρμεση τήν
παρία τού Γεωργίου. έν Α'.

Έσώ δώ και πέρα τού μεγανότι όρτίφονις νά βου.
λίγοντα χοργότιρα πρός τού μοιροίσι υ' άνασπ.
φύικτο τέρρα τους. ό Τριουόνης χριεται
ωσάν αρωθυπαργή και άρνη αρωσαάθου και
δι' καιτόφρε νά τού δώσι και σ' έν δάνιο
μέ ένδουσ υπαφιστινίς όρουσ, δηλώνυ σ' έν τωρί
ότις 9 μέ' 10 τού Δεκέμβρι του 1893, ότι ή κω-
ρα βριμιαται σ' άδυναμία νά ήγυρώσει τό το-
μειρίδια και χριετορίσει τό κ' δυστυχώς
ΕΠΤΩΧΕΥΣΑΜΕΝ.

Το εξώφυλλο της έκδοσης της «Σύγχρονης Έποχής», 1998.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

- 27.10.1915: Γέννηση Ν. Μπελογιάννη, δευτερότοκου γιου του Γιώργου και της Βασιλικής. Ο πατέρας του, αγρότης με μικρή ιδιοκτησία ανεπαρκή για την επιβίωση της οικογένειας, εργάστηκε ως μετανάστης στην Αργεντινή και με την επιστροφή του άνοιξε ένα ξενοδοχείο στο κέντρο της Αμαλιάδας.
- Η μεγαλύτερη αδελφή του Νίκου, η Έλενη, πέθανε ως πολιτική κρατούμενη στο νοσοκομείο « Σωτηρία » στη διάρκεια του Έμφυλιου. Η μικρότερη, η Αργεντινή, πέθανε στη διάρκεια της Κατοχής.
- 1930-1932: Μέλος της ΟΚΝΕ (Όμοσπονδία Κομμουνιστικών Νεολαίων Ελλάδας).
- Συμμετοχή του στις κινητοποιήσεις των σταφιδοπαραγωγών στην Αμαλιάδα. Σύλληψή του μαζί με άλλους μαθητές Γυμνασίου.
- 1932: Εισαγωγή στη Νομική σχολή Αθηνών.
- 1934: Μέλος του ΚΚΕ.
- Στέλεχος του Δ.Σ. των Φοιτητών του Δημοκρατικού Κινήματος Νεολαίας.
- Δίωξή του από το Πανεπιστήμιο.
- 1935: Γραμματέας της κομματικής οργάνωσης Αμαλιάδας.
- Συμμετοχή του στις κινητοποιήσεις των σταφιδοπαραγωγών της Αμαλιάδας και στις συγκρούσεις διαδηλωτών - αστυνομίας.
- 1936: Σύλληψη και έξορία του Μπελογιάννη στην Ίο (Μάρτιος-Μάιος). Δίκη και καταδίκη έρμηνη σε δύο χρόνια φυλάκιση χάρη, αποφυλάκιση, επιστροφή.
- Κλήση στο στρατό (Οκτώβριος, Πάτρα), συμμετοχή σε αντιδικτατορική οργάνωση στο στρατό.
- Σύλληψη (Δεκέμβριος), βασανιστήρια, καταδίκη, σε τρεις μήνες φυλάκιση και έξι μήνες έξορία.
- 1937 (Ιούνιος): Επιστροφή στην Πάτρα.
- Γραμματέας ΚΚΕ νομού Ηλείας.

1938: Νέα σύλληψη και καταδίκη σε πέντε χρόνια φυλάκιση και δύο χρόνια εξορία.

Φυλακές Αίγινας, Άκροναυπλίας.

1941: Μεταφορά σε στρατόπεδο συγκέντρωσης των Ίταλων κατακτητών στην κωμόπολη Κατούνα και στη συνέχεια στη Βόνιτσα.

1943: Μεταφορά και νοσηλεία του Μπελογιάννη στο νοσοκομείο «Σωτηρία» (άνοιξη).

Άπόδραση (Σεπτέμβριος).

1943-1945: Ένταξή του στην 3η ταξιαρχία του ΕΛΑΣ Πελοποννήσου.

Καπετάνιος του 8ου συντάγματος της 3ης ταξιαρχίας του ΕΛΑΣ που δραύσε στο νομό Λακωνίας.

27.4.1944: Έκτέλεση Γερμανού στρατηγού και της ακολουθίας του από τμήμα του 8ου συντάγματος.

Αύγουστος 1944: Έπίσκεψη Βελουχιώτη, στη Λακωνία.

10 Αύγουστου: Επίθεση, σε γερμανικό στρατόπεδο στο χωριό Βουρλά και καταστροφή της βάσης από το 8ο σύνταγμα (διοικητής του 8ου ο Γιάννης Μιχαλόπουλος «Άρίων»).

8 Σεπτεμβρίου: Επίθεση στην Καλαμάτα από το 8ο σύνταγμα (Λακωνίας) και το 9ο (Μεσσηνίας). Άπελευθέρωση της πόλης.

Άπελευθέρωση της Σπάρτης από το 8ο σύνταγμα.

Άπελευθέρωση της Τρίπολης από το 8ο σύνταγμα και αποσπάσματα του 9ου, του 11ου και του 8ου συντάγματος της 3ης ταξιαρχίας.

1945: Μέλος του Γραφείου περιοχής Πελοποννήσου του ΚΚΕ, επικεφαλής Διαφώτισης. Διευθύνει το περιοδικό *Λιύτερος Μωρηής* και συμμετέχει στην έκδοση της εφημερίδας *Έλλύθηρη Άχαΐα*.

1946: Ένταξή του στον Δημοκρατικό Στρατό Πελοποννήσου.

1947: Τοποθέτησή του στο Γενικό στρατηγείο του Δημοκρατικού Στρατού Έλλάδας.

Πολιτικός επίτροπος της ταξιαρχίας, και στη συνέχεια διοικητής του τρίτου επιχειρησιακού αποσπάσματος του Γενικού Έπιτελείου. Δημοσιεύσεις στο περιοδικό *Δημοκρατικός Στρατός*.

Πολιτικός επίτροπος της 10ης μεραρχίας ΔΣΕ.

Ιούλιος 1948: Τραυματισμός του στον Γράμμο, στη μάχη του Γκόλιου.

1949: Επίθεση στη Θεσσαλία.

Έγκατάλειψη της Έλλάδας με το τελευταίο απόσπασμα του ΔΣΕ.

Μάιος 1950: 7η Όλομέλεια Κ Ε ΚΚΕ - Έκλογή του ως άναπληρωματικού μέλους τῆς Κ.Ε.

Όκτώβριος 1950: 3η Συνδιάσκεψη τοῦ ΚΚΕ. Τακτικό μέλος τῆς Κ Ε τοῦ ΚΚΕ.

Άνοιξη 1950: Έπιστροφή στήν Ελλάδα, στενή συνεργασία μέ τόν Ν. Πλουμπίδη.

20.12.50: Σύλληψή του.

Σύλληψη τῆς συντρόφισσάς του Έλλης Παππά.

23.8.1951: Γέννηση τοῦ γιοῦ τους στή φυλακή.

19.10.1951 - 16.11.1951: Πρώτη δίκη γιά παράβαση τοῦ νόμου 509/1947 (93 κατηγορούμενοι).

Καταδίκη σέ θάνατο μαζί μέ τήν Έλλη Παππά.

Μεταφορά στίς φυλακές Κέρκυρας.

15.2.1952 - 1.3.1952: Δεύτερη δίκη ἀπό τό διαρκές στρατοδικεῖο Ἀθηνῶν γιά παράβαση τοῦ νόμου 377 περί κατασκοπείας (29 κατηγορούμενοι). Καταδίκη σέ θάνατο μαζί μέ τήν Έλλη Παππά. Ἡ Ε. Παππά δέν ἐκτελέστηκε ὡς μητέρα βρέφους.

30.3.1952: Έκτέλεση τοῦ Νίκου Μπελογιάννη.

Ὁ Νίκος Μπελογιάννης μέ τήν Έλλη Παππά σ' ἓνα διάλειμμα τῆς δίκης.

Η ΝΕΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΜΠΕΛΟΠΙΑΝΝΗ «ΤΟ ΞΕΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ», ΜΕ ΠΡΟΛΟΓΟ ΤΟΥ Ν ΜΠΕΛΟΠΙΑΝΝΗ ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΙΑΝΝΗ ΑΝΤΩΝΙΟΥ, ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ, ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΚΑΙ ΜΟΝΤΑΡΙΣΤΗΚΕ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΣΤΟ «ΑΝΑΓΡΑΜΜΑ» ΜΕ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΟΥΤΥΡΕ. ΟΙ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΕΠΗΛΑΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΛΑΜΠΡΙΝΟΥ ΟΙ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΕΙΝΑΙ ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΛΗ ΜΠΟΥΚΑΛΑ Η ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΕΙΝΕ ΣΤΟ ΔΙΘΥΡΑΦΕΙΟ «ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ» Α Ε ΣΤΟ ΧΑΡΤΙ ΡΑΛΑΤΙΝΑ 100 ΓΡΑΜΜ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΘΗΚΕ ΣΤΟΥ ΘΩΔΩΡΟΥ ΗΛΙΟΓΙΟΥΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΛΗ ΡΩΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΕ 2 000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΤΟΝ ΜΑΡΤΙΟ ΤΟΥ 2010 ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΓΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΑΙΡΑ» ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΕ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΕ Ο ΣΤΑΥΡΟΣ Α ΠΕΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

Ἄριθμός ἔκδοσης

988

Γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἡ ἱστορία τοῦ ξένου κεφαλαίου εἶναι στενά δεμένη μετὰ τὴν πολιτική ἱστορία τῶν 120 χρόνων τῆς ἐλευθέρης ὑπαρξῆς τοῦ ἔθνους μας. Ὅποιος θελήσει ν' ἀνιστορήσει τούτῃ τὴν περίοδο, πολλές φορές θὰ χρειαστεῖ νὰ ζητήσει στοὺς ξένους τοκογλύφους καὶ στὰ κράτη ποὺ τοὺς προστάτευαν τὶς αἰτίες γιὰ πολλές συμφορὰς ποὺ βρῆκαν τὴ χώρα μας. Κι ὅποιος πάλι θελήσει νὰ γράφει γιὰ τὸ ξένο κεφάλαιο καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὰ ἐξωτερικὰ δάνεια, δὲν μπορεῖ νὰ μὴ δέσει τὴν ἱστορία τους μετὰ πολλά ἀπὸ τὰ κυριότερα πολιτικὰ γεγονότα, ποὺ ζετυλίχθηκαν στὴν Ἑλλάδα τοῦτα τὰ 120 χρόνια.

- ΝΙΚΟΣ ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

Α Π' ΟΤΑΝ ΘΥΜΑΜΑΙ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΜΟΥ, θυμᾶμαι καὶ τὴ μητέρα μου, τὴν Ἑλλη Παππᾶ, νὰ μιλάει γιὰ «τὸ χαμένο βιβλίον τοῦ Νίκου Μπελογιάννη γιὰ τὰ ἀναπτυξιακὰ δάνεια τοῦ 19ου αἰῶνα καὶ τὴν ὑποδούλωση στὸ ξένο κεφάλαιο». Τὰ χειρόγραφα τὰ εἶχε δώσει, μᾶλλον ἀμέσως μετὰ τὴ Βάρκιζα, γιὰ δημοσίευση στὴν *ΚΟΜΕΠ* καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα πράγματα ποὺ τῆς εἶχε πεῖ ἐκεῖνος ὅταν γνωρίστηκαν, ἦταν ἡ πικρία του ποὺ δὲν δημοσιεύθηκαν ποτέ. Μοναδικὴ γραπτὴ ἀναφορὰ στὴν ὑπαρξὴ τῶν χειρογράφων ἔχουμε στὴν τελευταία ἐπιστολὴ τοῦ Ν.Μ. ἀπὸ τὸ κελὶ τῶν μελλοθανάτων (12.3.52): «... Ἡ ἀνάπαυλα τοῦ 1945 μοῦ ὄδωσε τὴ δυνατότητα νὰ συνεχίσω διάφορες μελέτες μου καὶ νὰ τελειώσω καὶ δύο βιβλία μου: Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῆς Ἑλλάδας καὶ Ἡ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, ποὺ ὅμως εἶναι ἀκόμη καὶ τὰ δύο ἀνέκδοτα, γιὰτὶ οἱ νέοι διωγμοὶ ἐμπόδισαν τὴν ἔκδοσή τους.»

Ἀπο τὸν πρόλογο τῆς ἔκδοσης

Ο ΝΙΚΟΣ ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗΣ γράφει ἓνα βιβλίον γιὰ τὸ ρόλον τοῦ ξένου κεφαλαίου στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσει, στὸ πεδίου τῆς οἰκονομίας καὶ στὴ συνάφειά της μετὰ τὴν κοινωνία καὶ τὴν πολιτικὴ, τὸ παραπάνω θεώρημα. Ἔτσι λοιπόν, κατὰ τὸν συγγραφέα, ὁ ἀνολοκλήρωτος ἀστικοδημοκρατικὸς μετασχηματισμὸς, ἡ ἀρπακτικότητα τῆς «ἀστοκοιζαμπάσικης» συμμαχίας, οἱ δεσμοὶ ἐξάρτησης καὶ ὑποταγῆς στὸν ξένο παράγοντα ποὺ ὡς ἐγγυητὴ τους εἶχαν τὴ μοναρχία καὶ ὡς ἰδεολογικὸ ἐπικάλυμμα τὴ Μεγάλὴ Ἰδέα, τέλος, ἡ ψευδὴς θεωρία τῆς φτώχειας ὡς ἐγγενοῦς χαρακτηριστικὸ τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητας, ἦταν οἱ μεγάλοι ἔνοχοι γιὰ τὴν ψεύτικὴ ἀνεξαρτησία, τὴν οἰκονομικὴ καχεξία τῆς χώρας καὶ τὴ δυστυχία τοῦ λαοῦ. Ἡ ὑλικότητα τῆς οἰκονομίας, καὶ μάλιστα τὸ μέρος ποὺ σχετίζεται μετὰ τὸ δανεισμὸ καὶ τὴ διαχείριση τῶν σχετικῶν πόρων, ἐπιλέγεται ὡς προνομιακὸ πεδίου γιὰ τὴν κορύφωση τῆς κριτικῆς τοῦ Μπελογιάννη στὸ κυρίαρχο πολιτικοοικονομικὸ σύμπλεγμα καὶ τὴ συμμαχία του μετὰ τὸ ξένο κεφάλαιο, ἡ δρᾶση τῶν ὁποίων σκιαγραφεῖται ὡς ἓνα ἀμοραλιστικὸ συνεχὲς συνωμοσιῶν καὶ δολοπλοκιῶν εἰς βάρος τοῦ λαοῦ.

ISBN 978-960-325-893-3

9 789603 258933